

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

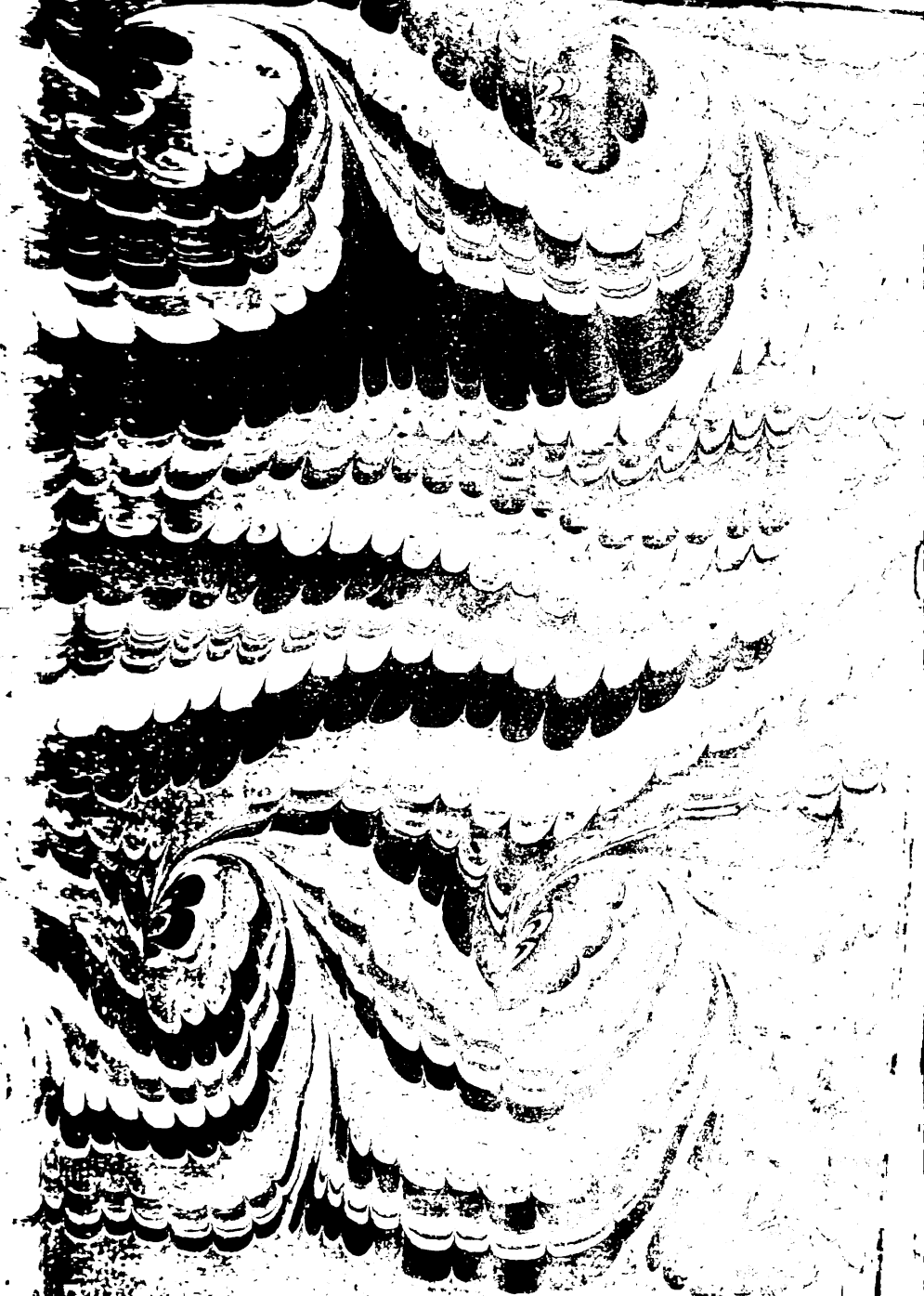
El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

ÖSTERREICHISCHE
NATIONALBIBLIOTHEK

229029 B

ALT-

#20. 5

1843
Lithomachus (Lithomachus) (Lithomachus)

PHIL. REINH. VITRIARII,
Jurisconsulti & Antecessoris Ordinarii,
I N S T I T U T I O N E S
JURIS NATURÆ
ET
G E N T I U M

in usum

SERENISSIMI PRINCIPIS
CHRISTIANI LUDOVICI
MARCHIONIS BRANDENBURGICI &c. &c.

ad methodum

HUGONIS GROTII
C O N S C R I P T Æ

& aucta à

JOHANNE JACOBO VITRIARIO.

Accedit

IOHANNIS FRANCISCI BUDDEI
Historia Juris Naturalis, Synopsis Juris Naturalis
& Gentium juxta disciplinam Ebræorum,
ut & Specimen Jurisprudentiæ Historicæ.

LUGD. BATAVORUM,

Apud { SAMUELEM LUCHTMANS. } 1734
Academia Typographum.

229029 - B.

S E R E N I S S I M O

PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

CHRISTIANO
LUDOVICO,

MARCHIONI BRANDENBURGICO,
BORUSSIÆ, MAGDEBURGI,

CLIVIÆ, JULIACI, MONTIUM,
STETINI, POMERANIÆ,
CASSUBIORUM ET

VANDALORUM, UT ET IN SILESIA
CROSNÆ ET SCHWIBUSSII

D U C I,

B U R G G R A V I O

N O R I M B E R G E N S I,

* 2

PRIN-

P R I N C I P I

H A L B E R S T A D I I,

M I N D Æ & C A M I N I,

C O M I T I

H O H E N Z O L L E R Æ,

M A R C Æ & R A V E N S B E R G Æ,

D O M I N O

R A V E N S T E I N I & T E R R I T O R I O R U M

L E O B U R G I I & B U T O V I I

&c. &c.

P R I N C I P I E T D O M I N O

M E O

C L E M E N T I S S I M O

omnem Salutem { Externam
&
Æternam.

SERE-

DEDICATIO.

atque celsissimo suo nomine Brandenburgico, quod omnis gloriæ omnisque decoris amplitudinem mirabili compendio in se concludit, posteritati commendare clementissimè dignata fuerit. Unde Musæ nostræ Leidenses sibi merito gratulantur, & memoriam sui **CHRISTIANI LUDOVICI BRANDENBURGICI** in omne ævum sacram habebunt. Cumque ego singulari quadam fortuna delectus fuerim, ut studia **SERENITATIS TUAE** officiis meis humilissimis qualitercunque adjuvarem, obsequii mei ac reverentiæ documentum quoddam dare volui publicum, ut **SERENITAS TUA**, quæ nunc discessum è nostris Musarum campis parat, semper haberet,

DEDICATIO.

beret , quod devotionis meæ memoriam & inter ipsos aliquando armorum strepitus renovare posset. Neque vero hoc SERENITATI TUAE displicere posse confido , siquidem in ejusmodi studiorum argumento hactenus versati sumus , ad quorum exercitium gloriosissimi Tui Natales sunt destinati. Augusti enim sanguinis feliciter in Te transfusa indoles non nisi virtutis , gloriæ , ac omnis meriti exemplar æmulandum Tibi amplificandumque commendat. Et si licet auspicia captare , SERENISSIME PRINCEPS , incomparabilis ille vigor in vultu , vis in oculis , gravitas in conspectu , decor in gestu actuque , graviorum aliquan-

DEDICATIO.

do curarum pro Patria & Republica sustinendarum vel certissimi munitii vel potius sponsores sunt. Certe nulla pars est hactenus ætatis, quæ non indubitato subinde documento plenissime hoc asseveraverit. A teneris annis sincero de divinis sensu animum imbuere, omnesque Tuos conatus ad Deum referre voluisti; & recte, nam qui religioni ac pietati studet, proxime ad Deum accedit, & optatissima quæque consequitur; imo principes pietate & justitia Dii fiunt. Et cum veram laudem in sola virtute positam existimes, neque Majorum Tuorum laudibus ac gloriæ, nisi in virtutem incumbas, Te respondere posse, persuasum habeas, fa-
ves

DEDICATIO.

ves ingeniis, suffragariis artibus, & felici successu vividam istam capacissimi ingenii vim per omne sapientiae genus, qua quidem instrui Principes decorum & necessum est, circumfers. Civitates, provincias, regna, imo universum orbem animo perlustare haecenus Tibi voluptati fuit. Historiarum cognitionem, Principi viro & gerendis regendisque rebus olim destinato necessariam, ab ineunte aetate Tibi commendatam habuisti. Et cum turpe sit, ea non comprehendere scientia, usu doctrinaque percipere, in quibus patriae res agitur, publica jura Imperii Romano-Germanici mira aviditate & audire & scire voluisti. Cumque praeterea divina providentia & benigni-

* 5

DEDICATIO.

gnitate ex ea stirpe originem ducas ,
ex qua Deus Heroes format, ex qua
tot prodeunt Heroes, quot furculi ,
Belli jura , & Pacis , raro sed dome-
stico Tibi exemplo , jungere debui-
sti. Scilicet, SERENISSIME PRIN-
CEPS, juste non minus , quam forti-
titer gerunt bellum , qui à Bran-
denburgica ultimi Heroici sangui-
nis stirpe procedunt , & quidem
magna vi & effectu : victoria enim
justæ causæ præcipue adscribitur , &
ad conciliandas quoque amicitias mul-
tum valet opinio de bello non teme-
re, nec injuste suscepto , pieque ge-
sto ; nemo enim iis se facile adjun-
git , quibus jus, fas, fidem villa ef-
se putat. Hæc jura ut Tibi , SERE-
NISSIME PRINCEPS , exponerem , cum
mi-

DEDICATIO.

mihi in subselliis doctorum versanti clementissime injungere volueris, subjectissimi mei officii esse duxi, ita ea complecti, ut facili labore SERENITAS TUA perveniret, quo animum induxerat. Suscipe igitur, CLEMENTISSIME DOMINE, hoc pignus obsequentissimi mei affectus, suscipe illud gratiosa manu & clementissima Tua benevolentia illud complecti ne dedignare. Si TUA SERENITAS admitterit pietatem meam, hominis, non nisi simplicis reverentiæ obsequia edocti, non est, quod aliorum hominum judicia vel timere vel placare contendam. Hoc tantum agam, ut precibus non desinendis quotidie venerer Deum Ter Opt: Max: quò SERENITATEM TUAM Brandenburgicæ

DEDICATIO.

cæ Domus splendori ac incremento, Potentissimi FRATRIS gaudio ac commodo, totiusque patriæ delicio ac decori quam diutissime seruet.

SERENITATI TUAE

*Dabam è Museo, Lugduni
Batav. decimo quinto
Natali die Principi sacro
d. 24. Maji 1692.*

Devotissimus

PHILIPPUS REINHARDUS
VITRIARIUS.

PRÆ-

P R Æ F A T I O

A D

L E C T O R E M .

L. B. S.

*N*isi Serenissimus Princeps tanta in honestam animorum culturam fuisset propensione, & vera nobilitatis apicem virtutis sublimitate metiretur, forte nec desiderasset, ut has Institutiones Juris Naturæ & Gentium scriptis completerer, nec ut prælo submitterem. Quorum utrumque cum pro innata sua & propria bonitate in omnes, quos virtutis & eruditionis amor commendat, voluerit fieri, (aliis enim necessarium futurum, quod sibi recto animi judicio utile putabat) hoc mandatum non minore animi voluptate, quam jucunditate exequendum suscepi. Nam licet Serenissimi Principis nomen omni scholastico conatu sublimius esset, cre-

AD LECTOREM.

credere tamen debui, non minus spectari ex Academia devotum obsequiosumque animum, quam ex palestra, non minus ex subselliis doctorum, quam è tabernaculis militum oblata clementi & benigno vultu suscipi. Videbam præterea, nullas hæctenus Institutiones Juris Naturæ & Gentium ita fuisse conscriptas, ut totius legitimæ Jurisprudentiæ naturalis elementa exhiberent; id quod, si voto & animo conatus respondit, in his benevolus & æquus lector deprehendet. Secutus sum magni Hugonis Grotii divinum opus de Jure Belli & Pacis, libros, capita, paragraphos; attamen non servili vel cæca quadam subjectione, verum ut liber in libera rep., qualis est hæc nostra literarum, in qua unusquisque libere sentit, libere loquitur, dummodo linguæ absit impia & injuriosa licentia in Deum, in patriam, in proximum. Ubi ejus opinionem veram puto, quia hæc meæ Institutiones continent elementa eorum, quæ, ut ita loquar, sunt in ipsius Pandectis J. N. & Gentium; ipsa verba ubique retineo: ubi ab ipso dissentio, in margine notatur. Theologiam Theologis relinquo. In libro tertio, quia à capite decimo usque ad caput decimum septimum retro legit vestigia, conjunxi cum capite quarto caput decimum & undecimum, cum cap. V. cap. XII. cum cap. VI. cap. XIII.

cum

AD LECTOREM.

cum cap. VII. cap. XIV. cum cap. VIII. cap. XV. cum cap. IX. cap. XVI. & cum celeberrimus PUFENDORFIUS sit perpetuus in divinum nostrum Scriptorem commentarius, quamvis alia methodo, semper ipsum comitem videbis. Dissidentes, si cui forte quaestiones maxime controversas sub examen revocare animus esset, adjeci. Et ne quid ad complementum mei compendii deesset, definitiones, divisiones, & multa alia, ab aliis praetermissa, in singulis capitibus à me proposita & explicata invenies. Ceterum cum Filius meus JOH. JACOBUS VITRIARIUS primum in Heidelbergensi, jam vero in Ultrajectina Academia juris Publici & Privati Professor Ordinarius, in ultima harum Institutionum editione an. 1704. Indicem locupletissimum & plurimas quaestiones adjecerit, alias auxerit, summaria singulis Capitibus praemiserit, ut & Eruditissimas duas Dissertationes Viri Excellentissimi JOH. FRANCISCI BUDDI; tunc temporis Phil. Moralis ac Civilis in Academia Fredericiana Prof. Publ. ordin. ex dictarum Institutionum Editione Hallensi in majus earum ornamentum, & studiosorum commodum retinuerit, ea omnia hic quoque servata videbimus. Cumque nuperrime Vir Plurimum Reverendus & Celeberrimus JOH. WOLFGANGUS JAEGERUS, Primarius in A-
cad.

AD LECTOREM.

cad. Tubingensi Theologiae Professor, in Observationibus suis ad Hugonem Grotium de Jure Belli & Pacis, ex Collegio quodam MS. mihi opiniones aliquas affinxerit, & ut tales refutaverit, deceptus MS. cui Impostor aliquis nomen meum praeponuerat, ut ipse Vir Excellentissimus in Literis humanissimis ad me datis 21. Febr. 1711. agnoscit, superest B. L. ut Te moneam, ne vel huic, vel simili MS. fidem habeas, nec alias mihi opiniones tribuas, quam quas publice in hisce meis Institutionibus editas videbis. Hisce vale, benevole lector, & si quaedam occurrant, quae non placent, amice ut dissentias, nostrisque studiis faveas, etiam atque etiam rogo.

IN-

INDEX CAPITULUM.

LIB. I.

CAP. I.

- Quid bellum, quid jus?* Pag. 3
II. *An bellare unquam justum sit?* 16
III. *Belli partitio in publicum, privatum & mixtum. Summi imperii explicatio.* 18
IV. *De bello subditorum in superiores.* 44
V. *Qui bellum licite gerant.* 57

LIB. II.

- I. *De belli causis, & primum de defensione sui & rerum.* 59
II. *De his, quæ hominibus communiter competunt.* 72
III. *De acquisitione originaria rerum, ubi de mari & fluminibus.* 95
IV. *De derelictione præsumpta, & eam secuta occupatione: & quid ab usucapione & præscriptione differat.* 104
V. *De acquisitione originaria juris in personas: ubi de jure parentum: de matrimoniis: de collegiis: de jure in subditos, servos.* 116
VI. *De acquisitione derivativa facta hominis, ubi de alienatione imperii, & rerum imperii.* 142
**
VII.

I N D E X.

VII. <i>De acquisitione derivativa quæ fit per legem: ubi de successione ab intestato.</i>	152
VIII. <i>De acquisitionibus, quæ vulgo dicuntur juris Gentium.</i>	184
IX. <i>Quando imperia vel dominia desinant.</i>	193
X. <i>De obligatione, quæ ex dominio oritur.</i>	202
XI. <i>De promissis.</i>	212
XII. <i>De contractibus.</i>	234
XIII. <i>De jurejurando.</i>	261
XIV. <i>De eorum qui summum imperium habent, promissis & contractibus & juramentis.</i>	276
XV. <i>De fœderibus ac sponsonibus.</i>	289
XVI. <i>De interpretatione.</i>	299
XVII. <i>De damno per injuriam dato, & obligatione, quæ inde oritur.</i>	326
XVIII. <i>De legationum jure.</i>	337
XIX. <i>De jure sepultura.</i>	350
XX. <i>De pœnis.</i>	356
XXI. <i>De pœnarum communicatione.</i>	383
XXII. <i>De causis injustis.</i>	396
XXIII. <i>De causis dubiis.</i>	402
XXIV. <i>Monita de non temere, etiam ex justis causis, suscipiendo bello.</i>	410
XXV. <i>De causis belli præ aliis suscipiendi.</i>	412
	XXVI.

CAPITUM

XXVI. De causis justis, ut bellum geratur
ab his, qui sub alieno imperio sunt. 418

LIB. III

- I. Quantum in bello liceat, regulae generales
ex jure natura: ubi & de dolis & menda-
cia. 424
- II. Quomodo jure gentium bona subditorum
pro debito imperantium obligentur: ubi
de repressaliis. 440
- III. De bello justo saltem jure Gentium:
ubi de iuditione. 448
- IV. De jure interficiendi hostes in bello ju-
sto, & alia vi in corpus.
- X. Monita de his quae sunt in bello injusto.
- XI. Temperamentum circa jus interficien-
di in bello justo. 453
- V. De rebus vastandis eripiendisq;.
- XII. Temperamentum circa vastationem &
familia. 462
- VI. De jure acquirendi bello capta.
- XIII. Temperamentum circa res captas.
467
- VII. De jure in captivos.
- XIV. Temperamentum circa captos.
477
- VIII. De imperio in victos.
- XV. Temperamentum circa acquisitionem
imperii. 485

INDEX CAPITUM.

§IX. De postliminio.	
§XVI. Temperamentum circa ea, quæ jure Gentium postliminio carent.	490
X. seu XVII. ap. Gr. De his qui in bello medii sunt.	499
XI. seu XVIII. ap. Gr. De his quæ in bello privatim fiunt.	504
XII. seu XIX. ap. Gr. De fide inter hostes.	507
XIII. seu XX. ap. Gr. De fide publica, qua bellum finitur: ubi de pacis pactione, de sorte, de certamine condicito, de arbitrio, deditioe, obsidibus, pignoribus.	514
XIV. seu XXI. ap. Gr. De fide, manente bello; ubi de induciis, commeatu, captivorum redemptione.	540
XV. seu XXII. ap. Gr. De fide minorum potestatum in bello.	554
XVI. seu XXIII. ap. Gr. De fide privata in bello.	559
XVII. seu XXIV. ap. Gr. De fide tacita.	363
XVIII. seu XXV. ap. Gr. Conclusio, cum monitis ad fidem & pacem.	565

PRO-

PROLEGOMENA.

- I. *An homo ad pacem, an ad bellum natus sit.*
- II. *Unde probetur, cum ad pacem natus,*
- III. *Cur homo non sit natus ad bellum.*
- IV. *Cur plures homines tam proni sint ad bellum.*
- V. *Quando bellare liceat.*

I.

Status, in quo homo est creatus & natus, est ne status belli an pacis?

Re. **H**omo creatus & natus est ad pacem colendam cum omnibus, & in societate particulari & universali omnium gentium cum ipso viventibus.

Grot. l. 3. c. ult. §. 2. in fin. & seq. in Proleg. n. 16.

II.

Unde hoc probatur?

Re. Ex appetitu societatis excellentie & ipsius naturæ conveniente: in bello enim nulla est societas, sed summa dissociatio.

Grot. in Proleg. n. 7. & §. 1. c. 1. §. 2. l. 3. c. 4. §. 8.

III.

Verum homo non videtur ad societatem natus, sed ad bellum in omnes?

Re. Imo ad societatem natus est; i. Quia homini congenita est facultas sciendi & agendi secundum generalia

Hobbes de Civ. c. 9. §. 3. Pufend. l. 2. c. 2. per tot. Grot. in Proleg. n. 7. & 8.

A præ-

2 PROLEGOMENA.

præcepta, sc. ut honestè vivat, neminem lædat, & jus suum cuique tribuat: quorum extra societatem nullus est usus. 2. Quia solus inter animantes est instructus sermone. 3. Quia extra societatem nec nascitur, nec conservari, nec educari potest. Est enim 4. infirmus & multarum rerum ad vitam recte ducendam egens; imo nec ulla tam valida est civitas, quæ non aliquando aliorum extra se ope indigere possit, vel ad commercia, vel etiam ad arcendas multarum externarum gentium junctas inter se vires.

Grot. l. 2. c. 5. §. 8. c. 7. §. 4. in Proleg. n. 16. §. 22.

IV.

Unde ergo est, quod plures homines & populi, eorumque Rectores, tam proni sint in bellum?

R. 1. Causa est malitia eorum. 2. effrenis augendæ propriæ potentiæ libido. 3. alienis inhians cupiditas, quibus 4. interdum accedit sævitia voluptas.

Grot. l. 1. c. 1. §. 12. in med. l. 2. c. 22. §. 17. n. 2. dict. c. 22. §. 1.

V.

Quando licet bellare?

R. Si justa subsit causa.

Grot. l. 1. c. 2. c. 3. §. 2. §. 1. 2. c. 1. §. 2.

IN-

INSTITUTIONES JURIS

NATURÆ ET GENTIUM.

C A P. I.

Quid Bellum, quid Jus?

I. Quid sit bellum. II. Quotuplex sit bellum. III. An in bello jus obser- vetur. IV. Quotuplex sit significa- tio juris. V. Quid sit injustum. VI. Quotuplex sit justum. VII. Unde justii divisio in rectorium & aequatorium probetur. VIII. Quæ sit secunda ju- ris significatio. IX. An qualitas moralis per- sonæ tantum competat. X. Quotuplex sit hæc qua- litas moralis. XI. Quid sit facultas. XII. Quæ sub ea continean- tur. XIII. Quotuplex sit. XIV. Quid sit vulgaris. XV. Quid eminent. XVI. Cur facultas eminent dicatur superior vulgari. XVII. Quid sit qualitas moralis minus perfecta. XVIII. Quæ justitia in fa- cultate respiciatur. XIX. Quæ in aptitudine. XX. Quæ sit tertia juris si- gnificatio. XXI. Quomodo in hac ter-	tia significatione divida- tur. XXII. Quid sit jus divi- nam. XXIII. Quotuplex. XXIV. Quid sit jus morale. XXV. Quotuplex. XXVI. Quid sit jus divo- num positum. XXVII. Quid sit jus natu- ra. XXVIII. Quæ dicantur be- nestæ. XXIX. Quæ turpia. XXX. Cur hæc determinen- tur ex natura societatis humane. XXXI. Quid si quis nega- ret dari jus natura. XXXII. Unde probetur da- ri jus natura. XXXIII. Quotuplex sit jus natura. XXXIV. An sit perpetuum. XXXV. An mutari possit. XXXVI. An bruta sint ca- pacia juris natura. XXXVII. Quomodo probe- tur aliquid esse juris na- tura. XXXVIII. Quid tandem circa jus natura sit no- tandum.

4 LIBER I.

XXXIX. Quid sit jus gentium.	aliquid esse juris gentium.
XL. Cur Deus hoc jus constituerit.	XLIV. In quem usum jus divinum positivum in his quaestionibus adhibeatur.
XLI. Quodnam ejus juris sit fundamentum.	XLV. Quid sit jus humanum.
XLII. An jus naturæ & gentium sint diversa.	XLVI. An hoc jus in decidendis de jure belli quaestionibus adhibeatur.
XLIII. Quomodo probetur	

I. Quid est Bellum?

Grot. l. 1. c. 2.
 §. 2. c. 3.
 §. 2. l. 2. c.
 23. §. 6. seq.

Bellum est status per vim certantium, quâ tales sunt, i. e. quamdiu in tali statu vivunt, & jus suum alio modo consequi non possunt, quàm per bellum. Et sic est status subsidiarius.

II. Quotuplex est bellum?

℞. Bellum est vel privatum, vel publicum, vel mixtum. Privatum prius est: quia societates privatæ seu minores sunt priores societatibus publicis seu majoribus; & inter illas non minus, quàm in his & inter has justitia est administranda.

III. An in bello jus observatur?

Grot. l. 1. c.
 1. princ.

Grot. in
 Proleg. §.
 25. seq.

℞. Jus naturæ & gentium, quia 1. hæc jura obligant omnes homines, & eos qui habent summum Imperium, & eos qui his obediunt. 2. Omni tempore, sc. tempore pacis & tempore belli:

li: bella enim suscipi non debent, nisi ad juris consecutionem, nec suscepta geri, nisi intra juris & fidei modum.

IV. *Quotuplex est significatio juris?*

℞. Triplex. in prima, jus nihil aliud, quam quod justum est, significat, idque negante magis sensu, quam ajente, ut jus sit quod injustum non est.

Grot. l. 1. c. 1. §. 3. n. 1.

V. *Quid est injustum?*

℞. Injustum est, quod naturæ societatis ratione utentium repugnat. Sic alteri detrahere commodi sui causa, contra naturam est, quia id si fiat, societas hominum & communitas evertatur necesse est.

Grot. d. 1.

VI. *Quotuplex est justum?*

℞. Aliud est ex æquo inter se viventium, quod æquatorium: aliud ejus qui regit & qui regitur, qua tales sunt, quod rectorium vocatur.

Grot. l. 1. c. 1. §. 3. n. 2.

VII. *Unde hæc divisio justæ probatur?*

℞. Quia societas alia est æqualis, ut inter fratres, cives, amicos, foederatos; alia inæqualis, ut inter maritum & uxorem, patrem & liberos, dominum & servum, regem & subditos.

Grot. l. 2. c. 5. §. 23. l. 1. c. 3. §. 21. juris. 2. c. 5. §. 17. l. 2. c. 15. §. 6. §. 8. §. 1. §. 9. §. 27. §. 7. §. 1. c. 3. §. 7. §. 9.

VIII. *Quæ est secunda juris significatio?*

℞. In secunda significatione, jus est

Grot. l. 1. c. 1. §. 4.

qualitas moralis, personæ competens, ad aliquid iuste habendum vel agendum.

IX. An hæc qualitas moralis personæ tantum competit?

Grot. d. l.

R. Personæ tantum competit, etiam si rem interdum sequatur, i. e. etiam si propter rem competat, & ad quemcunque possessorem transeat, Sic servitutes prædiorum jura realia dicuntur, comparatione facta ad alia mere personalia; non quia non ipsa quoque personæ competant, sed quia non alii competunt, quam qui rem certam habeat.

§. 3. I. de
servit.
præd. pr. I.
de usufr.

X. Quotuplex est hæc qualitas moralis?

Grot. d. l.

R. Duplex. perfecta, quæ facultas; & minus perfecta, quæ aptitudo dicitur.

XI. Quid est facultas?

Grot. l. 1. c.
1. §. 5.

R. Facultas, quam Jurisconsulti nomine sui appellant, est jus proprie & strictè dictum, quod actionem efficacem producit.

Grot. d. l. l. 1.
s. 3. §. 12. l.
2. c. 5. §. 1.
§. seqq. §.
§. 27. l. 10.
11. §. 49.
D. de verb.
signif.

XII. Quanam sub hac facultate, sive jure proprie dicto continentur?

R. Potestas tum in se, quæ libertas dicitur, tum in alios, ut patria, dominica; dominium plenum & minus plenum;

C A P U T I

num; & creditum, cui ex aduerso re-
spondet debitum.

XIII. *Quotuplex est hæc facultas?*

R. Vulgaris, & eminens.

Græc. l. 1. c. 6.
I. §. 6.

XIV. *Quid est vulgaris?*

R. Quæ usus particularis causa com-
parata est.

Græc. d. h.

XV. *Quid eminens?*

R. Quæ superior est jure vulgari,
utpote communitati competens in per-
sonas earumque res, boni communis
causa.

Græc. d. i.

XVI. *Cur dicitur hæc facultas emi-
nens superior vulgari?*

R. Quia vulgaris ab eminente de-
pendet, quatenus regia potestas emi-
nenter sub se habet maritalem, pa-
triam, & dominicam potestatem; &
in res singulorum majus est reip. domi-
nium, ad bonum commune, quam do-
minorum singularium: sic reipublicæ
quisque ad usus publicos magis obli-
gatur, quam creditori. Plura de hac
eminenti facultate vid. l. 2. c. 2. *quæst.*
10. II. & *seq.*

Græc. d. h.

XVII. *Quid est qualitas moralis
minus perfecta?*

R. Qualitas moralis minus perfecta
sive aptitudo, est jus minus proprie di-
ctum, quod jus habendi & petendi

Græc. l. 1.
c. 1. §. 7.

juxta alios producit.

XVIII. *Quae justitia respicitur in facultate sive in jure stricte dicto?*

Grot. l. 2.
c. 17. §. 2.
n. 2. §. 3.

R. Justitia expletrix, sive commutativa, qua unicuique tribuitur, quod ipsi tanquam uni ex singulis peculiari-ter debetur.

XIX. *Quae in aptitudine sive in jure minus proprie dicto?*

R. Justitia attributrix, sive distribu-tiva, qua unicuique tribuitur, quod ipsi in civitate debetur ex rebus com-munibus, ideo quia civis est.

XX. *Quae est tertia juris significatio?*

Grot. l. 1.
c. 1. §. 9.

R. In tertia significatione, jus idem valet quod lex, quoties vox legis lar-gissime sumitur, ut sit regula actuum moralium obligans ad id, quod rectum est.

XXI. *Quotuplex est jus?*

R. Est vel divinum, vel humanum.

XXII. *Quid est jus divinum?*

Seld. l. 1.
c. 10.

R. Jus divinum est jus, quod aucto-re Deo latum est.

XXIII. *Quotuplex est jus divinum?*

R. Est vel morale, vel positivum.

XXIV. *Quid est jus morale?*

R. Jus morale est jus, quod obligat omnes homines & omnes gentes.

XXV. *Jus morale quotuplex est?*

R. Vel

℞. Vel est jus naturæ, vel jus gentium.

XXVI. *Quid est jus divinum positivum?*

℞. Jus divinum positivum est jus, quod obligat certam gentem, e. g. Judæos; & est vel forense vel ceremoniale.

XXVII. *Quid est jus naturæ?*

℞. Jus naturæ est jus, quod Deus Grot. l. 1. c. 1. §. 10. n. 1. per rectam rationem inter omnes homines constituit, propter honestatem & turpitudinem.

XXVIII. *Quæ dicuntur honesta?*

℞. Honestæ dicuntur omnia, quæ cum natura societatis humanæ conveniunt, & omnino requiruntur ad ejus conservationem; ut amare Deum ex toto corde, & proximum ut seipsum. Grot. l. 1. c. 1. §. 10. n. 2. Puf. in spic. Controu. c. 5. §. 6. & 7. Grot. l. 1. c. 1. §. 3.

XXIX. *Quæ dicuntur turpia?*

℞. Quæ non conveniunt cum natura societatis humanæ, ordinem in ea tollunt, & omnino eam destruunt; ut negare Deum vel verbis vel factis, falsos Deos colere, inobedientia erga superiores, impietas in parentes, inhumanitas in proximum. Boel. in Proleg. p. 60. Grot. l. 2. c. 20 §. 44. n. 3-4. 5. 6. & §. 45. & §. 46. n. 4.

XXX. *Cur hæc ita determinantur ex natura societatis humanæ?*

℞. Quia jus naturæ propter confer-

vationem societatis humanæ & ordinatæ est latum: ergo quæ cum ea conveniunt, eamque conservant, rectè dicuntur honesta, & quæ non conveniunt cum ea & eam destruunt, dicuntur turpia.

XXXI. *Quid, si quis negaret dari jus naturæ?*

Grot. in Proleg. n. 5.

R. Carneades antiquus Philosophus id olim negavit, & putavit omnia jura utilitatis tantum gratia esse lata: adeoque jus naturæ vel nullum esse, vel esse stultitiam, quia vult, ut sibi quis noceat alienis commodis consulens. Quæ opinio falsa est. 1. Quia etiamsi nulla re indigeremus, jus naturæ futurum fuisset, latum cum ipsa humana natura, ut in societate ordinata tranquille vitam transigere possemus. 2. Jus naturæ non vult, ut nobis noceamus & alienis commodis consulamus; sed ut amemus proximum ut nos ipsos, & nostram utilitatem jungamus cum utilitate proximi nostri; seu non debemus tanti facere propriam utilitatem, ut propterea communia populorum jura negligamus: quod enim mihi licet in proximum, id ipsi licet in me. Sic populus jura naturæ & gentium violans, suæ tranquillitatis in posterum rescin-

*Proleg. n. 6.
§ 1. 1. c. 2.
§ 1. n. 6. c. 3.
§. 3. n. 3.*

*In proleg.
n. 18.
Puf. l. 2.
c. 3. §. 10.
in med.*

scindit munimenta 3. Sapientiae, non stultitiae est eò ferri, ad quod à natura nostra nos duci sentimus.

XXXII. *Unde probatur dari jus naturæ?*

ꝛ. I. Quia inter homines naturales dantur societates, ergo etiam naturale datur jus; nulla enim societas sine jure conservari potest, nec nuptialis, nec paterna, nec herilis &c. 2. Quia omnes homines, qui male quid egerunt, etiam illi, qui vel legem à Deo expresse non acceperunt, vel quibus ab hominibus metus nullus impendet, vel quod Principes sint, vel quod occultissimè gesta res sit, terrentur in conscientia, ut vocant, & metuunt poenam, ergo propter transgressionem legis, quæ non est alia, quam illa, quæ nata est cum ipsis, & per rectam rationem à Deo in cordibus ipsorum lata.

Grot. in Proleg. n. 23 § 20. l. 3. c. 3. §. 2. n. 1.

XXXIII. *Jus naturæ quotuplex?*

ꝛ. Aliud est jus naturæ absolutum, quod omni tempore & omni loco hominem obligat; aliud est hypotheticum, quod præsupponit factum humanum, quo posito obligat, e. g. Deum colere, honestè vivere, sunt juris naturæ absoluti: homines enim semper & omni in loco Deo cultum debent,
omnis

Grot. l. 1. c.
1. §. 10. n. 4.

omnis homo omni tempore & loco honeste vivat: furtum non facere, est juris naturæ hypothetici, quod præsupponit distinctionem dominiorum, quâ positâ, obligat; ante eam furtum non est.

XXXIV. *Jus naturæ estne perpetuum, an vero mutari potest?*

Æ. Jus naturæ est immutabile, adeo ut ne a Deo quidem mutari queat: licet enim libere ab initio hominem creaverit, tamen dum ipsum animal sociale creavit, & propterea hoc jus ipsi concreavit, quamdiu hominis naturam non mutat, tamdiu jus naturæ mutare non potest: & Deus non potest velle, ut homo vivat in societate ordinata, & tamen tollere illud jus, quod ordinem constituit & conservat in societate. Dei enim potentia ad impossibilia se non extendit.

Grot. l. 1. c.
1. §. 10. n. 5.
Puf. l. 2. c.
3. §. 5.

XXXV. *Objectum juris naturæ an Deus mutare potest?*

Æ. Quia Deus est supremus Dominus & auctor vitæ & rerum nostrarum, de iis pro lubitu suo disponere potest: & si jubeat hominem occidi, non erit homicidium, quia exemit hunc hominem ex numero eorum objectorum, quæ comprehendebantur sub

sub isto præcepto *non occidas* : si jubeat alicui auferri res suas, non erit furtum, quia objectum hujus præcepti *furtum non facias*, à Deo est mutatum. Et hæc mutatio objecti non est confundenda cum mutatione juris naturæ ipsius.

XXXVI. *An bruta sunt capacia juris naturæ?*

R. Non: juris enim capax non est, Grot. l. 1. c. 1. §. 11. n. 2. nisi natura præceptis utens generalibus.

XXXVII. *Quomodo probatur aliquid esse juris naturæ?*

R. 1. Si ostendatur alicujus rei convenientia aut disconvenientia cum natura rationali ac sociali. 2. Quicquid apud omnes gentes, quæ ratione sua recte utuntur, i. e. ut ipsorum ratio conveniat cum natura, creditur esse juris naturæ: nam universalis effectus universalem requirit causam, talis autem existimationis causa nulla alia videtur esse, præter sensum ipsum communem. Grot. l. 1. c. 1. §. 12. n. 1. aliter Seld. l. 1. c. 4. §. 5. Pufend. l. 2. c. 3. §. 7. Boet. bic.

XXXVIII. *Quid tandem notandum circa jus naturæ?*

R. Quædam juris naturalis non proprie dicuntur, sed, ut scholæ loqui amant, reductive, quibus jus naturale non Grot. l. 1. c. 1. §. 10. n. 3. l. 1. c. 4. §. 19. l. 3. c. 13. §. 4.

non repugnat. interdum etiam per ab-
usionem ea, quæ ratio honesta, aut
oppositis meliora esse indicat, etsi non
debita, solent dici juris naturalis.

XXXIX. *Quid est jus gentium?*

aliter Grot.

l. 1. c. 1. §. 14.

aliter Boecl.

c. 1. §. 14. p.

169. §.

Pufend. l.

2. c. 3. §. fin.

Grot. in

Proleg. n.

17.

ꝛ. Jus gentium est jus, quod Deus
per rectam rationem inter omnes gen-
tes, propter communem necessitatem &
utilitatem constituit.

XL. *Cur Deus hoc jus constituit?*

ꝛ. Quia in magna hac gentium ci-
vitate non requiruntur tantum jura,
quæ ipsam constituunt & conservant:
verum requiruntur & alia, quæ faci-
unt, ut beatudinem in ea & tranquil-
litatem consequamur majorem, &
commodiorem.

XLI. *Quodnam ergo est fundamen-
tum hujus juris?*

Str. Syst.

Jur. Civ.

Ex. 1. 2b. 55.

Grot. l. 2. c.

5. §. 13. n. 3.

ꝛ. Communis inter omnes gentes
utilitas & necessitas: sic apud omnes
gentes utile ac necesse est, ut matri-
monium inter fratres & sorores sit pro-
hibitum, ut constituentur in unaqua-
que civitate certi magistratus, ut do-
minia distinguantur, ut sit libertas trans-
eundi per territorium alterius, com-
mercia exercendi, legatos mittendi,
foedera faciendi, ut certis ritibus &
certo modo bellum geratur.

XLII.

XLII. *An ergo jus naturæ & gentium non est idem?*

ꝛ. Non. 1. Jus naturæ est constitutum propter honestatem & turpitudinem; jus gentium propter communem necessitatem & utilitatem. 2. Jus naturæ omnino est immutabile; jus gentium mutari potest: vel potius non obligat, quando cessat ratio communis utilitatis & necessitatis; hinc tempore belli, quia nobis non est utile, ut hostis per territorium nostrum transeat, vel commercia in eo & per illud exerceat, hoc jus gentium nos non obligat.

XLIII. *Quomodo probatur aliquid esse juris gentium?*

ꝛ. 1. Si contineat communem utilitatem vel necessitatem inter omnes gentes. 2. Si omnes gentes, quæ ratione sua rectè utuntur, i. e. quatenus illa convenit cum communi utilitate vel necessitate, aliquid dicunt esse juris gentium.

*aliter Grotius
l. 1. c. 1. §.
14. n. 1.*

XLIV. *Jus divinum positivum per Moysen datum, quemnam usum habet in hac de jure belli & similibus quæstionibus?*

ꝛ. Lex Hebræa ostendit id, quod ea lege præcipitur, non esse contra jus
na-

naturæ. Nam cum jus naturæ sit perpetuum & immutabile, non potuit a Deo, qui injustus nunquam est, quicquam adversus id jus præcipi.

XLV. *Quid est jus humanum?*

Grot. in
Proleg. §.
17. & lib. 1.
c. 1. §. 14.

R. Jus humanum est jus, quod a potestate civili, seu ab eo, qui habet majestatem, in propriam suæ civitatis utilitatem & necessitatem est latum.

XLVI *Hoc jus an in decidendis questionibus de jure belli adhibetur:*

Grot. in
Proleg. §.
25. & 26. l.
1. c. 1. in pr.
c. 3. §. 7. n. 1.

R. Non. quia jus civile eos, qui habent majestatem, & inter quos bella geruntur, non obligat: sed tantum subditos istius majestatis, quæ tulit jus civile.

C A P U T II.

An bellare unquam justum sit.

I. An bellare liceat.

II. Quid sint prima naturæ.

III. An prima naturæ per se sufficiant ad probandum jus naturæ.

I. *An bellare unquam justum est?*

Grot. l. 1. c.
2. §. 1. n. 1.
4. dissent.
Feld. bic.
jung. Proleg.
n. 29.
aliter Osiand.
b. l.
Grot. l. 1. c.
2. §. 1. n. 5.
& 6.

R. **A**ffirmatur. 1. Quia prima naturæ a recta ratione disposita & determinata hoc permittunt & volunt: finis enim belli est vitæ membrorumque conservatio, & rerum ad vitam utilium aut retentio, aut acquisitio. 2. Quia recta ratio istam tantum vim

vim inhibet, quæ societati repugnat, i. e. quæ jus alienum tollit, qualis non est vis bellica, nisi sit injusta. 3. Quia S. Scriptura hoc permittit, & bella probat; non tantum quia Deus Israelitis bellare mandavit contra septem populos ab ipsis excidendos, unde & hæc bella Dei bella in Sacris literis nominantur: verum etiam quia Deus de modo gerendi belli populo suo leges generales ac perpetuas præscripsit Deut. 20. v. 10. 15. 4. Quia omnes gentes hoc statuunt. 5. Quia communis necessitas & utilitas inter omnes gentes id exigit.

Grot. *diſt.*
loc. §. 2. 74
1. §. 2.
Seld. l. 1. c. 14.

diſt. c. 2.
§. 3. *diſt.*
c. §. 4. *ſed*
aliter.

II. *Quia diximus de primis naturæ, quid sunt prima naturæ?*

1. Prima naturæ vocantur, quod simulatque natum est animal, ipsum sibi conciliatur & commendatur ad se conservandum, atque ad suum statum & ad ea, quæ conservantia sunt ejus status, diligenda; alienatur autem ab interitu iisque rebus, quæ interitum videntur afferre: hinc singulis animalibus vires sunt a natura attributæ, ut sibi tuendis juvandisque sufficiant:

Grot. l. 1.
c. 2. §. 1.
n. 1. §. 1.
2. c. 17. §. 2.

diſt. cap. §.
1. n. 4.

Sentit enim vim quidque suam, quam possit abuti:

Cornua nota prius vitulo, quam frontibus extant.   B   Ita

*Illis iratus petit atque infensus in-
urget.*

III. *An hæc prima natura per se suffi-
ciunt ad probandum jus naturæ?*

R. Non, nisi convenient cum ipsa
ratione, quæ corpore est potior, atque
hæc convenientia, in qua honestum sit
propositum, pluris est facienda, quam
ad quæ sola primum animi appetitio
ferebatur; quia prima naturæ commen-
dant nos rectæ rationi, quæ nobis ca-
rior esse debet, quam illa, a quibus ad
eam venerimus.

Grot. l. 1. c. 2 §. 1. 7. 2.

CAPUT III.

Belli partitio in publicum, privatum,
& mixtum. Summi imperii
explicatio.

I. <i>Quæ sit prima belli divi- sio.</i> II. <i>Quid sit bellum publi- cum.</i> III. <i>Quid privatum.</i> IV. <i>Quid mixtum.</i> V. <i>An post instituta judicia publica bellum privatum li- citus geri possit.</i> VI. <i>Quando bellum priva- tum sit permixtum.</i> VII. <i>Quot modis & quando cesset iudicium.</i> VIII. <i>Quotuplex sit bellum publicum.</i> IX. <i>Quid sit bellum solenne.</i> X. <i>Quid minus solenne.</i>	XI. <i>Quando magistratus possit bellum gerere.</i> XII. <i>An injuriam invasio- nis persequi & vindicare possit.</i> XIII. <i>An non sufficiat con- jectura voluntatis.</i> XIV. <i>Quid si ipsi conceda- tur facultas belli inchoan- di.</i> XV. <i>An ad tuendam ple- bem & exercendam juris- dictionem habeat jus belli.</i> XVI. <i>Quid sit Majestas.</i> XVII. <i>Cur dicatur summa.</i> XVIII. <i>An actus ejus a ne- mine possint reddi irriti.</i>

XIX.

- XIX.** Quotuplex fit subje-
ctum majestatis.
- XX.** Quid commune subje-
ctum.
- XXI.** An populi, qui in al-
terius ditionem concesserunt,
babeant majestatem.
- XXII.** Quid si plures popu-
li unum babeant caput, an
singuli majestatem retineant.
- XXIII.** Unde hoc constet.
- XXIV.** An durante domo
regnatrice, populus habeat
majestatem.
- XXV.** An civitates artificio-
sissime faderet junctae singulae
retineant majestatem.
- XXVI.** Quid fit subiectum
majestatis proprium.
- XXVII.** Cur vocetur propri-
um.
- XXVIII.** Quot sint jura
Majestatis.
- XXIX.** Cur quidam admit-
tant majestatem realem.
- XXX.** Unde probetur maje-
statem non esse populum.
- XXXI.** An hoc tantum in
monarchis obtineant.
- XXXII.** An populus, quia
regem constituit, rege fit
superior.
- XXXIII.** An populus, quia
omne regimen eorum cau-
sa qui reguntur, est com-
paratum, fit supra re-
gem.
- XXXIV.** An rex male im-
perans non subiciatur po-
pulo.
- XXXV.** An ex nomine &
externa administrationis
specie de summa potestate
judicari possit.
- XXXVI.** An ex imperii de-
latione per electionem aut
successionem.
- XXXVII.** An imperium sum-
mum diverso modo haberi
possit.
- XXXVIII.** An detur mo-
narcha temporarius.
- XXXIX.** Quomodo imperia
possint esse in patrimonio.
- XL.** An populus alienari pos-
sit.
- XLI.** An jus regendi popu-
lum devictum sit in patri-
monio populi.
- XLII.** An regna populi vo-
luntate delata alienari
possint.
- XLIII.** An summitas impe-
rii distingui possit ab ha-
bendi plenitudine.
- XLIV.** Quorum fit tutela
cum rex potestate fungi
non potest.
- XLV.** An rex promittens
aliquid Deo aut subditis
retineat summum imperi-
um.
- XLVI.** Quid si addatur, si
rex fidem fallat, ut tum
regno cadat.
- XLVII.** An summum impe-
rium dividi possit.
- XLVIII.** Quid si populus
futuro regi aliquid impe-
ret per modum manentis
praecepti, aut si quid sit
additum, quo intelligatur,
regem cogi aut puniri pos-
se.
- XLIX.** Si talis partitio in-
stituatur, qualis fit resp.
- L.** An ex tali statu bicipi-

ti non oriuntur multa incommoda.

LI. Quid si reges acta sua a senatu probari velint.

LII. An inaequaliter factus summius imperium habeat.

LIII. An ipsi tale inaequale factus expediat.

LIV. An summum imperium habeant qui certi quid pen-

fitant.

LV. An illi, qui nexu foederali tenentur.

LVI. An ex administrandi modo summum imperium semper dignosci possit.

LVII. Unde probetur modum administrandi ab ipso summo imperio diversum esse posse.

I. *Quae est belli prima & necessaria partitio?*

Grot. l. 1.
c. 3. §. 1.
n. 1. & §.
4. n. 3.

R. **B**ellum aliud est privatum, aliud publicum, aliud mixtum.

II. *Quid est bellum publicum?*

R. Bellum publicum est, quod geritur auctore eo, qui habet jurisdictionem, i. e. summum imperium, vel interdum imperium summo minus.

III. *Quid est privatum?*

diſt. c. 3.
§. 1. n. 1.
c. 4. §. 1.
n. 1.

R. Bellum privatum est, quod geritur a privato in privatum, e. g. a viatore in latronem.

IV. *Quid est mixtum?*

diſt. c. 4.
§. 1.

R. Quod ex una parte est publicum, ex altera privatum, e. g. quod privatus gerit in eum, qui summo utitur imperio, at non in se; aut quod summum imperium habens gerit in privatos sibi non subjectos.

V. *An post instituta judicia publica bel-*

bellum privatum licitè geri potest?

ꝛ. Non potest, nisi certis in casibus: quia 1. frustra instituta esset iudiciorum auctoritas. Et non est singulis concedendum, quod per magistratum publicè potest fieri, ne occasio sit majoris tumultus faciendi. 2. Quia legum nulla esset reverentia; ideo enim latae sunt, ut nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu: quid enim a bellica confusione pax tranquilla distat, si per vim litigia terminantur? Et vim vo-
cant leges, quoties quis id, quod deberi sibi putat, non per iudicem re-
pescit.

Grot. diff.
c. 3. §. 1.
n. 2. l. 2.
c. 1. §. 14.
in fin.

diff. l. 1. c.
3. §. 1. n.
2. in fin.

VI. *Qui sunt isti casus, ubi bellum licitè inter privatos geri potest?*

diff. c. 3.
§. 2. n. 1.
l. 2. c. 1.
§. 2.

ꝛ. Ubi iudicia cessant: nam lex vetans sine iudicio suum consequi, intelligi commode debet, ubi copia est iudicii: nam ubi iudicia deficiunt, incipit bellum.

VII. *Quot modis cessat iudicium?*

ꝛ. Duobus: momentanee, aut continue. Momentanee, quando eo ipso momento vel tempore, quo vi certatur, non potest iudex expectari sine certo periculo aut damno, e. g. in necessaria defensione suæ vitæ.

diff. c. 3.
§. 2. l. 2.
c. 1. §. 3.
& 5.

Continue, quando non tantùm eo

Grot. l. 2.
c. 20. §. 8.
n. 5.

momento, quo vi decertatur, judicis copia haberi non potest, verum etiam tempore successivo: idque aut jure, aut facto; jure, si quis versetur in locis, ubi nulla est civitas, neque spes sit, adversam partem venturam in locum, ubi civitas est, ut si versetur in insulis vacuis, solitudine, mari, aut locis non occupatis. facto, ut si quidem versetur in loco, ubi judicis copia haberi potest, sed subditi non audiant judicem, & nullo jure recusent pati executionem fieri, vel si judex aperte dicat, se mihi non administraturum jus, aut malitiose de die in diem, de anno in annum protrahat.

Grot. l. 2.
c. 3. §. 2.
n. 1.

VIII. *Quotuplex est bellum publicum?*

R. Duplex: solenne, & minus solenne.

Grot. d. l.
I. c. 3. §.
4. aliter
Ziegl.

Grot. dict.
§. in fin.

Grot. l. 3.
c. 3. §. 1.
n. 2. §. 3.

4. §. 5.
Puf. l. 8.
c. 6. §. 9.

Grot. dict.
c. 3. §. 4.
n. 2.

IX. *Quid est solenne?*

R. Quod geritur auctore eo, qui summam potestatem habet in civitate, & cui ritus quidam adsunt, scilicet denunciatio.

X. *Quid minus solenne.*

R. Quod ritibus illis carere potest, & geri in privatos, & auctorem habere magistratum.

XI. *Quando magistratus potest bellum gerere?*

R. Si

¶. Si ita præfens sit periculum, ut diß. c. 3.
§. 4. n. 2.
Conring de
fin. Imp.
c. 19. tempus non ferat eum consuli, qui supremum in civitate jus habet, necessitas facultatem se defendendi concedit.

Sic proreges, præfides provinciarum, præfecti castrorum &c. in casu necessitatis contra aliorum invasionem jure se defendunt, & videtur summum imperium habens maluisse civitatem quacunque ratione salutem suam procurare, quam ab hostibus capi.

XII. *Si rex injuriam invasionis persequi negligat, an eam persequi & vindicare possunt?*

¶. Non, quia bellum offensivum tantum geritur auctore eo, qui habet summam potestatem. Grot. diß.
c. 3. §. 3.
n. 3. in fin.

XIII. *An hic non sufficit conjectura voluntatis, e. g. si occasio detur eas feliciter vindicandi?*

¶. Non. quia non sufficit videre, quid hoc rerum statu summam potestatem habenti, si consulatur, placitum sit, sed videndum, quid ille, ubi res moram fert, aut dubiam habet deliberationem, se inconsulto cupiat fieri: & licet hoc tempore & tali rerum statu forte voluntas imperantis esset, ut bellum gereretur, tamen, quia si unusquisque magistratus hujus rei judicium ad

se traheret, perpetuis periculis civitas exponeretur, quibus tamen ex natura & fine ejus est occurrendum, hoc permitti non debet. Imo, vel hoc summum imperium habenti displiceret, quod minister limites muneris sui excederet,

XIV. Sed si in imperio latè patente inferiores potestates belli inchoandi concessam habeant facultatem?

Gröt. diſt.
f. 3. §. 5.
l. 2.

R. Si hoc fiat, jam sane censendum erit, bellum geri ex vi summæ potestatis; nam quod faciendi quis jus alii dat, ejus ipse auctor censetur.

XV. An extra hos casus non habent potestatem gerendi bellum, scilicet ad tuendam plebem & exercendam jurisdictionem, si vis occurrat?

Ziegl. ad
Gröt. l. 1.
c. 3. §. 4.
n. 1. Puf.
l. 8. c. 6.
§. 10. ali-
per Gröt. l.
1. c. 3. §. 5.
§. 2. & 3.

R. Ad tuendam plebem & jurisdictionem exercendam non opus habent jure belli, sed modico imperio seu facultate ad coërcendos refractarios, quæ concessa est omnibus, qui habent jurisdictionem; & si eorum tantus sit numerus, ut iis compescendis lictores aut apparitores non sufficiant, rectè summæ potestatis judicium super tali negotio expectant, hæc enim plebem tuetur, magistratus jurisdictionem exercet,

Ne-

Neque tamen propriè hæc vis coactiva, quam majestas rebellibus & refractariis opponit, bellum dici potest, quia hoc est inter pares, aut qui tales esse volunt.

in Proleg.
§. 25.

XVI. *Verum quia bellum geritur ab eo, qui habet summam potestatem seu majestatem, quid est majestas?*

ꝛ. Majestas est summa potestas in civitate ubique, i. e. in personas & res.

XVII. *Cur dicitur hæc potestas summa?*

ꝛ. Quia actus ejus alterius juri non subsunt, ita ut alterius voluntatis humanæ arbitrio irriti reddi possint.

Grot. l. 1. c. 3. §. 7. n. 1.

XVIII. *An ergo actus ejus à nemine possunt reddi irriti?*

ꝛ. Tantum ab eo, qui summam potestatem habet, cui voluntatem mutare licet, ut & successori, qui eodem jure utitur, ac proinde eandem habet potestatem.

Grot. d. l.

XIX. *Subiectum majestatis quod duplex?*

ꝛ. Est duplex: Commune seu essentialis, & proprium seu existentis.

Grot. dist. §. 7. n. 1. §. 3.

XX. *Quid est commune?*

ꝛ. Civitas, seu majestas non est, nisi in civitate: quæ est coetus perfectus li-

Lamp. de Rep. Rom. Germ. part. 1. §. 59. & seq.

berorum hominum , juris fruendi & communis utilitatis causa sociatus: seu est societas magna ex pluribus minoribus composita, omnis pene sufficientiæ finem habens.

XXI. *Populi, qui concesserunt in alterius ditionem, habentne majestatem?*

Grot. diff.
§. 7 n. 2. l. 2.
c. 9. §. 6.

R. Non, quia non sunt civitas perfecte, aut coetus perfectus liberorum hominum, sed membra minus digna perfectæ civitatis, in cujus ditionem concesserunt, ut sunt provinciæ Romanorum, & quasi incorporantur, ut dicunt, regno alterius.

XXII. *Si ergo plures sint populi, qui singuli perfectum cœtum constituunt & unum caput habent, an singuli retinent majestatem?*

diff. §. 7. n.
2. l. 2. c. 9. §.
9.

R. Affirmatur. in morali enim corpore eadem persona potest esse caput plurium & distinctorum corporum diversa ratione considerata; secus ac in corpore naturali.

XXIII. *Unde hoc constat?*

Grot. d. c. 3.
§. 7. n. 2.

R. Hujus rei certum indicium esse potest, si extincta domo regnatrice imperium ad quemcunque populum seorsim revertatur.

XXIV. *Ergone durante domo regnatrice*

trice civitas ipsa seu populus non habet majestatem?

R. Qui agnoscunt duplicem majestatem, realem scilicet & personalem, affirmant quæstionem: ii, qui agnoscunt saltem unam in una civitate, negant; quorum opinio verior est, 1. quia omne primum & summum debet esse solum. 2. quia in democratia hæc pluralitas ostendi non potest. 3. quia jura majestatis realis a juribus majestatis personalis diversa non dantur: & simulac à civitate transit in personam imperantis, desinit esse realis: sicut dum desinit esse personalis, iterum fit realis; & à Deo, ad quem revertitur, tanquam suam causam efficientem proximam & solam, populo iterum confertur.

Limm. ad capit. Rudolph. II. art. 32. p. 533. Grot. diſt. §. 7. n. 2. Boeck. Inst. Pol. l. 2. c. 1. p. 94. & Jeqq. Frid. Hor. 2. Pol. c. 1. §. 10. aliter Puffend. l. 7. c. 3. §. 3. & Jeqq.

XXV. Civitates artiffimo fœdere junctæ an singula retinent majestatem?

R. Quia manent cœtus perfectus, retinent sua jura, leges & libertatem, etiam retinent majestatem.

Grot. diſt. §. 7. n. 2. in fin. l. 2. c. 9. §. 9.

XXVI. Quod est subjectum majestatis existentia seu proprium?

R. Ipsi imperantes, in quibus majestas existit, & per quos omnia in civitate disponuntur & diriguntur proprio nomine; persona una, pluresve, pro cu-

Grot. diſt. §. 7. n. 3.

cujusque gentis legibus ac moribus.

XXVII. *Cur vocatur proprium?*

R. Quia ab eo resp: denominantur, & per illud à se invicem differunt: scilicet, si unus habeat majestatem, vocatur monarchia; si plures, aristocratia; si omnes, democratia; si & unus & plures, vel unus & omnes, vel unus, plures & omnes, resp. mixta.

XXVIII. *Quot sunt jura majestatis?*

*Frid. Horn.
l. 2. c. 2. §. 2.
Grot. l. 1. c.
3. §. 6. n. 2.*

R. Quia majestas est potestas seu jus, tanquam res incorporalis, dividi non potest, sed est indivisa in se, & sic est unicum jus majestatis, quod à varietate objectorum varia accipit nomina, e. g. vocatur jus legislatorium, quando leges fert: jus constituendi magistratus, quando magistratus constituit &c. Hinc pro nostro concipiendi modo possunt constitui tria, ad quæ reliqua omnia reducuntur: imperium in personas, dominium in res, & regimen univerti.

XXIX. *Diximus supra, quosdam admittere majestatem realem, in quem finem hoc statuunt?*

*Limn. dict.
capit. vid.
quest. 21.
Grot. l. 1. c.
3. §. 8. n. 1.*

R. Ut ostendant, ubique & sine exceptione summam potestatem esse populi, ita ut ei reges, quoties imperio suo male utuntur, & coërcere & punire liceat: quæ sententia multis malis cau-

causam dedit & dare etiamnum potest ,
penitus animis recepta.

XXX. *Unde probatur, majestatem
non semper esse populi?*

R. 1. Per ea, quæ supra dicta sunt. 2. *Quæst. 24.*

Quia populus nunquam concessit potestatem regi, quam nunquam habuit, sed solus Deus: & populus liber regem sibi eligendo, inter manus Dei, a quo proxime accepit, eam resignat, qui postquam à populo rex est electus, eam regi confert. 3. Quia rex est Dei vicarius, non populi, ergo a Deo, non a populo accipit suam potestatem. 4. Populus liber sibi potest eligere qualem vult gubernationis formam, ita ut regendi sui jus ita in alium velit transferri, ut nullam ejus juris partem sibi retineat: neque ex præstantia hujus vel illius formæ, sed ex voluntate jus metiendum est, e. g. si in tantum periculum adductus alia lege, qui se defendat, reperire non possit: neque ex incommodis, quæ hinc sequuntur, aut sequi possunt, judicandum; nam qualemcunque formam gubernationis animo finxeris, nunquam incommodis aut periculis carebis, aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his mittenda. 5. Quia jus regendi populum bello adquiri potest. 6. Quia tum facta,

*Frid. Horn:
d. l. vid.
quæst. 24. in
fm.*

*Grot. l. 1. c.
3. §. 8. n. 1.*

*dist. §. 8. n.
3.*

*dist. §. 8. n.
1. in fm.*

*dist. §. 8. n.
6. dist. §. 8.
n. 8.*

cra, tum profana historia hoc testantur.

XXXI. *An hæc ita se habent tantum in monarchiis, an vero etiam in aliis rerumpp. formis?*

Grot. dict. §.
8. n. 6. & 7.

R. Idem jus eademque ratio est procerum, qui plebe exclusa civitatem regunt; & populi, qui alios sub se populos habet.

XXXII. *At populus, quia regem constituit, ergo rege est superior?*

Grot. l. 1. c.
3. §. 8. n. 13.
Ziegl. ad b.
l. Puf. l. 7. c.
6. §. 6. in
med.

R. Constituens constituto est superior, quando constitutionis effectus perpetuo pendet a voluntate constituentis, ut si constituens non tantum constituat personam, verum etiam conferat potestatem; sic rex constituens magistratum eo est superior, quia non tantum magistratus personam constituit, verum etiam potestatem ei confert: secus quando constitutio quidem ab initio est voluntatis, sed postea effectum habet necessitatis, quomodo mulier virum constituit, cui parere semper necesse habet, quia potestatem maritalem ei non confert, sed Deus, qui est causa omnis ordinis inter imperantes & parentes in societatibus politicis. Quo accedit, quod non omnes reges, scilicet imperantes, constituentur a populo, quod exemplis

plis gentium bello devictarum fatis intelligi potest.

XXXIII. *An non ideo populus rege est superior, quia omne regimen eorum causa, qui reguntur, non qui regunt, est comparatum?*

R. Plures hoc affirmant ex finis nobilitate. Sed hoc universaliter verum non est, omne regimen ejus, qui regitur, causa esse comparatum; sic imperia, quæ victoriâ parta sunt, possunt esse comparata ad imperantium utilitatem; possunt quædam utilitatem respicere tam ejus qui regit, quam ejus qui regitur; ut cum populus impotens sibi tuendo regem potentem imponit.

2. Non sequitur quod illi inferunt, propterea populum imperantibus esse superiorem, nam & tutela pupilli causa reperta est, & tamen tutela est potestas in pupillum. Verum quidem est, tutorem removeri posse, si rem pupilli male administret, non autem regem seu imperantes, quia tutor superiorem habet, non vero rex seu imperantes; horum enim peccata Deus sibi curæ peculiari esse testatur, qui ea aut vindicet, si ita opus judicet, aut tolerat in poenam aut explorationem populi. Nec refert, quod populi interdum puniti

le-

*Grot. d. §. 8.
n. 14. Ziegl.
etc; sed non
bene.*

Grot. d. §. 8.
n. 16. Puf. l.
7. c. 6. §. 6.
Grot. l. 2. c.
21. §. 7. 14.
 & 17.
 legantur ob regum peccata: non enim id eo evenit, quod populus regem aut non puniret aut non reprimeret, cum enim sit inferior, nec potest, nec tenetur ea prohibere aut punire, sed Deus summo dominio, quod in vitam necemque singulorum habet, uti potuit in poenam regis, cujus supplicium est subditis orbari.

XXXIV. *An non tunc demum populus universus subjicitur regi, dum bene imperat, & dum male imperat rex, populo subjicitur?*

Grot. l. 1. c.
 3. §. 9.
l. 2. c. 26. §.
 3. *Frider.*
Horn. l. 2.
c. 12. §. 6.
 & 7.
Grot. d. §. 9.
n. 1. in fin.
 & *ead. c. §.*
 17.
 R. Si hoc diceretur, non facienda ob regis imperium mala, seu ea, quæ manifeste sunt iniqua, verum diceretur, quia Deo magis est obediendum, quam hominibus: sed inde non sequitur, ergo populus universus regem coercere vel punire potest: & actuum bonitas vel malitia, quia concernunt virtutes vel particularia vitia, apta non sunt, ut partes imperii distinguant, seu ut populo communicent majestatem: & si populo alicui propositum fuisset partiri cum rege imperium, fines certe potestati utriusque assignari debuissent tales, qui cognosci facile possent ex locorum, personarum, aut negotiorum discrimine.

XXXV.

XXXV. *An ex nomine & externa specie administrationis potest iudicari de summa potestate?*

¶ Prima cautio hæc sit, ne decipiamur ambiguo nominis sono, aut rerum externarum specie: sic veteri Germaniæ reges erant, quos Tacitus præfuisse ait auctoritate suadendi, non potestate iubendi: contra Romani Imperatores, postquam palam & sine ulla dissimulatione regnum liberrimum tenuerunt, principes tamen vocabantur: sed & insignia regiæ majestatis in liberis quibusdam civitatibus tribui principibus solent. Item & comitia ordinum alibi sunt tantum majus regis consilium, alibi de majestate participant, alibi etiam jus habent de actis principis cognoscendi, atque etiam leges præscribendi, quibus princeps teneatur.

Grat. l. 1. c. 6.
§. 10.

d. §. 10. n. 2.
§. 3. *Limn.*
Tom. 4. Ad-
dit. l. 2. c. 1.
p. 200.

Grat. d. §.
10. n. 4.
Boeckl. in
Comment.
b. l.

XXXVI. *An discrimen summi imperii & summo minoris petendum ex imperii delatione per electionem aut successionem?*

¶ Negatur. successio enim non est titulus imperii, qui impetio formam assignet, sed veteris continuatio, jus enim ab electione familiæ coeptum succedendo continuatur; quare quantum

Grat. d. §.
§. 10. n. 5.

*Frid. Horn.
de civit. l. 2.
c. 9. §. 1. fin.*

prima electio tribuit, tantum defert
successio: seu electio & successio sunt
tantum modi perveniendi ad imperium;
seu modi, quibus designamus perso-
nas, quæ imperare debent, imperium
autem ipsum non conferunt.

XXXVII. *An ergo imperium sum-
mum diverso modo haberi potest?*

*Grot. l. 1. c.
3. §. 11.*

R. Altera cautio hæc esto, aliud ef-
se de re quærere, aliud de habendi mo-
do: sic alii habent summum imperium
jure pleno proprietatis seu in patrimo-
nio, ut qui iusto bello id quæsiverunt,
aut in quorum ditionem aliquis popu-
lus ita se dedit, ut nihil de majestate
retineret: alii non, seu regnum non
habent in patrimonio, ut reges tam qui
primi eliguntur, quam qui electis le-
gitime succedunt: alii jure tempora-
rio.

XXXVIII. *An datur monarcha
temporarius?*

*aliter Grot.
l. 1. c. 3. §. 11.
n. 2. Boeck.
in Pol. 2. c. 1.
pag. 108. Et
comment. b.
l.*

R. Affirmatur, quia rerum morali-
um natura ex operationibus cognosci-
tur: quare quæ facultates eisdem effe-
ctus habent, eodem nomine nuncupan-
dæ sunt. Sic si quis rogatus, ut, si
alteri nascantur liberi, regnum iis re-
stituat, ante eorum nativitatem maje-
statem habet, quia omnia in civitate
inde-

independente ab hominibus potestate proprio nomine disponit, neque ipsius actus ab ullo homine irriti reddi possunt, & dum regnum restituit, non vi superiori ab homine coactus, sed ad fidem quam defuncto dedit, exsolvendam hoc facit. Exempla Dictatoris Romani, curatorum qui regibus dantur dum, impuberes sunt, aut furore aut captivitate impediuntur, nihil probant, quia Dictator Romanus & tales curatores magistratus sunt, ab aliis hominibus dependent, & omnia non nomine proprio, sed alieno agunt; imò interdum ipsorum actus possunt reddi irriti vel a populo, vel a rege, & sic eos non exercent, ut rex optimo jure.

Grot. l. 1. c. 3. §. 12. n. 4.
Puf. l. 7. c. 6. §. 15. in fin. Boeci in Comment. b. l. alitor
Grot. b. l. Fr. Horn. l. 2. c. 10. §. 3. Corring. de Romano §. 4. Ziegl. de jur. Majest. l. 1. c. 1. §. 42.

XXXIX. Quomodo imperia possunt esse in patrimonio, cum liberi homines non sint in commercio?

xx. Natura quidem liberos homines constituit extra commercium: quia quicquid est in commercio, potest aestimari certo pretio, & liberi homines certo pretio aestimari non possunt, aut si aestimentur, non amplius sunt liberi, sed sunt servi: verum jus imperandi est in patrimonio & commercio.

Pufend. l. 5. c. 1. §. 5.

XL. Atqui populus saepe alienatur, & quicquid alienatur seu venditur

tur, est in commercio & certo pretio aestimatur?

Grot. 1. c. 3.
§. 12. n. 1.

R. Proprie non ipsi homines alienantur, sed jus perpetuum eos regendi, qua populus sunt, seu potius, jus habendi majestatem alienatur.

XLI. Imo hoc jus videtur esse in patrimonio populi, quia rex illud non sine civium sanguine ac sudore quaesivit?

Grot. 1. 1. c.
3. §. 12. n. 3.
Hottom.
illustr.
quaest. 1.
Grot. 1. 2. c.
6. §. 11.

R. Fieri 1. potuit, ut rex ex sua privata substantia exercitum aluerit. 2. aut ex fructibus ejus patrimonii quod principatum sequitur, qui ipsius sunt, licet patrimonium sit populi, & sic evenire potest, ut rex in quosdam populos imperium habeat proprio jure, ita ut alienare etiam possit.

XLII. Regna, quae populi voluntate delata sunt, possuntne alienari?

Grot. 1. 1. c.
3. §. 13. n.
1. Alber.
Gent. 1. 3. c.
15. p. 608.
Grot. 1. 2. c.
7. §. 15. 1. 2.
e. 6. §. 9. in
fin. 1. 2. c. 6.
§. 4. in fin.

R. Non est praesumendum, eam fuisse populi voluntatem, ut alienatio imperii regi suo permetteretur; quia ideo hunc regem & interdum ipsius familiam elegit, ut exerceret summum imperium per se, non per quemvis alium, & sic hoc jus ex primæva voluntate, dum in societatem coiverunt, metiendum est.

XLIII. Diximus, modum habendi sum-

711178

sumum imperium distinguendum ab imperio ipso, anne ergo summitas imperii potest distingui ab habendi plenitudine?

¶. Dicunt hoc adeo verum esse, ut Grat. l. 1. a. 3. §. 14. non modo pleraque imperia summa non plene, i. e. non in patrimonio habeantur, sed & multa non summa habeantur plene, i. e. in patrimonio, ut marchionatus, comitatus, quæ propterea facilius quam regna vendi & testamento relinquere soleant. Nos distinguimus, si per vocabula, *plene habere*, intelligatur, ut quis non solum summum imperium, sed commune cum aliis habeat, bene dicitur; verum, si intelligatur, ut non habeat omnia jura majestatis, falsum est. Quia quicquid est summum, a nemine dependet, & quicquid a nemine dependet, nullos habet limites & plenum est, licet interdum commune & conjunctim cum aliis qui participant de summo imperio; sic Imperatoris nostri gloriosissimi imperium est summum & plenum, licet non solum habeat majestatem in Imperio R. G. sed conjunctim cum Statibus Imperii: marchionatus, comitatus &c. nec omnino summa sunt, nec plena, quia sunt feuda Imperatoris & Imperii,

Instit. jur. Publ. l. 1. tit. 7. in fin.

2. Feud. 10. & Burscheus ibi. Struv. Synt. I. P. c. 13. apb. 12. & 13.

& sic imperium in iis est dependens & minus plenum, nec ita facile vendi & testamento alienari possunt.

XLIV. Quorum est tutela, cum rex etate aut morbo impeditur sua fungi potestate?

Grøt. l. 1. c. 3. §. 15.

Inst. Jur. Publ. l. 3. tit. 11. §. 4. & 5.

R. In regnis non patrimonialibus tutela eorum est, quibus lex publica, aut ea deficiente, consensus populi eam mandat. In regnis patrimonialibus eorum, quos pater aut propinqui elegerint. Quamvis & in non patrimonialibus tutela testamentaria locum habeat, exempla vid. in A. B. tit. 7. in tutela Serenissimorum Electorum I. R. G.

XLV. Imperium desinitne esse summum, si imperaturus promittat aliqua aut Deo, aut subditis?

Boeckl. in Comm. b. l. Puf. l. 3. c. 6. §. 1. aliter Grøt. l. 1. c. 3 §. 16. n. 2.

R. Si promittat Deo aut subditis de observatione juris divini vel naturalis & gentium, ad quam omnes reges tenentur, etiamsi nihil promiserint, e. g. justitiam omnibus æqualiter administrare &c. summum imperium nec desinit, nec commune fit cum aliis: verum si promittat de regulis quibusdam exercendi summum imperium, ad quas sine promisso non teneretur, videntur an promissio tantum cadat in exercitium actus, e. g. nolo gerere bellum

lum sine communicato cum Statibus regni consilio, adhuc & summum manet imperium; & solus retinet: si promissio cadat etiam directè in ipsam facultatem, e. g. nec volo nec possum gerere bellum, nisi consensu Statuum, *Wir sollen und wollen*, summum quidem manet imperium, sed solus non retinet, qui facultatem communicat cum Statibus regni. Hinc si contra prius promissum faciat, actus tantum erit injustus; si contra posterius, etiam erit nullus, propter defectum facultatis, quam solus non habet, non ex vi superiori.

XLVI. *Quid si addatur, si rex fidem fallat, ut tum regno cadat?*

R. Si talis lex commissaria in delatione regni adjiciatur, desinit summum imperium habere, quia 1. se subjicit judicio populi vel Statuum regni. 2. quia poena infligitur a superiore, propter transgressionem legis, quam præscripsit.

Boet. b. l. aliter Gros. l. 1. c. 3. § 16. n. 4 & 5. § 1. 2. c. 20. §. 1. & 3.

XLVII. *An summum imperium dividi potest?*

R. Summum imperium unum quid est ac per se indivisum, quia est potestas seu jus, & sic res incorporalis, fieri tamen interdum potest, ut dividatur

Gros. l. 1. c. 3. § 17. n. 2.

per partes, ut vocant, potentiales, seu objectum ejus dividi potest. e. g. in Imperio R. G. dignitates per univcrsum Imperium conferuntur a solo Imperatore, leges universales feruntur ab Imperatore & omnibus Imperii Statibus in comitiis. Dividi etiam potest per partes subjectivas, seu ut subjectum existentiae dividatur, e. g. in imperio R. G. subjectum existentiae majestatis Imperator solus est in Reservatis suis; in juribus comitialibus Imperator & Status Imperii simul. Etiam ratione locorum, & ratione temporis, e. g. hic in oriente, ille in occidente, hic hoc tempore, illi alio tempore imperent.

XLVIII. An talis partitio instituitur, si quid populus adhuc liber futuro regi imperet per modum manentis præcepti, aut si quid sit additum, quo intelligatur, regem cogi aut puniri posse?

R. Non, sed populus solus habet summum imperium, rex tantum titulum: quia is, cui præcipimus, inferior est, ut & is qui puniri potest: par enim in parem non habet imperium, sed superior in inferiorem, & coactio moralis seu civilis semper fit a superiore, secus quam physica, ibi enim cogit qui for-

Instr. Pac.
Ofn. art. 8.
n. 2.

Bnecl. in
Comm. ad
Grot. l. 1. c.
2. §. 17. n. 1.
Puf. l. 7. c.
6 §. 15. in
fin.

Vid. quæst.
45. aliter
Grot. l. 1. c.
3. §. 3. n. 1.

Grot. l. 2. c.
20. §. 17. n.
4.

fortior est, non qui superior dignitate aut potestate.

XLIX. *Quando talis partitio instituitur, ut ante diximus, quæ est resp. publica?*

ix. Est resp. mixta, quia ubi subiecta majestatis existentie miscentur, ibi fit resp. mixta; a subiecto enim existentie resp. denominatur. Si unus imperet, est monarchia &c. vid. quest. 27.

Boeci. Inst. Pol. l. 2 c. 1, in Com. b. l. aliter Bodinus l. 20. 1. Gassend. in Phil. Mor. p. 1466. Fr. Horn. l. 3. c. un § 3. Puf. l. 7. c. 4. §. 13.

L. *Sed talis status biceps multa incommoda defert in civitatem?*

x. In civilibus nihil est, quod omni ex parte incommodis careat, & jus non ex eo, quod optimum huic aut illi videtur, sed ex voluntate eorum, qui in civitatem coeunt, metiendum.

Grot. l. 1. c. 3. §. 17. n. 2.

LI. *Si reges acta quædam sua nolint esse rata, nisi a senatu aut alio cœtu aliquo probentur, eritne partitio & resp. mixta?*

x. Non, sed est tantum simulacrum reip. mixtæ: quia facultas imperandi sic non communicatur cum senatu, aut alio cœtu aliquo, sed tantum modus administrandi; & quæ acta eum in modum rescinduntur, intelligi debent rescindi regis ipsius imperio, qui eo modo sibi cavere voluit, ne quid fallaciter

Grot. l. 1. c. 3. §. 18. Boeci. in Com. b. l.

impetratum pro vera ipsius voluntate haberetur. Simile quid est, si rex non subscribere velit, nisi prius subscriptum videat a suo cancellario, cujus fidem in omnibus perspectam habet.

LII. *An inequaliter fœderatus summum imperium habere potest?*

ꝛ. Aut foedus conjunctum est cum imminutione summi imperii: ut si facultas imperandi vel plane transferatur in confœderatum, vel communicetur, e. g. ne cui bellum faciat confœderatus injussu alterius, facultas imperandi in ipsum est translata: qui enim me jubet, me superior est. Aut est sine imminutione imperii, ut si quis promittat confœderato, se certis locis arces non ædificaturum, se non navigaturum certo loco &c. facultas enim castra extruendi & munimenta, navigandi &c. facultas penes ipsum manet, licet exercitium ex pacto restringatur, ut ubique hoc non possit. Huc refer foedera protectionis & advocatiæ. Item, dum populus populo reverentiam & honoris signa quædam exhibere promittit.

LIII. *At sepe, qui superior est in fœdere, si is potentia multum antecelat, summum imperium usurpat?*

ꝛ. Verum est, præsertim si foedus

Grot. L2. c.

3. §. 7. n. 1.

¶ 2.

Grot. L2. c.

3. §. 21. n. 1.

Grot. L1. c.

3. §. 21. n.

10.

fit perpetuum, & cum jure præsidia inducendi in oppida. Hinc ad prudentiam civilem pertinet in tractandis consiliis circa istiusmodi foedera & clientelas cautè incedere: non enim inepte vulgo dicitur, clientelam primum ad servitutem esse gradum.

Puf. l. 8. c.
9. §. 4. in
fin. Bodin.
de Rep. l. 5.
c. 6.

LIV. *An summum imperium habent, qui certum quid pensitant, aut ad redimendas vexas, aut ad tutelam comparandam?*

R. Quo minus summum imperium habere possint, nullam dubitandi causam video, cum de imperandi facultate plane nihil decedat, quamquam infirmitatis confessio de dignitate aliquid delibet.

Grot. l. 1. c.
3. §. 23. Ab-
ber. Gent. l.
3. c. 4. Seld.
l. 6. c. 17.

LV. *An qui nexu feudali vinciuntur, habent summum imperium?*

R. Non: quia dominus feudi retinet dominium directum seu superius, & vasallus tantum dominium utile seu inferius, & regalia consequitur. Imo ob crimina feudalia puniri & feudum amittere potest.

Aliter
Grot. l. 1. c.
3. §. 23. n. 1.
& 2. §. 1. 2.
c. 6. §. 9.

LVI. *An ex modo administrandi summum imperium semper judicandum de formâ imperii aut summo imperio ipso?*

R. Negatur. aliud enim est jus, aliud usus

Grot. l. 1. c.
3. §. ult.

alter Lim.
l. i. c. 10. §.
24. & in
nom. addit.
ad b. lib.

usus juris. five, modus administrandi summum imperium potest esse diversus a summo imperio. sic modus administrandi potest esse aristocraticus, imperium autem monarchicum, e. g. dum rex infans est, furiosus, captivus &c. jus seu summum imperium habet, sed exercere non potest, verum sæpe exercetur per senatores regni, & sic modus administrandi est aristocraticus, imperio monarchico existente.

LVII. Unde hoc cognoscitur?

¶. Si salvis imperii legibus fundamentalibus hic modus administrandi a summum imperium habente mutari possit, diversus est ab imperio ipso, seu a forma ipsius reip. & si salvis imperii legibus fundamentalibus mutari non possit modus administrandi, hic & imperium ipsum, seu forma reip. conveniunt, & non sunt diversa, ut in Imperio R. G. & modus administrandi & forma ipsa reip. sunt mixta.

CAPUT IV.

De bello subditorum in superiores.

I. An subditi adversus imperantes licite arma sumunt.

II. Unde probetur, eos id non posse.

III. An 1 Sam. 8. v. 11

describatur verum jus regium.

IV. An magistratus inferior non possit contra imperantem arma sumere.

V. An lex de non resisten-

- da nos obliget in gravi-
fimo & certissimo discrimi-
nate.
- VI. Cur persone regis sit
parcendum.
- VII. An ergo injurias pati
utile sit.
- VIII. An regis ministris
& iniqui mandati execu-
toribus sit parcendum.
- IX. Quibus in casibus de-
tur jus belli adversus re-
gem.
- X. Quid si rex imperium ab-
dicaverit, aut pro dereli-
cto habuerit.
- XI. Quando censeatur im-
perium derelictum.
- XII. Quid si regnum alien-
net, aut alii subiciat.
- XIII. Quid si hanc regni
alienationem tentet.
- XIV. Quid si vere hostili
animo in totius populi exti-
tium feratur.
- XV. Quis de ejus hostili
anima judicare debeat.
- XVI. Quid si Rex regnum
committat ex feloniam, vel
ipse per clausulam in im-
perii delatione appositam
subditos suos certo casu
obediencie vinculo salvo-
rit.
- XVII. Quid si rex in par-
tem summi imperii, quom-
populus habet, involet.
- XVIII. Quid si hoc in ca-
su belli potestas penes re-
gem sit.
- XIX. Quid liceat in impe-
riorem imperii.
- XX. An talis infortunatus
occidere liceat ex mandato
ejus, qui verum jus im-
perandi habet.
- XXI. An ex lege antecede-
ntis.
- XXII. Quid si rex in ty-
rannum degeneret.
- XXIII. Quid sit tyrannus.
- XXIV. Quid in eum li-
ceat.
- XXV. In controverso jura
quid privatus facere de-
beat.

I. An subditi adversus summam pote-
statem, aut inferiores agentes, quod
agunt, summa potestatis auctori-
tate, licite arma sumunt?

Grot. l. 1. c.
4. §. 1. n. 2.
& 3.

Si quid imperent naturali juri aut
divinis præceptis contrarium,
non est faciendum quod jubent: quia
Deo magis, quam hominibus obedi-
dum; at, si qua ex tali causa, aut alio-
qui, quia summum imperium habenti ita

Grot. l. 2. c.
26. §. 2.

libet, injuria nobis inferatur, quamdiu non est tyrannus, & vinculum inter imperantes & parentes non solvit, toleranda est potius, quam vi resistendum.

II. Unde hoc probatur?

Græc. diſt. c.
4 §. 2. n. 1.

R. Probatur 1. quia alias civitas, quæ jus majus in nos & nostra confequitur, quam ipsi habemus, finem suum, qui est, ut quiete & tranquille vivamus, non posset consequi. Unde enim sanitas ægrotantibus, si non per omnia medicis pareant? quid tuti navigantibus, si plebs nautica gubernantium jussa contemnat. 2. Non est civitas, sed dissociata multitudo & confusa turba, nemo ubi audit neminem. 3. Frustra majestas sive populi, sive unius, qui summo fungitur imperio, tot legibus & tot poenis defenditur, si maneat resistendi licentia. 4. In lege Hebræa mortis supplicio damnatur, qui inobediens fuerit aut summo Pontifici, aut qui extra ordinem rector populi a Deo est constitutus. Deut. xvii. v. 14. I Sam. viii.

Græc. diſt.
§. 2. n. 3.

diſt. c. 4.
§. 3.

Frid. Horn.
l. 2. c. 4. §. 8.
Bæcl. Inst.

Pol. 2. c. 2.
§ in Com-
ment. O-
ſond. b. l.
aliter *Græc.*
diſt. §. 3.

III. An I Sam. 8. v. 11. describitur verum jus regium?

R. Aff. 1. quia populus regem petiit, & Deus promisit regem talem, qua

qualem alii populi habebant. 2. Quia omnes actus ibi designati per se vitium nullum continent. 3. Posita necessitate reip. necessario a quocunque rege, si salvam velit temp. suscipiuntur. 4. Recensentur ibi jura regis ordinaria & extraordinaria seu eminentis domini: instruit enim Samuel populum, eique regis potestatem & imperii amplitudinem exponit, secus quam Moses, qui regis officium describit.

Publ. l. 7. c. 8. §. 3. & 6.

IV. *An hæc tantum locum habent in privatis, an vero etiam in magistratibus inferioribus?*

ꝛ. Inveni sunt nostro sæculo viri, eruditi quidem illi, sed temporibus & locis nimium servientes, qui putabant, hæc tantum locum habere in privatis, non etiam in magistratibus inferioribus, quibus jus esse putant resistendi injuriis ejus, cujus summum est imperium; imo & peccare eos, ni id faciant. Quæ opinio admittenda non est: quia quidem magistratus illi, inferiorum ratione habita, sunt publicæ personæ, sed ad superiores si considerentur, privati sunt. Nam omnis facultas gubernandi, quæ est in magistratibus; summæ potestati ita subjicitur, ut quicquid contra voluntatem summi impe-

Gre. di 3. c. 4. §. 6. n. 1.

ran-

rantis faciant, id defectum sit ea facultate, ac proinde pro actu privato habendum; & quicquid imperii censentur habere, id omne debent principi, qui si detrahat manum & reposcat potestatem, nudi adstant, nihil pristinae dignitatis retinentes. Quo accedit, quod in populo Hebræo, ubi tot fuerunt reges divini humanique juris contemptores, nunquam inferiores magistratus, in quibus plurimi fuerunt viri pii & fortes, id sibi juris sumserunt, nisi si qui a Deo, cujus in reges summum jus est, mandatum speciale acceperant.

dist. c. 4. §.
6. n. 3.

V. *An lex de non resistendo nos obligat in gravissimo & certissimo discrimine?*

dist. c. 4. §.
7. n. 1.

æ. Leges etiam Dei quaedam, quamquam generaliter prolatae, tacitam habent exceptionem summæ necessitatis, ut lex de sabbatho sanctificando, & non edendis panibus propositionis. non quod Deo jus non sit ad certam mortem subeundam nos obstringere, sed quod leges quaedam ejus sint argumenti, ut non credibile sit, datas ex tam rigida voluntate. An autem lex de non resistendo regi talis sit? plures dubitant: quia natura turpe est summo resistere imperio, & quemadmodum jus
na-

naturæ, ita & hoc præceptum de non resistendo regi immutabile est. Verum non videntur damnandi vel singuli, aut pars populi minor, si ita utantur ultimo necessitatis præsidio, ut interim communis boni respectum non deserant, & in tali periculo personæ regis vel principis semper parcant.

Ziegl. O-
stand. b. l.

diß. §. 7.
n. 4. 6. &
7.

VI. *Cur persona regis excipitur?*

ꝛ. Quia 1. est sancta, propter majestatem, quæ eandem personam inhabitat, quæ impias nobis infert manus, eamque semper comitatur, ita ut ejus reverentiam nunquam nobis deponere liceat, & nec voce lædendus sit, multo minus manu. Nam cum summum imperium non possit non multorum odiis patere, securitas fungentis peculiariter a Deo est munita, & regium nomen gentes, quæ sub regibus sunt, pro Deo colunt. 2. Quia multis est utilis; nisi enim rectores civitatum essent, feriores feris viveremus vitam, non mordentes tantum, sed & vorantes alios alii.

diß. c. 4. §.
7. n. 6.
Horn. de
Civ. l. 2. c.
12. §. 11.
& 13.

Grot. d. l.
& l. 2. c. 2.
§. 9. Pu-
fend. l. 2.
c. 5. §. 2.

VII. *At utile non est pati injurias?*

ꝛ. Hæc injuria interventu meliorum pensatur, tranquillitate scilicet publica, in qua & singulorum comprehenditur; & si quando nimia iracundia aliisve

diß. c. 4.
§. 4. n. 4.
& 3.

D af.

*Bbecl. in
Inst. Pol.
l. I. c. 6.
p. 84.*

affectibus transversi agantur rectores, quo minus rectam ineant viam, quæ ad tranquillitatem ducit, id inter minus frequentia habendum est; vel si non utile videatur huic, qui patitur injuriam, ejus tamen patientia utilis est universitati, ad cujus conservationem est natus, etiam cum amissione vitæ, si aliter fieri non possit.

VIII. *An idem dicendum de ministris quos adhibet?*

*Grot. l. 2.
c. 26. §. 1.
n. 1. in fin.
§ n. 2.*

*Horn. l. 2.
c. 12. §. 11.
med.*

R. Si ministros adhibeat, ut iniqui mandati executores, hos malitia regis non præstabit sacro-sanctos, & ab imperio injusti regis & tyranni nullam facultatem injuste agendi consequuntur; sed absistere debent ab executione præcepti iniqui, ministerium enim est crimen; & si quis aut patri, aut magistratui, aut domino turpia aut iniqua facta imperanti, non paret, is nec inobediens est, nec injuriam facit, nec peccat. Et hinc si malitiam malitiæ jungant, inque executione pergant, quin a læsis omnes, tanquam latrones trucidari possint, non dubitamus.

IX. *An igitur nullo in casu datur jus belli adversus regem aut principem?*

*dist. c. 4.
§. 8.*

R. Qui principes sub populo sunt, si ve ab initio talem acceperunt potestatem,

tem, sive postea ita convenit, si peccent in leges reip. non tantum vi repelli possunt, sed si opus sit, puniri morte. Confer tamen supra c. 3. q. 45. ubi ostendimus, tales principes majestatem non habere.

X. *An jus belli datur in eum, qui abdicavit imperium, aut habet pro derelicto?*

R. Affirmatur; quia post id tempus habetur pro privato, & omnia in eum licent, quæ in privatum. diß. c. 4. §. 9.

XI. *Quando habetur imperium pro derelicto?*

R. Pro derelicto habet imperium, qui sciens volensque patitur illud perire, aut in summum discrimen adduci, nec in salutem ejus quicquam movet dignum memoratu. Qui illud per fugam manifeste derelinquit, qui è regno ejectus illud ab alio præscribi patitur, nec armis, nec protestatione interposita sibi consultit, cum invasore paciscitur, nulla juris sui mentione facta, ipsum regem vel principem illius regionis nominando, titulo & insignibus regiis abstinento. Nec enim ita se gerit circa rem, quam pro sua vindicat vir bonus, aut prudens. Minime autem pro derelicto habere imperium censendus est,

D 2 qui

Conring. de
fin. Imp.
c. 19. §. 5.
Boeckl. in
Comment.
ad Grov.
l. 1. c. 4
§. 9.

qui id tractat negligentius.

XII. *Quid si rex regnum alienet, aut alii subiciat?*

dict. c. 4.
§. 10.

R. Amitti ab eo regnum existimat Barclajus. verum sine ratione; nam talis actus, si regnum electione aut successoria lege deferatur, nullus est, propter defectum facultatis; quæ autem nulla sunt, nullum habent juris effectum.

XIII. *Si tamen id etiam tradere aut subicere moliatur?*

Grot. d. c. 4.
§. 10. in
fin. l. 2. c. 7.
§. 27. n. 1.
in fin.

R. Quin ei resisti possit, non est dubitandum. Modus enim habendi imperium ne mutetur, obstare potest populus; id enim sub imperio comprehensum non est, sed ex primæva in civitatem coëuntium voluntate metiendum est, ubi nullum fuit imperium. Et si sibi ipsi defendendo sufficiat, separatam potest instituere civitatem: parendum enim in omnibus patri, in eo autem non est parendum, quo efficitur, ne pater sit.

XIV. *An bellum in eum est licitum, qui vere hostili animo in totius populi exitium fertur?*

dict. c. 4.
§. 11.

R. Affirmatur. consistere enim simul non possunt voluntas imperandi & voluntas perdendi. Quare qui se hostem po-

populi totius proficetur, is eo ipso abdicat regnum. Sed vix videtur id accidere posse in rege mentis compote, qui uni populo imperat : si enim pluribus imperet, accidere potest, ut unius populi in gratiam alterum velit perditum.

XV. Quis judicabit, an sit hostis?

R. I. Multæ hic se ingerunt difficultates, nec enim hoc simpliciter populi iudicio permittendum, qui forte rerum præsentium pertæsus facile regem hostem pronuntiaret. 2. Notæ sæpe tales sunt, ut non statim hostem, sed pessime imperantem ostendant. Hinc subditi necessitate obsequii tamdiu non sunt liberati, quamdiu reip. essentia non est intercisa, & constat ejus compages. Et si pluribus populis imperet, & alterum velit perditum, videndum, an hoc faciat ex causa pœnali, an odio tyrannico.

*Boeckl. in
Comment.
l. 1. c. 4. §.
11. Lom-
pad. de
Rep. R. G.
part. 1. §.
11. 12. 13.*

*XVI. An in eum bellum est licitum, qui
Regnum committit ex feloniam, aut ex
clausula in imperii delatione ap-
posita, quâ subditi obedientiæ
vinculo solvuntur, si rex
hoc aut illud fecerit?*

R. Affirmatur; quia tunc recidit in privatam personam : vel potius, quia

*Grot. d. c. 4.
§. 12. §.
14. Cor-*

ring. in
ibef. Re-
rum. part.
I. p. 180.
E 181.

nunquam majestatem habuit. vid. supra
c. 3. q. 45.

XVII. *An si rex partem habeat summi
imperii, partem alteram populus
aut senatus, regi in partem
non suam involanti vis ju-
sta opponi poterit?*

dist. c. 4.
§. 13.

R. Affirmatur, quia eatenus impe-
rium non habet.

XVIII. *Quid si belli potestas penes
regem esset?*

dist. c. 4. §.
13. Boecl.
in Com-
ment b. l.
Conring.
ad Lamp.
part. 1. §.
11. conf.
Grot. l. 2.
c. 16. §. 14.
E l. 3. c. 3.
§. 4.

R. Si belli potestas est penes regem,
intelligendum est de bello externo, non
de bello in coimperantes, qui non
possunt non jus habere partem suam tu-
endi, adeò ut & rex suam imperii par-
tem belli jure amittere possit: in mixta
enim rep. ille justam bellandi causam
habet, qui suam partem defendit.

XIX. *Quid licet in invasorem imperii?*

Horn. l. 2.
c. 9. §. 2. 3.
4.

R. Quamdiu durat causa invadendi,
seu quamdiu imperium non est plane
arreptum, videtur manere belli jus, ac
proinde in eum licere, quod in hostem
licet, qui à quolibet etiam privato po-
test interfici: si autem imperium omni-
no sit acquisitum, vel quia pactio est
secuta, aut fides illi data, aut victoria
in populum obtenta, adeò ut cogatur
arma omnino ponere, nullum in ejus
per-

personam jus superest populo. Ad imperium enim nihil attinet, quocumque modo sit adquisitum, semper enim & ubique sibi respondens postulat obsequium, quod à Deo majestati conjunctum est; & simul ac invadenti victoriam concessit, è populo in invasorem omne imperium, citra ullam istius pactionem, transtulisse dicendum est. Imperia enim armis quæruntur, victoriis propagantur, neque voluntas Dei, qui reges imponit & deponit, ex belli causa æstimanda est.

Grot. l. 1. c. 8. §. 1. & 4.

XX. An ergo talem tyrannum occidere non licet, si diserta auctoritas accedat ejus, qui verum jus imperandi habet, sive is rex sit, sive senatus, sive populus?

ꝛ. Licet, si nulla pactio intercessit, & victoria nondum omninò est obtenta; alias non licet, quia summum imperium non ampliùs est penes eum, qui fuit rex.

Grot. l. 1. c. 4. §. 18. aliter.

XXI. Quid si ante invasionem lex existerit, ut unusquisque invasorem occidere possit?

ꝛ. Quamdiu in actu occupandi & invadendi constitutus est, licet; non autem postquam occupavit.

Grot. l. 1. c. 4. §. 17. aliter.

XXII. Quid si aliquis etiam ab initio legitimus rex degeneraret in tyrannum,

*num, seu fieret tyrannus
exercitio?*

Boet. in
Com. ad
6. 14.

¶. Quid sit tyrannus, non satis est definitum; nec hinc Philosophi auctoritate abuti debemus, & descriptiones quasdam pro veris definitionibus arripere; nec ex notis tyrannicis 5. Pol. II. eam exstruere, sunt enim quaedam 1. nec bonæ nec malæ per se. 2. quaedam ita comparatæ, ut optimo cuique principi competere possint. Nec statim ad mores patrios confugere & illum tyrannum dicere licet, qui facit contra mores patrios, quos interdum populus e mentitur, & titulo legis adornat, vel qui jam aliquot sæculis in usu non fuerunt; contra primævas enim leges reip. tempus multa innovat. Et hinc sicut in definiendo tyranno, ita & in eo, quid in illum liceat, non ita faciles sumus oportet.

XXIII. *An ergo definiri non potest?*

¶. Fortè non male describitur tyrannus, quod sit is, qui nec eo, quo decet, ordine & modo imperat, sed omni honestatis, virtutis, juris ratione, in primis patrii, insuper habitâ, in tractanda rep. libidinem animi pro lege habet. Requiritur ergo hinc regni cujusque solida cognitio.

XXIV.

XXIV. *Si hæc omnia certa sint, quid in ipsum licet?*

R. In remediis adversus tyrannum conquirendis nullus temeritati & festinationi locus est. Quia tamen sic omnino dissolvitur vinculum inter imperantes & parentes, quin in tali necessitatis casu, quando reip. aliter consuli non potest, deponi possit, non dubitamus.

*Frid. Horni
l. 2. c. 9. §. 3.
& 4. aliter.*

XXV. *Si dubium sit ad quem imperandi jus pertineat?*

R. In re controversa iudicium sibi privatus sumere non debet, sed possessionem sequi. Sic tributum solvi Cæsari Christus jubebat, quia ejus imaginem nummus præferebat, i. e. quia in possessione erat imperii.

*Grot. l. 1. c. 4. §. 20.
conf. hic
Becman,
in not.*

C A P U T V.

Qui bellum licite gerant.

I. <i>Quæ sit causa principalis effectrix in bello.</i>	<i>mutuam opem invidant.</i>
II. <i>An pro aliis bellare liceat.</i>	IV. <i>Quæ sit causa instrumentalis.</i>
III. <i>Quæ sint hominum inter se vincula, quæ ad</i>	V. <i>An subditi ad bellum cogi possint.</i>

I. *Quæ est causa principalis effectrix in bello?*

R. **I**s, cujus res agitur: in privato privatus; in publico potestas publica, maximè summa.

Grot. l. 1. c. 5. §. 1.

II. *An & pro aliis bellum movere possimus?*

Grot. d. c.
§. 2. n. 1.

R. Alteri prodesse, non licitum modo, sed & honestum est.

III. *Quæ sunt hominum inter se vincula, quæ ad mutuam opem invitant?*

Grot. d. c.
§. 2. n. 1.
& 2. in fin.

R. Diverſa ſunt: nam & cognati ad opem ferendam coeunt, & vicini inſclamantur, & qui ejuſdem ſunt civitatis participes. Et hiſce vinculis deficientibus, ſufficit humanæ naturæ communio. Deus enim præter cætera, homini dedit hunc pietatis affectum, ut homo hominem tueatur, diligat, foſveat, contraque omnia pericula & accipiat & præſtet auxilium.

IV. *Quæ eſt cauſa iſtrumentalis?*

Grot. d. c.
§. 3.

R. Filius patri eſt iſtrumentum, pars quippe ejus naturaliter; ſervus domino; ſubditus imperanti; qui ita agunt ſua voluntate, ut ea ab altero pendeat.

V. *An omnes ſubditi naturaliter bello poſſunt adhiberi?*

Grot. d. c.
§. 4. l. 2.
c. 25. §. 1.
c. 26. §. 5.

R. Dubium non eſt, propter ſummum imperium in ipſorum perſonas: & quia ſunt quaſi pars rectoris; hinc etiam in caſu neceſſitatis cogi poſſunt.

I N S T I T U T I O N U M
J U R I S N A T U R Æ E T
G E N T I U M
L I B E R I I.

C A P U T I.

De belli causis, & primum de defen-
sione sui & rerum.

I. Quid sit causa belli. II. Quotuplex sit. III. An in omni bello causa justifica requiratur. IV. Quid sit causa justifica. V. An is, qui injuriam nec passus est, nec metuit, justam habeat belli causam. VI. An detur bellum pœnale. VII. Quæ sit prima justa belli causa. VIII. Quid si corpus impetatur vi præsentem. IX. Quid si invasor peccato careat. X. Quid si innocentes interpositi fugam aut defensionem impediant. XI. Quale periculum requiratur, ut alium licite occidere possim. XII. An quis cogatur expectare primum ictum. XIII. Quid si quis conjuraverit, aut alias insidias struat. XIV. An pro integritate	<i>membrorum bellum sit licitum.</i> XV. An pro pudicitia conservanda. XVI. Quando occidi potius, quam occidere debeamus. XVII. An rex innocentem insultans; ipso facto rex esse definat. XVIII. An unusquisque salutem propriam antepone-re debeat saluti reip. XIX. An interfectio licita sit ad arcendam aliam aut maiorem simile. XX. Tam injuriam patienter ferens an honorem suum augeat. XXI. In periculo vite constitutus an fugere debeat. XXII. An fuga ignominiosa sit. XXIII. An occidi possit, qui male de nobis loquitur. XXIV. An pro rebus defendendis interfectio sit licita. XXV. An fur interdum occidi possit.

XXVI.

XXVI. *An lex civilis, interfici aliquem permit- tens, jus det, an solam impunitatem.*

XXVII. *Quando licita esse possit singularis dimicatio.*

XXVIII. *Quid si magistratus duos mortem meritos inter se committat.*

XXIX. *An ad vindicandas privatas injurias duella sint permittenda.*

XXX. *An hactenus dicta*

de jure se & sua tuendi etiam ad bellum publicum aptari possint

XXXI. *An ad imminuendam potentiam vicini arma licite sumantur.*

XXXII. *Quid si de ejus animo hostili constet.*

XXXIII. *An licita sit defensio in eo, qui justam bello causam dedit.*

XXXIV. *An oblata satisfactio semper acceptari debeat.*

I. *Quid est causa belli?*

Grot. l. 2.
c. 1. §. 1.
c. 22. §. 1.
p. 1. & 2.

R. **C**ausa belli, quæ & principium vocatur, licet inter se diversa sint, est, propter quod quis bellum gerit.

II. *Quotuplex est causa belli?*

Grot. diff.
loc. Boecl.
ad 1. An-
nal.
Tac. c. 10.
Puf. l. 8.
c. 6. §. 4.
& 5.

R. Duplex: justifica, quæ movet sub ratione justii, & bellum justum reddit; & suaforia, quæ sub ratione utilis movet. Illæ dicuntur etiam prætextus, quia plerumque in publicum edisolent: hæc in pectore bellantium latent, ut gloriæ cupido, metus vicinæ potentia, odia &c. causæ justificæ propriè nostri sunt argumenti.

III. *An in omni bello causa justificæ requiritur?*

Grot. d. §.
1. 17. 3.

R. Non minus de bello publico, quam privato verum est. Licet enim bella

bella publicà auctoritate suscepta habeant aliquos effectus juris quos bella privata non habent, non tamen vacent peccato, nisi justa causa subsit, & qui ea gerunt, vocantur latrones, prædones, dicuntur alios fraude latronum ac scelere regnis spoliare &c.

IV. *Quæ est causa justificata?*

R. Nulla esse alia potest, nisi injuria, aut facta, aut non facta. Propter injuriam factam, aut reparamus quod nostrum est vel fuit, aut punimus. Propter injuriam nondum factam defendimus aut corpus, aut rem. Hinc plerique tres bellorum causas justas statuunt, defensionem, recuperationem rerum, & punitionem.

Græc. d. §. 1. n. 4. & §. 2.

Græc. d. §. 2. n. 2.

V. *Qui ergo injuriam passus non est, vel eam non certè metuit, an habet justam causam?*

R. Non, & ab omni jure abhorret perperam sic dicta Ratio belli, *raison de Guerre*, quæ putant omne esse licitum, quod status belli felicius perficendi deponere videtur, posthabito omni æquitatis respectu; quo referuntur populationes in territorio amico vel neutrali, militum excursions, depredationes, hospitationes &c. an etiam castrî occupatio in solo neutrali, ne

Text. in Syn. J. G. c. 17. §. 2.

ne hostis illud occupet? videbimus in
cap. 2. ad §. 10.

VI. *Cur diximus, plerique admittunt
tres justas causas?*

Feld. ad
Grot. l. 2.
c. 1. §. 2.
n. 2. Boeck.
in Com. b. l.
Grot. in
Proleg. §.
25.

R. Quia plures bellum poenale non
agnoscunt, & quidem recte: poena e-
nim exigitur ab inferiore, bella susci-
piuntur inter æquales.

VII. *Quæ est prima justæ belli
causa?*

Grot. d. l.
2. cap. 1.
§. 2. n. 3.
in fin. aliter
Text. in
Syn. J. G.
c. 17. §. 9.
Grot. d. c.
§. 3. Ziegl.
ad l. 1. c. 3.
§. 3. Puf.
l. 2. c. 5.
§. 5.

R. Injuria nondum facta, quæ petit
aut corpus aut rem.

VIII. *Si corpus impetatur vi præsentæ
cum periculo vitæ non aliter evita-
bili, an bellum est licitum?*

R. Licitum est, etiam cum interfe-
ctione periculum inferentis: imo jure
naturæ præceptum, ita ut nec lege ci-
vili tolli possit, & is, qui se non defen-
dit, se ipsum occidisse videatur.

IX. *Quid si is, qui me invadit, pecca-
to careat?*

Grot. d. l.
& Puf.

R. Etiam si peccato careat, puta quod
bonâ fide militet, aut alium me putet
quam sim, aut quod insaniam aut inso-
mnia agitetur, non eo tolletur jus se
tuendi, cum natura quemque sibi com-
mendet, & sufficiat, quod ego non te-
near id, quod ille intentat, pati, non
magis quam si bestia aliena periculum
in-

intentaret. Imo propter naturalem à-
morem sui ipsius homo in pari cum al-
tero periculo constitutus sibi potius, Grot. l. 1.
c. 3. §. 3.
n. 3.
quam alteri consulere & potest & de-
bet: quia alias non esset caritas in pro-
ximum, sed crudelitas in se ipsum.

X. *Quid si innocentes interpositi, in-
fantes scilicet, claudi &c. defensio-
nem aut fugam, sine qua evadi
mors non potest, impediunt?*

R. Impelli & prosterni possunt, Grot. l. 3.
c. 1. §. 4.
aliter l. 2.
c. 1. §. 4.
n. 2. Boeckl
in Com-
ment. l. 2.
c. 1. §. 4.
& Ziegl.
aliter Puf.
l. 2. c. 6.
§. 4.
etiamsi mors inde sequatur: ad jus e-
nim agendi multa consequi possunt in-
directè & extra agentis propositum, ad
quæ per se jus non esset. hi enim non
occiduntur ex intentione, quum illa
mors non eligatur ut quiddam prima-
rio intentum, sicut in punitione judi-
ciali, sed ut unicum quod eo tempore
suppetit. Sic navis piratis plena, aut
domus latronibus, tormentis peti po-
test, etiamsi intra eandem navem aut
domum sint pauci infantes, mulieres,
aut alioqui innocentes, quibus inde
creetur periculum.

XI. *Quale periculum hic requiritur ut
alium occidere possimus?*

R. Præsens & quasi in puncto. Grot. l. 2.
c. 1. §. 5.
n. 1.

XII. *An quis cogitur expectare pri-
mum ictum?*

R. Si

Grot. d. l.
Alber.
Gent. l. I.
c. 13.

R. Si insultator arma arripiat, & quidem ita, ut appareat eum id facere occidendi animo, occupari potest facinus; & melius est prævenire, quam præveniri; in moralibus enim non invenitur punctum sine aliqua latitudine. multum autem falluntur & fallunt, qui metum qualemcunque ad jus occupandæ interfectionis admittunt, talis enim requiritur, de quo moraliter certi sumus, & qui in virum constantem cadere possit.

XIII. *Quid si quis vim non jam præsentem intentet, sed conjurasse aut insidiari compertus sit, si venenum struere, si falsum testimonium, iniquum judicium moliri?*

aliter Grot.
l. 2. c. 1. §.
5. n. 2. §.
Ziegl. b. l.

R. Si aliter periculum evadi non potest, conjuratos, infidiatores, aut venenum struentes occidi posse verius est: quia ex signis externis animus occidendi omnino apparet, propter quem facinus occupari potest. In falsa accusatione, falso testimonio, iniquo judicio res aliter se habet: aliis enim remediis corrigi hæc possunt, & sic periculum evitari.

XIV. *Quid dicemus de periculo mutilationis membri?*

R. Si

R. Si membrum sit è præcipuis, & vitæ quasi æquiparabile, cujus abscissio periculum mortis post se trahit, si aliter vitari nequeat, intentantem periculum occidi posse putem: mutilatio enim talis membri non minoris æstimatur, quàm si vita adimatur. l. 4. §. 2. D. ad leg. Corn. de sicar.

Grot. l. 2. c. 1. §. 6.
Boet. ibi.
Puf. l. 2. c. 5. §. 10. aliter Feld. b. l.

XV. An pro pudicitia conservanda?

R. Pudicitia quidem semel ablata naturaliter seu physice restitui non potest: verum quia inter offensionem & defensionem debet esse æqualitas, vitæ vero nullum periculum imminet, & moraliter seu civiliter pudicitia potest restitui, vita autem semel amissa restitui non potest, interfectionem illicitam quidem, sed si injuriæ atrocitate commota violentum stupratorem occidat, eam excusandam esse putamus: appetitus enim declinandi mali maximè est naturalis, ideoque inter appetitus honestissimus; unde quæ mortis, carceris, doloris aut summæ egestatis vitandæ causa, aut ad pudicitiam conservandam injustè fiunt, maximè excusabilia videri solent.

Ziegl. tit. Grot. l. 2. c. 1. §. 7. aliter Grot. d. l. §. 1. c. 2. §. 5. n. 7. l. 2. c. 17. §. 15. l. 8. §. 2. D. quod metus causa.

XVI. An non interdum præceptum est, occidi potius, quam occidere?

R. Si inceptor sit rex, aut princeps, qui similem habet potestatem, sine pecca-

Grot. l. 2. c. 20. §. 29. n. 1. Grot. l. 1. c. 4. §. 7. n. 6. §. 7. §. l. 2. c. 1. §. 9. n. 1.

E

to

to occidi non potest: 1. quia est persona sancta, vid. supra c. 4. q. 6. (2.) quia multis utilis.

XVII. *An non vero rex innocentem insultans ipso facto rex esse desinit?*

Grot. l. 2. c.
1. §. 9. n. 2.
c. 8. §. 20.
aliter Puf.
l. 2. c. 5. §.
14 in fin.

R. Sicut dominia, ita & imperia non amittuntur delinquendo, nisi lex id statuat: delictum enim est factum improbum a lege puniendum. Talis autem lex, quæ hoc de imperiis statueret, ut delicto in privatum (si enim sit in ipsam remp. rex fit hostis & desinit esse rex) amitterentur, nusquam reperta est, nec repertum iri credo; summam enim rerum confusionem induceret, & ex imperantibus parentes & inferiores efficeret.

XVIII. *Atqui unusquisque reip. & regis incolumitatem desiderat propter propriam suam salutem, & hinc eam anteponeere debet & saluti reip. & regis?*

Grot. d. §. 9.
n. 2. in fin.
l. 1. c. 4.
§. 4 n. 5.

R. Nostri quidem causa remp. salvam esse volumus, sed non tantum nostri, verum & aliorum, vid. supra cap. 4. q. 7.

XIX. *Si cui periculum imminet accipiendæ alape, aut mali similis, e. g. ictus fustis?*

Meld. ad
Grot. l. 2.

R. Defensio modum accipit ab offensione,

sionē, & vero inæqualia sunt mors & alapa; hæc civiliter reparari potest, contra mortem vero nulla remedia supersunt. Si tamen ab alapâ inflicta statim ferrum stringatur ab utroque, & quis invasorem occidat, non sine ratione mitius puniri debet.

c. 1. §. 10.
n. 1. aliter
Grot. d. l.
jung. Puf.
l. 2. c. 5.
§. 12.

XX. *At vero qui fert talem injuriam, auget suum bonorem, quia se excellenter patientem ostendit?*

R. Grotius sic existimat; verum ejus philosophiam mos vitæ civilis non fert, neque propterea excellenter patiens censendus est: nam quævis ferre & a quovis, virtus non est, sed ignavia.

l. 2. c. 7.
§. 10. n. 2.
Feld. b. l.

XXI. *An in periculo vitæ constitutus fugere cogitur?*

R. Si in fugâ periculum non sit, fugiendum, quia fuga est modus se & suum proximum conservandi.

Grot. d. §.
10. n. 3.

XXII. *At fuga ignominiosa est, præsertim nobili homini?*

R. Est falsa quædam ignominie opinio, aspernanda ab omnibus iis, qui virtutem & sapientiam sectantur: quia non suscipitur ex ignaviâ aut neglectu officii; sed quia ratio hic nullam fortitudinis materiam invenit.

Grot. d. §.
10. n. 3.
Puf. l. 2.
c. 5. §. 16.
in med.

XXIII. *An occidi potest is, qui male de nobis loquitur & talia dicit, quæ cre-*

dita nostram existimationem apud bonos delibarent?

Grot. dist. **R.** Non. quia interfectio ista non est
§. 10. n. 3. in fin. l. 5. modus aptus ad tuendam existimationem; sed studium virtutis, & alia remedia jure nobis concessa.
§. 1. D. de extr. cogn.

XXIV. An ad res nostras conservandas raptor potest occidi?

aliter Grot. l. 2. c. 1. §. 11. & 13. jung. l. 1. c. 2. §. 8. n. 4. in fin. Puf. l. 2. c. 5. §. 16. Boeckl. in Comment. **R.** Si sit talis res, ex qua vita nostra & familiae nostrae pendeat, quaeque judicio recuperari non possit, forte quia fur est ignotus & in fugam constitutus, occidi potest. Alter enim non plus juris ad res meas, quam ad vitam eripiendam habet, & cum citra res vita non possit conservari, hanc quoque consequenter impugnat, qui illis me spoliare nititur. Quo accedit, securitatem & tranquillitatem societatis civilis ac generis humani non posse subsistere, si rerum raptores occidere non liceret, imprimis judiciis sublati. Imo pleraque bella geruntur, non ut aliis vita, sed res eripiantur.

XXV. An fur interdum occidi potest?

Grot. l. 2. c. 1. §. 12. Puf. l. 2. c. 5. §. 18. **R.** Occidi potest, imprimis si ipse in periculum vitae adducatur: nec obstat mihi, quod me in id discrimen adduxerim, dum rem meam cupio retinere, aut occupatam extorquere, aut furem

capere; nam in his omnibus mihi nihil potest imputari, qui versor in actu licito, nec cuiquam injuriam facio, cum utar meo jure.

XXVI. *An lex civilis, interfici aliquem permittens, jus dat, an solam impunitatem?*

Grot. l. 2.
c. 1. § 14.
c. 20. § 17.
jun. Puf.
l. 8. c. 3.
§ 23.

R. Interdum jus dat, interdum tantum impunitatem.

XXVII. *Quando ergo singularis dimicatio est permessa?*

Grot.
l. 2. c. 2.
§ 15.

R. Quando inuasor alteri concedit licentiam dimicandi, alioquin eum occisurus sine dimicatione. vid. quæst. 8.

XXVIII. *An etiam si magistratus duos mortem meritos inter se committat?*

Grot. d. c.
§ 15.

R. Affirmatur; & tunc unicuique licet arripere spem salutis, vel alter alterum occidere potest. At, qui id jussit, forte minus rectè officio functus videbitur, cum satius fuisset, si unius supplicium sufficere videbatur, forte eligi moriturum, ut fieri solet in decumatione, cujus usus frequens est in bello.

XXIX. *An præter hunc casum, magistratus duella potest concedere, ad vindicandas privatas injurias?*

Boeckl. in
Comment.
ad Grot. b.

R. Negatur. quia hoc est tentare
E 3 Deum,

Deum, & incerto eventui rem minime incertis rationibus definiendam permittere. Quod tamen Germanis ante Christianismum in more positum, nunc autem optima ratione mutatum.

Grot. l. 2.
c. 20. §. 8.
n. 5.

XXX. *An quæ hætenus dicta sunt de jure se & sua tuendi, ad bellum privatum tantum pertinent, an vero etiam ad publicum aptari possunt?*

Grot. l. 2.
c. 1. §. 16.

R. Aptari possunt, habita aliqua ratione diversitatis, nam in privato bello jus bellandi cessat, simul ac est judicii copia; publicum, quia non oritur, nisi ubi aut non sunt, aut cessant judicia, tractum habet & perpetuo fovetur, accedentibus novis damnis & injuriis. In bello privato fermè defensio mera consideratur: in publico, præter defensionem, etiam injuriæ vindicta intenditur, & si fieri potest, ut vires hosti adimantur, ne in posterum nocere nobis possit.

Grot. l. 2.
c. 20. §. 8.

XXXI. *An ergo arma rectè sumuntur ad imminuendam potentiam crescentem, quæ nimium aucta nocere potest?*

Grot. l. 2. c.
1. §. 17.

R. Licet hoc in consultationem venire possit, vim tamen pati posse, jus non tribuit ad eam inferendam; & ita
vita

vita humana est, ut plena securitas nunquam nobis constet. Adversus incertos metus à divina providentia & ab innoxia cautione, ut exercitum conscribendo, castella muniendo &c. non à vi, præsidium est petendum.

*Alber-
Gent. l. 14
c. 13.*

XXXII. *Quid si non tantum de potentia, sed & de animo nocendi constet, & quidem ita, ut certum id sit ea certitudine, quæ in morali materia locum habet?*

R. Occupari potest bellum: imò si magnæ adsint metus conjecturæ, metuens poterit exigere cautionem, ut suspectus se contineat intra suam regionem, qui si hoc recuset, manifestum suæ hostilitatis argumentum edit, & ille alter quocunque modo defensionem adornare potest.

*Scharrock.
de off. c. 3.
n. 9. & 10.*

XXXIII. *An juste defendantur bellum promeriti?*

R. Non. sed qui bellum promeritus est, primum offerre debet satisfactionem ei, quem læsit, viri boni arbitrato: quâ rejectâ, pia demum erunt arma.

*Grot. l. 2.
c. 1. §. 18.*

XXXIV. *An, si uterque jam in bello constitutus sit, satisfactio oblata acceptari debet?*

R. Plures negant; quia ei qui pium bellum gerit, injuriæ vindicta permessa est.

*Ziegl. b. l.
Puf. l. 2.
c. 5. §. 19.*

est. Alii affirmant; quæ opinio æquior videtur, poenitenti enim parcendum, & iniquum est, hostem non audire, ubi nocere adhuc potest, sed non vult.

CAPUT II.

De his, quæ hominibus communiter competunt.

I. Quæ sit altera belli causa. II. Quot modis aliquid nostrum sit. III. Quotuplices sint res a proprietate vacuæ. IV. Proprietatis quale sit exordium. V. An homo statim acciperit dominium, an potius facultatem res vacuas occupandi. VI. Ante multiplicatum genus humanum, an nullum fuerit dominium. VII. Quomodo postea introductum fuerit. VIII. An in primo statu labore & industria opus fuisset. IX. Quid sit dominium. X. Quotuplex. XI. Unde probetur, majestatem habere dominium eminens. XII. An majestati tale concedi dominium tuto & vore possit. XIII. Quæ res propriæ fieri non possint. XIV. An mare possit esse in dominio. XV. In quibus partibus	mare occupari possit. XVI. Unde hoc probetur. XVII. Mare ergo per se non est incapax dominii. XVIII. Quæ res propriæ nondum facta, propriæ fieri possint. XIX. Quotuplex sit occupatio. XX. An fera, pisces & aves per universitatem occupata sint. XXI. An princeps feras ex suo in aliud territorium fugientes vindicare possit. XXII. Lex civilis de venatione lata an etiam obliget peregrinos. XXIII. An hominibus jure naturæ competat aliquod jus in res jam proprias factas. XXIV. An invito domino res possint auferri. XXV. An hoc in casu committatur furtum. XXVI. An cessante necessitate restitutio debeat fieri. XXVII. Quando locus in solo passato situs occupari possit.

XXVIII.

XXVIII. Quid ex tali loco sumendum sit.

XXIX. An præter casum extremae necessitatis aliud jus hominibus competat in res jam occupatas.

XXX. An flumen possit esse in proprietate.

XXXI. Quale jus homines alii in illud habeant, ut & in partem maris, & in terras jam occupatas.

XXXII. An jus transeundi competat istis, qui bellum piium gerit.

XXXIII. An dictum jus ipsi competens metu alieno tollatur.

XXXIV. Quae rationes cavendi de innocuo transitu adhiberi possint.

XXXV. An mercibus debeat transitus.

XXXVI. An ipsis hoc in casu vestigal imponi possit.

XXXVII. Quis sit modus exigendi vestigalis.

XXXVIII. An transeuntes vel prætervehentes jus morandi ad tempus habeant.

XXXIX. An exteris sedibus suis pulsus concedi debeat perpetua habitatio.

XL. An habeant jus petendi loca deserta & inculta.

XLI. Quotuplex sit jus quod homines habent ad aërum quos vita humana desiderat.

XLII. Quod sit simplex seu absolutum jus ad dictos aërum.

XLIII. Quid si ipsi, a quibus petitur, ejus rei indigeant.

XLIV. An hoc jus exteris competat ad res suas vendendas.

XLV. Quo in casu hoc jus habeant.

XLVI. An hoc jus ad querenda matrimonia pertineat.

XLVII. Quomodo habeamus jus ex suppositione ad aërum aliquos.

XLVIII. An licitus sit contractus cum populo, ut is fruges suas eis, quibuscum jam contraxit, non aliis vendat.

I. Quæ est altera belli causa?

R. Altera belli causa est injuria facta adversus id, quod nostrum est. Grot. l. 2. c. 2. §. 1.

II. Quot modis aliquid nostrum est?

R. Nostrum aliud est communi hominum jure, aliud jure singulari. Jus illud commune directe est in rem cor- Grot. d. 6 §. 1.

poralem, aut ad actus aliquos. Res corporales aut vacuæ sunt à proprietate, aut jam aliquorum sunt propriæ.

III. *Quotuplices sunt res à proprietate vacuæ?*

ꝛ. Aut tales sunt, ut in totum seu integræ propriæ fieri nequeant, aut ut possint.

IV. *Quale ergo est exordium domini seu proprietatis?*

Grot. Proleg. n. 16.
l. 1. c. 2.
§. 1. n. 1.
l. 2. c. 5.
§. 5. in fin.
l. 3. c. 1.
§. 2. n. 1.

ꝛ. Deus creavit hominem infirmum & multarum rerum indigum, & simul ipsum sibi commendavit ad se conservandum, adeoque ipsi concessit jus in omnia ea, quæ ad ipsius conservacionem erant vel necessaria vel utilia.

V. *An homo accepit statim ipsarum rerum dominium, an vero jus seu facultatem res vacuas occupandi?*

Ziegl. ad Grot. l. 2. c. 2. §. 2. n. 1. & seq. aliter.

ꝛ. Dominium præsupponit factum humanum & plures homines, ideoque Deus concessit saltem jus seu facultatem res vacuas occupandi, & post multiplicatum genus humanum eas dividendi.

VI. *Antequam ergo fuerunt plures homines, an non fuit dominium?*

Puf. 4. c. 4. §. 3. Grot. l. 2. c. 2. §. 2. n. 1. &

ꝛ. Antequam plures fuerunt homines, nihil propriam vel commune fuit: quia communio involvit socium possessione.

sessionis & dominii; proprietas autem notat exclusionem alterius à jure ad istam rem quam solus ut propriam habeo; sic ut utraque non possit intelligi, nisi postquam plures uno homines esse coeperunt.

*seq. aliter
Text in
Syn. J. G.
c. 8. §. 7.
& 8.*

VII. *Postquam genus humanum est multiplicatum, quomodo dominium est introductum?*

Res, quæ immediate sui usum hominibus præbent, vel ad nutrimentum, vel quæ corpori tegendo inserviunt, primum in proprietatem venerunt, & quod quisque sic arripuerat, id ei alter nisi per injuriam eripere non poterat: cumque plurima labore & industria opus habebant, inconueniens fuisset, si æquale jus ad ea habuisset, qui nihil operæ contulerat ad eorum productionem, ideoque producenti cedebant. Deinde res immobiles, quæ immediate usum nobis præstant, uti sunt domus, & tandem res per naturam citra industriam humanam productæ, ut sunt agri, ex usu & necessitate uniuscujusque occupatæ sunt: reliquæ vero vacuæ manserunt, ut eas in posterum occupare potuerint, quibus id visum erat. Unde videtur factum, ut qui agri alicui essent assignati,

Puf. l. 4. c. 4. §. 6.

ti, aut quibus cæteri tacite cessissent, quod unum solum istis frui quietè parerentur, ii ad eum solum pertinerent; & qui reliqui essent, illis cederent, qui deinceps eos occupaturi essent.

VIII. *An in primo statu etiam labore & industriâ opus fuisset?*

*Ofand. l. 2.
s. 2. obf. 2.
Grot. l. 2.
c. 2. §. 2. n.
aliter.*

ꝛ. Non admittendum, primos homines terram non coluisse, & citra artium exercitationem & usum exegisse vitam, aut in sylvas excurrisse intar brutorum, ut vescerentur tantum sponte natis & antra habitarent; eadem enim tunc fuit artium necessitas & utilitas, ut & iudicium humanum & industria, quibus inventæ sunt, quæ nunc est; & ut scriptura sacra loquitur, Adamus non debuit tantum hortum Paradisi inhabitare, sed & colere, ut ex cultura viveret. Gen. 2. v. 15.

IX. *Post introductam proprietatem quid est dominium?*

ꝛ. Dominium est jus de rebus pro arbitrio proprio nomine disponendi, & eas à quocunque alio possessore vindicandi.

X. *Quotuplex est dominium?*

*Grot. l. 1. c.
1. §. 5. & 6.
Boec. ibi.
Fr. Horn.
l. 2. c. 4.*

ꝛ. Duplex. vulgare seu commune, quod privatis; & dominium eminens, quod reip. competit in res privatorum, ad

ad reip. utilitatem & necessitatem.

XI. *Unde probatur majestatem habenti in res privatorum competere dominium eminens?*

R. Probatur 1. quia Deus majestati, Fr. Hor. l. 2. c. 4. quæ est vicaria ejus potestas, illud jus tribuit, quod ex creatione in personas & res est consecutus. 2. Majestas de rebus privatorum pro utilitate & necessitate reip. proprio nomine & pro arbitrio disponere potest. 3. Majestas producit effectus domini in rebus privatorum, eas optimo jure alienando, dum negligentibus aufert, vel indignis, ut in usucapionibus, confiscationibus; iis, qui vel abutuntur vel administrare non possunt, curatores constituit, in prodigis, minoribus &c. 4. Sacra scriptura hoc testatur 1 Sam. 8. v. 10. & seqq. Matth. 22. v. 20. & 21. ubi dicitur, reddite Cæsari, quæ sunt Cæsaris, quando tributum erat solvendum.

XII. *At vero, si majestas haberet dominium in rebus privatorum, ipsi daretur facultas in iis grassandi; vel etiam unius rei duo essent domini, & à privatis Rex nihil acquirere posset, quia quod meum est, amplius meum fieri non potest?*

R.

R. Hoc dominium Rex non exercet, nisi ubi reip. utilitas & necessitas id exigit.

2. Majestas habet dominium summum & eminens, privati subalternum, & sic sunt domini diverso modo. 3. Acquirere potest à privatis hoc dominium subalternum; non autem acquirit eminens, quod jam ejus est.

XIII. *Quæ res non possunt fieri propriæ in totum seu integræ?*

Grot. l. 2.
c. 2. §. 3.
n. 1. & 2.

R. Res, quarum tanta est magnitudo, ut ad usum omnibus populis sufficiant, v.g. mare, ad aquam hauriendam, ad navigationem: idem dicendum de aëre, si quis ejus usus esse posset, ad quem terræ usus non esset necessarius, ut est ad aucupia: nec aliud censendum de Syrtibus, ubi nihil est, quod cultum ferat, & usus unicus petendarum inde arenarum exhauriri nequit.

XIV. *An ergo mare non potest esse in dominio?*

Puf. l. 4. c.
5. §. 9. &
10. Boecl.
ad Grot. d.
6. 2. §. 3.

R. Vastus oceanus, magnis continentibus Europæ, Asiæ, Africæ, Americæ, terræ Australi & incognitæ interjectus, uni soli in universum, aut paucis, exclusis reliquis, acquiri non potest: quia ab ejus promiscuo usu alios arce-re moraliter impossibile est, imò illicitum; neque enim Deus uni vel alteri, sed

sed universo hominum generi terrarum orbem concessit, simulque naturaliter homines æquales esse voluit; unde gravis esset injuria & dura servitus, si quis dominium maris universale sibi soli vindicaret.

XV. *Mare, in quibus partibus potest occupari & in domino esse?*

R. Distinguendus est usus maris in iis, ubi exhaustus esse potest, ut in certis piscium generibus, gemmis, & si quæ sint alia, & in his occupari & in domino esse potest; & ubi est inexhaustus seu exhauriri non potest, & omnibus innoxius est, ut in navigatione, commerciis exercendis, in quibus in proprietatem unius venire non potest.

Prof. & c. 5. §. 7.

XVI. *Cur hoc ita?*

R. Quia illud demum est in dominio, quod 1. usum aliquem mediatum vel immediatum hominibus præbere, & 2. custodiri potest; quod ultimum in priori usu, non autem in posteriori obtinet.

XVII. *An ergo ex se mare non est incapax dominii?*

R. Non. custodiri quidem universum ab uno populo non potest, tamen magnitudo ejus in omnibus non obstat, quo minus in quibusdam aliis possint

Becman. in bist. orb. part. 2. c. 4. §. 2.

fiat ab usu ejus arceri, vel ex terra, ubi per angustum fretum in nostras terras sinus maris infunditur, vel per naves armatas. Quo accedit, quod concessioni divinæ, qua hominibus in terram capessere imperium permittitur, etiam mare jungatur. Æque enim dicitur, dominamini piscibus maris, quam animalibus terrestribus; in animalia autem imperium non competit, nisi simul jus in illud elementum, quod inhabitant, concedatur.

*Osiand. l. 2.
c. 2. §. 3.*

XVIII. *Quæ sunt res, quæ in totum seu integræ propriæ fieri possunt, sed nondum factæ sunt?*

*Grot. l. 2.
c. 2. §. 4.*

R. Sunt loca multa inculta adhuc, insulæ in mari, feræ, piscès, aves. Vide tamen quæst. 20.

XIX. *Quoniam, ut diximus, propriæ sunt res per occupationem, quotu-plex est occupatio?*

*Grot. d. c.
2. §. 4.*

R. Occupatio est duplex: alia per unitatem, quæ fit per populum aut eum, qui populo imperat; & per hanc occupationem omnia sibi acquirit, quæ in singulos dominos descripta non sunt, ut flumina, lacus, stagna, sylvæ, montes asperi: alia per singulos, quando à populo singulis vel expresse assignatur, quantum debeant occupa-
re,

re, vel tacite, dum permittit, ut unusquisque occupet, quantum excolere potest.

XX. *Feræ, pisces & aves, annon videntur per universitatem occupatæ?*

R. Verius est, per occupationem, quæ facta est per universitatem in elementis, quæ inhabitant, etiam dominium earum bestiarum esse acquisitum populo, vel ei, qui habet jus in populum; adeo ut si quis contra legem ipsorum eas capiat, furtum committat. Et sic lex civilis non tantum dominium ipsarum naturaliter acquirendum antevertit, sed per universalem occupationem jam acquisitum defendit & tuetur.

Fr. Horn. l. 2. c. 3. §. 5. aliter Ziegl. ad Grot. l. 2. c. 2. §. 5. & Puf. l. 5. c. 6. §. 11.

Grot. d. c. 2. §. 5. in fin.

XXI. *At, si princeps haberet dominium ferarum, eas posset vindicare, si ex uno territorio in aliud aufugerent?*

R. Dominium est restrictum ad territorium principis, ergo simul ac transfereunt in aliud territorium, desinunt esse principis, & cedunt occupanti seu domino istius territorii; sicut quando fera bestia evadit custodiam privatorum.

aliter Ziegl.

XXII. *Quando lex civilis lata est de venatione, an etiam obligat externos?*

R. Aff. quia ad gubernationem po-

F

Puli

Grot. l. 2. c. 2. §. 5. c. 11. §. 5. n. 2.

puli moraliter necessarium est, ut qui ei vel ad tempus se admiscent, quod fit intrando territorium, ii conformes se reddant ejus populi institutis, tanquam subditi temporarii.

XXIII. *An hominibus jure communi seu jure naturæ competit aliquod jus in res eas, quæ jam factæ sunt propriae?*

Grot. d.c.2.
§.6.aliter.

R. Quia jus naturæ præcipit, ut proximum diligamus, uti nos ipsos, eumque juvemus, in gravissima necessitate habet jus in meas res, perinde ac si à me occupatæ non essent.

XXIV. *An ergo me invito eas mihi potest auferre?*

Grot. d.c.2.
§.7.Seld.d.
I.N. &
G.l.6.c.6.
in fm.

R. Non semper. primo enim omni modo tentandum est, an alia ratione necessitas possit evadi; puta magistratum adeundo, aut etiam tentando, an rei usus à domino possit precibus obtineri, imprimis laborando; subveniendum enim necessitati, non instruenda est pigritia. 2. Requiritur, ut si rem ipsi concedam, postea non tenear pari necessitate; melior enim est causa suum non tradentis, quàm poscentis alienum; & prima causa est sui ipsius, secunda proximi.

Grot. d.c.2.
§.8. & ibi
Boeckl. sed
aliter.

XXV. *Si mihi invito hoc in casu rem au-*

auferat, an committit furtum?

R. Non, quia dominus negando officium humanitatis, suo dominio ipso jure excidit, & sic res, ut vacua, occupatur. *Puf. l. 2. c. 6. §. 8.*

XXVI. *Si cessante necessitate possit fieri restitutio, debetne fieri?*

R. Verius est, jus hic non fuisse absolutum, sed restrictum ad onus restituendi, ubi necessitas cessat: tale enim jus sufficit ad iuvandum proximum, & ad servandam naturalem æquitatem, quæ vult, ut alius cum meo damno non fiat locupletior. *Grot. d. c. 2. §. 9. §. c. 10. §. 2. Zirgl. b. 4. aliter.*

XXVII. *An is, qui bellum pium gerit, potest locum occupare, qui situs est in solo pacato, si certum sit periculum, ne hostis eum locum invadat, & inde irreparabilia damna det?*

R. Si omnino periculum sit certum, & aliter hostis impediri non possit, necessitas jus facit; alias adversus incertos metus à divina providentia & innoxia cautione, non à vi præsidium petendum: inprimis cum sic transferatur bellum in ejus territorium, qui hostis non est, & nec læsit, nec lædere voluit. *Grot. d. c. 2. §. 10. Boet. in Com. b. 1. Feld.*

XXVIII. *Quando talis locus occupatur, quid sumitur?*

F 2

R. Ni-

Grot. d. c.
2. §. 10.

R. Nihil quod ad cautionem non est necessarium; puta nuda loci custodia, relicto domino vero jurisdictione & fructibus, & cessante necessitate redditur custodia.

XXIX. *An præter casum extreme necessitatis, homines habent aliquod jus in res, quæ aliis factæ sunt propriæ, jure naturæ?*

Grot. d. e.
2. §. 11.

l. 3. D. de
justitia &
jure.

R. Affirmatur, scilicet jus innoxie utilitatis: neque enim societatis debitum quis exhausit, qui infesto aliquo facto me à se non protelavit, sed qui etiam aliquid proficui mihi præstitit. Natura enim necessitudinem & cognitionem quandam inter homines constituit: mutuis officiis exercendam. Hinc neque alimenta nostra perdere fas est, ubi ipsi plus satis habemus, neque fontem, postquam inde, quantum libet, potaverimus, obturare aut occultare, neque signa navigationis aut itineris abolere, quæ nobis usui fuerunt.

XXX. *An flumen est in proprietate?*

Grot. l. 2.
c. 2. §. 4.
in fin. §. 12.

R. Flumen, quæ flumen dicitur, per occupationem, quæ fit per universitatem, factum est ejus populi, intra cujus fines fluit, vel ejus, cujus in ditione est populus, atque ei licet molem in flumen injicere; quæ in flumine

ne

ne nascuntur, ejus sunt. At idem flumen, qua aqua profluens vocatur, commune mansit, nimirum ut bibi hauriri que possit.

XXXI. *Si terra & flumina, & si quæ pars maris in proprietatem alicujus populi venerit, an alii homines in ea adhuc jus habent?*

R. Quia ex lege humanitatis & jure societatis universalis alter alteri debet præstare usum rei suæ innoxium, ergo transitus patere debet his, qui eo opus habent ad justas causas, qui, ubi necessitas adigit, etiam vi possunt vindicare eum, si quidem ex inani diffidentia aut animi malignitate denegetur. Quamvis de hac re aliter disputent philosophi, & aliter sentiant populi gentesque in ipso usu vitæ humanæ; nemo enim dubitat, quin liceat sibi armatorum transitum impedire, si possit, sicut omnes ex diverso credunt, licere sibi, si possint, transitum vi aperire, adeo ut hodie non tam juris controversia, quam transactionis esse videatur.

Grot. d. e. 2.
§. 13. Puf.
l. 3. c. 3. §.
5.

Baet. in
Comment.
l. 2. c. 2.
§. 13.

XXXII. *Si ergo quis quod suum est, justo bello petat, an ipsi transitus patere non debet?*

R. Quamvis justum bellum alteri inferri possit, tamen hoc non statim fieri debet

Puf. l. 3. c.
3. §. 5. in
med. aliter

F 3

debet

Grot. d. c.
2. §. 13.

debet per meum territorium: transitus enim mihi debet esse innoxius, & vero sic facile sedes belli in meum territorium transferri potest; idem enim jus transitus hosti tuo ex altera parte competit, qui tibi, & sic in meo territorio tibi occurrere & resistere potest.

XXXIII. *An non sic jus meum metu tuo tollitur?*

Feld. b. l.
Text. de J.
G. c. 26. §.
36. & seqq.
instantia
Ziegl. b. l.
non conclu-
dit.

ꝛ. Multitudo transeuntium est justa metus causa, imprimis armatorum: tutum enim non est tot hospites in aedes suas admittere, ut ab ipsis quis ejici possit. Hinc tibi jus quæsitum nullum est, ubi transitus mihi potest esse noxius, vel quia ipse subjugari possum; vel quia hostem tuum mihi hostem facio, & bello me implico.

XXXIV. *At vero sunt rationes cavendi contra hunc metum, ut si divisis manibus transmittantur copiae, si inermes, si impensâ transeuntis præsidia idonea conducantur?*

Puf. d. l. a-
liter Grot.
d. c. 2. §. 13.
n. 4.

ꝛ. Cautiones de hoste intermi transmittendo, & ut præsidia idonea conducantur, non sunt tales, quæ facile impetrari possunt; altera enim à viro militari, ut arma ponat, vix exigi debet, altera nimis sumptuosa est; ut verò agminibus divisis transeant, facillimum qui-

quidem & tutissimum est, sed tamen hostis tuus adhuc in solo meo tibi occurrere, & iter impedire potest.

XXXV. *Estne justa transseundi causa, si commercia velim exercere cum gente seposita, an & mercibus debetur transitus?*

ꝛ. Etsi prohibere non possim, si nullum pactum cum tali gente, scilicet, ut solus cum ea commercia colam, intercessit, quominus commercia cum ea exerceas, tamen si utilitas reip. propriæ hoc suadeat, prohibere possim, ne ista per meum territorium exercean- tur: nec interest, quod forte aliter exerceri non possint, propter tuum enim commodum jus in meo meum mihi non tollitur. Quo accedit, quod nullo jure humanitatis cogar concedere transitum aliis mercibus, quam quæ ad vitam aliorum omnino sunt necessariae; si autem ad luxum faciant, aut ad exuberans lucrum, ut sint potentia nimis crescentis instrumenta, prohibere possum. Et licet proprie nullo afficiar damno, dum lucrum speratum & incertum mihi intervertitur, tamen cum mihi semper propriæ reip. salus potior sit, merces in meo territorio mihi sistendi jus est; id quod hodie vocamus

Grot., d. c. 2.
§. 13. n. 5.
& §. ult.

Puf. d. h.

ius stapulæ, ut à meis civibus postea divehantur in loca remotiora.

XXXVI. *An ita transeuntibus mercibus terra, aut amne, aut parte maris, vectigalia imponi possunt ab eo, qui in terra imperium habet?*

Grot. d.c. 2.
§. 14. n. 1. &
2. c. 3. §. 14.

R. Quæcunque onera ad illas merces nullum habent respectum, ea mercibus istis imponi, nulla æquitas patitur, ut capitatio civibus imposita ad sustentanda reip. onera; si autem pertineant ad præstandam securitatem mercibus, aut ad onera sustinenda, e. g. ubi signa brevium, aut portus, aut naves stationariæ in excubitu sunt, vel si ripæ arcibus, munimentis, præfidiis &c. adversus piratica ausa instruendæ, ad ea compensanda vectigal aliquod imponi mercibus potest, dum modus causæ non excedatur: inde enim pendet justitia ut tributis, ita & vectigalis.

XXXVII. *Quis est modus exigendi vectigalis?*

Grot. d.c. 2.
§. 14. n. 3.
Boeck. b. 1.

R. Adeo facile æstimari non potest, quis sit æquus modus vectigalis exigendi: & qui æstimant, non solas expensas considerare debent, sed tempora reip. naturam mercium, emendi vendendique facultatem, pecuniarum copiam

piam inopiamve &c. Hinc est, ut, qui jus habet vectigal exigendi de mercibus, habeat etiam jus, si natura mercium hoc admittat, & commerciorum libertas non impediatur, resignandi, refringendi, aperiendique vasa, inspectionis causa.

XXXVIII. An pratervehentes aut transeuntes aliquantis per possunt morari valetudinis aut alia qua justa de causa?

R. Prius constare oportet, quam faciem ipsa classis præ se ferat, hostes an amicos vehat? an à contagiosis morbis immunis sit? & his omnibus observatis & aliis, quæ requiruntur ad utilitatem innoxiam, humanitatis est, ut non solum exscendere, sed & ut in littore tuguriolum momentaneum exstruere possint, modo littus non reddatur deterius. Æquitas tamen vult, ut hoc non semper fiat gratis, sicut enim afflicto afflictio non est addenda, si ex naufragio appellat, aut alia causa miseratione digna, forte quia propter religionem pulsus aufugit; ita si lucri sui gratia in littore nostro exscendat, durum esset, si pro compensatione impensarum vel præstitæ securitatis, nihil solyeret: hinc est, ut in locis quibus-

Puf. l. 3. c. 3. § 3.

Grot. d. c. 2. §. 15. n. 1. § 2.

Boeckl. b. 1.

Seld. de mar. cl. p. 319.

dam pro jactis anchoris aliquid sit præstandum.

XXXIX. *Exteris, qui sedibus suis pulsi receptum quærunt, concedendane perpetua est habitatio?*

Feld. ad
Grot. b. l.

Puf. l. 3.
§. 3. §. 10.

R. Quoslibet recipere peregrinos in civitatem, non modo periculosum est, sed nec civitatis cujusque status id admittit; finis enim ejus est civium beatitudo, quæ impeditur promiscua omnium receptione & barbarorum morum introductione. Hinc misericordia ita est temperanda, ut nos ipsi aliis non fiamus miserabiles; & probe considerari debet, an ea sit agri nostri fertilitas, ut commodè eos alere possit, solers an ignava turba, quæ recipi debet, an advenæ ita distribui possint & locari, ut hinc civitati periculum nullum immineat &c.

XL. *An, si quid intra territorium populi sit deserti soli, postulantis id concedendum est?*

Boecl. ad
Grot. l. 2.
c. 2. §. 17.
aliter Grot.
§. 1.

R. Contenti debent esse iis, quæ istis assignamus, & fortuna ejusmodi exulum non statim dat ipsis jus à quocunque populo, & ubi placuerit, expostulandi sedes, sed circumferendæ preces, ad extremum non futuræ ubique inefficaces, si vel religionis causa, vel alia

alio infortunio expellantur: conjurati enim & desperati latrones merito nobis sunt suspecti.

XLI. *Jure naturæ omnes homines etiam habent facultatem ad actus aliquos exercendos apud nos, quotuplex est ista facultas?*

R. Duplex, secundum quosdam: alia Grot. d. c. 2. §. 18. est simplex seu absoluta, quæ ipsis semper competit; alia ex suppositione, quæ ipsis competit, si eam etiam aliis concedamus.

XLII. *Quæ est simplex seu absoluta?*

R. Simpliciter & semper habent facultatem ad actus tales, quibus comparantur ea, sine quibus vita duci nequit, puta alimenta, vestimenta, medicamenta. Hinc aut lege lata, aut conspiratione hoc impedire non licet: est enim tale impedimentum naturæ societatis contrarium. Grot. d. §. 18.

XLIII. *Quid si ipse ejus rei indigeamus?*

R. Impediri possunt; & in summa penuria frumenti venditio recte prohibetur. Hinc si urbem aliquam tanta multitudo peregrinorum impleverit, ut sustinere eos nequeat, si salva esse velit, peregrini semel admissi recte ejiciuntur; alias enim indigenæ essent ejiciendi, cum tamen propriæ civitatis Grot. d. c. 2. §. 11. aliter. Boeck. b. h.

tis cura potior esse debeat.

XLIV. *An exteri ad sua vendenda apud nos eandem habent facultatem?*

Grot. d. c.
2. §. 20.

R. Negatur. cuilibet enim liberum est statuerere, quid velit acquirere, aut non: & si domesticis copiis quis sit contentus, qua fronte aliquis alienas merces ipsi invito obtruserit, inprimis si damnum aliquod civitati inde oriri posset, forte si subditorum nostrorum industria impediretur, aut opes ipsorum ad exteros transportarentur.

XLV. *Si populus aliquis, undique alterius territorio circumdatus, mercede aliqua abundaret, rebus autem aliis ad vitam ducendam necessariis indigeret, an non ipso invito eas in ejus territorio vendere posset?*

Boeckl. ad
Grot. l. 2. c.
2. §. 20.

R. Ad minimum facultas ipsi esset concedenda vendendi eas aliis per territorium; alias justam adversus me haberet bellandi causam.

XLVI. *An ad hoc jus libertas matrimonii ambiendi & contrahendi refertur?*

Grot. d. c.
2. §. 21. &
Boeckl. ibi.
Alber.
Gent. l. 1.
c. 17. aliter
Osiand. h. j.
Puf. l. 3. c.
3. §. 13.

R. Si cætera paria sint, si eandem religionem profiteantur, iisdem sint moribus, scelestum vitæ genus non sequantur &c. iis facultas comparandi uxores adimi non debet, aut si conspi-

ratio-

ratione quadam ad excidium civitatis hoc fiat; populus enim virorum est unius tantum ætatis. Hinc si aliunde copia mulierum, quam ab iis, à quibus petitæ sunt, haberi non possit, necessarium propterea bellum inferre permiffum esse videtur, & leges civiles aliquorum populorum, quæ connubia exteris negant, non de quibusvis connubiis agunt, sed de iis tantum, quæ speciales quosdam effectus juris civilis producant.

XLVII. *Quomodo jus habemus ex suppositione ad actus aliquos?*

ꝛ. Si aliquis populus promiscue permittat externis aliquos actus in suo territorio, e. g. venari, piscari, aucupari, margaritas legere, ex testamento capere, res vendere, conjugia contrahere &c. alii populo, nisi delictum præcesserit, sine injuria, secundum aliquos, denegare eosdem non potest. Verum merito de hoc dubitaveris: aut enim concessio facta est expresse, idque vel precario, vel per modum pacti, aut promissionis perfectæ; & impudens esset, si quis ignotus hæc tanquam jure sibi debita prætenderet: aut ista notis & ignotis precario & per dissimulationem concessimus, tunc mutatis

Grot. d. c.
2. §. 22.

Boecl. b. l.
& Feld.
jed aliter.

tis nostris rationibus, aut propter immodestiam utentium, aut necessitatem nostræ reip. revocari & prohiberi merito possunt. Reip. enim propria salus prima est.

XLVIII. *Licetne alicui populo cum alio pacisci, ut is sibi soli vendat certos fructus, qui alibi non nascuntur?*

Grot. l. 2. c. 12. §. 16. &
c. 2. §. 24.
Ziegl. b.
l. sed aliter, contra quem disputat Prof. l. 3. c. 3. §. 6.

RE. Sicut privata monopolia interdum ab iniquo pravoque consilio liberantur, ita & in hoc publici monopoli genere non eodem semper modo erit judicandum; potest enim vitium ex tempore, locorum conditione, populorum utentium necessitate &c. accedere, quod tamen regulam non subvertit: talia enim pacta per se juri naturæ non repugnant, si is, qui emit, paratus sit aliis vendere æquo pretio: nam aliarum gentium non interest, à quo emant, quod ad desideria naturæ attinet; & sic impedimentum nullum fit naturæ societatis humanæ, inprimis si populus, qui id stipulatus est, alterum populum in suam tutelam receperit, sumtusque eo nomine faciendos habeat.

CAPUT III.

De acquisitione originaria rerum,
ubi de mari & fluminibus.

- I. Quot modis aliquid nostrum fiat jure singulari.
 II. Originaria acquisitio quot modis fiat.
 III. An hodie adhuc per divisionem originarie acquiri possit.
 IV. An per concessionem servitutis, & constitutionem pignoris.
 V. An per specificationem.
 VI. Quenam occupari possint.
 VII. Quae materia imperio subiaceant.
 VIII. An retento imperio, dominium aliis assignari possit.
 IX. An occupatio rerum mobilium lege civili anteverti possit.
 X. An requiratur nova prohibitio.
 XI. Quid requiratur in eo, qui dominium vult acquirere.
 XII. An infantes & furiosi dominium acquirere possint.
- XIII. An dominio per se utantur.
 XIV. Flumina & maria an occupari possint.
 XV. An solum mare internum.
 XVI. An animi actu solo.
 XVII. Quot modis talis occupatio fiat.
 XVIII. Pactiones, quae populum aliquem ultra certos terminos vetant navigare, an doceant maris occupationem.
 XIX. Fluminis cursus mutatus an imperii terminum mutet.
 XX. Quid si alveus mutatus sit.
 XXI. An totum flumen uni populo accedere possit.
 XXII. Res derelictae, aut quarum defecerunt domini, an originarie acquiri possint.

I. Quot modis aliquid nostrum fit
jure singulari?

Acquisitione originaria vel derivata. Grot. l. 2. c. 3. §. 1.

II. Quot modis res originarie nobis
acquiruntur?

Jure singulari res originarie seu primum à nobis acquiruntur, quando alii Grot. l. 2. c. 3. §. 2.

alii homines, extra casum extremæ necessitatis, & innoxia utilitatis, nullum amplius jus commune nobiscum habent in res: idque duobus modis, scil. occupatione & divisione.

III. *At verò originaria acquisitio per divisionem fieri potuit tantum, quando genus humanum coivit in civitates?*

diff. l. 2. c.
3. §. 1.

R. Hodie adhuc acquisitio primum à nobis potest fieri per divisionem, quando scilicet novæ occupantur terræ à populo, & singulis privatis per divisionem assignantur: tunc enim respectu domini privati, divisio est modus acquirendi illud originarius.

Ziegl ad
Grot. l. 2.
c. 3. §. 1.

IV. *Annon concessione servitutis, & constitutione pignoris, originarie acquiritur?*

Grot. l. 2.
c. 3. §. 2.

R. Non. hæc enim jura nova non sunt, nisi modo, & virtute ipsa jam inerant in dominio domini.

V. *An specificatio est modus acquirendi originarius?*

Grot. l. 2.
c. 3. §. 3.

R. Cum naturaliter nihil fiat, nisi ex materia prius existente, specificatio ad originarium acquirendi modum referri non potest, nisi materia, ex qua nova species facta fuit, nullius fuerit, tunc enim ad occupationis genus hæc ac-

acquisitio pertinebit; si nostra fuerit, continuabitur dominium specie introducta.

VI. *Quenam possunt occupari?*

R. In iis, quæ nullius sunt, duo sunt occupabilia, imperium seu jus imperandi, & dominium, quatenus ab hoc jurè imperandi distinguitur.

Grat. diſt. 1,
2. cap. 3. §. 4.

VII. *Quæ sunt materie subjacentes imperio?*

R. Primaria sunt personæ, quæ materia sola interdum sufficit; ut in exercitu virorum, mulierum, puerorum; quærente novas sedes, seu uno verbo, coloniae: secundaria locus, qui territorium dicitur. Sic jure belli in victos originarie acquirimus & jus imperandi seu imperium, & dominium: ea enim, quæ hostium sunt, à nobis habentur ut res nullius; quia quæ ex jure societatis fluunt, seu ex jure naturæ, in quantum faciunt ad finem in bello obtinendum, non debemus hostibus, qui per belli denunciationem societati ejusque juribus renunciarunt.

diſt. 106

l. 3. c. 6.
§. 8. inf.

Puf. l. 4. c. 2.
§. 8. in fin.

VIII. *Possimusne retinere imperium, & dominium assignare aliis?*

R. Quanquam plerumque uno actu quæri solent imperium & dominium, sunt tamen distincta; ideoque domi-

Grat. l. 2. c.
3. §. 4. n. 2.

G

nium

nium non in cives tantum, sed & in extraneos transit, manente, penes quem fuit, imperio; sic advenis possumus assignare dominium in agris & retinere imperium.

IX. In loco, cujus imperium jam occupatum est, anne jus occupandi res mobiles, ut metalla, aurum, argentum, feras bestias &c. anteverti potest lege civili?

Grot. l. 2. c. 3. §. 5. aliter Puf. l. A. c. 6. §. 7.

R. Non tantum jus occupandi has res anteverti potest lege civili, seu non tantum prohiberi potest lege privatis, ne has res occupent, etiam in proprio solo; sed & per universitatem jam à populo, seu ab eo, qui jus in populum habet, occupatæ videntur, & sunt in ejus dominio. vid. supra c. 2. q. 20.

X. At si viderentur jam occupatæ, vel à populo, vel ab eo, qui jus habet in populum, quid opus esset nova prohibitione?

Grot. l. 2. c. 3. §. 7.

R. Quia primis temporibus, & hodie adhuc plurimis in locis, occupatio harum rerum privatis tacite permittitur à populo, vel ab eo, qui jus habet in populum, ideo, ut de contraria voluntate & animo has res sibi retinendi omnibus constet, prohibitiones & interdicta fieri solent: non autem ideo, quod non

Vir

videantur occupatæ aut in dominio esse.

XI. *Quid requiritur in eo, qui dominium vult acquirere?*

ꝛ. Usus rationis: opus enim est intentione acquirendi, quod rem istam in posterum velit habere pro sua; & intellectu, ut sciat istum actum aptum esse, ut ipsi inde jus nascatur. Gros. l. 2.
c. 3. §. 6.

XII. *An ergo infantes, furiosi &c. dominium non possunt acquirere?*

ꝛ. Jus gentium ob utilitatem communem constituit, ut & infantes & furiosi dominia accipere & retinere possint, personam illorum interim quasi sustinente humano genere: nec interest, an ab alio jam acquisitum accipiant, an originarie acquirant: si enim jus & legislator, propter eorum utilitatem & præsumtum consensum, quo scilicet non præsumuntur respuere id, quod ipsis expedit, ipsorum personam hic sustinet, cur non etiam in dominio noviter acquirendo, si e. g. novæ terræ occuparentur, & ipsis forte à legislatore aliqua portio, citra ipsorum occupationem, assignaretur; & sicut jus & legislator ipsis possunt acquirere per tutores, cur non immediate sine tutoribus iidem acquirerent? Gros. l. 2.
c. 3. §. 6.

aliter Puf.
l. 4. c. 4. §.
15.

XIII. *An dominio per se uti possunt?*

G 2

ꝛ. Non.

Prot. d. l.

¶. Non. dominium enim eorum stat intra actum primum, nec ad actum secundum pertingit, id est, ad habendi, non ad per se utendi jus pertinet, & alienatio, quæque huic sunt similia, in ipsa sui natura includunt actum voluntatis ratione utentis, quæ in talibus non existit.

XIV. *Flumina & maria possuntne occupari?*

Prot. l. 2.
c. 3. §. 7.
§ 8.

¶. Affirmatur; quia 1. natura & fluminum & marium dominii capax est. 2. utilitatem nobis præstare, & custodiri possunt. vid. supra cap. præced. q. 16.

XV. *An mare internum tantum potest occupari?*

Prot. d. l.
sed aliter.

¶. Non tantum inclusum ad populum adjacentem, sed & omne mare alluens ad dominum continentis pertinet: & quidem quivis populus maritimus, & cui ullus navigandi usus est, præsumitur dominium maris littoribus suis prætensi occupasse, quousque illud munimenti rationem habere censetur: inprimis autem portus, & ubi alias commoda in terram exscensio fieri potest, sinus quoque maris, freta, lacus &c. ad populum pertinent, qui territorium ibi occupat: & si sint diversi ab utroque

Puf. l. 4. c.
5. §. 8. in
fin. Alber.
Gent. c. 8.
& 14. Seld.
in mar. cl.
l. 2. c. 20.
21. & 22.
jung. Ziegl.
h. l.

latere, pro latitudine terrarum, ad medium usque ad eos spectant: nisi vel per conventionem indivisim imperium contra externos exercere, & promiscue inter se isto æquore uti placuerit, vel uni soli in totum cedat, acquisitum ex pacto expresso vel tacito, jure victoriae, aut quia is prior ad maria sedes fixerit, illudque solus statim occupaverit, & contra alios actus imperii exercuerit.

XVI. *An solo animi actu mare occupari potest?*

R. Dum quis territorium occupat, statim intelligitur mare occupasse, in quantum hoc ad territorii sui utilitatem & necessitatem, ut quæst. præced. dictum, requiritur; ad exemplum occupationis rerum immobilium, in quibus non est opus, ut quis singulas glebas terræ circumambulet, sed dum quis fundum intrat animo eum occupandi, statim totum occupasse intelligitur.

Grot. l. 2. c. 3. §. 1.ª sed aliter.

XVII. *Quot modis imperium in portionem maris acquiri potest?*

R. Acquiri potest & ratione personarum, & ratione territorii: ratione personarum, si classis, qui maritimus est exercitus, aliquo in loco maris se habeat eo tempore, quo de maris impe-

Grot. d. 2. 3. §. 13. n. 2. Boeckl. & Ziegl. h. l.

rio vindicando agitur, & ista classis perpetuo ibi subsistat: ratione territorii, quatenus ex terra cogi possunt, qui in proxima maris parte versantur, nec minus, quam si in ipsa terra reperiuntur.

XVIII. *Quando populus alteri populo se obstringit, ne ultra certum terminum naviget, an hoc docet maris occupationem, aut juris navigandi?*

Grot. d. c. 3.
§. 15. n. 1.
& 2. aliter
Ziegl. b. l.

R. Negatur. populi enim pactis decedere possunt de jure, quod sibi competit, & quod cum omnibus habent commune, in gratiam ejus, cujus interest. Imo, si occupatum fuisset ab altero populo, talis pactio non requiretur.

XIX. *Cum flumen mutat cursum, an simul imperii terminus mutatur, & quae flumen adjecit, an ea cedunt iis, quibus adjecta sunt?*

Grot. d. c. 3.
§. 16. Text.
in Syn. J. G.
c. 8. §. 36.

R. Si territorium ad flumen se extendat, cursu fluminis paulatim mutato, mutantur & fines territorii: & quicquid alteri parti adjectum est, sub ejus est imperio, cui adjectum est: quia eo animo populus imperium occupasse primitus creditur, ut flumen sua medietate dirimeret eos, tanquam naturalis

ralis terminus, quia imperiis distinguendis nihil est aptius, quàm quod non facile transitur, ut sunt flumina & montes.

XX. *An idem dicendum, si alveum mutaverit amnis?*

R. Non. nam flumen, etiam qua imperia determinat, non consideratur nude, qua aqua est, sed qua aqua alveo tali fluens ripisque talibus inclusa: at si alveo veteri deserto alià irruperit flumen, non idem erit, quod fuit ante, secus quàm quando paulatim cursum mutat, sed novum vetere extincto, & sicut, si exaruiisset flumen, imperii terminus maneret medietas alvei, qui proxime fuisset, ita mutato alveo idem observandum. Hæc enim mens populorum fuisse censenda est, ut flumine quidem naturaliter dirimi vellent, attamen si flumen esse desiisset, ut tum teneret quisque quod tenuisset.

Crot. d. c. 3.
§. 17. Et ibi
Boech.

XXI. *An totum flumen uni populo potest accedere?*

R. Aff. si alterius imperium in ripam ferius & occupato jam flumine coeperit, aut eum in modum res pactionibus definita sit.

Crot. d. c.
3. §. 19.

XXII. *Si quædam dominum habuerunt, sed habere desierunt, aut quia*

derelicta sunt, aut quia defecerunt domini, an hæc originarie possunt acquiri?

l. 9. 19. n. 3.

R. Privati ea originarie acquirere possunt, si populus seu universitas, aut dominus superior, à cuius dominio generali pendent, eorum occupationem privatis aut concedat, aut ea privatis assignet; alias enim, si quid domino particulari carere incipiat, non fit occupantis, sed ad universitatem, aut ad dominum superiorem redit.

C A P U T IV.

De derelictione præiuncta, & eam secuta occupatione: & quid ab usucapione & præscriptione differat.

I. <i>Quæ res dicantur derelictæ.</i> II. <i>Quomodo alicui de alterius animo constare possit.</i> III. <i>Quæ sint signa ejus externa.</i> IV. <i>Quomodo factis aliquid habeatur pro derelicto.</i> V. <i>An sub factis comprehendantur non facta.</i> VI. <i>Quæ in silentio requirantur, ut id valeat ad præsumendam derelictionem.</i> VII. <i>An conjectura, scire alicquem & velle quid, ex tempore possit desumi.</i> VIII. <i>An tantum temporis inter præsentem, quantum inter absentes, requiratur.</i>	IX. <i>Quot anni faciant tempus memoriam excedens.</i> X. <i>An actus negativi ad conjecturam præsumptæ derelictionis sufficiant.</i> XI. <i>An idem obtineat in imperiis.</i> XII. <i>Quomodo res pro derelicta habita acquiratur.</i> XIII. <i>Quid sit usucapio seu præscriptio.</i> XIV. <i>An obtineat in regnis.</i> XV. <i>An ad reges pertineat, cum sit juris civilis.</i> XVI. <i>An reges ea opus habeant, cum omnia acquirant aut jure belli, aut titulo pacifico.</i> XVII. <i>An nandum natis jus</i>

ius suum tali derelictione decedat.

XVIII. *Lex de usucapione & prescriptione lata ab eo, qui habet summum imperium, an ad summum imperium ipsam & ejus partes pertineat.*

XIX. *Quicquid juris est in integro, an non observandum sit in parte.*

XX. *An populus in delatio-*

ne imperii præscribere possit modos illud amittendi per non usum.

XXI. *Ea, quæ non sunt de natura summæ imperii, an legibus populi de usucapione latis subjaceant.*

XXII. *An semper liceat subditis se in libertatem vindicare.*

XXIII. *An actus mere facultatis præscribi possint.*

I. *Quæ res dicuntur derelictæ?*

R. **R**es derelictæ dicuntur, quas quis non amplius vult habere in numero rerum suarum. Grat. l. 2. c. 3. §. 19.

II. *At vero hoc pendet ab alterius animo, quomodo mihi de isto constare potest?*

R. Non quidem congruum est naturæ humanæ, nudis animi actibus efficientiam juris tribuere; quia animus cognosci non potest, nisi ex signis externis: tamen natura humanæ societatis, quæ vult, ut officiorum inter nos & rerum fiat commutatio, etiam non patitur, ut actibus animi sufficienter indicatis nulla sit efficacia, quia alias nullum esset medium hæc negotia expediendi inter homines. Grat. l. 2. c. 4. §. 3. c. 2. §. 2. n. 5.

III. *Quæ sunt signa externa, ex quibus mihi constat de alterius animo?*

R. Verba vel facta: & quidem de verbis d. c. 4. §. 3. in fin.

c. 6. §. 2. c. 11. §. 11. bis rem abdicantis expedita res est, dummodo non sint vaga, ambigua, obscura, & rem non satis exprimentia.

IV. *Quomodo factis aliquid habetur pro derelicto?*

d. c. 4. §. 4. n. 1. §. 2.

R. Quod abjicitur aut deseritur; nisi ea sit rei circumstantia, ut temporis causa & requirendi animo aut repetendi sit abjectum aut desertum; ut si quis navis levandæ gratia aliquid abjiciat, aut fundum deserat ob metum hostium. Et hoc non tantum inter privatos, verum & inter reges locum habet & populos liberos; venit enim ex jure naturali, quo quisque suum potest abdicare; & ex naturali præsumptione, qua voluisse quis creditur, quod sufficienter significavit.

V. *An sub factis comprehenduntur non facta?*

d. c. 4. §. 5. Ziegl. b. l.

R. Moraliter sub factis veniunt & non facta, considerata cum debitis circumstantiis: sic qui sciens & præsens tacet, quando agitur de ejus commodo, videtur consentire: quando autem agitur de ipsius præjudicio vel obligatione, tum demum, si actum impedire potuit, & non fecit: sæpe enim circumstantiæ ostendunt, metu aliquem vel alio casu impediri, quo minus loquatur. Sic à

po.

CAPUT IV. 197

populo potest subito introduci consuetudo ex eo, quod ab imperium habente toleratur per tempus, quantum satis est ad significandum consensum,

VI. *Quae requiruntur in silentio, ut valeat ad praesumendam derelictionem?*

ꝛ. Duo. 1. ut sit silentium scientis, d. c. 4. §. 5. n. 3. nam silentium nescientis jure naturae caret effectu 2. ut sit libere volentis: si enim alia causa appareat, cessat conjectura voluntatis. vid. quaest. 4.

VII. *Hac conjectura, scilicet ut aliquis praesumatur scire & velle, potestne etiam sumi ex tempore?*

ꝛ. In utrumque temporis magna vis est: nam primum fieri vix potest, ut multo tempore res ad aliquem pertinens non aliqua via ad ejus notitiam perveniat, cum multas ejus occasiones subministret tempus: deinde incussus semel metus durare quidem non nihil creditur, sed non perpetuo, cum tempus longum multas occasiones adversus metum sibi consulendi per se, vel per alios suppeditet, etiam exeundo fines ejus, qui metuitur, saltem ut protestatio de jure fiat, aut quod potius est, ut ad iudices aut arbitros provocetur.

VIII.

VIII. *An tantum temporis requiritur inter præsentès, quantum requiritur inter absentes?*

S. G. Puf.
4. L.

R. Non. etiam jure naturæ inter præsentès minus temporis spatium ad hanc conjecturam sufficit, quam inter absentes: in omnibus autem tempus memoriæ excedens, quasi moraliter infinitum, ad rei derelictæ conjecturam semper sufficere videtur, nisi validissimæ sint in contrarium rationes; ut si quis propter impotentiam jus suum sibi vindicare non potens, protestatione illud conservet.

IX. *Quot anni faciunt tempus memoriæ excedens?*

4. c. 4 §. 7.

R. Anni centum non longe abeunt à tempore memoriæ excedente, quia communem humanæ vitæ terminum constituunt: quamvis non sint plane idem, propter interventum famæ & auditionis à parentibus & avis. Monumenta scripta hic non attenduntur, quia alias nullum esset tempus memoriæ excedens.

Boet. l. I.
pag. 118.
S. 119.

X. *Cum non sit credendum, homines jactare quod suum est, ideoque ad conjecturam præsumptæ derelictionis actus negativi non videantur sufficere, etiam cum magno temporis*

poris spatio conjuncti, quid ergo?

R. Cum homines se suaque ament, non quidem præsumuntur id facile quod suum est jactare, verum tamen credibile etiam non est, quemquam ejus quod vult, longo tempore nullam plane edere significationem idoneam.

d. c. 4. §. 2.
n. 4.

XI. *An idem obtinet in imperiis?*

R. Affirmatur. quanquam enim hæc magni fieri soleant, scire tamen debemus, ea magna esse onera, & diligentem atque perpetuam requirere administrationem; quæ si deficiat, facit, ut qui rex fuit, desinat esse rex.

d. c. 4. §. 2.
n. 2. l. 1. c. 4.
quæst. 13.

XII. *Si itaque interveniat actus negativus, seu si aliquis nihil faciat circa suam rem, eamque alius interea possideat, quomodo eam acquirit?*

R. Hæc præsumta derelictio facit, ut eam usucapiat aut præscribat.

XIII. *Quid est usucapio seu præscriptio?*

R. Usucapio seu præscriptio est modus, quo propter prioris domini negligentiam, & præsumtam derelictionem, possessori per tempus idoneum res acquiritur.

XIV. *An ea obtinet in regnis?*

R. Affirmatur; quia I. derelinqui

Græ. l. 2. c.
4. §. 9. l. 20.
4. §. 2. 3.

Pos.

possunt. 2. Hæc tandem aliquando in certo & extra controversiæ aleam constitui, humanæ societatis interest, propter pacem communem, quam quæ adjuvant conjecturæ, favorabiles putandæ sunt. Et hinc 3. communis necessitas & utilitas inter omnes gentes induxit hanc legem, ut possessio memoriam excedens non interrupta, nec provocacione ad arbitrum interpellata, omnino dominium transferat; ita ut non tantum regi adversus regem, populo libero adversus populum liberum, jus imperandi acquiri possit, ut expresso consensu, ita derelictione & eam secuta, aut ex ea vim novam accipiente apprehensione; ea enim, quæ ab initio vitiosa sunt, si nova causa superveniat, convalescere possunt: verum etiam alicujus populi rex verus amittere possit regnum, & populo subjici; & qui revera non rex, sed princeps erat, rex summo cum imperio fieri, & summum imperium, quod penes populum, aut penes regem, in solidum erat, inter eos dividi.

XV. Usucapio cum sit juris civilis, quomodo ad reges pertinet?

Boest. l. 2. c. 4. p. 122. & seqq. **R.** Usucapio est juris naturæ, propter fundamenta, quibus nititur, scilicet de

CAPUT IV. III

**de re derelicta, de voluntate idoneis
signis declarata, de societate non per-
turbanda: est juris gentium, ratione defi-
niti certo modo temporis & perpetua
possessionis; & juris civilis, propter spe-
cialem formam, quæ pro conditione
variarum rerum pp. varie descripta est.**

**XVI. Quamvis sit juris natura, ta-
men non videtur pertinere ad reges,
quia quisquid hi possident, id ac-
quisiverunt aut jure belli, aut ti-
tulo pacifico, & nullo casu opus est
prescriptione?**

**ix. Verum est, quod quando jure belli
& victoriæ acquirunt, non opus est præ-
scriptione; sed quando titulo pacifico
aliquid nacti sunt, facile accidere potest,
ut vel detentor, sæpe etiam verus pos-
sessor, jus ad regnum in alium transfe-
rat, vel venditionis vel alio titulo, in
præjudicium agnatorum suorum, qui
si per tempus idoneum ad præsum-
tam derelictionem fileant, præscri-
ptioni sine dubio locum faciunt: vel si
pax fiat, & de locis quibusdam resti-
tuendis tractatus differantur in aliud
tempus, e. g. in viginti annos, quibus
elapsis tractatus reassumi debeant; si
hoc non fiat, & isti, quibus possessio
est adempta, inter idoneum tempus eam**

NON

*aliter Feld.
ad Gros. d.
c. 4. §. 1.
Cujac. ad
l. 1. de usu-
cap. aliter
Conring.
de fin. imp.
c. 19.*

*Prof. l. 4. c.
12. §. ult.*

*Thomas. l.
59. p. 41.*

non repetant, per præscriptionem dominium & imperandi jus recte amisisse dicuntur.

XVII. *An nondum natis jus suum tacite tali derelictione potest decedere?*

*Ord. d. c. 4.
§. 10. Puf.
l. 4. c. 12.
§. 10.
Boet. b. l.*

R. Ejus qui nondum conceptus & natus est, nullum est jus; quare, si populus, à cujus voluntate jus habendi imperium proficiscitur, voluntatem mutet, accedente consensu parentum, è quibus nasci possunt, qui jus suo tempore essent habituri, sive expresse; sive tacite & per præsumtam derelictionem hoc fiat, nullam facit injuriam iis, qui nondum nati sunt, ut quibus jus quæsitum nondum est: licet jure civili, ut aliæ fisiones, ita & hæc introduci possit, ut eorum, qui nondum sunt, personam lex interim sustineat, atque ita impediatur, ne quid adversus eos possit occupari: quod tamen leges velle non temere censendæ sunt, quia ista privata utilitas publicæ valde repugnat, & facit, ut aliquo modo imperia sint in incerto & non extra controversiæ aleam.

XVIII. *Si lex de usucapione aut præscriptione sit condita ab eo, qui habet summum imperium, pertinetne ad ipsum jus imperii & ejus partes necessarias?*

R. Ne-

C A P U T IV. 113

XII. Negatur 1. quia is se non potest obligare per modum legis, quæ fertur à superiore; nemo autem se ipso superior est. 2. Nec præsumitur velle, quia legum auctores non censentur se velle comprehendere sub lege, nisi ubi & materia & ratio legis ipsis sunt communes cum subditis suis, ut cum hominibus, e.g. in æstimandis rerum pretiis, seu quando aliquid emunt, oportet, ut æque solvant pretium justum, ac si subditi emant, natura enim æqualitatem imperat inter contrahentes: jus autem imperandi non est paris rationis cum aliis rebus, imo nobilitate sua res alias multum excedit, & imperantibus proprium est. Unde sequitur, neque tempus lege definitum sufficere ad acquirendum summum imperium, aut partem ejus necessariam, si desint conjecturæ naturales, neque tantum temporis spatium requiri, si intra id tempus eæ conjecturæ, quantum satis est, adsint.

Grot. l. 1. c. 1.
3. §. 7. n. 1.
l. 2. c. 4.
§. 11.

Grot. l. 2. c. 12. §. 8.

d. r. 2. c. 12. n. 8.

XIX. *At vero æquitas naturalis vult, ut pars se componat ad rationem integri, & ut quicquid juris est in integro, illud etiam observetur in parte, imprimis cum integrum seu totum habeat jus in partem?*

H Rex

Grōt. l. 1. c.
3. §. 8. &
9. d. c. 4. §.
12. n. 1.

XX. Rex quidem pars est integri, seu est pars civitatis, in qua rex est, sed talis pars, in quam tota civitas voluit jus suum transferri, ita ut nullum amplius, nec in se, nec in ipsum regem, retineret; ideoque sua lege, ne quidem ut pars integri seu civitatis, Rex obligari potest; nam integrum, seu civitas, ipso non est superior.

XX. Sed annon in delatione imperii populus suam voluntatem exprimere potest, quo modo ac tempore imperium non utendo amitti velit?

Grōt. d. c.
4. §. 12. n. 2.
in fin. c. 7.
§. 27. in fin.
l. 1. c. 3. §. 16.
n. 1. & 2.

XX. Affirmatur; & hæc voluntas haud dubie sequenda est, nec infringi potest à rege; etiam summum imperium habente, quia ad hoc in imperii acceptance pacto se obstrinxit; & præterea pertinet ad modum habendi imperium, qui pendet ex primæva voluntate, quando in civitatem coiverunt, nec comprehenditur sub imperio; quia tunc adhuc nullum fuit.

XXI. Ea, que non sunt de natura summi imperii, nec ut proprietates ad eam pertinent, sed separari ab ea naturaliter possunt, aut cum aliis communicari, an legibus populi de usucapione latis subjacent?

XX. Sub-

C A P U T . I V . 715

re. Subiacent, quia comprehenduntur sub summo imperio, & ab eo dependent, ut sunt omnia jura, quæ in feudum conceduntur, & alias vocantur regalia; sic videmus, subditos esse qui prescriptione acquisiverunt, ut appellari ab iis non possit.

d. c. 4. §. 13.
aliter
Serru. in
Synt. 7. F.
c. 14. §. 6.
aliter
Ziegl. b. l.
Vasq. l. 2.
c. 82. n. 3.

XXII. *An semper licet subditis, si possunt, se in libertatem, quæ est populi, qui nulli subicitur, vindicare?*

re. Non: quia post constitutum imperium regi à Deo tale jus confertur, quod in posterum à voluntate populi non dependet; & si vi partum sit imperium, olim pro libertate pugnare honestum erat, at qui victi semel sunt, & longo tempore paruerunt, si jugum excutiant, faciunt quod desperatorum hominum est, non quod libertatem amantium. Imo contraria sententia juri divino, naturæ & gentium est adversa, & omnibus rebus pp. evertendis idonea, ideoque impia & non toleranda.

d. c. 4. §. 16.

Corring. de
fin. Imp. c.
19. §. 7.

XXIII. *An actus mere facultatis prescribi possunt?*

re. Jura, quæ non habent quotidianum exercitium, non amittuntur, nisi ex quo tempore intercessit prohibitio

d. c. 4. §. 101.

aut coactio, eique paritum est, cum sufficienti consensus significatione. Sic si quis per centum annos cum uno duntaxat vicino societatem habuerit, etiam cum aliis eam habere poterit; id quod obtinet quoque in omnibus aliis meræ facultatis actibus.

CAPUT V.

De acquisitione originaria juris in personas: ubi de jure parentum: de matrimoniis: de collegiis: de jure in subditos: seruos.

I. Quomodo jus originarie acquiratur in personas.	to, an non delicta manerent impunita.
II. Cui Deus conferat jus propter generationem.	XI. Quomodo propter consensum Deus jus conferat in personas.
III. Quid si imperia patris & matris inter se contendunt.	XII. Quomodo differat consociatio à subjectione.
IV. Quid sit patria potestas.	XIII. Que sit consociatio maxime naturalis.
V. Quomodo patria potestas differat ab imperio paterno.	XIV. Cui competat imperium in societate maritali.
VI. An patria potestas recte distinguatur per certa temporis intervalla.	XV. Quid sit conjugium.
VII. Quibus temporibus jus coercendi competat.	XVI. An permixta sit polygamia.
VIII. An pater filium oppignorare, vendere, aut alteri in adoptionem dare possit.	XVII. An divortia jure natura sint licita.
IX. An habeat jus interficiendi liberos.	XVIII. Consensus parentum, an absolute sit necessarius.
X. Hoc jura patri denega-	XIX. Nuptiæ an sint permixtæ cum eo vel ea, qui jam in matrimonio vivit.

- XX. *Que nuptiæ prohibentur propter cognationem & affinitatem.*
- XXI. *An hæc prohibitio etiam obtineat in linea collateralis.*
- XXII. *Concubinatus an sit verum & ratum matrimonium.*
- XXIII. *An inter civem & peregrinam, senatorem & libertam, liberum & servum, servum & ancillam &c. verum contrahatur matrimonium.*
- XXIV. *An conjugia inter certas personas à lege civili vetita, semper sint irrita.*
- XXV. *An matrimonium ad morganaticam verum & ratum sit conjugium.*
- XXVI. *Que rationes civiles talia matrimonia suadeant.*
- XXVII. *Que sint aliæ consociationes præter maritalem.*
- XXVIII. *Quæ sint communia omni consociationi.*
- XXIX. *Quid si in deliberationibus pares sint sententia.*
- XXX. *Quomodo sententiæ, licet diversæ appareant, conjungantur.*
- XXXI. *Quid si socius absit.*
- XXXII. *Quis sit ordo naturalis inter socios.*
- XXXIII. *Si non omnes*

- æqualiter participant de re, que fundamentum est societatis, quomodo sint ferenda sententiæ.*
- XXXIV. *Consociatio in populum, quale jus conferat.*
- XXXV. *An populus liber habeat par jus regibus.*
- XXXVI. *An civibus de civitate abscedere liceat.*
- XXXVII. *Facultas migrandi an prohiberi possit.*
- XXXVIII. *Quid si majestas subditos invidios detinet.*
- XXXIX. *An gregatim possint discedere.*
- XL. *An quovis tempore.*
- XLI. *An civitas jus habeat in exules.*
- XLII. *Quotuplex sit subjectio.*
- XLIII. *Quotuplex subjectio privata.*
- XLIV. *Que sit ignobilissima subjectio speciei.*
- XLV. *An æquitas naturalis servitutem ex consensu permittat.*
- XLVI. *Quousque se extendat jus dominorum in servos.*
- XLVII. *Unde oriatur jus in prolem servilem.*
- XLVIII. *An servis aufugere liceat.*
- XLIX. *Quid sit subjectio publica.*
- L. *Quomodo jus oriatur ex delicto.*

I. *Vidimus, quomodo jus originarie acquiratur in res; quomodo originarie acquiratur in personas?*

*Frid. Horn.
l. 1. c. 2. §.
1. aliter
Grot. l. 2.
c. 5. §. 1.*

R. Deus, qui est unica causa efficiens potestatis & ordinis necessarii in societatibus inter imperantes & parentes, eam confert, vel propter intercedentem generationem, vel consentum, vel ob delictum.

II. *Cui confert jus propter generationem?*

*Grot. l. 1.
c. 1. §. 3. n.
2. aliter
Hobbes. de
Cive, c. 9.
aliter Pu-
fend. l. 6.
c. 2. §. 4.*

R. Quamvis liberi parentibus sint æquales natura, non tamen iis sunt æquales potestate, sed sunt sub parentum imperio; liberi enim cum parentibus vivunt in societate inæquali, quæ rectoria dicitur: & Deus & natura, quia parentibus præcipiunt educationem, simul iis concedunt imperium in liberos, hisque injungunt obedientiam & reverentiam erga parentes.

III. *Quid si imperia patris & matris inter se contendant?*

*Grot. d. 6.
§. 5. 1.
Frid. Horn.
d. l. 1. c. 2.
§. 6. sed
aliter.*

R. Patris imperium præfertur, quia propter sexus præstantiam, Deus præter imperium paternum, quod ipsi commune est cum matre, in eum solum contulit patriam potestatem.

IV. *Quid est patria potestas?*

R. Pa-

R. Patria potestas est potestas, quam pater in liberos habet & in bona eorum, ad communem familiae utilitatem.

V. *Quomodo patria potestas differt ab imperio paterno?*

R. Patria potestas 1. est in personas & bona, imperium est tantum in personas. 2. Imperium patri & matri est commune, & manet patria potestate soluta, adeo ut si filius reverentiam debitam exhibere recuset, durioribus mediis ad hoc cogi possit. 3. Posita patria potestate, hæc societas est perfecta; posito autem imperio tantum, vel quia liberi exiverunt familiam, vel quia pater mortuus est, hæc societas est imperfecta, ad eum modum, quo mortuo domino, domina societatem herilem, ratione effectus, conservat & continuat.

Grot. d. c.
5. §. 3. §
6.

VI. *Possumusne patriam potestatem & imperium paternum distinguere per certa temporis intervalla?*

R. Distinguenda sunt tria tempora: primum est tempus imperfecti iudicii, & in hoc omnium liberorum, actiones sunt sub parentum dominio; æquum enim est, ut qui se regere non potest, regatur aliunde, & vero naturaliter alius inveniri non potest, cui regimen

Grot. d. c.
5. §. 2. §
Jeqq. aliter
Ziegl. b. l.
§ Feld.
bunc refu-
tat Bocch.
b. l. illum.
Puf. l. 6. c.
2. §. 7.

H 4. com.

Horn. d.
c. 2 §. 6.
Grot. d. c.
5. §. 2. n.
2. c. 3. §.
6.
d. c. 5. §. 3.
d. c. 5. §. 3.
§. c. 4. §.
12.
d. c. 9. §. 6.

competat, quam parentes, quorum pars liberi esse censentur: tamen & in hoc tempore jus sustinet eorum personam, ut si aliunde ipsis aliquid obveniat, ejus dominium sibi acquirant, licet exercitium impediatur, ob judicii imperfectionem. Secundum est tempus perfecti judicii, & in hoc tempore subsunt parentum imperiis non aliæ actiones, quam quæ ad familiæ paternæ aut maternæ statum aliquid momenti habent, seu eæ actiones, quæ non concernunt causas publicas: æquum enim est [quia manent pars familiæ] ut pars conveniat cum ratione integri, eique subjiciatur, & ut ejus conservationem quærat & promoveat; in cæteris actionibus, quæ non pertinent ad familiam, facultatem moralem agendi quidem habent liberi, tenentur tamen in illis quoque studere semper, ut placeant parentibus, ne contra pietatis, observantiæ & gratiæ rependendæ officium peccent. Tertium tempus est, in quo liberi non tantum sunt perfecti judicii, sed & in omnibus sui juris, & non sunt amplius pars familiæ, quia ex ea omnino exiverunt, & sic actus eorum non possunt reddi irriti eo nomine, quod parentes habeant: semper tamen

ma-

patet & in hoc tempore pietatis & observantiæ debitum, quia causa, propter quam Deus eam exigit, est generatio, quæ perpetua est & tolli non potest.

VII. *Si liberi non velint facere ea quæ sunt officii?*

¶ In duobus prioribus temporibus, d. c. 5. §. 4. jus regendi etiam jus coercendi complectitur, quatenus nempe vel cogendi sunt ad officium & obedientiam, vel emendandi: imo etiam in tertio tempore, si pietatis & observantiæ debitum negent, propter imperium paternum, quod nullo tempore tollitur, necessitate exigente, durioribus mediis uti licebit.

VIII. *Quoniam imperium paternum nunquam potest avelli à persona parentum & in alium transferri, an pater filium oppignorare & sine cesse sit, vendere aut in adoptionem dare potest?*

¶ Ubi alia ratio eum alendi non suppetit, potest eum oppignorare & vendere, non quidem, ut detrudatur in perfectam servitutem, sed ut alteri constitutur jus aliquod simile dominico, utendi scilicet servitio filii: hinc multo magis ipsum alii in adoptionem dare

d. c. 5. §. 5.
Puf. l. 6.
c. 2. §. 9.

oïter
Boec. §
Feld. b. l.

Grot. d. c.
5. §. 5. in
fin.

licet, quia sic efficitur filius alterius ;
censetur quippe ipsa natura jus dare
ad id omne, sine quo obtineri non po-
test id, quod ipsa imperat.

IX. *An pater habet jus interficiendi
liberos?*

2. c. 5. §. 4.
7. 28. §.
Boeck. b. 1.
Diff. Horn.
l. 1. c. 2.
Bodin. de
Rep. l. 1. c.
4. jung.
Boeck. Inst.
Pol. l. 1. c. 3.

R. In societatibus simplicibus patri tanta
potestas à Deo non est concessa, quia
ad finem in eis obtinendum ea non o-
pus est: sicut enim de omni summo
imperio ac civili id vere dicitur, quia
alias securitas & ordinata tranquillitas
in civitate obtineri non posset, sed po-
tius esset dissociata multitudo, scilicet,
quod ei insit jus vitæ & necis; ita fal-
lit in imperiis privatis, qualia sunt ma-
ritale, patrium & domesticum.

X. *At vero sic delicta manerent im-
punita?*

Grot. l. 1. c.
3. §. 1. §.
l. 2. c. 1. §.
14. in fin.

R. Si sint familiæ segregæ & extra
civitatem, Deus hoc in casu istiusmodi
delictis puniendis non minus sufficit,
quam si paterfamilias delictum capita-
le commisisset: si sint in civitate, ra-
tio rerumpp. vult, ut poenarum capi-
talium potestas non ahunde, quam ab
imperantibus dependeat; singulis e-
nim concedendum non est id, quod pu-
blica debet fieri auctoritate, majoris
tumultus evitandi causa.

**XI. Quomodo propter consensum Deus
jus confert in personas?**

re. Hoc confert aut propter consociationem, aut propter subjectionem.

Grot. d. c.
5. 5. 8.

**XII. Quomodo differt consociatio à
subjectione?**

re. 1. Omnis subjectio includit consociationem, sed non omnis consociatio est subjectio: nam 2. societas potest esse inter æquales, e. g. inter fratres, amicos, foederatos, & plures patresfamilias in civitatem cœuntes, antequam imperii formam elegerunt; subjectio nunquam est inter æquales, e. g. inter regem & subditos, patrem & liberos, dominum & servum. 3. in consociatione aliquis participat de jure imperandi, secus quam in subjectione.

Grot. l. l.
c. 1. 5. 3.
n. 2.

c. 3. 5.
12. n. 1. p.
d. c. 5.
§. 31.

XIII. Quæ est consociatio maxime naturalis?

re. Consociatio maxime naturalis in conjugio apparet; quia ad id natura nos ducit.

d. c. 5. §. 8.

**XIV. Cui competit imperium in
hac consociatione?**

re. Soli marito in uxorem; marito cum uxore in familiam, habita tamen ratione prærogativæ marito competentis, ob sexus differentiam. Hinc maritus uxoris caput est in rebus conjugii

d. c. 5. §. 8.
n. 1. aliter
Horn. l. 1.
c. 1. §. 6. &
Puf. l. 6. c.
1. §. 12.

&

& in rebus familiæ, sicut & de domicilio constituere jus est marito.

XV. *Quid est conjugium?*

*alter Grot.
d. c. 5. §. 8.
n. 3.*

R. Conjugium est viri & mulieris conjunctio, individuum vitæ consuetudinem continens.

XVI. *An unus vir potest ducere plures uxores, aut una uxor nubere pluribus viris?*

R. Matrimonio soluto potest; quia alterius conjugis facultas seu jus in alterius personam non nisi constante matrimonio durat, seu, ut loquuntur, polygamia successiva utrique conjugum est permessa: durante matrimonio non potest, seu polygamia simultanea est prohibita; quia Deus per conjugium conjugum in alterius conjugis corpus facultatem seu jus dat, quod ne quidem mutuo consensu, durante matrimonio, tolli potest. Nam hoc jus non pendet à consensu mutuo, sed à Deo & jure naturæ, quod vult, ut amor conjugalis sit æqualis, reciprocus & individuus, sine quo societas honesta & decora inter homines consistere non potest; jus enim naturæ æquale est in omnibus hominibus in universo mundo, & sic in pauperibus æque ac in divitibus, quibus omnibus si concedatur

*alter Grot.
d. c. 5. §. 9.
n. 1. Pu-
fend. l. 6. c.
1. §. 18. &
19. in fin.
Peld. b. 1.
& Hoel. in
Inst. Pol.
l. 1. c. 2.
p. 23.
Meyer de
Ux. Cbris-
tiana, Sect.
II. & III.*

ur

tur jus habendi plures uxores; evértatur societas necesse est: scilicet per liberorum nimiam multitudinem nobiles familiæ ad egestatem, modicæ ad mendicitatem redigèntur, ac tandem tenui plebecula civitates repletæ, ubi commode evacuari nequeunt, mole sua subverterentur. Quo accedit, quod polygamia sit contra primævam matrimonii institutionem, & quod fides, quæ est vinculum omnis societatis, tali concubitu violetur, quia continet adulterium, quod committitur, quoties fides conjugalis, quæ ex Dei & naturæ instituto, tacite & necessario inest omni vero conjugio, per concubitum violatur.

*Puf. l. 6.,
c. 1. §. 19.
in fm.*

XVII. *An divortia jure naturæ sunt licita?*

æ. Non, ne quidem mutuo consensu; quia jus, quod propter matrimonium conjugum in conjugem competit, à Deo & natura confertur, non à consensu contrahentium: & hoc jus individuum vitæ consuetudinem continet, quamdiu capita primaria & essentialia conjugii, seu matrimonii, ab altero non sunt violata. Scilicet initur matrimonium sobolis procreandæ causa, cui sit necessaria est mutua corporum præbitio:

*aliter Græc.
d.c. 5. §. 9.
n. 2. Joh.
Mills. de div.
vort. Puf.
l. 6. c. 13.
§. 24.*

*Puf. d. l. 6.
c. 1. §. 20.*

bitio: quæ si vel per malitiosam defectionem, vel pertinacem & spontaneam debiti conjugalis denegationem, fieri prohibeatur, justam divortii causam innocenti præbet. Deinde conjugium omittitur, ut suam quisque proles suscipiat, non adulterinam, aut suppositivam. Imo etiam extra procreationem sobolis, honesti suam sibi deorsum volunt & debent habere uxorem, & gravem docent injuriam, si alteri corporis sui usum sponte concedat: unde & hæc & aliæ similes, quibus per concubitum fides conjugii violatur, erunt justæ divortii causæ, quæ & matrimonii essentiam destrunt, & obligationem inde ortam omnino tollunt.

XVIII. An consensus parentum requiritur ad validitatem conjugii jure naturæ?

*Quot. d. c.
5. 5. 10.*

æ. Non; quia qui uxorem ducit, & mature debet esse ætatis, & extra familiam abit, ita ut habeat facultatem moralem, & hac in re regimini familiari non subiciatur: quamvis officio filiorum conveniens sit, ut parentum consensum impetrent; nisi manifeste iniqua sit eorum voluntas. Nam si in omnibus rebus filii reverentiam parentibus debent, certe præcipue eam debent

beat in eo negotio, quod ad gentem totam pertinet, quale sunt nuptie. Hinc & in sacris literis videmus viros pios, multoque magis mulieres, in contrahendis nuptiis secutos auctoritatem parentum: sed non tamen irritam pronunciatur. Et avi conjugium, aut eius liberi illegitimi, quia sine tali auctoritate nuptias contraxerat; non enim statim irritum est iure nature, quod isti iuriprognat, sed id demum, in quo deest principium dans validitatem actui, aut in quo vitium durat in effectu.

XIX. *Nuptie suntne permissae cum eo vel ea, qui iam in matrimonio vivit?*

1. Non; quia & facultas moralis deest, sublata per prius matrimonium, & omnis effectus est vitiosus: singuli enim actus contractionem habent rei alienae; siue vir sit, siue foemina, nam iure nature Deus utrique aequale jus in alterius corpus concedit.

*aliter Grot.
d. c. 5. §. 114
vid. Feld.
b. l.*

XX. *An omnes iure nature inter se nuptias contrahere possunt, an vero quidam prohibentur, propter cognationem vel affinitatem?*

1. Matrimonia parentum cujuscunque gradus cum liberis, iure nature sunt prohibita, a. quia in hominum af-

*Grot. d. c. 5.
§. 12. n. 5.
Veltbuis.
de princip.*

Justi & de-
fori, p. 52.
Müller Puf.
l. 6. c. 1. §.
31. Grot. d.
c. 5. §. 12.
R. 2.

fectibus, quorum ratio non est corrupta, insita est fuga quaedam commixtionis cum parentibus & ex se natis: seu naturalis verecundia non finit, ortus auctores cum sua sobole misceri. 2. quia nec maritus, qui superior est lege matrimonii, eam reverentiam potest præstare matri, quam natura exigit, nec patri filia; quia, quanquam hæc inferior est in matrimonio, ipsum tamen matrimonium talem inducit societatem, quæ illius necessitudinis reverentiam excludit.

XXI. *Quid dicendum de gradibus affinitatis & de gradibus cognationis ex transverso limite, inter istas personas, quæ vel parentum & liberorum, vel fratrum & sororum loco sunt?*

d. c. 5. §.
73. n. 2.
Meyer de
grad. prob.
diff. 2. c.
5. p. 51.

Præcepto divinæ voluntatis, per rectam rationem, propter communem necessitatem & utilitatem, apud omnes gentes, quæ sana utuntur ratione, in vetitum iverunt: harum enim personarum convictus, nimis quotidianus atque inobservatus, stupris & adulteriis occasionem daret, si amores tales nuptiis possent conglutinari. Quo accedit reverentia erga sanguinem & nomen paternum, quam in his personis de,

deprehendimus, & quasi propterea, si non præcipit, certe suadet, nuptiis eorum esse abstinendum.

XXII. Concubinatus estne verum ac ratum conjugium?

R. Non est, 1. quia contrahitur tantum libidinis explendæ causa. 2. est consuetudo diuturna, non perpetua ac individua. 3. est sine affectu maritali: licet matrimonia quædam concubinatus vocentur.

Ofiand. ad Grot. l. 2. c. 5. obs. 15. Grot. d. c. 5. §. 15.

XXIII. An inter civem & peregrinam, senatorem & libertam, liberum & servam, servum & ancillam &c. est verum & ratum conjugium?

R. Affirmatur; quia in his nihil deest ad ipsam conjugii naturam, licet effectibus quibusdam juris civilis proprius privetur, aut etiam effectus quosdam naturales, impedimento legis civilis, amittat.

§. l. aliter Feld. §. 15. d. c. 5.

XXIV. Si lex humana conjugia inter certas personas contrahi prohibeat, an erunt irrita, si re ipsa contrahantur?

R. Non semper id, quod vetitum est, lege humana, irritum est, nisi & hoc lex specialiter addiderit, aut significaverit. Diversa enim sunt prohibere & irritum quid facere, & prohibitio

I vim

d. c. 5. §. 16.

vim suam exferere potest per poenam vel expressam vel arbitrariam.

XXV. *Quid dicendum de matrimonio personarum disparis qualitatis, quod nos vocamus matrimonium ad morganaticam?*

*Puf. l. 6. c. 1. §. 36.
Rhet.
Inst. Jur.
Publ. l. 1. tit. 21. p. 303. Grot. d. c. 5. §. 15.
fr. 1. in med.*

R. Etiam hoc est verum & ratum conjugium; licet ob civiles rationes talem uxorem non adsciscamus in justæ matrisfamilias dignationem, nec ejus proli idem jus sit, quod aliis filiisfamilias competit.

XXVI. *Quæ sunt istæ rationes civiles?*

*Puf. l. 6. c. 1. §. 36.
Bisteb. ad 2. Paul. 29.*

R. Potissimum hoc fit ob conservationem illustrium familiarum, aut in favorem priorum liberorum, vel denique ob melius ferendos sumtus, qui ex moribus civitatis alias in justas uxores erant faciendi. Ex quibus sequitur, injuriam fieri istiusmodi uxoribus, si vile concubinarum nomen iis imponatur, quæ à meretricibus gradu tantum differunt: nec ab hoc censu eximuntur, si vel maxime aliqua paciscatur, quod ad certum tempus uni soli se velit fociare; nam in fide conjugali longe sanctius quid est, quam solius mercedis, aut libidinis intuitu alicui soli corpus servare.

XXVII. *Præter hanc consociationem*

naturæ

naturalem, quæ sunt aliæ consociationes?

R. Sunt vel privatæ, vel publicæ; & hæc quidem aut in populum, quando plures patresfamilias coeunt in unam civitatem, & populum constituunt: vel ex populis, ut in foedere.

Grot. d. c.
5. § 17. &
23. §. 25. in
fin

XXVIII. Hæ consociationes habentne aliquid commune, seu quod obtineat in omni consociatione?

R. Habent hoc commune, quod in iis rebus, ob quas consociatio quæque instituta est, universitas & ejus pars major nomine universitatis obligat singulos, qui sunt in societate. Omnino enim ea credenda est fuisse voluntas in societatem coeuntium, ut ratio aliqua esset commoda [quæ nihil difficultatis, aut obscuræ disceptationis haberet] expediendi negotia: quare naturaliter, seclusis pactis aut legibus, quæ interdum unanimum consensum, interdum duas tertias partes requirunt, pars major jus habet integri. Hinc juris naturæ non repugnat, ut sententia imprudentior plurium sententiæ prudentiori pauciorum præferatur: in decidendis enim negotiis sententiæ numerantur, non ponderantur. Imo sæpe multitudo ad stipulantium erroris

d. c. 5. §. 17.
Boeckl. b. 1.

6. 2

Puf. l. 7.
c. 2. §. 16.
Bod. de
Rep. l. 3.
c. 4.

indiciū habetur, & vulgo placere, est sapientibus displicere. Verum in concilio aliquo, cujus membra æquali jure gaudent, hæc non procedunt. Quis enim hic judicium feret, utra sententia sit prudentior? non sane ipsæ partes dissidentes; quotusquisque enim est, cui non sua prudentia magis, quam aliena placet? imo plures optimam sententiam vel ideo non sequuntur, quod ipsi non sint auctores.

XXIX. *Si pares sint sententia?*

Grot., de iur.
5. §. 18.

ꝛ. Nihil agitur; quia non satis momenti est ad mutationem.

XXX. *Sententia annon interdum conjunguntur, licet diversa appareant?*

de iur. §. 19.

ꝛ. Si pactio aut lex aliud non præcipiat, illæ sunt conjungendæ, quarum altera partem alterius continet, scilicet in eo, in quo conveniunt: sic qui in viginti damnant, & qui in decem, conjunguntur in illo decem; quia decem continentur in viginti, & qui in viginti damnat, damnat etiam in decem; & sic obtinebit eorum sententia, si plures sint contra absolventes. At qui morte reum puniunt, & qui relegant, non conjunguntur, quia in morte non continetur relegatio, sed sunt plane

plane duæ diversæ poenæ: si quidam relegent, quidam absolvant, etiam non conjungentur, quia qui relegat, non vult reum absolvi, sed puniri, licet non ultimo supplicio.

XXXI. *Si socius absit, aut alias impediatur jure suo uti, e. g. morbo, necessaria peregrinatione, quid obtinet?*

R. Nisi pacta vel lex obstant, jus absentis præsentibus accrescit: nam alias societates, ob mediæ negotia expediendi defectum, facile frustrarentur suo fine. Sic in Imperio R. G. Imperatorem eligunt Electores præsentés, nulla habita absentium ratione.

XXXII. *Quis est ordo naturalis inter socios?*

R. Prout quisque in societatem venit. Sic inter fratres is servatur ordo, ut qui primus natus est, reliquos præcedat, atque ita deinceps: rejectis omnibus aliis qualitatibus, ut si forte secundo genitus esset consiliarius principis &c. dummodo agatur de rebus in collegio societatis: extra hæc enim qualitates aliæ supervenientes considerantur. Sic in eodem collegio cætera debent esse paria, e. g. si collegii membra lecta sunt partim ex nobilibus, partim

Grot. d. e. 5. §. 20. A. B. tit. 2. §. debet autem unusquisque Princeps. Et ibi Liban. Inst. Jur. Publ. p. 67.

Grot. d. e. 5 §. 21.

Tac. Gothofr. de Præced. e. 3. §. 18. p. 72.

Grot. d. e.
4. §. 21. in
fin. aliter
Boech. ibi.

tim ex istis; qui nobiles nati non sunt, & nobilibus præ cæteris locus sit assignatus, tunc novus collega nobilis nobilibus in eodem collegio posteriorem, aliis autem, qui nobiles nati non sunt, priorem locum tenet. An idem obtinere debeat in conciliis ad rem Christianam pertinentibus, ut reges, duces &c. qui primi Christianismum professi sunt, reliquos præcedere debeant, plures affirmant.

XXXIII. Ubi societas fundamentum habet in re, quam non equaliter omnes participant, quomodo sententiæ sunt ferendæ?

Grot. d. e.
5. §. 22.

Lamp. part.
3. c. 5. §. 5.
in fin. &
Coring.
ibi.

re. Seculis pactis & legibus, ordo sumendus est ex modo participationis, & sententiæ etiam ad eum modum sunt ferendæ. Sic qui prior participat de re & plures partes in ea habet, prior dicit sententiam & plures, & ad eundem modum onera fert, e. g. in Imperio R. G. iis, qui plures principatus possident, plura interdum suffragia in comitiis conceduntur, & ii plura onera ferunt.

XXXIV. Quomodo jus propter consensum oritur, quando plures patresfam. in unum populum

& civitatem coeunt?

R. Quando plures patresfam. in unum Grot. d. c. 6. 5. § 23.
 populum ac civitatem coeunt, & liber-
 tatem civilem retinere cupiunt, seu cum
 eligunt formam regiminis democrati- l. i. c. 3. § 8. n. 2.
 cam, Deus, quia hæc est perfectissima
 societas, maximum dat jus corpori in
 partes, ita ut nulla sit actio hominis c. 4 §. 2. n. 1.
 externa, quæ non ad hanc societatem
 aut per se spectet, aut ex circumstan-
 tiis spectare possit, scilicet ad finem hu-
 jus perfectissimæ societatis obtinen-
 dum, qui est vita beata & tranqui-
 la.

XXXV. *Datne Deus ipse par jus regibus?*

R. Affirmatur, 1. quia populus liber Grot. l. i. c. 1. §. 1. c. 3. §. 7. § 11. n. 2. aliter Fr. Horn. l. 3. c. un. §. 2.
 habet summam potestatem in civitate
 ubique, i. e. in personas & res. 2. Jus,
 quod Deus populo libero concedit,
 producit eisdem effectus; & vero fa-
 cultates morales, quæ producunt eos-
 dem effectus, eadem sunt, eodemque
 nomine nuncupandæ. Uno verbo,
 populus liber parem habet majestatem
 cum regibus.

XXXVI. *An civibus de civitate ab-
 cedere licet?*

R. Natura quidem nos ad societatem Grot. in Præf. n. 6. & d. c. 5. §. 24. n. 1. § 2.
 ineundam ducit & invitat, non tamen
 huic

huic vel illi civitati, quam deinde relinquere nequeamus, nos addicit, sed ut cives eorumque posterius adstringantur, pactis, quique vim illorum accipiunt, moribus opus est. Ex consociationis ergo natura hoc constat, magis esse, ut licentiam pro arbitrio migrandi liber homo sibi reservasse intelligatur. Qui enim civitati se adjungit, in sui suarumque rerum conservationem hoc fecisse intelligitur; & cum contingere possit, ut publicum regimen vel alia in ista civitate privatis alicujus rationibus parum expediant, ut alibi commodius easdem possit prosequi, neque tamen conveniat postulare, ut ad unius aut paucorum libitum hæc mutantur, proximum erit, ut alicui sit concessum per migrationem sibi consulere. Sic in Imperio R. G. subditi, qui diversæ à domino territorii sunt religionis, emigrare & bona sua vel vendere, vel per alios administrare possunt.

XXXVII. *Potestne edito prohiberi, ne cives migrent sub gravi pœna, e. g. confiscatione bonorum?*

R. Quia pactis & legibus fundamentalibus hæc migrandi facultas civibus potest adimi, cur propter utilitatem

&

l. 1. c. 2. §.
1. n. 5. c. 4.
§. 4. l. 2.
c. 1. §. 9. n.
2. & 3.

*Brandes de
jure emigr.
ib. 4. a.
ju. Fritsch.
tom. 2.
dij. 4. Puf.
l. 5. c. II.
§ 2.*

*Grot. d. c.
5. 4. 24. n.
1. Siml. de
Servit.*

& necessitatem civitatis, majestas tale edictum promulgare non possit, non videmus? sunt enim hæc, ut loquuntur, juris naturæ permissivi: subditus autem in omnibus, quæ non sunt contra jus divinum & naturæ, majestati obedientiam debet.

perf. l. 3. c. 12. n. 11. & liter Myler. ab Eberbach de Stat. Imp. part. 2. c. 63. n. 5.

XXXVIII. *At majestas sepe mandat ea, quæ sunt contra jus divinum, & subditos invito detinet?*

æ. Civem emigrare volentem nullo jure hoc in casu detinet, & si fuga sibi prospiciat, non peccabit: lex enim ad impossibilia & turpia neminem obligat.

Boeck. in Inst. Pol. l. 1. c. 6. p. 75.

XXXIX. *An gregatim possunt discedere?*

æ. Si commodum ipsis hoc sit, & conservari non possint in tali civitate, invito detineri non possunt: nam propter sui conservationem cum aliis in civitatem coiverunt. Si propriæ salutis ratio non obstet, cum & civitatis commodum promovere, eamque & corpore & bonis incolumem servare cogantur, detineri possunt; modo ipsis, ut diximus, nihil contra jus naturæ & divinum injungatur.

Puf. l. 8. c. 11. §. 4. & liter Gros. d. c. 5. §. 24. n. 2. O. stand. b. l.

aliter Puf. d. l.

XL. *An hæc renunciatio potest fieri quocunque tempore?*

I 5

æ. Re-

Proc. d. r.
 §. §. 24. n.
 l. in fin.

R. Renunciatio non debet fieri in-
 tempestive, seu tali tempore, quo fo-
 cietatis civilis interest civem non abi-
 re, e. g. si magnum contractum sit æs
 alienum; nisi paratus sit civis in præ-
 sens partem suam exsolvere: item si
 fiducia multitudinis bellum sit susce-
 ptum, præsertim si obsidio immineat;
 nisi paratus sit civis ille alium æque i-
 doneum substituere, qui remp. defen-
 dat.

XL. *An idem jus civitas habet in eos,
 quos in exilium expulit?*

d. c. 5. §. 25.

R. Non; quia ad illos civitas non am-
 plius pertinet, qui ex ea ejecti sunt.

XLII. *Diximus, oriri etiam jus pro-
 pter consensum ex subjectione,
 quotuplex est subjectio?*

d. c. 5. §. 26.

R. Subjectio ex consensu aut privata
 est, aut publica.

XLIII. *Quotuplex est subjectio pri-
 vata?*

d. §. 26.

R. Potest esse multiplex, sicut sunt
 multiplicia regiminum genera. Nobil-
 issima species est arrogatio, qua quis
 se ita dat in familiam alterius, ut ei
 subsit ad eum modum, quo filius, qui
 maturæ est ætatis, subest patri.

XLIV. *Quæ est ignobilissima subje-
 ctionis species?*

R. Qua

R. Qua quis se dat in servitutem perfectam. Est autem servitus perfecta, quæ perpetuas operas debet; pro alimentis & aliis, quæ vitæ necessitas exigit. d. c. 3. §. 27.

XLV. Annon est iniquum, ut homo hominem recipiat in perpetuam & perfectam servitutem, cum natura omnes æquales simus?

R. Non est iniquum, 1. quia natura quidem omnes sumus æquales ratione humanitatis, non ratione potestatis: & Deus & natura marito statim jus in uxorem, parentibus in liberos concedunt. 2. quia postquam à prima vivendi simplicitate homines discesserunt, vitamque operosius excolere, ac rei augendæ incumbere cœperunt, hebetiores & tenuiores sponte sua operas solertioribus & locupletioribus locarunt, sub promissione alimentorum & aliorum, quæ ad vitam sunt necessaria, & sic est ex consensu. Quo accedit 3. cum Deus & natura velint, hominem ab homine juvari, quod cum hæc servitus naturalis contineat utriusque utilitatem, domini scilicet & servi, vel maxime conveniens sit naturæ humanæ, ut tenuiores locupletioribus operas, & hi illis alimenta præstent; d. c. 3. §. 27. n. 2. Puf. l. 6. c. 3. §. 4. aliter Horn. l. 1. c. 3. §. 19.

quo- Puf. l. 6. c. 3. §. 9.

quorum certitudine, quam sæpe non habent, qui diurnas operas locant, vel propter defectum conductorum, vel propter socordiam ipsorum, non nisi fustibus expellendam, servitorum perpetuitatem compensamus.

XLVI. Jus, quod dominus in servos consequitur, quousque se extendit?

Grot. d. c.
5. 5. 28.
Puf. d. 5. 4.
alter Horn.
Vol.

R. In moralibus media modum accipiunt à fine; & sic dominus potest tali servo operas injungere, quasunque velit, etiam sordidas, habita tamen ratione virium & dexteritatis ipsius. Potest quoque negligentiam & socordiam servi asperioribus remediis coercere, & si opus sit, ex familia expellere, & socordiæ suæ relinquere. Jus autem vitæ & necis locum non habet in hac servitute naturali, nam hoc non requiritur ad finem obtinendum in hac, ut & in omnibus societatibus minoribus.

XLVII. Unde nascitur jus dominorum in prolem servilem?

Grot. d. c.
5. 5. 29. m.
2. Puf. d.
a. 3. 5. 9. a.
alter Ziegl.

R. Ex ipsa alimentorum & eorum, quæ vitæ necessaria sunt, præbitione: diu enim alendi sunt è servis nati, antequam opera eorum domino utilis esse possit, & sequentes operæ sui temporis alimentis respondent. Hinc tam diu

C A P U T V. 247

diu serviunt , quamdiu non reddunt quantum satis est pro alimentis.

XLVIII. An servis aufugere licet ?

R. Si fit immanis domini sævitia , vel si alimenta deneget , etiam illi , qui ipsi se in servitutem dederunt ; aufugere possunt.

Grot. d. 5.
29. n. 2. in
med. jung.
Ofand. b. l.
Grot. l. 3. c.
7. §. 6.

XLIX. Quid est subjectio publica ?

R. Publica subjectio est , qua se populus seu plures patresfam. qui in unam civitatem coeunt , homini alicui seu regi , vel pluribus hominibus ; i. e. optimatibus ; seu etiam populo alteri , qui liber est , & sibi elegit regimen democraticum , in ditionem dat.

Grot. d. c.
5. §. 3°.

L. Quomodo jus oritur ex delicto ?

R. Propter delictum jus oritur , quoties qui meruit libertatem amittere , ab eo , cui poenæ exigendæ jus est , in potestatem vi redigitur ; sic Romæ libera foemina , quæ se servo alieno junxerat , fiebat serva. Populus etiam , si in alium delinquat , interdum jure victoriæ , propter hoc delictum , libertate sua civili potest privari , & in servitutem redigi civilem.

d. c. 5. §.
32. l. 1. c. 3°
§. 8. n. 3°

l. 3. c. 8. §.
2°

CA-

CAPUT VI.

De acquisitione derivativa facta hominis, ubi de alienatione imperii, & rerum imperii.

- I.** *Quomodo aliquid nostrum fiat acquisitione derivativa.*
- II.** *Quomodo facta hominis.*
- III.** *Ut dominium transferatur, quid requiratur in dante.*
- IV.** *Quid in accipiente.*
- V.** *An imperia, ut alie res, alienari possint.*
- VI.** *Imperium in partem, an parte invita alienari possit.*
- VII.** *An membra, ad totius corporis conservationem, non recte abscendantur.*
- VIII.** *An pars pro libitu possit à corpore recedere.*
- IX.** *An corpus idem jus habeat ad partem tuendam, quod habet pars ipsa ad se tuendam.*
- X.** *Imperium in totum corpus, cum etiam competat in partem, an à summum imperium habente in partem, alienari non possit.*
- XI.** *An talis partis alienatio necessitate, vel utilitate publica ad exigente, precipiatur.*
- XII.** *Imperium in locum desertum an possit alienari.*
- XIII.** *An rex regnum suum, vel totum, vel partem, sine populi consensu, alteri possit in feudum offerre.*
- XIV.** *An oppignorare.*
- XV.** *Funkiones minores an à rege, sine populi consensu, concedi possint jure hereditario.*
- XVI.** *Patrimonium populi an à rege alienari possit.*
- XVII.** *An fructus ex patrimonio.*
- XVIII.** *An pars patrimonii à rege oppignorari possit.*
- XIX.** *An testamentum sit alienationis species.*

I. *Quomodo aliquid nostrum fit acquisitione derivativa? seu quomodo acquirimus rem, que alicujus vel est, vel fuit?*

Gras. l. 2. c. 32.
6. §. 1. n. 1.

Aquirimus eam aut facta hominis, aut legis.

II.

II. *Quomodo factō hominis?*

R. Quando homines rerum domini, qui liberam habent administrationem, dominium aut totum, aut ex parte, in nos transferunt: inest enim hoc in ipsa domini natura, & post introductum dominium, nihil tam naturale est, quam ut domini voluntas, rem in alium transferre volentis, rata sit.

d. c. 6. §. 1.
I. n. 1.

l. 1. c. 1. §.
10. n. 4. l.
2. c. 2. §. 2.
n. 5.

III. *Ut dominium sic transferatur, quid requiritur in dante?*

R. Non sufficit actus internus voluntatis: nam hic non est congruens naturæ societatis humanæ, quæ officiorum & rerum commutationem desiderat; & vero nemo mentem alterius introspicere potest, sed simul requiruntur aut verba, aut alia signa externa, quibus hunc animum nostrum rationi convenientem indicemus.

d. c. 6. §. 1.
n. 1. in fin.
§. c. 4.
§. 3.

d. c. 6. §. 1.
n. 2. in fin.

IV. *Quid requiritur in accipiente?*

R. Seposita lege civili, requiritur naturaliter voluntas accipiendi, cum suo signo, seu signo externo, certo, claro, & extra omnem suspensionem aut querelam incertæ voluntatis posito, indicata. Quæ voluntas ordinarie sequitur dationem; sed potest quoque præcedere; puta si quis quid dari, aut concedi sibi petierat, & datus postea consentiat: cen-

d. c. 6. §. 2.
11. §. 14.
Boeci. b. 4.

se-

setur enim durare voluntas, nisi mutatio appareat, & contrahentes digressi sint ad alia negotia.

V. *Imperia an, ut alie res, alienari possunt?*

d. c. 6. §. 3. R. Imperia, si sint in patrimonio, possunt alienari ab eo, cujus sunt in patrimonio, e. g. à rege; si non sint in patrimonio & electione, aut successione deferantur, à rege, tanquam capite populi, accedente populi consensu; quia & hic jus aliquod habet, quando agitur de modo habendi imperium: hic enim modus pendet à primæva voluntate, & non comprehenditur sub imperio. Cæterum totus hic tractatus fere regitur moribus & legibus populorum, & notitia ejus non ubivis in obvio posita est: neque enim leges, quas vulgo vocamus fundamentales, ubique præscriptæ, aut ad totam reip. rationem sufficienter descriptæ extant.

Crot. d. 1.
aliter.

l. 2. c. 7. §.
27. Boecl. b.
1. Conring.
de fin. Imp.
c. 19.

VI. *Si pars sit alienanda, e. g. civitas, provincia, an & ejus partis consensus requiritur?*

d. c. 6. §. 4. R. Pars, de qua alienanda agitur, consentire debet: nam qui in civitatem coeunt, contrahunt societatem quandam perpetuam & immortalem, ita ut velint

d. c. 6. §. 4.
Puf. l. 8. c.
5. §. 9. aliter.
Conring. dict.

velint regi eodem imperio, & intra e-
 jusdem imperii fines degere. Et quem-
 admodum singuli jus acquisiverunt, ut
 non possint inviti è civitate ejici, aut
 alterius sub imperium tradi, nisi in
 poenæ vicem, ita & universis idem jus
 est quæsitum, ut inviti à corpore ab-
 scindi, & alii in ditionem tradi non pos-
 sint. Et si rex necessitate adactus cum
 hoste validiore pacem hac lege fece-
 rit, ut ipsi certam civitatem, certam
 regionem concedat, quæ tamen fsi
 cessione contradicit: rex quidem ex
 eadem sua præsidia deducere potest,
 & victori permittere, ut, si possit, ejus
 possessionem apprehendat: civitas ta-
 men illa, vel regio, nulla obligatione
 impeditur, quo minus, si viribus suis
 confidat, se occupare volenti resistat,
 aut peculiarem deinceps civitatem con-
 stituat. Si autem necessitati cogatur
 cedere; & sic communis sit necessitas
 & utilitas & corporis & partis, facile
 ex silentio consensus intervenisse vide-
 tur.

c. 16.
 Ziegl. b. 1.
 Osiand. a.
 liter Tex-
 tor, c. 30.
 §. 31.

Puf. d. h.

Grat. d. c.
 c. 5. §.

VII. *At membrum corporis humani
 potest abscindi, in conservationem
 totius corporis, ergo & mem-
 brum corporis hujus mora-
 lis?*

Grat. l. 2.
 c. 21. §. 1. &
 m. 2. in fine

K

¶ Para-

d. c. 6. §. 4. **R.** Partes corporis moralis non ita sunt sub suo corpore, ut partes corporis naturalis: nam hæ sine corporis vita vivere non possunt, atque ideo in usum corporis recte abscinduntur; illæ sine suo corpore vivere interdum possunt, & est corpus voluntate contractum, ac propterea jus ejus in partes ex primæva voluntate metiendum est.

VIII. *An parti jus est à corpore pro lubitu recedere?*

d. c. 6. §. 5.
l. 1. c. 4. §.
7. Puf. l. 8.
d. 5. §. 9. **R.** Non; nisi evidenter se aliter servare non possit. Nam in omnibus conventionibus excepta videtur summa necessitas, quæ facultatem dat salutem suam, quovis modo expediendi. Hinc nemo jure urbes reprehenderit, quæ, ubi pro virili hostibus restiterunt, dedere se tandem maluerunt, quam excidium pati.

IX. *An corpus idem jus habet ad partem tuendam, quod habet pars ipsa ad se tuendam?*

d. c. 6. §. 6. **R.** Partis jus ad se tuendam est majus, quam corporis in partem, quia corpus demum jus consequitur in partem, propter consensum ejus in consociationem: partis autem ad se tuendam jus est antiquius, eique ante initam consociationem à Deo & natura ad sui
con-

c. 5. §. 23.
c. 17. §. 2.
aliter
Ziegl. l. 2.
c. 6. §. 6.

conservationem concessum, quod invitæ auferri non potest.

X. *At imperium est in corpore seu tota civitate, & sic etiam in hac parte, ac propterea, ut dominium à domino, ita ab imperio habente imperium in hanc partem alienari potest?*

R. Imperium est in toto corpore, seu tota civitate, & sic etiam in hac parte, sed non divisibiliter in plures partes, verum indivisibiliter, & quamdiu pars manet pars, & in eadem civitate; civitas enim tunc majus jus consequitur in partem, ita ut omnes ejus actiones ad eam referri debeant: verum quando pars separatur, primævum suum jus consequitur ad se ipsam defendendam, ex sua voluntate metiendum.

d. c. 6. §. 6.
c. 5. §. 23.

d. c. 6. §. 4.
in fin.

XI. *Imo necessitas & utilitas publica interdum exigunt, ut pars alienetur?*

R. In extrema necessitate & innoxia utilitate habemus quidem jus etiam in res, quæ sunt in alterius dominio; sed hæc necessitas & utilitas, quæ rem ad jus naturæ reducit, comprehendit tantum usum rei alterius, & detentionem, quæ nobis communiter debentur in rebus aliorum, & naturalia sunt;

d. c. 6. §. 6.
Puf. l. 8. c.
§. 9. aliter Boeck.
& Ziegl.
b. l.

d. c. 6. §.
1. n. 1.

non autem jus alienandi, quod factum humano, scilicet post dominia distincta, introductum est, atque ideo inde seu ex voluntate mensuram accipit.

XII. *An imperium in locum, i. e. partem territorii, puta non habitatam aut desertam, alienari potest?*

d. c. 6. §. 7.

ꝛ. Alienari potest à populo libero, aut etiam à rege, accedente populi consensu, nam territorium & totum & ejus partes sunt communia populi pro indiviso, ac proinde sub arbitrio populi: secus quam pars populi, quæ quia liberam habet voluntatem, jus quoque contradicendi habet & populo & regi, in cujus patrimonio non est jus imperandi.

XIII. *Potestne rex, sine populi consensu, regnum suum alii offerre in feudum, & ab eo recognoscere, sub onere commissi ex feloniam, aut ut deficiente familia jus imperandi ad eum devolvatur, cui id in feudum obtulit, ut ad seniore?*

d. t. 6. §. 9.
Et l. 1. c. 3.
§. 23. Puf.
l. 8. c. 5. §.
10.

ꝛ. Non; quia & talis infeudatio est species alienationis, quare videmus à pluribus populis irritas habitas, ut alienationes, ita & infeudationes regnorum, quas populis inconsultis reges fecerant.

XIV.

XIV. *An pignori dari potest pars populi & imperii in populum?*

R. Non potest sine consensu populi & eius partis, quæ oppignoratur, ita ut ejus administratio & naturalis possessio tantisper sit penes creditorem: non ea tantum ex causa, quod ex pignoris datione sequi alienatio soleat, sed quia populus regem ultro constituens, ab ipso voluit gubernari, non à quovis alio, nec in multas particulas discerpi; sed præsumitur velle, ut in sua integritate conservetur, cujus rei gratia in societatem civilem coitum est.

d. c. 6. §. 9.
 & Puf. d. 1.
 Cap. Leop.
 art. 12.

XV. *An functiones summo imp. minores, ut ducatus, marchionatus, landgraviatus, comitatus &c. rex sine populi consensu potest concedere jure hereditario?*

Grot. l. 1.
 c. 3. §. 14.

R. Inconsulto populo rex id non potest, si maneamus intra terminos naturales: quia sicut ipsius imperium morte finitur, ita & concessionem ab ipso factam; nec successor obligatur ad eas servandas, quippe qui jus suum imperandi seu jus habendi imperium à populo, non ab antecessore accipit. Populi autem consensus ut expressus, ita tacitus consuetudine introductus, id jus regibus

d. c. 6. §. 10.
 Boeckl. b. 1.
 sed aliter.

Inst. Jur.
Publ. l. 1.
tit. 14. §
16. p. 166.
1. F. 1.

tribuere potest. Sic videmus, oppida & totas regiones perpetuo jure tenendas, ab Imperatoribus esse donatas.

XVI. *Patrimonium populi potestne alienari à rege, sine populi consensu?*

Grat. d. c.
6. §. 11. Re-
nat. Chro-
pin. de Do-
man. l. 2. c.
18. Moli-
neus de u.
Juris, q. 58.
p. 519.
Crug. 1.
di. g. 14. p.
410.

R. Patrimonium populi, seu bonadomanialia, quæ regi sunt concessa ad sustentanda reip. aut regię dignitatis onera, à rege sine consensu populi, nec in totum, nec in partem alienari possunt. Ne quidem si res modicum valeat, quia quod meum non est, ejus nec exiguam partem alienare mihi jus est; licet in rebus modicis ex scientia & silentio facilius consensus præsumatur. Deficiente autem consensu expresso vel præsumto, alienatio est ipso jure nulla, ob defectum facultatis. Patrimonium enim imperii causa est constitutum, & quamvis rex sibi forte ad vitam suam satis prospectum judicet, tamen post ipsum alius rex præficiendus est, qui & ipse pro dignitate sustentari debet.

Puf. l. 8. c.
5. §. 11.

XVII. *An idem dicendum de fructibus, quos ex patrimonio Rex percipit?*

d. c. 6. §. 12.

R. Fructus sunt in regis patrimonio & dominio, & sic de iis pro lubitu, & ultima voluntate & inter vivos, habet disponendi facultatem; sic jus alluvionum

num in patrimonio esse solet, ipsæ res, quas fecit alluvio, in fructu: jus vectigalia exigendi in patrimonio, pecunia ex vectigalibus procedens in fructu: jus confiscandi in patrimonio, fundi confiscati in fructu.

XVIII. *An partes patrimonii possunt pignori opponi à rege, sine consensu populi?*

R. Pars imperii non potest, ut diximus, pars patrimonii oppignorari potest, inconsulto populo, modo rex solus habeat jus nova tributa imponendi: hæc enim luitio pignoris est species quædam tributi; perinde enim est, an cives pecuniam contribuant propter publicas necessitates, an pecunia post collata talem partem oppignoratam redimant. Imo si rex ex proprio suo patrimonio in usum reip. quædam erogaverit, merito patrimonium publicum eo nomine hypothecæ loco eidem iudicabitur obstrictum, ex præsumta populi voluntate, quæ est, ut rex habeat, unde reip. onera ferat, quousque a populo debitum illud dissolvatur. Hæc autem hætenus dicta ita locum habent, nisi lex imperio addita aut regis, aut populi potestatem magis aut auxerit aut contraxerit.

d.c.6.§.13.
Puf. d. l.
Ziegl. b.
l. aliter.

aliter Ziegl.
d. l.

d. c. 6. §. 13.
in fin. Puf.
d. l.

XIX. An alienatio potest fieri per Testamentum ?

Grot. d. c. 6. §. ult. sed aliter. jung. Ziegl. b. l. **R.** Affirmatur; quia testamentum est voluntatis nostræ sententia, de eo, quod post mortem nostram fieri volumus. Et ea est domini vis, ut non tantum inter vivos, verum etiam in casum mortis, illud in alium transferre possimus; licet, ut actus alii, formam certam à jure civili accipere possit, quod testamenti factionem aliquando plane tollit, vel solis civibus concedit, exclusis exteris.

Tacit. de mor. Germ. c. 20. Grot. d. c. §. ult. n. 2.

C A P U T VII.

De acquisitione derivativa, quæ fit per legem: ubi de successione ab intestato.

I. Quot modis acquisitio fiat per legem. II. Quot modis per legem natura fiat alienatio. III. Quomodo expletione juris. IV. An quis propria auctoritate invito debitori rem auferre possit. V. Quid si per judicem juris explementum obtineri non possit. VI. Quomodo successione ab intestato fiat alienatio. VII. An sit ex sola conjectura voluntatis. VIII. Qui in successione primus sint.	IX. An liberis alimenta debeantur. X. An omnibus liberis. XI. An semper. XII. An debeantur parentibus. XIII. An hoc debitum liberorum aequè ordinarium sit, ac parentum. XIV. Avi & avia an ad danda alimenta teneantur. XV. Reliqua bona an debeantur liberis. XVI. An & quando ipsis adimi possint. XVII. Quæ sint justæ exheredationis cause.

XVIII.

- XVIII.** *An in tam teneram aetatem, cui alimentia debentur, tale delictum cadere possit.*
- XIX.** *Quid si non satis constet, hunc illo esse genitum.*
- XX.** *An pater certus esse possit de liberis suis.*
- XXI.** *Quis sit pater.*
- XXII.** *An omnes liberi æqualiter succedant in bona parentum.*
- XXIII.** *Quid sit matrimonium ad morganicam.*
- XXIV.** *An sit licitum.*
- XXV.** *Quæ rationes tale matrimonium suadeant.*
- XXVI.** *An injustum matrimonium mutari possit.*
- XXVII.** *Quibus, deficientibus liberis, successio deferatur.*
- XXVIII.** *Quibus, deficientibus parentibus.*
- XXIX.** *Quid si supersint fratres consanguinei & uterini.*
- XXX.** *His deficientibus, qui succedant.*
- XXXI.** *An cognati defunctis semper sint carissimi.*
- XXXII.** *An hæc successiones, quæ ex conjectura naturalis deferuntur, mutari non possint.*
- XXXIII.** *Quid si expressa voluntatis indicia circa successionem non existant.*
- XXXIV.** *An hæc etiam obtineant in iis, qui habent summum imperium.*
- XXXV.** *An successio regum per omnia sit æqualis successiõibus privatorum.*
- XXXVI.** *Quot modis regna deferantur.*
- XXXVII.** *Quæ regna deferantur ex liberrima voluntate regnantis.*
- XXXVIII.** *Qui heredes in talibus regnis institui possint.*
- XXXIX.** *Quid si dictum sit, ne regnum dividatur.*
- XL.** *An secundogeniti non succedant.*
- XLI.** *Regna, libero populi consensu facta hæreditaria, quomodo deferantur.*
- XLII.** *An debeant esse indivisa.*
- XLIII.** *Qui in bis succedant.*
- XLIV.** *Regum liberi an omnes sint legitimi.*
- XLV.** *An adoptivi succedant.*
- XLVI.** *Mares an præferendi feminis.*
- XLVII.** *An majores natu præferantur.*
- XLVIII.** *Cur.*
- XLIX.** *Quid, si primogenitus sit incapax.*
- L.** *An regnum hoc modo delatum sit pars hereditatis.*
- LI.** *Qualis lex successionis sequenda sit in regno feudali.*
- LII.** *Quid sit successio linealis cognatica.*
- LIII.** *Quid si lege fundamentalis hæc successio non sit determinata.*
- LIV.** *Quid sit majoratus.*
- LV.** *Quid linealibus successio agnatica.*

154 LIBER II.

LVI. *An possint alii successio-
num modi introduci.*

LVII. *An filius possit à pa-
tre exheredari, ne in reg-
num succedat.*

LVIII. *An in regnis non
patrimonialibus exherede-
datio locum habeat.*

LIX. *An regnum abdicari
possit.*

LX. *An etiam in præjudi-*

cium liberorum.

LXI. *Quis de controversia
de regni successione judi-
care debeat.*

LXII. *Filius ante adeptio-
nem regni natus, an præ-
ferendus sit ei, qui in re-
gia fortuna natus est.*

LXIII. *Nepos ex filio prio-
ri an præferatur filio po-
steriori.*

I. *Acquisitio, quæ fit lege, quotuplex
est?*

Grot. l. 2.
c. 7. §. 1.

R. **E**st triplex: aut fit lege natu-
ræ, aut gentium, aut civi-
li, de qua tamen hic non agitur, id e-
nim infinitum foret, & præcipuæ de
bellis controversiæ ex lege civili non
definiuntur. Tantum notandum est,
leges quasdam civiles esse plane inju-
stas, ut quæ bona naufragorum fisco
addicunt.

II. *Quotupliciter fit alienatio lege na-
turæ, quæ ex ipsa dominii natu-
ra ac vi sequitur?*

d. c. 7. §. 2.

R. Dupliciter; expletione juris, &
successione.

III. *Quomodo fit expletione juris?*

d. §. 2.

R. Quoties id, quod meum nondum
est, sed mihi dari debet, aut loco rei
meæ, aut mihi debitæ, cum eam ip-
sam consequi non possum, aliud tan-
tundem valens accipio ab eo, qui rem
meam

meam detinet, vel mihi debet. Nam justitia expletrix, quoties ad idem non potest pertingere, fertur ad tantundem, quod est morali æstimatione idem. Quum autem mei juris explementum alias consequi non possim, quam si dominus fiam, & sola rei detentio non sufficiat, dominium hoc modo transferri, probatur à fine, quæ in moralibus optima est probatio.

IV. *An ipse propria auctoritate, invito debitori rem auferre possim, eamne expectare debeo à judice?*

R. Ubi judicia vigent, jure est experiendum, quia alias frustra esset instituta judiciorum auctoritas, tumultus in civitate oriri facile possent, & ordo turbari: ubi judicia cessant vel momentanee, puta si alioqui nunquam tuum recuperare possis, aufugiente forte debitore; aut continue, ut in locis, ubi non est civitas, unusquisque propria auctoritate rem invito debitori auferre potest.

V. *Si jus quidem certum sit, judicia etiam vigeant, sed simul moraliter certum, per judicem juris explementum obtineri non posse, puta quia probatio deficiat, an sibi ipse quis potest jus dicere?*

R. Non;

Ziegl. b.
c. 7. §. 2.
n. 2. aliter
Grot. b. l.

R. Non ; quia alias magna daretur injuriis faciendis licentia, & facile sub prætextu juris alter alteri vim esset illaturus, civitates furtis ac rapinis implerentur: quo accedit, quod hæc ablatio non sit habitura diuturnum effectum, si enim is, cui vis facta est, adeat judicem, & in sua probatione non deficiat, res erit restituenda, imo pluribus in locis jus crediti amittit, qui id facit.

VI. *Quomodo alienatio fit successione?*

d. c. 7. §. 3.

R. Quia domini ea vis erat, ut domini voluntate in alium transferri posset, etiam mortis causa, si quis voluntatis suæ nullam edidisset testationem, cum tamen credibile non esset, ejus eum mentis fuisse, ut post mortem suam bona cuivis occupanti cederent, ex conjectura voluntatis, præsumitur bona sua voluisse pervenire ad eum, ad quem ea pervenire æquum atque honestum erat.

VII. *At si alienatio, quæ fit successione, sit ex conjectura voluntatis, nulla est ex jure naturæ?*

Feld. ad
Grot. b. l.
sed aliter.

R. Conjugi debent jus naturæ & præsumpta voluntas, non sibi opponi; ideo enim quis præsumitur velle, quia jus naturæ hoc vult. Et hæc successio,
cum

cum sit ex ordinata & hominis sani præsumpta voluntate, si quis inique liberos facto forte testamento exhæredet, jus naturæ etiam contra ejus voluntatem dat successione, quæ erat inordinata, scil. hominis, qui sua ratione non recte usus est: adeo ut licet hoc in casu successio sit contra voluntatem inordinatam, non tamen sit contra præsumptam voluntatem, si ordinata fuisset.

pr. Inst. de inoff. test.

VIII. *Ad quem bona pervenire æquum atque honestum est?*

β. Prima causa est liberorum, quia ea liberis debemus.

d.c. 7. §. 3. in fin.

IX. *At liberis ne quidem alimenta debemus, sed naturali rationi tantum consentaneum est, ut liberi à parentibus alantur, ergo multo minus reliqua nostra bona?*

γ. Liberis debentur alimenta ex necessitate & præcepto juris naturæ, quia alias societas humana ultra hominis ætatem subsistere non posset, imo nulla unquam futura fuisset. Et qui dat formam, dare debet quæ ad formam sunt necessaria; quare qui causa est, ut homo existat, is, quantum necesse est, prospicere ei debet de his, quæ ad vitam humanam, id est, na-

Grot. d. c. 7. §. 4. m. 13. aliter.

Hobbes c. 9.

Grot. d. c. 7.

§. 3. n. 2.

Boecl. b. 1.

Puf. l. 6.

c. 2. §. 12.

naturalem ac sociale[m] [ad hanc enim natus est] secundum suæ dignitatis statum sunt necessaria. Adeo ut impia sit sententia eorum, qui statuunt integrum esse matrem, an infantem recens natum exponere velit, an educare; hi brutis animantibus sunt peiores, nam & bruta proli suæ, quantum necesse est, alimenta suppeditant. Optima quippe magistra natura est, cunctis animantibus, non tantum ad sui, sed & ad proli suæ conservationem, ut cognata hac caritate continua successio ad æternitatis circulum perveniat.

X. *An omnibus liberis debentur alimenta?*

d. c. 7. §. 4.

n. 3. Puf.

l. 4. c. 11. §. 6.

R. Quia naturale est hoc debitum, ideo etiam alimenta debentur naturalibus liberis, & vulgo quæsitis, imo ex damnato coitu natis. Nec aliter capiendum, quod dici solet, legitimam humanis legibus tolli non posse, quatenus scilicet in legitima insunt alimenta necessaria. Nam quod supra est, tolli potest, non repugnante natura.

XI. *An alimenta nullo casu possunt denegari?*

d. c. 7. §. 7.

R. Hoc debitum alimentorum & successio[n]is in bona est juris naturæ hypothetice.

thetici, quod praesupponit liberorum in parentes pietatem; si enim sint ingrati, ex familia expelli & abdicari poterunt.

XII. Alimenta an debentur parentibus?

R. Affirmatur; quia 1. parentum beneficia id merentur. 2. bona ut plurimum a parentibus sunt profecta, aut saltem semina eorundem, quae liberi postea auferunt. 3. in quibusdam parentibus debilitas & egestas senii accedunt.

d. c. 7. §. 5. Puf. l. 4. c. 11. Boecl. b. l. Sold. de J. N. & G. l. 7. c. 2.

XIII. An hoc liberorum debitum in parentes aequè ordinarium est, ac illud parentum in liberos?

R. Non; nam liberi cum nascuntur, nihil secum afferunt, unde vivant: adde, quod vivendum diutius habent, quam parentes: atque ideo, sicut honor & obsequium parentibus debentur, non liberis, ita educatio liberis magis, quam parentibus. Et cum parentibus debeantur, inprimis propter beneficia educationis, hinc si haec beneficia cessent, forte quia partum dolo exposuerunt, etiam debitum alimentorum cessat.

d. c. 7. §. 5. n. 1.

XIV. An avi aviaque tenentur ad danda alimenta?

R. Ubi

d. c. 7. § 4.
n. 4. § 5. 6.
Feld. b. l.

R. Ubi parentes defecerunt, æquum est, ut avus aviaque, pro mortuo filio filiaque, curam suscipiant nepotum & neptium; quod & in parentibus longius remotis pari ratione procedit, & ad eos etiam nepotes extenditur, qui per mulieres ex nobis veniunt, i. e. ad nepotes ex filiabus nostris, si aliunde ali non possint: natura enim trahit parentes ad amorem ejus, quod ex se procreatum norunt; & quod mediantibus liberis ab iis provenit. Atque hinc ortum traxit jus illud, ut nepos filii loco succedat; quam vicariam successionem, quæ per stirpes fit, repræsentationem vocant.

XV. An & reliqua bona liberis debemus?

d. c. 7. § 5.
n. 2.

R. Prima bonorum successio liberis defertur: quia creduntur parentes illis, ut corporis sui partibus, non tantum de necessariis, sed & de his, quæ ad vitam suavius honestiusque transigendam pertinent; quam uberrime voluisse prospectum, ab eo maxime tempore, quo ipsi rebus suis frui non possunt: partim ob præcisum debitum naturale, partim ex conjectura naturali, qua parentes creduntur id velle, ut liberis quam optime prospectum sit.

XVI.

XVI. *Quid si in diversum adsint indicia voluntatis paterna?*

ꝛ. Si in diversum suppetant indicia, d. c. 7. §. 7.
 hæc voluntatis conjectura cessat, ut si filius ex justa causa abdicetur vel exheredetur.

XVII. *Quæ sunt justæ exheredationis causæ?*

ꝛ. Justæ exheredationis causæ sunt omnes, quæ naturalis necessitudinis aut caritatis vincula aut laxare aut impedire possunt, e. g. si patri injurias manus inferat filius, si vitæ ejus insidias struat &c. & hoc in casu ne quidem alimenta debentur, quia est delictum, quod mortem meretur.

XVIII. *At in tam teneram ætatem, cui alimenta debentur, tale delictum non videtur cadere posse?*

ꝛ. Alimenta debentur liberis, quamdiu se ipsos honeste exhibere non possunt, & comprehendunt sumtus in studia & peregrinationes, qua sæpe in plures annos protrahuntur, ita ut in tales liberos tale delictum facile cadere possit. Imo etsi tale delictum non esset, ad alimenta deneganda sufficeret ingratitude erga parentes, & delictum quod vinculum caritatis naturalis dissolvit.

N. 115. c.
 3. Boet. ad
 c. 7. §. 7.

Puf. l. 4. c.
 11. §. 11.

Arn. Re-
 lect. Pol.
 l. 1. c. 4.
 sect. 4. Gas-
 send. Phi-
 los. Mor.
 p. 1457.
 Puf. l. 4. c.
 11. §. 5.

XIX. *Si non satis constet, hunc illo esse genitum?*

d. c. 7. §. 8. R. Et hæc exceptio regulæ est addenda: scilicet natura nos ducit ad partum alendum ex nobis, non autem si ex adulterio sit conceptus.

XX. *Verum de factis nulla est certa perceptio, & generis nemo sibi conscius ipse est, & mater scit suos esse liberos, pater autumat?*

l. 1. §. 10.
D. de in-
spic. ventre.
d. c. 7. §. 8.
n. 1. in med.

R. Ea, quæ solent in hominum conspectu fieri, sui generis certitudinem habent ex testimonio: quo sensu mater certa esse dicitur, quia inveniuntur, qui quæve partui & educationi adfuerunt; at de patre hujus gradus certitudo haberi non potest.

XXI. *Quis est pater?*

Puf. l. 4. c.
§ 1. §. 10.
Limn. tom.
4. addit.
l. 2. c. 1.
p. 202. in
fin.

R. Probabiliter pater est, quem nuptiæ demonstrant, vel qui pro tali habetur matris indicio; saltem tali certitudine, qua res facti probari solent, cum mater plures mares potuerit admittere.

XXII. *An omnes liberi æqualiter succedunt in bona parentum?*

Puf. d. l. 4.
c. 11. §. 8.
& o. Boecl.
Inst. Pol.
l. 2. c. 3. p.
53.

R. Non est necesse (i.) ut bona æqualiter inter filios dividantur, sed uni atque alteri præ cæteris eximii quid assignare potest pater, vel ob singularia merita, aut præclaram spem, vel etiam

ob

ob peculiarem affectum, inprimis erga familiam ejusque splendorem & conservationem, quæ sæpius detrimentum patitur divisione bonorum æquali. 2. Non tantum leges civiles, verum & jus naturæ, propter discrimen inter nuptias & alios concubitus, constitutum, magis favet liberis legitimis, quam naturalibus, licet hi tantundem trahant ex sanguine paterno, quam illi.

Grot. c. 7.
§. 8. n. 2.
aliter.

XXIII. *Quomodo vocatur matrimonium, quando ex pactione quidam liberi excluduntur à præcipua hæreditate, & jubentur certa portione, vel alimentis esse contenti?*

ꝛ. Matrimonium ad morganaticam, quod est legitima conjunctio, inprimis viri illustris cum foemina inferioris conditionis, hac lege, ut liberi isto matrimonio nascituri certa portione assignata sint contenti, & à reliqua hæreditate & dignitate paterna excludantur.

2. F. 29. §.
ibi Bilsch.
Grot. d. c.
7. §. 8. n. 3.
Puf. l. 6.
c. 1. §. ult.

XXIV. *An hoc matrimonium est licitum?*

ꝛ. Affirmatur; quia continet individuum vitæ consuetudinem, sobolis procreandæ gratia, licet sinistra manu jungi soleat talis uxor.

Mylerus in
Gamol.
Princip. c.
6. supra, c.
5. q. 25.

XXV. *Quæ sunt rationes, propter quas tale matrimonium*

contrahi solet?

*Puf. d. l. §
Bitfcb. 2.
F. 29. fu-
pra, c. 5. §.
26.*

R. Ut I. conserventur familiæ, in primis illustres, quibus divisione bonorum & imminutione tantum decedit de dignitate, quantum splendoris ipsis accedit ex nativitate: & hinc 2. est favor liberorum prioris matrimonii. 3. ne tales viri cogantur vivere in peccato seu concubinato.

XXVI. *An hoc pactum constante matrimonio à patre illustri & matre mutari potest?*

*Rbet. Inst.
Jur. Publ.
l. 1. tit. 21.
p. 304.
Grot. l. 2.
c. 14. §. 7.*

R. Nihil tam naturale est, quam ut unumquodque eo modo dissolvatur, quo fuit colligatum, dummodo tertio, e. g. cognato, in cujus favorem id forte etiam factum est, ex tali pacto non sit jus quæsitum: nam hoc ipsi invito, ne quidem à principe, nisi in pœnam, vel propter eminentis dominium, auferri non potest.

XXVII. *Ubi defunt liberi, quibus naturaliter defertur successio?*

*d. c. 7. §. 5.
n. 2. Puf.
l. 4. c. 11.
§. 13.*

R. Parentibus, non tamen eo modo, ut liberis. Parentes ad bona liberorum ratio miserationis admittit, liberos naturæ simul & parentum commune votum; scilicet optarent quidem parentes, bona sua in liberos devolvi, eosque habere superstites, ubi tamen ordo naturæ

turæ versus fuerit, lamentabili illo solatio hæreditatis eos utcunque demulceri par erat. Et cum nullum sit officium referenda gratia magis necessarium, nemo præsumitur voluisse perdere occasionem beneficii reddendi & referendæ gratiæ. vid. quæst. 12. d. c. 7. §. 9. n. 2.

XXVIII. Parentibus mortuis, ad quos devolvitur hæreditas?

Æ. Ad eos, qui proxime nobiscum descendunt ex parentibus, & si quidam præmortui fuerint, ad liberos eorum superstites, qui eos repræsentant; uno verbo, ad fratres & sorores germanos eorumque liberos. Nam & sic gratiam referimus parentibus nostris, in eorum scil. liberis, qui naturaliter sunt pars parentum, & quibus, si viverent, parentes maxime vellent benefieri. Quo accedit, quod commendationi naturæ, quia ex iisdem parentibus genus nobiscum ducunt, satisfaciamus. d. c. 7. §. 9. n. 2. in fine § n. 4.

XXIX. Quid si supersint fratres consanguinei tantum & uterini?

Æ. Simul hic respicitur, ex quo velut fonte bona ista in defunctum fuerint devoluta; ita ut paterna paternis, i. e. consanguineis, materna maternis, i. e. uterinis, cedant: bona autem noviter quæsitæ æqualiter dividantur. d. c. 7. §. 9. n. 1. Puf. l. 4. c. 11. §. 14.

XXX. *His deficientibus, qui succedunt?*

d.c. 7. §. 10.
Boeckl. b. 1.
aliter Feld.

R. Reliqui cognati, qui defuncto carissimi fuerunt, scilicet, qui defunctum gradu cognationis proxime attingunt.

XXXI. *At vero sæpius tales dissi- dent à defuncto, & ipsi caris- simi non sunt?*

Puf. l. 4.
§. 11. §. 15.

R. Licet forte cognati proximi non sint carissimi defuncto, tamen cognatio, quæ in ipsis est, & ad cujus conservationem & splendorem augendum natura & communi voto omnes feruntur, est carissima; & hinc convenientissimum est, ut bona nostra intra familiam maneant.

XXXII. *An hæc, quæ dicta sunt de naturali conjectura, ita necessaria sunt jure naturæ, ut mutari non possint?*

d. c. 7. §. 11.

R. Dummodo liberis & parentibus legitima relinquatur, reliqua jure naturæ absolutam necessitatem nullam habent, ac proinde ex diversis causis, voluntatem humanam moventibus, variari solent, pactis, legibus, moribus, qui subitionem in locum interdum admittunt, interdum non; alibi distinguunt, unde bona veniant, alibi id insuper habent.

bent. Est ubi primogeniti postgenitis plus ferunt, ut apud Hebræos: est ubi inter se æquantur. Est ubi agnatorum habetur ratio; est ubi cognati quilibet cum agnatis tantundem ferunt. Etiam sexus alicubi momentum habet, & alibi cognationis ratio habetur, intra propiores gradus: alibi longius extenditur &c.

XXXIII. *Quid si non sint expressa voluntatis indicia circa successionem in bona post mortem?*

R. Credendum quemque id de sua successione statuisse, quod statuit lex, aut quod mos habet populi, non tantum ex vi imperii, quod vult, ut omnes inferiorum actus sint legibus conformes; sed & ex conjectura, qua unusquisque præsumitur legibus se suaque subicere.

d. c. 7. §.

11. n. 2.

l. 2. c. 2. §.

5. c. 4. §. 12.

c. 11. §. 5.

n. 2.

XXXIV. *An hæc conjectura valet etiam in eos, quorum in manu summum est imperium?*

R. Affirmatur; nam & hi probabiliter creduntur in rebus suis æquissimum judicasse, quod aut legibus sanxerunt ipsi, aut moribus probant, in iis dico rebus, in quibus de nullo ipsorum damno agitur, & in quibus materia & ratio legis ipsis est communis cum subditis.

d. c. 7. §. 11.

n. 2.

c. 4. §. 12.

XXXV. An ergo Rex in omnibus præsumitur velle leges suas valere in successione sua?

Boccl. ad
c. 7. §. 12.
n. 2.

Conring. de
Reg. §
Tyr. th. 9.

R. Successio regum non per omnia se habet aut exigipotest ad regulas privatæ successionis; quia successio regnorum non æstimatur ex utilitate privatorem, sed ex utilitate publica, & hinc ea, quæ in jure civili, aut privatorem successionibus, naturalem habent rationem aut æquitatem, huc, in quantum fieri potest, trahuntur & applicantur.

XXXVI. Quot modis regna deferuntur?

d. c. 7. §.
12. § 14.

R. Regna deferuntur vel ex liberrima voluntate regnantis, eaque vel expressa, vel præsumpta; vel ex voluntate populi.

XXXVII. Quæ sunt regna, quæ deferuntur ex liberrima voluntate regnantis?

d. §. 12.

R. Regna 1. armis subacta, 2. dedita sine conditione. Utrouque populus videtur consensisse per modum invitæ actionis, ad voluntariæ tamen æstimationem redigendæ, quia coacta voluntas etiam est voluntas: & victor omne imperium per victoriam, ut exercendum, ita & subjectum imperii existentia

l. 3. c. 8. §.
1. § 2.

tiae constituendum, est consecutus.

XXXVIII. *Quosnam hæredes quis instituere potest in tali regno?*

ꝛ. Non tantum liberos legitimos, d. c. 7. §. 12. Bochl. b. l. aliter. mares & foeminas, verum & naturales, adoptivos, imo & extraneos & diversæ religionis præficere, & regnum dividere potest. Imo etiam ad eos proximos ultimi possessoris regnum perveniet, qui primum regem sanguine non attingunt, si talis successio in iis locis recepta sit.

XXXIX. *Si dictum sit ne regnum dividatur?*

ꝛ. Regnum habebit natu maximus, d. c. 7. §. 13. aliter sive omnes sint filii, sive filiae: si filii & filiae concurrant, habetur ratio sexus, ita ut filius natu minor, seu secundogenitus, præferatur filiae primogenitæ: d. c. 7. §. 18. sexus enim prærogativa est perpetua, ætatis autem temporaria.

XL. *Secundogeniti an plane non succedunt?*

ꝛ. Primogenitus erga eos se clementem & pium exhibeat, & pro ipsorum partibus, si non rependat æstimationem, assignet ipsis, ut honeste, secundum status sui dignitatem, vivere possint, ne tenuitate provisionis vitæ inquinatæ & dissolutæ occasio præbeatur. d. c. 7. §. 13. in fin. Dieter. ad A. B. tit. 24. Inst. Jur. Pub. p. 618.

XLI. Regna libero populi consensu facta hereditaria quomodo deferuntur?

d. c. 7. §. 14. **R.** Ex præsumpta populi voluntate, quæ videtur fuisse, ut observetur id, quod maxime expedit.

XLII. Quid videtur maxime expedire?

d. c. 7. §. 14.
Puf. l. 7. c.
2. §. 11. §.
12. Boech.
b. l. **R.** Ni aliud lex aut mos ferat, quinque res hæ videntur expedire: i. ut regnum sit individuum, quia id ad tuendum regnum, & civium concordiam, maxime valet. Imo etiam votum primi electi regis est, ut maneat eadem regni forma; & cum regnum, non regna acceperit, etiam ex regno non præsumitur voluisse plura regna efficere per divisionem, vel ex regno aristocratiam, ut nimirum plures fratres pro indiviso, pari inter se potestate regnum administrarent; talis enim mutatio nullo unquam ævo periculis caruit.

XLIII. Quid præterea expedit?

d. c. 7. §. 15.
§. 16. **R.** Alterum est, ut successio stet intra eos, qui descendunt à primo rege: ea enim familia ob nobilitatem electa censetur, eaque finita regnum redit ad populum. Tertio, ut ne succedant, nisi qui nati sunt secundum patriæ leges: non naturales tantum, quia ad con-

contemptum patent, quorum matrem pater iusto conjugio dignatus non est; & præterea quia minus certi habentur, propter deficientem fidem conjugalem: at in regnis expedit populo habere maximam certitudinem, quæ haberi potest, ad vitandas controversias.

XLIV. *At regum liberi omnes sunt legitimi, quia discrimen inter legitimos & naturales est ex lege civili, & vero reges legibus civilibus sunt soluti?* Horn. l. 2, c. 9. §. 17.

xx. Quamvis dispar sit conditio regum & subjectorum, quantum ad leges civiles, tamen nepotes, liberi, propinqui, familia, genus &c. semper communiter apud omnes populos, qui ratione sua recte utuntur, respectu matrimonii dicuntur: discrimen inter legitimos & naturales est à jure naturæ, à quo est discrimen inter nuptias & concubinatum, seu ii demum sunt legitimi apud omnes populos, qui ex individua vitæ consuetudine nascuntur. Et si quis aliter explicaret, stylum omnibus seculis toto orbe receptum abnegaret, quod non est privati vel unius hominis; oportet enim, ut prius ostendatur, vel nullum esse, vel omni tempore nullum fuisse discrimen inter prin-

principum uxores, pellices & amicas.

XLV. *An adoptivi succedunt?*

d. c. 7. §. 16.
Boecl. b. h.
Puf. l. 7.
c. 7. §. 12.
in med.

℞. Non; quia populus in naturalem regis stirpem regnum contulit, qua deficiente, ad se voluit redire facultatem de successore disponendi, quæ facultas, admissa adoptione, quæ quidem ad regnum jus daret, in perpetuum eluderetur; quo accedit, quod nobilitas generis vere regii magis reverendos efficit reges, majorque de eis spes concipitur. Hinc nec ascendentes primi regis, fratres, vel collaterales, multo minus affines, admittuntur, citra novam populi electionem.

XLVI. *Quodnam est quartum quod expedit?*

d. c. 7. §. 17.
Boecl. b. h.

℞. Quartum est, ut inter eos, qui pariter ad hæreditatem admittuntur, sive quia unius sunt gradus, sive quia in parentum suorum locum succedunt, præferantur mares fæminis: ideo quod mares tum ad bella, tum ad alias imperii partes, magis idonei fœminis censentur, & rarum & extraordinarium est illud Poëtæ: *Vos etenim juvenes animum geritis muliebrem, illaque virgo viri.*

XLVII. *Quintum quod est?*

℞. Quin-

¶. Quintum est, ut inter mares aut d. c. 7. §. 12.
 foeminas, ubi mares deficiunt, præfe-
 ratur natu maximus; ita tamen, ut ubi
 foeminæ & mares concurrunt, sexus
 prærogativa, quæ perpetua, potior sit
 prærogativa ætatis.

XLVIII. *Cur natu maximus præ-
 fertur?*

¶. Variant hic opiniones: alii ad jus Horn. l. 2.
 c. 2. §. 8.
 & seqq.
 naturæ, sanguinis, aut hæreditatis pro-
 vocant: alii ad jus divinum & gen-
 tium: alii ad populi electionem, quo-
 rum opinio verior est: scilicet in omni
 successione latet populi electio, seu ta-
 cita, seu expressa; jus enim ab electione
Grot. l. 1.
 c. 3. §. 10.
 n. 5.
 familiæ coeptum succedendo continu-
 atur. Quare quantum prima electio
 tribuit, tantum defert successio.

XLIX. *Quid si primogenitus sit in-
 capax?*

¶. Quia populus ipsum elegit, cum d. c. 7.
 §. 18. n. 2.
 A. B. tit.
 25. & ibi
 Limn.
 præsumatur is iudicio esse perfectior,
 aut futurus, si propter mentis aut cor-
 poris vitium imperare non possit, non
 succedit, sed reliqui: salva tamen
 semper sexus primum, deinde ætatis
 prærogativa inter capaces. Nam qua-
 litas & sexus & ætatis, quatenus in
 hac re a populo consideratur, ita per-
 sonæ adhæret, ut avelli inde nequeat.

L. An

L. *An regnum, ubi in hunc modum defertur, pars est hæreditatis?*

d.c. 7. §. 19.
Boecl. b. 1.
Et ad §. 18
Puf. l. 7.
c. 7. §. 12.
Horn. l. 2.
c. 9. §. 13.
aliter. l. 2. c.
14 §. 10.
Et II.

d.c. 7. §. 19.
in fin. My-
lerius in Ar-
cbol. c. 11.
§. 6.

RE Est hæreditas quædam, quia est legitima in locum alterius defuncti successio, & successor principis non male vocatur hæres regni, solii, sceptri; sed separata est ab aliorum bonorum hæreditate, ita ut in his non cogatur simul succedere, & eorum onera ferre. Nec ab illa successione excluditur quis ob omnes causas, ob quas ab his excluditur, sed ut aliquid committat contra patriam, vel ut propter defectum imperare non possit, requiritur. Præsumta enim voluntas populi semper intelligenda est cum relatione ad commodum reip. & regnum voluisse creditur is quam optimo jure deferri; nec quicquam ejus refert, hæreditas aliorum bonorum à rege adeatur, nec ne, cum hæreditarium ordinem non ob hoc elegerit, sed ut certi quid esset, & reverentia conciliaretur ex sanguine, simulque ex genere & educatione spes esset præclaræ virtutis, & regni possessor regnum magis curaret, animosiusque defenderet, si id ipsum iis esset relicturus, quos ipse ob caritatem maximi faceret.

LI. *Si regnum primitus datum sit in feudum ab eo, qui plene dominus erat,*

rat, qualis lex est sequenda in successione?

¶. Sequenda erit lex successionis feudalis, non semper Longobardica illa, quam perscriptam habemus, sed quæ in gente quaque recepta fuit, quo tempore data est prima investitura: nam aliæ gentes leges aut mores de feudis non minus, quam Longobardi habuerunt. idem dic de regno, quod ex non feudali factum est feudale, quia ejus natura est mutata.

*d.c.7. §.20.
Ziegl. b.1.
Struw.
Synt. J. F.
c.9. §.1. &
seqq.
Frantz. de
orig. Feud.
Brisch. in
proem.*

LII. *Estne in regnis adhuc alia quedam successio non hæreditaria?*

¶. Affirmatur; scilicet successio, quæ linealis dicitur, eaque vel cognatica, vel agnatica. Cum enim favor repræsentationis, propter jus, quod defunctus in viventis bonis habet, & quod ad eos, qui ex ipso superstites sunt, transmittit, tantum in descendantibus obtineat in infinitum, in collateralibus autem evanescat, apud multas gentes linealis successio est introducta, cujus fundamentum, ut & hæreditariæ, est spes populorum de optima educatione eorum, qui spem regni habent justissimam. Hæc autem linealis successio in eo consistit, ut omnes, qui ab auctore stirpis regnatricis descendunt, vel-

*d.c.7. §.22.
Puf. l.7. c.
7. §.13.*

velut lineam quandam perpendiculararem constituent, ita ut eorum quilibet regno propior sit, prout quisque in eodem gradu sexus, deinde & ætatis prærogativa, potior est. Nec prius ad aliam lineam regnum devolvitur, quam omnes ex eadem linea defecerint, & prout quisque nascitur, ita lex, ex spe ad regnum suo ordine habendum, jus verum ipsi excitat; quod jus quisque ad omnes ex se natos pari ordine demittit, licet ipse regnum non obtinuerit. Hoc modo primo loco semper vocantur liberi ultimi possessoris, sed ita, ut & mortuorum ratio habeatur, si quidem ipsis proles supersit qualiscunque gradus; & si mortui istius linea potior fuit, vel ratione sexus, vel ratione ætatis, ejusdem proles reliquos omnes excludit: & sic mortui transmittunt suum jus in vivos, & vivi seu ultimi possessores, in mortuos, salva tamen semper in pari gradu ejusdem lineæ prærogativa & sexus & ætatis. Si ultimo possessori desint liberi, ab ipso incipiendo, non recurrendo ad auctorem stirpis, itur ad lineam proximam, & sic deinceps, ita ut ob sexum aut ætatem nunquam transeat de linea in lineam. Cui consequens est, ut si ultimo possessori sit filius & filia, filius con-

contracto matrimonio moriatur, relicta filia, hæc præferatur filio, qui natus est ex filia ultimi possessoris seu avi, & filius majoris fratris præmortui fratri minori. Hæc linealis successio vocatur cognatica, quia cognati, seu foeminae & ex iis nati natæve, non minus admittuntur, quam agnati, licet postponantur in eadem linea. Vocatur etiam successio regni Castellæ, ad cujus exemplum etiam majoratus jura in eo regno constituta.

LIII. *Quid si lege fundamentalis hæc successio non sit determinata?*

R. Si lex & exempla desint, ea sumi poterit ex ordine, qui in publicis coetibus servatur. Nam si in eo ratio habeatur linearum, id signum erit, spem à lege in jus esse animatam, ita ut à morientibus in superstitibus transeat, & si linea primogeniti præcedat lineam secundo geniti, populus præsumatur velle, idem observari in successione.

LIV. *Quid est majoratus?*

R. Majoratus est jus, quo ad successionem vocatur, qui in familia post mortem possessoris major natus reperitur. Hoc jus eo præcipue fine est introductum, ut tutelæ non sit locus, sed regnum semper proprios dominos habeat.

M

LV.

LV. *Quæ est alia linealis successio?*

d. c. 7. §. 23.
Ziegl. b. 1.
Limn. 2.
J. P. c. 2.
§. 24.

R. Est successio linealis agnatica, duntaxat marium ex maribus; quæ vulgo vocatur successio juris Francici, seu regni Galliæ. Hæc maxime introducta est, ne per foeminarum matrimonia ad peregrinum sanguinem imperium deveniat. In hac tamen successione, deficientibus agnatis, substituantur interdum cognati, non jure successionis aut cognationis, sed liberæ electionis, ne regnum ad exteros deferatur. In utraque lineali successione in infinitum admittuntur etiam ii, qui ab ultimo possessore remotissimo gradu distant, dum à primo rege descendant.

LVI. *Possuntne alii successionum modi introduci?*

d. c. 7. §. 24.

Limn. l. 4.
c. 8. §. 126.
& seqq.
Inst. Jur.
Publ. p. 623.

R. Affirmatur; aut ex populi voluntate, aut etiam ejus, qui regnum ita in patrimonio habet, ut alienare possit. Imo, si sint regna non patrimonialia, interdum hoc est permixtum; sic in Imperio Romano-Germanico inter illustres recepta sunt pacta confraternitatis; quo etiam referri possunt pacta ganerbinatus. Sic constituere licet, ut qui vel ultimo possessori, vel primo acquirenti, quoque tempore futu-

futuri sunt proximi, succedant.

LVII. An filius potest à patre exhæredari, ne in regnum succedat?

ꝛ. In regnis patrimonialibus seu alienabilibus omnino potest, ita tamen, ut & in his regnum à reliqua hæreditate paterna distinguendum sit; & hinc licet aliquem à regno excludat, non statim videtur eum à reliqua hæreditate exclusisse, nisi voluntatem suam expresse declaraverit: & contra potest aliquem ab hæreditate excludere, ut tamen ipsum non excludat à regno; eo ipso enim dum bona alia opponit regno, non præsumitur voluisse ipsum excludere à regno. Nec tacite aliquis habetur pro exhæredato, si grave aliquid in patrem commiserit, & nulla existent condonatae culpæ indicia expressa. Eo ipso enim dum pater iudicium suum non declaravit, non videtur voluisse eum exhæredare, sed spectavit forte aliam castigationem, & pro peccato magno minus exhæredatione supplicium optavit.

LVIII. An potest exhæredari quis in regnis non patrimonialibus, seu in iis, quæ per successionem deferuntur?

ꝛ. Et in his regnis præsumtus consen-

d.c.7.§.25.

*Boecl. b. l.
Ziegl.
Horn. l. 2.
c. 9. §. 15.
in fin.*

*Grot. d. c.
7. §. 25. &
liter.*

*Boecl. d. l.
Horn. d. l.
Grot. d. c. 7.
§. 25. in fin.
aliter,*

sensus populi in successione ab intestato restrictus est ad casum publicæ utilitatis, adeo ut si forte filius in tali regno contra salutem regis vel regni aliquid moliat, à successione excludi possit. Primogenito enim populus confert successione sortem, si prodesse publico studeat; sin desciscat, & periculum tyrannidis subsit, negligere putanda est civitas publicæ salutis everforem. Alias autem non procedet exhereditatio, quia populus quidem elegit vā hæreditariam, sed hæreditariam ab intestato. multo minus ead. procedet in lineali successione, ubi nulla imitatione hæreditatis, ex dono populi pervenit ad singulos præscripto ordine.

LIX. *An abdicari potest regnum seu jus succedendi in regnum?*

Grot. l. 2. c.
5. §. 24.

R. Quin pro se quisque possit abdicare regnum, seu jus succedendi in regnum, jure naturæ & gentium, sive sit electitium, sive successivum, dubium non est: nam civitas est species societatis, in qua nemo cogitur invitus manere, & in qua imperantes sunt caput. Quo accedit, quod derelinqui imperia possint. Verum cum imperiorum primordia, quod ad subjecta
exi-

existentiæ majestatis attinet, ad consensum mutuum sint referenda, is qui regimini præest, non magis se subtrahere potest subjectis, sine justa causa, quam hi sine causa sceptrum averfari. Et hinc licet in regno successivo permessa sit abdicatio, tamen injuriâ in rep. non carebit factum, si rex solo quietis amore, ætate & viribus minime defectus, abdicatione sua regnum transferret in filium minorennem, præsertim bellis incumbentibus; nisi populi consensum impetraverit, eique in rep. & ætate successoris adversus periculum munienda, aliquas consilii partes reliquerit: tunc enim demta intelligitur, quæ subest injuria.

*Limn. ad
Cap. Ferd. I.
art. I. p. 451.*

*Textor. e.
30. Doct.
b. h.*

LX. An & pro liberis abdicari potest?

R. Hoc magis controversum est: in regnis hæreditariis patrimonialibus, ubi arbitrium successionis in voluntate unius est positum, pater sua abdicatione liberis nocere potest; in hæreditariis, ex præsumta populi voluntate, pater pro se & liberis renuncians, liberis obesse non potest, inprimis in lineali successionem, quia simul atque existere cœperunt, jus proprium eis quæsitum est ex lege; sed nec nascituris,

d. c. 7. §. 26

quia pater impedire non potest, quin ad illos suo tempore jus pertineat, nisi populi consensus accedat; tunc enim, quia jus quæsitum ipsis nondum est, id quod accepturi fuissent, si nascerentur, parentis & populi consensu auferri potest.

c. 4 §. 10. 7.

2.

LXI. *Quando est controversia de successione regni, quis potest judicare, an rex, qui nunc regnat, an populus per se, an iudices dati?*

d. c. 7 §. 27.

¶. Neque rex, neque populus judicare potest, judicio jurisdictionis, quæ non est, nisi apud superiorem; sive judicet de alicujus persona, sive de causa. Causa autem successionis, seu controversiæ de successione, non comprehenduntur sub jure imperii, seu sub majestate, quia respiciunt modum perveniendi ad imperium, qui ex primæva patrumfamilias voluntate, quando in civitatem coiverunt, & ubi nulla adhuc regiminis forma fuit constituta, est æstimandus, seu qui mansit in statu naturali, quo nulla erat jurisdictio. Populus non potest, quia omnem jurisdictionem in regem & regiam familiam transtulit, nec ea durante, si sit verum regnum, ullas ejus habet reliquias. Hinc recte & pie facient,

i. 7. c. 3 §. 8.

n. 2. l. 2. c. 5.

§. 23.

d. c. 7 §. 27.

n. 2. l. 1. c. 3.

§. 7. n. 2. l. 2.

c. 23 §. 8.

Puf. l. 7. c.

7. § 15. l. 2.

c. 9. §. 3.

sint quæsitæ; quæ ratio est dubia. Præterea notandum est, lege & expressa populi voluntate aliter constitui posse.

LXIII. *An nepos ex filio priori præfertur filio posteriori.*

d. c. 7. §. 30.
n. 1. & 2.
Horn. l. 2.
c. 9. §. 16.
aliter.

ꝛ. In lineali successione difficultatem nullam hoc habet: ibi enim mortui pro vivis habentur in hoc, ut in liberos jus transmittant. In hæreditariis dividuis, ubi subitio in locum, seu jus repræsentationis obtinet, in partes concurrent: at in hæreditariis individuis nepos, ex præsumta populi & regis voluntate, præfertur, & si ætate impediatur administrare regnum, tutores constituendi, qui periculis, quæ alias ab ætate timentur, facile prævenire possunt. Pari distinctione respondendum est ad quæstionem inter fratrem superstitem ultimi regis, & fratris majoris filium; an defuncti fratris filius aut filia patruo regis, an ex filio nepos filiæ, an minor nepos ex filio, nepoti majori ex filia præferatur.

Grot. d. c.
7. §. 31. 32.
& seqq.

C A P U T VII.

De acquisitionibus derivativis, quæ à Jctis vocantur juris gentium.

I. Quot modis acquiratur dominium jure gentium.	II. An occupatione.
	III. Quot modis per occupationem.

- tionem.
- IV. Quomodo venatione.
- V. Ferae bestiae occupatae quandoque censentur esse nostrae.
- VI. Quid si addita sint signa, ex quibus dignoscantur cujus fuerint.
- VII. Ut fera alienius fiat, quid requiratur.
- VIII. An ferae in sylva circumseptae, & pisces in stagno, à nobis possideantur.
- IX. Quomodo acquiratur inventione.
- X. An solo visu ita acquiri possit.
- XI. Quomodo captivitate in bello.
- XII. Quid acquiratur per accessionem.
- XIII. Qui sint agrilimitati & illimitati.
- XIV. An cum feudo constituto simul etiam fluvialia incrementa concedantur.
- XV. Ad quem pertineat factus ex animalibus nostris.
- XVI. Quid si pater sit certus.
- XVII. Quomodo acquiratur specificatione.
- XVIII. Quid si quis mala fide ex aliena materia novam speciem fecerit.
- XIX. Quomodo acquiratur traditione.

I. *Quot modis acquirimus dominium jure gentium?*

R. Quatuor modis; occupatione, accessione, specificatione, & traditione.

II. *At vero occupatio est modus acquirendi originarius & naturalis?*

R. Est modus acquirendi originarius & naturalis in primo rerum statu, ubi omnia vacua adhuc fuerunt, & omnium occupationi patuerunt: est modus acquirendi juris gentium & derivativus, postquam res, quae occupantur, desierunt esse in dominio vel principis, vel privatorum, & permissu principis, apud omnes gentes, propter communem necessitatem & utilitatem,

*l. 2. c. 1.
§. 1. in fine.*

d. c. 3. §. 3. iterum cedunt occupanti, quæ alias propter occupationem, quæ fit per universitatem, ad principem redirent. Ita ut respectu prioris dominii, quod fuit vel principis vel privatorum, possit vocari modus acquirendi derivativus, licet proprie loquendo, quia censentur esse res nullius, & primum ab occupante acquiruntur, sit modus acquirendi originarius. Quo accedit, quod Jcti sub modis dominium acquirendi juris gentium, comprehendant naturales.

d. c. 3. §. 19.
n. 2. & 3.

III. *Quot modis acquiritur occupatione, jure gentium?*

ꝛ. Tribus; venatione, inventione, & captivitate in bello.

IV. *Quomodo venatione?*

ꝛ. Post introducta dominia & imperia constituta, feræ quidem bestię per occupationem, quæ fit per universitatem, principi vel ei, qui jus summum in civitate habet, fuerunt acquisitæ, verum propter simplicius vivendi genus, inter omnes gentes jus venandi privatis fuit concessum, ita ut quod quisque cepisset, suum esset: à quo simpliciore vivendi genere cum gentes discesserint, principes, prout cujuscunque necessitas & utilitas exigebat,

Horn. l. 2.
c. 3. §. 5.
Puf. l. 4. c.
6. §. 4. a-
liter. Ziegl.
b. l. Textor
c. 8. §. 18.

bat, hoc jus venandi promiscuum pri-
vatis iterum ademerunt; & ferarum
bestiarum dominium fere ubique loco-
rum sibi repetierunt.

V. *Ferae bestiae à nobis occupatae,
quamdiu censentur esse nostrae?*

ꝛ. Quamdiu sunt in nostra custodia,
& in naturalem libertatem se non re-
ceperunt; simulac enim custodiam no-
stram evaserunt, tunc difficilis est earum
persecutio, vel potius nulla: præfer-
tim cum internosci, quæ nostræ fue-
rint, ab aliis non possint, ex probabi-
li conjectura derelictionis, desinunt esse
nostræ, & ubi hodie princeps permit-
tit, iterum cedunt occupanti.

Grot. d. c.
8. §. 3.

VI. *An nostræ manent, si addita sint
signa, unde dignosci possit,
cujus fuerint?*

ꝛ. Affirmatur; quia tunc videtur
cessare præsumta derelicto, & hinc ab
aliis occupatæ & agnitæ dominis sunt
reddendæ: nisi ex aliis circumstantiis
constet, vel signa non fuisse addita
ad retinendum dominium, vel do-
minum domini animum non reti-
nuisse.

d. c. 8. §. 3.
Kulpis in
exercit.
Grot. b. l.
Puf. l. 4. c.
6. §. 12.

VII. *Ut fera alicujus fiat, quid re-
quiritur?*

ꝛ. Requiritur corporalis quædam
pos-

d. c. 8. §. 3.
in fin. §
§. 4.

possessio, quæ acquiritur vel manibus nostris, vel instrumentis aliis, ut decipulis, retibus, laqueis &c. dum modo duo adsint, primum ut ipsa instrumenta sint in nostra potestate, deinde ut fera ita sit inclusa, ut exire inde nequeat. Unde sequitur, quod si quis feram lethaliter vulneraverit, & eam persequatur, vel si à canibus ejus capta sit, alius eam capere vel eximere non possit.

VIII. *Quid dicendum de feris in sylva circumsepta, & de piscibus in stagno & piscina?*

l. 3. §. 14.
D. de ac-
quir. vel.
amit. poss.
Grot. d. c.
8. §. 2. a-
piter.

¶ Feræ bestię vivariis inclusæ, & pisces in piscinas coniecti, à nobis possidentur, secus quam quæ versantur in sylva circumsepta, vel in stagno, quæ antequam occupatæ fuerint, in libertate naturali manent.

IX. *Quomodo acquirimus inventione?*

d. c. 8. §. 6.
Ziegl. b. l.
aliter Puf.
l. 4. c. 9. §.
13. Horn.
l. 2. c. 3. §.
8. in fin.

¶ Idem dicendum de inventione, quod diximus de venatione: scilicet lapillos, gemmas in littore maris, res pro derelicto habitas, & thesauros, ut olim apud omnes gentes, ita hodie adhuc, ubi princeps id permittit, nostra facimus occupando.

X. *Hæc occupatio per inventionem potestne fieri oculis?*

d. c. 8. §. 6.

¶ Non; quia possessionis initium est

est corporis ad corpus adjunctio, qualis circa res mobiles maxime fit manibus, circa res soli pedibus: & scire, ubi res est, non est reperire.

XI. *Quomodo captivitate in bello acquirimus?*

R. Apud omnes gentes res hostium habentur pro rebus nullius, & sic fiunt capientium, tam eorum, qui per alios, quam qui per se capiunt.

l. 3. c. 6. §. 8. in fin. & 9. in pr.

XII. *Quid acquiritur per accessionem?*

R. Accessorium cedit suo principali, sine quo esse non potest. Sic insula pertinet ad flumen, in quo nata est; si flumen sit privatum, ad privatos, si sit publicum, ad populum, aut ad eos, quibus populus illud dedit, quales sunt isti, qui prope flumen habent agros illimitatos: cum enim multa sæpe incommoda patiantur per inundationes, & vero hæc incrementa fluviatilia, imprimis si fiant per alluvionem, retribus publicis parum momenti adferant, constitutum est, ut concedantur iis, quorum fundis accedunt, ita tamen, ut ex propria cujusque civitatis utilitate & necessitate hæc privatis iterum denegari & publico tribui possint, ceu in venatione & inventione dictum.

d. c. 8. §. 8. in fin.

Puf. l. 4. c. 7. §. 8. & seqq.

XIII. *Qui agri dicuntur illimitati?*

R.

d. c. 8. §. 12.

R. Qui nullum alium finem habent, quam flumen, dicuntur illimitati; & qui alium finem habent, quam flumen, seu qui se non extendunt ad flumen, sunt limitati: quales in dubio præsumuntur agri privatorum; quia hoc privatarum possessionum naturæ est congruentius, sicut contra in dubio imperia ad flumen credenda sunt illimitata, quia id territorii naturæ maxime convenit, ad arcendos hostes; nam flumina & alii termini naturales, ut montes, non ita facile transfiri possunt.

d. §. 12. c. 3.
§. 17. n. 2.

XIV. *Si feudum constituatur, an simul censentur concessa incrementa fluviatilia?*

Grot. d. c.
8. §. 15.

R. Negatur; nec sub imperii sola concessione statim fluviatilia incrementa continentur; licet aliquando cum illo definito imperio agrorum universitatem accipiant: quo casu dubium non est, quin vasalli jus habeant, quod populi aut principis fuit. idem dic, si flumen ipsum in feudum acceperint, vel agrum arcifinium seu illimitatum; tunc enim ex agri qualitate, fluviatilia incrementa ad eos pertinebunt: secus est, si sit limitatus, si in investitura nihil de eo, comprehensum fue-

CAPUT VIII. 191

fuerit, nec regionis mos, aut longi
fatis temporis possessio, jus ipsis pepe-
rerit.

XV. *Fetus animantium nostrorum
ad quem pertinet?*

R. Quicquid ex animali meo na- d.c. 8. §. 18.
Ziegl. b. l.
tum est, meum est. Et si pater per-
tineat ad alium, & ad alium mater,
partus ventrem sequitur, 1. quia ali-
quando fuit pars matris, 2. quia ple-
rumque pater ignoratur.

XVI. *Quid si de patre constet?*

R. Quia pater leviter opera sua de- Puf. l. 4. c.
7. §. 4.
fungitur, sic ut ipsius domino parum
aut nihil decedat, mater autem, dum
uterum gerit, ad alia fere est inutilis,
& solícite alenda, adhuc ad domi-
num matris pertinet; ita tamen, ut
domino patris interdum aliquid sit sol-
vendum. Idem dicendum, quando
planta alterius vel arbor in meo fun-
do radices egit, vel aliquis ex sua
materia in meo fundo ædificavit. Cum
enim apud omnes gentes communio
pariat lites, iudex qui uni rem debet
adjudicare, & alterum alteri in cer-
tam pecuniæ summam interdum con-
demnare, ut indemnis servetur, sem-
per pronuntiabit pro eo, ad quem
pertinet res principalis: nisi interdum
ac-

accessorii pretium, vel ars aliud suadeat, ut si planta aliena, sed rara, omnino in fundum meum radices egerit, & dominus fundi eam repetat; vel pictura præstans & artificiosa tabulæ meæ imponatur.

XVII. *Quomodo acquirimus specificatione?*

ꝛ. Quando vel ex aliena, vel partim nostra, partim aliena materia, novam speciem efficitur, regulariter, si hæc species uni sit adjudicanda (quia, ut dictum, apud omnes gentes ex communiione oriuntur lites) illi species est adjudicanda in judiciis, qui eam fecit: ut tamen dominus materiæ pretium ejus recipiat, vel interdum, ubi species reduci potest ad materiam, domino materiæ adjudicetur, & opera solvatur.

d. c. 8. §.
19. aliter.

Kulpis d. l.

XVIII. *Quid si quis mala fide ex aliena materia novam speciem confecerit?*

ꝛ. Dubitatur, an jure naturæ eam sibi acquirat: licet enim species plura sit, quam materia, & materia prior desuisse videatur, aut ipse vehementer re indigeat, hoc tamen ad dominium ejus rei acquirendum non sufficit, sed probabilem aliquam causam accedere oportet.

Puf. l. 4. c.
7. §. 10. in
fin.

C A P U T VIII. 193.

oportet, ne dominus per malam fidem alterius, rei suæ dominio, invitus ple- rumque, carere cogatur.

XIX. *Quomodo traditione?*

¶. Quamvis ad domini translatio- nem naturaliter & absolute non requi- ratur, ut fiat traditio, verum etiam ipso jure, citra traditionem, illud in nos transferri possit, tamen inter omnes gentes receptum est, ut si quid ab ali- quo, animo dominium transferendi, mihi tradatur, & res à me ita acceptetur, dominium ejus in me transferatur, ita ut recte traditio dicatur modus acquirendi dominium ex jure gentium.

d. c. 8. §.
25. c. 6. §.
1. n. 2. Puf.
l. 4. c. 7. §.
7. aliter.

C A P U T IX.

Quando imperia vel dominia de- finant.

- I. Quot modis dominia & imperia definant.
- II. Quid si moriatur is, qui do- minium vel imperium habu- it, nullo successore relicto.
- III. An totus populus inte- rire possit.
- IV. Quot modis.
- V. Corpus quomodo intereat.
- VI. Quomodo species sive spiritus, vel vinculum in- ter imperantes & parentes.
- VII. Quid si ex populo tam pauci supersint, ut popu- lum facere nequeant.
- VIII. An migratione popu-

lus intereat.

- IX. An mutata regiminis forma.
- X. An per hanc regiminis mutationem civitatis debi- ta extinguantur.
- XI. Quid si populus armis devictus sit.
- XII. Si civitas alteri unia- tur, an eadem maneat.
- XIII. An dividi possit.
- XIV. Populus Romanus an ho- die idem sit, qui olim fuit.
- XV. An persona hæredis ea- dem censeatur cum perso- na defuncti.

N

I. Quot

I. *Quot modis desinunt dominia & imperia?*

Grot. l. 2. c. 9. §. 1. in
præo. 3. §. 6.

l. 1. c. 3. §. 7. l. 2. c. 7. §. 3. & §. 10. n. 2.

Rz. **D**esinere ac interire dominia & imperia variis modis possunt, imprimis derelictione, quia voluntate cessante non manet dominium; & sublato subjecto, in quo est imperium vel dominium, scilicet ante alienationem vel expressam (sive inter vivos, sive ultima voluntate) vel tacitam, qualis est in successione ab intestato, ex præsumpta defuncti voluntate.

II. *Si persona, in qua fuit dominium aut imperium, moriatur, nulla edita voluntatis significatione, nullo consanguineo relicto, vel alia persona, cui jus succedendi ex pacto vel alio modo competit &c. ad quem pertinet dominium aut imperium?*

l. 2. c. 7. §. 27. Limn. l. 4. c. 8. §. 172. Myler. de Stat. Imp. part. I. c. 25. Grot. l. 2. c. 3. §. 19. n. 3. l. 2. c. 9. §. 1.

Rz. **D**ominium & imperium redeunt in eum statum, in quo fuerunt ante acquisitionem à defuncto factam. Si sit privatus, dominium ejus ad universitatem, aut ad dominum superiorem redit, à cujus dominio generali & eminenti illud pendet: si sit rex, qui populum, seu potius jus imperandi populo, habuit in patrimonio, populus fiet sui juris, nisi suam libertatem ultro deferat, & alii se in ditionem det: aliæ res,

res, in alterius territorio sitæ, redeunt ad dominum territorii; quæ verò sitæ in ipsius defuncti sunt territorio, fiunt occupantis; & quidem, si populus libertatem suam civilem retinere velit, eæ res per occupationem, quæ fit per universitatem, sunt populi, aliàs cedunt primo occupanti. Si sit rex, cui ex populi voluntate regnum delatum sit, sive per electionem, sive per successionem quamcunque, redit imperium ad Deum, qui quoniam in tali populo ordinem vult, statim illud in eum transulisse præsumitur, usquedum populus aliud subjectum majestatis existentiae sibi eligat. Si sint Optimates, & omnes intereant, idem dicendum. Si sit populus liber, idem erit, & si talis populus interiret, alii populi, qui forte fuerunt in ipsius ditione, fiunt sui juris.

III. *At civitates dicuntur immortales, quomodo totus populus interrere potest?*

xx. Civitates possunt esse immortales, scilicet quamdiu spiritus, sive vitæ civilis consociatio, plena atque perfecta, vinculo imperandi (cum summo imperio) & parendi constans, subsistit. Hinc ortus mos loquendi, ut populum qui nunc est, alloquentes, ei tribua-

N 2

mus

l. 1. c. 3. §.
12. l. 2. c.
2. §. 4.

l. 1. c. 3. §.
8. n. 1. Text.
J. G. c. 30.
§. 4. & §. 5. d.
c. 3. §. 8. n.
7. l. 2. c. 2.
§. 3.

d. c. 9. §. 3.
n. 1. & 2. in
fin. c. 12. §.
8. n. 1. Kul-
pis. b. l.
Puf. l. 8. c.
12. §. 7.
Boeck. de eo
quod civi-
tas egit. p.

33.

mus quæ eidem populo ante multa secula acciderunt. Hoc autem vinculo sublato, interit & tollitur civitas.

IV. *Quot modis hoc accidit?*

d. c. 9. §. 3.
n. 3. in fin.

R. Duobus modis; aut interitu corporis, aut interitu speciei, sive spiritus, quem dixi.

V. *Corpus quomodo interit?*

d. c. 9. §. 4.

R. Corpus interit, vel sublatis simul partibus, sine quibus corpus subsistere nequit, ut si populus mari abripatur, aut terræ motu, aut chasmate penitus hauriatur; aut sponte internecioni se det: vel sublata corporis ratione, ut si cives aut sponte, ob pestilentiam vel seditionem, à societate discedant, aut vi ita distrahantur, ut coire non possint, quod bellis accidit interdum.

d. c. 9. §. 4.

VI. *Species, sive spiritus, vel vinculum inter imperantes & parentes, quomodo interit?*

d. c. 9. §. 6.

R. Interit hoc vinculum, sublata aut omni aut perfecta juris communitate, sive singuli libertatem personalem amittant & servi fiant; sive libertate personali retenta, imperio exuantur, ut corpus civitatis nullum sit, nec magistratus, sed sine concilio publico, sine imperio multitudo, cui præfectus ab alio mittitur, ut jus reddat. Tales sunt

l. 3. c. 8. §. 1.

n. 1. & 2.

c. 15. §. 7.

d. c. 9. §. 6.
in fin.

sunt

terum talis populus, si maneat species, quam diximus, populus esse non definit; licet, si sedes imperii transferatur, sæpe non omen modo, sed via esse possit ad ulteriorem mutationem, ut in Imperio Romano accidit, sede imperii Roma Constantinopolim translata.

IX. *Si forma regiminis mutetur, & ex regno fiat aristocratia, aut democratia, aut resp. mixta, manetne eadem civitas?*

d. c. 7. §. 8.

n. 1. *Lamp. de Rep.*

Rom. Germ.

c. 1. §. 60.

¶ 61. *ibi-*

que Con-

ring. Boecl.

dict. diff. de

eo quod ci-

vitas egit,

p. 5. ¶

scqq.

¶. Affirmatur; ut enim civitas eadem dicatur, hoc non debetur formæ accidentali, ut loquuntur, quæ sumitur à subjecto existentiae, & sæpe mutari potest, sed formæ essentiali, sive ordini imperandi & parendi in genere, qui sive sit in uno, vel pluribus, vel omnibus, semper manet eadem civitas & idem populus. Sic idem est populus Romanus sub regibus, consulibus, imperatoribus. Imo etiamsi plenissimo jure regeretur, populus idem erit, qui antea erat, cum sui juris esset, dum rex ei præsit, ut caput istius populi, non ut caput alterius populi. Nam imperium quod in rege est, ut in capite, in populo manet, ut in toto, cuius pars est caput; atque ideo rege,

¶

si electus est, aut regis familia extin-
cta, jus imperandi ad populum redit,
ut diximus quæst. 2. Licet interdum,
mutata civitatis forma, quædam per
se coincidunt necesse sit, non quod a-
lia jam sit civitas, sed quia quædam
huic vel isti regiminis formæ erant pro-
pria, e. g. modus leges ferendi in mo-
narchia, coincidit, si fiat transitus in
democratiam. Quo vero loco in con-
ventibus sedere debeat is qui summum
imperium in populum ante liberum ac-
cepit, vel populus, si ex monarchia
facta fuerit aristocratia, vel democra-
tia, an sc. rex occupare debeat locum
populi antea liberi, vel optimates vel
populus locum prioris regis, dubita-
tur.

l. 2. c. 16,
§. 16. n. 1.
in fin.

Grot. d. c.
9. §. 8. n. 3.
aliter.

X. *Si forma regiminis mutetur, an
debita civitatis extinguuntur?*

Non definit debere pecuniam po-
pulus, rege sibi imposito, quam liber
debebat: est enim idem populus & do-
minium retinet eorum, quæ populi
fuerunt, imo & imperium, quanquam
jam non exercendum à corpore, sed
à capite, & licet in aliud subjectum exi-
stentiæ sit translatum, non tamen est
translatum in alium populum, & hoc
subjecto extincto, non redit ad alium,

d. c. 9. §. 8.
n. 3. Hot-
tom. in
quæst. il-
lustr. 7.
Boecl. d.
dissert. p.
4. & seqq.

quàm ad hunc populum.

XI. *Quid si populus armis devictus sit?*

Grot. 1. 3. c.
8. § 4. n. 3.
6. 15. § 10.
Puf. 1. 8. c.
12 § 2. §
3. Boecl. d.
differt. p.
51.

R. Aut victor reliquit ipsi imperium & dominium, quanquam dependens, tunc dubio caret, quin populus ad huc pecuniam debeat; aut victor eidem nec imperium nec dominium reliquit, sed omnia sibi tribuit, & victis ademit omnia, ærarium, agros publicos &c. tunc victor, si laudem justitiæ amet, & pecunia debeatur iis, qui non sunt hostes, non intercedere debet juri, quod æquitas dicitur; sicut enim alia bona, quæ hostium non sunt, si apud hostes reperiantur, non acquiruntur victori, sed sunt restituenda, ita & hæc bona incorporalia seu debita, quæ videntur eum sequi, & ab eo debere solvi, qui bona debitoris occupavit.

1. 3. c. 6. §.
51.

XII. *Si una civitas alteri uniatur, an manent eadem?*

R. Si uniantur per modum arctioris foederis, manet quælibet id quod antè fuit, & retinet imperium & dominium, licet interdum exercendum per unum: nam in morali corpore eadem persona, diversa ratione considerata, caput esse potest plurium ac distincto-

rum

rum corporum, seu populorum, qui perfectum coetum singuli constituunt: L. 1. c. 3: §. 7. n. 2 cujus rei certum indicium est, quando extincta domo regnatrice, imperium ad quemcunque populum seorsim revertitur. Si alio modo uniantur, seu si una alteri incorporetur, ut loqui a- mant, favor sæpe populi talis quæritur in nominis sono, cum res ipsa discrepet, fiatque ut in dignioris accessio- nem veniat id quod minus dignum est, & pars unita majoris illius appendix fiat. Interdum utriusque forma acci- dentalis interit, & nova constituitur, Puf. d. 1. 8. c. 12. §. 6. Boecl. d. dif- fert. p. 34. Grot. d. c. 6. §. 9. aliter. ut si duo democratici diversi populi, abolito pristino regimine, in unum populum regnumque coalescant, aut si duo regna, sublatis utriusque legi- bus fundamentalibus, remotisque fa- miliis antiquis regnatricibus, novum regnum condant.

XIII. *Civitas, que una fuit, potest-
ne interdum dividi?*

R. Evenit interdum, ut quæ una ci- Puf. l. 8. c. 12. §. 5. Boecl. d. l. p. 38. Grot. d. c. 9. §. 10. vitas fuerat, dividatur, aut consensu mutuo, aut vi bellica. Quod cum fit, plura pro uno existunt summa imperia, cum suo jure in partes singulas. Si quid autem commune fuerit, id aut commu- niter est administrandum, aut pro fa-

tis portionibus dividendum. Huc interdum etiam referenda est discessio, quæ ex consensu fit in colonias. Nam sic quoque novus populus sui juris nascitur, & tales coloniæ non sunt partes suæ originis; secus quam illæ, quæ vel ob militares usus, vel alias ob causas deducuntur, ut maneat pars civitatis matris, sive majoris patriæ, ut sunt Hispanorum, Anglorum, Belgarum, Gallorum, in Americanis insulis.

Conring. d.
I. G. R. c.
10. de fin.
Imp. c. 9. &
10. Limn.
tom. 5. ad-
dit. l. 1. c. 4.
§. 24.
Boeckl. in
not. imp. l.
1. c. 5. &
l. 2. c. 3. &
4. Grenov.
ad Grot. d.
c. 9. §. 11.
Grot. d. l.
sed aliter.
d. c. 9. §.
12. c. 21. §.
19.

XIV. *An Imperium Romanum semper apud populum Romanum permansit, seu an populus Romanus adhuc hodie idem est, qui fuit olim?*

R. Non, quia imperium in populum Romanum non amplius est in ipso populo Romano, sed est translatum in Germanos.

XV. *An persona hæredis eadem censetur cum persona defuncti?*

R. Certi juris est, pro eadem censeri cum defuncta persona, quod ad domini, tam publici, quam privati, continuationem attinet.

C A P U T X.

De obligatione, quæ ex domino oritur.

I. *Obligatio reddendæ domino rei suæ, quotuplex sit.* | II. *Quomodo hæc obligatio nascatur ex rebus existantibus.*

- ibus.
- III. An possessor rem alienam restituere debeat, etiam si dominus eam non repetat.
  - IV. An hoc in decalogo sit præceptum.
  - V. An suis impensis possessor rem restituere debeat.
  - VI. Si dominus & deponens in rei repetitione concurrant, cui res reddenda sit.
  - VII. An sit differentia inter res, ex jure gentium, & jure civili acquisitas.
  - VIII. An bonæ fidei possessor teneatur jus suum in dubium vocare, & possessionem suam publice significare.
  - IX. Quomodo obligatio nascatur ex rebus non exstantibus.
  - X. Bonæ fidei possessor an ad restitutionem teneatur, si res perierit.
  - XI. An ad restituendos fru-

- ctus exstantes.
- XII. An ad consumptos.
  - XIII. Quid si rem sibi donatam alii donaverit.
  - XIV. An per talem donationem locupletior fiat.
  - XV. Quid si rem vendiderit.
  - XVI. Res aliena, bona fide emta, an restituenda sit, sine repetitione pretii.
  - XVII. An ergo officium hoc sit damnosum.
  - XVIII. Res aliena emta, an restitui venditori possit, ut pretium servetur.
  - XIX. Qui rem habet, cujus dominus ignoratur, an eam pauperibus dare teneatur.
  - XX. Ob causam turpem, aut alinqui ex officio debitam, acceptam an restitui debeat.
  - XXI. An rerum fungibilium dominium, sine consensu domini, in nos transferatur.

I. *Quot modis obligatio nascitur adversus nos ex eo jure quod competit in res?*

R. **D**uobus modis adversus nos nascitur obligatio; aut è rebus exstantibus, aut è non exstantibus.

II. *Quomodo obligatio nascitur adversum nos è rebus exstantibus?*

R. Eo ipso, dum jus naturæ vult, ut æqualitas observetur inter homines, &

Grot. l. 2. c. 10. §. 1. n. 1.

d. c. 10. §. 1. n. 2. Puf. l. 2. c. 12. §. 5. & c. 13.

§. 2. *Ofi-*
and. b. l.
Kulpis. b. l.
aliter.

in contractibus & in dominio, idem jus præcipit, ut unicuique suum tribuamus, ita ut non abstrahatur ab ullius iustiore petitione, & præsumit, dum homines dominia distinxerunt, eos inter se convenisse & se obligasse ad rei alienæ restitutionem; scilicet, quantum est in potestate possessoris, ut res ad dominum suum redeat.

III. *An restituere rem alienam debet possessor, etiamsi dominus eam non repetat?*

d. c. 10. §.
1. n. 2. in
fin.

R. Affirmatur; quia si dominii ea tantum vis fuisset, ut poscenti domino res redderetur, nimis debile futurum fuisset dominium & nimis sumptuosa custodia: vel potius, quia jus naturæ, quod vult, ut unicuique suum tribuatur, rem pro domino repetit, & ex quasi contractu possessores ad hoc obstricti esse videntur.

IV. *At vero in Decalogo nullum est præceptum de re restituenda, sed saltem de furto non faciendo?*

Of. l. 2. c.
10. §. 1. *obs.*
1. §. *ult.*
I. st. de R.
D.

R. Jure naturæ & ex Decalogo furtum est, quoties invito domino rem, ejus lucri faciendi gratia, retineo, sive is repetat rem, sive non.

V. *An suis impensis possessor rem restituere debet?*

R. Non;

re. Non; obligatur enim possessor tantum, quantum in se, ut dominus rem recipiat: hinc indicare tenetur, ut alter recipere suum possit; nec ubi impossibile fuerit rem restituere, tenetur. Nec interest, utrum quis ab initio occupationis sciverit, rem esse alienam, five post occupationem. Seu, non interest, an sit malæ, an bonæ fidei possessor.

d. c. 10. §.
1. n. 2.
Ziegl. b. l.
Feld. aliter.

VI. *Si alius rem alienam apud me deponat, & verus dominus superveniat, eamque repetat, cui res est restituenda, an domino, an deponenti?*

re. Quia obligatio, qua domino tenetur rem restituere, est antiquior, utpote ex priori contractu, posteriores contractus exceptionem inde accipiunt, nisi posterior contrahens, seu deponens, jus habeat, propter quod domino præferri debeat. Sic si creditor apud me deponat pignus, quamvis jus creditoris, quod habet in re, sit posterius jure domini, tamen creditori deponenti, non autem debitori & domino, eam restituere debet; quia creditor jus habet in re, propter quod domino præfertur: secus est, si fur aut latro rem apud me deponat; vel si fis-

d. c. 10. §.
1. n. 4. l. 35.
D. Depof. l.
1. §. pen. D.
naut. cau-
pon. stab. &
ibi Brun.

Puf. l. 4. c.
13. §. 5. B.
sold. in tbes.
pract. voc.
Grund-
rubr. Recbt.

CUS

tus rem furtivam, aut navis levandæ causa, è navi ejectam, vindicare velit, ubi constat de domino.

VII. *An nulla est differentia inter res ex gentium jure acquisitas & ex jure civili?*

d. c. 10. §.
1. n. 5. c.
14. §. 8.

R. Non; nam ad dominii naturam nihil refert, ex gentium, an ex civili jure oriatur: semper enim secum habet, quæ sibi sunt naturalia, inter quæ est obligatio cujusvis possessoris, ad rem scil. domino restituendam, cum fructibus, deductis tamen impensis in fructus & in rem factis; ita ut, si quis rem alienam invenerit, præmium inventionis petere non possit, nisi fuerit promissum.

d. c. 10. §.
1. n. 5. in
fin.

VIII. *An bonæ fidei possessor tenetur ipse suum jus in dubium vocare, & publice significare, talem rem à se possideri, ut si forte ad alium pertinuerit, hic eam vindicare queat?*

Puf. l. 4. c.
13. §. 2. in
fin. l. 2. c. 4.
§. 6. & 8.
Lod. Mo-
lina de Iust.
& Jur. tr.
2. disp. 61.

R. Negatur; quia bona fides & justus titulus eum ab omni crimine liberant, & faciunt, ut habeatur pro domino. Imo, si post usucapionem completam resciverit, rem esse alienam, restituere eam non tenetur, quia prior dominus excidit suo dominio.

IX. *Quomodo obligatio nascitur e rebus*

bus non exstantibus adversus nos?

¶ Ille, qui ex re aliena factus est locupletior, tenetur in tantum, in quantum factus est locupletior, modo res aliunde non sit pensata domino. Nam si v. g. tibi res furto sit subtracta, quam ego bona fide acquisivi & consumsi, & tu à fure ejus æstimationem sis consecutus, à me nihil amplius petere potes, licet factus sim locupletior, quia non amplius tuum esse videtur, quod ex re est: nec bona fides patitur, ut idem bis consequaris; hæc enim obligatio ad restitutionem, in quantum quis factus est locupletior ex re aliena, fluit non tantum exinde, quod dominia sint introducta ad servandam æqualitatem, in eo scilicet, ut unusquisque suum haberet, verum etiam hinc, quod res, cujus dominium neque consensu meo, neque delicto, neque jure belli amisi, adhuc ad me videatur pertinere, vel re consumptà, quicquid ex eadem ad te pervenerit: & est hujus dicti tanta æquitas, ut multa hinc definiant Jcti, extra legum præscripta, semper ad ipsam æquitatem, ut evidentissimam, provocantes.

X. *Si res apud bonæ fidei possessorem perie-*

d. c. 10. §.
2. n. 1. Puf.
l. 1. c. 13. §.
6. Kulpis
b. h.

perierit, an obligatur?

d.c. 10. §. 3. R. Non tenetur ad ullam restitutionem, si res perierit; quia nec res ipsa apud eum est, nec lucrum ex re.

XI. *Re consumpta, obligaturne fructus exstantes restituere?*

Puf. l. 4. c. 13. §. 8. l. 22. C. de rei vindic. §. l. 48. D. de acq. rer. dom. Grot. d.c. 10. §. 4. aliter. Ziegl. b. l. R. Omnes fructus, industriales & naturales, domino sunt restituendi, quia quicquid est ex re mea, meum est, licet industria tua intervenerit, quæ alio modo erit compensanda, non autem fructuum lucro; detrahendo sc. omnes impensas in rem factas, ut & mercedem industriæ tuæ.

XII. *Si fructus sint consumti?*

Grot. d. c. 10. §. 5. & 6. R. Tenetur ad restitutionem, si modo aliàs quoque tantundem erat consumpturus; nam in hoc locupletior censetur. Unde sequitur, eum non teneri de percipiendis fructibus, seu quos neglexit percipere; quia nec rem habet, nec quid aliud, quod rei loco succedit.

XIII. *Si talis possessor rem sibi donatam alii donaverit?*

d. c. 10. §. 7. R. Non tenetur, nisi omninò etiam sine hac re, donaturus tantundem fuisset: tunc enim lucrum erit, rei suæ pepercisse.

XIV. *At vero, propter beneficium,*
acci-

accipientem dans ad remunerandum sibi obligat, & sic semper videtur locupletior fieri, etiamsi ex mera liberalitate, & citra necessitatem donet?

R. Quamvis accipientem ad remunerandum naturaliter obligatum habeat, tamen remuneratio necessario non sequitur, sed sufficit beneficium grato animo reputare, & hinc, quamdiu remuneratio non est fecuta, non videtur locupletior factus.

*l. 25. §. 11.
D. de posit.
bared.
Grot. l. 24
c. 11. §. 3.*

XV. Si rem alienam talis possessor vendiderit?

R. Si eam bona fide ipse emerit, alique retro vendiderit, obligatur, in quantum plus pretii accepit, quam ille dedit, habita tamen ratione laboris & expensarum circa rem vendendam: si donatam vendiderit, totum pretium restituet, quia tunc ex re sua, propter meam, nihil ipsi abest. Quæ sententia vel maxime æqua est, si dominus rei non possit possessorem convenire, & rem ipsam vindicare. Nisi forte prodegerit pretium, aliàs non prodaeturus.

l. 10. §. 8.

XVI. An res aliena, bona fide emta, restituenda est, sine repetitione pretii erogati?

R. Affirmatur; nisi quatenus dominus

d. c. 10. §.
9. Frantz.
2. resol. 9. n.
47. & seqq.

l. 2. C. de
furt

l. 2. c. 10.

l. 11. §. 2.
D. de act.
em.

d. c. 10. §.
9. & 10.

nus rei suæ possessionem probabiliter non potuit recipere, sine aliquo impendio, ut puta, si res apud piratas fuerit, tunc enim deduci poterit, quantum dominus impensurus libenter fuerat: ipsa enim possessio, præsertim recuperata difficilis, est aliquid æstimabile, & in hoc dominus, post rem amissam, censetur factus locupletior: Hinc si possessionem facile recipere possit dominus auctoritate judicis, emptor non potest pretium repetere, etiamsi eo animo emerit, ut domino restitueret: debuit enim tunc domino saltem rem indicare, qui eam sine omni pretio à possessore vindicasset.

XVII. *At nemini officium suum debet esse damnosum?*

R. Nullum hic fuit domino periculum rei non recipiendæ, ergo sibi imputet, quod rem emerit. Præterea recurrere potest ad venditorem, & evictionem petere.

XVIII. *Si quis bona fide rem alienam emit, & post emtionem audiat, rem esse alienam, poteritne rem venditori restituere, ut pretium servet?*

R. Si venditor sit ignotus, vel fur, latro, aut pirata, qui forte, re restituta; abiturus est, ita ut possessio recuper-

peratu sit difficilis, rem ipsi restituere non potest, quia, ex quo res fuit in ejus potestate, coepit obligatio restituendi, quantum in ipso fuit, quod non praestaret, si rem restitueret venditori: si periculum nullum sit amittendae plane rei, restituere potest, & domino indicare possessorem, cujus nihil interest, an à possessore vindicet, an ab emtore, cum multum interfit tum emtoris, ut pretium recipiat, tum venditoris, ne propter exceptiones, si quas habet, possessionis beneficium amittat. Et videtur emtor fecisse, quantum in se est, ut res perveniret ad dominum, non enim hoc tenetur facere suis expensis.

Puf. l. 4. §. 13. §. 14.
Ziegl. l. 2. c. 10. §. 10.

XIX. *Qui rem habet, cujus dominus ignoratur, an naturaliter eam pauperibus dare tenetur?*

R. Quamquam hoc valde piam sit, non tamen praecise ad hoc quis obligatur naturaliter, quia ex dominio nemo jus habet, praeter dominum. Non esse autem & non apparere, tantundem valent quoad eum, cui non apparet; modo faciat, quantum in se est, ut veniat in domini notitiam, e. g. si curet rem in locis publicis proclamari.

XX. *Si quis rem accipiat ex causa*

turpi, aut etiam ex causa honesta, ad quam quis vi officii obligatur, an eam restituere debet?

Feld. ad Grot. l. 2. c. 10. §. 12. Ziegl. b. l. Grot. b. l. aliter. Puf. l. 4. c. 13. §. 16. aliter.

Re. Restituenda, quia turpiter accipere est contra honestatem accipere, & sic non nisi turpiter retineri potest. Nec sufficit hic domini & dantis voluntas, sed requiritur etiam, ut accipiens habeat facultatem accipiendi, & ut finis sit licitus, & modus rem dandi & accipiendi.

XXI. *An rerum fungibilium domini-um in nos transfertur sine consensu domini?*

Grot. d. c. §. 13.

Re. Negatur; nam res ejus generis functionem quidem recipere dicuntur, id est, restitui posse per id, quod genere idem est, sed ita demum, si consensus præcesserit, aut ex lege aut more præcessisse intelligatur, ut in mutuo; aut etiam, si res, utpote consumpta, exhiberi nequeat.

CAPUT XI.

De Promissis.

I. <i>An ex promissis naturaliter jus oriatur.</i> II. <i>Quot sint gradus loquendi de rebus futuris, quæ nostræ sunt potestatis, aut fore putantur: & quid sit assertio.</i> III. <i>Quid requiratur ad as-</i>	<i>sertionem.</i> IV. <i>Quid sit Pollicitatio.</i> V. <i>Quid promissio perfecta.</i> VI. <i>Quid ad eam requiratur.</i> VII. <i>An ebrius ex promissio obligetur.</i> VIII. <i>An ex delicto.</i> IX. <i>Quando puer ratione uti incipit</i>

- incipiat.*
- X. *Quae leges sint observandae, quando minores in integritate restituantur.*
- XI. *Si pactio fiat in mari, vel insulis vacuis.*
- XII. *Promissio errantis an obliget.*
- XIII. *Quid si ex tali inani promisso alter damnum incurrat.*
- XIV. *Quid si dolus errori causam dederit.*
- XV. *Ex metu promittens an obligetur.*
- XVI. *Quid si tertius cum latrone contrahat ut alium incolumem dimittat.*
- XVII. *Quid si latro nullum metum inferat.*
- XVIII. *Qualis requiratur materia ut promissum valeat.*
- XIX. *Quid si res nuda non sit in potestate promittentis, sed esse aliquando possit.*
- XX. *Quid si de facto impossibilia promittantur.*
- XXI. *Si ex possibili res impossibilis fiat.*
- XXII. *An promissio ob causam vitiosam naturaliter valeat.*
- XXIII. *Quid si promittatur ad consequendam rem jam antea debitam.*
- XXIV. *An promissio sine causa valeat.*
- XXV. *Quis sit modus promittendi.*
- XXVI. *An alius pro nobis promittens invitatus nos obligare possit.*
- XXVII. *An ex contractu magistri, qui a pluribus navi praepositus est, singulis obligentur in solidum, an pro portione, quam singulis in navi habent.*
- XXVIII. *Ad promissionis validitatem quid requiratur in promissario.*
- XXIX. *Cur acceptatio non requiratur si civitati aliquid promittatur.*
- XXX. *An acceptatio debeat innotescere promissori.*
- XXXI. *An promissum, ante acceptationem factam, licite revocetur.*
- XXXII. *An mortuo voluntatis nostrae intervallis.*
- XXXIII. *An eo non mortuo.*
- XXXIV. *Quid si dubium sit an mandatum sit revocatum.*
- XXXV. *An tertius pro alio acceptare possit.*
- XXXVI. *An promissionem perfectam onus aliquid adjici possit.*
- XXXVII. *An in commodum tertii.*
- XXXVIII. *Propter errorem & metum invalida promissio an & quomodo convalescere possit.*
- XXXIX. *An promissiones requirant causam expressam.*
- XL. *Factum alienum promittens ad quid naturaliter teneatur.*

I. *An ex promissis naturaliter jus oritur?*

l. 1. D. de pact. Grot.
l. 2. c. 11.
§. 1. n. 4. jung. Puf.
l. 3. c. 5. §. 10. Kulpis in exercit. Grot. b. l. Ziegl. alt-ter. Proleg. §. 15.

R. **A**ffirmatur; 1. quia nihil adeo congruum est humanæ fidei & societati humanæ, quam ea servare quæ placuerunt. 2. quia inter reges & populos diversos necessarius est aliquis se obligandi modus, & verò alius naturalis fingi non potest. 3. voluntate sufficienter indicata signis externis, rei dominium transfertur, quidni ergo & jus in personam, aut ad transferendum dominium, aut ad aliquid agendum, quippe cum in actiones nostras par jus habeamus, atque in res nostras. 4. Sapientum consensus hoc probat.

II. *Quot sunt gradus loquendi de rebus futuris, quæ nostræ sunt potestatis, aut fore putantur?*

d. c. 11. §. 2. R. Tres. primus est assertio explicans de futuro animum, qui nunc est.

III. *Quid requiritur ad assertionem, ut vitio careat?*

d. c. 11. §. 2. R. Requiritur veritas cogitationis pro tempore præsentis, non autem, ut in ea cogitatione perseveretur. Habet enim animus humanus non tantum naturalem potentiam mutandi consilium, sed & jus, quamdiu non vergit in alterius præjudicium,

IV.

IV. *Quis est alter gradus?*

¶. Pollicitatio, cum voluntas se ipsam pro futuro tempore determinat, cum signo sufficiente ad indicandam perseverandi necessitatem. Ideo etiam obligat promittentem vel absolute, vel sub conditione interdum, alteri tamen jus proprium non dat, vi cuius promittentem cogere possit. Multis enim casibus evenit, ut obligatio sit in nobis, nullum jus in alio ad exigendum, e. g. propter beneficium acceptum obligamur ad gratiam reponendam, quam tamen plerumque is, qui beneficium in nos contulit, exigere non potest. Huc referendæ sunt pollicitationes virorum potentum aut gratiosorum, quibus alicui non per verba honoris, sed serio suam commendationem, intercessionem, aut suffragium spondent, quæ tamen non volunt jure aliquo abs sese exigere, sed in solidum suæ humanitati ac veracitati cupiunt imputari; nisi forte aliquid ipsis detur, ut suffragium dent.

d. c. 11. §. 3.
Puf. l. 3.
c. 5. §. 6.

l. un. C. de
Suffr.
Struv.
Syntag.
Ex. 25. tb.
35.

V. *Quis est tertius gradus?*

¶. Est promissio perfecta, ubi ad talem determinationem accedit signum volendi jus proprium alteri conferre, ut rem promissam plene exigere possit:

d. c. 11. §. 4.
n. 1. Puf. l.
3. c. 5. §. 7.
Feld. b. l.
aliter.

sive sit promissio dandi, sive promissio faciendi, in qua est alienatio particulæ cujusdam libertatis nostræ.

VI. *Quid requiritur ad perfectam promissionem?*

d. c. 11. §.
5. n. 1.

l. 1. D. de
min.

R. Primum requiritur usus rationis, ut scilicet promittens intelligat præsens negotium, & videat, an conveniens sit, ut se obliget ad dandum vel faciendum, an non. Hinc furiosi, quamdiu furor durat, amentes & infantes promittere nihil possunt, nec ex promisso obligari; foeminæ possunt, uti & minores; licet hi non satis firmum iudicium habere credantur, & si propterea læsi sint, restituantur in statum, in quo fuerunt ante promissionem.

VII. *Quid dicendum de ebriis?*

o. 14. X. de
pisa &
den. cler.

Puf. l. 3. c.
6. §. 4.

Thur. de
mor. Germ.
c. 22.

R. Cum ebrietas rationem exulare faciat, non possunt obligari ex contractu seu promisso, si ebrietas eo usque processerit, ut ratio plane sit obruta vino. Si enim paulo largius quis tantum biberit ad hilaritatem, obligatio contrahenda ex promisso non impeditur, præsertim ubi à sobriis renovatur. Sic antiqui Germani de omnibus fere rebus, pace & bello, in convivijs consultabant, quia nullo tempore,

re,

re, etiam ad simplices cogitationes, magis patet animus, aut ad magnas magis incalescit; & postero die repebant.

VIII. *An ebrii obligantur ex delictis?*

ꝛ. In delicto obligatio ipsorum non venit ex consensu, sed ex re, i. e. ex facto improbo, quod contra legis prohibitionem admittunt. Et eadem opera, quia interdictum est delinquere, omnia censentur interdicta, quæ ad delinquendum pertrahere possunt. Sic si quis per vinolentiam vasa, fenestras &c. confringat, merito præstat illud damnum, quod sua culpa dat, imo interdum & poenam luit. In obligatione ex promisso secus est, hoc enim pendet ex arbitrio nostro, & requirit consensum; si ergo adhibeamus ea, quæ impediunt consensum, non videmur velle, quæ inde veniunt.

Puf. l. 3. c. 6. §. 4.

IX. *Quando puer ratione uti incipit?*

ꝛ. Hoc certo definiri non potest, sed ex quotidianis actibus, aut etiam ex eo, quod communiter in quaque regione accidit, sumendum est. Quin natura hic multum faciat, & cura educationis, nulli dubitamus. Cæsaribus virtus contingit antequam diem; & ea sunt

l. 1. c. 3. §. 11. n. 2. c. 11. §. 5. n. 2. Limn. ad A. B. c. 7. obs. 28. Mornac. ad l. 31. ff. de Lib.

regnantium emissa coelitus præcipua; aut potius privilegia, ut aureis capitalibusque ante annos ingeniis emineant, cum plumbea in cæteris adeo esse soleant, ut vires nisi cum annis accipiant, sensimque per longa tempora colligant.

X. *Quando minores restituuntur in integrum, quæ leges observari debent?*

d. c. 11. §. 5. R. Leges istius loci, ubi domicilium
5. n. 2. minor habet & contraxit: etiamsi cum
c. 14. §. 5. peregrino spaciatur, quia qui in lo-
co aliquo contrahit, tanquam subdi-
tus temporarius, legibus loci subjici-
tur; & quia civitas actionem denega-
re solet ex illis negotiis, quæ isto loco
sunt celebrata & legibus non sunt con-
formia.

l. 6. D. de
evict.

XI. *Si pactio fiat in mari, vel insu-
lis vacuis?*

Puf. l. 3. c. R. Si fiat inter duos, qui eidem civi-
6. §. 5. in tati subjiciuntur, leges civitatis obser-
fin. Grot. d. vare debent; si sint diversarum civita-
c. 11. §. 5. tum, ipsorum pacta solo jure naturæ
n. 3. aliter, reguntur: nisi forte in foro alterutrius
actio sit instituenda, tunc enim & le-
ges istius loci videntur considerandæ.

Grot. aliter
d. l. c. 7-§-
11. n. 2. in
fin.

Idem dicendum, si per literas inter ab-
sentes negotium contrahatur. Si sum-
mum

num habentes imperium cum subditis contrahant, id solent facere secundum leges suas, quibus licet sint soluti, iis tamen vivunt.

XII. *Quid juris, si error interveniat?*

¶. Si promissio fundata sit in præsumptione facti, quod non ita se habet, vel præsupponat aliquam qualitatem, citra cuius intuitum promissurus non fueram, naturaliter promissionis nulla erit vis, siquidem circumstantiæ ostendant, promissorem unice ex illo facto & præsupposita qualitate, tanquam ex conditione consensum suspendisse; ut, si falso rumore persuasus, te utiliter negotia mea gessisse, tibi promiserim, promissio non valebit; vel si ex errore hæredem institutum mortuum putaverim, alium hæredem scriberem, prior tamen hæres hæreditatem obtinebit.

d. c. 11. §. 6. n. 2.

l. fm. D. de her. Inst. l. 28. D. de inoff. test.

XIII. *At ex tali inani promisso alter sæpe damnum incurrit?*

¶. Si promissor negligens fuerit in re exploranda, aut in sensu suo exprimendo, & damnum inde alter passus sit, tenebitur id resarcire promissor, non ex vi promissionis, sed ex damno per culpam dato. Præterea, si adfuerit quidem error, sed in quo fundata non fuerit promissio, ratus erit actus, ut

d. c. 11. §. 6. n. 3.

pa.

pote non deficiente consensu. Et si promissio pro parte fundata sit in errore, valebit pro reliqua parte.

2. 11. §.
4. 13. Puf.
1. 3. 6. §.
6. & 7.

XIV. *Quid si dolus alterius huic errori causam dederit?*

R. Si ipsius dolus, cum quo contracti, causam dederit huic errori, non obligor, propter deficientem consensum, qui in his non est, qui dolo decipiuntur, & quia cum decipiente non idem intelligunt & volunt. Si sit tertius, qui dolo nos ad contrahendum inducit, contractus valebit, propter consensum in eandem rem, & idem placitum, licet propter damnum, quod inde oritur, ille nobis teneatur. Sic si dolus fuerit incidens, aut in ipsam rem, aut qualitatem rei, hactenus contractus erit vitiosus, ut decepto liberum sit, aut ab illo discedere, eumque dissolvere, aut læsionis pensationem exigere.

XV. *An obligatur metu aliquid promittens?*

Puf. 1. 3. c.
6. & 10. §.
11. Grot. d.
c. 11. §. 7.
miter.

R. Si is, cui promittitur, mihi intulit metum injustum, obligationem naturaliter sibi non acquirit; quia in eo non est jus, cujus vi exigere queat obligationem: nam ad hanc generandam non sufficit consensus, sed in utroque re-

requiruntur principia ad jus quærendum idonea, qualia non sunt in eo, qui metum injustum infert. Cum enim lex naturæ jubeat præstare id, ad quod alteri jus est, absurdum videtur, per injuriam i. e. factum legi naturali contrarium, id jus produci; inferviret enim ad sui ipsius destructionem. Sane lex, quæ prohibet metum injustum, inter modos acquirendi justos eum referre non potest. Hinc si tertius aliquis metum intulerit, obligoræ mecum contrahenti, quia præter consensum qui adest, in ipso etiam cessat vitium, quod aliàs obligationem impedit. Sic cessat vitium, si quis habeat jus metum inferendi, ut si princeps cogat milites, quos alteri in subsidium mittit, ut huic etiam fidem dent. Vel si quis in bello captus, aliquid promittat. Item cessat vitium, si metus sit reverentialis, ut si pater filiæ invitæ sponsum det.

XVI. *An idem obtinet, si tertius aliquis cum latrone contrahat, ut in ipsius gratiam aliquem incolumem dimittat?*

R. Vitium non cessat, nam latro non plus juris habet obligandi hunc tertium, quam istum, pro quo hic se obligavit, & turpe est, pretio accepto abstinere

à vi

L. 2. c. 17.
§. 18. &
19.

Puf. d. l. 1. c.
liter.

à vi & injuria inferenda, quam jus naturæ alteri inferre prohibet. Quanquam non negemus, huic tertio vim non esse illatam, eumque se obligasse proprio nomine. Item, dignam esse rem, ut aliquid præstemus pro conservatione vitæ alterius, esse etiam laudem humanitatis insignem; hæc tamen isti, qui metum intulit injustum, jus exigendi nullum tribuunt.

XVII. Quid si aliàs cum latrone paciscar, quando nullum metum mihi infert?

R. Pactum est servandum, quia non ut latro, sed ut homo, mecum paciscitur: & licet communis sit hostis omnium hominum, non tamen ideo omnia jura hominum amisit, ubi humano modo agit, & quemadmodum status hostilis in justo hoste non obstat, quo minus fides hosti data sit servanda, sic nec communis illa latronis hostilitas impedit, quo minus pacta cum ipso inita valeant, præsertim cum actus hostilitatis, dum paciscitur, nullos exerceat; licet in modum poenæ à magistratu jus exigendi, quod ex pacto ipsi debetur, auferri possit.

XVIII. Qualis requiritur materia ut promissum valeat?

R. Ut

Grot. l. 3.
c. 19. §. 1.
§ 2.

l. 2. c. 14,
§ 7.

18. Ut promissum sit efficax, oportet materiam esse, aut esse posse, in iure promittentis, nec enim promissum ultra extenditur. Quare non valent promissa facti per se illiciti, quia ad illa nemo jus habet, nec potest habere. d. c. 11. §. 2.

XIX. Si res nunc non sit in potestate promittentis, sed esse aliquando possit, an valet promissio? d. c. 11. §. 2.

19. In pendentia erit efficacia, quia promissio facta censeri debet sub conditione, si res in potestatem venerit, & tenebitur promissor facere quicquid moraliter æquum est, ut ea impleatur. d. c. 11. §. 2.

XX. Quid juris, si de factis impossibilia promittantur?

20. Si uterque, tam promissor, quam cui promittitur, rem noverint impossibilem, huisse tantum & nihil egisse censentur. At vero si promissor duntaxat sciverit, e. g. equum meum hodie tibi commodare promisi, qui Romæ est, tenebitur ad id, quod interest ejus, cui promissio est facta, ne ita sibi illuderetur. Puf. l. 3. c. 8. §. 5.

XXI. Si eo tempore, quo promissio facta est, res fuit possibilis, postea autem impossibilis fiat, an promissor obligatur?

21. Si

*Puf. l. 3. c.
7. §. 3.*

¶. Si casu fortuito, & citra culpam vel dolum promissoris, fiat impossibilis, promissor liberatur à sua obligatione; dummodo id, quod ab altera parte accepit, restituat, vel si hoc non possit facere, summum conatum adhibeat, ne alter detrimenti quid capiat, quia quæ ultra hunc sunt, pro impossibilibus habentur, Sic mercatores, qui casu fortuito facultatibus labuntur, citra culpam vel dolum, creditoribus suis summum solvendi conatum debent; si dolus ipsorum interveniat, malo aliquo, seu poena coerceri possunt, & in eos valet tritum illud, qui non habet in ære, luat in corpore.

XXII. *An promissio facta ob causam naturaliter vitiosam ipsa natura valet, ut si quid promittatur homicidii perpetrandi causa?*

*Zieg. ad
Grot. l. 2.
c. 11. §. 9.
Puf. l. 3. c.
7. §. 8. in
med.*

¶. Non; quia causa, jure naturali turpis & vitiosa, non potest non producere effectum turpem & vitiosum; sicut promissio est turpis, quia est illex mali; ita etiam impletio promissionis erit turpis, quia est pensatio sceleris, & ad plura committenda invitatur. Quid prodest prohibuisse furtum, si furto facto, res furtiva possit retineri? Nec sufficit consensus utriusque, si non sit
circa

circa rem licitam, alias enim facile omnes leges subverterentur inito pacto super iis violandis, & sic jus naturæ inserviret ad sui destructionem. Hinc Judæ promissio Thamari facta, quam meretricem putabat, erat nulla, & factum ejus in omnibus vitiosum. Vitiosa fuit fornicatio, vitiosa promissio, annuli signatorii traditio, hædi missio &c. Licet eo tempore, ex errore creditum fuerit, permissum esse innuptæ & liberæ foeminæ corporis sui usum alteri concedere, sine consensu conjugali, vel gratis, vel pro mercede.

Of. ad Græc.
l. 2. c. 11. §.
9. Græc. §. 5.
l. aliter.
§. 1. l. 5. §.
c. 4. Brun.
ad l. 4. D. de
conclid. ob
tusp. conj.

XXIII. *Si quid promittatur ob causam ante debitam, e. g. si quis rem meam deperditam invenerit, quam vi domini restituere debet, & ego inventori promittam præmium?*

ꝛ. Promissio valet, licet, si nihil sponte promiserim, à me inventionis præmium, ut rem restituat., exigere non possit; obligatus enim est ad restitutionem, propter dominium meæ rei, quæ penes ipsum est.

Græc. l. 2.
c. 11. §. 10.
§. c. 10. §.
l. n. 5.

XXIV. *An promissio sine causa valet?*

ꝛ. Quamvis ejus, cui fit promissio, meritum, vel alia aliqua causa, non præcedat, tamen sine omni causa, ex mera liberalitate, mea promissio valet.

d. c. 11. §. 10.
Feld. h. l.
aliter §. 4.
14

XXV. Quis est promittendi modus?

d. c. II. §.
II. Puf. l.
3. c. 6. §. 16.

℞. Modus promittendi requirit actum externum, i. e. signum sufficiens voluntatis nostræ declarandæ, quale interdum potest esse nutus, inprimis inter illos, quorum alter linguam alterius non intelligit, & inter mutos & surdos, frequentius autem vox aut litteræ: etiam homo, si constet de voluntate nostra, qua illum elegerimus, ut instrumentum nostrum, ad hoc speciatim, aut sub generali notione. Ita nomine principalium in publicis promittunt legati, in privatis insitores & magistri navium.

XXVI. An talis homo nos obligare potest contra voluntatem nostram?

Grot. d. 1.
2. c. II. §. 12.
Puf. l. 3. c.
9. §. 2. l.
35. & 45.
l. 60. §. 3. &
4. D. mand.

℞. Si generaliter aliquis constituitur, ut nomine nostro aliquid agat, semper ex bona fide agere debet illud, quod natura negotii vult: bonam enim fidem tacite supposuisse videmur; hinc si chartas puras, seu (ut vocantur) blancas, alicui demus, nomine nostro subscriptas, non potest aliquid à natura negotii commissi alienum inscribere, neque præsumimur in illud consensisse. Si tamen duplicia mandata dederimus; aliud manifestum & forte generale, quod exhibet illi, quocum est

est contrahendum, aliud arcanum & speciale, quod internuncium duntaxat instruit, & quousque progredi debeat, præscribit; si hoc arcanum mandatum transgreditur, nobis tenetur ad id quod interest, à mandato nostro non fuisse discessum, tertio tamen obligamur ad id, quod ab illo fuit actum. Nam alias nullum esset medium per internuncios negotia expediendi, & sub prætextu, limites mandati non fuisse observatos, facile omnia conclusa subverterentur.

XXVII. Si plures navem ererceant &

magistrum præponant, ut nomine ipsorum contrahat, an ex contractu magistri singuli obligantur pro portione, quam in navi habent, an in solidum?

l. 1. pr. §
§. ult. l. 2.
C. de instit.
§ exercit.
att.

æ. In solidum singuli exercitores tenentur: æquitas enim vult, si damnum aliquod sit ferendum, ut ille ferat, qui magistrum præponit, & focium parum idoneum sibi adjungit, non autem ille, qui cum magistro contrahit, & facultates exercitorum excutere non debet, nec potest. Licet leges civiles, propter suæ civitatis rationes, aliter statuere possint. Jus enim civile non in totum inservit juri naturæ.

l. 3. § 4.
D. de exerc.
att. Ziegl.
ad Grot. l. 2.
c. 11. §. 13.

Feld. b. l.
Grot. aliter.

XXVIII. *Ut promissio jus transferat, ex parte promissarii, quid requiritur?*

Grot. l. 2. c. 11. §. 14. **R.** Requiritur acceptatio, ut in domini translatione, neque enim invito rem meam obtrudere, neque eam pro derelicta habere volo. Si tamen rogatio antecessit, e. g. visne, ut decem dem pro hac vel illa re, censetur ea durare, nisi expresse fuerit revocata, & eo casu in antecessum acceptatio facta intelligitur. Ita tamen, ut rogationi conveniat responsio, nam si quis de majori summa respondeat, quam alius rogavit, requiritur expressa acceptatio.

Puf. l. 3. c. 6. §. 15.

Grot. d. c. 31. §. 14. **XXIX.** *At in pollicitatione, quando civitati aliquid promittitur, sufficit actus promittentis & acceptatio non requiritur?*

Feld. d. §. 14. Ziegl.

R. Propter beneficia in nos à civitate collata, semper hæc præsumitur acceptare, quæ ab aliis offeruntur.

XXX. *Si acceptatio fuerit facta, an requiritur, ut innotescat promissori?*

l. 2. c. 11. §. 15. Puf. l. 3. c. 6. §. 15. in fin.

R. Promissio potest concipi duplici modo, nempe vel sic, volo ut valeat, si acceptetur; vel sic, volo ut valeat, si acceptatum intellexero. In dubio, utrum sensum ob oculos habuerit promissor, ex negotii natura videndum.

Si

Si promissio fiat ex mera liberalitate, prior sensus præsumitur, nisi aliud impediatur; si non sit ex mera liberalitate, & ad mutuam obligationem pertineat, posterior.

XXXI. *An promissum licite revocatur ante acceptationem?*

R. Cum ante acceptationem jus nondum sit translatum, revocari promissum potest sine iniustitia, imo & sine inconstantia, si revera eo animo factum sit, ut ab acceptatione demum valere incipiat. Revocari etiam potest, mortuo ante acceptationem eo, cui forte per literas aut nuncium aliquid offerimus, ita ut ejus hæredes acceptare non possint, quia acceptatio videtur collata in ejus arbitrium, qui mortuus est, non in hæredum; aliud enim est, velle dare huicj us, quod ad hæredes transmittere potest, aliud velle dare hæredibus immediate; multum enim refert, in quem beneficium conferatur.

Grot. l. 2. c. 11. §. 16.
Puf. l. 3. c. 9. §. 6.

XXXII. *An promissum revocari potest eo mortuo, qui lectus erat voluntatis nostræ internuncius?*

R. Affirmatur; quia in illius verbis posita fuerat obligatio. Unde licet hic internuncius tertio alicui indicarit, quale negotium in mandatis habeat,

l. 191. D. de R. J.

d. l. 2. c. 11. §. 17. Puf. l. 3. c. 9. §. 3.

& per hunc isti, ad quem destinabatur, innotuerit, tamen non obligor, quia ex ipsius verbis non volo obligari, neque videtur meæ voluntatis satis exactam habere notitiam, ad eam confirmandam alteri. Aliud est in tabellario, qui non est instrumentum obligationis, sed perlator instrumenti obligatorii. Itaque literæ, consensus indices, per quemvis perferri poterunt.

XXXIII. *An promissum revocari potest, si internuncius seu minister non sit mortuus?*

Grot. d. l.
 & Puf. d.
 c. 9. §. 4.
 aliter.

R. Affirmatur; sive lectus sit tantum, ut perlator sententiæ nostræ, sive ut ipse promittat. Utroque casu vim suam habebit revocatio, etiamsi ministro ea non innotuerit; dummodo ille, ad quem mittitur, de ea certior factus fuerit. Habet enim animus humanus non tantum naturalem potentiam mutandi consilium, sed & jus, quamdiu alii non obligatur.

Grot. d. c.
 11. §. 2.

XXXIV. *Si dubium sit, an mandatum sit revocatum?*

d. c. 11. §.
 17. n. 2.

R. In dubio mandantis voluntas censetur fuisse, ut impleatur mandatum, nisi magna mutatio inciderit, qualis est mors; aut si apertissime appareat, statum rerum præsentem unicam mis-

fionis

fionis causam fuisse, & hic status fuerit mutatus. Hinc legati à suscepto itinere domum redire solent, deserta legatione, si res ita mutatas intelligant, ut tota legationis materia vel causa cesseret.

XXXV. *An tertius potest promissionem alteri factam acceptare?*

ꝛ. Si is qui acceptat, mandatum habeat acceptandi, plane ex tali acceptatione promissio perficitur; quia consensus potest & per ministrum interponi & significari, & velle censetur, quod in alterius voluntate posuimus, si & ille velit. Si acceptans mandatum non habeat, aut promissio sit facta acceptanti, ut rem alteri det, e. g. ego Sejo dabo, si tibi placuerit; hinc in acceptantis arbitrio videtur esse, aut derivare hoc promissum in Sejum, aut recusando id impedire, quo minus ad ipsum veniat, & acceptans mihi poenitendi adimit facultatem; & si Sejo etiam placuerit, promissum jure naturali ad præstandum obligat: aut promissio est collata in ipsius nomen, cui res est danda, altero tantum teste, e. g. assevero seu promitto, te teste, me Sejo daturum, tunc etsi his verbis annuas, tamen neque tibi jus quæsisisti,

d. c. 11. §. 18, n. 2. Puf. l. 3. c. 9. §. 5.

neque Sejo; quia in personam tuam promissio non fuit collata; neque Sejo, quia cum tibi non dederit mandatum acceptandi, tuam actionem pro sua non agnoscit. Hinc promissor, quia per acceptationem Sejo jus non est quæsitum, revocare promissum potest citra injuriam, etsi non semper citra violationem constantiæ & veracitatis.

XXXVI. *An promissioni perfecta onus aliquod adjici potest?*

d. c. II. §.
19.

R. Ante acceptationem condiciones adjicere potest; quas vult promissor, e. g. dabo centum, si velis Romam ire: si enim ante acceptationem liceat totum revocare, licebit etiam onus adjicere; post acceptationem non potest, quia jus acceptanti est quæsitum.

XXXVII. *Potestne onus adjici in commodum tertii?*

d. c. II. §.
19.

R. Affirmatur; dummodo tertius ille acceptaverit, e. g. dabo tibi centum, si Sejo sumptus studiorum per annum suppedites: si enim tertius conditionem nondum acceptaverit, à promissore revocari potest, quia huic tertio ante acceptationem nullum jus competere potest.

XXXVIII. *Si error promissioni causam*

ſam dederit, vel metus, poteſtne promiſſio conualeſcere, ſi cognito errore vel metu, promiſſor ſtare velit promiſſo?

R. Conualeſcere poteſt, dummodo interveniat actus externus, ex quo conſtare poſſit de animo promittentis, non quidem præciſe verba, cum retentio rei promiſſæ, ex parte ejus cui promiſſa eſt, & relictio ejus, ex parte promittentis, aut ſimile aliquid, ſufficere poſſit ad ſignificandum conſenſum. Nam quæ ab initio vitioſa ſunt, ex poſt facto conualeſcere poſſunt, ſi res à vitio purgetur & nova cauſa ſuperveniat.

Grat. l. 2.
c. 4. §. II.
d. c. II. §.
20. Feld.
b. l. alitor.

XXXIX. *An promiſſiones ſemper requirunt cauſam expreſſam ut valeant?*

R. Non; tacita enim cauſa ſubefſe poteſt, nam ſi quis promittat, ſe datum eſſe quod ſcit ſe non debere, videtur donare.

d. c. II. §.
11.

XL. *Si quis promittat factum alienum, ſeu ejus, qui non eſt ſub ipſius poteſtate, ad quid obligatur?*

R. Quia in factum alienum nullam facultatem habemus, facta aliena promittere non poſſumus, & ex tali promiſſione non obligamur, ſi ſtrictè in-

d. c. II. §.
22. Puf. l.
3. c. 6. §. 10.

hæreamus verbis promissionis. Quia tamen inconveniens est, actus alicujus serio suscepti nullum esse effectum, promissionem sic interpretamur, ut promittens obligetur ad curandum, ut factum præstetur. Quod eo magis valet, si quis expresse dixerit, se operam daturum, ut tertius aliquid faciat; tunc enim omni modo moraliter possibili, quantum honeste ab eo postulari potest, efficere debet, ut alius faciat: qui si abnuat facere, promittens ad interesse non obligatur, nisi & hoc in omnem eventum promiserit.

CAPUT XII.

De Contractibus.

I. <i>Quid sit contractus.</i>	
II. <i>Quomodo differat à patto.</i>	les: <i>onerati & benefici: bone fidei & stricti juris.</i>
III. <i>Quotuplex sit. Quid sit verus, quid quasi contractus.</i>	VIII. <i>An in contractibus æqualitas sit observanda.</i>
IV. <i>Verus contractus quotuplex sit. Quid nominatus, quid innominatus.</i>	IX. <i>An in contractibus beneficiis.</i>
V. <i>Quotuplex sit contractus nominatus, quid realis, quid consensualis. An verbalis & chirographarius sint juris nature.</i>	X. <i>Quomodo hæc æqualitas inveniatur.</i>
VI. <i>Quot sint contractus innominati.</i>	XI. <i>Quomodo ex actibus, contractum præcedentibus, æqualitas æstimetur.</i>
VII. <i>Quomodo præterea contractus dividantur. Quid bilaterales & unilaterales.</i>	XII. <i>An etiam ex aliis, quæ, licet ad rei æstimationem faciant, rem tamen non contingunt.</i>
	XIII. <i>An vitia, ipsi emptori nota, indicanda sint.</i>
	XIV. <i>An etiam requiratur æqua-</i>

- aequalitas in voluntate contrahendi.*
- XV. In ipso actu principali quomodo inveniatur aequalitas.
- XVI. Quomodo in eo, de quo agitur.
- XVII. Quid sit pretium.
- XVIII. Quotuplex.
- XIX. Quot modis determinetur.
- XX. Quae sit mensura pretii.
- XXI. An omnibus rebus vitae humanae utilibus pretium possit imponi.
- XXII. Cur pretium mox augeatur, mox minuatur.
- XXIII. Nummus, qualis esse debeat.
- XXIV. An ex sterno, ferro, plumbo, corio, cortice, papyro.
- XXV. An valor nummorum à principe pro libitu augeri vel minui possit.
- XXVI. Quando in emtione & venditione dominium transferatur.
- XXVII. Cur periculum statim, perfecta emtione, pertineat ad emtorem.
- XXVIII. Si res bis sit vendita, utra venditio valeat.
- XXIX. An monopolia cum jure naturae pugnent.
- XXX. In locatione & conductione, cujus damno sint sterilitas & alii casus usum impediētes.
- XXXI. Si opera alicujus pluribus simul utilis esse possit, an à singulis mercedem petere possit, quam ab uno exigeret.
- XXXII. An usura jure naturali sint vetitae.
- XXXIII. An pecunia fo res sterilis, & an pro usu talis rei recte solvantur usurae.
- XXXIV. Quomodo aestimatur periculum in contractu affectionis.
- XXXV. Ut hic contractus subsistat, quid requiratur.
- XXXVI. In societate negotiatoria, quomodo partes in damno & lucro dicantur aequales & inaequales.
- XXXVII. An sociorum unus particeps esse lucris possit, & immunis damni.
- XXXVIII. An quis damnum sentire possit, & non participare de lucro.
- XXXIX. An aequalitas observetur in societate universorum bonorum.
- XL. Societate finita, ad quem pertineat periculum rerum collatarum.
- XLI. Quae sit communis utilitas in societate navali, seu admiralitate; & quomodo aequalitas in ea inveniatur.
- XLII. An aequalitas, in contractibus observanda, semper à contrahentibus observetur.

I. *Quid est contractus?*

R. **C**ontractus est conventio, vel nomen proprium, vel causam habens: vel quæ propter certum & determinatum contrahendi modum, vel propter datum factumve, quod subest, obligat ad dandum vel faciendum, vel ad præstandum. vide quæst. seq. in fin.

II. *Quomodo differunt contractus & pactum?*

Str. Ex. 6.
ib. 9. 30. &
31. Schilt.
Ex. 8. tb.
8. & 52.
Puf. l. 5.
c. 2. §. 4.
aliter.

R. I. In contractu est consensus præsens; in pacto plerumque futurus. 2. In contractu est consensus determinatus, & ratione rei in contractum deductæ, & ratione modi & formæ contrahendi; in pacto est consensus nudus. 3. In contractu, præter consensum, requiritur interdum ad perfectionem rei traditio, ut in realibus; interdum determinatio, ut modo dictum, ut in consensualibus; in pactis hæc non requiruntur. 4. In contractu semper subest causa, i. e. vel certus & determinatus contrahendi modus, vel datum aut factum; in pactis secus.

III. *Quotuplex est contractus?*

Grot. l. 2.
c. 12. §. 1.
& 2. aliter.
jung.
Feid. b. l.

R. Contractus est vel verus, vel quasi-contractus. Verus contractus est vera conventio, propter proprium nomen vel causam, quæ subest, obligationem pro-

producens. Quasi-contractus est quasi-conventio, quando scilicet jus ex facto; quod intercedit, inducit consensum & obligationem, e.g. dum quis gerit absque mandato negotia aliena, in utilitatem vel absentis, vel ignorantis. Jus ex hoc facto inducit consensum inter eum, qui negotia gerit, & eum, cujus negotia geruntur; scilicet, ille videtur se obligasse ad diligentem administrationem, & ad rationum redditionem, finito negotio, hic autem ad præstationem indemnitate, si negotiorum gestor impensas quasdam fecerit, vel damnum sentiat occasione negotii, natura enim iniquum est, ut officium alicui sit damnosum.

IV. *Veri contractus quomodo subdividuntur?*

1. Veri contractus alii sunt, qui non retinent illud nomen generale conventionis, sed propter proprium & determinatum objectum, & propriam & determinatam contrahendi formam, accipiunt nomen proprium, quod producit propriam actionem, quæ ex aliis contractibus non datur; e. g. quando pro re constituitur certum pretium in pecunia numerata, hæc conventio non retinet generale conventionis nomen, seu non dicitur tantum conventio, verum

l. 7. D. de pact.

Grot. l. 2. c. 12. §. 3. n. 2. aliter. Puf. l. 5. c. 2. §. 7. aliter.

rum: ob proprium suum & determinatum objectum, quod diversum est à pretio, & ob propriam & determinatam contrahendi formam, quæ est, ut pretium sit certum, & consistat in pecunia numerata, ut sit verum & justum, &c. accipit nomen proprium, quod aliis conventionibus tribui non potest: & actio, quæ inde oritur, etiam est propria, quæ ex hoc, & nullo alio contractu datur, scilicet actio emti venditi; & hi contractus à Doctoribus solent vocari contractus nominati. Alii sunt contractus, qui quidem non habent proprium nomen, neque proprium & determinatum objectum, sed admittunt omnis generis res: neque propriam & determinatam contrahendi formam; verum illam partium arbitrio & voluntati relinquunt, & hinc producunt actionem generalem, quæ communis est pluribus contractibus, & à forma, quæ ab ipsorum præscriptione pendet, dicitur actio præscriptis verbis, actio in factum &c. Hi contractus solent vocari contractus innominati, e. g. do tibi rem, ut mihi des aliam; sæpe rem ejusdem speciei, v. g. si imperialem tibi dem, ut aliam similem imperialem mihi des; vel do tibi frumentum, ut mihi des cerevisiam,

Str. Ex.
25. tb. 2.
c. 23.

fiam, vel vinum, vel aliud quid, prout contrahentibus visum fuerit.

V. *Contractus, qui nominati dicuntur, quomodo dividuntur?*

ꝛ. Contractus, qui dicuntur nominati, alii sunt reales, qui perficiuntur rei traditione, ut est mutuum, commodatum, depositum & pignus; alii consensuales, qui modo & determinato consensu, absque rei traditione, perficiuntur, ut emtio venditio, locatio conductio, societas, & mandatum. Contractus verbalis, seu stipulatio, quatenus certis & solennibus interrogandi & respondendi formulis constat, juri naturæ est ignotus. Item contractus chirographarius, quatenus quis ex sola scriptura, licet rem non acceperit, obligatur.

§. ult. Inst. de Oblig. & tot. tit. ff. quibus mod. re contr. obl. §. 1. Inst. de oblig. ex cons.

Puf. l. 52. c. 2. §. 6. in med.

VI. *Contractus qui innominati dicuntur, quot sunt?*

ꝛ. Plures, ex quibus tamen præcipui sunt do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias. Qui omnes re perficiuntur, seu causa constant, & antequam aliquid est datum vel factum, non est contractus, sed pactum de contrahendo.

Str. Ex. 25. ib. 2. 10 11. 15. Puf. de l. 5. c. 2. §. 9. Grot. l. 2. c. 12. §. 3. n. 1. & 2. a. liter.

VII. *Suntne adhuc alie contractuum nominatorum & quasi-contractuum divisiones?*

ꝛ.

Puf. l. 5. c. 2. §. 5. §. 8.

R. Affirmatur; contractus enim nominati & quasi contractus alii sunt bilaterales, in quibus uterque obligatur, ut emptio venditio, locatio conductio, negotiorum gestio &c. alii unilaterales, ubi unus tantum obligatur, ut mutuum, solutio indebiti &c. Alii sunt onerosi, qui obligant utramque partem ad onus, ut emptio venditio, locatio conductio; alii benefici, in quibus alteri parti gratis aliquid præstatur, ut commodatum, depositum, mandatum, negotiorum gestio. Alii sunt bonæ fidei, in quibus ex bono & æquo alter alteri obligatur, & verbis omissa pro expressis habentur, ut emptio venditio, negotiorum gestio &c. alii stricti juris in quibus obligamur ex iis, quæ expressa sunt, & quæ expressa non sunt, habentur pro omissis, ut mutuum, solutio indebiti.

Kulpis Ex. 6. ad lib. 2. §. 12. aliter. Textor. c. 13. §. 50. aliter. Frantz. Ex. 13. q. 7.

VIII. *An in contractibus æqualitas est observanda?*

Puf. l. 5. c. 3. §. 1.

R. Affirmatur; quia enim contractus inter homines ineuntur, ut pro re vel opera aliquid æquipollens recipiant, quod ob certas causas expetunt possidere potius, quam rem suam retinere, aut opera supersedere, jus naturæ, ut & in dominio semel introducto,

Grot. l. 2. c. 10. §. 2. c. 12. §. 8.

æqua-

æqualitatem imperat, ita ut ex inæqualitate jus oriatur minus habenti.

IX. Quid si contractus sint benefici, ut mandatum, depositum?

ꝛ. In contractibus benefici non quidem omnimoda æqualitas spectatur; si enim e. g. in mandato operæ merces respondeat, non amplius est contractus beneficus, sed transit in aliud negotii genus: attamen ex suppositione ejus quod agitur, ne quis scilicet ex beneficio damnum sentiat, is qui beneficium negotium in se suscipit, indemnis servari debet, tum propter impen-
sas, quas in negotium fecit, tum propter damnum, quod propter negotium susceptum incurrit.

Grot. l. 2.
c. 12. §. 13.
Puf. l. 3. c.
3. §. 7. & l.
5. c. 3. §. 7.
Feld. ad l.
2. c. 12. §. 8.
aliter.

X. Quomodo ista æqualitas invenitur & determinatur?

ꝛ. Hæc æqualitas invenitur & determinatur partim ex actibus, qui vel præcedunt contractum, vel qui interveniunt in ipso contractu principali; partim ex eo, de quo agitur.

Grot. l. 2.
c. 12. §. 8.

XI. Quomodo ex actibus, qui præcedunt contractum, hanc æqualitatem invenimus & æstimamus?

ꝛ. Is qui cum aliquo contrahit, vitia sibi nota rei, de qua agitur, significare debet; quia alias justum pretium

Feld. ad
Grot. l. 2.
c. 12. §. 9.
Puf. l. 5.
c. 3. §. 3.
Grot. l. 2.
c. 12. §. 9.
aliter.

Q statui

statui nequit; nam qui sciens pro re vitiosa pretium sumit, dum alter eam æstimat non vitiosam, plus consequitur, dum alter minus habet.

XII. *An & alia, quæ extra rei substantiam posita sunt, & tamen ad æstimationem ejus faciunt, indicari debent?*

Grot. l. 2.
c. 12. §. 9.
n. 2.

R. Non; quia hoc non venit ex natura contractus, sed extrinsecus contingit: ut, si quis frumentum vendat majori pretio, & sciat multas naves in cursu esse, quæ frumentum advehunt, non cogitur hoc indicare, vel frumentum suum minori pretio vendere; frumenti enim bonitas apparet, & tunc, quando contractus initur, revera tanti est, quanti venditur, etsi paulo post minoris sit futurum, propter aliarum navium adventum, adeo ut; cum quilibet sibi ipsi sit proximus, ne quidem contra humanitatis officium faciat, si non indicet. Nam non semper quicquid tibi audire utile est, idem mihi dicere necesse est: nisi de iis agatur, quæ rem subjectam per se contingunt, ut si domus sit pestilens, si à magistratu dejecta iussa &c.

Puf. l. 5. c.
3. §. 4.
Grot. d. c.
12. §. 9. n.
2. aliter.

XIII. *Quid juris, si vitia rei emtori jam nota sint?*

R.

XII. Non necesse est, ut indicentur, scientia enim utrinque par pares facit contrahentes; & sicut, ob vitia ab emtore indicata, emtio non potest rescindi, ita nec ob nota, vel ob ea, de quibus ex inspectione facile constare potuit; in hæc enim emtor consensisse videtur, & sic nulla ipsi fit injuria.

Grot. d. c.
12. §. 9. n.
3. l. 55. D.
de Edil.
edict. l. 15.
§. 1. *Ed. 43.*
D. de con-
trah. cens.

XIV. *Requiriturne, ut in contrahentium inter se voluntas sit equalis?*

XII. Et in voluntatis usu requiritur æqualitas in contractibus, ita ut, ne quis metus incutiatur contrahendi causa, aut si injuste incussus sit, ut dematur. Nam metum injustum incutiens ex suo delicto facit, ut in contractu oriatur inæqualitas, & ut ille plus, alter minus habere censeatur. Si metus juste incussus antecesserit, ut si magistratus sub poena mandet subditis, aut perpetuis, aut temporariis, ut vel emanent vel vendant, necessitate exigente, aut ut operas suas, vehicula vel naves locent, talis metus demi non debet; hic enim contractui videtur extrinsecus, & magistratus, vi eminentis domini, hæc omnia ante contractum celebrandum optimo jure mandare potuit.

Grot. d. c.
12. §. 10.
Feld. d. l.
aliter.

Puf. l. 5.
c. 3. §. 6. in
fin.

Grot. l. 1.
c. 1. §. 6.

XV. *Quomodo æqualitatem invenimus*

Q 2

mus

mus & æstimamus ex iis quæ interveniunt in ipso contractu principali?

Grøt. l. 2.

c. 12. §. 11.

Puf. l. 5.

c. 3. §. 8.

R. Si in ipso contractu non plus exigatur, quam par est. Id quod in onerosis contractibus adeo est observandum, ut id, quod pars altera amplius promittit, ne quidem tanquam donatum retineri possit. Nam animus ejus generis contractus ineuntium non censetur esse talis, nec præsumitur, nisi manifeste appareat: quod enim promittunt aut dant, credendi sunt promittere aut dare, tanquam æquale ei, quod accepturi sunt, & ut jus æqualitatis ratione debitum.

XVI. *Quomodo ex eo de quo agitur?*

Grøt. d. c.

12. §. 12.

n. 1.

R. Licet nec celatum quicquam sit, quod dictum oportuit, nec plus exactum, quam deberi putabatur, si tamen in re deprehendatur inæqualitas, sine culpa contrahentium, puta quod vitium latebat, aut quia de pretio errabatur, ea tamen resarcienda est, & demendum ei qui plus habet, reddendumque minus habenti: quia in contractu id utrinque propositum aut fuit, aut esse debuit, ut uterque tantundem haberet. Quanta autem hic debeat esse læsio, judex æstimabit, vel vir bonus,

nus, ex ipsa pretii magnitudine & rei valore, secundum id, quod æquum esse ipsis recta ratio dicitur. Ut autem tunc demum rescindatur, quando quis læsus est ultra dimidium veri pretii, hoc est ex jure civili, & constitui potest, ne nimium multiplicarentur lites, si ob quamcunque læsionem, contractus rescinderentur.

L. 2. § 2. C. de resc. vend.

XVII. *Quid est pretium?*

ꝛ. Pretium est valor rerum & actionum in commercium venientium, secundum quem illæ invicem comparari solent.

Puf. l. 5. c. 1. §. 2. in fin. Grot. l. 2. c. 12. §. 14.

XVIII. *Quotplex est?*

ꝛ. Pretium est vel vulgare, vel eminens. Illud est, quod deprehenditur in rebus & actionibus, seu operis in commercium venientibus, quatenus necessariae sunt vel utiles, vel delectationem hominibus adferunt. Hoc est nummus, & quicquid ejus vicem gerit, quatenus omnium rerum & operarum pretia virtualiter continet, & communem earundem mensuram præbere intelligitur.

Grot. § Puf. d. l. §. 3.

Ren. Budel. de monet. l. 1. c. 3. l. 1. D. de contrab. emt.

XIX. *Quot modis determinatur pretium?*

ꝛ. In statu naturali, extra civitatem, quarumvis rerum pretia ex conventio-

Grot. d. c. 12. §. 14. in fin.

*Puf. l. 5.
c. 2. §. 8. in
fin. & §. 9.*

*Puf. l. 5.
c. 1. §. 7.*

ne contrahentium determinantur. In civitatibus duplici modo: uno per legem, & vocatur pretium legitimum, quod regulariter cum iustitia & æquitate congruere præsumitur, ita ut in puncto consistat, nec latitudinem habeat, sed quantumcunque excessu iniustitia committatur. Quare, quando in gratiam emtorum, illud taxatur, venditori non licet ultrà exigere: quamvis si velit, & lex non prohibeat [id quod plerumque fit in gratiam aliorum mercatorum] possit minus accipere; altero autem modo pretium determinatur per communem hominum æstimationem & iudicium, accedente consensu eorum, qui inter se contrahunt; & hoc vocatur Pretium commune, seu naturale, quod habet aliquam latitudinem, intra quam plus minusve potest exigi & dari, seu res tanti æstimatur, quantum pro ea communiter offerri aut dari solet. Ita ut pretium vulgare commodè subdividatur in legitimum & commune, cui adjicitur pretium affectionis, si propter peculiarem affectum, res supra commune pretium ematur vel vendatur.

XX. *Quæ est mensura seu fundamentum pretii?*

R. Men-

R. Mensura, seu fundamentum pretii, in se, est aptitudo rei vel actionis, qua aliquid, mediatè aut immediatè, conferre potest ad vitæ humanæ necessitates, aut ad eandem commodiorem & jucundiorè reddendam. Unde res inutilès vocantur nullius pretii, sicut & homines interdum inutilia terræ pondera, seu nullius pretii, vocare solemus.

*Puf. l. 5.
c. 1. §. 4.
Grot. l. 2.
c. 12. §. 14.
aliter.*

XXI. At verò non omnibus rebus, quæ vitæ humanæ sunt utiles, pretium impositum est.

R. Quædam res & actiones sunt constitutæ extra commercium hominum, & extra eorum dominium, & eo ipso pretium iis est detractum, licet utilissimæ sint in vitæ humanæ & necessariæ, ut partes æris superioris, æther, cœlestia corpora, vastus oceanus &c. sic jure gentium res sacræ, sanctæ & religiosæ; item liber homo, quia non est in commercio, & similia, pretium nullum habent; sic actiones sacræ, exhibitio Sacramentorum &c. pretio comparari non debent. Item actiones, quæ animo perficiuntur, ut docere &c. licet, ut pro opera, quæ in his præstat, honorarium interveniat, æquum sit.

*Puf. d. 6.
l. 5. 5.*

*l. 1. §. 5. D.
de extra-
ord. cogn.*

Quædam res separatim teneri nequeunt.

unt, & sic pretium non habent, nisi aliis rebus accedant, e. g. apricum lumen solis, liquidus & purus aër, amœna facies terræ, umbra & similes res, quibus homines sine usu terræ frui non possunt, & hinc seorsim non habent pretium; at si jungantur cum regionibus, fundis ac prædiis, multum momenti adferunt ad augendum pretium.

XXII. *Quæ sunt rationes, cur pretium mox augeatur, mox minuatur?*

Grot. l. 2
c. 12. §. 14.
Boed. in
disj. de
mens. pret.
p. 59. 62.
68. 70.
Puf. l. 5.
c. 1. §. 6.

R. Variæ sunt rationes; ad intensiorem pretii imprimis facit raritas; & ambitio mortalium præcipuè æstimat ea, quæ quis cum paucis habet communia, & contrà vile est, quicquid intra cuiusvis suppellectilem cernitur. Res quotidiani usus, & quæ potissimum spectant victum, amictum, & arma, præcipuam pretii sui intensiorem nanciscuntur, quando raritas conjungitur cum necessitate, ut fieri solet in annonæ caritate, in obsidionibus & similibus (præter raritatem) necessitatibus. Pretia rerum artificialium intendi solent ex subtilitate & elegantia artis, ex fama artificis, interdum propter prioris possessoris præstantiam &c. Operarum & actionum pretia intendit earundem difficultas, dexteritas, utilitas,

Fitas, necessitas, agentium raritas. O-
peræ quædam nobiliores sunt, quia iis
 præstantur ea, quæ æstimari non pos-
 sunt. Sic emis à medico rem inæsti-
 mabilem, vitam ac valetudinem bo-
 nam; à bonarum artium præceptore,
 studia liberalia & animi cultum. Ita-
 que his non rei, sed operæ pretium sol-
 vitur, quod à rebus suis avocati nobis
 vacant, honorarium (non meriti sui,
 sed occupationis suæ) ferunt. Pre-
 tium animantium brutorum intenditur
 interdum, propter affectum peculia-
 rem, ex quadam quasi familiaritate,
 aut quia genio nostro sese aliquo mo-
 do applicare norunt, aut quia ope eo-
 rum magnum olim malum effugi-
 mus, aut quia insignis eventus monu-
 mentum sunt, dexteritas etiam mul-
 tum confert, raritas & necessitas. Præ-
 terea in communi pretio solet habe-
 ri ratio laborum & expensarum, quas
 communiter mercatores faciunt; ex-
 traordinariæ huc non pertinent, quan-
 do forte mercator in advehendis rebus
 morbo correptus, multum impendit
 in medicos &c. sed superflua non æ-
 stimantur. tempus, cogitationes & cu-
 ræ, quas mercatores mercibus cõnqui-
 rendis, asservandis, aut distrahendis,

*Senec. de
 benef. l. 6.
 c. 15.*

*Puf. d. l.
 §. 7.*

*Groc. d. c.
 12. §. 14. n.
 2.*

*Puf. d. l.
 §. 10.*

Q 5 im-

impendunt; nec minus operæ famulorum, quos conducere necesse habent, considerandæ. Item longitudo ac periculum itineris, diversus pecuniæ & mercium valor in diversis locis. Qui vendunt merces minutatim, plus possunt exigere, quam qui in magna copia. Paucitas eumentium & pecuniæ, mercium autem abundantia, & quando merx quærit emtorem, pretium minuunt: contra eumentium & pecuniæ copia & mercium raritas pretium augment. Habetur etiam ratio lucri cessantis, quod ex pretii solutione dilata aut anticipata nascitur.

XXIII. *Materia pretii eminentis quod alias res æstimat, seu nummi, qualis esse debet?*

Gros. l. 2.
 § 12. § 17.

æ. Quia nummus debet esse mensura rerum aliarum, materia (1.) talis esse debet, ut per se minime, aut saltem difficulter flecti possit, ita ut usu & contrectatione perpetua non consumatur. (2.) ut sit è numero utilium & æstimabilium, talis nempe, in qua propter nobilitatem & raritatem, multarum rerum pretia contineantur, ita ut hæc materia bonitate & quantitate rebus cæteris respondeat. Si enim nummi materia inutilis esset, nemo pro rebus suis eam acciperet, puta, si ex papyro, corio,

corio, &c. nummi fierent; (3.) debet esse tractabilis, i. e. debet facile posse circumferri, condi, liquari, cogi, duci, cudi, figurari & versari, durare tamen in his omnibus minimo sui detrimento. Hinc plerisque gentibus commodissimum fuit visum, adhibere metalla nobiliora & non ita frequentia, aurum scilicet, argentum & æs, habita tamen ratione præstantiæ unius præ alio, quæ non in sola hominum opinione, sed in modò dictis consistit.

Ziegl. de
jur. Maj.
l. 1. c. 40
§. 15.

Arnif. de
jur. Maj.
l. 2. c. 7.
7. aliter.

XXIV. *At sæpe populi utuntur stano, ferro, plumbo, etiam corio, cortice, papyro?*

æ. Verum quidem est, exempla passim prostant, & patrum nostrorum & nostra memoria id usu venisse scimus; tamen nummi isti veri nummi non sunt, sed tantum vice nummorum, veluti subsidiarii quidam sponsores, habentur. Nec ad materias tales confugere licet, nisi urgente summa necessitate, nec alia intentione, quam ut, cessante necessitate, eæ cum veris nummis iterum permutentur, & damnum communitati illatum resarciatur.

Ren. Budel.
de monet. l.
1. c. 1. n. 27.
seqq. jung.
l. 9. §. 2. D.
ad L. Corn.
de fals. &
Gotbofr. in
not. Budæus ad
l. 1. D. de
contrab.
ent. Puf.
l. 5. c. 1. §. 13.

XXV. *An valor nummorum, pro lubitus ejus, qui summum imperium habet, potest augeri & minui, &*

an

an tantum alieni metalli auro vel argento admiscere poterit, quantum vult?

Zieg. d. sv.

l. 1. c. 49.

§. 21. 22.

§ seqq.

Puf. l. 5. c.

1. §. 14. §

19. Moiss-

neus de u-

sur. n. 797.

R. Non; cum enim nummus sit mensura pretii aliarum rerum, & receptus ad commodius exercenda commercia, non solum inter cives, sed & inter hos atque exteros, rector civitatis, si nummis suis enorme pretium posuerit, eos ad commercia suorum civium cum exteris reddit inutiles; & cum electa sit materia, cujus publica ac perpetua est æstimatio inter gentes, quatenus functionem recipit in comparandis rebus aut omnibus, aut maxime necessariis, si alieni metalli quantitatem & bonitatem non rite temperet, saltem ut exterorum, quibuscum nobis commercium est, monetâ non sint inferiores, ferè, præter permutationem mercium, cum exteris, civibus suis nihil reliquum facit.

XXVI. *Generali tractatione de contractibus absoluta, quæritur, quando in emtione & venditione dominium transferatur?*

Kulpis ad

Grot. l. 2. c.

12. Ex. 6.

§. 4. Grot.

l. 2. c. 12.

§. 15. Puf.

R. Quia ex contractu nascitur tantum obligatio ad rem habendam, ante traditionem emtor non potest fieri dominus, vel consequi jus, quod venditor

ditor in re habuit: non enim præcise obligatur ad dandum, seu ad dominium transferendum, sed sufficit interdum emtori præstitisse, ut habere rem liceat quodcumque velit: quod translatione possessionis & facultatis usufructuendi absolvitur.

*l. 5. c. 5. §
3. in fin. q.
lites.*

XXVII. *At periculum statim, perfecta emtione, pertinet ad emtorem, & res perit suo domino?*

R. Quamvis periculum statim pertineat ad emtorem, tamen inde non probatur, ante traditionem ipsum esse dominum; verum ideo hoc receptum est, quia ab emtoris voluntate pendet, rem venditam statim vel per se, vel per alium accipiendi, ita ut res penes ipsam, non autem penes venditorem periisset: quare etiam oportet ut solvat pretium, licet rem nunquam sit consecutus. Quo accedit, quod cum omnia commoda ad ipsum pertineant ante factam traditionem, naturale est, ut ferat quoque incommoda, & ut periculum sustineat. Tertia ratio, scilicet debitorem speciei liberari à sua obligatione, per rei interitum, probat quidem, venditorem non cogi posse, ut rem tradat, sed tamen ei exigenda pretium jus non tribuit.

*Grot. d. l.
aliter.*

*Puf. d. l.
aliter.*

Ziegl. b. l.

XXVIII.

XXVIII. *Si res bis sit vendita, quæ venditio valebit?*

Grot. d. e.
12. §. 15. n.
2.

Re. Ex duabus venditionibus ea valebit, quæ in se continuit præsentem dominii translationem: per hanc enim facultas moralis in rem abiit à venditore; quod non fit per solam promissionem.

XXIX. *An monopolia pugnant cum jure naturæ?*

Grot. l. 2. c.
2. §. ult. c.
12. §. 16.

Re. Monopolia non pugnant cum jure naturæ, quando is qui solus omnia coëmit, paratus est aliis vendere æquo pretio; tunc enim, licet alii non possint libere emere, à quocunque velint, tamen hoc impedimentum naturæ societatis contrarium non est, cum ipsorum non intersit, à quo emant, quod ad desideria naturæ attinet. Hinc etiam à summa potestate, justa de causa, & pretio constituto, Monopolia permitti possunt. Privatis autem, citra privilegium, hoc non licet, i. e. ii prohibere non possunt, ne alii quoque cives certum genus mercium tractent: licet de compacto id interdum agant, ut res supra pretium, quod summum nunc est, in communi pretio vendantur, aut vi aut fraude impediunt, ne major copia importetur, aut ideo merces

Puf. l. 5.
c. 5. §. 7.

l. un. C. de
monop. Cap.
Leop. art.
20. Joseph.
art. 19.
Grot. d. l.

coë-

coëmunt, ut sic raritate earundem procurata, iniquo illas pretio vendant. Huc non referuntur isti, qui ex solertia negotiativa plures merces coëmunt, ut data occasione pluris, pro temporis tamen ratione pretio non iniquo, vendant.

XXX. *In locatione & conductione cujus damno sunt sterilitas & alii casus usum impediētes?*

R. Venditioni & emtioni proxima quidem est locatio conductio, eisdemque regulis consistit. Respondet enim pretium pensioni sive mercedi, & mercedi usus rerum vel operarum; differunt tamen in casus præstatione: nam in emtione casus pertinet ad emtorem, in conductione ad locatorem; quia est contra æquitatem naturalem, ut quis mercedem solvat pro usu, quem citra dolus & culpam non percepit. Quare si nullus sit usus, nulla debetur merces, si aliquis sit usus, aliqua debetur merces; ita ut ex boni viri arbitrio, pro circumstantiarum diversitate, iudicium ferri debeat de mercedis remissione.

XXXI. *Si mea opera pluribus possit esse utilis, ut tamen mihi non existat laboriosior, quam si uni duntaxat adhibeatur, an à singulis solvenda*

pr. I. de locat. & cond.

l. 17. §. 2.

D. loc. cond.

Ziegl. ubi

Grot. l. 2.

c. 12. §. 18.

Feld. d. l.

Puf. l. 5.

c. 6. §. 2. &

3. Grot. l. 2.

c. 12. §. 18.

aliter.

dam mercedem, vel honorarium petere possim?

Prof. l. 5. c.
G. 5. 4.
Grot. l. 2.
c. 12. §. 19.
aliter. Feld.
b. l.

R. Si sint operæ artificiales, quæ pluribus communicatæ vilescunt, à singulis solidam mercedem stipulari licet; si non vilescant, & si unus solus tantum promiserit, quantum plures solverent, isto invito plures admitti non possunt, quia per contractum facultas usum locandi eo tempore mihi est adempta; & si me consentiente plures admittat, æquum est, ut reliqui contribuant conductori. Idem dicendum de operis, quæ animo perficiuntur, & pretio nummario æstimari non solent. Idem de operis vulgaribus, e. g. si quis solus navem conduxisset.

l. 2. §. 6.
D. ad L.
Rhod. de
jac. Str.
Ex. 20. th.
28.

XXXII. *Circa mutuum queritur an usuræ sint vetitæ jure naturali?*

Of. ad
Grot. l. 2. c.
12. §. 20.
Molinæus
de Usur.
q. 2. n. 86.
Seld. l. 6. c.
10. §. 11.

R. Non; quia enim in mutuo dominium transfertur in accipientem, æquum est, ut dum re nostra caremus, ille autem commodum & lucrum inde percipit, nobis aliquid pro usu rei nostræ solvatur. Quo accedit, quod Deus voluerit, Judæos scenerare extraneis, non Cananæis duntaxat, sed quibusvis aliis gentibus: & verò Deus non præsumitur expresse indulgere violationem & transgressionem juris natu-

naturæ erga quoscunque alios populos.

XXXIII. *At pecunia est res sterilis, & vero iniquum videtur, ut pro usu talis rei aliquid solvatur, imprimis cum usus rei à re ipsa, quæ tandem in eodem genere est restituenda, non possit distingui, ita ut videatur & res & usus rei reddi?*

R. Industria humana res sua natura infœcundas, e. g. domos, & sic pecuniam quoque, in quam pretium eminens est collatum, fructuosas facere potest. Et licet usus rei, seu pecuniæ, consistat in abusu, nec separari possit ab ipsa re, seu pecunia, quæ aliquando in genere restituitur, tamen quia post certum tempus demum ea redditur, & interea accipiens re utitur, hoc æstimabile est, & propterea aliquid solvendum. Hinc admittuntur alii contractus, qui in effectu cum usuris coincidunt, ut sunt census annui, montes pietatis &c.

XXXIV. *Quomodo æstimari debet pretium periculi, quod sustinetur in contractu assæcurationis?*

R. Æstimatio pretii, pro magnitudine periculi, intendi potest aut remitti, ita ut major sit, si præter tempestates,

R

etiam

Grot. d. c. 12. §. 10. n. 1. & 2. Feld. b. 1. Puf. l. 5. c. 7. §. 10. R. I. 1548. tit. 17. & Policey-Ordnung zu Franckf. 1577. tit. 17. Franz. Ex. 9. q. 4. Puf. l. 5. c. 1. §. 11. & 12. Grot. d. c. 12. §. 21.

Grot. l. 2. c. 12. & 23. in fin. Kubpis. Ex. 6. ad Grot. l. 2. c. 12. §. 6. Puf. l. 5. c. 9. §. 2.

etiam piratæ aut hostes metuantur, major etiam tempore hyberno, quam æstivo.

XXXV. *Ut hic contractus subsistat, quid requiritur?*

Grot. d. c.
12. §. 23.
Marq. de
Jur. Merc.
l. 2. c. 13.

ꝛ. Hic contractus avertendi periculi, quem affecurationem vocant, omnino nullus erit, si contrahentium alter rem, de qua agitur, aut salvam, quo destinabatur, pervenisse, aut periisse, sciverit.

XXXVI. *In societate negotiatoria quomodo partes in damno & lucro dicuntur æquales & inæquales?*

Grot. l. 2. c.
12. §. 24.

ꝛ. Quando paria sunt quæ conferuntur, sive sit pecunia, sive sint operæ, partes sunt æquales in lucro & damno; si non sint paria, partes sunt inæquales, propter exactum respectum, quem partes lucri & damni habent ad fortem.

XXXVII. *Potestne sociorum aliquis particeps esse lucri, ut immunis sit damni?*

Grot. d. §.
24. n. 3. l.
29. §. 1. D.
pro soc.

ꝛ. Hoc pactum quidem est præter naturam societatis, quæ vult, ut lucrum & damnum, pro rata sortis, sint communia: potest tamen sine injuria ita conveniri, modò tanto plus lucri ferat,

ferat, quam alioqui laturus fuerat is, qui in se damnum recepit.

XXXVIII. *An quis damnum sentire potest sine lucro?*

ꝛ. Iniquissimum est genus societatis, ex qua quis damnum, non etiam lucrum, percipit: nam ita naturalis est societati utilitatum communio, ut sine ea nequeat societas consistere.

Grot. d. 5.
24. n. 3. &
d. l. 29.

XXXIX. *An hæc equalitas etiam ita observatur in societate universorum bonorum?*

ꝛ. Quia incertæ spei & eventui ab initio se committunt socii, & æquale jus habent, tum circa lucrum futurum, tum circa impensas, quilibet sociorum, pro conditione sua, quantum leges frugalis & honestæ economiæ ferunt, ex societate sumere potest ea, quæ ad sui suorumque sustentationem requiruntur; & societate soluta, partes fiunt æquales, non habita ratione, an quis plus, an minus contulerit.

Grot. d. 5.
24. n. 3. in
fin. Sic. 22.
tb. 23. &
seqq.

XL. *Quando societas solvitur, ad quem pertinet periculum rerum, quæ collatæ sunt?*

ꝛ. Si plures pecuniam conferant, quilibet fert periculum suæ fortis, sicut & eam, soluta societate, præcipuam

Grot. d. 9.
24. n. 2.
Puf. l. 5.
c. 8. §. 2.

quam habet: si alter conferat pecuniam, alter autem operam, tunc aut (1.) opera confertur cum solo pecuniæ usu, eoque casu periculum pertinet ad solum dominum: & si pecunia salva sit, domino salva est; aut (2.) opera confertur cum dominio pecuniæ: quo casu opera habetur quasi pretium sorti adjectum, & si pecunia pereat, damnum erit commune, quemadmodum si societas solvatur, is qui operam tantum impendit, particeps fit fortis.

XLII. Quæ est communis utilitas in societate navali, seu admiralitate?

*Grot. l. 2. c. 12. §. 25.
Marq. de jur. merc. l. 2. c. 11. p. 305.*

R. Hæc societas navalis, seu Admiralitas, spectat ad communem diversorum mercatorum defensionem adversus piratas & hostes: hinc & præda communis est, & damna communiter feruntur, in quibus numerantur & vulneratorum impendia. Ut autem constet de quota parte damni ferendi, æstimantur naves, & quæ in navi sunt, & summa ex his conficitur, ut scilicet damnum resarciatur à dominis navium, pro ea parte, quam quisque habet in tali summa.

XLIII. An quæ hætenus dicta sunt de æqualitate observanda in con-
tra-

tractibus, semper à contrahentibus observantur?

R. Non, sed apud omnes gentes, ad præcidendas controversias infinitas, & ob incerta rerum pretia, naturaliter contrahentes se circumvenire possunt; i. e. natura negotiorum & commerciorum hoc requirit, ut interdum unus plus, alter minus accipiat.

Frantz. oss.
II. q. 3. l. 8.
C. de resc.
vend. Gros.
l. 2. c. 12.
§ 26. alt-
ter. §
Puf. l. 5. c.
3. §. 10.

C A P U T XIII.

De Jurejurando.

I. Quomodo pollicitationes, promissa, contractus &c. confirmari soleant.

II. Cur imprimis jurejurando soleant confirmari.

III. Quid sit jusjurandum.

IV. Quotuplex.

V. Quæ ad Juramentum requirantur.

VI. Qui jurare non possint.

VII. An sit juramentum, si quis non putans se jurare, proferat verba jurantia.

VIII. An teneatur jurans, si in mente sua reservet, quod non velit obligari.

IX. An is, qui verba jurantia deliberatè proferat, animo tamen non jurandi.

X. Quid, si jusjurandum dolo sit elicatum.

XI. Quid, si metu injusto.

XII. An ex talibus juramentis Deo acquiratur obligatio.

XIII. Cur Deus perjurus puniat.

XIV. An juramentum de re illicita obliget.

XV. Quid si jusjur. non quidem sit de re omnino illicita, sed tamen impediat majus bonum morale.

XVI. Quid si de re naturaliter impossibili juramentum præstetur, & res tantum pro tempore, aut ex suppositione, sit impossibilis.

XVII. Quæ sit forma jurisjurandi.

XVIII. An rectè juretur per creaturas.

XIX. An per falsos Deos.

XX. An Christianus tale juramentum à gentilibus rectè exigat.

XXI. Quis sit effectus juramenti.

XXII. An obligetur is qui aliquid jurato promittit latroni.

R 3 XXIII.

XXIII. An quis juramentum, per se præstitum, implere debeat.

XXIV. An contractus, in quo quis enormiter est laesus, possit rescindi, si jurato fuerit confirmatus.

XXV. An heres obligetur ex juramento defuncti.

XXVI. An per procuratorem & per literas jurari possit.

XXVII. An sit perjurus, qui non implet juramentum, nolente altero, ut impleatur: aut sublata

qualitate, sub qua juravit.

XXVIII. Quid contra juramentum sit; quando tantum sit illicitum, quando irritum.

XXIX. Quale jus superiores habeant in juramentis inferiorum.

XXX. An eos à juramento absolvere possint.

XXXI. Quale jus habeant in personam ejus, cui juratur.

XXXII. Quae juramentis sint affinia.

I. Quomodo pollicitationes, promissa, contractus &c. confirmari solent?

Grot. l. 2. c.
13. §. 1.
Puf. l. 4. c.
2. §. 1.

R. Variis modis; pignoribus, fidejussoribus, sed imprimis jurejurando.

II. Cur imprimis jurejurando solent confirmari?

Feld. b. l.

R. Quia dum hæc negotia jurejurando confirmantur, homines censentur esse maxime securi; nam juramentum præstatur sub amissione maximi boni, gratiæ nimirum Numinis æterni, quam nemo præsumitur velle amittere, quia ea amissa, salvus esse non potest. Hinc omnes populi, & ab omni ævo, nullum vinculum ad adstringendam fidem jurejurandò arctius existimarunt, & gravis pæna perjuris imminere nunquam

Grot. d. 1.

quam non credita est, ita ut & posteritas majorum delicta lueret, secundum illud Poëtæ.

At juramento quedam est sine nomine proles,

Trunca manus & trunca pedes: tamen impete magno

Advenit, atque omnem vastat stirpemque domumque.

III. *Quid est jusjurandum?*

R. Jusjurandum est religiosa affirmatio, per invocationem Dei in testem, sub amissione ipsius gratiæ facta. *Grot. l. 2. c. 13. §. 1. n. 3.*

IV. *Quotuplex est jusjurandum?*

R. Est vel Promissorium, vel assertorium. Illud est vel promissorium in specie, quando jurejurando aliquid promittimus, vel confirmatorium, quando actum præcedentem seu negotium præcedens jurejurando confirmamus. Hoc, scilicet assertorium, est illud, quod præstatur ad rem controversam decidendam. *Puf. l. 4. c. 2. §. 18. 19. 20. 21. 22.*

V. *Quæ requirantur ad juramentum?*

R. Requiritur (1.) animus rationis compos & deliberatus, (2.) ut res, quæ promittitur, & (3.) modus seu forma, sit licita, (4.) finisque licitus & bonus. *Grot. d. c. c. 13. §. 2. 6. & 10.*

R 4

VI.

Grot. d. c.

13 §. 2. c.

11 §. 5.

Textor. c.

27. n. 23.

Et 24. ali-

ter. Kulpis

7. tb. 3. in

fin. Grot.

l. 2. c. 20.

§. 46. n. 4.

Grot. d. c.

13. §. 2.

Puf. l. 4. c.

2. §. 3.

VI. *Qui ergo non possunt jurare?*

R. Furiosi, mente capti, impuberes, qui non intelligunt quod agunt, ut in cap. de promissis dictum; item athei, quia Deum esse negant.

VII. *Si quis non putans se jurare, proferat verba jurantia, eritne juramentum?*

R. Non; quia mens est, quæ jurat, non lingua, juxta illud Poëtæ:

Jurata lingua est: mente juravi nihil.

Sic, si quis juramentum recitat, vel etiam verba concepta alteri prælegit, talis non jurat.

VIII. *Quid si quis volens jurare, protulerit quidem verba jurantia, sed tamen in sua mente sibi reservet, quod non velit obligari, an ex tali promisso jurato obligabitur?*

R. Affirmatur; quia quoties signis externis animum nostrum alteri indicavimus, & is eum acceptavit, non potest non sequi obligatio; nam aliàs omnis ratio intervenientibus signis sese obligandi ex humana vita tolleretur, si quis tacita sua intentione posset impedire, ne effectus ille actum aliquem sequatur, cui producendo est institutus.

Mantz. 2.

resol. 2. §. 8.

Et seqq.

Puf. l. 4. c.

2. §. 5. Grot.

d. c. 13. §. 3.

paulòaliter.

jung. l. 2. c.

2. §. 3. c. 11.

§. 4. n. 1.

Et 3.

IX.

IX. *An obligatur verba jurantia deliberatò proferens, animo tamen non jurandi?*

R. Affirmatur: quia enim is actus ex animo deliberato processit, & alter in eum sensum rem accepit, effectum, qui ex eo sequitur, obligationem scilicet, intentione sua impedire non potest; nisi qui jurat sciat, aut probabiliter credat, ab eo, quicum negotium est, verba aliter accipi: nam dictis testem adhibens Deum, debet dicta facere vera, quomodo putat intelligi. Quamvis tamen & sic male faciat, dum nomen Dei assumit in vanum.

Grat. d. l.
2. c. 13. §. 3.
n. 1. & 2.
Of. b. l.

X. *An, quando jusjurandum dolo est elicitum, jurans obligatur?*

R. Negatur; quia dolus excludit animum deliberatum, qui consistit in eo, ut idem intelligamus & idem velimus; & quando dolo inducimur ad jurandum, præsupponimus factum ita se habere, prout ab altero fuit propositum, quod tamen revera ita se non habet: & sic non idem intelligimus & volumus. At si dubium sit, an non etiam sine eo fuisset juraturus, an standum sit verbis [quia simplicitas quam maxima juramento convenit] dubitatur.

Grat. l. 2.
c. 13. §. 4.
Seld. c. 16.
in princ.

XI. *Quid si juramentum metu injusto sit extortum?*

Puf. l. 4. c.
2. §. 8. Grot.
d. c. 13. §.
14. aliter.

R. Et hoc in casu jurans non obligatur, quia metus injustus impedit consensum deliberatum & liberum, & metum injustum mihi inferens non habet jus exigendi à me juramentum.

XII. *Sed annon hoc in casu Deo acquiritur obligatio?*

Feld. ad
Grot. l. 2. c.
13. §. 14.
Puf. l. 4. c.
2. §. 9. Grot.
l. 2. c. 13.
§. 14. aliter.

R. Negatur; quia jusjurandum est testimonium aliquod Dei, testis autem extestimonio suo non acquirit obligationem, sed eam, vel factum aliquod, de quo testatur, præsupponit.

XIII. *At vero Deus non puniret perjuros, nisi jurans obligatus fuisset Deo?*

Puf. l. 4. c.
2. §. 2. aliter.

R. Deus punit perjuros, non quia ex juramento nova obligatio oritur, sed quia delictum cum juramento concurrat, si quis pejeret, & nomen Dei in vanum assumat. Hinc etiam apparet, frustrà non adjici juramentum negotiis antè validis; acerbius enim punitur, qui iram Dei expresse provocavit; & quantum in se fuit, ad ipsius misericordiam sibi viam præcluserit, quàm is qui nude promisit, & promissa non servat.

Puf. d. l. 4.
c. 2. §. 6.

XIV. *Si præstetur jusjurandum de re*

re

re illicita, quid juris?

R. Juramentum de re illicita aut naturaliter, aut divina interdictione, vel etiam humana, non obligat; quia est de re impossibili, & propter legis interdictionem, facultas illud adimplendi nobis est ademta.

l. 14. § 15. D. de condit. Inst. Feld. b. c. §. 6. Puf. l. 4. c. 2. §.

XV. *Quid si quidem res non sit omnino illicita, sed tamen impediatur majus bonum morale, seu si per id prohibeamur obire aliquod officium humanitatis & pietatis?*

R. Jurans non obligatur, quia perfectum in bono & officii humanitatis, Deo & proximo debemus. Nam Deus vult, ut pro virili enitatur, ista aliis prestare: adeo ut ejus libertatem eripere nobis ipsis non valeamus. Huc pertinent isti, qui tam duro atque infociabili ingenio, morum feritatem jurejurando obfirmant, scilicet, ut ne hunc habeant mensæ aut lecti focium, ne illi bene unquam faciant &c. vel qui alios obstringunt, ne honestam aliquam, & humano generi utilem artem cum alio communicent &c.

Grot. hoc c. 13. §. 7. c. 2. §. 11. & seqq.

XVI. *Quid, si juramentum praestetur de re naturaliter omnino impossibili?*

R. Quia juramentum non mutat natu-

Feld. b. c. 13. §. 3.

turam pacti aut promissi, cui illud accedit, satis manifestum est, ad omnino impossibile neminem obligari; etsi graviter peccet, qui ita temere jurando, nomine divino abutitur. Si tantum pro tempore, aut ex suppositione, sit impossibile id quod juratur, ut si filiusfam. incio patre, matrimonium jurato promittat foeminæ, quod istam, soluta patria potestate, velit ducere, in pendentem est obligatio, & existente tempore quod supposuit, tenetur verum facere id, quod juravit.

Grot. l. 2.
c. 13. §. 8.
§. 9. c. 5.
§. 10.

XVII. *Quæ est forma jurisjurandi?*

Grot. d. c.
13. §. 10.
Str. Ex.
17. tb. 9.

R. Forma jurisjurandi est, ut fiat per religiosam invocationem nominis divini & devotionem sui ipsius, sive utrumque simul verbis exprimat, sive alterutrum tantum, puta hoc modo: Deus testis sit & vindex, si sciens fefellerit; vel ita; Deus testis sit, aut Deus sit vindex; quæ duo in idem recidunt. Nam cum superior, puniendi jus habens, testis advocatur, simul ab eo perfidiæ ultio poscitur: & qui scit omnia, ultor est, ideo quia testis est.

XVIII. *Licetne jurare per creaturas?*

Str. Ex.
17. tb. 7.
Ziegl. b.

R. Non; quia (1.) religiosa invocatio ipsis non debetur; (2.) quia solus Deus est

est omniscius ac omnipotens, ideoque solus dignus, qui in conscientiae nostrae testem & perfidiae ultorem invocetur. Sic ergo non licet jurare per Angelos, nec per principem, per solem, terram, coelum &c. Neque execrationes, quibus rem nobis charissimam devovemus, ut liberos, patriam, principem &c. quo de sinceritate nostra proximus certus sit: neque obtestationes, veluti cum res, quas magis facimus, deducimus in comparationem cum re jurata, ut sic testemur, non minus id, quod asserimus, nobis cordi esse, (ideoque verum nos dicere) quam eas res, quas obtestati sumus, confundi debent cum juramenti.

c. §. 10. &
11. Grot. b.
c. §. 11. aliter. Puf. l.
4. c. 2. §. 3.
aliter.

XIX. Si quis juret per falso Deos, an obligatur?

II. Affirmatur, quia ex errore putat se jurare per verum Deum; seu quia sub falsis notis, generali tamen complexione, numen intuetur: ideo verus Deus, si perjeratum sit, in suam injuriam id factum interpretatur.

Grot. b. c.
§. 12. Feld.
b. l. Puf. l. 4.
c. 2. §. 4.
Thegi b. c.
§. 12. & G.
sibid. aliter.

XX. An Christiano licet à gentilibus, quibuscumque negotium est, tale juramentum exigere?

IX. Christiani quidem non debent sub tali forma gentilibus deferre juramentum.

Grot. b. c.
§. 12. Of.
d. c. §. 12.
Str. Ex.
17. Feld. b. l.

mentum, multo minus ipsi ita jurare, quia idololatricum est; si tamen adduci non possint, ut aliter jurent, ipsi quidem jurabunt, ut oportet, à gentilibus autem accipiant juramentum, quale habere possunt.

XXI. *Quis est effectus juramenti?*

Grot. d. c.
13. §. 13.
Feld. b. l.
aliter.

R. Sicut intendimus per juramentum, ut aut aliquid liciti promittatur, aut ut confirmetur, aut ut controversiæ finis imponatur: ita etiam effectus juramenti varius est; præcipuus tamen est præcidere controversias. Nam omnis disputationis finis est juramentum rem sanciens.

XXII. *An quis obligatur juramento aliquid promittens latroni?*

Puf. l. 4. c.
2. §. 8. Grot.
l. 2. c. 13. §.
14. aliter.
Et cum eo
Of. b. l.
Ziegl.
Frantz. 2.
Resol. 3.
Kulpis. Et
plures alii.
Grot. l. 3.
§. 19. §. 1. c.
21. §. 26.
Et seqq.

R. Non, quia vitium est in latrone, scilicet dum metum injustum mihi infert, non potest acceptare promissum, & sic si de facto aliquid promisi, nulla ex promisso oritur obligatio, ne quidem respectu Dei; nam Deo nihil promisi, neque dixi in honorem & gloriam divini nominis latroni dabo. Idem dicendum, si quid piratæ, qua tali, promittatur. Secus est, si hosti publico, quia metus quem infert, justus est.

XXIII. *An cogitur quis fidem juratam*

tam

*tam isti servare, qui eam antea
fregit?*

Grot. l. 2. c.
13. §. 16.

xx. Si jurata promissio respectum habeat ad alterius promissionem, ita ut ei quasi conditio insit, cum alter promissionem non implet, non fit perjurus, si vicissim non præstet id quod juravit, ob defectum conditionis: à parte scil. ejus cui juravit; conditione autem deficiente, deficit promissio & nulla est: eventus enim ostendit, nullam esse obligationem, utpote quæ non nisi sub conditione contracta erat. Si verò diversi generis sint promissa, & respectum mutuum non habeant, omnino juramentum erit servandum. Licet enim alter contra jus naturæ egerit, quod vult pacta esse servanda, mihi tamen delinquendi impunitatem concedere nequit.

Grot. l. 3.
c. 19. §. 14.

XXIV: *Si quis juramento confirmet
contractum, in quo enormiter
est læsus, potestne actus
rescindi?*

Puf. l. 4.
c. 2 §. 11.
Grot. d. c.
13. §. 16.
n. 2. aliter.
Mornac. ad
l. i. C. si
advers.
vend. Str.
Ex. 8. ib.
54.

xx. Affirmatur, quia juramentum non mutat naturam contractus, cui accedit. Si ergo contractus, propter inæqualitatem intervenientem, potest rescindi, etiam juramentum potest rescindi, quod eam præsupponit æqualita-

litem, quam contractus jure naturæ postulat.

XXV. An hæres obligatur ex juramento defuncti?

Grot. d. c.

13. §. 17.

Puf. l. 4. c.

2. §. 17.

R. Si ex promisso jurato perfectum jus tertio sit acquisitum, hæres obligatur, quia hoc onus bonis adhæret, in quæ succedit, & in quibus defunctum repræsentat. Si nemini fuerit jus quæsitum, & ipsa obligatio consistat tantum in pietate, fide, constantia &c. hæres non obligatur, quia hæc ad hæredem non transeunt, sed finiuntur cum persona jurantis. Imo priori in casu, si hæres non præstet factum defuncti, non fiet perjurus [quia juramentum continet devotionem sui ipsius, & verò hæres se ipsum non devovit] sed tantum perfidus. Sic, si populus juraverit, illi tantum cives, qui jurarunt, si juratum non præstetur, fient perjuri, non autem reliqui, qui juramento non consenserunt, & in quorum animam non est juratum: sicut nec successores, sed tantum fiunt perfidi.

Grot. l. 2.

c. 21. §. 8.

§ 19.

XXVI. Possumusne jurare in alterius animam?

*c. 6. de test.
in 6. Ziegl.
ad Jus Can.*

R. Ita; si procurator meus, mandato speciali instructus, nomine meo juret, ipse

ipse fecisse videor, quod per alium feci, & si non servem, quod jurato promisi, perjurus sum. Sic possumus jurare per literas, nihil enim refert, sive verbis ore prolatis, sive scriptis, Deum invocemus in testem.

3. tit. 1. n.
13. Frantz
2. Resol. 1.
§ 47.
Schitt. Ex.
23. tb. 32.
& seqq.

XXVII. *Si jus, quod tertio ex juramento est quaesitum, remittatur ab ipso, an perjurus sit, si promissum non praestem?*

R. Non; quia remissio ipsius facit, ut juramentum habeatur pro praestito. Sic etiam aliquis non amplius tenetur ex suo juramento, si qualitas, sub qua alicui juravit, cesset, ut si magistratus desinat esse magistratus, si subditus discedat à civitate &c. Nec opus est speciali remissione jurisjurandi.

Grot. d. 6.
13. §. 18.
Puf. l. 4. c. 6.
2. §. 11.

XXVIII. *An quod contra juramentum fit, illicitum tantum est, an etiam irritum?*

R. Judicandum hoc est ex natura actus. Aut enim juramentum continet plenam abdicationem potestatis ad actum, ut si quis juret, se nec posse, nec velle foedus facere cum aliis; si contra faciat, non erit tantum perjurus, sed & foedus erit irritum, propter defectum facultatis, quam abdicavit: aut sola fides tantum adstringitur

Grot. l. 1.
6. 3. §. 16.
l. 2. c. 15.
§. 7.

Str. Ex.
32. th. 38.
Facb. 4.
contr. cap.
2.

tur jurejurando, e. g. si quis hæredi instituto juret, se non mutaturum testamentum, & postea mutet, erit perjurus tantum, sed testamenti mutatio valebit; quia facultatem mutandi testamentum retinuit. Sic, si rex regi juret, se certo in loco non exstructurum munimenta, & postea exstruat, fiet perjurus, exstructio tamen valebit, quia facultatem retinuit munimenta exstruendi.

XXIX. *Quale jus superiores habent in juramenta inferiorum?*

Orat. d. c.
13 §. 20.
Feld. b. l.
Seld. l. 6. c.
1. p. 703.
c. 7.

¶. Quia actus inferiorum non sunt plene in potestate ipsorum, sed à superioribus dependent, ideo duplex potest esse actus superiorum circa id quod juratur: alter directus in personam jurantis, alter in personam cui juratur. In personam jurantis dirigi potest, aut antequam jurètur, irritum nempe reddendo juramentum: quatenus jus inferioris sub potestate superioris continetur, & sic facultatem ad actum ipsis auferendo, ut si superior prohibeat inferioribus, ne vendant frumentum exteris, venditio contra prohibitionem facta, etiam jurato, erit nulla; aut postquam juratum est, scil. ne impleatur, idque propter summum imperium, quod

su-

Superior in actiones inferiorum habet : aut ut non valeat, nisi certo respectu, ut si, forte propter imbecillitatem iudicii, aliquis minor renunciaret beneficio sibi competenti, hoc non valeat, nisi à majorenni approbetur; aut contrà, ut valeat, si confirmetur juramento.

Grot. d. c. 13. §. 20. n. 4.

XXX. *An ergò is, qui summam in civitate habet imperium, aliquem potest absolvere à juramento?*

xy. Ita; quia enim summam habet potestatem in ejus personam, habet etiam in ejus verba & promissiones, sive obligationem, ex jurata promissione ortam, totam tollat, sive aliquem tantum absolvat à juramento, ad effectum agendi, i. e. ut sine metu perjurii agere possit.

Grot. d. c. 13. §. 20. n. 2. in fin. Inst. Jur. Publ. p. 278. Brachd. Mysk. ad Jus Can. voce t Relaxatio juram. Ziegl. de jur. Maj. l. 1. c. 21. p. 355.

XXXI. *Quid juris quando actus superioris est directus in personam ejus cui juratur?*

xy. Potest tollere ab eo jus, quod ex jurata promissione partum est, aut etiam vetare, ne quid ex tali juramento accipiat: idque duobus modis, sive in pœnam, sive ob utilitatem publicam, ex vi supereminentis dominii. Imò, si post juratam promissionem, vel etiam antè, subsit mutuum debitum,

Grot. d. c. 13. §. 20. n. 3. c. 11. §. 7.

Ziegl. b. l. Text. c. 27. §. 76. & 77. aliter;

ipse jurans potest compensare id quod is, cui juratum est, ipsi debet, cum eo quod jurato promisit.

XXXII. *Quenam sunt affinia juramentis, seu quae habentur pro juramentis?*

Græc. l. 2.

s. 13. §. 22.

Text. c. 27.

m. 41. §. 42.

Caill. 2.
n. 59.

¶ Multis in locis receptum est vice jurisjurandi, ut fides datis dextris, aut alio quodam signo obstringatur, ea vi, ut, ni impleatur promissio, promissor non minus detestabilis habeatur, quam si pejerasset. Præcipue de regibus, virisque principibus dictum est usitatissimum, fidem eorum pro jurejurando valere; talis est formula apud Germanos, *bey Fürstlichen, Græfflichen, Adelichen, Treuen und Ehren*. Hinc tales personæ debent esse bonæ fidei, & vitam potius ponere, quam fidem, quod pertinet illud Guntheri Ligurini: — *Unde jus & reverentia verbo Regis inesse solet, quovis juramine major.*

CAPUT XIV.

De eorum, qui summum imperium habent, promissis & contractibus, & juramentis.

I. *An hætenus dicta de promissis, contractibus &* | *juramentis, etiam apud reges obtineant.*

II. *Quo*

II. *Quæ quæstiones peculiares circa eorum promissa, contractus & juramenta, sint consideranda.*

III. *An rex se ipsum in integrum restituere possit, & contractum suum irritum facere.*

IV. *An in integrum restitutiones ex jure civili veniant, & ad reges pertineant.*

V. *An non potius in integrum restituendi sint ab eo, cui Monarchia universalis competit.*

VI. *An pacta cum extraneis, per tutores inita, Rex sub obtentu minorenitatis, revocare possit.*

VII. *An exceptio metus, doli, lesionis &c. valeat contra capitulationes regibus præscriptas,*

VIII. *An Rex juramentum suum rescindere possit.*

IX. *An obligetur in iis, quæ sine causa promissit.*

X. *An emere & vendere sine certo pretio, locare & conducere sine certa mercede possit.*

XI. *Rex, cum subditis con-*

trahens, an naturaliter obligetur, an Civiliter.

XII. *An ipse jus quæsitum auferre possit.*

XIII. *An res exteriorum supereminenti alterius dominio subsint.*

XIV. *An contractus regum leges sint.*

XV. *An ex regum contractibus teneantur successores, vel ipse populus.*

XVI. *Quousque hæc facultas populum obligandi se extendat.*

XVII. *Cur hæc potestas populum obligandi non iudicetur ex eventu.*

XVIII. *Si contractus incipiat vergere ad publicam perniciem, an rescindi possit.*

XIX. *Quid si Rex alienare vellet partem regni aut regalis patrimonii.*

XX. *Beneficia principum an semper revocari possint.*

XXI. *An populi teneantur contractibus invasorum imperii.*

XXII. *Modus iste perveniendi ad imperium an non sit illegitimus.*

I. *An ea, quæ dicta sunt de promissis, contractibus & juramentis, etiam locum habent apud Reges, & eos qui par jus regibus obtinent?*

R. **A**ffirmatur, quia sunt juris naturæ & gentium, quibus ju-
 ribus

*Grot. in
 Proh. in pr.
 l. 2. c. 11.
 §. 5. n. 3.*

ribus reges non minus obligantur, quam privati quicumque.

II. *Sed annon peculiare quædam sunt quæstiones circa promissa, contractus & juramenta regum?*

Grot. l. 2. c.
14 §. 1.
B. 1.

R. Ita, scilicet tum de eo, quod ipsis in actus suos licet, tum de eo, quod in subditos, tum de eo, quod in successores suos licet.

III. *An Rex potest se ipsum restituere in integrum, & suum contractum irritum facere?*

Bod. l. 1. c.
8. Grot. d.
c. 14 §. 1.
n. 2. aliter.
Grot. b. c.
§. 11. n. 2.
Boeck. de
eo quod ci-
vit. p. 43.
in fin. Kul-
pis. b. c. arg.
l. 41. D. de
hæc. Inst.
Gothofred.
in C. ne quis
in sua cau-
sa. §.
A torn. ibi.
Cour. de fin.
Imp. c. 19.
§. 3.

R. Affirmatur, si scilicet sit evidens æquitas; hæc enim uti omnibus hominibus hoc beneficium tribuit, ut æqualitas inter contrahentes observetur, ita & regibus, sive actus sint regii, sive actus eorum privati, i. e. sive contrahant, e. g. ut Leopoldus, Josephus &c. Nam quamvis actus regii perinde sint, ac si ipsa Communitas fecisset, & communitas se ipsa non sit superior, tamen non requiritur, ut restitutio in integrum semper fiat à superiori; nam si qui sunt Reges, aut parem ipsis potestatem habent, sicuti isti, qui copiam judicis habere non possunt, sibi ipsis possunt jus dicere, & se ipsos in integrum restituere.

IV. *An vero restitutio in integrum*

ut.

*venit ex jure civili, quod ad re-
gos, quæ tales sunt, non
pertinet?*

R. Restitutio in integrum non ve-
nit ex jure civili, sed ipsa æquitas na-
turalis vult, ut metu injusto coactus,
dolo circumventus, vel ætatis lubrico
lapsus, absentia vel alia justa causa læ-
sus in integrum restituatur, vel ut ac-
tus irritus declaretur: & in hac resti-
tutione tempus, intra quod fieri de-
bet, non est definitum, sed definiri
debet ex eo, ex quo potuit aliquis
eam petere & impetrare, adeo, ut si
quis illud tempus effluere patiat, jus
suum vel rem pro derelicto habeat.

V. *Annon videtur dicendum, si resti-
tui debeat, hæc non fieri debere ab
ipsis Regibus qui læsi sunt, sed ab
eo, cui jure nature competit uni-
versalis Monarchia?*

R. Non, (1.) quia Monarchia univer-
salis non datur. (2.) Si Monarcha uni-
versalis læderetur, se ipsum deberet in
integrum restituere. Quanquam au-
tem hæc sententia non sit admittenda,
tamen si res dubia sit, eorum opinio
non videtur spernenda, qui volunt o-
pus esse, ut fiat restitutio per arbitros
compromissarios; hi enim interdum

Grot. d. e.
14. §. 1. n.
2. aliter.
Corring. d.
1. Puf. l. 2.
c. 10. §. 2.
Ziegl. b. e.
§. 1. Bod.
d. 1. c. 8.

Grot. l. 2. c.
22. §. 13. n.
2. in fin.
Corring. de
fin. Imp. c.
19. §. 8. in
fin. Feld.
b. c. §. 1.
Grot. l. 2.
c. 23. §. 2.
l. 2. c. 29.
§. 46.

judices inter Reges sunt.

VI. *An pacta, cum extraneis per tutores legitime inita, Rex sub obtentu minorennitatis, potest revocare?*

l. 47. D. de
min. Str.
Ex. 8. th.
46. Puf. l.
8. c. 10. §. 3.
q. liter.

R. Affirmatur, si æquitas & læsio sit evidens. Prætextus enim minorennitatis solus non sufficit; & qui cum ipsis contraxerunt, si securi non sint, sibi imputent, quod in suo contractu non observaverint æqualitatem, quæ inter contrahentes observari debet: non enim sufficit, si legitime contrahatur, i. e. secundum formam & solennitates juris, verum etiam omnis læsio abesse debet.

VII. *An exceptio metus, doli, læsionis &c. valet contra Capitulationes, quæ regibus limitatis præscribi solent?*

Græq. l. 2. c.
5. §. 6. §.
10. c. 11. §.
5. Limi. in
proem. ad
Capit. Im-
per. & Reg.
sect. 2. n. 1.
& Joqq.
Puf. l. 5. c.
10. §. 2.

R. Non, (1.) quia reges qui jurant in Capitulationes, semper sunt perfectæ ætatis. (2.) Si leges istæ nimis duræ videbantur, nemo erat qui regnum suscipere cogebat. (3.) Populus non præsumitur adeo imprudens esse, ut regem suum ejusmodi legibus velit adstringere, quæ summum imperium reddant mancum, aut velut mobile.

VIII. *An ea, quæ hæctenus dicta sunt, ob-*

obtinent etiam in juramentis regum?

¶. Affirmatur, quia juramentum judicatur ex natura actus, cui accedit; si æquitas velit, ut iste actus rescindatur, juramentum, quod huic actui accessit, rescindi potest, sive antecederet hoc fiat, sive consequenter. Nec magis hic requiruntur distinctæ personæ, quam in restitutione in integrum, ubi rex seipsum, vel per arbitros restituit: nec præsupponitur in relaxatione juramenti, illud præstitum esse ab inferiori, sed præsupponitur justam subesse causam, ex qua fit relaxatio.

Bodin. l. 1. c. 8. Grot. aliter. b. c. §. 3. Ziegl. b. l. Kulpis. d. c. §. 2. in fin. Jung. Rbet. Inst. Jur. publ. l. 3. tit. 6. §. 5. p. 54.

IX. *An Rex obligatur in iis, quæ sine causa antecedente promisit?*

¶. Ita: Nam non minus ad reges, quam ad alios pertinet, quod promissa plena, absoluta & acceptata jus transferant in acceptantem. vid. c. II.

Grot. b. c. §. 4. c. 11. §. 10.

§. 4.

X. *An valent à Regibus facta emtio & venditio sine certo pretio, locatio & conductio sine certa mercede?*

¶. Non; quia determinatio pretii in emtione, & expressio mercedis in locatione, non sunt à jure civili, sed à jure gentium, ex natura ipsorum horum

Ziegl. b. l. Grot. b. c. §. 5. paula aliter, contra Kasg. 2.

§ § contra-

Controv. II.
lustr. c. 51.
n. 34. §. ult.
Juss. Adm.
Richard. ad
ad §. 1. Inst.
de conj.
nov.

contractuum; adeo ut si pretium in emtione non sit determinatum, non sit emtio, & si merces non sit determinata in conductione, non sit conductio, sed transeat in aliud genus contractus.

XI. Quando Rex cum subditis contrahit, an obligatur tantum naturaliter, an verò etiam civiliter?

Græ. b. c.
§. 6. n. 2.
Feld. b. c.
§. 6.

Græ. l. 2.
c. 4. §. 12.
b. c. §. 5. sed
aliter.

R. Si per obligationem civilem intelligamus talem, quæ juri naturæ est conveniens, & quæ approbatur vel comprobatur à jure civili, civiliter obligatur: sin per obligationem civilem intelligamus obligationem, quæ à lege civili vim coactivam accipit, Rex non obligatur civiliter, ne quidem tanquam membrum coetus; quia licet sit membrum coetus, seu civitatis, tamen est tale membrum, in quod translatum est jus integri, seu omnia jura reliquorum membrorum, adeo ut à reliquis, tanquam universis, obligari non possit, nec à se ipso, quia se ipso superior non est. Obligatur ergò Rex tantum naturaliter: ut tamen ex hac naturali obligatione nascatur actio, scilicet, ut contrahens petere possit, & si Rex facere velit id quod conscientia, honestas & æquitas dicant, etiam cum effectu.

festu. Et hinc est, cur Reges soleant
 permittere, ut conveniantur in pro-
 priis tribunalibus; ut jus creditoris de-
 claretur, licet exactio sequi non possit,
 si sponte sententiæ satisfacere non ve-
 lint; nam subditis cogere eum, cui
 sunt subditi, non licet.

A. B. Cap.
 5. & ibi
 Limnaus.

XII. *An Rex subditis jus quæsitum
 auferre potest?*

re. Affirmatur; & quidem duplici
 modo ipsis jus quæsitum auferre pot-
 est, aut in poenam, aut ex vi superemi-
 nentis domini: neque necesse est stricto
 jure, ut fiat compensatio; quia Rex
 jure suo utitur. Vi enim eminentis
 domini, de rebus privatorum, in u-
 tilitatem publicam, disponere potest
 eo modo, quo paterfamilias de iis dis-
 ponit in utilitatem suæ familiæ. Licet
 æquitas suadeat, ut damnum, quod
 omnium causa quis sustinuit, ab o-
 mnibus, in quorum commodum ces-
 sit id quod est impensum, resarcia-
 tur. Neque interest, utrum jus quæ-
 situm sit ex jure naturali, an ex jure
 civili, nam in utrumvis par jus est re-
 gis, nec hoc magis, quam illud, sine
 causa tolli potest, aut si sine causa hoc
 Rex faciat, haud dubie tenetur repa-
 rare damnum datum; facit enim con-
 tra

Grot. d. c.
 14. §. 7.

Fr. Horn.
 l. 2. c. 4. §.
 20. Grot. d.
 l. alitor.

Grot. c. 14.
 §. 8. Ziegl.
 b. l. & de
 jur. Maj. l.
 1. c. 4. p.
 99.

tra verum jus subditi & contra jus naturæ, quod non patitur, ut alicui jus, legitimo modo partum, sine causa & facto suo auferatur.

XIII. *An exterorum bona, quæ tempore necessitatis apud nos deprehenduntur, dominis ipsorum alibi existentibus, vi supereminentis domini, detineri possunt?*

*Grøt. l. 2.
c. 14. §. 8.
in fin.*

*Grøt. l. 2.
c. 2. §. 10.
Boesl. in
com. d. c.
2. §. 10.
Horn, l. 2.
c. 4 §. 19.
Conring. de
Fin. Imp.
c. 19. §. 6.*

R. Verior est affirmantium opinio, quia extrema necessitas aliàs ex jure humanitatis facit, ut alterius rem occupare possim, quæ non est in meo territorio; multo magis ergo, si talis res inveniatur in meo territorio, & intra meam jurisdictionem. Quo accedunt exempla populorum ita sentientium.

XIV. *An contractus Regum sunt leges?*

*Grøt. d. c.
14. §. 9.
Feld. b. l.
alior.*

R. Non, quia ex promissis & contractibus jus nascitur adversus regem, non ex legibus; & si has revocet, nemini facit injuriam. Quædam tamen ex legibus & contractibus mixta esse possunt, ut contractus cum vicino Rege, aut cum publicano factus, qui simul pro lege publicatur, quatenus ei insunt, quæ subditis observanda sunt.

XV. *An ex Regum contractibus*

te.

tenentur successores?

2. Si sint successores omnium bonorum, & simul regni hæredes, ut in regno patrimoniali, quia promissis & contractibus teneantur, dubitandum non est; pro debitis enim, etiam personalibus, bona defuncti, respectu quorum dicimur creditores vel debitores, ut obligata sint, ipsi rerum dominio coævum est: si verò sint successores tantum in jus regni, ut in regno non patrimoniali, vel electio, vel successivo, directè quidem & immediatè hi successores, quæ tales, non obligantur, quia jus non accipiunt ab eo, qui proxime decessit, sed à populo: obligantur tamen per interpositam civitatem, quatenus imperium transfereudo, civitas facultatem quoque regi concessisse videtur se obligandi, tanquam capiti suo. Nam in moralibus qui dat finem, dat ea, quæ ad finem perducunt; sine enim hac facultate obligandi populum, regi nullum est medium expediendi negotia, sive in ipsa civitate, sive cum exteris: si sunt successores partim in bona, in jus verò regni in solidum, promissa & contractus respectu ipsorum bonorum, in quæ successerunt, omnino servare debent:

*Græc. d. c.
14. §. 10. &
c. 21. §. 19.*

*L. 1. c. 5. §.
17. Boeckl.
de eo quod.
civ. egit. p.
42. usque
ad 48.*

bent: quæ vero promissa & contractus ista bona non respiciunt, in his observanda moda dicta distinctio, scilicet quod per interpositam civitatem obligentur.

XVI. Quousque hæc potestas populum obligandi se extendit?

Grot. d. c.
14. §. 12.
§. c. 9. §.
8. n. 1. §. 2.
Carpz. de
leg. reg. c.
13. sect. 2.
n. 13. in fin.

¶. Hæc potestas populum obligandi non abit in infinitum; neque enim obligandi infinita potestas ad imperium recte exercendum necessaria est, sed requiritur, ut rex habeat probabilem rationem: quod in dubio, ob regentium auctoritatem, præsumi debet, si ve postmodum exitus respondeat consilio & rationi regis, si ve non respondeat. Non enim exitus in hac re, sed probabilis ratio rei gerendæ, spectanda est, quæ si adsit, & populus ipse obligatur, si quo casu sui juris esse coeperit, & successores, ut populi capita. Sicut &, si quid populus liber contraxisset, obligaretur is, qui postea regnum plenissimo jure à populo acciperet. An verò, si talem populum bello Rex subegisset, idem obtinere debeat, vid. cap. 9.

Ziegl. b. c.
§. 12.

XVII. Cur hæc potestas populum obligandi non judicatur ex eventu?

Grot. d. c.
14. §. 12. n.
L

¶. Reip. non expedit, imò periculo.

culosum esset, ad tales angustias rei-publicæ imperantem velle adigere. Facile enim inde oriri posset confusio, dum actum utiliter modò gestum assererent, modò negarent, ut sic nulla contrahentibus esset securitas.

XVIII. *An si contractus inticiat vergere ad publicam perniciem, declarari potest nullus, quasi factus sub conditione, sine qua juste fieri non potest?*

ꝛ. Difficilis & periculosa est hæc declaratio, ubi cum exteris agitur, qui bona fide contraxerunt, & nullo jure casus Reip. ferre coguntur; imò, si talis conditio subintelligeretur, quis unquam exterorum certus esset de suo contractu, & quis cum alio rege vel populo contracturus esset?

*Græc. d. n.
14. §. 12.
n. 4. alienor.*

XIX. *An contractus valent, si pertineant ad alienationem regni, ejusve partis aut regalis patrimonii, quatenus id regi non est permis- sum?*

ꝛ. Non, quia facti sunt de re aliena. Tantundem erit in regnis restrictis, si quam materiam aut actuum genus populus à potestate regia exceperit. Nam, ut tales actus valeant, populi per se, aut per eos, qui populum legitime re-

*Græc. d.
14. §. 12.
n. 6.*

fe-

ferunt, consensus requiritur, ut supra dictum, cap. 6.

XX. An beneficia principum, quæ liberaliter sunt concessa, semper possunt revocari?

Grat. d. c.
14. §. 13.
Tabor. de
oblig. suc-
cess. in off.
c. 5. *Ziegl.*
de jur. maj.
l. 1. c. 12. p.
237. *Inst. i*
Jur. Publ.
p. 484. &
199.

ꝛ. Donationes, beneficia & privilegia, si probabilem habeant rationem, sine justa causa, nec à concedente, nec à successore, revocari possunt, nisi adsit precarii clausula, quia imperantes hoc in casu habent facultatem concedendi, & alii habent jus seu facultatem acquirendi, ita ut jus semel acquisitum sine justa causa iis citra injuriam auferri non possit. Privilegia tamen, quæ vinculum duntaxat legis demunt, sine ullo contractu, [ut si quem Princeps eximeret ex numero eorum, qui necessarias collectas solvunt] revocabilia sunt, quia hîc nullum jus quæsitum est adversus legis auctorem, & lex sublata reponi potest.

XXI. An populi tenentur contractibus eorum, qui imperium invaserunt?

Grat. d. c.
14. *aliter.*
& *Kulpis*
l. 1.

ꝛ. Decisio omnino difficilis est: nobis videtur dicendum, quod, si (simul ac invaserunt imperium, & populus resistendi animum deposuit) majestatem statim consequantur, citra omne pactum expressum, & quod, si ipsis
solis

solis insit jus integri; populum efficaciter obligare possint; modus enim acquirendi jus non potest mutare ipsum jus acquisitum, seu rem ipsam.

XXII. *At modus est illegitimus?*

Res. Postquam populus deposuit resistendi animum, rex est legitimus, à Deo tali modo constitutus, qui respectu hominum illegitimus est, respectu Dei verò legitimus: solus enim Deus reges imponit & deponit iis modis, quibus ipsi visum fuerit. Minus dubitamus, si aliquis inuasor justam bellandi causam habuerit; hujus enim contractus, si probabilem causam habeant, æque erunt servandi, ac si is per successionem vel electionem ad regnum pervenisset.

Doct. dicit quod si vis egit. p. 9. & seqq. Text. c. 23. n. 10. conf. l. 1. c. 4. §. 15. & seqq.

CAPUT XV.

De foederibus & sponsonibus.

- I. *Quid sint conventiones politicae.*
- II. *Quotuplices.*
- III. *Quid sit foedus.*
- IV. *Qui jus faciendi foederis habeant.*
- V. *An tyrannus.*
- VI. *An rex igno pulsus.*
- VI. *Foedera quomodo dividentur.*
- VI. *Quotuplicia sint foedera, quæ juri naturæ a quid addunt, quid aqua-*

- lia, quid inaequalia. Aequalia quotuplicia sint.*
- IX. *Quotuplicia sint inaequalia.*
- X. *An foedera cum his, quæ à vera religione aliena sunt, licita sint.*
- XI. *An cum athenis.*
- XII. *Si plures foederatorum bella gerant, cui potius auxilium sit ferendum.*
- XIII. *An foedus tacite renovatum censetur.*

XIV.

XIV. An partis alterius perfidia alteram à federe liberet.	XVII. Quid si sponsio à rege aut civitate improbetur.
XV. Quid sit sponsio.	XVIII. An sponsio obliget summam potestatem ex notitia & silentio.
XVI. Quotuplex.	

I. Quid sunt conventiones publicæ?

Grot. l. 2. c. 15. §. 1.

Publicæ conventiones sunt, quæ nisi jure imperii majoris aut minoris, fieri nequeunt: qua nota non tantum à contractibus privatorum differunt; sed & à contractibus regum circa negotia privata.

Grot. d. c. 15. §. 2.

II. Quotuplices sunt?

Sunt vel fœdera, vel sponsiones, vel pactiones aliæ.

Grot. l. 2. c. 15. §. 1. & 9. n. 2.

III. Quid est fœdus?

Fœdus est conventio publica, ab iis qui majestatem habent, in communem vel alterius utilitatem, facta.

IV. Quinam habent jus faciendi fœdus?

d. c. 15. §. 3. n. 1. in fin. Ziegl. de jur. maj. l. 1. c. 38. p. 684. Instr. Pac. art. 8. n. 2. Cap. Leop. & Joseph. art. 10. Instr. Pac. d. art. n. 2. in fin. Inst. Jur. Publ. p.

In regnis regum est facere fœdus, in aliis civitatibus eorum, penes quos est majestas, vel exercitium hujus juris; leges enim fundamentales, ut in aliis, ita & in hoc jure, semper sunt inspiciendæ. Sic in Imperio Romano-Germanico, secundum dispositionem Instrumenti Pacis, fœdera nomine Imperii in comitiis fieri debent: sed juxta Capitulationem Leopoldi & Josephi,

phi, in casu necessitatis, Electores cum Imperatore de facto hoc jus sibi solis fecerunt commune. Status Imperii foedera faciunt ratione suorum territoriorum, etiam inconsulto Imperatore.

450. in fin.
Kuljis. add.
Monz. p. 2.
c. 5. §. 8 p.
87. in fin.

V. *Quid dicendum de tyranno, an fœdus facere potest?*

R. Si majestatem habeat, potest, si non habeat, non potest. Vide cap. præced. quæst. ult.

VI. *Quid de rege regno pulso?*

R. Si jus regni penes ipsum maneat, potest, utcunque possessionem amiserit: si jus regni penes ipsum non maneat, non potest.

Grot. l. 1. c. 4. §. 15. § 16.

VII. *Quotuplicia sunt fœdera?*

R. Alia (1.) idem constituunt, quod juris est naturalis, ut de simplici humanitate invicem exercenda, vel de non inferenda noxa. Hæc fœdera omnino sunt necessaria & utilia; quia quamvis natura cognationem inter omnes homines constituerit, & nefas sit, alterum ab altero lædi, tamen apud plures homines, imò apud integros populos, malis moribus hæc jura sunt obliterated, ita ut latrocinari & prædas agere in extraneos, nullo bello indicto, prolicito habeatur. De cæ-

Grot. l. 2. c. 16. §. 17.
Boech. de eo quod citat. egit, p. 10. § 11.
Grot. d. c. 15. §. 5. n. 1. § l. 3. §. 3. §. 2. n. 3

d. c. 15. §. 5. n. 1. in fin.
l. 1. D. de

cond. ob
turp. caus.
Puf. l. 8. c.
4. §. 2. in
med. vid.
tamen l. 50.
D. de pact.
Obrecht. de
spons. pac.
c. 1. §. 3.

tero pudere propemodum debet ho-
 mines cultos, pactum inire, cujus ca-
 pita nihil aliud continent, quam ne
 simpliciter & directe jus naturæ viole-
 tur. Huc tamen non semper referri
 debet, ut utrinque jus hospitii aut jus
 commercii sit; quamvis enim hæc de-
 beantur ex humanitate, tamen non ita
 sunt definita, ut nunquam ulteriori de-
 terminatione, quæ pactis & foederibus
 fieri debet, opus habeant. vid. lib. 2. c.
 2. Alia (2.) juri naturæ aliquid adji-
 ciunt.

**VIII. Quotuplicia sunt fœdera, quæ
 juri naturæ aliquid adjiciunt?**

R. Alia sunt æqualia, quæ utrinque
 eodem modo se habent; alia inæqua-
 lia, quæ se habent modo inæquali. U-
 triusque modi fœdera pacis aut socie-
 tatis alicujus gratia fiunt. Æqualia fœ-
 dera pacis sunt ea, quæ v. g. de resti-
 tuendis captivis, rebus captis &c. pacis &
 securitatis gratia conveniri solent. Æ-
 qualia societatis aut ad commercia per-
 tinent, aut ad belli communitatem, aut
 ad res alias. Æquales de commerciis pa-
 ctiones variæ esse possunt, puta ne utrin-
 que vectigal ullum solvatur, aut ne ma-
 jus solvatur, quam in præsens, aut ad
 certam quantitatem. Sic in bellica socie-
 tate,

d. c. 15. §.
6. m. l. §. 2.

tate, ut auxilia præstentur paria equitum, peditum, navium, five ad omne bellum, five ad certum, aut contra incertos hostes, aut in omnes quidem, sed exceptis fociis. Ad alias res pertinent, ut ne in confinio alterius alter arces habeat, ne iter alterius hosti præbeat &c.

IX. *Quotuplicia sunt inæqualia?*

12. In foederibus inæqualia promittuntur aut ex parte digniore, aut ex parte minus digna. Ex parte digniore, ut si quis auxilia promittat, nec respicietur, aut si majora promittat: ex parte indigniore inæqualia sunt aut cum imminutione summi imperii, aut sine ejus imminutione. Cum imminutione summi imperii sunt ista, quæ & facultatem & voluntatem, proprio arbitrio hoc vel illud in suo territorio faciendi communicant aut adimunt, e. g. ne quis bellum gerat injussu alterius. Quicumque enim mihi præcipere & me jubere potest, me est superior, omnisque mea agendi & voluntas & facultas ex ipsius arbitrio pendet. Sine imminutione summi imperii, cum facultas quidem retinetur, sed voluntas certo modo determinatur ex alterius voluntate, e. g. si quis promittat,

d.c. 15. §. 7.

l. r. c. 3. §. 16. n. 2.

Grot. l. 1. c. 3. §. 21. n. 1. Ziegl. de jur. maj. l. l. c. 1 p. 35.

se alterius majestatem comiter cultu-
rum; retinet enim & tunc ipse maje-
statem, licet exercitium certo modo
à promissione sua, non autem à vi su-
perioris determinetur. Item, ut ho-
stes vel amici habeantur illi, quos ve-
lit partium altera: utraque enim pars
retinet majestatem circa bellum & pa-
cem; licet ex mutua promissione vo-
luntas majestatem exercendi sit deter-
minata. Item, quod quis in certis lo-
cis non velit conscribere militem, ar-
cem extruere &c. Retinet enim jus
conscribendi militem, arcem extruen-
di &c. licet exercitium ad certum lo-
cum restringatur. Possunt autem ta-
lia foedera contrahi, non tantum inter
victores & victos, sed & inter poten-
tiores & impotentiores, etiam ta-
les, qui bello inter se experti non
sunt.

d. c. 15. §.
§. 7. n. 4.

X. *Licetne foedus inire cum iis, qui
à vera religione alieni sunt?*

Grot. d. c.
15. §. 8. &
9. n. 1. c. 2.
§. 11. n. 1.
& 2. *Limn.*
ad Cap.
Cap. 17. §.
101. &
101. c. 23. §.
13. & 14.

12. Licet; quia cum omni eo, cum
quo est juris naturæ communio, sicut
alias conventiones, ita & foedera
inire licet, & jus naturæ ita omnibus
hominibus commune est, ut religio-
nis discrimen non admittat. Imo ipsi
Hebræi talia foedera inierunt; ipsi Im-
pera-

peratores nostri & summi Pontifices. Volunt tamen Doctores, sequentia observari: (1.) ut sit casus summæ necessitatis, (2.) ne id fiat contra fideles & Christianam religionem, (3.) cavendum, ne profanæ opes inde magnum incrementum accipiant.

Of. b. l. Reink. de Reg. Sec. & Eccl. l. 2. c. 3. c. 3. p. 1030. aliter. Ziegl. de jur. maj. l. 1. c. 38. p. 652. aliter.

XI. *An cum atheis?*

R. Cum athei retineant communionem juris naturæ, non videmus, cur non possint foedera contrahere; imo licet jurare non possint, quia Deum nolunt credere (tametsi conscientia aliud dicat) tamen cum in foederibus necessario juramenta non requirantur, ab hoc jure Athei excludendi non sunt. Utrum autem consultum sit, nec ne, foedus cum ipsis facere, est quæstio prudentiæ civilis: & fortè non magis consultum est, foedus cum Atheis contrahere, quàm cum perfidis, quia hi quamvis jus naturæ habeant, tamen ea, quæ sunt juris naturæ, non faciunt, & sic ipsorum promissiones non sunt securæ.

Ziegl. b. aliter. Textor. c. 27. §. 73. & 74. Grot. l. 2. c. 20. §. 46. n. 4. conf. Gisbert. Voet. de Atheismo.

XII. *Si quis foederatus sit pluribus, qui bellum gerunt, cuinam auxiliium ferre debet?*

R. Ad injusta bella nulla est obligatio, quare qui foederatorum justam

d. c. 15. §. 13. n. 1. Alber. Gent. l. 3. c. 10. p. 637.

habet belli causam, præferendus est cæteris, si cum extraneo res sit: imò etiamsi sit cum alio foederato; nisi con-
 venerit, ne adversus eum auxilia mittere liceat. Quod si foederati inter se committantur, ex causis utrinque injustis, utraque parte abstinendum erit. Si in alios bellent, justa quisque de causa, & utrique auxilia mitti possint, puta in milite, aut in pecunia, mittenda erunt. At si ipse, qui promisit, præsentia requiratur, quæ individua est, tunc præferendus est is, cum quo est antiquius foedus; modò posterius foedus non contineat quasi imperii translationem, puta subiectionis aliquid, seu deditiois. Nam & simili modo dicimus in venditione priorem præferri, nisi in posteriorem emtorum dominium sit translatum.

Grot. d. c.
 15. §. 15.
 n. 4. §. 1. l. 1.
 c. 3. §. 8. n.
 3. l. 2. c. 12.
 §. 15. n. 2.

XIII. An finito tempore foedus tacite renovatum censetur?

Grot. d. c.
 15. §. 14. c.
 16. §. 14. in
 fin. §. 9.
 16. n. 3. in
 fin. Puf.
 l. 8. c. 9. §.
 11. Text. c.
 28. §. 17.
 Kulpis h. c.
 §. 4. Zingh.
 de iur. univ.

R. Finito tempore foederi adjecto, hoc ipsum quoque finitur, quod tacite renovatum non intelligitur. Nemo enim præsumitur, ad novum onus sese voluisse adstringere, vel nimium coartare libertatem agendi quæ vult; nisi sint tales actus, qui nullam aliam interpretationem recipiunt, e. g. si quis

tem-

tempore foederis praeterlapso, efflagitet auxilium ex foedere, & foederatus non ignarus, tempus jam effluxisse, illud praestet, videtur tacite renovasse foedus, quia hic actus non videtur aliam interpretationem recipere, quam renovati foederis, quamdiu id durat. Nam ultra id tempus ne quidem tacite videntur se obligasse; imo priori tempore videtur hic actus potius esse signum benevolentiae & amicitiae (quae etiam finito tempore durat) quam renovati foederis; vel si foedus renovatum dicamus, haec renovatio complectitur sub se omnia capitula foederis prioris, & qui hoc vel illud capitulum non comprehendendi dicit, contra ipsum est praesumptio in contrarium.

l. i. c. 38. §. 10. p. 654. in fin. & in comment. h. c. §. 14.

Text. d. c. 25. §. 18.

XIV. Si pars una foedus violaverit, an alteri licet a foedere discedere?

R. Affirmatur; nam singula foederis capita vim habent tacitae conditionis: nisi expressè aliter convenerit; quod fieri interdum solet, ne ob quasvis offensas discedere liceat a foedere, sed ut prius provocetur ad arbitros, aut poena adjecta praestetur; vel etiam hoc in casu altera pars non tenetur praestare id quod capiti ab una parte neglecto respondet,

Græc. d. c. 15. §. 15. l. 3. c. 20. §. 35. l. 1. c. 3. §. 16. n. 5. in fin. Inst. Pac. art. 17. §. 5. & 6. Pac. Neom. art. ult.

XV. *Quid est sponsio?*

Grot. d. c.
15. §. 3.

R. Sponsio est conventio publica, quæ à ministro summæ potestatis, circa negotium ad eandem spectans, sine ipsius mandato initur.

XVI. *Quotuplex est sponsio?*

d. c. 15. §.
16.

R. Sponsionum species tot possunt esse, quot sunt foederum, & distant à foederibus personarum facientium potestate.

XVII. *Si improbetur à rege aut civitate sponsio quid juris?*

Grot. d. c.
15. §. 16. n.
1. §. 4.

R. Sive sponsio purè sit facta, citra adjectam conditionem ratihabitionis faciendæ à summa potestate, sive non purè, populus nullam in partem obligatur: sed priori casu sponzorum bona primum obligantur ad id quod interest, sponsionem ratam haberi; & si ea non sufficiant, sponsor est dedendus, ut is cui debetur, videat, quomodo capienda sit satisfactio ab eo, qui ipsum inanibus pactis decepit.

XVIII. *An sponsio obligat summam potestatem ex notitia & silentio?*

Grot. d. c.
15. §. 17.
n. 2. Ziegler
b. h.

R. Præter notitiam & silentium, res aliqua accedere debet, seu signum externum, ex quo ratihabitio inducatur, e. g. verba vel factum ad impletionem sponsionis tendens; nam sine signo ex-

externo, aut facto aliquo, silentium non satis probabilem voluntatis conjecturam suppeditat.

CAPUT XVI.

De interpretatione.

I. Cum interni actus per se spectabiles non sint, quomodo promissa exterius obligent. II. Quid sit interpretatio. III. Quotuplex. IV. Quae sit mensura re- ctae interpretationis. V. Quotuplicia sint signa, ex quibus mens colligitur. VI. Verba quomodo sint in- telligenda. VII. Quando conjecturis o- pus sit. VIII. Ex quibus locis con- jecturae voluntatis depro- mantur. IX. Conjuncta quotuplicia sint. X. Quotuplicia sint ea quae promittuntur. Quid favo- rabilia: quid odiosa: quid mixta. XI. Quomodo verba sint ex- plicanda in non odiosis. XII. Quomodo in favorabi- libus. XIII. Quomodo in odiosis. XIV. An sociorum nomine tantum intelligantur prae- sentes, aut etiam futuri. XV. An ergo novus socius contra primum federa- tum defendi vel adjuva- ri possit.	XVI. Si convenerit, ne al- ter federatorum, alterius injussu, bellum gerere possit, quale bellum intel- ligatur. XVII. Praemium promissum illi qui primus aliquid fe- cerit, si plures simul fa- ciant, cui debeatur. XVIII. Quomodo pacta & federa realia distinguun- tur à personalibus. XIX. An persona federi adjecta semper faciat fe- dus personale. In dubio, qualia censentur esse fe- dera, an personalia, an realia. XX. An omnes societates morte finiuntur, & an federa ad Regum succes- sores transeant, cum ju- ramenti vis personam non exeat. XXI. An fœdus, cum Rege initum, extendatur ad Regem regno pulsum. XXII. An ad regni in vaso- rum. XXIII. Quodnam sit aliud interpretandi genus, ex conjecturis scilicet, extra verborum significationem. XXIV. An extendens in- terpretatio facile procedat.

- dat.
- XXV. Quando locum habeat.
- XXVI. An mandatum per aliud æque utile impleri possit.
- XXVII. Interpretatio restringens unde petatur, extra significationem verborum.
- XXVIII. Quid si res comprehendatur sub ratione, secundum potentiam moraliter consideratam.
- XXIX. An promissa in se habeant tacitam conditionem, si res maneant eo quo sunt loco.
- XXX. Quot modis dijudicari possit, utrum casus postea emergens pugnet cum voluntate aliquid in genere constituentis. Quid
- primum ejus repugnantia sit signum.
- XXXI. Quid secundum.
- XXXII. An servanda promissa, quæ iis, quibus facta, inutilia sunt, aut plus nocent promittenti, quam alteri profint.
- XXXIII. Quæ sint aliæ ejus repugnantia signa.
- XXXIV. An scriptura in dubio ad contractus validitatem requiratur.
- XXXV. Regum contractus an ex jure Romano sint interpretandi.
- XXXVI. An verba conditionem offerentis, an acceptantis, magis sint spectanda.
- XXXVII. Antequam accepta sit conditio, an teneatur is qui obtulit.
- I. Cum interni actus per se spectabiles non sint, quomodo statuetur aliquid certi, ne nulla sit obligatio ex promissis & contractibus, si quisque possit se liberare, sensum sibi affigendo, quem vellet?

Grot. l. 2. c.
16. §. 1.
Puf. l. 5. c.
12. §. 2.

Grot. c. 12.
§. 8.

R. **I**pla dictante naturali ratione, jus est ei, cui quid promissum est, promissorem cogere ad id, quod recta interpretatio suggerit. Quia enim leges, promissiones, & pacta inter homines sunt recepta, ut ordo in societate rationali, & æqualitas inter homines conservetur, legislator, promittent-

rentes, atque pacifcentes, mentem suam aperire debent signis externis inter homines receptis, & ad id constituti; actus enim interni non apti sunt ad societatem, & mente sic aperta, alteri jus perfectum acquiritur, alias enim, cum homo sit animal fallax, si semper aliam atque aliam mentem verbis affingere posset, res nunquam exitum haberet, quod in moralibus pro impossibili habetur.

II. *Quid est interpretatio?*

R. Interpretatio est signorum externorum, quibus mentem nostram indicamus, æqua & commoda ad eandem accommodatio.

III. *Quotuplex est interpretatio?*

R. Est triplex; declarativa seu simplex, extensiva & restrictiva.

Grot. d. c.
16. §. 2. §
20.

IV. *Quæ est mensura rectæ interpretationis?*

R. Collectio mentis ex signis maxime probabilibus.

Grot. d. c.
16. §. 1. n. 2.
Feld. b. c.
§. 1. n. 2.

V. *Quotuplicia ea sunt?*

R. Sunt duplicia, verba scilicet & conjecturæ aliæ, quæ seorsim considerantur, aut conjunctim.

VI. *Quomodo sunt intelligenda verba?*

R. Si nulla sit conjectura, quæ ducat aliò, verba intelligenda sunt ex proprie-

Grot. d. c.
16. §. 2. §
3. l. 3. c. 1.
§. 8. n. 1.

prietate, non Grammatica, quæ est ex origine, sed populari ex usu, seu tali quem usus communis ipsis imposuit, *Quem penes arbitrium est, & jus & norma loquendi.*

Puf. l. 5. c. 12. §. 4. in fr. & sul.

Sic, si quis juret, se pactis staturum, quamdiu hanc terram insistat, terram calceamentis fortè injectam non intelligimus. In artium vocabulis, quæ populus vix capit, adhibenda erit artis cujusque prudentum definitio; e. g. si in foedere aliquo cautum sit, ne quis cum exercitu alterius fines transeat, videndum, quanta manus & quot copiæ apud prudentes; respectu habitum ad vires hostium, tum ad proprias, exercitum constituant. Et si artium vocabula à diversis diversimode definiantur, expedit ad præscindendas lites, ut popularibus verbis exprimat, in quonam significato ista vox eo loco capiatur.

VII. *Quando opus est conjecturis assumtis?*

d. c. 16. §. 4.

R. (1.) Cum verba aut verborum complexio plures recipiunt significationes, & (2.) quoties in pactis est species quædam repugnantiae. Si enim certa sit pugna, tunc id, quod posterius inter contrahentes placuit, derogabit prio-

priori: quia uno tempore nemo contraria potuit voluisse, & ea natura est actuum, qui à voluntate pendent, ut novo actu voluntatis discedi inde possit.

VIII. *Ex quibus locis depromuntur conjecturæ voluntatis?*

R. Quamvis conjecturæ interdum ita sint evidentes, ut sponte se ingerant, etiam contra receptiorem verborum significationem: plerumque tamen voluntatem conjicimus vel (1.) ex materia, ut scilicet res pro materia substrata intelligatur. Sic, si convenit, ne alter alteri arma inferat, intelligimus milites & exercitum; si autem convenerit, in deditioe prælidii, de tradendis armis, militibus discedendi facultas conceditur, instrumentis bellicis relictis. Vel (2.) ex effectu. Nam ne significatio post se trahat effectum à ratione alienum vel absurdum, à receptiore sensu paulisper erit deflectendum, ut evitetur nullitas aut obscuritas. Ex. gr. si statutum esset, ut quicumque in platea alteri sanguinem elicuerit, gravissimas pœnas daret, ex hac lege chirurgus, qui alicui venam in platea fecat, conveniri non potest. Sic, si quis hæredem aliquem scribat, ad-

Grot. d. c. 16. § 4. n. 2. & § 5.

Puf. l. 5. c. 12. § 8. in med.

Puf. d. c.
12. §. 5. in
fin. addita clausula, ut tertio alicui det ea quæ ipse velit, non cogitur totam hæreditatem huic tertio restituere. Vel (3.) ex conjunctis.

IX. *Conjuncta quotuplicia sunt?*

Grot. d. c.
16. §. 7.

*l. 115. in
pr. de V. O.*

*l. 9. §. 5.
vers. & i-
cet. D. de
jur. & fact.
ign. Saa-
rez. de leg.
l. 6. c. 5.
& seqq.*

¶. Conjuncta sunt aut (1.) origine, quando ejusdem auctoris sententia ex alio quodam Tractatu præcedente explicatur, ut si quis uno in loco clare mentem suam circa rem quampiam expresserit, alio quoque loco & tempore sibi constare præsumitur: nisi mutatio expresse appareat; nam in dubio voluntas sibi creditur consentiens. Sic, si quis promittat alicui triticum vel vinum, sine expressione quantitatis vel qualitatis, promissio non valet, nisi ex tractatu prius habito appareat, de certo genere certa que quantitate tritici vel vini cogitatum & actum esse. Aut etiam (2.) loco, cum scil. ex ejusdem loci antecedentibus & consequentibus interpretatio desumitur; ut, si in aliqua lege exemplum exprimatur, definitio autem generalis vel antecedit, vel sequatur, lex non tantum de exemplo expresso, verum de omnibus aliis, quæ sub tali definitione comprehenduntur, est intelligenda. Ad ea, quæ loco conjuncta sunt, potiss-

tiffimum refertur ratio legis; (quam cum mente multi confundunt, cum tamen ea fit ex indiciis, quibus mentem venamur) quæ si unica subsit, ad voluntatem movendam, cessante tali ratione, cessat voluntas. Sic leges, quæ loquuntur de donatione propter nuptias, semper intelligendæ sunt sub conditione, si nuptiæ sequantur. Si verò sint plures rationes, non statim, cessante una tota quoque lex cessat.

Grat. d. c. 16. §. 8.

X. *Ea quæ promittuntur, quotuplicia sunt?*

1. Alia sunt favorabilia, alia odiosa, alia mixta, sive media. Favorabilia sunt, quæ æqualitatem in se habent, quæque communem utilitatem spectant, societatem & quoslibet actus & jura conservant. Quæ utilitas quo major est, & quo latius patet, eo major est promissi favor. Sic, eorum quæ ad pacem faciunt, major est favor, quàm quæ ad bellum; & belli defensivi major, quàm offensivi. Odiosa contrà sunt, quæ unam tantum partem, aut unam magis, quàm alteram gravant, ut quæ societatis destructionem, poenam, juris sui remissionem &c. continent, vel quæ actus quosdam faciunt irritos, aut de prioribus aliquid immutant.

Grat. d. c. 16. §. 10.

V Quod

Quod si autem aliquid sit mixtum, puta tale, per quod priora quidem immutantur (dummodo id fiat pacis causa) id pro magnitudine boni aut mutationis, modò odiosum, modò favorabile censebitur: ita tamen, ut cæteris paribus favor censeatur prior & potior.

XI. Quæ regule sunt tenende circa interpretationem & significationem promissorum, in non odiosis?

Grot. d. c.
16. §. 11.

R. In non odiosis sumenda sunt verba secundum totam proprietatem usûs popularis: & si plures ejusdem vocis sint significationes in populari usu, illa est sumenda, quæ est latissima. Sic, masculinum sumitur pro genere communi, seu sub se comprehendit foemininum. Sic, si convenerit, ut alter in alterius territorio quaslibet feras venari possit, ut tamen cervi excipiantur, etiã cervæ intelliguntur. Indefinita locutio pro univertali habetur. Sic si convenerit, ut utrinque captivi restituantur, intelligendum hoc erit de omnibus & singulis Captivis.

Jung. d. c.
16. §. 9.

Puf. l. 5. c.
12. §. 13.

XII. Quomodo verba sumenda sunt in favorabilibus?

R. Laxius verba sunt sumenda, ut etiam

etiam includant significationem artis, aut quam lex dedit, si loquens utatur consilio eorum qui jus intelligunt. Ad significationes vocis plane improprias non est recurrendum, nisi alioquin absurdum, aut inutilitas pacti legisve sequeretur: quia natura talium negotiorum requirit, ut clare & perspicue sententia animi exprimantur, & regulariter quilibet hoc præsumitur facere. Contra, verba etiam strictius, quam aliis ipsorum proprietates requirit, erunt intelligenda, si quidem id necessarium fuerit ad vitandam iniquitatem aut absurditatem. Si hoc non sit necessarium, verba intra proprietatem sumenda sunt, ita tamen, ut si utilitas sit in restrictione, subsistendum sit inter arctissimos terminos propriæ significationis; nisi circumstantiæ aliud suadeant.

Grot. d. c.
16. §. 12.
n. 2. Puf.
d. c. 12. §.
13. *In med.*

XIII. *Quomodo in odiosis?*

n. In odiosis etiam sermo figuratus aliquantulum potest admitti, ut onus vitetur. Inde in donatione & juris sui cessione verba, quantumvis generalia, restringi solent ad ea, de quibus verosimile est fuisse cogitatum. Sic auxilia, promissa ab una tantum parte, intelliguntur impendiis ejus deberi, qui postulabit. Sic foedus initum pro de-

Grot. d. c.
16. §. 12.
n. 3. Puf.
d. §. 12.

fensione ditionis, domino in possessione existente; non extenditur ad eandem recuperandam, postquam iste fuit eiectus.

XIV. *Si convenerit in fœdere, ut utriusque populi socii ab utroque populo tuti sint, an tantum socii, qui fuerunt tempore fœderis, an & futuri intelliguntur?*

Grot. c.

16. §. 13.

n. 1. l. 3. c.

20. §. 33.

Ziegl.

b. l.

R. Verbum Socii, & strictam illam de iis, qui erant fœderis tempore, & ampliorem alteram significationem, quæ ad futuros quoque socios porrigitur, recipere potest salva ratione resti sermonis. In hoc fœdere, secundum regulas antè traditas, futuri non intelliguntur socii, quia agitur de fœdere rumpendo; quæ odiosa est materia.

XV. *Si ergo alios socios alteruter postea assumat, & hi primum fœderatum injuria afficiant, potestne salvo fœdere, primus fœderatus his posterioribus bellum inferre, & alter eos defendere?*

Grot. &

Ziegl. d. l.

Fid. aliter.

R. Affirmatur: adsciscere eos potest, & defendere, ex jure naturali, quod primo fœdere non erat abdicatum; sicut & primus fœderatus bellum ipsis inferre potest; nam apud utrosque eo loco

loco sunt, quasi nihil de iis convenisset. Nec pugnat cum foedere, ut quos alii offendent, hi defendantur ab aliis, manente de cætero pace.

Grot. d. §.
13. n. 3.

XVI. *Si convenerit, ne alter fœderatorum bellum gerat alterius injus, quale bellum hic intelligendum?*

R. Belli gerendi nomen ad omne bellum, offensivum & defensivum, pertinere potest: hinc arctiorem significatum sumimus, & intelligimus tantum bellum, quod infertur; non autem quod repellitur, ne nimium coarctetur libertas naturalis, qua contra vim sibi illatam defensionem sui licet suscipere.

Grot. d. c.
16. §. 14. c.
15. §. 7. n.
1. & 2.
Puf. d. c.
12. §. 15.

XVII. *Si præmium promissum sit ei, qui primus ad metam pervenisset, debet utrique, si simul pervenerint, an neutri?*

R. Vox *primus*, ambigua est, nam aut eum significat, qui omnes antecedit, aut quem nemo: licet quandoque pares gradu habere possit. Hinc, quia præmia virtutis favorabilia sunt, verius est, concursuros esse ad præmium, si res possit dividi, aut si non possit dividi, forte decidendum, vel novo cursu certandum; quanquam liberalius faciant ii,

Grot. d. c.
16. §. 19.
Puf. d. c.
12. §. 14.
Ziegl. b. c.
§. 19.

qui præmium promiserunt, si utrique solidum solvant.

XVIII. *Quomodo pacta & fœdera realia distinguenda sunt à personalibus?*

Grot. d. c.
16. §. 16.
Boeck. de eo
quod civit.
egit. p. 51.
Str. R. x. 6.
ib. 48. §
49. Schilt.
Ex. 8. tb. 15.
§ seqq.

R. Pacta & fœdera realia transeunt ad successores, & eos obligant, personalia non item. Et si quidem cum populo libero actum sit, dubium non est, quin quod ei promittitur, sui natura reale sit, quia subjectum est res permanens, & propter perpetuam substitutionem non moritur. Imo etiamsi status civitatis in regnum mutetur, manebit fœdus, quia manet idem corpus, & rex præest ut caput hujus, non ut caput alterius corporis; nisi appareat, causam fuisse propriam isti statui, ut si liberæ civitates, libertatis civilis tutandæ causa, fœdus cotrahant, & sponte postea istum statum mutant in regnum.

XIX. *Si fœdus cum rege contractum sit, an propterea, quia persona pacto inseritur, fœdus est personale?*

Grot. d. o.
16. §. 16. n.
2. c. 9. §. 8.
Conring. ad
Lamp. part.
1. §. 60. §
61

R. Non; plerumque enim persona pacto inseritur, non ut personale pactum fiat, sed ut demonitretur, cum quo pactum est. Hinc, si fœderi ad-

je-

jectum, ut perpetuum sit, aut factum in bonum regni, aut cum ipso rege & successoribus, aut ad tempus definitum, jam satis apparet, reale foedus esse. In dubio favorabilia, ut pacis aut commerciorum causa facta foedera, realia sunt: odiosa verò, e. g. quæ fiunt propter bellum offensivum (quia magis ad onera accedunt) sunt personalia; imprimis, quod in foedere ad bellum quodvis præsumitur ratio habita prudentiæ & pietatis ejus, quocum agitur, ut qui non modo non injuste, sed nec temere bellum suscepturus videtur.

Grot. d. c.
16. §. 16.
n. 3.

XX. *At vero societates morte finiuntur, & præterea foedera jurejurando confirmantur, quod ad heredes non transit?*

R. Cum societates ex amicitia oriuntur, & ex consideratione singularis industriæ, quæ ad heredem non transiunt, natura societatum exigit, ut morte finiantur: verum in tali foedere rex, ut caput populi, contraxit, populus autem non moritur; hinc mirum non est, si successores obligentur, qui sunt caput hujus, ut modo dictum, non alterius populi. Et licet foedera plerumque juramenti confirmentur,

Feld. ad
Grot. b. c.
§. 16. n. 4.
Grot. d. c.
16. §. 16.
n. 4. aliter.

Grot. d. c.
16. §. 16.
n. 5. c. 13.
§. 17.

V 4 tamen

tamen cum in ipsa promissione, cui majoris religionis causa jusjurandum adjicitur, satis sit efficaciam, hæc obligatio ex promissione ad hæredes transit.

XXI. An fœdus, cum Rege initum, extenditur ad Regem regno pulsum?

Grot. d. c.
16. §. 17.
junge supra l. i. c.
4. q. 24. &
c. præc. q. 6.

R. Cum jus regni penes ipsum maneat, si injuste possessionem amiserit, cum Rege initum fœdus manet, etiam si Rex ipse, aut successor, regno à subditis sit pulsus.

XXII. An ad regni invasorem extenditur?

Grot. d. c.
16. §. 18.
plura vid. supra l. i. c.
4. q. 19.
& c. præc.
q. 5.

R. Negatur, nisi vel per pactionem secutam, vel per victoriam plenissimus istius regni dominus fuerit constitutus.

XXIII. Quodnam est aliud interpretandi genus ex conjecturis, extra verborum significationem?

Grot. d. c.
16. §. 20.
Puf. l. 5. c.
12. §. 17.

R. Verborum quidem unicus est usus, scilicet animi sensa exprimere: & hinc non improbabile est, illum verborum sensum animo loquentis fuisse observatum, qui ab usu communi non penitus abhorret, sive istam conjecturam sumamus ex materia, sive ex effectu, sive ex conjunctis origine aut loco; tamen

C. f. qu. 8.
& 9. h.

men cum mens loquentis interdum alia sit, quam verba præ se ferunt, aliis conjecturis opus est, & quidem certissimis, quæ mentem evincant. Id quod fit duobus modis, vel per interpretationem extendentem seu extensivam, ut loquuntur, vel coarctantem seu restrictivam.

XXIV. *An utraque æque facile procedit?*

ꝛ. Non; quæ extendit interpretatio difficilius procedit, facilius quæ arctat. Nam sicut in rebus omnibus, ut effectus non sequatur, satis est, unam deesse causam, ut vero nascantur, omnes convenire oportet, ita & in obligatione conjectura extendens obligationem non temere admittenda est; quia extra verba promittentis hinc conjecturam quærimus. Nec similis ratio semper sufficit, nec eadem, quia sæpe voluntas est causa per se sufficiens, etiam sine ratione illa, ut in omnibus privilegiis, quæ non extenduntur, neque propter similem rationem, neque propter eandem.

Grot. &
Puf. d. l.
Suarez. de
LL. l. 6. c.
c. 4. n. 6.
& seqq.

§. 6. l. de I.
N. G. & C.

XXV. *Quando ergo locum habet hæc Interpretatio?*

ꝛ. Interdum propter similitudinem rationis, ut in favorabilibus; ut plurimum

Grot. d. c.
16. §. 20.
& Puf. d. c.
12. §. 17.

mum autem, & (ut recte fiat) propter eandem rationem: & quidem opus est, ut constet, rationem, sub qua venit casus, quem volumus comprehendere, esse causam unicam & efficacem, quæ legislatorem vel promittentem moverit, eamque rationem ab eo consideratam in sua generalitate, ita ut eandem ad præsentem quoque casum voluisset applicare, si quidem eum prævidisset: idque ideo, quia alioquin lex aut promissio futura fuisset iniqua aut inutilis; e. g. pacto, ne quis locus muris cingatur, facta est eo tempore, cum non aliud esset muniendi genus: is locus ne aggere quidem aut vallo cingi poterit, si satis constet, prohibendi muros unicam fuisse causam, ne iste locus muniatur, & ad vim depellendam fieret idoneus. Huc pertinent ea, quæ à JCtis traduntur de his, quæ fiunt in fraudem legis.

l. 26. § 30.
D. de LL.
Ziegl. ad
Grot. b. e.
§. 20.

XXVI. *An mandatum impleri potest, non per idem quod mandator præscripsit, sed per aliud æque utile, aut utilius?*

Grot. d. c.
16. §. 12. in
fin. Boech.
in dissert.
de relig.
mand. Puf.

R. Distinguendum inter mandatum imperantis, seu quod per imperium superioris injungitur, & mandatum committentis, seu quod ex contractu ultro-

ultroneo suscipitur. In hoc aliquando l. 5. 4. 5. 5.
l. ult. D.
mand. &
ibi Glossa, mandatum potest impleri per æquipollens, seu per utilius vel commodius, scilicet, quando mandatum non erat præscriptum sub speciali sua forma, sed sub consideratione generaliori, quæ aliter quoque obtineri possit; tunc enim non verba, sed mentem respicimus; e. g. mandavi tibi, ut fidejubes pro Titio apud Sempronium, tu non fidejussisti, sed mandasti Sempronio, ut crederet Titio: si jam aliquid eo nomine Sempronius præstitit, Ziegl. ad
Lanc. 3.
tit. I. §. 18. me convenire poteris, quia obtinui finem meum, qui erat, ut crederetur pecunia Titio à Sempronio. In illo (scilicet mandato imperantis) regulariter id fieri non potest, quia superior non nisi meram executionem injunxisse censetur: nam alias dissolveretur officium imperantis, si quis ad id, quod facere jussus est, non responderet debito obsequio & consilio non desiderato; & sæpe resp. in casum daretur, si proprio ausu minister partes imperanti proprias sibi vindicare vellet. Interdum tamen, per expressam clausulam, in mandato licentiam accipiunt ministri & legati, ut supplere aut immutare in eo aliquid possint, si ratio & tempus id postulent. Paschal.
de legat. c.
56. & seq.
Limn. A.
B. cap. 19.

XXVII,

XXVII. Unde petitur interpretatio restringens, extra significationem verborum, quæ promissionem continent?

Grot. c.
16. §. 12.
Puf. d. 1.
5. c. 12. §.
19.

l. 5. §. 3.
D. de jur.
immun.
jung. l. 5.
§. 3. D.
de capt. &
post. revers.

R. Petitur vel (1.) ex defectu originario voluntatis, vel (2.) ex casûs emergentis repugnantia cum voluntate. Defectus originarius intelligitur ex absurdo, quod alias sequeretur; nemo enim credendus est velle absurda, e. g. præceptor convenit cum discipulo, ne honorarium ipsi solvatur, si discipulus causam non obtinuerit. Absolutis studiis, discipulus negat honorarium; præceptor ad judicem eum vocat, qui eum condemnat ad solvendam honorarium; nam discipulus se non potest tueri exceptione pacti, quippe cum in eo ineundo de hoc cogitatum non fuerit, & absurdus foret, qui suo pacto efficeret, quominus obtineret, quod ex eodem pacto ipsi debetur. Vel (3.) ex cessatione rationis, quæ voluntatem unicè movet, e. g. negotiatores, qui annonam urbis adjuvant, item navicularii, qui annonæ urbis serviunt, immunitatem à muneribus publicis domesticis consequuntur, quia iis peregrè cum labore & periculo funguntur; hæc immunitas cessat, si non amplius sint

sint in ejusmodi actu. Vel (4.) ex materia defectu, nam ea semper intelligenda est obversari animo loquentis, etiamsi verba latius pateant, e. g. aliquis acquirit feudum pro se & hæredibus suis; per hos intelliguntur tantum descendentes masculi, seu hæredes feudales.

Struv.
Synth. J. F.
c. 4. apb.
12. n. 6.

XXVIII. *Si res comprehendatur sub ratione, secundum potentiam moraliter consideratam, quid juris?*

ꝛ. Restrictio facienda non est. Sic, si cautum sit, ne exercitus aut classis aliquò ducatur, non poterit duci, etiam animo non nocendi: quia in pactione non certum damnum, sed periculum qualecunque spectatum est, quod moraliter à tali exercitu aut classe timeri potest, si in tali loco versetur.

Grot. d. c.
16. §. 25.
Puf. l. 5: c.
12. §. 20.

XXIX. *An promissa in se habent hænt tacitam conditionem, si res maneant eo quo sunt loco?*

ꝛ. In genere negatur; quia cum hæc conditio promissum reddat irritum, est odiosa, & sic non præsumitur, sed expresse addi debet. Interdum tamen tacitam istam conditionem in se habent, scilicet quando apertissime patet, statum illum præsentem in unica illa (quam modo diximus) ratione inclusum

Grot. d. c.
16. §. 25.
n. 2.

Ziegl. b. c.
§. 25. Puf.
d. l. 5. c. 12.
§. 20. in fin.

clusum esse. Sic passim in historiis legimus, legatos à suscepto itinere domum rediisse, quod res ita mutatas intelligerent, ut tota legationis materia aut causa cessaret.

XXX. *Quot modis potest dijudicari, utrum casus, qui postea emergit, pugnet cum voluntate, nec ne?*

Grot. d. c.
16. §. 26.
Puf. d. c.
12. §. 21.
Frantz. in
Dig. de
LL. §. 78.
& seqq.

Re. Repugnantia casus emergentis cum voluntate potest dijudicari duplici modo: nam aut voluntas colligitur ex naturali ratione, aut ex alio signo. Ex naturali ratione subsidio æqui-prudentiæ in intellectu, & æquitatis in voluntate; quæ æquitas est correctio ejus, in quo lex (suo modo & ad testamenta & ad pacta hæc referri possunt) deficit, ob universalitatem: seu est æqua & commoda legis interpretatio; qua ex naturali ratione ostenditur, casum quendam peculiarem sub lege universali non comprehendi, & ipsum legislatorem excepturum eum fuisse, si tempore latæ legis casum istum prævidisset. Id quod fit, quando casus repugnat juri naturæ aut divino, ad quod legislator subditos obligare non potest, e. g. si fur rem furtivam deponat, lex quæ vult, ut deponenti res restituatur, non obligat, si
verus

verus dominus superveniat & rem repetat.

XXXI. Estne adbac aliud indicium, legislatorem vel promittentem non voluisse casum comprehendere?

æ. Secundum indicium est, si verba sequi non quidem per se & omnino illicitum sit, sed æque & humaniter rem æstimanti nimis grave atque intolerabile: sive (1.) absolute spectata humana conditione (quædam enim omnibus hominibus intolerabilia videntur, e. g. fames; sit ergo lex de certis panibus vel cibis non comedendis, ea in casu extremæ necessitatis non obligabit) sive (2.) comparando personam & rem, de qua agitur, cum ipso fine actûs, ita ut tunc huic personæ hoc grave videatur & incommodum. Sic, qui rem ad dies aliquot commodavit, intra eos dies repetere eam poterit, si ipse re valde egeat, quia actus tam benefici ea est natura, ut non credendus sit quisquam, ad magnum suum incommodum sese voluisse obligare. Sic qui auxilium foederato promisit, excusabitur, quamdiu ipse domi periclitatur, in quantum copiis opus habet; prima enim defensionis causa est sub-

dito-

Grot. d. c.
16. §. 27.
Puf. l. 5. c.
12. §. 22. §
1. 3. c. 7. §. 5.

c. 25. §.
1. n. 2. §
l. 1. c. 5. §.
3. in fin.

ditorum, qui sunt pars imperantium.

XXXII. *An servanda sunt promissa, quæ iis, quibus promissisti, sunt inutilia, aut si tibi plus noceant, quàm illis prosint?*

Grot. d. c.
16 §. 27.
n. 2. Puf.
l. 5. c. 12. §.
22. in fin.

R. Non quidem promissorum semper est judicare, an res utilis sit futura istis, quibus promissa est, nec ne; tamen si promissor sit superior, & cura eorum, quibus promissum est, ipsi incumbat, de eo judicare potest, & non semper cogitur illud servare; vel si superveniat aliquid, cur natura prohibeat promissum præstare, ut furenti gladium depositum reddere. Nec etiam quodlibet nocumentum liberat promissorem à sua obligatione; nam omnis gratuita promissio videtur conjuncta cum aliquo onere, sed tale oportet sit, quod pro natura actûs credi debeat exceptum. Sic qui operas vicino ad dies aliquot promisit, non tenebitur, si morbus fonticus patris aut filii ipsum detineat.

XXXIII. *Quænam sunt alia signa, quæ ostendunt, certum casum à lege vel pacto, universaliter concepto, esse exceptum?*

Grot. d. c.
16 §. 28.

R. Quando verba alio loco posita cum præsentī lege aut pacto non quidem

dem directè pugnant, sed tamèn, per incidentem singularem casum, inter se ita committuntur, ut licet diverso tempore servari & impleri potuissent, non tamen possint eodem & hoc tempore, quo incidit hic singularis casus. Hic ergo tenendæ sequentes regulæ: (1.) Illud, quod tantum permittitur, cedit ei, quod jubetur; nam permissioni tantum inest libertas faciendi vel omittendi, jussus autem involvit necessitatem faciendi & omittendi, atque in præsentī casu libertatem tollit, e. g. si lege permittatur, ut omnis civis Romanus possit habere concubinam, tempore belli autem constituatul mulierem in castris miles non habeto, prior lex cedit huic posteriori. (2.) Quod faciendum est certo tempore, seu ubi obligatio concurrat, cui saltem potest satisfieri hoc præsentī tempore, id præfertur ei, quod quovis tempore potest fieri, seu illi obligationi, quæ impleri potest quovis tempore, e. g. promisi operam annuam, quæ potest impleri quovis tempore & quavis hora diei; sed eandem operam promisi alteri, quæ potest tantum præstari certo tempore, seu certa hora in die; hæc posterior obligatio præfertur priori. Hinc tamen apparet, non posse uni & eidem

Ziegl. b. 4
§. 23.

Ziegl. d. l. vel injungi, vel ab eo promitti, quod simul expediri nequit, & quorum neutrum fert dilationem. (3.) Affirmativum præceptum cedit negativo, scilicet si impleri non possit, nisi per violationem præcepti negativi; præcepta enim negativa semper obligant, & ad semper, seu nunquam licet malum facere; affirmativa verò semper, sed non ad semper, scil. tunc demum, quando adest occasio agendi. Sic corium non debemus furari, ut pauperibus eleemosyna detur, vel ut ipsis gratis fiant calcei. (4.) Inter conventiones legesque qualitatibus pares præfertur quod magis est peculiare, & ad rem propiùs accedit: nam specialia solent esse efficaciora generalibus; e. g. sit lex, ut Imperator in negotiis magni momenti adhibeat consensum Electorum, etiam omnium Statuum interdum. Sit alia lex, quando Electoratus vacat, Imperator de ipso debet & potest providere, tanquam de re ad se & Imperium legitimè devoluta. Hic sequimur legem specialiore, & Imperator providebit non adhibito Electorum vel Statuum consensu. (5.) Si sint duæ leges prohibitivæ, & casus emergat, ut uni ex duabus prohibi-
tio-

*L.Ro. de
R. J. &
ibi Jac. Go-
tbof.*

*Capit. Leop.
art. 39.*

*A. B. tit.
7. Inst.
Jur. Publ.
p. 375.*

tionibus sit contraveniendum, illa tunc videtur permiffa, quam violari minoris interest; e. g. fit lex, nullus ex subditis nostris huic vel isti regi militet; fit altera, nullus ex subditis nostris eadem regi pecuniam vel quicquam aliud contribuat. Huic posteriori potius, quam priori contraveniendum, si casus emergat, ut aut militet, aut pecuniam solvat. (6.) Si sint duæ leges vel præstationes, quæ in certo articulo collidunt, quarum una habet causas magis honestas vel utiles, quam altera, hæc cedit priori; e. g. promiffi operas bellicas primo foederato, eadem promitto foederato posteriori, sub cujus protectione, forte etiam sumptibus cujus vivo: casus autem emergit, ut uterque foederatus opus habeat operâ bellicâ; promiffio posterior præfertur, quia habet causas magis honestas & utiles, propter fortior obligationem. (7.) Propter eandem rationem, quando duo pacta, juratum & injuratum, simul nequeunt impleri, certo eventu præferendum erit id, cui adest jurisjurandi religio. (8.) Obligacioni perfectæ mutuæ, homines utrinque respicienti, cedit obligatio imperfecte mutua. Sic quæ

Puf. l. 5. c. 12. §. 23.

Grøt. l. 2. c. 15. §. 13. n. 4.

Puf. d. l. 5. c. 12. §. 23.

ex contractu debentur, potius solvenda sunt, quàm quæ ex promisso gratuito. (9.) Lex beneficentiæ cedit legi gratitudinis, cæteris paribus, quia favorabilius est debitum grati animi, quàm beneficentiæ; in illo enim reddimus, quod debemus, in hoc vero damus aliquid gratis. (10.) Inter leges, quæ à potestatibus subordinatis proficiscuntur, lex inferioris cedit legi superioris, ubi utrique simul satisfieri nequit; sic Deo magis, quàm hominibus est obediendum.

Grot. l. 1.
c. 4. §. 6. n.
3. l. 2. c.
26. §. 3.

XXXIV. *Contractus, an in dubio censetur esse perfectus, antequam scriptura confecta est & tradita?*

Grot. d. c.
16. §. 30.
l. 1. C. de
fide instr.
Str. 28.
th. 34. Grot.
l. 2. c. 15.
§. 16. l. 3. c.
22. §. 12.

Nisi aliud convenerit, in dubio credendum, scripturam adhiberi ut monumentum contractus, non ut substantiæ ejus partem. Alioquin exprimi id solet, ut interdum in induciis, in pace, in foederibus, quæ rata non sunt ante conscriptas condiciones, nec ante mutuam superiorum ratihabitionem, & instrumentorum traditionem.

XXXV. *An contractus regum, & eorum, qui summam habent potestatem, sunt interpretandi ex jure Romano?*

R. Non,

¶ Non, quia hoc jus est civile, quod summas potestates non obligat; nisi forte appareat, inter quosdam populos jus istud in his, quæ sunt juris gentium, etiam receptum esse: quod tamen temere non est præsumendum, quia obligationem inducit.

Grot. l. 2. c. 11. §. 5. n. 3. c. 16. §. 31.

XXXVI. *An debemus magis attendere verba conditionem offerentis, an accipientis?*

¶ Attendi debent verba ejus, cuius favorem conditio continet. Si contineat offerentis favorem, & verba non sint clara, contra ipsum ea interpretamur; sin contineat favorem accipientis, & verba non sint clara, contra ipsum ea interpretamur; nam hic clarè debuit exprimere ea, quæ voluit in sui favorem esse adjecta.

l. 39. D. de pact. l. 21. §. 34. in pr. de contr. emt. Grot. d. c. 16. §. 32. aliter.

XXXVII. *Si conditio nondum sit acceptata, an is tenetur, qui obtulit, an verò eum pænitere potest?*

¶ Non tenetur, qui obtulit, quia nullum adhuc jus quæsitum est ei, qui acceptare debuit, & oblatio conditionis minus est promissione.

Grot. l. 2. c. 11. §. 14. c. 16. §. 32. in fin.

CAPUT XVII.

De damno per injuriam dato, & obligatione, quæ inde oritur.

- I. Quid sit *damnum injuria datum*.
- II. Qualis oriatur *obligatio ex damno dato*.
- III. Quot modis aliquid *nostrum esse dicatur*.
- IV. An *sola aptitudo verum & perfectum jus tribuat*.
- V. An *tantum jus potestatis juxta alios*.
- VI. An *is, cui magistratus collatio mandata est, reip. teneatur ad eligendum eum, qui dignus sit*.
- VII. In *damni aestimatione, an tantum aestimetur res ipsa, an etiam fructus*.
- VIII. *Quoniam, præter eum, qui immediate damnum dedit, teneantur*.
- IX. Quid si *sine eorum actu aut neglectu, is qui damnum dedit, certus fuerit id ipsum dare*.
- X. Quo *ordine conveniantur*.
- XI. Si *plures delictum commiserint, an singuli teneantur in solidum, an pro parte damni dati*.
- XII. *Quibus exemplis hæc illustrentur*.
- XIII. Ad *quid teneatur is qui contractui aut promissioni causam dedit dolo, vi, aut metu injusto*.
- XIV. Quid si *quis ipse in causa sit, cur vim pati, aut metus cogi debeat*.
- XV. An *potestates civiles teneantur ex damno, à subditis per latrocinia & piraticam dato*.
- XVI. Quid si *eorum milites vel ministri, contra ipsorum imperium, amicis noceant*.
- XVII. An *dominus teneatur ex damno ab animalis suo dato*.
- XVIII. An *damnum adversus honorem & famam dari possit*.

I. Quid est *damnum injuria datum*?

§. 3. l. de
L. A. l. 44.
I. cod.
Grot. l. 2.
c. 17. §. 2.
ii. 2.

R. **D**amnum injuria datum est maleficio seu delictum, quo dolo vel culpa res alterius læditur. Seu in genere, cum quis minus habet suo.

II. Qualis oriatur *obligatio ex damno dato*?

R. Na.

II. Naturaliter oritur inde obligatio, ut id resarciatur. Nam natura unicuique indidit tam tenerum sui & eorum, quæ ad ipsum pertinent, amorem, ut omnibus modis nitatur repellere eum, qui damnum ipsi infert, adeo ut, nisi desistat, & damnum datum reparet, justam videatur habere bellandi causam; cumque præterea velit natura, ut in societate civili ordinata & rectæ rationi convenienti tranquille vivamus, necessarium fuit præceptum de tribuendo unicuique, quod suum est, de nemine lædendo, aut si quis fuerit læsus, etiam culpa, de damno isto resarciendo.

d. c. 17. §. 1. Puf. l. 3. c. 1. §. 1. aliter.

Grot. l. 1. c. 2. §. 1. n. 1.

III. *Quot modis aliquid nostrum esse dicitur?*

II. Nostrum est, quod nobis competit, sive ex mera natura, sive accedente facto humano, puta dominio, aut pacto, sive ex lege. Natura ad nos pertinet vita, non quidem ad perdendum, sed ad custodiendum, corpus, membra, fama, honor, actiones propriæ. De dominio & pactis supra dictum. Ex lege jus nobis oritur, quia idem aut plus lex potest in nos & nostra, quam singuli in se & sua. Sic pupillus jus habet, exactam diligentiam

d. c. 17. §. 2. n. 1.

Grot. l. 1. c. 1. §. 6. d. c. 17. n. 1. in fin.

quandam exigendi à tutore, respubli-
ca à magistratu, imò & cives singuli,
quoties lex id expressè, aut per suffi-
cientem consequentiam, significat.

IV. *An etiam ex sola aptitudine jus
perfectum acquirimus, ut inde oria-
tur restitutionis obligatio, si occa-
sione ejus damnum aliquod patia-
mur?*

Grot. l. 1.
c. 1. §. 7.
d. c. 17. §.
2. n. 2.
Ziegl. b. l.

R. Sola aptitudo verum & perfe-
ctum jus seu dominium non tribuit,
quia id, ad quod apti sumus, non sta-
tim nostrum est; & sic eo interverso,
super damno accepto queri non possu-
mus.

V. *Sed annon ex hac aptitudine jus
verum habeo petendi juxta alios?*

Grot. d. c.
17. §. 3.
Puf. l. 3.
c. 1. §. 3.
in med. l.
un. D. & C.
ad L. Jul.
de ambitu.
& ibi
Brun.

R. Quamvis civis, etiam non indi-
gnus, adversus civitatem non habeat
jus proprium ad officium aliquod, ha-
bet tamen verum jus petendi juxta a-
lios, in quo si per vim aut fraudem ab
alio impediatur, exigere potest æsti-
mationem, non quidem totius rei ex-
petitæ, sed incerti istius damni, seu
spei incertæ obtinendi munus peti-
tum.

VI. *Quando resp. alicui mandat colla-
tionem magistratus, an contra
eum habet jus verum?*

R. Resp.

R. Resp. adversus talem mandatum habet jus proprium & verum, ita ut, si ex indigni electione damnum fecerit, ille hoc resarcire teneatur. d. c. 17. §. 3.

VII. *An tantum aestimatur damnum, quod datum est in ipsa re nostra?*

R. Damnum aliquis fecisse intelligitur, non in ipsa re tantum, sed & in fructibus, sive illi percepti sint, sive non: si tamen ipse eos percepturus erat: deductis quoque impensis in fructus factis, & in rem necessariis & utilibus; idque ex regula, quæ nos vertat locupletiores fieri cum aliena jactura. Sic & spes lucri ex nostro aestimabitur secundum propinquitatem ad actum, ut in semente spes messis, prout hæc vel instat, vel remota est. d. c. 17. §. 4. Ziegl. b. l.

VIII. *Suntne alii, quàm ille ipse, qui immediate dat damnum, qui tenentur?*

R. Affirmatur, & quidem interdum alii tenentur, qui momentum attulerunt, aut ad totum damnum, aut ad partem, vel faciendo vel non faciendo, idque vel primariò vel secundario. Et primariò quidem is, qui jubet, qui consensum requisitum adhibet, qui adjuvat, qui receptum præstat, aut qui alio modo in ipso crimi-

ne participat; item, qui vetare debet præcepto, aut opem ferre ei, cui fit injuria, & id non facit. Secundariò tenetur, qui consilium dat, laudat, assentatur: item qui non dissuadet, cum debeat, aut factum reticet, quod notum facere debet; sive hoc debitum oriatur ex lege (sic vassallus vel subditus revelare debet domino vel superiori, consilia contra ipsum suscepta) sive ex officio; sic quilibet magistratus, vel officialis, suo superiori tenetur ad omne damnum, quod ex silentio circa ea, quæ concernunt officium, in ipsum redundat.

2. Feud. 6.
& 7.

IX. *Sed quid juris, si ille, qui damnum dedit, certus fuerit, id ipsum dare, etiamsi alii non concurrissent?*

Zingl. b. c.
§. 10.
Frantz. Ex.
12. quest. 5.
Grot. d. c.
17. §. 10.
aliter.

R. Tamen hi laudatores sunt puniendi, quia laudando augent malitiam; licet non semper teneantur ad damni reparationem. Sic & illi tenentur, qui suaserunt vel juverunt ideo, quia si ipsi hoc non fecissent, alii defuturi non fuissent; qui suaderent aut juverent: nam sicut hi obligarentur ex delicto, si fecissent, ita & illi, quia fecerunt.

X. *Quonam ordine conveniuntur?*

R. Uter-

R. Uterque quidem hîc obligatur, & mandans & mandatarius; verum quia patrator facinoris immediate dedit damnum, & scire debuit, rei turpis mandatum non obligare, primus convenitur, & post eum cæteri, qui mandarunt, vel alio modo damnum dederunt.

Ziegl. b. c.
§. 11. Grot.
d. l. §. 11.
aliter. Kul-
pis Ex.
Grot. 8.
b. c.

XI. *Quid si plures delictum commiserint?*

R. Aut (1.) actus est individuus, ad quem multi concurrunt, sed ita, ut ex unius opera integer actus potuerit sequi, neque singulis certa pars possit assignari, ut est incendium, aggerum perfoffio, & similes actus, tunc singuli tenentur in solidum: ita tamen, ut si omnes simul deprehendantur, æquales damni partes singuli sarcire debeant; & ubi, reliquis elapsis, unus tantum deprehenditur, ab ipso solidum, scil. non tantum damnum quod dederunt, sed & omnia quæ ex actus vi sequuntur, exigi possint. Item, si ex deprehentis aliqui non sint solvendo, hoc onerat reliquos. Et in hoc differt reparatio damni ab exactione pœnæ, quod ibi, uno solvente, reliqui liberantur (cum idem damnum bis reparari, æquum non sit) hîc solida pœna singu-

Puf. l. 3.
c. 1. § 5.
Grot. d. c.
17. §. 11.
Str. Ex.
14. tb. 47.
Ex. 49. tb.
50.

Grot. l. 3.
c. 10. §. 4.

singulis, qui ad idem facinus concurrerunt, infligitur; justum enim est, ut qui malum fecit, malum ferat. Aut (2.) actus est dividuus, ubi nempe singulis certa velut pars assignari potest: ut si plures fustibus alium invadant, quorum unus capiti vulnus infligit, alter brachium rumpit, tertius oculum excutit &c. tunc singuli non de tota læsione, sed quisque de eo, quod fecit, tenetur. Etsi per modum poenæ, si reliqui elabantur, & unus deprehendatur, interdum deprehensus pro omnibus solvat.

XII. *Quibus exemplis hæc illustrantur?*

Grot. d. c.
17. §. 13.

Puf. l. 3.
c. 1. §. 7.
Ziegl. b.
c. §. 13.
sed aliter.

R. Homicida injustus tenetur solvere impensas, si quæ factæ sint in medicos, & iis satisfacere, quos occisus alere ex officio solebat, puta parentibus, uxori, liberis, scilicet dare tantum, quantum illa spes alimentorum, ratione habita ætatis occisi, valebat: non autem lucrum speratum & incertum, quod occisus facere potuisset, si diutius vixisset. Nam tale lucrum non est inter bona nostra, & futurum tempus æque ad damna, quam ad lucra patet. Sic qui mutilavit, tenetur ad impensas, & ad æstimationem ejus, quod

quod jam is qui mutilatus est, minus poterit lucrari. Ita & cicatrices interdum æstimantur, ut si puellæ inuptæ facies deformetur, quæ nubere non potest, nisi ampliore dote constituta, nam oris gratia sæpe est dotis instar. Sic adulter & adultera tenentur non tantum maritum indemnem præstare ab alenda prole: nam ad pullos supposititios pro suis alendos nemo tenetur; sed & legitimis liberis, qui jure naturæ in successione bonorum parentum præferuntur illegitimis, rependere, si quod damnum patiantur, ex concursu ita susceptæ prolis ad hæreditatem. Qui virginem imminuit vi aut fraude, tenetur ei resarcire, quanti minoris ipsi valet spes nuptiarum: imò & ducere tenetur, si ea promissione corporis usuram impetraverit; jure enim naturæ inter pactum matrimonii, ejusque executionem, nullum requiritur interval- lum: & cum solus consensus nuptias faciat, non erit turpis conditio, eris mihi uxor, si statim, tanquam uxor, corpus tuum mihi præbueris. Fur & raptor tenentur rem subtractam redde- re, cum suo incremento naturali, & cum sequente damno, aut cessante lu- cro, & si res perierit, summam æsti- matio-

Grot. d. c.
17. §. 14.
Boeckl. l. 2.
c. 1. §. 6.
Puf. l. 3. c.
1. §. 8. in
fin. Brun.
ad l. 13. D.
ad L. A.

Grot. d. c.
17. §. 15.
Puf. §. 9.
ibid. Ziegl.
b. c. §. 15.
sed aliter.

Grot. d. c.
17. §. 15.

Puf. d. c.
1. §. 10.

Ziegl. b. c.
§. 16. *Puf.*
d. l. §. 11.
Grot. d. c.
17. §. 16.
aliter.

mationem; si enim, ubi invitus rem-
vendo, ex affectione illam æstimare
possum, cur furi, qui invito mihi au-
fert aliquid, remittere hoc deberem?

Brun. l. fin.

D. de furt.

Str. Ex. 4.

8. th. 22.

Carpz.

prax. crim.

q. 80. n. 10.

Et si fur sit suspensus, hæredes ejus ad
idem mihi obligantur, quia sicut aliud
ææs alienum, ita & hoc solvere debent:
nec pœna huic persecutioni præjudica-
re potest. In hac classe ponendi sunt,
qui legitima vectigalia fraudant, item
qui judicio injusto, accusatione injusta
testimonio injusto, damnum dederunt.

XIII. *Ad quid tenetur, qui contra-
ctui aut promissioni causam dedit
dolo, vi, aut metu injusto?*

Grot. d. c.

17. §. 17.

§. c. 12.

§. 8.

ꝛ. Tenetur eum, quicum actum
est, in integrum restituere, si quid
ab eo acceperit; quia ille jus habuit,
tum ne deciperetur, tum ne cogere-
tur. Illud ex natura contractus, quæ
æqualitatem exigit; hoc ex naturali
etiam libertate, quæ non admittit, ut
alter alteri vim injustam inferat, sed
vult, ut à mutua læsione absteineamus.

Str. Ex. 49.

ib. 73.

His annumerandi sunt, qui id quod
ex officio facere tenebantur, facere
noluerunt, nisi pecunia accepta.

XIV. *Si quis causam dedit, cur vim
pati aut metu cogi debeat, ut si
bellum alteri denunciaret?*

ꝛ. Huic

¶. Huic juri suo, scil. ne ab alio lædatur, renunciare quis potest, vel (1.) tacite, ut si quis sine justa causa alium invadat, hic omni modo vi ipsum repellere potest: nam manus propterea homini datæ sunt; vel (2.) expresse, cum scil. bellum alteri denunciat; belli enim lex est, ut cuique liceat, quantum potest, hostem suum lædere & in persona & in rebus. Sibi ergò imputet, si lædatur, & involuntarium ex voluntario ortum, moraliter habetur pro voluntario.

Grot. d. c. 17. §. 18.
Puf. l. 3. c. 1. §. 7.
in med.

Grot. l. 1. c. 5. §. 1.

Grot. l. 3. c. 4. §. 7.
n. 2. §. 3.

XV. *Quid si reges & magistratus non inhibeant latrocinia aut piraticam?*

¶. Tenentur ex neglectu, si non adhibeant, quæ debent ac possunt adhibere remedia, ad impedienda latrocinia ac piraticam. Contrà, si legibus prohibeant, ne amicis noceatur, si parati etiam sint, noxios, si reperiri possunt, aut punire aut dedere, præterea si jus in bona raptorum reddant, ipsis imputari nihil potest.

Grot. d. c. 17. §. 20.
c. 21. §. 3.
§. 4.

XVI. *Si milites, aut terrestres, aut classarii, contra imperium, amicis noceant?*

¶. Reges non tenentur, nisi forte in culpa sint, ut si forte militibus non bene

Grot. d. c. 17. §. 20.
n. 2. l. 3.
c. 17. §. 2.
n. 6.

bene solvant stipendia; tunc enim non tantum militibus tenentur de damnis inde secutis, sed & iis, quos milites inedia coacti male habuerunt.

XVII. *An, si mancipium alicujus aut animal mihi damnum dedit, aut pauperiem, dominus mihi obligatur?*

Gabr. Vasq.
de restit.
c. 2. §. 2.
Grot. d. c.
17. §. 21.
aliter.

R. Affirmatur; cum enim ante divisionem jus habuerim, ab animali, quod mihi damnum dederit, reparationem istius quocunque modo querendi, per divisionem hoc jus mihi sublatum non est. Quare cum ipsum animalis corpus mihi sit obnoxium, si dominus illud retinere velit, oportet ut retineat cum juribus, quæ corpus istud sequuntur, i. e. ut aut æstimationem damni solvat, aut animal noxæ dedat.

XVIII. *Potestne damnum dari adversus honorem & famam?*

Grot. d. c.
17. §. 22.
Ziegl. b. l.

R. Dari potest verberibus, contumeliis, maledictis, calumniis, irrisu, aliisque similibus modis: & damni reparatio hinc fit culpæ confessione, exhibitione honoris, testimonio innocentiae, & per ea, quæ his similia sunt; quamquam & pecuniâ tale damnum rependi poterit, si læsus velit, quia pecunia communis est rerum utilium mensura.

CA

CAPUT XVIII.

De legationum jure.

- I. *Quid sit legatus.*
 II. *Quotuplex.*
 III. *Jus mittendi legatos ex quo jure fit.*
 IV. *Quibus competat.*
 V. *An illis, qui impari fidei juncti sunt. An Regibus regno exstis..*
 VI. *Quid si civitas per bellum civile ita scindatur, ut dubium sit, à qua parte stet jus imperii.*
 VII. *An competat rebellibus.*
 VIII. *Quenam in hac materia de legatis ad jus nature & gentium referri soleant.*
 IX. *An omnes legati admitti debeant.*
 X. *Quot sint rejectionis cause. Quid si quis legatum sine causa rejecerit.*
 XI. *Cur legati jure nature & gentium sint inviolabiles.*
 XII. *Si legatus aliquid contra salutem reip. molitur, an occidi possit.*
 XIII. *An etiam hoc in casu Principem representet, & an ipse Princeps occidi possit.*
 XIV. *An lex de non violando legato etiam obliget eum, per cuius territorium transit.*
 XV. *An jure talionis interfici aut male tractari possit legatus.*
 XVI. *An ejus comites, ministri & vasa, sancta sint.*
 XVII. *An legatus jurisdictionem in suam familiam habeat.*
 XVIII. *An jus asyli in domo sua.*
 XIX. *An legati bona mobilia pignoris causa, vel ad debiti solutionem, capi possint.*
 XX. *An hoc jure creditoribus denegato, facile & recte quis cum legato tracturus sit.*
 XXI. *Quid si videtur legatus.*

I. *Quid est legatus?*

Legatus est minister publicus, à summa potestate ad aliam similem potestatem missus, ut negotium sibi demandatum nomine mittentis proponat & tractet.

Y

II.

II: *Quotuplex est legatus?*

R. Omnibus legatis debetur quidem eadem fides, & propter personam mittentis omnes sunt sancti & inviolabiles, sed cum non omnes eadem solennitate & iisd. ceremoniis recipiantur, factum est ut dividantur in legatos cum caractere representativo, & eos, qui principalem suam ratione honoris & præcedentiæ non representant. Et hinc alii sunt legati primi ordinis, in specie dicti *Gesandten*, alii sunt legati secundi ordinis, ablegati communiter dicti, *Abgesandten*, gallice *Envoyez*, licet hæc vocabula sæpe confundantur. Hæc distinctio ulum habet ratione præcedentiæ; legatus primi ordinis præfertur legato secundi ordinis, quanquam posterioris principalis præcedentiam prætendat. Sic Rex Galliæ Viennam mittit legatos secundi ordinis, quia legatus Regis Hispaniæ in Imperatoris aula ipsi præfertur.

III. *Ex quo jure est jus mittendi legatos?*

R. Jus mittendi legatos est ex eo jure, ex quo est negotium, propter quod mittuntur; si mittantur vel ad pacem faciendam, vel ad eam per fœdera & pacta magis confirmandam,

jus

Erden. l. 1. de legat. c. 1. n. 22. Liun. ad A. B. C. 10. §. 1. Off. 8. Rbas. Inst. Jur. Publ. l. 2. c. 23. p. 456. Kulpis, de legat. stat. Imp. c. 2. § 21.

Grot. l. 2. c. 18. §. 1. aliter. Puf. l. 2. c. 3. §. 22. in fin. aliter Text. c. 14. n. 2.

jus naturæ, quod vult ut in pace vivamus, eorum admissionem præcipit cum effectu, & sic specialem ipsis præstat securitatem. Si mittantur propter commercia, aut similia negotia, quæ communem necessitatem & utilitatem inter omnes gentes continent, jus gentium eos & admitti & sanctos vult haberi. Si mittantur vel ex civitate, vel ex singulari amicitia ad congratulandum, e. g. propter matrimonium, nativitatem principis, obtentam victoriam &c. jus civile, seu potius voluntas ejus, ad quem mittuntur, eorum admissionem, & sanctitatem specialem, quam jure gentium habent, confirmat. Sic juris civilis, seu voluntariæ tantum sunt ceremoniæ, solennitates, obviations, hospitii jura specialia, i. e. ut legati vivant sumptibus & expensis ejus, ad quem mittuntur &c.

IV. *Quibus competit jus mittendi legatos?*

Æ. Iis hoc jus competit, qui summi imperii sunt compotes inter se, quia hi soli jus habent tractandi de iis negotiis, propter quæ legati mittuntur, & ab ipsorum persona tantum sanctitas & securitas legatorum derivari possunt

*Kulpis. Ex
Grot. l. 2.
c. 18. differt.*

*Grot. d. c.
18. §. 2. m.
L. Boeck
differt.
Pol. 114*

*Horn. l. 2.
c. 8. §. 1.
Kirchn. l.
1. de legat.
c. 3.*

*Instr. Pac.
art. 8. n. 2.
in fin. Myl.
ab Ebreub.
de Stat.
Imp. part.
1. c. 17.
§. 15. Rbet.
d. 1. Text.
c. 14. §. 8.
Inst. Jur.
Publ. l. 3.
tit. 2. §. 71.
Et seqq. Et
tit. 19. §.
153.*

ac debent. Legati provinciales, municipales, seu qui mittuntur à Pro-Regibus, præsidibus, vel ducibus belli, non fruuntur juribus legatorum specialibus, seu iis quæ Legatis jure gentium competunt, sed jure civili reguntur, vel potius gaudent tantum iis juribus, quæ hæc vel ista majestas istis tribuit. Principes Imperii Romano-Germanici, quia ipsorum potestas est majestati analogæ, & quia jura belli, foederum &c. ipsis conceduntur, legatos mittere possunt, etiam cum caractere. Quo accedit, quod alii reges legatos ad ipsos mittant, & ipsorum legatos agnoscant: licet forte solennitates solitæ in regum legatis in receptione ipsorum non adhibeantur. Hæc enim, ut modo diximus, non sunt juris naturæ vel gentium, sed pendent à voluntate istius, ad quem mittuntur.

V. *Quid dicendum de iis, qui impari foedere juncti sunt?*

*Grot. d. c.
18. §. 2. n.
2. c. 15. §.
7. n. 1.*

R. Si foedus non contineat imminutionem majestatis, legatos mittere possunt. Idem dicendum de iis, qui ex parte subditi sunt, ex parte non sunt, pro ea scil. parte, qua subditi non sunt, hoc jure gaudent. At reges, qui bello solenni victi, regnoque exuti sunt, cum

cum aliis regni bonis & jus legandi per-
diderunt. Item, qui regnum dereli- d. l. §. 2.
querunt; item qui pulsi sunt regno, n. 2.
ita ut nullum jus retinuerint; item qui
abdicarunt regnum.

VI. *Quid si civitas scindatur in par-
tes æquales, quarum utraque sum-
mum affectat imperium, ut dijudi-
cari vix possit, utri istud competat,
& quæ superior haberi debeat?*

ꝛ. Necessitas huic juri locum facit, Grot. d. c.
& hoc eventu gens una pro tempore 18. §. 2. n.
quasi duæ gentes habetur. Imo fieri 3. Ziegl.
potest, ut nunquam deinceps in unum de jur. maj.
populum redeant & coalescant, sed l. i. c. 32.
pro una gente duæ posthac semper ma- §. 9.
neant, quarum unaquæque absoluto
imperio & regimine summo utatur.
Idem dicendum, quando jure admo-
dum controverso de regni successione
decertant.

VII. *An rebelles habent jus mit-
tendi legatos?*

ꝛ. Non; & hinc eorum legati ple- Kirchn. l.
rumque in carcerem conjiciuntur: at l. c. 13. n.
ne media reconciliationis & excusatio- 38. Alber.
nis ipsis adimantur, eorum deputati Gent. de
repelli non debent, præsertim si de legat. l. 2.
innocentia sua docere velint. Sic pira- c. 2.
tæ, latrones, proscripti, quia civita- Grot. d. c.
tem 18. §. 2. n.
3. in med.

tem non faciunt, jure gentium niti non possunt, sed interdum tales qui sunt, jus legationis nanciscuntur fide data.

VIII. *Quenam in hac materia de legatis ad jus naturæ & gentium referri solent?*

Grot. d. c.
18. §. 3. n.
7.

ꝛ. Duo sunt: prius, ut admittantur; quamvis & hoc interdum pendeat à voluntate ejus, ad quem mittuntur, vid. q. 3. in fin. deinde, ne violentur.

IX. *An jus naturæ & gentium omnes legatos admitti præcipit?*

Grot. d. c.
18. §. 3. n.
13. Feld. b. l.
Horn. c. 8.
§. 2. n. 3.
Ziegl. de
jur. maj.
l. 1. c. 32. §.
11. Text. c.
14. §. 28.
aliter.

ꝛ. Non, sed vetat sine causa rejici: secus, quam quando admissio pendet tantum à voluntate ejus, ad quem mittuntur; licet sic peccetur in civilitatem vel amicitiam singularem.

X. *Quot sunt causa rejectionis?*

Grot. d. c.
18. §. 3.
n. 2. Ziegl.
d. c. §. 11.

ꝛ. Causa potest esse (1.) ex eo, qui mittit, ut si ille qui mittit, alterius Populi, ad quem mittuntur, legatos antehac rejecit ipse: aut si callida legationis simulatione sæpe antehac alterum decepit, & nunc simile deceptionis metuatur artificium; quod autem veniat ab hoste armato, id non videtur semper esse justa repudii causa. (2.) Ex eo, qui mittitur; ut, si odiosa fuerit legati persona, si crimine in admit-

ten-

tentis territorio commisso notata, si perfida in principem fuerit, ad quem mittitur, si contumeliis antehac eum profciderit &c. Huc non refertur, si legatus veniat ab hoste, & antè fuerit subditus ejus, ad quem mittitur. (3.) Ex eo, ob quod mittitur, ut si aperte constet, legatum non venire, ut agat id, quod palam profitetur, sed ut seditiones moveat, concitet populum; aut si non ex dignitate aut temporibus conveniens sit legatio; ut, si plures, arcto foedere uniti, pacem non sint facturi, antequam hostem superbum & perfidum intra justos limites ad restitutionem inique ablatorum coegerint, viresque nocendi ita ademerint, ut justa ultione posthac securitati suæ consultum esse appareat, & ille malo suo delinquere dedoceatur. An autem justa sit rejectionis causa, si legatio debeat esse perpetua, seu an jure rejicere possimus legatos perpetuos, qui Residentes vocari solent? dubitatur. Cæterum, si sine justa causa aliquis rejiciat legatos, non tantum peccat contra officium, sed & contra jus humanitatis, ita ut, cæteris paribus, hæc possit esse justa belli gerendi causa.

*Kulpis. d.
Ex. 8. c. 18.
§. 2. in fin.
Grot. b. c.
§. 3. n. 2.
in fin. &
Ziegl. b. l.
aliter.*

XI. *Cur legati jure naturæ & gentium sunt inviolabiles?*

Horn. d. c.
8. §. 8.
Ziegl. §.
13. Grot.
b. c. §. 4.
n. 5. aliter.

R. Quia legatus subit principis vi-
ces, qui cum majestate gaudeat, æ-
qualis censendus erit principi, ad
quem missus est, & sic neutiquam co-
gendus, ut discrimen judicii subeat.
Et quemadmodum princeps, alterius
territorium ingrediens volente domi-
no, quamdiu se hostem peregrinæ
reip. non profitetur, eo honore eaque
reverentiâ colendus est, ac si apud
suos ageret, ita & legatus, qui princi-
pem repræsentat. Hinc est, cur non
fiant subditi temporarii ejus, in cujus
territorio subsistunt, & cur jure civili
populi, apud quem vivunt, non te-
neantur: & si delictum committant,
tale quidem, quod contemni posse vi-
deatur, id aut dissimulandum erit, aut
è finibus jubendus excedere legatus: si
scilicet per tale delictum ita vilescat per-
sona legati, ut turpe sibi ducat prin-
ceps, cum tali homine tractare; aut si
tale non sit, remittendus erit legatus
ad eum, qui misit, cum postulato, ut
eum puniat, aut dedat.

XII. *Si legatus molliatur aliquid in
statum resp. si in caput regis conspi-
ret, populum concitet &c.?*

R. Pro

¶. Pro ratione delicti commisso, occidi poterit, non per modum poenæ, sed per modum naturalis defensionis, tanquam hostis: modò crimen adeò manifestum sit, ut vel negare id nequeat, vel apertis convinci testimoniis possit. Non hic suspicionibus agendum, quæ temerariæ plerumque sunt, & ut in virum bonum non cadunt, ita non sufficiunt, ut viri magni, quales sunt legati, ex iis fortiantur iudicium.

Grot. d. c.
18. §. 4. n.
7. Horn.
§. 10. Text.
c. 14. §.
44. aliter.

XIII. *At legati principem representant, & vero princeps præter Deum non agnoscit superiorem?*

¶. Potest princeps hostilia moliri, & contra hostem arma sumere licet, & victus captusque, si ita res ferat, trucidari potest. Princeps ergo, quamdiu princeps manet, majestatem retinet, & sic sanctus est & inviolabilis: ubi verò in hostem degenerat, in victoris manum & potestatem redigitur, exspirat pristinum imperii axioma, subicitur alterius arbitrio, & iudicium subit, qui antea nullum patiebatur iudicem. In hoste nemo quæsierit, princeps sit, nec ne. Hostilia molientem hostilia manent. Censeatur eo-

Ziegl. d. l.
§. 18.
Horn. d. l.

dem jure legatus; dum pacem colit, & ipse colatur, dum hostis fit, hostili jure puniendus.

XIV. *An lex de legatis non violandis etiam obligat eum, per cujus territorium transit legatus?*

Horn. d. c.
G. Feld. b. l.
Grot. d. c.
18. §. 5. n.
L. aliter.

ꝛ. Affirmatur; quia principem suum repræsentat, qui est instructus imperio ac majestate, quocunque loco fuerit, & divinitatis quendam characterem sibi impressum circumfert, & universæ reip. instar est. Neque admissio demum ipsum reddit sanctum & inviolabilem, sed securum tantum reddit, nullam esse rejectionis causam; & hæc etiam ratio est, cur legationes soleant denunciari, & cur literæ salvi conductus dentur. Sicut autem in territorio istius; ad quem mittuntur, non sunt sancti, si hostilia moliantur, ita nec in territorio istius, ubi transeunt, si certum sit, hostem esse legatum, qui ad amicum aut confœderatum missus est, ut istum sollicitet, & in hunc tertium concitet.

XV. *An jure talionis interfici, aut male tractari legatus potest, ab eo veniens, qui tale quid patravit?*

ꝛ. Sunt quidem ultionistalis exem-
pla

pla in historiis satis multa; sed nimiam historiæ non tantum ea quæ juste, sed & quæ inique, iracunde, impotenter facta sunt, commemorant. Jus naturæ & gentium non tantum mittentis cavet dignitati, sed & ejus, qui mittitur, securitati. Imo videtur quis facere contra fidem, quam legatum admittendo dedit; nisi (1.) contingat, talem mitti, qui antea auctor existit injuriæ alterius legato inferendæ; quam & hoc casu videatur dicendum, per admissionem remissam esse injuriam, & plenam securitatem promissam. (2.) Nisi levius aliquod contumeliæ genus fuerit, legati corpus non affligens: ista enim ignominia non legato, sed principi, qui similia primus commisit, aspersa censebitur.

Grot. d. 6.
18. §. 7.
Horn. l. 2.
c. 8. §. 11.

Horn. d. c.
8. §. 11.

Feld. ad
Grot. b. 6.
§. 7.

XVI. *Legati comites, ministri, famuli, & vasa habentne sanctimoniam?*

¶. Habent sui generis sanctimoniam; scilicet, sancta sunt accessorie, & à nemine lædi possunt. Itaque, si quid comites gravius deliquerint, postulari à legato poterunt, ut eos dedat (vi enim abstrahendi non sunt) aut puniat; quod si dedere nolit, eadem facienda erunt, quæ supra de legato diximus.

Grot. d. c.
18. §. 8.
Ziegl. de
jur. maj. l.
1. c. 32. §. 22.

XVII.

d. g. 8. n. 2. XVII. *At legatus eos punire non potest, quia nullam in suos comites habet jurisdictionem, verum ea tantum exercetur à territorii domino?*

Horn. d. c.
§. 5.

Liegl. b. 1.

R. Legatus principem refert, qui nunquam est sine imperio. Hinc quemadmodum dominus territorii non posset in ipsius principis mittentis comites, si præsens esset, animadvertere, ita nec in comites legati, qui tantam videtur consecutus jurisdictionem in suos comites, quanta requiritur ad eos regendos, & ad legationis finem obtinendum; in moralibus enim qui dat jus ad finem, dat jus ad media.

XVIII. *Estne jus asyli in domo legati pro quibusvis eò confugientibus?*

Grot. d. c.
18. §. 1. n.
2. Kulpis.
Ex. Grot.
b. 1. aliter.

R. Hoc pendet ex voluntate ejus, ad quem missus est; si hic concedat, habebit, secus, si non concedat. Nam jure naturæ & gentium ea censentur saltem competere jura legato, quæ ad legationem obeundam sunt necessaria. Adde, quod is quis deliquit, est subditus domino territorii, & locus, in quem fugit, est in & de territorio, cui talis securitas annexa non est: nam ea quæ manant à persona legati, ad ipsum

ipsum legatum; comites, & vasa pertinent, non ad alios, vel ad hunc locum.

XIX. *An legati bona mobilia, pignoris causa, aut ad solutionem debiti, capi possunt?*

R. Non, nec per iudiciorum ordinem, nec manu regia. Nam omnis coactio abesse à legato debet, tam quæ res ejus necessarias, quam quæ personam tangit, quo plena ei sit securitas; & cum publico nomine adsit, omnia quæ cum ipso sunt, eo jure censi debent. Hinc, si quid debiti contraxit, & ut sit, res soli eo loco nullas possideat, ipse compellendus erit amicè, & si detrectet, is qui misit; si ille justitiam nobis deneget, vel malitiose protrahat, ad postremum ea usurpare possumus, quæ adversus debitores, extra territorium positos, usurpari solent, scilic. Repressalias.

Grot. d. c.
18. §. 9.
Horn. c. 8.
§. 4. n. 7.
Textor. c.
14. n. 25.
aliter. Feld.
b. l. aliter.

Grot. l. 3.
c. 2. § 4.

XX. *At hac ratione nemo invenietur, qui cum legato contrahere velit?*

R. Hoc non est metuendum; nam & Regibus qui cogi nequeunt, non defunt creditores: & qui cum ipsis contrahunt, aut curent, ut pariter impleatur contractus, aut si fide nuda contenti sint, sibi imputent, quod delusi sint.

Grot. d. c.
18. §. 10.

XXI.

Grat. d. c.
18. §. II.

XXI. Si violetur legatus, quid juris?

℞. Nascitur parti læsæ jus belli. Sane bellorum, quæ ob male habitos legatos suscepta sunt, plenæ sunt profanæ historiæ. Extat in sacris libris memoria belli, quod eo nomine David gessit adversus Ammonitas.

C A P U T XIX.

De jure sepulturæ.

I. Quid sit hominum mortuorum sepultura. II. Quotuplex. III. Ex quo jure oriatur. IV. An omnes homines sint sepeliendi. V. Quid dicendum sit de exemplis in contrarium allegatis. VI. An sepultura debeatur insigniter facinorosis. VII. Quibus non debeatur. VIII. Mortui, cum nihil sentiant, an recte ita pu-	niri dicantur. IX. An homo se ipsum occidere non possit. X. Quid si quis videat, se deinceps viturum in probrum ipsius Dei. XI. An virgo se ipsam occidere possit, ne pudicitiam amittat. XII. An proditores patriæ sepeliri debeant. XIII. An ob negatam sepulturam, bellum justè suscipi possit.

I. Quid est sepultura hominum demortuorum?

℞. **S**epultura hominum demortuorum est officium, quod hominibus post mortem debemus ad cadavera ipsorum reponenda, ut perpetuò ab injuria quasi tuta sint, & ne ex ipsorum foetore aër inficiatur.

II. Quotuplex est sepultura?

℞. Se-

II. Sepultura alia est honesta, cui ceremoniæ atque ritus certi, pro cujusque gentis & loci consuetudine, adhibentur; alia inhonesta seu ignominiosa, quæ absque ceremoniis atque receptis ritibus fieri debet: seu ubi hæ ceremoniæ atque ritus adhiberi non possunt, propter legis prohibitionem. Ad hanc referimus asminam sive caninam sepulturam, quando cadaver humanum, extra locum consuetum, in bivio vel trivio, aut sub patibulo, aut ubi brutorum cadavera abscondi solent, à carnifice terra obtegitur.

Grot. l. 2. c. 19. §. 2. n. 4. Carpz. in Jurisp. Confist. 2. p. 382. Ziegi. ad Lanc. 2. tit. 24. §. 92. p. 580. in fin.

III. *Ex quo jure oritur sepultura?*

II. Juri naturæ conveniens est, ut cadaveri humano humus porrigatur; at proteri ac laniari corpus humanum, alienum merito videtur ab istius naturæ dignitate. Hinc Jus gentium hoc inter omnes gentes, quæ ratione sua recte utuntur, constituit, ut cum homo cæteris animantibus præstet, cadaver ejus in talem locum reponatur, ubi ab omni quasi injuria inferenda liberam sit, & ne foetore ipsius aër inficiatur.

Grot. d. c. 19. §. 1. n. 1. & 4. §. 2. n. 4. §. 5. b. l. & Ziegl. Osiand. Puf. l. 2. c. 3. §. 22. in fin. aliter.

IV. *An omnes homines sepeliendi?*

II. Omnes, etiam inimici & hostes, quia hoc officium non tam homini,

Grot. d. c. 19. §. 2. n. 6. §. 3. n. 1. Seld. l. 6. c. 16. e. p. 783.

e. personæ, quàm humanitati, i. e. naturæ humanæ, præstari dicitur. Nul- lum cum victis certamen & æthere cas- sis; nam quod malorum est extremum, illis jam accidit. Si inter viventes fue- rat certamen, odium mors aliena com- pescat; jam tacet, cum quo antè liti- gabas.

V. *At exempla extant in contrarium, & hostibus sepultura est dene- gata?*

Grot. d. c.
19. §. 3. n.
4. & O-
fiand. ibi.

R. Verum est; sed hæc exempla communi judicio sunt damnata: & ferinum est, bellum gerere cum mor- tuis, qui ejusdem naturæ fuerunt. Præ- terea extant exempla eorum, qui eos vel sepeliendos curarunt, vel tradide- runt.

VI. *An etiam debetur sepultura in- signiter facinorosis?*

Feld. b. c.
Grot. d. c.
19. §. 4. O-
fiand. b. l.
& Gisbert.
Voet. ibi
alleg.

R. Affirmatur, nisi ultra mortem quid meriti sint; scilicet ad hoc, ut omnem tandem humanitatem exua- mus erga mortuum, requiritur tale faci- nus, quod in hominem non cadit, sed à feritate quadam proficiscitur. Quo- rum enim cadavera sine sepultura pro- jiciuntur, feris æquantur.

VII. *Quinam sunt isti?*

Grot. d. c.
19. §. 5. n. I.

R. Qui deliberato animo ipsis sibi mor-

mortem consciverunt; nam in hos, qui mortem pro supplicio non habent, aliud supplicium constitui non potest.

VIII. *At vero mortui nihil sentiunt, nec damno nec pudore affici possunt?*

R. Verum est, nihil sentiunt, tamen post mortem fama vivit, quæ damno & pudore quasi afficitur: & satis est, id quod mortuis accidit, metui à vivis, ut hoc pacto à peccato retrahantur.

Grot. d. e.
19. §. 5. rta
1. in fin.

IX. *An ergo homo se ipsum interficere non potest?*

R. Non, quia homo nullum jus habet in suam vitam, ad eam destruendam, sed tantum ad eam conservandam: nec injussu ejus, à quo animus nobis datus est, ex hac vita demigrandum. Imo quia proximum suum occidere non potest, multo minus se ipsum; quilibet enim sibi ipsi proximus est, & se ipsum ad minimum debet amare, ut proximum. Adde, quod natura vitam ponit in bonis, mortem in malis, ut eo ipso ab occisione sui ipsius deterreat hominem.

Grot. d. c.
19. §. 5. rta
2. Molina
tom. 4. tr.
3. disp. 9.
Franc. à
Vitt. relect.
de Homie.
10. n. 2.
p. 430.
Matth. de
crim. ad l.
48. tit. 5.
c. 1. §. 9.

X. *Quid si quis videat, se deinceps victurum in probrum ipsius Dei, an non ex præsumta Dei voluntate*

L 10,

te, aliquis se ipsum interficere potest?

*Osiand. ad
d.c. 19. §. 5.
n. 4. Ziegl.
b. l. Grot.
d. l. aliter.*

ꝛ. Non, (1.) quia ita certò hoc non potest prævideri, Deo enim singulis momentis varii sunt modi illud probrum impediendi, talem hominem vindicandi, & gloriam suam manifestandi. (2.) Quamvis sic, vitam sibi tollendo, impediatur probrum, quòd in Deum redundaret, tamen non sequitur, quòd hic actus sit bonus & licitus, quia ad hoc requiritur etiam medium licitum. (3.) Voluntas Dei non potest præsumi, cum opposita voluntas de non interficiendo se ipso, sit revelata. Idem dicendum, si quis se ipsum interficiat, ne tormentis adactus Christi religionem ejuret.

XI. An virgo se occidere potest, ne pudicitiam amittat?

Matth. d. l.

ꝛ. Non, quia quæ vi stupratur, mente virgo est: mens enim peccat, non corpus, & ubi consilium abest, ibi crimen abest. Quid gravius pati potest, quæ alienæ libidini corpus suum substernere constanter recusat, quàm mortem? ea igitur expectanda, non occupanda; nam mori velle, ne moriari, furor est. Idem dicimus de iis, qui se vel interficiunt, vel mandant hoc

hoc aliis, ne in hostis manus perveniant, à quo metuunt cruciatus & mortem ignominiosam. Quamvis tamen omnibus his in casibus, si quis humanæ imbecillitati cedat, & de facto se ipsum occidat, eum excusandum potius æstimemus, quàm istum qui, citra necessitatem, sciens atque volens se occidit. Idem statuendum, si quis citra mandatum pulvere nitrato accendat navim, ne in hostium forte manus veniat, & ne hostis navi, cum publico damno, potiatur. Item, si quis ab hoste captus examinatusque, ad evitanda tormenta, quibus se parem fore desperat, se interimat, ne arcana reip. ei concedita, cum evidenti malo suorum concivium, prodere cogatur.

Puf. d. l. 1. c. 4. §. 5. jung. Grot. l. 2. c. 29. §. 29. n. 1.

Less. de J. & F. l. 2. c. 9. dub. 6. n. 34. aliter

XII. *An sepeliri debent proditores patriæ?*

32. Apud plures gentes his denegatur sepultura, propter criminis enormitatem, ut exemplum statuatur. Hinc etiam fluit, cur in aliis delictis, si opus sit exemplo, damnatorum corpora diu in publico conspectu relinquantur. Et sicut propter exemplum statuendum, ipsis omnino sepulturam possumus negare, ita propter publicam

Grot. d. c. 19. §. 5. n. 5.

Grot. d. c. 19. §. 4. n. 8. aliter.

Matth. Steph. de juridic. l. 1. c. 6. n.

L 2

uti

332. *Limn.*
l. 8. c. 4.
n. 32.

Grot. d. c.
19. §. 5. n.
5. & *Kul-*
pis. ibi.
Ziegl. O-
stand. b. l.
aliter.

utilitatem, magistratus eorum corpora diffecanda tradere potest.

XIII. *An ob negatam sepulturam bellum juste suscipi potest?*

R. Affirmatur, si scilicet ex denegata sepultura, magna injuria seu contumelia redundet in ipsam remp. e. g. si alicujus populi Rex, in bello occisus, à victore ex patibulo suspendatur, vel in alio loco ignominioso diu aliorum conspectui exponatur. Si enim justa suscipiantur bella propter violatos legatos, cur non, si per eum, qui fuit reip. caput, injuria reip. afficiatur?

CAPUT XX.

De Poenis.

I. Consideratis factis, ut possunt reparari, quomodo ea porro consideranda sint. II. Quid sit pena. III. Quid sit malum passio- nis. IV. An incommoda ex mor- bis recte poenarum nomine veniant. V. An delinquentem puni- re, licitum tantum sit, an verò præceptum. VI. Pena an ad justitiam assignatricem, an ad ex- plettricem pertineat. VII. Jus puniendi an com- petat soli superiori.	VIII. An quis male agendo & delinquendo, aliis non delinquentibus se subji- ciat. IX. Superior aequè nocens an alium punire possit. X. An pena utilitatis alicujus causa exigi debeat. XI. Quae sint utilitates pe- nae, & quotuplex sit ejus finis. XII. Quae pena respiciat primum finem. XIII. Cui delinquentis e- mendatio competat; an su- periori; an hoc pena ge- nus ad mortem pertinge- re possit.

XIV.

XIV. *Quae pena respiciat finem secundum.*

XV. *Cui competat jus hanc penam exigendi, an iridem superiori.*

XVI. *Quid si quis versetur in locis, ubi copiam iudicis habere non potest.*

XVII. *Quae pena respiciat finem tertium.*

XVIII. *An jus hanc penam exigendi etiam superiori competat.*

XIX. *An leges humanae, quae interfessionem quorundam hominum permittunt, interfectoribus jus verum apud Deum praesent, an tantum inter homines impunitatem.*

XX. *An omnes quibus vitiosi ab hominibus puniri possunt.*

XXI. *An interdum ignoscere aut veniam dare liceat. An & ante & post legem penalem latam.*

XXII. *Quomodo post legem penalem latam; quin legislator legibus suis teneatur. Quomodo ante legem penalem latam.*

XXIII. *Quotuplices sint cause ad ignoscendum probabiles. Quae sit causa intrinseca.*

XXIV. *Quae sint cause extrinseca.*

XXV. *Quae consideranda sint ad justam penae taxationem.*

XXVI. *In merito, seu delicto, quae examinanda sint. Quae sint cause ad delin-*

quendum impellentes.

XXVII. *Quotuplex sit causa, quae a delinquenda abstrahere debuit.*

XXVIII. *An vita anterior, simul cum delicto, in estimationem veniat.*

XXIX. *Personae aptitudo quid conferat ad aestimandum meritum seu delictum.*

XXX. *An in penis requiratur passio omnino par delicto, an vero extendi possit ad majus nocuum, qudm quod peccans intulit.*

XXXI. *Quae sit intrinseca penae taxatio, quae extrinseca.*

XXXII. *Quae sint praecipua incitamenta ad peccandum, & an propter facilitatem. & consuetudinem peccandi, pena intenduntur.*

XXXIII. *Ubi pena est arbitraria, an rectius minuat.*

XXXIV. *An ad penam exigendam bellum suscipi possit.*

XXXV. *An reges jus habeant puniendi quasvis personas jus naturae & gentium violantes.*

XXXVI. *An detur bellum penale, propter delicta in Deum commissa.*

XXXVII. *An ad religionem Christianam propagandam, bellare liceat.*

XXXVIII. *An in Christianos quos tales, vel eos qui Christi*

Christi legem pro vera | ejus interpretationem habent
quidem habent, sed circa | lucinantur.

I. *Consideratis factis, ut possunt reparari, quomodo ea porro consistantur?*

Grot. l. 2.
c. 20. §. 1.
n. 1.
Grot. d. c.
20. §. 1. n.
1. l. 131.
de V. S.

R. Ut punienda.

II. *Quid est poena?*

R. Poena est malum passionis, quod infligitur ob malum actionis: seu poena est noxae vindicta, & delictorum coërcitio.

III. *Quid est malum passionis?*

Grot. d. c.
20. §. 1. n.
1. Puf. l. 8.
c. 3. §. 4.
Kulpis. b. c.
Ziogl. aliter.

R. Passionis malum est omne id, quod per modum coactionis & pro imperio alicui imponitur, propter malum actionis, seu propter delictum præcedens: sive in agendo, sive in omittere consistat; omissio enim comprehenditur hic sub actione. Huc referuntur operæ, quæ alicui pro poena injunguntur, ut si quis condemnetur ad metallum, ad ergastulum, extruendum vallum &c. si scilicet tantum considerentur ut molestæ, & ut passionis, propter præcedens delictum; si enim considerentur ut debitæ vi summi imperii, etiam invito possunt injungi, sed poenæ non sunt.

IV. *Quid dicendum de incommodis, quæ patiuntur aliqui ob morbum*

CON-

contagiosum, aut corpus mutuum, aut ob alias impuritates?

¶. Quamvis respectu Dei poenae possint vocari, & etiam ita appellari soleant, tamen hominum respectu poenae non sunt; quia hae requirunt & praecedens delictum & superioris sententiam. Hinc etiam, ante sententiam latam, carcer pro poena haberi non potest, sed tantum pro custodia.

Grot. d. c. 20. §. 1. n. 3. Puf. l. 8. c. 3. §. 4. circa fin. Ant. Matth. de crimin. tit. quibus modis crimen extinguit. c. 5. n. 3.

V. An aliquem poenam licet afficere?

¶. Jure naturae non tantum aequum est, ut qui malum fecit, malum ferat, verum etiam praecipitur, ut delinquentes puniantur; nam eadem opera, qua Jus illud prohibet delicta, praecipit quoque poenam; & lex, nisi sit imperfecta, sanctione non caret.

Ziegl. b. c. §. 1. n. 2. & de jur. maj. l. 1. c. 8. n. 10 & 11. Puf. l. 8. c. 3. §. 1. in med. Grot. h. c. §. 1. n. 2. aliter.

VI. Poena an pertinet ad justitiam assignatricem seu distributivam, an ad expletricem seu commutativam?

¶. Pertinet ad expletricem seu commutativam, quia est tantum collatio rei cum re, seu tantum confertur poena cum delicto: si hoc sit magnum vel parvum, etiam poena est magna vel parva. Sicut in emtione est collatio mercis ad nummos, quanquam alibi merx eadem plus, alibi minus valet.

Grot. c. 20. §. 2. n. 3. & §. 33. Feld. §. 2. & Kulpis paulo aliter, Str. Ex. 1. tb. 29. Puf. l. 8. c. 3. §. 5. in fin. aliter.

itemque nummi. Hinc quoque est, cur ad hanc æqualitatem & proportionem observandam, poenæ magnitudo non tantum nude spectetur, sed & cum respectu ad patientem; nam multa eadem pauperem onerabit, se-cus quam divitem: & vili ignominia leve erit malum, honorato grave.

VII. *Cui competit jus puniendi?*

Ziegl. b. c.
§. 3. de jur.
maj. l. 1. c.
8. §. 11.
Puf. l. 8.
c. 3. §. 7.
Grot. c. 20.
§. 3. n. 1.
aliter.

ꝛ. Recta ratio dicitur, hoc jus com-petere superiori, seu illi, qui in civita-te habet majestatem; infligitur enim poena propter legis transgressionem, post cognitionem factam & sententiam latam: quod jus tantum competit ei, qui habet summum imperium, vi cu-jus leges fert, & transgressores punit. Hinc omnia mala, quibus quis in bel-lo subjicitur, huc non pertinent, licet inferantur propter præcedens deli-ctum.

VIII. *At eo ipso, dum alius peccat, me superiorem & se inferiorem facit, & quasi ex hominum sensu se de-trudit in bestiarum numerum, quæ homini subjacent?*

Grot. c. 20.
§. 3. n. 1.

Grot. l. 2.
c. 1. §. 9. n.
2. c. 8. §. 2c.
Puf. l. 8. c.
3. §. 7. in
med. vid.

ꝛ. Delictum imperium nec confert, nec adimit, nec superiorem nec infe-riorem facit: aliàs uxor maritum, fi-lius patrem, servus dominum, subdi-
tus

tus regem punire naturaliter posset. tamen Grot. l. 2. c. 14. §. 6. n. 2. in fin.
 Sed si in naturali libertate degam, & alius contra me delinquat, reparationem damni & cautionem per modum belli exigere licet.

IX. Quid si superior aequè nocens sit?

R. Officio judicis nihil decedit: licet sit indecorum & legum reverentiam valde minuat, si exactor justitiæ iisdem vitiis maculatus sit, quæ in aliis vindicat; videtur enim non vitiis irasci, sed eorum dulcedinem aliis invidere. Ziegl. b. c. §. 3. n. 2. Puf. l. 8. c. 3. §. 7. in med. Grot. b. c. §. 3. n. 2. aliter.

X. An homo potest ab homine puniri, tantum puniendi causa, seu ut tantum voluptatem capiat ex pœna?

R. Non; nam homo ita alteri ipsa consanguinitate alligatur, ut nocere ei non debeat, nisi boni alicujus consequendi causa; & ad vindictam veniendum, non quasi dulce sit vindicare, sed quasi utile. Dictat enim ratio homini, nihil agendum, quo noceatur homini alteri, nisi id bonum aliquod habeat propositum. In solo autem inimici dolore ita nude spectato nullum est bonum, nisi falsum & imaginarium; ut in divitiis supervacuis, multisque aliis rebus ejusmodi. Et quo hominum quisque minus valet rationis usu, eo

ad vindictam est pronior, juxta illud
Juvenalis:

— — — quippe minuti
Semper & infirmi est animi exigui-
que voluptas

Ultio; continuò sic collige, quod vin-
dicta

Nemo magis gaudet, quam fœmina.

XI. Quæ ergo utilitates rectam
faciunt pœnam?

Kulpis. b. c.
§. 6. Grot.
c. 20. §. 6.
n. 2. Scriv.
Ex. l. tb.
33.

R. Quæ sumuntur ex fine poenarum.
Finis poenæ alius est internus, qui est
satisfactio justitiæ, & hunc etiam Deus
in omni pœna intendit; alius exter-
nus, qui præterea aliud utile atque
bonum erga societatem civilem respi-
cit, aut utilitatem ejus qui peccavit;
aut ejus cujus intererat, aut indistincte
quorumlibet.

XII. Quæ pœna respicit primum
finem?

Grot. s. 20.
§. 7. n. 1.

R. Quæ constituitur in emendatio-
nem, peccantem reddens meliorem me-
dendi modo, qui est per contraria.
Nam quia omnis actio, præsertim de-
liberata ac frequens, quandam gignit
sui proclivitatem, quæ adulta habitus
dicitur, ideò vitii, quam primum fie-
ri potest, adimenda est illecebra, quod
fieri

fieri rectius nequit, quam si dolore quodam subsequente saporem dulcedinis amittat.

XIII. *Quibus hæc punitio competit naturaliter?*

xx. Istis quibus naturaliter competit imperium; in familia patrifamilias, ita ut pro natura negotii, aliquid asperioris disciplinæ adhibere possit, ut diximus h. l. cap. 5. qu. 7. Parem fere potestatem obtinent ii, quibus loco parentum, juvenus gubernanda est commissa, ut sunt tutores, præceptores, magistri, qui citra modicam coercionem officio suo vix satisfacere possunt; quamvis hæ correctiones proprie poenæ non sint, verum vi imperii paterni vel similis, alicui competant. In civitate magistratui: ita tamen, ut hoc genus poenæ ad mortem usque procedere non possit, cum absurdum videatur, aliquem emendationis causa in eum statum redigere, ut emendationis specimen exhibere non possit, nisi eo modo, quem reductivum vocant, in quantum ingeniis insanabilibus melius est, i. e. minus malum, emori, quàm vivere, quando certum est, vivendo pejores evasuros. Castigatio, quæ fit verbis, magis

*Pruf. l. 8. c.
3. §. 10.
Ziegl. b. c.
§. 7. n. 2.
Kulpis. Ex.
2. §. 3.
Grot. c.
20. §. 7. n.
2. aalter.*

gis consilium & admonitio videtur, quam poena: & si fiat vehementioribus verbis, non tam communi aliquo jure est concessa, quam vel jure imperii, vel amicitiae lege.

XIV. *Quae poena respicit finem secundum?*

Grot. c. 20.
§. 8. Puf.
l. 8. c. 3.
§. 11.

R. Hunc, ne scilicet ille, cujus intererat, non peccatum esse, posthac tale quid patiatur ab eodem, aut ab aliis. Illud tribus modis curari potest: primum, si tollatur is qui deliquit; deinde si vires nocendi ei adimantur; postremo, si malo suo dedoceatur delinquere. Hoc, scilicet, ne ab aliis lædatur, qui læsus est, punitione non quavis, sed aperta atque conspicua, quæ ad exemplum pertinet, obtinetur. Unde est, quod fere poenæ infligi soleant in locis celebribus, & cum terribili apparatu, ut horror vulgi animis incutiatur.

Puf. d. c. 3.
§. 11. Of.
b. c. §. 8.

XV. *Cui competit jus exigendi hanc poenam?*

Grot. c. 20.
§. 8. n. 2.
aliter. Boer.
eler. ad
Grot. l. 2.
c. 1. §. 15.
Frantz. k.
Ex. 12. q. 6.
Boer. de

R. Isti soli, penes quem est summum imperium; etsi in nonnullis civitatibus legislatores etiam privatis hoc jus permittere soleant. Sic Germanicis nationibus, ante Christianismum, usitata erant certamina singularia, quæ a licubi

licubi nec dum satis desueta sunt : a-
licubi autem, ubi officio suo recte &
cum immortalī laude funguntur impe-
rantes, hodie sub pœna capitis prohi-
bita sunt.

XVI. *Quid si quis versetur in locis,
ubi copiam iudicis habere non potest,
vel in statu naturali extra civi-
tatem?*

ꝛ. Adversus eum, qui me insultat,
defendere me possum, interdum etiam
jure belli ipsum occidere; si desistat,
injuriam illatam vindicare, citra au-
toritatem publicam, non licet. Jus
enim naturæ vult, ut me non amplius
lædentem amem, propter cognatio-
nem, quam natura inter nos constituit,
non autem ut eum lædam.

XVII. *Quæ utilitas respicit tertium
finem?*

ꝛ. Utilitas indistincte quorumlibet;
qui finis easdem habet partes, quas
ille, qui ad læsum pertinet. Nam aut
hoc agitur, ne qui uni nocuit, aliis no-
ceat: quod fit eum tollendo, aut de-
bilitando, e. g. arma ipsi auferendo aut
constringendo, ita ut nocere nequeat,
aut emendando: aut ne alii, impuni-
tate illecti, aliis quibusvis molesti
sint; quod ex suppliciis conspicuis ob-
tine-

bel. & duell.
l. 2. c. 2. §. 4.
& seqq.
Thomasius
de duell.
var. gen.
mor. c. 1. §.
25. & seqq.
Const. Ser.
El. Bran-
denb. de
duellis.

Grot. d. c.
20. §. 8. n.
5. Ziegl. b.
c. §. 8.

Grot. c. 20.
§. 9. Puf.
l. 8. c. 3.
§. 12

tinetur seu exemplis, quæ ideo adhibentur, ut unius poena metus sit multorum, utque poenæ genere cæteri deterreri possint.

XVIII. *Cui competit jus exigendi hanc poenam?*

Puf. d. c. 3.
§ 13. Ziegl.
h. c. §. 9.
Oftand. b. c.
§ 9. Grot.
c. 20. §. 9.
u. 2. aliter.

R. Isti qui summum imperium habet, & cui à summo imperio hoc est concessum. Sic quando apud quosdam populos, & patribus in liberos, & dominis in servos, conceditur jus puniendi plenum, etiam ad mortem usque, hæc est particula quædam imperii publici, auctoritate publica exercendi. Si quid perpetratur in illis locis, atque inter illas personas, quæ certis judiciis non subunt, puta in piratas, id ad jus belli pertinet, quod à potestate poenas exigendi diversum est. In piratas enim ac prædones cum omnium hostes sint, quilibet homo miles est.

XIX. *An leges humanæ, quæ interfec-
tionem quorundam hominum per-
mittunt, interfectores jus verum
præstant, etiam apud Deum, an tan-
tum inter homines impunitatem?*

Ziegl. b. c.
§ 17. Puf.
l. 8. c. 3.
§ 24.

R. Leges humanæ verum jus præstant, etiam apud Deum, quando naturæ & divinis legibus non sunt contrariæ: id quod ex finium connexionem

con-

constare debet, nam prout fines obtineri possunt, vel non, ita & poenæ possunt remitti vel intendi. Interim hæc regula tenenda: Ubi lex dolori indulget, poenam humanam tollit, non vitium, ut in marito, qui adulteram uxorem aut adulterum occidit; si verò periculum respiciat futuri mali ex dilatione poenæ, censenda est jus ac potestatem publicam privato concedere, ita ut jam privatus non sit. Sic qui hostili animo venit ad delendam patriam, fures nocturni, latrones, & populatores agrorum nocturni recte occiduntur, quoniam ferum est legis auxilium exspectare.

Grot. c. 20.
§. 17.

Ant.
Matth. de
crim. l. 48.
tit. 5. c. 2.
§. 6. & 7.

XX. *An omnes actus vitiosi puniri ab hominibus possunt?*

ꝛ. Pro certo habendum est, non omnes esse tales. Primùm enim actus mere interni, ut cogitatio de peccato aliquo, cupiditas, desiderium, quia civilis societas his non læditur, non sunt puniendi, etiamsi casu aliquo, puta per confessionem subsecutam, ad notitiam aliorum perveniant: modò in externos non influant; tunc enim veniunt in æstimationem, quia ad qualitatem & quantitatem meriti seu delicti maximum momentum adferunt, & mul-

Grot. c. 20.
§. 19. n. 1.
& 2. Puf.
l. 8. c. 3. §.

multum interest, an dolo, an verò culpa quis delinquat; item, an cogitet saltem quis v. g. de stupranda virgine, an verò etiam eam prosternat, tamen si perficere non potuerit. Secundò, puniendæ non sunt culpæ minores & quasi quotidianæ; nam ab omni omninò peccato & semper abstinere, supra humanam est conditionem, ut ea nunc est, & cognatum homini est peccare: tamen qui ob corporis concretionem in animum transeuntem (ut, in quibus bilis prævalet, iracundi sunt, in quibus sanguis, ad venerem proni) aut ex adulta consuetudine peccant, puniri solent ob culpam præcedentem, quia aut neglecta sunt remedia, aut ultrò attracti in animum morbi. Tertiò, quædam peccata interdum ideò non puniuntur, quia citra convulsionem civitatis tolli nequeunt, ut lupanaria in quibusdam civitatibus. Quartò, illa vitia humana, quæ ex corruptione mortalium communi resultant, quamdiu in enormes actus non erumpunt, non sunt puniendæ, ut avaritia, ambitio, inhumanitas, ingratus animus, & in genere talia vitia, quibus opponuntur virtutes, quarum natura coactionem repudiat.

Ziegl. b. c.
§. 19.

Puf. l. 8. c.
3. §. 14. in
fin

Grot. b. c. §.
20. n. 1. in
fin. & 7. 2.

Seld. de J.
N. & G.
l. 6. c. 6. p.
728. &
Seq. Boecl.
dissert. ad
Grot. l. 3.
p. 100.

XXI. An ignoscere aut veniam dare licet interdum?

R. Licet, siue poena penitus tollatur, ut fit in dispensatione, siue minuatur, ut fit in mitigatione; & non solum ante, sed & post legem poenalem latam. Si enim maiestas totam legem tollere potest, etiam vinculum eius circa personam aut factum singulare, manente de cætero lege.

Grot. c. 20.
§. 21. 22.
§ 24. n. 2.
Ant.
Matth. de
crim. l. 48.
tit. 19. c. 5.
n. 1.

XXII. At legislator aliquo modo legibus suis obligatur, & sic post legem latam, quæ pœnalis dicitur, non videtur posse dispensare circa pœnam, vel eam mitigare?

R. Post legem poenalem major quidem videtur difficultas, & quatenus legis auctor ut pars civitatis spectatur, lege sua interdum obligatur, non verò quæ civitatis ipsius personam atque auctoritatem sustinet. Nam quæ talis est, potest legem etiam totam tollere, quia legis humanæ natura est, ut à voluntate humana pendeat, non in origine tantum, sed & induratione. Non debet tamen legis auctor legem tollere, nisi probabili de causa, peccaturus alioqui in regulas iustitiæ gubernatricis. Ante legem poenalem, ubi jus scriptum non est, & pœnæ sunt arbitrariæ,

Grot. c. 20.
§. 24. Puf.
l. 8. c. 3.
§. 16. Ziegli.
d. c. §. 22.
§ Osiand.
aliter.

Grot. d. c.
20. §. 22i

dispensatio facilius obtinet, quia quamvis naturaliter is qui deliquit, in eo statu sit, ut puniri possit, non tamen semper necessario punitur, sed hoc pendet ex connexionem finium, ob quos poena instituta est, cum ipsa poena. Quare si (1.) fines illi per se morali aestimatione necessarii non sint, ut si sit peccatum paucissimis cognitum, cujus proinde publica traductio non necessaria sit, aut damno facta etiam: aut si (2.) alii fines ex opposito occurrant non minus utiles aut necessarii, ut in eo, qui bene merita, aut sua, aut parentum, repensari digna, culpae opponit; aut (3.) si fines poenae propositi alia via obtineri possint, ut in eo, qui verbis emendatus est, aut laeso verbis satisfecit, ita ut ad eos fines poenam jam opus non sit. Interdum tamen haec tria occurrere possunt, aut (1.) ut poena omnino sit exigenda, ut in pessimi exempli sceleribus; aut (2.) ut omnino ea non sit exigenda, ut si bonum publicum omitti eam exigat; aut (3.) ut liceat utrumvis. Utrouque tamen casu, scilicet & post & ante legem poenalem, hoc non est faciendum, nisi causa subsit probabilis, & delictum tale sit, ut aggratiatio (ut loquuntur) possit locum habere; quod homi-

Grot. d. c.
20. §. 23.

Matth. de
crim. l. 48.
tit. 19. c. 5.
n. 2. jung.
tamen
Ziegl. de
jur. maj.
l. 1. c. 8. §.
3. & 8. ad
Grot. b. c.
§. 22. Puf.
l. 8. c. 3.
§ 26.

homicidium referri non potest, vel delicta, quæ lex divina, aut recta ratio; gentiumque consensus capitis supplicio puniri jubet. Quæ autem sint causæ probabiles, licet hoc præcise definiri non possit, tenendum tamen est, majores esse debere post legem, quam quæ ante legem spectabantur, quia legis auctoritas; quam servari utile est, ad causas puniendi accessit.

XXIII. *Quotuplices sunt cause liberandi aliquem à pœna legis?*

æ. Causæ solent esse aut intrinsecæ aut extrinsecæ. Intrinseca, cum si non injusta, dura tamen est pœna ad factum comparata; quamvis proprie loquendo, quando certæ circumstantiæ occurrunt, quæ delicti atrocitatem, qualem lex præsupponit, minuunt, ex æquitate potiùs pœna mitigetur, etiam ab inferiore magistratu, quàm dispensetur. Aliud enim est æqua legis interpretatio, aliud dispensatio.

XXIV. *Quæ sunt cause extrinsecæ?*

æ. Aut meritum aliquod antecedens ipsius delinquentis, aut majorum ejus; aut alia res, quæ ipsum commendat, ut insigne artificium, vel si delinquens omninò sit necessarius ad conservationem Statûs; aut spes magna sit, fore

Grot. c. 20.
§. 25. Ferd.
Vasq. Contr.
illust. l. 1. c.
36. aliter

Grot. c. 20.
§. 22. n. 1.
§. 26.
Puf. l. 8.
c. 3. §. 16.
in medi

ut peccatum insignibus factis eluatur; aut intercessio magnatum interveniat; aut si ratio legis saltem particulariter cesset in hoc facto, de quo agitur. Nam quanquam, ad sustinendam legis efficaciam, satis sit ratio universalis, sine repugnantia contrariæ rationis, tamen cessatio rationis, etiam quæ particularis est, efficit, ut lex facilius, & minori cum damno auctoritatis, solvi possit: ut si sint leges sumptuariæ, quarum ratio generalis est voluntas legislatoris, particularis autem, ne inutilibus & immodicis sumptibus privati exhauriantur, dives tamen aliquis, qui has leges transgreditur (quia in eo cessat hæc ratio legis particularis) facile dispensationi locum faciet. Sic est justa dispensandi causa, si delictum per ignorantiam, quamvis omni culpa non carentem, aut per animi infirmitatem superabilem quidem, sed difficulter superabilem, committitur. Interdum multitudo delinquentium gratiæ locum facit, ne pœna, quæ servandæ societati inventa est, ad civitatem evertendam valeat.

XXV. *Ut ergò rectè æstimemus pœnam, quotnam sunt consideranda?*

R. Duo: id (i.) ob quod pœna

in-

infigitur, & (2.) cujus ergò. Ob quod, est meritum; cujus ergò, est utilitas ex poena. Puniendus nemo est ultra meritum, & intra meriti modum magis aut minùs peccata puniuntur, pro utilitate.

Grot. c. 20.
§. 28.

XXVI. *In merito seu delicto quotnam veniunt examinanda?*

R. Examinanda veniunt (1.) causa, quæ impulit, (2.) causa, quæ retrahere debuit, & (3.) personæ idoneitas ad utrumque. Vix quisquam gratis malus est, aut si quem malitia propter se ipsam delectat, is ultra modum humanum processit. Pars maxima ad peccandum ducitur affectibus, quorum aliqui impetu quodam impellunt ad declinandum malum, qui maxime naturales sunt, ideoque inter appetitus honestissimi, & quæ mortis, carceris, doloris, aut summæ egestatis vitandæ causa, injuste fiunt, maxime excusabilia videri solent. Cæteri appetitus ad bonum aliquod tendunt, aut verum, aut imaginabile. Vera bona, extra virtutes & earum actiones, quæ ad peccatum non ducunt, sunt aut (1.) delectantia, aut (2.) delectantium causa, quæ utilia vocantur, ut possessionum abundantia; licet interdum præbeant occasionem peccandi. Imagi-

Grot. c. 20.
§. 29. Puf.
l. 8. c. 3. §.
19. Osiand.
b. c. §. 29.
aliter.

Puf. l. 2.
c. 4. §. ult.
in med.
Grot. l. 2.
c. 1. §. 7.
Et ibi.
Boeckl.

nabilia, non autem verè bona sunt, excellentia supra alios, quatenus à virtute & utilitate sejungitur, & interdum à sola nativitate delimitur, vel à munere, cui quis præfectus est: item vindicta, quæ ex inimici dolore voluptatem capit &c. quæ quo magis à natura abeunt, eo sunt foediora, & delicta propterea commissa, minùs excusabilia.

XXVII. *Causa, quæ à delinquendo abstrahere debuit, quotuplex?*

Grat. c. 20.
§. 30. Puf.
l. 8. c. 3.
§. 20. Str.
Ex. 48. tb.
4. §. Jeqq.

Re. Alia (1.) generalis, scilicet injustitia, quæ eo major est, quo majus alteri damnum inferitur. Ideò primum locum obtinent delicta consummata, postremutti, quæ ad actus aliquos, sed non ad ultimum, processerunt: in quibus tanto quidque est gravius, quo ulterius processit. In utrovis genere ea injustitia eminet, quæ communem ordinem perturbat, ut est crimen læsæ majestatis, ac proinde plurimis nocet. Sequitur ea, quæ singulos tangit. Maxima hic est, quæ vitam, proxima, quæ familiam, cujus fundamentum est matrimonium; postrema, quæ res singulas expetibiles spectat, sive directè subtrahendo, sive dolo malo causam dando damni, quod secuturum pro-

probabile est; sic in incendio & per-
fosso aggere multorum summæ cala-
mitates & mortes spectandæ sunt. Alia
(2.) est specialis. Interdum enim ad inju- d. §. 30.
stítiam generalem aliud accedit vitium, n. 3.
puta impietas in parentes, inhumani-
tas in propinquos, ut in parricidio, in-
gratus animus in beneficos; gravius
quippe afficit ab amico, quam ab ho-
ste, illata injuria. Non parum quoque
refert, quo in loco aut tempore deli-
ctum fuerit perpetratum. Sic foedius
est in templo stuprum committere,
quàm in caupona. Sic in confessu ju-
dicum pulsari gravius est, quam intra
privatos parietes. Sic gravius delin-
quit, qui se inebriat die precibus sin-
gulariter destinato, quam qui alio die
&c.

XXVIII. *An etiam vita anterior si-
mul cum delicto in æstimationem
venit?*

R. Affirmatur, apparet enim major Grat. c. 20.
pravitas, si quis sæpius deliquit; quia §. 30. n. 3.
habitus mali actibus sunt pejores. Et & Ziegl. ibi.
hinc isti, quibus, alioqui non malis,
fortè aliorum exemplo aut data occa-
sione seductis, subitò aliqua peccandi
dulcedo subrepsit, mitiùs puniuntur,
quàm isti, qui peccandi habitum con-

traxerunt; & totum vitæ genus immutarunt; nisi sit delictum atrocius.

XXIX. *Personæ aptitudo, quidnam confert ad æstimandum meritum seu delictum?*

Grot. c. 20.
§. 31.

R. Personæ aptitudo, aut ad considerandas causas avertentes, aut ad suscipiendos affectus incitantes, considerari solet in corporis mixtura, ætate, sexu, educatione, circumstantiis actûs. Nam pueri & foeminae, & crassi ingenii homines, malèquè educati, justi & injusti, liciti & illiciti discrimina minus habent cognita: & in quibus bilis prævalet, iracundi sunt, in quibus sanguis, ad venerem proni; tum verò huc juvenus, illuc senectus inclinat. Hæc tamen non ita simpliciter accipienda erunt: verum in pueris distinguendum, an doli sint capaces, nec ne; inter foeminas, utrum simpliciores sint, an verò nequitia sexum superent; quoad crassi ingenii homines videndum, an inter morationes versati sint, an non; item utrum delictum juri naturæ, an juri positivo repugnet; in iracundis, an habuerint justam iræ causam, an non &c. Interim ex ira & metu delicta commissa minus odiosa sunt, quam quæ ex voluptatis

Ziegl. b. c.
§. 31.

Grot. c. 20.
§. 31. n. 1.
& 2.

ptatis nascuntur desiderio, quod & minus efficaciter movet, & differri & aliam sibi materiam sine injuria quærere facilius potest. Hinc omninò illud tenendum est: Quo animi eligentis judicium magis impeditur, quoque magis naturalibus causis, eò id quod delinquitur, minoris esse.

XXX. *At vero in pœnis requiritur passio, quæ par sit delicto (seu talio) ergò nec plus, nec minus, debet pati is, qui punitur, quàm is, in quem delictum commissum est, & sic hæ cautiones sunt superflue?*

z. Quando par passio requiritur in pœnis, id non ita accipi debet, quasi qui alteri nocuit deliberatò, & sine causis culpam valdè minuentibus, tantundem nocenti, nec amplius, ferre debeat; nam sic par esset periculum innocentis & nocentis, nec satis cave-
retur hominum securitati, si malis non immineret major metus à legibus, quàm bonis à malorum petulantia. Atque hoc inde quoque æstimari potest, quod interdum delicta quædam non consummata puniantur, ut consummata, ut si quis, hominis occidendi causa, cum telo ambulaverit. Quò accedit, quod talio absoluta & stricta in plurimis de-

Grot. c. 20.
§. 32. n. 1.

Puf. l. 8.
c. 3. §. 17.

licitis non possit habere locum, e. g. In adulterio, in stupro, foedo concubitu, crimine læsæ majestatis &c. Imò ea ne quidem in injuriis, quæ corpori inferuntur, commode potest locum habere. Sic, si rusticus rustico colaphum impegerit, & percussus alteri reponere debeat, quomodo æquilibrium accurate servari poterit, & quomodo constabit, qualiter libratus prior colaphus fuerit? Unde sequitur, istos, qui talionem requirunt, tantum innuere velle, pœnas delictis proportionatas esse debere, ne scuticà dignum horribili flagello sectemur, aut secures meritum scuticà soleave cadamus. Ideoque consummatis criminibus major debet pœna respondere: sed quia morte nihil est gravius, eaque iterari non potest, intra eam necessario consistitur, additis tamen interdum pro merito cruciatibus.

Bod. de Rep. l. 6. c. ult. Habm. ad Wesemb. de just. § jur. n. 13.

Grøt. c. 20. §. 32. in fin.

XXXI. *Quomodo ergò spectatur magnitudo pœnæ?*

Grøt. c. 20. §. 31. Puf. l. 8. c. 3. §. 25. Str. Ex. l. ib. 32.

R. Cum respectu ad patientem. Nam quia pœna est læsio, quæ pro diversitate objecti, quod læditur, est magna vel parva, consideranda omninò persona, quæ est punienda: aliàs uni eisdemque delicto mox major, mox minor

nor poena imponeretur. Nam multa eadem pauperem onerabit, divitem non onerabit: & vili ignominia leve erit malum, honorato grave. Et hæc Grot. c. 20. §. 34. est intrinseca taxatio poenæ, cui interdum accedit causa extrinseca, quæ est ingens periculum ab eo, qui deliquit, plerumque autem necessitas exempli, quæ nasci solet ex generalibus invitationis ad peccandum, quæ reprimi, nisi acrioribus remediis, nequeunt.

XXXII. *Quæ sunt ista invitationa?*

ꝛ. Invitationa præcipua sunt consuetudo & facilitas. Sic ob facilitatem furtum de pascuo gravius punitur, quam furtum de domo: & apud quasdam gentes, furtum à domestico commissum severius, quàm ab extraneo. Consuetudo facti, seu ubi aliquod vitium in publicos mores abiit, etsi aliquid detrahit de culpa in judiciis, tamen ubi leges sunt ferendæ, efficit, ut eidem reprimendæ poena sit intendenda, seu poenæ acrimoniam ex aliqua parte flagitat, ut in duellis coercendis. Grot. c. 20. §. 35. Puf. d. l. 8. c. 3. §. 23. circa fin. Const. Elect. Brand. de duclis.

XXXIII. *Alter pars juris aggratiandi, in quo consistit?*

ꝛ. Ubi poena est arbitraria, potius Grot. c. 20. ad §. 36.

Ziegl. b. l.
l. 16. D. de
pen.

ad minuendam eam debemus esse prompti, quam ad augendam, & faciliores ad absolvendum, si fieri possit, quam ad condemnandum; seu iudex pœnam, si tutò poterit, condonet, sin minùs, temperet.

XXXIV. *An pœnæ causa bellum suscipi potest?*

Grot. c. 20.
§. 38. & l.
2. c. 1. §. 2.
aliter.

R. Bellum poenale nullum est, ut suprà diximus, quia poena exigitur propter transgressionem legis, quæ à superiori inferioribus, seu subditis tantum, præscribitur; & bellum inter pares, seu qui tales se credunt, geritur.

XXXV. *An ergò Reges & qui par jus Regibus obtinent, non habent jus pœnas pœscendi in quibusvis personis, jus naturæ & gentium immunitè violantibus?*

Stand.
ad Grot.
c. 20. §. 40.
Grot. d. c.
20 §. 40.
aliter. Kuis
pis Ex. ad
Grot. 9. §.
7. in fin. &
8. aliter.

R. Non, quia punitio requirit subjectionem ejus, qui punitur, seu est effectus imperii & judicii, quod non exercetur, nisi in subditos. Et quemadmodum Rex Hispaniarum non potest punire peccata, quæ in Gallia committuntur, ita nec peccata Barbarorum, qui barbarè vivunt, & quorum peccata cedunt in offensam Dei, & in peccantium perniciem: nisi ipsi subji-

cian-

ciantur. Quò accedit, quod par sit ratio peccatorum, quæ contra jus naturæ committuntur, si non cedant in alterius regis injuriam; & sic barbaros punire deberent propter fornicationem, furtum, ebrietatem &c. quod est absurdum.

XXXVI. Daturne bellum pœnale propter delicta in Deum commissa?

R. Non (1.) quia non datur bellum pœnale, propter delicta in jus naturæ commissa, ut modò diximus; (2.) quia omnes gentes, è persuasione suæ religionis, ita damnarent alias gentes; & sic in toto mundo esset bellum universale in universas gentes; (3.) quia quamvis Deum offendant, tamen suarum possessionum habent dominium, quod ipsis invitis, sine factò ipsorum, ne quidem à rege ipsorum, auferri potest, multò minus ab alio rege per bellum, quod non est justum, sine injuriâ sive inferenda, sive illata.

XXXVII. An ergò Religio Christiana bello non potest propagari?

R. Non, nam falsa persuasio de Deo est morbus menti inhærens, ad quem proinde curandum non iis, quæ in corpus tantum penetrant, sed doctrinâ & sedulâ institutione, quæ in animum

*Ofland. ad
Grot. c. 20.
§. 44. Grot.
d. c. 20.
§. 44. n. 1.
aliter.
Kulpis. d.
Ex. §. 9.
aliter.*

*Tbuon. ad
Henr. IV.
in praf.
bist. tom. 1.
Grot. c. 20.
§. 48. O.
fiand. b. l.
jung. A.*

dam Pia-
setzki à
Kranich-
feld, in
tract. de re-
lig. vi,
carcere,
tormentis
non propag.

mum leniter instillata descendit, opus est; & alia omnia pro arbitrio civilis magistratus fanciuntur; sola religio non imperatur, sed ex percepta veritatis opinione, accedente divini numinis gratiâ, benè præparatis mentibus infunditur. Quo accedit, quod ubi quis religione ducitur, in eo nulum habent momentum vexatio & dolor. Stet illic licet carnifex, licet tortor ferrum & flammam admoveat, non quid passurus, sed quid facturus sit, cogitabit.

XXXVIII. *An arma possunt sumi in Christianos, idè quia Christiani sunt?*

Grot. d. c.
20. §. 49.

æ. Non; quia in disciplina Christiana nihil est, quod humanæ societati noceat, imo nihil, quod non profit; & eorum conventus non sunt bacchanalia, aut coetus turbandæ paci, sed virtutum scholæ. Hinc qui in tales sæviunt, ipsi in ea causa sunt, ut puniri justè possint, imò à Deo puniendi. Multo magis ii qui Christiani sunt, & in eos sæviunt, qui Christi legem pro vera habent, sed de quibusdam, quæ aut extra legem sunt, aut in lege sensum videntur habere ambiguum, & ab antiquis Christianis non eundem in
mo-

Grot. c. 20.
§. 50. n. 1.
Boet. 2.
Iust. Pol.
Pol. c. 4.
p. 144.
Disp. pol.
æ2. p. 377.

modum sunt exposita, dubitant aut errant. Nam si in tales suppliciis grafsantur, perinique faciunt. Nee admittendæ sunt excufationes quorundam, fcil. nova omnia effe metuenda, præfertim coetus; nam neque metuenda funt dogmata, quamvis nova, fi modò ad honefta omnia, atque ad exhibendam fuperioribus obedientiam ducant; nec fufpecti effe debent coetus proborum hominum, & qui latere non quæruat, nifi cogantur.

C A P U T XXI.

De Pœnarum communicatione.

I. Quid fit pœnarum communicatio. II. Quoruplex. III. Quibus modis rectores teneantur ex fubditorum delicto. IV. Quomodo ex patientia. V. Unde fcientia in imperantibus præfumatur. VI. Quomodo teneantur ex receptu. VII. An delinquentem dedere teneantur. VIII. An delicti nec recepti croes maneant. IX. Quid, fi delinquens in locum afyla confugiat. X. Quid fint afyla. XI. Ex quo jure puniendus fit delinquens, qui non quidem deditur, fed à populo, apud quem eft, pa-	nitur. XII. Quomodo fubditi teneantur ex delicto imperantium. XIII. An fubditi, in fuperiorum delicta non confentientes, puniantur. XIV. Quomodo pœna univerfitatis, & pœna fingulorum differant. XV. Pœnæ jus in univerfitatem an femper, & quamdiu duret. XVI. An exemplum Dei, delicta parentum in liberis poft tres generationes punientis, homines imitari poffint. XVII. An pœnæ, ut honores & præmia, ad pofteros tranfeant. XVIII. An & quatenus, sine

sine ulla alieni delicti communicatione, damnum sentire possimus.

XXIX. *Quomodo alieni peccati occasione malum aliquando patiamur.*

XX. *An fidejussor se ad mortem obligare possit.*

XXI. *An ad exilium.*

XXII. *An civitas liberis, occasione delicti paterni, ea auferre possit, que habituri erant à civitate.*

XXIII. *An ergò nemo ob delictum alienum puniri*

possit.

XXIV. *Quid dicendum sit de legibus, quæ liberos vel cognatos, ob crimen patris vel cognati, puniunt.*

XXV. *An subditi rectè puniantur ob Régis delictum.*

XXVI. *An Deus populum, ob Davidis peccatum, puniverit.*

XXVII. *An delinquentis bares de pena teneantur.*

I. *Quid est pœnarum communicatio?*

Grot. l. 2. c.
21. §. 9.

R. **P**œnarum communicatio est, qua alius quàm qui deliquit, occasione delicti, propter factum suum præcedens, pœnæ fit particeps: & punitur hic non tam ex alieno, quam ex suo delicto.

II. *Quotuplex est?*

Grot. c. 21.
§. 2. & 7.
Puf. l. 8. c.
3. §. 28.

R. Duplex, aut civitas tenetur ex facto singulorum, aut singuli tenentur ex facto civitatis.

III. *Quibus modis rectores aliorum in crimen veniunt?*

d. c. 21. §.
2. n. 2.

R. Duobus modis, patientia & receptu.

IV. *Quid juris circa patientiam?*

d. c. 21. §. 2.
n. 2. 3. 4. 5.
Ziegl. b. k.

R. Rectores aliorum, si sciant subditos delinquere, si etiam hoc prohibere possint, sicut debent, & tamen non

non prohibeant, ipsi delinquant. Sic pater, qui scit filium suum delinquere, & prohibere potest, non tamen hoc facit (modò filius ipsum audiat) ipse delinquit; sic quoque dominus, ephori & omnes, quorum officium est, ut alios regant, eodem modo veniunt in communionem delicti & poenæ. Idem ad subditos pari ratione referri debet; venit enim hoc ex naturali æquitate. Sic qui patiuntur, ut subditi exercent piraticam, & non prohibent, tenentur. Pariter autem concurrere debent facultas prohibendi, scientia, & non-prohibitio, ut quis ex facto alieno teneatur.

Grat. l. 2.
17. §. 209

V. *Unde præsumuntur Imperantes scire?*

re. Facile præsumuntur scire, quæ conspicua sunt & frequentia: id enim, quod à multis fit, necesse est à nemine ignorari.

d. c. 21. §.
2. n. 6.

VI. *Quid juris de receptu adversus poenas?*

re. Civitas, apud quam degit delinquens, horum alterum facere debet, aut (1.) ut ipsa interpellata pro merito puniat nocentem, aut (2.) ut eum permittat arbitrio interpellantis; siue rei sint subditi perpetui, siue post

c. 21. §. 4.
n. 1. Horn.
l. 2. c. 2. §.
18.

Grat. c. 21.
§. 4. n. 8. c.
17. §. 5. n.
2. in fin.

Bb

cri

crimen commissum, ab aliis ad alios confugiant, & fiant subditi temporarii.

VII. *An ergo Rex vel populus non stri-
ctè tenetur ad dedendum?*

d. c. 21. §.
4. n. 3.

R. Non, nam quia talis delinquens, dum apud nos reperitur, subditus noster est, in eum habemus imperium, non alius: & sic nos ipsum (non alius) punire possumus, quamdiu apud nos est. Ne autem delictum ipsius videamur probare, & sic nos participes facere, cum aut dedere, aut punire debemus; quamvis fontes deposcentibus interdum optio detur, quo cumulatiùs satisfiat. Imò jus hoc deposcendi ad poenas eos, qui extra territorium profugerunt, apud plerosque Europæ populos circa ea demum crimina usurpatur, quæ Starum publicum tangunt, aut quæ eximiam habent facinoris atrocitatem. Minora verò mutua dissimulatione transmitti invaluit: nisi foederis legibus propius quiddam convenerit.

Grot. c. 21.
§. 5. n. 5.

VIII. *An isti, qui à civitate sunt dediti & non recepti ab aliis, ci-
ves manent?*

Grot. c. 21.
§. 4. n. 7. Al-
ber. Gent.
l. 3. c. 17.
p. 628.

R. Si alter populus concessio jure non utatur, erit is qui deditus est, eo loco, ut à suo populo possit puniri aut non puniri: ut multa sunt delicta, in quibus

bus utrumvis fieri potest. Nam hæc deditio, quæ nihil aliud est, quam civem alterius populi potestati permittere; ita ut de eo statuat quod voluerit, jus nullum dat aut adimit, quia tantum est factum, quod executionis tollit impedimentum; sed decreto aliquo, aut judicio (nisi lex aliqua factum velit haberi pro re judicata) opus est, & sic jus civitatis, ut & jura & bona alia non amittuntur, nisi interventu vel decreti, vel judicii, vel legis: & sic manebunt ejus, cujus fuerant. Si deditio accepta sit, & postea casu aliquo reversus sit is, qui fuerat deditus, hic civis non erit, nisi ex novo beneficio.

IX. *Quid, si delinquens in locum asyli confugiat?*

R. Asyla profunt illis, qui immerito odio laborant, i. e. qui casu aliquo vel latâ culpâ deliquerunt, non autem qui commiserunt tale, quod societati humanæ aut hominibus aliis sit injuriosum. Nam qui initio jura ista constituerunt, infelicibus quidem misericordiam, at his, qui malo animo injuriam intulerunt, poenam expectandam voluerunt. Et si quis deliberato animo hominem occidit, vel civitatis

Grot. c. 21.
 §. 5. n. 1.
 Seld. l. 4. c.
 2. Ant.
 Matth. de
 crim. l. 48.
 tit. 18. c.
 5. n. 17.
 Kulpis.
 Ex. Grot.
 b. c. §. 1. in
 fin. Inst.
 Jur. Public.
 p. 489.

statum turbat, vel aliud crimen committit, huic ne ipsum sanctissimum Dei altare patrocinetur, sed aut puniendus, aut certè amovendus est.

X. *Quid ergo sunt asyla?*

Grot. c. 21.
§. 6. O-
siand. b. l.
Ziegl.

R. Sunt loca, publica auctoritate, ad innocentiae auxilium & præfidium, constituta, ut interim causæ justitia cognoscatur.

XI. *Quando delinquentem ipsi punimus & non dedimus, secundum quæ jura est puniendus, an secundum jura loci, ubi deliquit, an secundum nostræ civitatis jura?*

Grot. c. 21.
§. 6. n. 2.

R. Quod si id, cujus accusatur delinquens, non sit vetitum jure naturæ aut gentium, res adjudicanda erit ex jure civili populi, unde venit: si secus, secundum nostræ civitatis jura; jus enim naturæ & gentium poenas non determinat.

XII. *Quomodo à summa potestate culpa transit ad subditos?*

Grot. c. 21.
§. 7. n. 1.
Puf. l. 8. c.
3. §. 28.

R. Si consenserint in crimen, aut consensu ac suasu summæ potestatis aliquid fecerint, quod facere non licebat.

XIII. *An ergo ii qui non consenserunt, non puniuntur?*

R. Quanquam regulariter decreta,

in

in quæ major pars consensit, habeantur pro decretis universitatis, sic ut etiam pauci dissentientes teneantur ea observare & exequi; tamen in delicto aliter se res habet, & ad eos non pertinet, qui aut non consenserunt, aut aliorum sententiis victi sunt. Ita tamen, ut interdum civitati adimi soleant ea, quæ habet communia, ut sunt muri, navalia, naves bellicæ, arma, ærarium, agri publici &c. & sic illi etiam damnum aliquod sentiant. At ut singuli, ob delictum universitatis, citra consensum suum, ea amittant, quæ ipsorum sunt propria, injustum est.

Grot. d. c.
21. §. 7. n.
2. Puf. d. l.
Horn. l. 2.
c. 7. §. 11.
Zlegl. b. l.

XIV. *An ergò pœna universitatis & pœna singulorum differunt?*

Rz. Affirmatur. Sicut enim singulorum pœna interdum est mors, ita mors civitatis est, si evertatur aut dissolvatur; singuli in servitatem pœnæ nomine rediguntur, civitas vero servitatem civilem subit in provinciam redacta; singuli bona sua amittunt confiscatione, & civitati adimi solent, quæ habet communia, ut modò diximus.

Grot. c. 21.
§. 7. n. 2. §
3. Puf. d. l.

XV. *An pœna, ob delictum universitatis semper, etiam ante duas vel*

Bb 3 tres

tres generationes admiffum, exigi potest?

Grot. c. 27.

§. 8. n. 1.

Puf. l. 8. c.

3. §. 29.

ꝛ. Quamdiu illi non sunt extincti, per quos ad universitatem meritum deducebatur, ipsam quoque meritum, ac proinde poenæ debitum, quod sine merito poenæ non potest subsistere, non extinguitur, & sic poena exigi potest: iis autem extinctis, exigi non potest. Licet enim universitas duret, quia idem corpus manet, quanquam particulis succedentibus, quædam tamen de universitate, primò ac per se, & sic semper dicuntur, quamdiu universitas durat, ut habere ærarium, leges & similia; quædam non nisi derivatione à singulis, seu propter singulos; sic doctum dicimus universitatem & fortem, quæ plurimos habet tales cives & hæc tamdiu dicuntur, quamdiu hi singuli vivunt. Ex hujus genere est meritum seu delictum, quod singulis, ut animum habentibus, quem universitas per se non habet, competit.

XVI. *At Deus etiam delicta parentum in liberis post tres generationes punire potest.*

Grot. c. 27.

§. 8. n. 5. &

§. 14. n. 1.

Ojuski. b. l.

ꝛ. Aliud est jus Dei, aliud hominum; Deus jus domini plenissimum habet,

ut

ut in res nostras, ita in vitam nostram, quod sine ulla causa & quovis tempore auferre cuivis, quando vult, potest. Hinc si liberos alicujus præmatura aut violenta morte Deus abripiat, in ipsos jure dominii, non poenæ utitur. Secus quàm homines, qui jus in vitam subditorum limitatum &, non nisi propter meritum seu delictum præcedens, auferendam acceperunt.

XVII. *An honores & præmia ad postereros transeunt?*

R. Honores & præmia accipere ob bene merita majorum possumus, quia beneficii ea est materia, ut in quemvis, etiam in immeritum, & gratis conferri possit; poenæ non item.

Grat. c. 21, §. 8. n. 5. in fin. Puf. d. 1.

XVIII. *An autem ob delictum alterius, de quo nullo modo participamus, nullum plane damnum sentire possumus?*

R. Damnum directè datum, quo auferatur alicui id, ad quod quis jus proprium habet, non sentimus propter delictum alterius, citra factum nostrum præcedens; damnum autem per consequentiam (quo fit, ut quis non habeat, quod alioqui habiturus fuisset, si alius non deliquisset) sentire possumus, citra factum nostrum. Sic paren-

Grat. c. 21, §. 10.

tum bonis confiscatis, liberi sentiunt quidem incommodum seu damnum per consequentiam, quia bona illorum futura erant, si à parentibus ipsorum delictum non fuisset commissum,

Grot. l. 2. c.

17. § 2. l. 2.

c. 21. §. 10. n.

2. 1. F. 24.

fin. & ibi

Bitsch.

& si ad ultimum spiritum ea fuissent conservata, sed proprie pœna non est, nec damnum directè illatum. Hinc etiam ea, quæ liberi à natura habent, ut vita, corpus, membra &c. aut quæ ipsis aliunde tribuuntur, iisdem incolūmia manent. Sic cum ex delicto majoris partis, quæ personam universitatis sustinet, universitas in culpa est, eoque nomine amittit communia, libertatem civilem, muros, & alia commoda, sentiunt quidem damnum & singuli innocentes, sed ea in re, quæ ad ipsos directè non pertinebat, scilicet per consequentiam tantum, seu per universitatem.

XIX. *An non, occasione peccati alterius, interdum aliquid mali quis patitur?*

Grot. c. 21.

§. 11. Puf. l.

B. c. 3. §. 32.

æ. Affirmatur, verum peccatum alterius non est causa proxima hujus mali, sed propria commissio. Sic quando quis pro delinquente fidejubet, non ex delicto, sed ex sua sponsione tenetur. Atque hinc fit, quod malum illi

fe-

ferendum mensuram accipiat, non ex delicto alterius, sed ex potestate, quam in promittendo habuit.

XX. *An ex fidejussione aliquis occidi potest?*

R. Non, quia nemo jus tale habet ad vitam, ut eam sibi adimere, aut adimendam obligare possit, ut supra diximus. Idem intelligi debet de membris; nam & in illa jus homini datum non est, nisi corporis servandi causa.

Grot. c. 21.
§. 11. n. 2.
P. l. 2. c. 19.
§. 5.

XXI. *An fidejussor se potest obligare ad exilium?*

R. Quamvis aliàs liberis patribusfamiliàs liceat, de sua civitate statuere, quid velint, ut diximus, fidejussor tamen non recte se obligat ad exilium, tum quia illud poenæ rationem non videtur obtinere posse, nam delinquens hac ratione non punitur: tum quia non interest civitatis, ejusmodi civem, qui non deliquit, ex civitate exire. Exinde sequitur, quod tantum se possit obligare, quando poena est pecuniaria, vel in aliis delictis, de reo sistendo, sub certa pecuniæ summa, si non sistatur.

Puf. l. 2. c. 2. §. 32. in fin. Str. Ex. 47. ib. 39. Grot. c. 21. §. 11. n. 3. aliter. P. Ziegl. b. l.

XXII. *An civitas liberis auferre potest, occasione delicti paterni, ea*

Bb 5 que

*quæ habituri erant à ci-
vitate?*

Grot. c. 21.
§. 11. n. 3.
in fin. §.
§. 16. & c.
27. §. 3.

R. Affirmatur, si hoc jus pendeat à voluntate civitatis: sic proditorum & perduellium liberi sæpe honoribus excluduntur: id quod parentibus in pœnam redundat, dum sciunt, liberos ipsorum inglorios vivere, sed in liberis pœna non est; civitas enim de his pro arbitrio disponere potest.

XXIII. *An ergò nemo, qui delicti est immunis, ob alienum delictum puniri potest?*

Grot. c. 21.
§. 12. Puf.
d. c. §. 33.
Ziegl. b. c.
§. 12.

R. Nemo potest puniri ex delicto alieno, si proprium factum nullum præcedat: aptitudo enim ad pœnam ex merito oritur; meritum autem est personale, quippe ex voluntate ortum habens, qua nihil est magis nobis proprium. Et neque virtutes, neque vitia parentum liberis sunt imputanda.

XXIV. *Quid ergò dicendum de legibus, quæ liberos vel propinquos capite puniunt, propter crimen patrum vel cognati?*

Grot. c. 21.
§. 14. & §. 15.
Matth. de
crimin. l.
48. tit. 2. c.
3. §. 10.

R. Istæ leges sunt injustæ, nam unusquisque ex suo admisso sorti subicitur, nec alieni criminis successor constituitur. Hinc prægnans mulier mortis supplicio affici non potest. Quamvis

vis autem liberi non possint puniri propter delicta parentum, tamen ea ipsis possunt denegari, de quibus modo dictum.

XXV. *Ea, quæ de liberis dicta sunt, possuntne applicari ad populum verè subditum?*

R. Affirmatur; nam contractus, qui ex natura consociationis oritur, seu ejus corporis, cujus caput est rex, membra cæteri, vi cujus totum corpus, seu major ejus pars, vel ille, in quem jus totius corporis seu integri est translatum, reliqua membra obligare potest, non pertinet ad delicta, sed ad negotia licita ex probabili causa suscepta. Hinc etiam isti, quorum consensus non accessit, vel factum aliud, quod per se sit poena dignum, non obligantur, licet interdum damnum inde sentiant.

Grot. c. 21.
§. 17. n. 1.
l. 2. c. 5. §.
17. c. 14. §.
11. n. 2. l.
3. c. 2. §. 2.
Ziegl. b. c.
§. 17. aliter.

XXVI. *At Deus, ob Davidis peccatum, populum pestilentia confecit, & quidem, ut David censet, innocentem?*

R. Deus, qui in vitam ipsorum habebat jus plenissimum, non populum, sed Davidem sic punivit; Regis enim supplicium est, subditis orbari. Ac perinde est, ac si quis manu peccavit,

Grot. c. 21.
§. 17 n. 2.
Ziegl. &
Osiand. b. l.
& §. 14. a-
liter. l. 1. c.
3. §. 8. n. 16.

cavit, in tergo feriatur.

XXVII. An hæres delinquentis de pœna tenetur?

- Grot. c. 21. §. 19.** R. Hæres de cæteris debitis tenetur, non de pœna; quia hæres personam defuncti refert, non in meritis, quæ sunt mere personalia, & propter quæ pœna imponitur, sed in bonis, quibus ut cohærerent ea, quæ alicui debentur ex ipsa rerum inæqualitate, id simul cum dominio fuit introductum. Hinc si ultra meritum, nova quædam causa obligationis exstiterit, contractus vel quasi contractus, qui præsumitur ex litis contestatione, pœna pecuniaria ab hærede debetur.

§. 2. c. 10.

§. 2.

J. 27. D. de O. & A.

J. 3. §. 11.

de pecul.

Grot. c. 21.

§. 20.

C A P U T XXII.

De Causis injustis.

I. Quid sit causa belli injusta. II. Quotuplices sint. III. Quæ sint causæ injustæ. IV. An inventionis titulo res ab aliis possessas occupare possimus. V. An libertatis desiderium in populo subdito justa sit belli causa. VI. An voluntas alios regendi, quasi naturaliter servos, & ad ipsorum commodum. VII. An titulus universalis imperij, quem quidam	tribuunt Imperatori Romano. VIII. An detur Monarchia universalis. IX. An Ecclesia habeat jus in populos ignotos. X. An spes, concepta ex divinerum vaticiniorum explicatione, justa sit belli causa. XI. An bellum juste geratur ad consequendum id, quod non ex jure stricto, sed aliunde, e. g. liberalitate, gratitudinis, misericordia, aut virtute simili, debetur,

XII.

XII. *An bello ex iusta causa suscepto, interdum vitium ex animo agentis accidere possit.*

I. *Quid est causa belli iniusta?*

R. *Causa belli iniusta est, quando quis, citra præcedentem injuriam, vel inferendam, vel illatam, alii bellum infert.*

Grot. l. 2.
c. 1. §. 2.

II. *Quotuplices sunt?*

R. *Sunt variæ, interdum plane nulla, nec iustificata, nec suasoria; & hoc vitium humanum excedit modum, & non crudelis tantum, sed ferus est, cui sævitia est voluptati, imò insanus est. Nam sine causa in bella ac pugnas ferri, mera est infania, malum sibi quærens. Plerique suasorias habent, & iustificas planè non curant. Tales sunt isti, quibus pro foedere proque iustitia est ensis. Alii causas quasi iustificas adferunt, quæ tamen expensæ ad rectam rationem iniustæ reperiuntur.*

Grot. c. 22.
§. 1. n. 2.
§. 2. c. 20.
§. 5. n. 3.

c. 22. §. 3.

d. c. §. 4.
A. B. tit.
17. §. ibi
Limn.

III. *Quenam sunt istæ?*

R. *Ex iustis causis iniustæ cognosci possunt; rectum enim obliqui est index. Summa genera sunt metus ex vicina potentia, ut si vicinus, nulla pactione impeditus, in suo arcem facit, aut munitionem aliam, quæ damnum aliquando dare posset; nam adversus tales metus contrariæ in suo munitiones,*

Grot. c. 22.
§. 4. in fine
d. c. §. 5.
n. 1. §. 2.

d. c. §. 6.

nes, & si qua sunt similia remedia quaerenda sunt, non vis bellica. Nec utilitas (e. g. si quis locus omninò commodus & conveniens esset ad territorium alicujus muniendum vel firmandum) par jus facit cum necessitate.

d. c. §. 7.
 §. 8. l. 2. r.
 2. §. 20. §.
 §. 99.

Nec ubi laxa est matrimoniorum copia, negatum matrimonium. Nec amor mutandæ sedis, de quibus omnibus suprâ diximus.

IV. *An titulo inventionis nobis possumus vindicare ea, quæ ab aliis possidentur?*

Græc. c. 22.
 §. 9. §. de
 mari libero c. 2. O.
 f. and. b. c.
 §. 9.

Æquè improbum hoc est; etiam si is qui tenet, sit improbus, de Deo male sentiens, aut hebetis ingenii. Nam inventio est rerum, quæ nullius sunt: & licet possessores de Deo malè sentiant, nihilominus publicè atque privatim rerum possessionumque suarum dominium habent, quod illis sine justa causa eripi non potest. Et fides non tollit jus naturale & gentium, ex quo dominia profecta sunt: neque ad dominium requiritur aut virtus moralis, aut religiosa, aut intellectûs perfectio.

V. *An justa belli causa est libertatis desiderium in populo subdito?*

R.

¶. Non; nam quamvis libertas natura competere dicatur, tamen hoc intelligendum est de jure naturæ præcedente factum omne humanum. Quare qui legitima causa in servitutem, sive personalem, sive civilem, deveniant, contenti sua conditione esse debent; nam olim honestum erat pro libertate pugnare; at qui victi semel sunt, & longo tempore paruerunt, si jugum postea excutiant, faciunt quod desperatorum hominum est, non quod libertatem amantium, ut supra diximus.

VI. *An voluntas alios regendi, quasi naturaliter servos & dignos qui serviant, & quia ipsis utile, est justa bellandi causa?*

¶. Non; quamvis enim alicui aliquid sit utile, tamen mihi non licet id ei per vim imponere. Nam his, qui rationis habent usum, libera esse debet utilium & inutilium electio, nisi alteri jus quoddam in iis quæsitum sit. Quod accedit, quod nullum sit naturale imperium, nec naturale servitium, & aptitudo ad parendum alteri non tribuit imperium: aliàs interdum pater filii, dominus servi, rex subditi &c. servus esset.

VII.

VII. *An titulus universalis imperii, quem quidam tribuunt Imperatori Romano?*

Grot. c. 22.
§. 13. Jac.
Gotbofr. ad
l. 9. de L.
Rbod. de
jactu.
Linn. l. 2.
c. 8.

ꝛ. Stultum est credere, quasi Imperator Romanus in remotissimos & incognitos hæctenus populos jus imperandi habeat; hoc enim à nemine & nullo jure unquam ipsi est tributum, & habent alii populi, & semper habuerunt suos Imperantes, suas leges, sua jura, quæ ipsis invitis, citra ipsorum factum, nemo jure auferre unquam poterit.

VIII. *An ergò Monarchia universalis non datur?*

Grot. c. 22.
§. 13. n. 1.
in fin.
Henr. Kipping. in not.
& animad.
in axiom.
Gall. Auberii de prætens.
Regis Gall.
super imperium.
Osiand. ad
Grot. b. c.
§. 13.
Ziegl. b. c.
aliter.
Thom. Campanel. de

ꝛ. Non; ut enim navis aliqua ad eam magnitudinem pervenire potest, ut regi nequeat, sic & hominum numerus & locorum distantia tanta esse potest, ut unum regimen non ferat; ita ut sit ea res humanis consiliis altior, & morali æstimatione impossibilis. Imò videtur esse contra Dei arbitrium & providentiam, qui orbem terrarum non uni vel alteri concessit, sed cum tam dispares limites posuerit orbis partibus, & tam diversa populorum ingenia condiderit, videtur omnino voluisse, ut essent diversa regna & diversa imperia. Præterea omnium seculo-

culorum historia de imperiorum regno-
rumque discretione hoc testatur.

monarch.
Hisp. Aube-
rius dict.
lib. aiter.

*IX. An Ecclesia habet jus in populos
ignota haecenus partis terrarum?*

R. Negatur, quia Christus ipse, à
quo omnis potestas Ecclesiastica fluxit,
& cujus vita exemplar Ecclesiae, quæ
talis, est propositum, negavit regnum
suum esse de hoc mundo.

Grot. c. 22.
§. 14. de
mari lib. c.
6. Becm. in
hist. geog.
& civ. part.
2. c. 1. §. 7.
Ofiand. ad
Grot. b. c.

*X. An spes concepta ex divinatorum
vaticiniorum explicatione justa
est belli causa?*

R. Non; nam præterquam, quod
quæ nondum impleta sunt oracula, in-
terpretari certò vix contingit sine pro-
phético spiritu, etiam rerum certarum
latere nos possunt tempora. Ac postre-
mò prædictio, nisi expressum adsit Dei
mandatum, jus nullum dat, cum Deus
quæ prædixit, sæpè per improbos ho-
mines, aut per pravas actiones, ad exitum
ire permittat.

§. 14.
Ziegl. de
jur. maj.
l. 1. c. 33.
§. 52.

*XI. Si quis mihi quid ex liberalitate,
gratia sive gratitudine, misericor-
dia aut virtute simili, non ex pro-
pria justitia, debeat, an si sponte
id non velit præstare, armis hoc
consequi licet?*

R. Sicut in foro hoc exigere non pot-
est, ita nec armis deponci. Nam qui

Grot. c. 22.
§. 13. &
Ofiand. b. l.

Grot. l. 1. c.
2. §. 2.

Grot. c. 22.
§. 16. c.
26. §. 20.
Boeck. de

añ. ingrati.
139. Ziegl.
b. c. §. 16.

beneficium dedit, nullum habet jus (idem dicendum de aliis similibus virtutibus) ad reposcendam gratiam, alioquin contractus esset, non beneficium. Et non convenit, beneficia foenerari, aut in calendario scribere. Cumque res honesta sit, referre gratiam, desinit honesta esse, si necessaria est: neque gloriosa res est gratum esse, nisi tutum est, ingratum fuisse.

XII. *An bello ex causa justa potest accidere vitium ex animo agentis?*

Prot. c. 22.
§. 17.
Ziegl. b. c.
§. 17. aliter.

IX. Affirmatur, ut si causæ justæ accidat gaudium acquiescentis in malo alieno, sine boni respectu, vel profunda cupido imperii & divitiarum; & hæc, ubi causa justifica non deest, peccatum quidem arguunt, ipsum tamen bellum proprie injustum non faciunt: unde nec ex tali bello restitutio debetur.

C A P U T XXIII.

De causis dubiis.

I. <i>Quid sint causæ belli dubiæ.</i> II. <i>Quæ sit causa hujus incertitudinis.</i> III. <i>Quid, si quis errans factum injustum putet, quod revera justum est.</i>	IV. <i>Quid, si hæsitet.</i> V. <i>Quid, si post examen aliquod, animus in alterutram partem inclinet, sed tamen cum formidine injusti, propter rationem non penitus certam.</i>

VI.

VI. Quid, si ab utraque parte probabilia se ostendant argumenta.

VII. Quid si sententiae sint alternantes circa bellum & pacem.

VIII. Quidus & quot modis vitari possit, ne controversia in bellum erumpant.

IX. Quomodo per colloquium evitetur bellum.

X. An melius sit, ut partes per se congregiantur, an per legatos.

XI. Quomodo bellum per compromissum vitetur.

XII. An partes arbitri sen-

tentia stare cogantur.
XIII. Quomodo denique bellum vitetur per sortem.

An hoc certamen singulare referri possit.

XIV. Cujus sit, quarere condiciones, ut bellum vitetur. An is, qui documenta non habet sufficientia, quibus possessorem de injustitia suae possessionis convincat, bellum licite gerat.

XV. Quid, si jus sit ambiguum, & neuter possideat, aut ex aequo uterque.

XVI. An bellum utraque ex parte justum esse possit.

I. Quid sunt causae belli dubiae?

ry. Sunt causae, de quibus non semper certo constat, iustae an injustae sint.

II. Quae est causa hujus incertitudinis?

ry. Quamvis nostra disciplina, quae in actionibus humanis considerat, quid justum, quid injustum sit, ejusmodi fundamentis nitatur, ut exinde genuinae demonstrationes, quae solidam scientiam parere sunt aptae, deduci queant, aequè certa sit, ac disciplinae mathematicae: tamen, quia applicatio fieri debet ad facta, quae saepe obscuram & dubiam habent interpretationem, in illa major videtur esse latitudo, quam

Puf. i. t. c. 2. §. 4. in fin. & §. 9. Boech. in praef. ad Grat. p. 36.

Grat. c. 23. §. 1. aliter.

in disciplinis mathematicis. Sic potest in bello dubium oriri de facto, ob quod bellum movetur, justum an injustum sit, tamen hoc principium, Ubi præcedit injuria, ibi bellum est justum, propterea non est dubium vel incertum; & si constet, cum facto injuriam esse conjunctam, certa & indubitata ratione concludo, bellum propterea susceptum esse justum.

III. *Quid ergò faciendum, si quis erret, & factum injustum putet, quod re ipsa justum est?*

Grot. c. 23.
§. 2. c. 26. §.
3. Ziegl.
c. 23. §. 2.
Puf. l. 1. c.
3. §. 13. in
fin.

R. Abstinentum omnino à tali actu, quia vitiosus est, propter errorem; putat enim; eum esse contra legem, & sic legem aspernatur, dum facit, quod ex conscientia erronea putat, non esse faciendum, & ea lege prohibitum esse.

IV. *Quid, si hæsitet?*

Grot. d. c.
23. §. 2. n. 2.
Ziegl. b. l.
Puf. l. 1. c. 3.
§. 8. in pr.

R. Et hîc abstinentum, quia qui dubitat, an factum justum vel injustum sit, & tamen facit, sciens & volens se periculo peccandi exponit, & legem contemnit: tamen si faciendum omnino fuerit, eligere debet dubitans id, quod tutissimum ipse judicaverit; e. g. subditus dubitat, an bellum sit justum, princeps mandat, ut se in bellum sequatur, sequi ergo potius debet prin-

principem, quàm refractarius esse; quia credere potest, principem non esse tam imprudentem & impium, ut bellum injustum suscipiat.

V. *Quid, si quidam in alterutram partem inclinet, sed tamen cum formidine injusti, propter rationem non penitus certam?*

R. Qui non habent, ut activum iudicium rectè conforment, tenentur audire sapientum consilia. Nam probabilia sunt, quæ omnibus videntur, aut plurimis, aut certè sapientibus: hisque rursus aut omnibus, aut pluribus, aut præstantioribus. Et hac via iudicandi maxime utuntur reges, quibus artium momenta ediscere aut expendere vix vacat, juxta illud:

Grot. c. 23.
§. 4. Puf.
l. 1. c. 3. §.
5. & 6.

Dat sapere regi turba sapientum comes

Sic Imperatores Christiani vix, nisi auditis Episcopis, bella suscipiebant, ut si quid esset, quod religionem posset injicere, ejus monerentur.

Myler.
Archidlog. c.
12. Inst.
Jur. Publ.
p. 148.

VI. *Quid, si ab utraque parte ostendant argumenta probabilia, si-ve intrinseca, nimir. ex natura ipsius facti, si-ve extrinseca, seu ab aliorum auctoritate petita?*

R. Id cum accidit, si res mediocres

Grot. c. 23.
§. 5.

sunt, de quibus agitur, videtur vitio carere posse electio, in utramvis partem ceciderit. At si de re magni momenti, ut de supplicio hominis capitali, agitur, jam propter magnum discrimen, quod est inter eligenda, præferenda est pars tutior, & sic satius est nocentem absolvere, quam innocentem condemnare.

VII. *Quid, si sententiæ sunt alternantes circa pacem & bellum?*

Grot. c. 23.
§. 6.

Re. Quia bellum est maximi momenti, ut ex quo mala plurima, etiam in innocentes, sequi soleant, idè inter sententiæ alternantes vergendum est ad pacem.

VIII. *Quibus & quot modis vitare possumus, ne controversiæ in bellum erumpant?*

Grot. c. 23.
§. 7. l. 3. c.
20. §. 46.

Re. Tribus, quorum primus est colloquium, secundus compromissum, tertium fors.

IX. *Quomodo per colloquium evitamus bellum?*

Grot. d. l.
Puf. l. 5.
c. 13. §. 3.
Alber.
Gent. l. 2.
§. 1.

Re. Quando partes inter se congregantur, vel ipsæ, vel ipsarum mandatarii, & per amicam disceptationem litem componunt. Nam cum hic modus proprius sit hominis, omnia prius verbis experiri sapientem decet, quàm armis,

armis, ad quem modum confugiendum, si non licet uti priori.

X. *An utile est, ut partes per se congre-
diantur, an verò potius hoc
fieri debet per legatos?*

ꝛ. Optima prudentiæ pars est, colloquia ipsarum partium neque suaderi, neque suscipi debere, nisi provisus deliberatisque rationibus, quibus pericula declinentur & successus promoveantur: Hæc enim colloquia in propria persona (ut loquuntur) interdum periculis sunt exposita, & minus tutum est, alienæ potestati se permittere, ex quo religio fidei in ludum verti cœpit.

Boecl. de congress. & coll. prin. §. 23. & seqq.

Comin. l. 3. bist. Lud. XI. Rbet. de pac. c. 4. §. 6. & 7.

XI. *Quomodo per compromissum?*

ꝛ. Quando per amicam disceptationem res componi non potest, forte quia quælibet pars se solidis rationibus niti putat, proximum est, ut ad arbitrum eat, qui hîc ab iis, qui non habent communem judicem, eligitur, ut instar judicis litem arbitrio suo decedat.

Grot. c. 23. §. 8. l. 3. c. 20. §. 46.

XII. *An partes ergò coguntur, stare ejus sententiæ?*

ꝛ. Partes se invicem pacto adstringunt, quod velint tali sententiæ stare; nam sine hoc effectu finis arbitri sumti

Puf. l. §. c. 13. §. 4. Ziegl. ad Grot. c. 23. §. 8. aliter.

redditur irritus, & fit progressus in infinitum.

XIII. *Quomodo per sortem?*

Grot. c. 23.
§. 9. & l.
3. c. 20. §.
42. Prov.
18. v. 18.
Ziegl. &
Osfand. l. l.

ꝛ. Ubi natura negotii & partium facilitas fert, sorte facillime liti finis imponi potest, & sortem Salomon commendat. Sorti affine quid est certamen singulare, cujus usus non videtur omninò repudiandus, si duo, quorum controversiæ alioqui totos populos gravissimis malis sint implicituræ, inter se parati sint armis decernere. Videtur enim id, si non ab ipsis recte fieri, certè à civitatibus posse acceptari, ut minus malum. Et inter cæteros Francorum mores, hunc quidam impensè laudant.

Grot. c. 23.
§. 10. n. 2.
Lebm.
Chron.
Spir. l. 2.
c. 30. p.
118. &
seqq.

XIV. *Cujus est quærere conditiones, ut bellum vitetur?*

Grot. c. 23.
§. 11. l. 2.
c. 1. §. ult.

Grot. c. 23.
§. 11. in
fin. jung.
l. 2. c. 7.
§. 2. n. 2.
vism.

ꝛ. Magis is tenetur, qui petit, quàm qui possidet. Ut enim in pari causa melior sit conditio possidentis, non civili tantùm, sed & naturali jure convenit. Atque hîc & illud addendum est, ab eo, qui justam causam habere se scit, sed documenta non habet sufficientia, quibus possessorem de injustitia suæ possessionis convincat, bellum licitè non sumi; quia non habet jus cogendi alterum, ut de possessione de-

decedat, ut suprà diximus.

XV. *Quid, si jus sit ambiguum, & neuter possideat, aut ex æquo uterque?*

ꝛ. Iniquus censendus erit, qui oblatam rei controversæ divisionem repudiat.

Grot. c. 23.
§. 12. O-
fiand. b. l.
Str. Ex. 2.
tb. 53.

XVI. *An bellum ratione habitatum, qui principales belli motores sunt, utrinque justum esse potest?*

ꝛ. Justitia causæ penes unam tantum partem esse potest, ut in lite, ita in bello: quia facultas moralis ad contraria, puta ad agendum, ut nempe quis cum effectu agere possit, & ad impediendum, seu ut exceptio opponatur cum effectu, non datur per rei ipsius naturam. At ut neuter bellantium injuste agat, fieri sane potest: injuste enim agit nemo, nisi qui & scit se rem injustam agere; multi autem id nesciunt. Sic justè, i. e. bona fide, potest litigari utrinque. Multa enim, & in jure & in facto, unde jus oritur, fugere homines solent. Quanquam in bello vix est, ut temeritas saltem omnis absit, ob negotii gravitatem, quæ omninò talis est, ut, causis probabili-
bus non contenta, quàm maximè evidentes requirat. Justum, si sumatur pro solenni, ut & ratione effectuum, qui

Grot. c. 23.
§. 13. n. 2.
Zieg. b. l.

Grot. c. 23.
§. 13. n. 4.
§. 16. §. 4.
n. 5.

inde pendent, bellum utrinque justum esse potest.

CAPUT XXIV.

Monita de non temerè, etiam ex justis causis, suscipiendo bello.

I. <i>Ubi jus satis certum est, an statim bellum sit suscipiendum, an potius remittendum.</i> II. <i>Quid, si Rex ob causas leves bellum suscipiat.</i> III. <i>Quid regi sit facien-</i>	<i>dum, ut bellum periculosum vitet.</i> IV. <i>Quid in tali deliberatione sit observandum.</i> V. <i>Si res ita sit aestimata, quid porro sit faciendum.</i>

I. *Ubi jus satis compertum est, an statim oportet bellum suscipi, aut an etiam semper licet?*

Grot. l. 2.
c. 24. §. 4.
n. 1. & §. 7.

R. **S**æpè nobis ipsis nostrisque præstandum habemus, ne ad arma veniatur. Nam non tantum prudentia vult, ut bello periculoso abstinemus, sed sæpe etiam justitia rectoria, quæ ex ipsa regiminis natura superiorem non minus ad curam pro inferioribus, quam inferiores ad obedientiam obligat.

II. *Quid ergò juris est, si Rex ob causas leves, & magnum secum periculum trahentes, bellum suscipiat?*

Grot. d. c.
24. §. 7. n. 1.

R. Tenetur subditis ad reparationem damnorum, quæ inde oriuntur.

Nam

Nam etsi non in hostes, in suos tamen veram committit injuriam is, qui talibus de causis tam gravi malo eos implicat.

III. *Ut Rex tale bellum non suscipiat, quid ipsi faciendum?*

R. Si quis rex cum rege altero bello certandum habeat, primò sedeat expensurus apud se, an ipse, qui decem millia militum habet, hosti ducenti bis totidem par esse possit? quod si videat, se imparem esse, antequam ille intra fines adsit, mittat legatos cum mandatis, pacis causa.

d. c. 24. §. 4. n. 1.

IV. *In hac deliberatione quid præterea est observandum?*

R. Qui deliberant, partim de finibus, non quidem ultimis, sed interjectis deliberant: partim de iis, quæ educunt. Finis semper est bonum aliquod, aut certè mali declinatio, quæ vicem boni obtinere possit. Quæ verò huc aut illuc ducunt, per se non expetuntur, sed quatenus ducunt. Quare in deliberationibus comparandi sunt & fines inter se, & eorum quæ ad finem ducunt, facultas effectiva ad finem producendum.

Grot. d. c. 24. §. 5.

V. *Si res ita sit aestimata, quid porè faciendum?*

R. Si

Grot. c. 24. §. 9. **R.** Si à jure simul stent vires, tunc si major emolumenti spes, quàm damni metus ostendatur, bellum suscipiendum. Et hoc vel maxime locum habebit, cum spes est, terrore ac famà (nullo aut exiguo periculo) rem conficit posse. Unde, quia sæva res bellum est, cumulumque secum trahit injuriarum & insolentiæ, Reges magis in pacem, quam in bellum inclinent: nihil enim magis est regium, quàm consulere omnium salutem, quæ pace continetur.

d. c. 24. §. 10. n. 1. & 2. in fin. Forst. n. 2. Ann. Tac. 21. Kulpis. h. c. §. 2. in fin.

CAPUT XXV.

De Causis belli pro aliis suscipiendi.

I. <i>Quæ sint justæ causæ belli pro aliis suscipiendi.</i> II. <i>Quæ sit prima & maxime necessaria causa.</i> III. <i>An civis innocens, qui ab hoste ad exitium depositus, deserere possit.</i> IV. <i>An tradi, ut vitetur imminens alioqui civitatis excidium.</i> V. <i>Quinam subditos sequantur.</i>	VI. <i>An socii, contra spem boni exitus, sint defendendi.</i> VII. <i>Quæ sit tertia causa.</i> VIII. <i>Quæ latissima & potissima causa.</i> IX. <i>An justa sit belli causa pro subditis alienis, ut ab eis injuria imperantis arceatur.</i> X. <i>An mercenaria militiæ, sine causæ discrimine, justa sit.</i>

I. *Quæ sunt justæ belli causæ pro aliis suscipiendi?*

Grot. l. 2. c. 25. §. 1. & c. 1. §.

R. Quæ causæ justæ sunt ipsi, cujus res agitur, eadem justæ sunt

sunt iis, qui aliis opem ferunt.

II. *Quæ est prima & maximè necessaria?*

R. Cura pro subditis, sive qui familiari, sive qui civili subsunt imperio; sunt enim quasi pars rectoris: sed tamen non semper singulorum, nisi ubi id sine omnium aut plurium subditorum incommodo fieri potest. Rectoris enim officium magis circa totum, quam circa partes versatur, & quo pars est major, eo ad totius naturam propius accedit.

III. *An civis innocens deserì potest, qui ab hoste deposcitur ad exitium?*

R. Si appareat, civitatem hostium viribus multò esse imparem, non tenetur istiusmodi hominem cum exitio suo defendere; sic enim & ipsa peribit, & innocens ille haudquaquam servabitur. Neque ille postulare potest, vi tacitæ conventionis civium inter se & cum capite (qua scilicet placuit ab initio, dum coiret societas civilis, ut una esset salus omnium, unum & commune periculum), ut pro se & secum tota civitas pereat; contractus enim ultra contrahentium mentem non est extendendus, quæ non videtur fuisse, ut se totam obligaret pro vita unius. Er-

2. b. lib.
Schutz. vol.
2. Ex. 10.
ib. 4. lit. f.
d. c. 25. §.
1. n. 2. §.
c. 1. §. 8.
b. lib. §.
l. 1. c. 5. §.
3. d. c. 25.
§. 2. l. 1. c.
4. §. 7. n. 4.
Osiand. ad
c. 25. §. 3.
in med. a-
liter.

Grot. c. 23.
§. 3. Puf.
l. 8. c. 2. §.
5. diff.
Ziegl. b. l.
Osiand. §.
Frid. Horn.
l. 2. c. 2.
§. 14.

gò

gò hoc relinquatur misero, ut quantum potest, sibi ipsi consulat fugà, aut aufu quodam, quamvis periculoso.

IV. *An verò tradi in manus hostium civis innocens potest, ut vitetur imminens alioqui civitatis excidium?*

*Horn. l. 2.
c. 2. §. 20.*

ꝛ. Videndum, ad quid petatur talis civis; si certò constet, nec ad cædem postulari, nec ad scelus aliquod, puta si vir rerum civilium peritus, aut si eximius artifex petatur, & civitati post traditionem nihil amplius sit metuendum, tradi potest; quia hîc eadem est ratio necessitatis conservandæ partis, quæ est totius, & unusquisque subditus civitatem & corpore & bonis conservare cogitur, propter imperium, quod civitati in caput ejus competit. Sin petatur aut ad præsentem mortem, aut ad scelus perpetrandum, e. g. formosus adolescens, vel virgo, ad libidinem tyranni implendam, tradi non potest, quia quidem imperans subditi caput periculis objicere potest, sed cum facultate pugnandi, & subdito quidem mandare potest, sed non quod est contra jus naturæ aut divinum. Et si imperans eum tradat de facto, id citra participationem peccati fieri non potest.

*Grot. l. 2.
c. 6. §. 5.
§ 8 & c.
25. §. 3. n.
3. & 4.
Kulpis. h. c.
§. 1. in fin.
Boech. ad
Grot. l. 1.
c. 1. §. 6.
Ostend. b.
c. §. 3.*

est. De cætero, majoris debet esse civitati vita suorum civium, quam ut eam, declinando periculo incerto, aut acquirendo aliquo bono parum necessario, prodigere velit; neque in tales usus vitam suam civis offerre tenetur.

Puf. l. 8. c. 2. §. 5. in fin.

V. *Quinam subditos sequuntur?*

ꝛ. Subditis, ut defendi debeant, proximi sunt focii, in quorum foedere comprehensum id est, sive in tutelam sese & fidem aliorum dederint, sive mutua auxilia pacti sint. Pactiones autem tales ad bella, quibus justa causa non subest, porrigi haud possunt.

Grot. d. l. 25. §. 4. h. l. c. 3. §. 21. n. 1. & 10. Grot. l. 2. c. 15. §. 13.

VI. *Quid, si nulla sit spes boni exitus?*

ꝛ. Si meus socius videat, se hosti parem non esse, etiam adjunctis meis viribus, & tamen perseveret in certam perniciem ruere, cum liceat tolerabilibus conditionibus transigere, stolidus forem, si alieno furori me comitem adjungerem; & nemo ad certum exitum præsumitur se velle obligare, imò nemo potest. Si hoc moraliter certum non sit, sub prætextu, quod non sit spes boni exitus, socius se excusare non potest, quia aliàs facile omne foedus deserri posset, & socius omnitem-

Grot. c. 25. §. 4. in fin. Puf. l. 8. c. 6. §. 14. in med. Ziegl. b. 6. §. 4.

tempore diceret, sibi nullam esse spem boni exitûs.

VII. *Quæ est tertia causa?*

Grot. c. 25.
§ 5.

R. Tertia causa est amicorum, quibus auxilium promissum quidem non est, sed tamen amicitiae quadam ratione debetur, si facile & sine incommodo exhiberi possit.

VIII. *Quæ est latissima & postrema causa?*

Grot. d. c.
25. §. 6.
§ 7. n. 1.
Puf. l. 8. c.
6. §. 14.
in fin.
Schutz. Vol.
2. Ex. 10.
th. 4. O-
fstand. ad
Grot. c. 25.
obs. 7. in fin.
Grot. d. c.
25. §. 7. n. 2.
aliter.

R. Hominum inter se conjunctio, quæ vel sola ad opem ferendam sufficit, & fortitudo, quæ defendit infirmos, plena justitiâ est: præsertim cum nostra quoque facillimè interesse possit, ne alium populum sine justa causa alius invadat. Sic homo hominem defendere cogitur ab injuria alterius: imò, si oppressus nisi morte infaustis eripi possit, observato moderamine inculpatæ tutelæ, & iis quæ supra diximus, hic occidi poterit; luit enim, quod meruit, & fatius est, servare innocentem, quàm opprimentem, si uterque servari non possit. Hoc tamen casu, si manifestum sit periculum, vitam & res suas alienis præferre quis potest, quia prima cura est sui ipsius & rerum suarum.

Grot. c. 25.
§. 7. n. 1.
Puf. l. 2.
c. 6. §. 4.
Ostand. b.
c. §. 7. cir-
ca fin. ali-
ter.

IX. *An ergò justa est belli causa pro sub-*

Subditis alienis, ut ab eis injuria imperantis arceatur?

R. Quo casu ipsi recte arma sumunt contra suos imperantes, eo casu etiam eos recte defendimus: aliàs non licet. Nam ex quo civiles societates institutæ sunt, certum est, rectoribus cujusque speciale quoddam jus in suos sanctum, inviolabile & tutum, cum à subditis, tum ab aliis, à Deo concessum esse; & huc illud pertinet:

Puf. l. 8. c. 6. §. 14. iii
fin. vid.
supra l. 1. c. 4. §. 8.
& Jeqq.
Ofiand. b. c. §. 8.
Ziegl.
Horn. l. 2. c. 12. §. 10.
Grot. c. 25. §. 8. n. 3.
aliter.

*Spartam, quæ tibi contigit, orna,
Nobis fuerint cura Mycenæ.*

Et impedimentum, quod hîc est, non tantum est personale, seu ex personæ qualitate, quæ in alios non transit, sed ex re, seu ex ipso summo imperio, quod æquale habet cum altero, & in quod alteri non læso nihil juris competit. Ideoque hoc in statu subditis nihil reliquum est, præter libellos supplices, deprecationes, preces serias ad Deum, qui non patitur tentari ultra vires, sed aut mutat talis tyranni animum, aut vitam tollit.

Schutz. d. Vol. 2. Ex. 10. th. 4. lit. I. in fin.

X. *Quid de iis dicendum, qui sine causæ respectu, mercede conducti militant?*

R. Nullum vitæ genus est improbius, quam eorum, qui sine causæ re-

Grot. c. 25. §. 9. Ofiand. h. c. §. 9. & 10.

Dd

spe-

spectu, mercede conducti militant, & quibus

— *ibi fas, ubi plurima merces.*

Et parum est, quod suam vendunt necem, nisi & aliorum sæpe innocentium venderent: tanto carnifice detestabiliores, quanto pejus est, sine causa, quam ex causa occidere. Et bellum non debet esse inter artificia; nam militare non quidem est delictum, sed propter prædam militare, peccatum est; imò & propter stipendium, si id unice aut præcipuè spectetur: cum aliqui stipendium accipere, sit omninò licitum. Huc referuntur præfecti, qui die stipendii solvendi, aut lustrationis suscipiendæ, alios conducunt, vel etiam suam familiam numerant, imò & defunctos quandoque, in suum commodum interpretantes illud Imperatoris, quod illi qui pro rep. ceciderunt, in perpetuum per gloriam vivere intelligantur.

Grot. c. 25.
§. 10.
Ziegl. b. c.
§. 10. de
jur. maj.
l. c. 33. §.
17.

I. de excu-
sat. tut. in
fin. pr.

C A P U T XXVI.

De causis justis, ut bellum geratur ab his, qui sub alieno imperio sunt.

I. Quomodo circa causas belli agere debeant, qui sub alieno sunt imperio.	ut militent, & causam belli injustam credant.
II. Quid, si ipsis edicatur,	II. Quid, si dubitent.
	IV. An rationes consiliorum popu-

populo, sine resp. periculo, edi possint.

ne unquam contra ipsum militet.

V. Quid, si subditorum animis per causa expositionem satisfieri nequeat.

VIII. An justa in bello injusto subditorum defensio esse possit.

VI. Si de justitia belli dubitari non possit, an subditi iurati cogi possint.

IX. An ergo hoc modo bellum, ab una parte iniustum, utrinque justum fieri possit.

VII. An captivus ab hoste dimissus, ea conditione,

I. Quomodo agendum circa causas belli ab illis, qui in conditione parendi positi sunt, ut filii, servi, subditi, etiam cives singuli, si cum civitatis suae corpore comparentur?

R. Si aut ad deliberationem adhibeantur, aut libera ipsis optio datur militandi aut quiescendi, easdem regulas sequi debent, quas illi, qui suo arbitrio pro se aut aliis bella suscipiunt.

Grot. l. 2. c. 26. §. 2.

II. Quid, si edicatur ipsis, ut militent, ubi constat, ipsis injustam esse causam?

R. Abstineri omnino debent, & Deo potius, quam hominibus, qui a Deo suam potestatem habent, eamque contra Dei voluntatem exercere non possunt, est obediendum; & patri est parendum, & Regi, si quidem intra iura, recte: sin ultra honestum, non convenit. Tantundem erit, si quis per-

d. c. 26. §. 3. n. 1. & 2. in fin. Puf. l. 8. c. 1. §. ult. & l. 1. c. 3. per tot.

suafus sit, id quod imperatur, injustum esse: nam huic tantisper ea res pro illicita est, quamdiu eam opinionem non potest deponere.

III. *Quid, si dubitent, res licita sit, nec ne, eritne quiescendum, an parendum?*

Grot. d. c.

§. 4. n. 1.

Ziegl. b. c.

§. 4. aliter. Horn.

l. 2. c. 12.

§. 5.

d. c. 26. §.

§. 7. 4.

d. c. 26. §.

4. n. 5.

¶. Parendum plerique censent, contra laudatum illud *quod dubites, ne feceris*; quia qui contemplative dubitat, potest activo iudicio non dubitare; credere enim potest, in re dubia obsequendum superiori. Quæ distinctio iudicii duplicis, licet in multis actionibus locum habeat, verior tamen est contraria sententia, quia qui dubitat contemplative, debet iudicio activo eligere partem tutiorem, quæ est abstinere à bello: nam cum utrumque incertum sit, caret peccato, quod ex duobus minus est, inobedientia autem in eiusmodi rebus suapte natura minus malum est, quam homicidium, præsertim multorum innocentium. Imò proprie inobedientia non est; ubi enim imperii est defectus, ibi nulla est inobedientia.

IV. *At hac ratione perire posset resp., quia plerumque non expedit, rationes consiliorum edi populo?*

¶. Ne-

R. Negatur consequentia. Ut enim hoc verum sit de causis suavoriis belli, de justificis verum non est, quas oportet claras esse & evidentes, & proinde tales, quæ palam exponi possint & debeant. Et sane denunciationes palam fieri solebant & expressâ causâ, ut totum quasi genus humanum de justitia causæ posset cognoscere. Scilicet, prudentia virtus est imperantis propria: justitia verò hominis, quæ homo est. Adde tamen, si dubium sit omninò illiquidum, fides superiori data non est negligenda, propter præsumptionem justitiæ, quæ jussu superiorum videtur comitari.

Grot. d. c. 26. §. 4. n. 5.

d. c. 26. §. 4. n. 7.

Puf. l. 8. c. 1. §. 6.

V. Quid, si subditorum animis per causæ expositionem satis nequeat fieri?

R. Omninò officium erit boni magistratus, tributa ipsis potius extraordinaria imperare, quam operam militarem: præsertim ubi non defuturi sunt alii, qui militent; quorum voluntate, non tantum bona, sed & mala, uti potest Rex justus, quomodo Deus & Diaboli & impiorum paratâ operâ utitur.

Grot. c. 26. §. 5. n. 1.

VI. Si de causa belli dubitari non possit, an subditi invitati cogi possunt?

Dd 3 **R.** Af-

Puf. l. 8.

c. 2. §. 1.

Horn. l. 2.

c. 2. §. 17.

Grot. c. 26.

§. 5. n. 2.

aliter.

R. Affirmatur, quia aliàs summi imperii, quod habet in personas civium, ad civitatem conservandam, nullus daretur effectus. Et si subditi tenentur, ex officii præscripto, strenuam manu ultro consulere publico, multò magis, si summi imperii jussus accedat. Imò, nisi imperantibus hæc potestas in capita subditorum competeret, qua hosti eosdem possent opponere, in præsentissimo versaretur discrimine omnium salus.

VII. *Quid, si captivus ab hoste detentus, ut dimitteretur, promiserit, quod contra ipsum arma deinceps non sit gesturus, an iste postea à civitate sua recte potest obligari, ut contra promissum suum in talem hostem militet?*

Grot. l. 3.

c. 23. §. 7.

Puf. l. 8, c.

2. §. 2.

R. Quia tali pacto civitatis conditio non fit deterior, quippe cui is, qui captus est, si non liberetur, jam habetur pro mortuo, videtur eum hac lege recepisse, ut illi relinquat facultatem servandi promissum hosti: nisi in summa necessitate, ita ut civitas in periculo versetur, si ille arma non capiat; hoc enim in casu non videtur se potuisse obligare, ne alterius vim injustam, ad perniciem ipsius & suorum

CON-

concivium tendentem, repellere queat. Ideoque hoc pactum tantum de offensivo, non autem de defensivo bello, interpretandum erit, ne nimium constringatur libertas naturalis.

Grut. l. 2.
c. 26. §. ult.

VIII. *An in bello manifeste injusto potest esse aliqua justa subditorum defensio?*

R. Affirmatur, si certò constet, hostem venire eo animo, ut hostilium subditorum vitæ parcere cum possit, omninò nolit, etiamsi innocentes sint. Jus enim naturæ defensionem hoc in casu concedit; quod gentium jure ademptum illis non est. Subditos enim innocentes, & à belli culpa remotos, interficiendi jus verum & internum hostis, justum quamvis bellum gerens, non habet, nisi aut ad necessariam defensionem, aut per consequentiam, & extra propositum.

Grut. l. 2. c.
26. §. ult.

IX. *An ergò hoc modo bellum, quod ab una parte est injustum, utrimque justum fieri potest?*

R. Negatur: non enim de bello, sed de certa ac definita actione quæritur; illa autem actio, quamvis à jus ad bellum habente procedat, injusta est, & proinde justè repellitur.

d. c. 26. §.
ult. n. 2.

Quantum in bello liceat, regulæ generales ex jure naturæ: ubi & de dolis & mendacio.

I. Quid quantumque liceat in bello, & quibus modis.	an per hominum conventionem.
II. An in bello naturaliter liceant ea, quæ ad finem sunt necessaria.	XII. Quotuplex ea conventio sit.
III. An jus nostrum spectetur ex solo belli principio, an etiam ex causis in bello subnascentibus.	XIII. In qua consistat veritas.
IV. An quedam consequenter licita sint, quæ non licerent ex proposito.	XIV. In quo natura mendacii consistat.
V. Quid liceat in eos, qui quidem hostes non sunt, sed hostibus res subministrant.	XV. An dolus in mendacio requiratur.
VI. Quid, si non ad hostem, sed ad amicum vicinum, mittantur merces.	XVI. Quid, si verbum plures habeat significationes.
VII. Quis sit modus gerendi bellum, & an dolo uti liceat. Quid sit dolus in actu negativo.	XVII. Quando sermone ambiguo uti non liceat.
VIII. Quomodo vocetur dolus in actu positivo.	XVIII. Quid dicendum sit de reservationibus mentalibus.
IX. An inter voces & res aliqua intercedat differentia. Quid, si sint actus ex conventionem significantes.	XIX. An mendacium sit, si alterius jus non laedatur.
X. An verba natura sua, citra hominum voluntatem, aliquid significent.	XX. Quibus ergo non mentiamur.
XI. Qua ratione verbis significatio imposta fuerit,	XXI. An semper, & quando, falso sermone apud hostem uti liceat.
	XXII. An & cur plurimæ gentes fraudes naturaliter in hostem licitas repudiaverint.
	XXIII. An liceat aliquem ad id impellere, quod ipsi non licet.
	XXIV. An ergo hostis interfectio non semper & omni modo licita sit.

I. Quid

I. *Quid licet in bello, quot & quibus modis?*

R. **I**d quod in bello licet, aut nudè Grot. l. 3. c. 1. §. 1. spectatur, aut ex promisso antecedente. Nudè, ex naturæ primum, deinde ex gentium jure.

II. *Quid ergò naturâ licet?*

R. Ad ea, quæ ad finem juris mei d. l. 3. c. 1. §. 2. l. 2. c. 5. §. 5. in fin. c. 14. §. 11. Feld b c. & Osiand. aliter. consequendi sunt necessaria, necessitate sumpta, non secundum physicam subtilitatem, sed moraliter & jure naturæ, facultatem habeo: modò nullam contineant turpitudinem: ea enim, quæ ad finem ducunt in morali materia, æstimationem suam intrinsecam accipiunt ab ipso fine. Sic, si vitam aliter servare non possim, licet mihi vi qualicunque arcere eum, qui eam impetit, etiamsi forte is peccato vacet: quia jus hoc non proprie ex peccato alterius oritur, sed ex jure, quod mihi pro me natura concedit. Sic, ubi Grot. l. 2. c. 2. §. 10. justum est bellum, omnis vis justa est, sine qua jus nostrum obtinere & ad pacem pervenire non possumus: ut rerum corruptio per incendium, aut aliter, intra justum scilicet modum.

III. *An jus nostrum spectatur ex solo belli principio?*

R. Non, sed etiam ex causis subna-
Dd 5 scen-

Grot. l. 3. c. 1. §. 3. Str. Ex. 47. th. 51. §. 52. a. 2. §. 9. scentibus, sicut in judiciis, post litem contestatam, jus sæpè parti novum paritur. Sic, qui se aggregant me impetenti, sive focii sive subditi, in se quoque jus tuendi me mihi porrigunt. Sic, qui bello se miscent, quod injustum est, præsertim si ipsi id injustum esse scire possunt ac debent, obligant se ad sumtus & damna refarcienda, Imò, quia satisfactione facta pro sumtibus belli & damnis, ab initio belli, seu tempore suscepti belli datis, in posterum tamen mihi adhuc eadem facilitate nocere possunt tam is, qui est belli auctor, quam ii qui se ipsi junxerunt, nisi vires eis adimantur; petere potest victor, ut aut loca illa, ex quibus noceri potest, cedantur, aut alia præstetur cautio, arbitriò victoris, ex bono & æquo sufficiens; scil. de non offendendo subsequenti tempore. Debent enim, secundum supervenientem statum, & circumstantias præmissas, satisfacere victori, si justitiam armorum velint interrumpere.

Text. c. 18. §. 6. 7. 8. 9.

IV. *Licitane quædam sunt consequenter, quæ non licerent ex proposito?*

Grot. l. 3. c. 1. §. 4. n. 1. Puf. l. 2. c. 6. §. 4. *æ.* Ad jus agendi multa consequuntur indirectè & extra agentis propositum, ad quæ per se jus non esset. Sic navis

navis piratis plena, aut domus latronibus, tormentis peti potest, etiam si intra eandem navim aut domum sint pauci infantes, mulieres, aut alioqui innocentes, quibus inde creetur periculum. Idem dicendum de obsidionibus fortalitorum, quæ globulis ignitis petuntur; quamvis enim, præter intentionem jaculantium, unus vel alter interficiatur innocens, tamen cum hoc fiat extra propositum eorum, & majus bonum ex occupatione talis fortalitii speretur, quàm est malum, quod hic innocens patitur, jure fecisse videntur, & innocens hoc infortunii loco ducere debet, quod Rex vel resp. indicendo vel suscipiendo bellum, omnes suos cives vel subditos posuerit in statum hostilitatis, ut licitè ab hoste offendi & violari possint. Non tamen semper uti summo jure permittit proximi caritas. Quare etiam ea, quæ extra propositum accidunt, & accidere posse prævidentur, cavenda erunt: nisi multò majus sit bonum, quod nostra actio tendit, quàm malum quod metuitur, aut nisi in pari bono & malo multò major sit spes boni, quàm mali metûs; quod prudentiæ arbitrandum relinquitur.

Text. d. c.
18. §. 10.

V.

V. *Quid licet in eos, qui hostes non sunt, aut dici nolunt, sed hostibus res aliquas subministrant?*

Grot. l. 3.
c. 1. §. 5.
n. 2. Bod.
de rep. l. 1.
c. 4. Aug. 1
Tbuan. l.
69. p. 309.

Job. Ma-
quard. de
jur. mercat.
l. 1. c. 16. §.
29. & seqq.

Grot. l. 3.
c. 1. §. 5.
n. 3. Job.
Marq. de
jur. mercat.
l. 1. c. 16.
& seqq.
Ziegl. ad
Grot. b. c.

R. Distinguendum inter res ipsas. Sunt enim, quæ in bello tantum usum habent, ut arma & cætera hujus generis, quæ hostem valdè contra me juvant, & vulgò dicuntur *contrebande*, tales si quis hosti advehat, hostis habetur; in hostium enim habetur partibus, qui ad bellum necessaria hosti subministrat, nec hoc est colere cum utrisque amicitiam, si alios lædas, juves alios. Et quomodo securitate gaudere poterunt, qui securitatem publicam suis commerciis illicitis turbant, & quantum in ipsis est, juvando & validiorem reddendo hostem, evertunt. Sunt alia quæ in bello nullum habent usum, sed voluptati tantum inserviunt, ut sunt vestes pretiosæ, odoramenta &c. quæcunque animùm hostis ad delicias & luxum inclinant, fortitudinem exuunt; & hæc querelam non habent. Sunt etiam talia, quæ & in bello & extra bellum usum habent, ut pecuniæ, commeatus, naves, & quæ navibus adsunt; & in his distinguendus erit belli status. Nam, si tueri me non possum, nisi quæ mittuntur intercipiam, ne-

necessitas jus dabit, sed sub onere re- §. 5. & de
jur. maj.
l. 1. c. 41. n.
29. aliter.
stitutionis: nisi causa alia accedat.

Quod si juris mei executionem rerum subvectio impedierit, idque scire poterit qui advexit, ut si oppidum obsessum tenebam, si portus clausos, & jam deditio aut pax expectabatur, tenebitur ille mihi de damno culpa dato, & ad damni dati modum res quoque ejus capi, & dominium earum, debiti consequendi causa, quæri poterit. Imò, pro hoste talis videtur habendus, & ut hostis excipiendus, saltem quod hunc actum concernit, sive mercator hoc faciat privato nomine, sive publico. Si damnum nondum dederit, sed dare voluerit, jus erit, rerum retentione eum cogere, ut de futuro caveat obsidibus, pignoribus, aut alio modo.

VI. *Quid juris, si non ad hostem, sed ad amicum vicinum mittat merces prohibitas, an tunc ab una beligerantium parte, metu ne ab illo loco ad hostem res transferantur, commercium impediri potest?*

ꝛ. Non, quia sic nimium constringeretur commerciorum libertas; nisi Marq. d. l.
§. 36.
constet de animo utriusque, tam ejus, qui mittit, quam ejus, ad quem mittitur, & quem ita merces intercipienti-
do

vil. Grot.
in not. §
Marq. d. l.

do impedire non possumus, quo minus eas ad hostem nostrum mittat, eumque juvet. Hinc in pactionibus, quæ plerumque intercedunt inter bellum gerentes, & eos, qui sunt neutrarum partium, hæ res semper excipi solent.

VII. *Quis est modus gerendi bellum?*

Grot. l. 3. c.
1. §. 6. n. 1.
§ 2. §. 7.
Ostend. b. c.
aliter.

¶. Vis ac terror maxime quidem propria sunt bellorum, interim tamen cum iustum suscipitur bellum, vi aperta pugnet quis, an ex insidiis, nihil ad iustitiam refert, & maxime laudantur duces, qui fraude, scilicet bona, dolo bono seu stratagematibus, victoriam quærunt: qui dolus dicitur consistere in actu negativo, & ad eum refertur, quando quis per dissimulationem tuetur sua vel aliena. Nam cum nec quæ scias, nec quæ velis, aperire aliis tenearis, dissimulare quædam apud quosdam, id est, tegere ac occultare fas est. Imò necessaria omninò atque inevitabilis est dissimulatio, his præsertim, quibus resp. commissa est.

VIII. *Quomodo dolus, qui in actu positivo consistit, vocari solet?*

Grot. l. 3. c.
1. §. 8.

¶. Vocatur in rebus simulatio, in verbis mendacium.

IX. *Interceditne hic inter verba & res*

res aliqua differentia?

R. Verba, nutus, & notæ illæ, quæ Grot. l. 3. c. 1. §. 8.
 significant res ipsas, ut hieroglyphicæ,
 vel quæ ex mero arbitrato significant,
 ut apud Sinenses, quibus integri conce-
 ptus & sententiæ exprimuntur, reper-
 ta sunt ad significandum cum mutua
 obligatione, ita ut iis aliter uti non li-
 ceat, quam eo quo convenit modo in-
 ter homines; res aliæ non item. Hinc
 fit, ut rebus aliis uti liceat, etiamsi
 prævideamus futurum, ut alter inde
 falsam concipiat opinionem, e. g. fi- Ofand. b. c. obs. 8.
 cta fuga ex instituto nihil significat,
 quanquam hostis eam accipiat, ut si-
 gnum pavoris: quod alter cavere non
 tenetur, utens sua libertate huc vel il-
 luc eundi, & magis minusve celeriter,
 & hoc vel illo gestu habituve. Huc
 referuntur eorum actus, qui hostium
 armis, signis, vestibus, velis, utuntur.
 Et hæ res sunt ejus generis, ut à quo- Puf. l. 4. c. 1. §. 2. in med.
 vis pro arbitrio, contra consuetudinem,
 usurpari possint: excipe res quæ ex
 conventionem, vel certos apud homines,
 vel apud plerosque aut universos, va-
 lere videntur. Huc pertinent ignes
 nocturni, dirigendo navium cursui ac-
 censi; item alia signa, quibus diurnus
 navium cursus regitur, brevique &
 sco-

scopuli indicantur ; item , signa itinerum terrestrium , hermæ , protensæ manus , & similia. Apud quosdam populos in usu sunt ignes , per montium cacumina incensi , quibus certæ res per totum regnum brevissimo spatio nunciantur. In bello huc referuntur tubarum sonitus , tympanorum pulsus , vexilli propositio , &c. quibus omnibus pro lubitu uti non licet.

X. *At verba naturâ significant ?*

Grot. d. c.
1. §. 8. n. 1.
1. 2. c. 16. §.
2. Ziegl. b.
c. §. 8.
Guil. Postel. de
omn. ling.
orig. Gesner.
Mithrid.
Béccan. in
hist. orb.
geogr. &
civ. part.
1. 9. Hobbes
Leviathan. c. 4.

R. Imò ex mero hominum arbitrio atque instituto ; aliàs nulla posset ratio reddi , quare eandem rem in diversis linguis diversa notarent vocabula. Id quod etiam de apicibus & figuris literarum verum est. Sicuti & de plerisque linguis constat , illas ab initio valde fuisse pauperes atque simplices , postea autem ab hominibus locupletatas , & in concinniore formam redactas. Quamvis & hoc verum sit , hominis præ cæteris animantibus , hanc esse naturam , ut conceptus animi verbis significare aliis possit , ita ut non consistat in alieni repetitione , ut psittacorum garritus.

XI. *Qua ratione ista impositio ab hominibus est facta ?*

R. Aut per tacitam quandam convention-

ventionem, aut per expressam, cujus vi necessum est, ad hanc & non aliam rem notandam, verba & alia signa, ut modò diximus, adhibere. Nam si- ne tali obligatione inane fuisset tale re- pertum, etiamsi statuamus, primævas linguas hominibus fuisse infusās: cum enim quilibet homo suam loquendi fa- cultatem seorsim obtineat, eademque libere uti possit, quælibet verba qui- buslibet rebus pro lubitu applicando, opus fuit tali conventionem, ut quisque eodem modo verbis uteretur, easdem- que res iisdem vocabulis exprimeret; ita ut quis serio voluisse præsuma- tur, quod signis istis expressit, li- cet forte intrinseca voluntatis destina- tio à signis discrepet. Et hinc est, cur ab altero quis postulare possit, quod signis istis expressit & promisit.

XII. *Quomodo subdividitur hæc con- ventio?*

R. In generalem & specialem. Illa intervenisse intelligitur inter homines eadem lingua utentes, ut certas res, inprimis in frequenti commercio atque usu versantes, certis vocabulis expri- mant, quæ communis usus ejusdem temporis adprobat. Nam penes hunc arbitrium est, & jus & norma loquen-

Ee

di;

Grot. d. c.
l. §. 11. n.
l. Puf. l. 4.
c. l. §. 5.

Puf. l. 4.
c. l. §. 6.

Grot. l. 3.
c. l. §. 8.
§ 11.

di; & eo volente, multa renascuntur, quæ jam cecidere, cadentque quæ nunc sunt in honore vocabula. Hæc est, qua vocabula quædam vel peculiarem à communi usu significationem induunt, vel qua communis usus quædam vocabula ignorat; quò pertinent vocabula artificum seu termini artis, & peculiaria vocabula aut notæ, quæ finguntur à quibusdam, ut à se invicem, non autem ab aliis intelligantur; huc etiam referuntur tesserae militares.

Gesner. in
fin. Mi-
tbridatis
sui.

Puf. l. 4. c.
l. §. 8.

XIII. *In quo ergò consistit veritas?*
R. Veritas consistit in eo, ut signa, ac imprimis verba, commodè animi nostri sensa repræsentent alteri, cui eadem intelligendi jus est, quæque ut ipsi aperiamus, nobis obligatio perfecta aut imperfecta incumbit, ut vel commodum aliquod inde consequatur, vel ne damno præter meritum afficiatur. Unde veritas proprie est, quando signa animi nostri sensa alii, cui eadem intelligendi jus est, rectè repræsentant.

XIV. *In quo consistit natura mendacii?*

Puf. d. l.

R. Ubi scientes & volentes facimus, ut signa aut verba aliam præ se ferant sententiam animi nostri, quàm quæ
re-

revera erat, cum tamen hanc ipsam is, ad quem signa illa diriguntur, intelligendi & judicandi jus habeat, & nobis obligatio incumbat faciendi, ut ille nostram sententiam intelligat. Ex quo mendacium definitur, quod fit, quando signa dolò non conveniunt cum sententia animi nostri, contra jus alterius, ad quem diriguntur.

XV. *Cur additur dolò?*

R. Quia, ubi dolus non intervenit, mendacium non est, sed falsiloquium. Hinc aliud est mentiri, aliud mendacium dicere. Nam qui rem falsam dicit, quam veram existimat, non mentitur, & qui rem veram quidem dicit, quam tamen falsam putat, mentitur.

*Grot. l. 3.
c. 1. §. 10.
n. 1.*

XVI. *Quid, si verbum habeat plures significationes?*

R. Ut quis excusetur à mendacio, sufficit, si animi conceptus uni istarum significationum congruat: id quod fieri solet interdum cum iis, qui curæ nostræ ad erudiendum sunt traditi, ut exploremus vires ingenii & eruditionem, vel ut interdum iniquam evitemus interrogationem, vel ut nostrum aliquod commodum quæramus, sine damno alterius.

*Grot. l. 3.
c. 1. §. 10.
n. 1. in fin.
Puf. l. 4.
c. 1. §. 13.
Ostend. h.
c. §. 10.
aliter.*

XVII. *An non interdum fas non est*

E e 2 uti

uti istiusmodi sermone ambiguo ?

Grot. d. c.
1. §. 10. n. 3.

R. Interdum non modo illaudabile hoc est, sed & improbum: ita ut nihil intersit, siue simplex quis mendacium dicat, siue ambiguo sermone alterum decipiat; puta cum Dei honos, aut amor proximo debitus, aut reverentia adversus superiorem, aut rei, de qua agitur, natura exigunt; ut quod animo cogitatur, omninò patefiat; sicut in contractibus id aperiendum, quod natura contractus intelligitur exigere.

XVIII. *Quid dicendum de reservationibus mentalibus ?*

Grot. d. c.
1. §. 17. n.
3. l. 2. c. 16.
§. 2. *Osiand.*
abs. 9.

R. His reservationibus corrumpitur omnis sermonis usus, & nemo certus esse potest, in quam partem alterius verba debeat accipere. Et nihil obstat, quo minus qui quid affirmat, id id ipsum negare, qui negat, affirmare dicatur, e. g. cum dicunt *nescio*, subintelligi posse *nescio, ut dicam*. Item *non habeo*, subintelligi posse *ut tibi dem*; & id genus alia, quæ sensus communis repudiat. Ita & eorum commentum non probatur, qui quasi vocem, non rem, exhorrescant, joca vocant ea, quæ vultu ac pronuntiatione maxime seria proferuntur; ut plerumque

Grot. d. §.
17. n. 4.

que isti se excusant, qui nova confingunt.

XIX. Cur additur in definitione mendacii, Contra jus alterius?

ꝛ. Quia, nisi alius jus quæsitum habeat (vel ex peculiari pacto, vel ex communi præcepto legis naturalis, vel ex præsentis negotii natura, cui contrahendo sermo vel similia signa adhibentur) ut animi mei sensum ipsi aperiam, mendacium proprie non est, si verba mea non conveniant menti meæ: ita ut hoc in casu non tantum dissimulare liceat, verum etiam, si jus alterius non lædatur, mea autem vel alterius utilitas aliter procurari, aut salus servari nequeat, licebit mihi ita adhibere signa, ut diversam planè animi mei sententiam, quàm revera est, exprimant. At posita obligatione sensu animi alteri indicandi, vocabulis propter conventionem, ut modò diximus, ita uti debeo, ut sententia animi mei ab altero possit intelligi; nam sine hoc nullus sermonis foret usus.

Puf. §. 10. in med. Grot. b. c. §. 11. n. 1. aliter.

XX. Quibus ergò non mentimur?

ꝛ. Omnibus istis, qui nullum jus quæsitum habent, vel quia prædiximus, nos falsa dicturos, & alter per-

Puf. l. 4. c. 1. §. 11. Grot. d. c. 1. §. 12. & seqq.

aliter.
Of. hic diff.
omnino &
Ziegl.

misit, vel quia status & conditio ejus, ad quem sermo dirigitur, impedit jus, propter quod verba menti convenire debent. Sic, regulariter infanti aut amenti non mentimur, nec tertio, ad quem sermo non dirigitur, licet inde falsam hauriat persuasionem (quò referuntur isti, qui obiter aliquid audiunt) non enim cum eo agitur, ideoque nulla est ad illum obligatio, imò, si ipse sibi opinionem informet de eo, quod non ipsi, sed alteri dicitur, habet quod sibi, non alteri, rem imputet. Nec ægroto mentitur medicus, aut si quis ægotantem amicum persuasionem non vera soletur, aut in prælio periclitanti ex falso nuntio animum addat, quo incitatus victoriam & salutem sibi pariatur. Certum enim est, eum, ad quem sermo est, hoc ægre non laturum, imò gratias habiturum, ob commodum aliquod, quod inde assequitur. Nec subditis princeps mentitur, si utilitas & necessitas publica hoc exigat: nimirum propter eminentem dominium in omnia jura alterius. Nec mentimur istis, qui ab improbi facinoris perfectione aliter averti non possunt; ut, si iratus alium occisurus, fictis sermonibus ab hoc facinore abducatur & placetur: vita enim

nim innocenti aut par aliquid sæpè aliter fervari nequit; sic apud hostem falso sermone uti licet.

XXI. *Hæc, quæ de hoste dicuntur, ad quem sermonem pertinent?*

R. Ad asserentem, non ad promittentem. Nam ex promissione jus speciale ac novum confertur ei, cui fit promissio: idque inter hostes etiam locum habere, sine ulla hostilitatis jam existentis exceptione, certum est, neque tantum in promissis expressis, sed & tacitis, ut in colloquii postulatione.

XXII. *An principes eo jure, quod naturaliter concessum diximus, semper uti solent?*

R. Sæpius non utuntur, ob eximiam quandam animi celsitudinem, interdum & ob virium fiduciam. Magnanimus enim verum & liberè loqui amat. Generosus animus hostibus furtim necem inferre nescit.

XXIII. *An, quod alicui facere non licet, ad id alium impellere aut sollicitare licet?*

R. Plures negant, quia qui alteri causam peccandi dat, peccat & ipse. Sic regem suum occidere subdito non licet, nec oppida sine consilio publico dedere, nec spoliare cives; ad hæc er-

Grot. d. c. 1. §. 18. & c. 19. b. lib. Osiand. b. c. §. 18.

Grot. d. e. 1. §. 20.

Grot. d. c. 1. §. 21. jung. tamen Puf. l. 8. c. 0. §. 18.

go subditum, qui talis maneat, permovere non licet.

XXIV. At hostis interfectio est licita?

Grot. d. §.
21. in fin.
§. 22.
Ziegl. b. c.
§. 22. alitor.

Re. Est quidem licita, sed non eo modo: secus, si quis opera sponte & suo impulsu peccantis ad rem sibi licitam utatur; sic contra jus belli non est, ut eum admittamus, qui deserta hostium parte nostram eligit.

C A P U T II.

Quomodo jure gentium bona subditorum pro debito imperantium obligentur: ubi de repressaliis.

I. Id quod in bello ex jure gentium licet, an ad omne bellum pertineat, & ad omnes belli species. II. Quid hic fit violenta executio. III. Quotuplex sit. IV. Quid fit dominum prebensto. V. Quid sint repressalia. VI. Quid ad eas requiratur. VII. Quando justitia dicitur negata, vel malitiose protrahita. VIII. An & cur repressalia tantum locum habeant, ubi nullum aliud superest remedium. IX. An juste quis tra ex facto alieno teneatur.	X. Quanam in tali casu capiuntur. XI. An & vita subditorum ex tali causa obligari possit. XII. Quales subditi & quorum bona capi possint. XIII. An legati & eorum bona. XIV. Quis concedat repressalias: an & quomodo repressalia à pignorationibus differant. XV. Quis sit effectus repressaliarum. XVI. Ad quid teneantur isti qui vel non solvenda quod debebant, vel jus non reddendo, causam dederunt repressaliis, & qua actione conveniantur.

I. Id

I. *Id quod in bello licet jure gentium, ad quodnam bellum pertinet?*

ꝛ. **I**d quod licet in bello, vel pertinet ad quodvis bellum, vel ad certam belli speciem; ad quam referuntur violentæ executiones. Grot. l. 3. c. 2. §. 1. in pr.

II. *Quid hic est violenta executio?*

ꝛ. Violenta executio hic est, quando ob denegatam populo, vel malitiose protractam justitiam, alius populus vi quidem, sed non bellica aperta, sibi ipsi jus reddit. Grot. l. 3. c. 2. §. 5. n. 1. in pr.

III. *Quotuplex est?*

ꝛ. Est duplex: hominum prehensio, & repressaliæ. Grot. d. c. 2. §. 3. & 4.

IV. *Quid est hominum prehensio?*

ꝛ. Hominum prehensio est jus capiendi homines aliquos ex civitate aliqua, propter v. g. homicidam nec deditum, nec punitum; & apud Græcos vocabatur androlepsia. Habn. de represf. memb. 3. aliter. Grot. d. c. 2. §. 3. n. 4.

V. *Quid sunt repressaliæ?*

ꝛ. Repressaliæ sunt remedium extraordinarium, quo ob denegatam, vel malitiose protractam justitiam, à magistratu alterius reip., in re non modica, & causa liquida, læsi magistratus, si ejus præcedens monitum alter magistratus negligat, detinet istius loci civem quemlibet, seu res, usquedum læ-

so ab altero magistratu satisfiat.

VI. *Quenam requiruntur, ut represalia concedi possint?*

Grot. d. c.
2. §. 4. Inst.
Jur. publ.
p. 314.

R. Requisita ex definitione facile colligi possunt; primarium est, ut justitia sit denegata, vel malitiose protracta, & ut nullum aliud detur remedium.

VII. *Quando justitia dicitur denegata, vel malitiose protracta?*

Grot. d. c.
2. §. 2. n. 1.
in fin. §. 5.
n. 1. Blum.
ad process.
Camera.
tit. 37. n. 2.
Ziegl. d. l.
1. c. 34. §.
10. & seqq.

R. Justitia dicitur denegari, si judex preces supplicantis vel plane audire non lit, sed eum, limen judicii adeuntem, vel litem prosequentem, aperte repellat, vel si aliquem injuste condemnet, & sententiam latam non velit revocare, nec læsum sistere indemnem. Protrahi autem dicitur justitia, quando intra præfixum tempus, in loco judicii, (solenntia enim, in judicio recepta, etiam à peregrinis observari debent) judex aut non inchoat litem, aut non finit, sed se malitiose negligentem in cognoscendo vel exequendo præbet.

VIII. *Cur dicitur, & nullum aliud supersit remedium?*

Grot. l. 3. c.
3. §. 6. n. 2.
Hahn. d. l.
Limn. l. 4.
F. P. c. 8.
n. 311. &
seqq.

R. Quia quamdiu datur remedium ordinarium, non pervenitur ad extraordinarium, imprimis violentum hoc, quod continet speciem belli. Hinc non

non datur, si possit suum quis consequi per compensationem; item si subalternus magistratus justitiam vel denegaverit, vel protraxerit, interdum revisio petenda, interdum supplicatio adhibenda. Imò, magistratus sive princeps, cui justitia est denegata, debet petitionis suæ fundamenta transmittere, & per legatos aut amicos, sive intermedios alios, petere satisfactionem: & si tunc, his omnibus adhibitis, nihil obtineat, quia alter constituitur in culpa, ex qua aut damnum dare censetur, aut & ipse delinquere, sicut justum potest geri bellum, ita & repressaliæ justæ erunt.

IX. *At verò est injustum ex facto alieno teneri?*

ꝛ. Verum est, quod jure naturæ Grot. l. 3. c. 2. §. 1. l. 2. c. 21. §. 19. nemo tenetur ex facto alieno, nisi qui bonorum successor est; ut enim cum oneribus bona transirent, simul cum dominiis rerum introductum est. At verò hic intervenit factum proprium, non quidem immediate, sed mediate; unusquisque enim, qui in aliquam societatem civilem intrat, tanquam membrum se tacite obligat & corpore & bonis, pro factis istius civitatis: & juri naturali conveniens est, ut consensu suo

Grot. l. 2. c. 2. §. 2. c. 14. §. 1. n. 2. §. 1. 12.

Grot. l. 3.
c. 2. §. 2.
n. 1. & 2.
Habr. de
repress.
membr. 6.
Puf. l. 8.
c. 6. §. 13.
Ziegl. d. l.
1. c. 34. §.
29.

suo ex facto alieno quis obligari possit, exemplo fidejussorum. Accedit necessitas & utilitas mutua inter gentes, quæ hoc jus extorsit; nam alias magna daretur injuriis faciendis licentia: cum enim magistratus illius, qui mihi obligatus est, justitiam deneget, facit, ut modo extraordinario meus magistratus mihi jus dicere debeat. Et licet forte hoc remedio nunc aliquis gravetur, alio tempore tamen & ipse per idem sublevari potest: nam casu existente, talis resp. contra nos eodem jure utitur. Præterea isti, qui vel ipsi, vel quorum res detinentur, facile suæ indemnitati per suum magistratum consulere possunt: nam ubique ferè locorum major habetur ratio civium, quam exterorum, qui plerumque rudiùs & duriùs excipiuntur.

X. *Quanam in tali casu capiuntur?*

Grot. l. 3.
c. 2. §. 5. n.
2. Ziegl. de
jur. maj.
l. i. c. 34.
§. 17.

R. Aut corpora, aut res mobiles subditorum ejus, qui jus non reddit, capiuntur. Corpora seu personæ tunc, si etiam nostri subditi apud istos, contra quos utimur repressaliis, detineantur: bona autem, si circa bona subditorum nostrorum iniquitas sit commissa. Licet & hoc in casu, si bona haberi non possint, rectè videantur personæ

sonæ detineri, usquedum iustitia admittretur.

XI. *An & vita subditorum ex tali causa potest obligari?*

ꝛ. Creditum hoc fuit apud aliquos populos, ideò nimirum, quod crederent, unicuique hominum jus plenum esse in se, idemque jus ad remp. posse transferri: quod minime est probabile, ut suprà diximus. Fieri tamen poterit, non ex intentione, sed ex accidenti, ut occidantur, qui juris executionem, fortè capere se aut bona volentibus resistendo, per vim volunt impedire.

Grot. d. c. 2. §. 6. & l. 2. c. 21. §. 11. n. 2.

Ant. Matth. de crim. tit. de sicar. c. 2. n. 10.

XII. *Quales subditi capi possunt, & quorum bona?*

ꝛ. Distinguenda omninò sunt ea, quæ juris gentium sunt proprie, & ea, quæ jure civili aut pactis populorum constituuntur. Jure gentium capi possunt ii qui tales sunt ex causa permanente, sive indigenæ, sive advenæ: non qui transeundi, aut moræ exiguæ causa alicubi sunt. Introductæ enim sunt pignorationes ad exemplum onerum, quæ pro exsolvendis debitis publicis indicuntur, quorum immunes sunt ii qui tantùm pro tempore loci legibus subsunt. At jure civili populorum

Grot. l. 3. c. 2. §. 7. n. 2. Habn. de repreff. memb. 12.

rum sæpè excipi solent. personæ mulierum & infantium, ut & res eorum, qui literis operam dant.

XIII. *Quid dicendum de legatis?*

Grot. d. c.
2. §. 7. n. 2.
in fin.
Ziegl. d. l.
r. c. 34. §.
16. Rutg.
Rulant. l.
7. c. 9.
aliter.

R. A numero eorum, qui capi possunt, eximuntur Legati & eorum bona, quia aliàs legationis finis impediri facile posset. Huc non videntur referri posse Commissarii, sicuti nec tabellarii, apparitores, nuncii & similes; hi enim inter alias gentes hoc privilegio non gaudent.

XIV. *Quisnam concedit repressalias?*

Habn. d. tr.
memb. 7.
Inst. Jur.
publ. p. 313.
in fin.
Grot. l. 3. c.
2. §. 7. n. 3.
aliter.
& Kulpis
ibi. Schutz.
vol. 2. Ex.
5. tb. 2. Roding.
in Pand. Camer.
1. tit.
10.

R. Is, cui competit jus belli, ideoque hoc judicandum est ex cujusque gentis legibus fundamentalibus. Et in hoc etiam repressaliæ differunt à prehensione hominum, quæ apud Græcos in usu fuit, & à pignorationibus propriæ sic dictis. Quamvis enim in genere repressaliæ possint comprehendi sub pignorationibus, strictè tamen consideratæ repressaliæ pignorationes non sunt. Nam (1.) pignorationes possunt fieri propria auctoritate, secùs quàm repressaliæ. (2.) Pignorationes locum habent inter concives, quoties alter alterum turbat in re sua, aut in quasi possessione sui juris, quod ad se pertinere putat; repressaliæ non item.

XV.

XV. *Quis est effectus repressaliarum?*

℞. Personæ captæ non perinde habendæ sunt, atque si in bello captæ essent, nec etiam servi nostri per talem apprehensionem fiunt; cum nec hostes quidem illicò sint, adversus quos repressaliæ exercentur. Quocirca poena corporali affici non possunt, vel corporis cruciatu, sed tamdiu tantùm detineri, usquedum vel ipsi, vel ipsorum amici, satisfactionem impetraverint: aut si planè impetrari non possit, videntur habendi esse instar oblidum. In rebus captis creditor consequitur jus retentionis, & hinc confici debet rerum captarum inventarium, eæque diligenter sunt custodiendæ; si post aliquod tempus creditori nec per judicem, nec per debitorem satisfiat, tunc res captæ creditori vel in solutum dari, vel justo pretio vendi possunt, & solutio fieri, deductisque impensis, pretium quod superest, isti erit restituendum, cujus bona capta sunt.

XVI. *An isti, qui ita pro alio captus fuit, aut ejus bona, datur recursus adversus debitorem vel civitatem?*

℞. Iste qui causam dedit pignora-

Ziegl. de
jur. maj.
l. 1. c. 34.
§. 25. &
28.

Ziegl. d. l.
§. 27. Grot.
l. 3. c. 2. §.
7. n. 3. in
med. aliter.
Grot. d. c. 2.
§. 7. n. 2.
in med.

Grot. l. 3. c.
2. §. 7. n. 4.
Ziegl. in
comment.
b. c. §. ult.
& d. r. §.
39. & seqq.

tioni, naturali jure tenetur ad reparanda damna alii, cui eam ob causam aliquid decedit. Quanam autem actione hoc peti possit, inter se non conveniunt Doctores; nos conditionem ex æquitate concedendam putamus, ex qua illa oritur.)

CAPUT III.

De bello justo sive solenni jure gentium, ubi de indictione.

I. Quale bellum hic dicatur justum. II. Quid hic sit hostis, & an requiratur, ut habeat summum imperium. III. Quinam summum imperium habeant: an populi, quamvis injuste agentes: an latrones: an isti, qui pro parte illud habent: an inæqualiter federati. IV. An præter summum imperium, ad bellum solenne requiratur denuntiatio. V. An hæc in omni bello requiratur. VI. Quid sit belli indictio.	VII. Quotuplex. VIII. An bellum utrinque sit indicendum. IX. An simulatque indictum est, geri possit. X. An bellum principi indictum, etiam ejus subditis & sociis censatur indictum. An hi, ob suppeditata auxilia, eo bello finito, citra novam indictionem, impeti possint. XI. Cur gentes ad bellum justum denunciationem requirant. XII. An bellum ei sit indicendum, qui jus legationis violavit.

I. Quodnam bellum hic justum dicitur?

Grot. l. 3. c.
3. §. 1.

Justum bellum hic dicitur, quod est solenne, & geritur ab eo, qui majestatem habet, præcedente de-

denunciatione: post quam is *hostis* dicitur.

II. *Quis & hostis?*

R. Hostis hic est, qui habet summum imperium, & bellum publice alicui decrevit.

d. c. 3. §. 1.
n. 1. Puf.
l. 8. c. 6. §.
9. Ziegl. de
jur. maj.
l. 1. c. 33.
§. 25. & in
comment.
b. c. §. 1.

III. *Quid intelligimus per eos, qui habent summum imperium?*

R. Omnes qui *remp.* habent, quamvis admittant aliquod injustum, etiam communiter: licet enim delicta committant, tamen juris fruendi causa sociati sunt, & exteris jus reddunt, si non per omnia secundum jus naturæ, (quod multos apud populos ex parte quasi oblitteratum est) certè secundum pacta cum ipsis inita, aut secundum mores. Corpus morbidum corpus tamen est, & civitas, quanquam graviter ægrota, civitas dicitur, quamdiu manent leges, judicia, & quæ alia necessaria sunt, ut ibi exteri jus consequi possint, non minùs, quàm privati inter se. Coetus autem piratarum aut latronum civitas non est, quia criminis causa sociantur: hinc, licet tanquam milites atque imperatores se gerant, non pro hostibus habendi sunt; nisi fortè mutatio incidat, non in singulis tantum, velut quando ex prædone dux

Grot. d. c.
3. §. 2. m.
1. §. 2.

Grot. d. c.
3. §. 3.
Rbet. de
pace c. 2. §.
11.

Ff ju.

d. c. 3. §. 4.
 §. 1. c. 4.
 §. 13. §. 21.

justus sit, sed etiam in coetibus, ut qui prædones tantum fuerunt, aliud vitæ genus amplexi civitas fiant. Etiam isti habent summum imperium, qui illud pro parte habent, & pro ea parte justum bellum gerunt; item ii, qui in æquali foedere juncti sunt.

IV. *Quid, præter summum imperium, requiritur ad bellum fœderis?*

Grot. d. c.
 3. §. 5.

¶ Requiritur, ut publice decretum sit, ita ut ejus significatio ab altera partium alteri facta sit; unde promulgata prælia dicuntur.

V. *An in omni bello requiritur denunciatio?*

d. c. 3. §. 6.
 n. 1. in pr.
 Hugo de
 Roy de eo
 quod just.
 l. 1. tit. 7.
 n. 3. Rbet.
 de pace
 c. 2. §. 9.
 Schutz.
 vol. 2. Ex.
 10. th. 6.
 lit. a.

¶ In bello defensivo, & ubi vis illata arcetur, non requiritur denunciatio, quia tale bellum à natura censetur indictum; vim enim vi repellere naturaliter licet. In bello offensivo, etiam quando dominus rei suæ manum injicere vult, requiritur, ut post denunciationem constare possit, an alter ipse, & sine vi, satisfacere velit, nec ne. Sic, quoties pro re una res alia, multo que magis, si res eorum qui debitori subditi sunt, occupare, vel summam potestatem habentem impetere, ex debito aut delicto subditi, quis velit, interpellationem oportet intercedere, quæ

quæ illam in culpa constituat.

VI. *Quid est belli indictio?*

R. Belli indictio est actus, quo ejus, quem bello invadere decrevimus, amicitiae & societati renunciamus, ipsumque nihil sibi nisi hostile à nobis expectandum, certiolem reddimus.

VII. *Quotuplex est belli indictio?*

R. Alia (1.) est conditionata, quæ Grot. d. c. 3. §. 7. cum rerum repetitione conjungitur, e. g. eam se injuriam, nisi ab ipsis qui fecerint, dematur, se ipsum omni vi depulsurum esse. Nec necesse est, ut hanc conditionatam pura subsequatur, licet aliquando fiat ex superabundanti. Alia (2.) pura, quæ denunciatio in specie *indictio* vocari solet, & est, qua simpliciter alterius amicitiae & societati renunciamus, eumque hostem nostrum declaramus. Hoc plerumque fit, ubi bellum jam alter intulit, sæpe etiam ubi quis ipse ea deliquit, quæ bellum merentur.

VIII. *An requiritur, ut utrinque bellum indicatur?*

R. Sufficit, eam fieri ab altera parte: licet sæpè utrinque indici soleat, ut de animo & jure nostro reliqui fiant certiores. Et hoc sine in re- Grot. d. c. 3. §. 7. n. 3. Schutz. d. Ex. 10. th. 6. lit. b. gni vel provinciae limitibus, & aliis con-

Grot. d. c.
3. §. 8.

suetis locis, ad tubarum clangorem, bellum proclamatur & publicatur, *Wird mit Ausblasung der trompetten und öffentlicher Ausruffung an gewöhnlichen ortben angekündigt.* Qui modus promulgandi ex moribus populorum varius est, & non ex jure gentium.

IX. An bellum geri potest, simul atque indictum?

Bellin. de
re milit.
part. 1. tit.
8 n. 8.
Ziegl. b. c.
§. 13. Text.
c. 17. §. 32.
Grot. l. 3.
c. 3. §. 8. in
fin. & §.
13. aliter.

Ꝛ. Non, sed concedi debet tantum temporis spatium, quantum requiritur ad deliberationem & inde concipiendam responsionem, an spontè alter satisfacere, an verò belli eventum expectare velit; sicut in judiciis citato datur tempus ad deliberandum, an contendere, an concedere velit: & si contendere velit, ut instructus veniat ad respondendum.

X. Quando bellum est indictum, cui censetur esse indictum?

Grot. d. c.
3. §. 9. &
10.

Ꝛ. Indictum bellum ei, qui imperium in populo summum habet, simul indictum censetur omnibus ejus, non subditis tantum, sed & qui se socios ei adjuncturi sunt, ut qui accessio sunt ipsius, & hoc est, quod ajunt *diffidato principe, diffidatos ejus adherentes.* At eo bello absoluto, si ob auxilia sup-

pe-

CAPUT III. 453

peditata populus aut rex alter bello impetendi sint, nova opus erit indictione, quia novum est bellum, & jam non ut accessio spectatur, sed ut principale aliquod.

XI. *Cur gentes ad bellum justum denunciationem requirunt?*

R. Ut adhuc ultima vice alter de satisfactione moneatur, & si non satisfaciat, ut bellum certum expectet.

Ziegl. b. c. §. 11. Feld. ad Grot. b. 4. §. 11. & Kulpis. rum ipso liter.

XII. *Si jus legationum sit violatum, an opus est denunciatione?*

R. Affirmatur, non enim necessario denuntiatio fit per legatos; nam ad violatores legatorum contemtoreque juris eorum sanctissimi, legati non mittuntur, sed per literas & aliis modis, quibus id tuto fieri potest.

Grot. d. 2. 1. §. 14. Alber. Gent. l. 2. c. 1. p. 212. liter.

CAPUT IV.

De jure interficiendi hostes in bello solenni, & alia vi in corpus.

CAPUT X.

Monita de his, quæ fiunt in bello injusto.

CAPUT XI.

Temperamentum circa jus interficiendi in bello justo.

- I. *Quinam sint belli effectus.*
 II. *Vox licere quot modis sumatur.*
 III. *Quomodo hostem laedere liceat.*
 IV. *Cur gentibus placuerit, ut ex utraque parte, & sine ullo respectu ad causam justitiam, hostem laedere liceat.*
 V. *Quinam sub hac licentia legendi comprehendantur.*
 VI. *An hostium vere subditi ubique occidi possint.*
 VII. *An captivi & supplices iuste, propter rationem, occidantur.*
 VIII. *An propter pertinax studium in partes, & ob strenuam defensionem.*
 IX. *An liceat hostem veneno tollere.*
 X. *An aquas corrumpere, ut bibi nequeant.*
 XI. *An hostem immisso percussore interficere liceat.*
 XII. *Cur tales percussore deprehensi exquisitis suppliciis affici soleant.*
 XIII. *An supra & adulteria in feminas hostiles sint permilla.*
 XIV. *An effectus belli, solennis quidem, sed iniusti, iustitia intrinseca iuste esse possint.*
 XV. *Quinam hinc ad restitutionem teneantur.*
 XVI. *An in bello iusto ratione causa sua, omnes, de quibus iure gentium id licet, & de quibus agitur quest. 5. iuste occidi possint.*
 XVII. *Quibus ergo iuste parcat ex temperamento juris naturæ.*

I. *Quinam sunt belli effectus?*

Grot. l. 3. c. 4. §. 3. **R.** **U**t liceat hostem laedere, & in persona, & in rebus.

II. *Quid hoc est, licet?*

d. c. 4. §. 2. n. 1. & 2. l. 1. c. 1. §. 3. o. & 17. & ibid. Boeckl. **R.** Licere interdum dicitur id, quod rectum & ex omni parte pium est, ut amare Deum & proximum: interdum licere aliquod dicitur, non quod salva pietate & officiorum regulis fieri potest, sed quod apud homines poenæ non subjacet. Sic apud multos populos scortati licet; sic regibus dicuntur omnia

omnia licere, quia sunt exempti à pœnis humanis.

III. *Quomodo ergo licet lædere hostem?*

R. Hosti hostem licet lædere in persona & rebus, s. e. non ei tantum, qui ex justa causa bellum gerit, qui que lædit intra eum modum, qui naturaliter concessus est, sed ex utraque parte & indistinctè, ita ut eam ob causam nec puniri possit, in alieno territorio deprehensus, tanquam homicida, aut fur, nec bellum ipsi ab alio, talis facti nomine, inferri. d. c. 4 §. 2.

IV. *Quæ est causa, cur hoc gentibus ita placuerit?*

R. Quia inter duos populos de jure belli pronunciare velle, periculosum fuerat aliis populis, qui ea ratione bello alieno implicarentur. Deinde, quia etiam in bello justo vix satis cognosci potest ex indicis externis, quis justus sit se tuendi & sua recupererandi modus, ita ut omnino præstiterit hæc religioni bellantium exigenda relinquere, quam ad aliena arbitria vocare. Gro. d. c. 4. §. 4.
Puf. l. 3. c. 1. §. 7.
in med.

V. *Qui comprehenduntur sub hac licentia lædendi?*

R. Omnes, qui intra præsidia hostium sunt, non tantum qui actu ipso d. c. 4. §. 6.
7. 8. 9. 10.
11. 12. 14.

arma gerunt, aut qui bellum moventis subditi sunt, sed etiam peregrini, qui ante bellum eò iverunt, & post modicum tempus, intra quod discedere potuerant, ibi manserunt, & qui, commisso cognitoque bello, intra fines hostilicos veniunt. Referuntur huc infantes, foeminae, senes, captivi quibus vita non est promissa, supplices, dediti sine conditione, obsides; in omnes hos competit potestas occidendi, quamdiu injuria ipsis non est remissa.

*Puf. l. 8.
c. 2. §. 6.*

VI. *Quo in loco subditi hostium possunt occidi?*

*Grot. d. 9.
4. §. 8. n. 2.
Jhoel. in
diff. Quis
in turd.
p. 210.*

R. Qui sunt subditi ex causa permanente, eos offendere ubique locorum licet, in solo proprio, in solo hostili, in solo nullius, in mari. In territorio autem pacato eos interficere non licet, propter jus ejus, qui ibi imperium habet, & quod hoc modo violaretur.

VII. *An causa interfectorum captivorum, aut supplicum, referri potest ad talionem?*

*Grot. d. c.
4. §. 13. &
ubi Ziegl.*

R. Non, quia talio proprie exercenda est in eandem personam, quæ deliquit. Contra vero ex bello plerumque id, quod talio dicitur, in malum redundat eorum, quorum in eo, ob quod accusantur, nulla est culpa, quales

les sæpe sunt captivi & supplices.

VIII. *An propter pertinax studium in partes, & ob strenuam defensionem, quis occidi postea potest, quando captus est?*

ꝛ. Nemo est, qui talem supplicio dignum judicet, maxime cum partes illæ aut à natura assignatæ sunt, ut inter imperantes & parentes, aut honesta ratione electæ, ut qui aliis auxilium ferunt in justo bello. Imò, tantum abest, ut in eo crimen sit, ut pro crimine habeatur, si quis præsidio intemptivè decesserit: interim tamen, ut hostes occidi impune possunt.

IX. *An licet hostem tollere veneno?*

ꝛ. Jure naturæ licet: nam quem interficere licet, eum gladio, an veneno interimas, nihil interest; licet generosius sit, ita occidere, ut is qui occiditur, sui defendendi habeat copiam: quod tamen huic non debetur, qui mori meruit. Jure autem gentium, quia communis est necessitas, ne pericula in bellis nimium intendantur, hoc non videtur esse permissum. Et credibile est, à regibus id esse profectum, quorum vita, quæ ab armis ante alios defenditur, à veneno minus,

F f 5 quam

d. c. 4. §
13. n. 2. &
c. 11. §. 16.
Obrecht. de
rat. bell.
c. 2. §. 8.
Kulpis. b. c.
§. 6. in med.

Grot. d. c.
4. §. 16.
Alb. Cent.
l. 2. c. 6. p.
250. O-
sian. b. c.
§. 16. aliter.
Jung. Zent-
graf. diff.
de armis in
bello pro-
hibitis.

quam aliorum tuta esset, nisi defendantur ii juris aliqua religione & metu infamiæ. Sic & videtur esse contra jus gentium, spicula, fontes, & aquas veneno inficere; quæ talia prohibeantur, ut minuantur pericula in bello.

X. *Sed an licet aquas corrumpere, ut bibi nequeant?*

Grot. d. c. 4. §. 17. Alber. Gent. oliter. p. 256. **R.** Affirmatur, id enim perinde habetur, ac si flumen avertatur, aut fontis venæ intercipientur.

XI. *Licetne hostem interficere immisso percussore?*

Grot. d. c. 4. §. 18 jung. c. 1. §. 21. Et ibi not. Alber. Gent. p. 275. iurge tamen Puf. l. 8. c. 6. §. 18. **R.** Per eos, qui fidem expressam vel tacitam violant, ut sunt subditi, vassalli, milites, recepti ut supplices, advenæ, transfugæ, id non videtur permissum, ne nimium intendantur pericula eorum, qui maxime eminent. Per alios verò id videtur licere: nimirum hostem occidere ubivis licet; nec refert, quot sint, qui faciant.

XII. *At tales percussores deprehensæ exquisitis suppliciis affici solent?*

Grot. d. c. 4. §. 18. n. 3. **R.** Hoc non ideo venit, quod in jus gentium deliquerint: sed quia eodem jure in hostem quidvis licet: gravius autem aut levius malum statuit quisque, pro sua utilitate. Nam sic & ex-
plo-

Grot. d. c. 4. §. 19.

ploratores deprehensi pessime tractari solent: quos tamen mittere jure gentium haud dubie licet.

Alb. Gent. p. 421. Kulpis. b. c. §. 7. in fin.

XIII. *An supra & adulteria in bello sunt permessa?*

Re. Non, quia per denunciationem belli renunciavimus tantum istis jurebus, quæ ad securitatem nostram faciunt; & hostis noster habet tantum jus ad ea media, quæ ad bellum gerendum, & ad finem in eo obtinendum sunt necessaria: qualia non sunt supra & adulteria, sed tantum sunt actus efferatæ libidinis, qui non minus in bello, quam in pace puniendi sunt.

Ostend. ad Grot. b. c. §. 19.

XIV. *Si belli causa sit injusta, bellum autem solenniter sit susceptum, an effectus belli justitiâ intrinsecâ justî esse possunt?*

Re. Si belli causa injusta sit, etiamsi bellum solenni modo sit susceptum, injusti sunt (internâ injustitiâ) omnes actus, qui inde nascuntur: ita ut qui scientes tales actus operantur, habendi sint in eorum numero, qui ad regnum coeleste sine poenitentia pervenire non possunt. Vera autem poenitentia, si tempus & copia suppetat, omninò requirit, ut is, qui damnum dedit, sive interficiendo, sive res corrumpendo, sive

Grot. l. 3. c. 10. §. 3. Ostend. b. c. §. 3.

l. 2. c. 17. §. 13. & 14. sive prædas agendo, id ipsum resarciat ipsis, quorum interest.

XV. *Quinam ergò sunt isti, qui hæc resarcire debent?*

d. c. 10. §. 4. l. 2. c. 21. §. 4. & 7. l. 3. c. 1. §. 3.

l. 2. c. 17. §. 11.

Grot. l. 3. c. 10. §. 6. l. 2. c. 10. §. 9.

R. Ad restitutionem tenentur belli auctores, sive potestatis jure, sive consilio damnum dederint, etiamsi insolitum sit damnum; dummodò bellum sequatur, si etiam tale quid jusserint aut suaserint, quod impedire potuerunt & non impediverunt. Sic duces tenentur de his, quæ suo ductu facta sunt: & milites in solidum omnes, qui ad actum aliquem communem & individuum, puta urbis incendium, concurrerunt; in actibus autem dividuis quisque pro eo damno tenetur, cujus ipse causa unica, aut certe inter causas fuit. Referuntur etiam huc isti, qui aliis operam navarunt, & in culpa sunt. Item, qui rem bello injusto captam penes se habent, tenentur dominis eam restituere, ut tamen, si quid sumptus aut operæ impenderit, deducere tantum possint, quantum domino valebat adipisci desperatam possessionem, & si rem emerint, pretium restituendum. Sin autem rei possessor culpæ exfors eam consumserit, aut alienaverit, non tenebitur, nisi in quantum

tum censerī potest locupletior factus.

XVI. *Si bellum sit justum ratione cause sue, an omnes justitiā internā occidi possunt, quos enarravimus?*

R. Non, justè seu ex justitia interna nemo interfici potest, nisi aut in poenam justam, aut quatenus absque eo vitam & res nostras tueri non possumus; licet interdum accidat, ut citra propositum nostrum etiam innocentem occidamus.

Grot. c. 11.
§. 2.

XVII. *Quid ergò dicendum de infantibus, fœminis, senibus &c?*

R. Ex rigore belli, quia sunt partes istius corporis seu civitatis, cui bellum indiximus, occidi possunt; sed ex temperamento juris naturæ, quod respicit circumstantias, & an vita nostra & res ab aliis non sint tutæ, non possunt. Infantes quidem excusat ætas, fœminas sexus, nisi virilia & arma tractent, aut aliàs in bello juvent; senes defectus virium, nisi consilio vel aliàs noceant; sacerdotes, item eos, qui literis operam dant, vitæ genus, nisi & hi servitia militaria præstent. Item agricolæ, mercatores, opifices, artifices, modò ad bellum nihil contribuant, siye negotiando in rebus ad militiam per-

Grot. c. 11.
§. 9. 10.
11. 12. 13.
14. 15. 16.
& 18.
Ziegl. b. c.
& Feld.
Alb. Gent.
l. 2. c. 21.
& 22 Seld.
l. 6. c. 15.
in fin.

pertinentibus, sive arma fabricando, pulverem pyrium &c. faciendo. Captivus parcendum, quia arma posuerunt, item deditis sine conditione, ita ut nec talio, nec pertinax studium sufficiens sit causa eos occidendi, nisi forte sævitia hostis in captivos exerceri solita, aliter non possit coerceri, quam simili sævitia. Sic & obsides non sunt occidendi, nisi & ipsi aliquid commiserint morte dignum. Adde tandem omnes commisiones, quæ ad jus consequendum, aut ad bellum finiendum nullius sunt usus, sed meram habent virium ostentationem propositam, & cum officio Christiani hominis, ipsaque cum humanitate pugnant.

CAPUT V.

De rebus vastandis eripiendisque.

CAPUT XII.

Temperamentum circa vastationem, & similia.

I. <i>An res hostium corrumpi & rapi possint.</i>	possit.
II. <i>An etiam res sacrae.</i>	V. <i>An res religiosae violari possint.</i>
III. <i>An hæc sint in Christi patrimonio.</i>	VI. <i>An res hostiles vi tantum eripi possint, an etiam dolo.</i>
IV. <i>Quid, si quis ex errore credat, simulacro numen aliquod inesse, an illud jure belli violare</i>	VII. <i>An citra modum rapi aut corrumpi possint.</i>
	VIII. <i>Quid, si populatio</i>
	bo-

hostem brevi ad pacem faciendam adigat.

IX. Quae res non videantur vastandae.

X. Quae rationes & utilitates, praeter aequitatem & humanitatem, moderatorem suadeant.

I. Possumusne res hostium vastare, easque iis eripere?

R. Affirmatur; nam contra naturam non est, spoliare eum, quem honestum est necare: & jure belli eripi aut corrumpi possunt munitio- nes hostium, portus, urbes, viri, na- ves, fructus, & si qua sunt similia.

II. An & res sacrae?

R. Quia res sacrae sunt ejus, qui summum imperium in populo obtinet, meritò & hae res cedunt victori.

III. At res sacrae sunt in Christi patrimonio?

R. Christi patrimonium non est de hoc mundo; hinc cum sacra sint publica, quando populus alteri populo aut regi se dedit, tum etiam ea dedit, quae divina dicuntur, juxta illud:

deduntque se, divina humanaque omnia.

Et idè jus publicum in sacris consistere dicitur; & populus ipse, mutata voluntate, propter utilitatem & necessitatem publicam, ex sacro profanum potest facere: certo indicio, haec bo-

Grot. l. 3. c. 5. §. 1. Puf. l. 8. c. 6. §. 18. in fin. Osiand. b. c. Obs. 1.

d. c. 5. §. 2. n. 1.

Grot. d. c. 5. §. 2. n. 1. & 2. Conring. ad B. Innocent. X. c. 6. Maurit. de secularis- bon. eccles. c. 5. Kulpis b. c. §. 1. in fin. Osi- and. b. c. §. 2. cum pluribus al- liis, aliter.

Grot. d. c. 5.
 §. 2. n. 4.
Oliand. ibi
 & Ziegl.
 Nov. 37.
 Zopper. de
 Polit. Ec-
 clef. l. 2. c.
 26. & de
 leg. Mosait.
 l. 4. c. 10.
 Hortleß. de
 caus. bell.
 Germ. tom.
 1. l. 5 & 6.

Ibidem.

bona quidem ex privatorum dominio & potestate exivisse, & sacra dici à fine, cui destinata sunt, non autem ex illo, quod summæ potestati in omnia reip. bona competit, & dominium eminens vocatur. Propter quod etiam procedunt ab imperantibus constitutiones de sacris rebus non alienandis vel oppignorandis, nisi certis in casibus.

IV. *Quid si quis ex errore credat, in simulacro numen aliquod inesse?*

R. Id violari aut corrumpi, nefas est ab iis, qui in ea persuasione conveniunt, ex talis opinionis positione, seu quia conscientia erronea obligat æquè ac recta. Aliud est, si hostes non idem sentiant; ab his enim recte talia simulacra seu idola abolentur, & bona sacra, in cultum idololatricum destinata, in alios pios usus & verum cultum convertuntur.

V. *Quid dicendum de rebus religiosis?*

Grot. d. c.
 5. §. 3.

R. Idem & de religiosis intelligi debet. Nam hæc quoque non mortuorum sunt, sed viventium, sive populi alicujus, sive familiæ. Quare sicut sacra loca ab hostibus capta, ita & religiosa talia esse desinunt: dummodo ipsa mortuorum corpora non male tractentur, quia id contra jus est hominum sepeliendorum.

l. 2. c. 19.
 §. 2. & 6.

VI.

VI. *An res hostium tantum vi possunt eripi, an etiam dolo?* Grot. d. c. 5. §. 4.

R. Non visola res hostium hostibus eripi possunt, sed & doli, qui perfidia carent, permitti censentur.

VII. *An citra modum res hostium possunt corrumpi, aut iis eripi?* Grot. l. 3. c. 12. §. 11. Francif. à Viè. de ju- re bel. §. 56.

R. Non, sed desistendum est, vel quando id acquisivimus, quod par est illi, quod nobis debetur, vel quando tantum damni datum fuit, quantum vindictæ modum non excedit, vel quantum requiritur, ut pericula futura, ne scilicet de novo nobis inferatur bellum, & sic bellum ex bello nascatur, evitare possimus. Quare, ut propter pecora abacta, aut domos aliquas incensas, totum regnum vastetur, æquitas non fert.

Ziegl. de jur. maj. l. 1. c. 33. §. 72.

VIII. *Quid, si populatio hostem brevi ad pacem faciendam subigat?*

R. Stultum est, nullo suo bono nocere alteri, sed si vastatio ad pacem adigat hostem, non est ratio parcendi. Quamvis, si rem rectè expendas, plerumque admittantur talia, ex odio magis, quam prudenti ratione.

Grot. d. c. 12. §. 1. n. 2. & 3. Alber. Gent. l. 2. c. 23. p. 448.

IX. *Quæ ergo res non videntur vastandæ?*

R. In quibus cessat ratio vel necessi- Grot. l. 3. c. 5. §. 2. n. 3.

d. c. 12. §.
3. jung.
Fus-
Knechts-
Bestall. de
an. 1570.
art. 53. &
Kulpis. b. c.
§. 3. lit. L.

d. c. 12. §.
6.

Ziegl. in
com. b. c.

tatis vel utilitatis; sic, post plenam victoriam, horrificum, nefarium & omni odio dicitur imbutum bellum, quod parietibus, tectis, columnis, postibus fit. Sic, si magna spes sit celeris victoriæ, cujus præmium & ager & fructus futuri sint, his parcendum. Nam jam res hostiles non diripies, utpote quæ non amplius ad istum pertinent, sed tuæ sunt, tuas res perdes. Si hostes aliunde, quo se sustentent, habeant, puta mare, si fines alii pateant, agricultura etiam in ipso collimitio tuta maneat, & potius tributum exigatur. Et hinc non tantum agricolæ, sed & animalia, quibus arant, & semina, quæ ad agrum portant, extra belli periculum poni debent. Sic rebus, quæ ad bellum faciendum aut ducendum nihil momenti habent, ut sunt templa, etiam durante bello parcendum: & quidem in templis specialis ratio accedit, quod sacris usibus dicata sunt, & si nullum inde sit periculum, talia ædificia, & quæ eis accedunt, conservari suadet rerum divinarum reverentia, inter eos maxime, qui eundem Deum ex eadem lege colunt, etiamsi fortè sententiis quibusdam aut ritibus dissideant. Consuetudo tamen fere est qua-

C A P U T V. 467

quarundam gentium, ut campanæ rebus sacris destinatæ, certa pecuniæ summa redimantur. Idem dicendum de religiosis & illis, quæ in honorem mortuorum structa sunt; nam & hæc, nisi contempta humanitate, violari non possunt.

*Græc. d. c.
12. 6. 7.
Text. c. 18;
n. 37.*

X. *Præter rationem æquitatis & humanitatis, suntne adhuc aliæ rationes quæ hoc suadent?*

R. Affirmatur, talis enim moderatio hosti magnum telum eripit, desperationem scilicet & præ se fert speciem magnæ de victoria fiduciæ; clementia per se est apta frangendis & conciliandis animis. Inprimis autem summorum potestatum & ducum, qui Christiani & à Deo & ab hominibus haberi volunt, officium est, violentis urbium directionibus, & si quid his simile est, intercedere, ut quæ abire non possint, sine gravissimo multorum innocentium malo, & sæpe ad belli summam parum proficiant: ita ut bonitas Christiana ferè semper, ipsa quoque justitia plerumque ab istis abhorreat.

*d. c. 12. 5;
8. n. 1. 2;
c. 4.*

C A P U T VI.

De jure acquirendi bello captâ.

G g 2

CA:

Temperamentum circa res captas.

I. <i>Capta in bello cui cedant.</i> II. <i>Quando res censeantur captae.</i> III. <i>An res, quae non sunt hostium, quamvis apud ipsos inventa, bello acquiri possint.</i> IV. <i>An res exterorum in navi hostili repertae.</i> V. <i>An hostibus erepta vindicari possint à prioribus dominis.</i> VI. <i>An res, in bello publico ac solempni captae, singulis capientibus, an verò toti populo acquirantur.</i> VII. <i>An & quando singuli capta sibi acquirant.</i> VIII. <i>An singuli aliquid, extra ministerium publicum, facere possint.</i> IX. <i>Quas res singuli sibi acquirant.</i> X. <i>Quot modis praeda tribui soleat.</i> XI. <i>An praeda concessio sem-</i>	<i>per sit mera donatio.</i> XII. <i>An & cur sociis pars praeda concedatur.</i> XIII. <i>Cur aliquando subditis.</i> XIV. <i>Cui res sit addicenda, si apud populum, bello non permixtum, controversia oriatur de re bello capta.</i> XV. <i>An extra territorium bellum gerentium, capta fiant capientium.</i> XVI. <i>An hoc jus acquirendi res bello captas ita proprium sit belli solempnis, ut in aliis bellis locum non habeat.</i> XVII. <i>An res, in bello justo, ultra debitum modum captae, retineri possint.</i> XVIII. <i>An tantum capi possint res ad consecutionem debiti primarii, an & subnascentis.</i> XIX. <i>Quid, si isti, quorum res capiuntur, sint extra culpam.</i>

I. *Capta in bello cuinam cedunt?*

Grot. l. 3. c.
6. §. 1. n. 1.

Re. Bello justo ea nobis jure naturæ acquiruntur, quæ aut paria sunt ei, quod cum nobis sit debitum, aliter consequi non possumus, aut etiam quæ nocenti damnum inferunt, intra æquum vindictæ modum; id quod & Deus

Deus probat in lege à Mose data. Jure Kulpis. b. c. §. 12 Deut. 20, vers. 14, gentium non tantum is, qui ex justa causa bellum gerit, sed & quivis in bello solenni, & sine fine modoque, dominus fit eorum, quæ hosti eripit, eo sensu, ut à gentibus omnibus & ipse, & qui ab eo titulum habent, in possessione rerum talium tuendi sint: Grot. d. c. 6. §. 25 quod *dominium quoad effectus externos* (in quantum non habetur pro fuere, & proprio nomine pro lubitu de hac re disponere potest) licet appellare.

II. *Quando res censentur captæ?*

Res mobilis capta dicitur, ubi intra Grot. d. c. 6. §. 3. n. 22 fines, i. e. præsidia hostium perducta fuerit; eodem enim modo res amittitur, quo postliminio redit, redit autem, ubi intra fines imperii esse coepit, sive intra præsidia. Et quamvis res captæ statim dicantur fieri capiendum, tamen hoc cum conditione aliqua, continuandæ scilicet eousque possessionis, intelligi debet. Cui consequens esse videtur, ut in mari naves, & aliæ res captæ censeantur tum demum, cum in navalia aut portus, aut ad eum locum, ubi tota classis se tenet, perductæ sunt. Hæc tamen apud quasdam gentes aliter determinari pos-

G g 3 sunt,

Groene-
weg. de
LL. abrog.
ad tit. de
capt. &
postl. revers.
Ziegl. b. c.
§. 3.
Grot. d. c.
6. §. 4. n. 12

sunt. Res immobiles captæ intelliguntur, quæ mansuris munitionibus ita includuntur, ut non nisi iis expugnantis, parti alteri palam aditus non sit; seu in quibus non est momentanea, sed firma possessio.

III. *Quid, si res capta non sit hostium?*

Crot. d. c.
6. §. 5.

R. Ut res aliqua belli jure nostra fiat, requiritur, ut ea hostium fuerit: nam quæ res apud hostes quidem sunt, puta in oppidis eorum, aut intra præsidia, sed quarum domini nec hostium sint subditi, nec hostilis animi, eæ bello acquiri non possunt: nam & ratio deficit; non enim habentur pro rebus nullius, & jus hoc mutandi domini odiosius est, quàm ut produci debeat; & à rebus exterorum non metuitur damnum, quomodo ab exteris ipsis, qui tempore indicti belli apud hostes deprehenduntur, & intra modicum tempus non discedunt. Si tamen eo consilio sint missæ ad hostem, ut eum juvent, meritò habentur pro hostilibus.

Zieg. 2. §.
§. aliter.

IV. *Quid ergò juris, si res exterorum inveniatur in navi hostili?*

Græ. l. 3. c.
6. §. 6.

R. Censentur esse hostiles, usquedum hæc præsumptio validis in contrarium pro-

probationibus elidatur.

V. *An, quæ hostibus erepta sunt, possunt vindicari ab his, qui ante hostes nostros ea possederunt & bello amiserunt?*

R. Non, quia jus gentium hostes primùm dominos fecit dominio externo, deinde nos.

VI. *Cuinam acquiruntur res hostiles in bello publico ac solenni, an populo, vel isti, cujus auspiciis bellum geritur, an singulis, qui de populo aut in populo sunt?*

R. Res quæ sunt nullius, quales sunt res hostium (quia non ulteriùs nobiscum in societate vivunt, & ipsis non ampliùs debemus jura, quæ ex societate fluunt, quale etiam est jus domini) fiunt capientium, sed tam eorum, qui per alios, quàm qui per se capiunt: naturaliter enim homo hominis alterius volens volentis instrumentum est. Ita non servi tantum, aut filii, sed & liberi homines, qui in piscando, aucupando, venando, margaritas legendo &c. operam suam addixerunt aliis, statim id quod acceperunt, acquirunt ipsis, quibus operam navant, & sic quoque milites istis, qui sunt principales belli auctores. Perinde enim est,

d. c. 7. §. 1.
Puf. l. 8.
c. 6. §. 20.
Frantz. 2.
resol. 9. §.
47. & 53.
Ziegl. b. 6.
§. 7.

Grot. d. c.
6. §. 8. &
9. Puf. l. 8.
c. 6. §. 21.

per se quis faciat aliquid, an per alium.

VII. *An ergo singuli nihil sibi acquirunt?*

Grot. d. c. 6. §. 10.
Puf. l. 8. c. 6. §. 21. in fin. *Kulpis.*
4, 6,

R. Distinguendum inter actus vere publicos belli, & inter actus privatos, qui fiunt occasione publici: per hos actus privatis res quæritur primò ac directè, per illos actus populo.

VIII. *At verò singuli seu privati nihil possunt facere, nisi in ministerio publico.*

Ziegl. b. c. *de jur. maj.* l. 1. c. 33. §. 77.
Text. a.
18. n. 67.

R. Singuli seu privati, qui in bello aliquid faciunt, semper quidem sunt in ministerio publico, sed non omnia faciunt, quia sunt in ministerio publico, e. g. quæ in liberis seu injussis excursibus, vel etiam contra expressas prohibitiones capiunt.

IX. *Quales sunt res, quas singuli sic sibi acquirunt?*

Grot. d. c. 6 §. 11. § 12.

R. Res soli, quia nisi publico actu, inducto exercitu, impositis præsidiis, capi non solent, populi fiunt: res mobiles & se moventes, si capiant in ministerio publico, primò ac directè populo acquirunt, & ab hujus concessione est, quicquid ex his rebus sibi vel retinent, ut in direptionibus, aut populationibus militibus concessis, vel quic-

Cujac. l. 19. *abs. 7. aliter Text.*
4. l. § a. llii.

quicquid ex præda ipsis tribuitur : vel extra ministerium publicum, ut modo diximus, & sibi primò & directè acquirunt ; nisi & in his rebus lex civilis dominium singulorum antevertat. Sic lege introduci potest, ut quæ apud nos reperiuntur hostium res , publicæ fiant.

X. *Præda quot modis tribui solet ?*

R. Sicut res aliæ, ita præda potest à populo aliis concedi, non tantum post acquisitionem, sed & ante eam, ita ut, subsecutâ capturâ, conjungantur actiones brevi manu : nec tantum ea concessio nominatim fieri potest, sed & in genere, ut viduis, senibus & egentibus pupillis pars prædæ dari potest.

d. c. 6. §. 22. n. 1. Seld. l. 6. c. 16. Str. Ex. 41. th. 18. § 19.

XI. *An hæc juris translatio semper est mera donatio ?*

R. Non, sed interdum contractus, interdum aut solutio ejus, quod debetur, aut remuneratio, ob damna, quæ quis passus est, aut ob id, quod ipse bello impendit, sive sumtu, sive opera, ut cum focii aut subditi nullo stipendio militant, aut non tali, quod operæ respondeat. Nam ex his causis prædam aut omnem, aut ejus partem concedi solitam videmus. Et

Grot. d. c. 6. §. 22. n. 2.

Text. d. c. 18. n. 67.

G g 5 hinc

hinc receptum, ut sua faciant, quæ capiunt aut focii aut subditi, qui sine stipendio & suo sumtu suoque periculo bellum gerunt.

XII. *Quæ est ratio in sociis?*

Grot. l. 3. c. 6. §. 23.

R. In sociis ratio est manifesta, quia naturaliter socius socio tenetur ad reparationem damnorum, quæ ob negotium commune aut publicum eveniunt. Adde, quod opera quoque gratis præstari vix soleat. Credibile ergo est, nisi causa alia appareat, puta beneficentia mera, aut contractus antecedens, spem ex hostibus lucrandi spectatam esse in damni & operæ compensationem.

XIII. *Quæ est ratio in subditis?*

d. c. 6. §. 24. Puf. l. 7. c. 4. §. 5. Horn. l. 2. c. 2. §. 17.

R. In subditis id non æque evidenter procedit, quia hi operam civitati suæ debent: sed contrà occurrit, quod ubi non omnes, sed aliqui militant, his ipsis à corpore civitatis retributio debetur ejus, quod plus cæteris operæ aut sumtus impendunt, multoque magis damnorum, in cujus retributionis certæ locum, spes prædæ totius, aut partis incertæ, facile nec sine ratione conceditur. Cæterum hodie passim usurpatur, ut in direptionibus oppidorum, & in præliis, suum quisque

Grot. d. c. 6. §. 24. n. 8. & Kalpis. ibi.

ta-

faciat, quod cepit: in excursibus vero capta communia fiant eorum, qui in comitatu sunt, inter ipsos pro dignitatis ratione partienda.

XIV. *Si apud populum bello non permixtum controversia oriatur de re bello capta, pro quo judicabit?*

R. Addicenda ei, cui faveant leges d. c. 6. §. aut mores populi, à cujus partibus res 25. capta est: quod si ejus nihil probetur, ex jure gentium res ipsi populo erit adjudicanda: si modò ea res in actu bellico capta sit.

XV. *An extra territorium utriusque partis bellum gerentis capta sunt capientium?*

R. Sicut & hostem ubique licet interficere, ita & in rebus locum non consideramus. In loco tamen pacato is, qui imperium habet, potest lege sua prohibere, ne id fiat, & si contra legem factum sit, de eo tanquam de delicto poscere potest, ut sibi satisfiat. d. c. 6. §. 26. n. 2. & c. 4. §. 8. n. 2. b. l. & ibi not.

XVI. *An hoc jus externum acquirendi res bello captas, ita proprium est belli solennis, ut in aliis bellis locum non habeat?*

R. Si sint talia bella inter populos Ziegl. b. t. §. 7. Grot. b. l. aliter. utrinque majestate pollentes gesta, etiam

iam locum habet: sin autem sint inter cives, sive magna ea, sive parva sint, nulla fit dominii mutatio, nisi auctoritate judicis. Sic etiam in repressaliis aliter non obtinet.

XVII. *Quæ in bello justo capta sunt ultra debitum modum, an retineri possunt?*

Grat. l. 3.
c. 13. §. 1.
n. 1.

R. Non ultra licitum est capere aut habere, quam causa subest debendi in hoste, excepto, quod etiam extra eam, ad securitatem necessariam, res possunt detineri, sed restitui debent cessante periculo, in se, aut in pretio; nam quod in re pacatorum liceret, multo magis in re hostium licet.

XVIII. *An res subditorum capi & acquiri possunt, ad consecutionem debiti primarii tantum, unde ortum est bellum, an & subnascentis?*

d. c. 13. §.
3.

R. Res subditorum non tantum capi possunt & acquiri, ad consecutionem debiti primarii, unde ortum est bellum, sed & subnascentis, ita ut & impensæ in bellum factæ, & damna inde orta, præstari debeant.

XIX. *Quid si isti, quorum res capiuntur, sint extra culpam?*

d. c. 13. §.
3. n. 2. &
3. §. c. 2.

R. Æquitas vult, ut cum tantum quasi fidejussorio nomine sint obstricti, ipsis

ipsis relinquuntur res istæ, quibus nos faciliùs, quam ipsi careamus, præsertim verò, si satis appareat, illos ipsos id, quod eo modo amiserunt, à civitate sua non recuperaturos. Sic & in repressaliis, quamdiu spes est, nos nostrum satis faciliè consequi posse ab originariis debitoribus, aut ab iis, qui jus non reddendo se debitores faciunt, ad eos, qui culpa vacant, non veniendum.

§. 5. n. 1.
 §. ult.

CAPUT VII.

De jure in captivos.

CAPUT XIV.

Temperamentum circa captivos.

I. An & cur bello capti in servitutem redigantur. II. An hoc tantum fit intelligendum de subditis hostium perpetuis, an & de aliis ibi deprehensis. III. An etiam posteri eorum servi fiant. IV. Quæ sint hujus juris effecta. V. An incorporalia belli jure acquirantur. VI. Captivi, an populi, an singulorum captivum fiant. VII. An bello injusto captis aufugere liceat. VIII. An gratitudo, quam captivus domino ob vitam	relictam debet, hoc permittat. IX. An servus domino resistere possit. X. An bello capti necessario apud omnes gentes servi fieri debeant. XI. Quousque homines capere liceat, salva justitia interna. XII. An jus vitæ & necis, in servos competens, justè semper exercentur. XIII. Quomodo ab iis exigendæ sint opera. XIV. An bello justo capto fugere liceat. XV. Quid circa captivum faciendum sit, ubi servitus in usu non est.

I. An

I. *An captivi possunt fieri servi?*

Grot. l. 3.
c. 7. §. 5.

R. **U**t captores à summo illo rigore, quo omnes captivos, & statim & post moram, quamdiu injuriam non remiserunt, possunt occidere, abstineant, apud omnes gentes necessitas & utilitas vult, ut capti possint in servitutem redigi.

II. *An hoc intelligendum est tantum de iis, qui sunt subditi hostis perpetui, & qui se dedunt, aut servitutem promittunt?*

d. c. 7. §.
1. n. 1. &
2. c. 4. §. 7.

R. Non tantum qui se dedunt, aut qui servitutem promittunt, pro servis haberi possunt, sed omnes omnino bellò capti, ex quo scilicet intra præsidia perducti sunt; & omnium eadem fors est, etiam eorum, qui fato suo, ut diximus, cum bellum repente exortum esset, intra hostium fines deprehenduntur.

III. *An etiam posterius ipsorum servi fieri possunt?*

d. c. 7. §. 5.
n. 2. Grot.
l. 2. c. 5. §.
29. n. 2.
Puf. l. 6.
c. 3. §. 9.

R. Affirmatur, 1. quia si captores summo jure utantur, illi ipsi nascituri non sunt. 2. diu alendi sunt è servis nati, antequam opera eorum domino utilis esse possit, & sequentes operæ sui temporis alimentis respondent.

IV. *Quæ sunt effecta hujus juris?*

R. Ef-

R. Effecta hujus juris infinita sunt: Grot. l. 3. c. 7. §. 3. n. 1. & 2. Horn. l. 2. c. 1. §. 4. Ziegl. b. c.
 nulla enim perpeſſio eſt, quæ ſtrictò jure belli non impunè illis imponatur, ut modò diximus; & res omnes, quæ captæ fuerunt, cum perſona acquiruntur domino.

V. *An incorporalia belli jure acquiruntur?*

R. Non acquiruntur primo ac per ſe, ſed media perſona cujus ea fuerunt. d. c. 7. §. 4. Puf. l. 8. c. 6. §. 22. Grot. l. 2. c. 5. §. 5.
 Excipienda tantùm ea, quæ ex ſingulari perſonæ proprietate fluunt, ac proinde inalienabilia ſunt, ut jus patrium. Hæc enim, ſi manere poſſunt, manent penes perſonam, ſc. quando pater revertitur ex captivitate, ſi non, extinguuntur, & liberi cenſentur eſſe ſui juris; nam qui jam nati ſunt tempore captivitatis, non fiunt ſervi, niſi & ipſi Grot. l. 3. c. 9. §. 7. capiantur.

VI. *Qui capiuntur, populine an ſingularum ſiunt?*

R. Homines hac in re jure belli rebus æquantur, & ſic ex his, quæ de præda diximus, hoc definiendum eſt. Grot. l. 3. c. 7. §. 5. n. 4.

VII. *Qui bello injuſto capti ſunt, poſſuntne aufugere, vel etiam ii, qui ex iis nati ſunt?*

R. Aufugere poſſunt, ſive bello manente, ſive pace facta; ſive ad ſuos, d. c. 7. §. 6. n. 1.
 ſive

sive ad alios. Priori casu, jure postliminii consequuntur libertatem, posteriori casu, sc. si fugiant pace facta, vindicari possunt à domino, ipsique reddendi sunt, quia is jure gentium consequitur dominium externum, quod effectum non haberet, si pace facta auferere possent. Si nesciatur, ubi sint, aufugientium animis nullum vinculum videtur esse injectum: quia cum belli causa sit injusta, ipse captor justitia interna eos retinere non poterat, & sic aufugiendo, propter defectum judicii humani, sibi ipsis jus dicunt. Sic & suas res, quas retinere captor non poterat, sine furti vitio auferunt, aut laboris sui mercedem, si quam supra alimenta præstari æquum est, nam & hic judicium deficit, & debitum ex facti evidentia satis censetur probatum, si conferantur hujus captivi operæ cum operis aliorum, quibus alimenta & mercedem præstamus; modo ipse neque suo, neque publico nomine, quicquam debeat domino, aut ei, cujus jus dominus acceperat.

VIII. *At captor vitam donavit, ergo propter vinculum gratitudinis videtur esse obligatus, ut nec aufugere, nec res suas, nec mercedem*

att.

d. c. 7. §. 6.

n. 1.

l. 3. c. 10.

§. 3.

l. 1. c. 3.

§. 2.

Grot. l. 3.

c. 7. §. 6.

n. 4. jung.

l. 2. c. 7.

§. 2. in fin.

Kulpis. b. c.

auferre possit; nam vita est res inestimabilis.

ꝛ. Talis captor non habuit jus ipsi auferendi vitam, & sic ipsi reliquit quod jure naturæ relinquendum erat, nec liberalitas est in eo, quod meum est, & auferri non debet. Sic, quamvis latro vitam mihi non auferat, tamen si ex ipsius captivitate evadam, non pecco, nec furtum est, si furi res meas iterum eripiam. Et licet talis fuga & subductio deprehensa graviter puniri soleat, tamen hæc & alia multa faciunt potentiores, non quia æqua sunt, sed quia ipsis expediunt.

Ziegl. h. 6.
§. 6. & Of.
aliter.

Grot. l. 3.
c. 7. §. 6.
n. 4. in fin.

IX. *Si dominus jus suum externum exsequi velit, an servus potest resistere?*

ꝛ. Hoc jus externum, quia non sola agendi impunitate, sed & judiciorum tutela constat, inane erit, si ex adverso resistendi jus maneat. Nam si domino vi resistere liceat, licebit & magistratui dominum tuenti, cum tamen magistratus, ex jure gentium, dominum in illo dominio ejusque usu defendere debeat.

d. c. 7. §. 7.
& l. 1. c. 4.
§. 2.

X. *An necessarium apud omnes gentes capti in bello fiunt servi?*

ꝛ. Si necessitas & utilitas hoc exigant, jus gentium apud omnes gentes

d. c. 7. §.
8. Horn. l.
1. c. 3. §. 3.

h h

vult

vult potius, ut capti in servitutem redigantur, quàm ut occidantur: & si bella aliter geri possint, quam ut capti libertatem amittant, & servi fiant, ne quidem servi fiunt, quia cessat ratio necessitatis. Sic inter Christianos bello orto, capti non fiunt servi, ita ut vendi possint, ad operas urgeri, & alia pati, quæ servorum sunt: nam non opus est inter ipsos, ut à miseris hominibus interficiendis abducantur minoris sævitæ concessione; reverentia enim Christianæ religionis sufficit. Manfit tamen etiam inter Christianos mos captos custodiendi, donec persolutum sit pretium, cujus æstimatio in arbitrio est victoris: nisi certi aliquid convenit expressis pactis, quæ hodie vocari solent *Cartel*. Inter Christianos & Mahumetistas adhuc servi fiunt, quia alio remedio ab interfectione Mahumetistæ non possunt prohiberi.

XI. *Ubi ergò servitus adhuc obtinet, quando censetur justa?*

R. Licita est talis acquisitio justitiâ internâ, quousque debiti aut primarii aut subnascentis quantitas patitur; nisi forte in ipsis hominibus peculiare sit delictum, quod libertatis damno puniri æquitas ferat. Et hætenus justum bellum

d. c. 7. §. 9.
n. 1. *Gudel.*
de jur. no-
viss. l. 1. c.
4. *Str.* 40.
tb. 70.
Schutz.
vol. 2. *Ex.*
10. tb. 13.
lit. F.

d. c. 7. §. 9.
n. 2. *Text.*
c. 18. n. 41.
Grot. l. 3.
c. 9. *Kul-*
pis. b. c.

Grot. l. 3.
c. 14. §. 1.
n. 1.

lum gerens in hostis subditos captos jus habet, idque in alios valide transfert: habita tamen æquitatis & bonitatis ratione in captis, prout vel arma gesserunt, vel aliàs contra nos operas præstiterunt, vel non, ceu diximus; cum de interficiendis hostibus ageretur.

Grot. l. 3.
c. 4. §. 6.

XII. *Ex temperamento belli, vel habita ratione, quod capti nullam amplius injuriam nobis inferant, quid juris in eos habemus?*

R. Jus vitæ & necis, quod rigor belli domino concedit, ex æquitate domino præstat, ut domesticam habeat jurisdictionem, sed eadem religione exercendam, qua publica exercetur: etiam in minoribus correctionibus, puta in verberibus; nam & hic adhibenda est æquitas, imò clementia.

Grot. d. c.
14. §. 3. &
4. §. 2. I. de
bis qui sui
vel alieni
juris. l. un.
C. de e-
mend. serv.

XIII. *Quid de operis dicendum?*

R. Operæ cum modò exigendæ sunt, & valetudinis fervorum humanè habenda ratio. Et pro his alimenta servorum debentur. Imò, si quid fecerit servus, quod servilis officii modum excedit, aut quod non ex imperio, sed ex voluntate præstatur, ubi ex ministerio in affectum amici transitur, beneficii ma-

d. c. 14. §.
5. n. 1.
Puf. l. 6.
c. 3. §. 8.
Bocel. Inst.
Pol. l. 1. c.
4. p. 75.

Grot. d. §.
n. 2. & 3.
Grot. l. 1.
c. 1. §. 6. l.
2. c. 14. §.

8. Seld. l.
6. c. 7. p.
737. &
legg.

Grot. d. c.
14. §. 6. n. 4.

teria invenitur. His consentaneum est, ut si quid servus suum defraudans genium comparfit, aut succisivi temporis diligentia quæsivit, id aliquo modo sit ipsius, quod ipsi, citra delictum suum, aut domini necessitatem, auferri non debet: nam servi utilitas utilitatibus domini subest, magis etiam, quam res civium civitati. Sic ex humanitate & beneficentia venit, ut post longas operas, aut valde magnas, libertas detur servo: quod fit per manumissionem.

XIV. *An fugere fas est ei, qui bello justo captus est?*

d. c. 14. §.
7. & 8. &
Os. ibi.

R. Non, quia jure gentium operas suas civitatis nomine debet: nisi intolerabilis sævitia hanc necessitatem ipsi imponat. Sic & nati ex servis interdum domino tenentur interno jure; si enim parentes suo delicto poenam mortis erant commeriti, poterunt eorum posteris, qui sperabantur, ad vitam servandam, obstringi servitio, quia alioqui exstituri non fuerant. Pro debito autem civitatis nondum nati non tenebuntur, fecus quam ii, qui jam nati erant, quique ut pars civitatis, non minùs quam parentes ipsi, obligari poterant.

XV.

XV. *Quid juris ex temperamento belli apud eos, ubi servitus non viget?*

ꝛ. Optimum erit permutari captivos; proximum dimitti pretio non iniquo. Hoc quale sit, præcise defini non potest: sed humanitas docet, non ultrà intendi debere, quam deducto superfluo, ne egeat captus rebus necessariis. Alibi, ut dictum, hoc patris definitur.

d. c. 14. §
9. & c. 7.
§. ult. Gent.
l. 2. c. 15.
Kulpis. b. 6.

c. 7. q. 10.

CAPUT VIII.

De imperio in victos.

CAPUT XV.

Temperamentum circa acquisitionem imperii.

I. <i>An victor etiam imperium in universos acquirere possit.</i>	<i>in hac imperii acquisitione uti debeat.</i>
II. <i>Quot modis imperium victori possit acquiri.</i>	VI. <i>Quænam ex victoris benignitate, devictis rectè relinquuntur.</i>
III. <i>An etiam res incorporales victori acquirantur.</i>	VII. <i>An religionis civitatis usus.</i>
IV. <i>Quid, si populo victo relinquat jus civitatis.</i>	VIII. <i>An semper.</i>
V. <i>An summo jure victor</i>	IX. <i>An victi semper eleventor sint habendi.</i>

I. *An victor etiam sibi potest acquirere imperium in universos?*

ꝛ. **Q**ui sibi singulos potest servitute personali subicere, nihil

Hh 3

mi-

Grot. l. 3. c.
8. §. 1. &
2. Horn. l.
2. c. 9. §. 2.

mirum est, si & universos, sive illi civitas fuerunt, sive civitatis pars, sub-
 jicere sibi potest, subjectione sive mere
 civili (sc. ut nullum imperium quidem
 retineant, maneat tamen liberi ho-
 mines) sive merè herili (sc. ut plane
 fiant instar servorum, & non amplius
 sint civitas, sed magna familia) sive
 mixta, ita ut cum aliqua personali li-
 bertate servitus misceatur. Victor e-
 nim in devictorum capita jus & pote-
 statem à Deo consequitur, a quo est
 omnis victoria: & hinc imperia armis
 quærentur, victoriis propagantur.

II. *Quot modis imperium victori pot-
 est acquiri?*

d. c. 8. §. 1.
 n. 3. Kulpis.
 b. c.

R. Potest imperium victori acquiri
 vel tantum, ut est in Rege aut alio im-
 perante, i. e. in quantum mediante
 populo Deus in regem vel imperantem
 contulit per electionem vel successio-
 nem; vel etiam, ut est in populo, i.
 e. in quantum Deus mediante victoria
 in ipsum contulit absolutissimum ali-
 quod imperium, ut ab ipsius solius ar-
 bitrio omninò dependeat, & de impe-
 rio in vivos & mortis causa, sine populi
 consensu, pro lubitu disponere possit:
 adeò, ut populus ne quidem ea, quæ
 à primæva in societatem coëuntium

Grot. l. 1.
 c. 3. §. 12.
 n. 3. & 4.
 l. 2. c. 7.
 §. 12.

VO-

voluntate, antequam imperium est constitutum, dependent, amplius retineat. Nam & in electivis regnis & successivis, vivis imperantibus, populus nullam habet majestatem, sed tantum id, quod à primæva voluntate dependet, & sub imperio non continetur: & tunc regnum vocatur non patrimoniale, sicut aliud patrimoniale.

Grot. l. i. c. 2
3. §. 7. n. 2.
Os. l. 3. c.
8. §. 1. n.
3. & Ziegl.
aliter.

III. *Quenam res mediante imperio victori acquiruntur?*

ꝛ. Sicut res singulorum jure belli iis acquiruntur, qui eos sibi subjiciunt, sic & res universitatis eorum fiunt, qui sibi subjiciunt universitatem, si ipsi velint, ergò & ærarium & incorporalia seu jura, quæ universitatis fuerunt, debita & credita, ut alibi diximus. Nam qui dominus est personarum, idem & rerum est, & juris omnis, quod personis competit.

Grot. l. 3.
c. 8. §. 4. n.
1 & 2. Puf.
l. 8. c. 6. §.
22 & 23.
Ziegl. de
jur. maj.
l. 1. c. 33.
§. 79. in
med. aliter.

IV. *Quid, si populo victo relinquat jus civitatis?*

ꝛ. Etiam si quis populo victo jus civitatis relinquat, potest tamen quædam, quæ civitatis fuerant, sibi sumere. In ipsius enim arbitrio est, quem velit esse sui beneficii modum.

Grot. d. c. 8.
§. 4. n. 3.

V. *Quodnam temperamentum victori*

Hh 4 est

est adhibendum circa imperii acquisitionem?

Grot. l. 3.
c. 15. §. 1.

R. Quæ in singulos aut exigitur æquitas, aut laudatur humanitas, tantò magis in populos, aut in populorum partes, quantò in multos insignior est & injuria & beneficentia. Justo bello ut alia acquiri possunt, ita & jus imperantis in populum, & jus quod in imperio habet ipse populus ex primæva voluntate, & sub imperio non comprehenditur, sed quatenus fert aut vindictæ, aut alterius debiti modus. Quibus addenda est causa vitandi periculi summi, quæ semper tum in pace constituenda, tum in utenda victoria maxime spectanda est. Sapientes pacis causa bellum gerunt, & laborem spe otii sustentant. Si hoc obtineat victor, & injuriæ licentiam adimat hosti, cætera est ut remittantur ex misericordia. In publico autem periculo, quæ modum excedit securitas, immisericordia est.

Grot. d. c.
15. §. 2.

VI. *Quenam ergo relinquenda?*

Grot. d. c.
15. §. 4. 5.
6. 7. 8. 9.
10.

R. Pendet hoc ex modo vindictæ & debiti, ut modò diximus, & ex prudentia & benignitate victoris. Sic moderatæ victoriæ species est, victis aut regibus aut populis relinquere quod ha-

habuerunt imperium; & ut securitati victoris consulatur, præsidium iis imponere. Tributorum quoque indictio sæpe non tam ad factorum sumtuum restitutionem, quàm ad securitatem & victoris & victi in posterum pertinet. Interdum, ut mutant reip. formam, eamque instituant & accommodent ad remp. victoris. Si minus tutum sit, omni in victos imperio abstinere, temperari res potest, ut aliquid imperii relinquatur ipsis, aut ipsorum regibus. Sed &, cum omne imperium victis eripitur, relinqui illis possunt circa res privatas & publicas minores, suæ leges sui que mores & magistratus.

VII. *Quid circa religionem agendum?*

ꝛ. Indulgentiæ pars est, avitæ religionis usum victis, nisi persuasis, non eripere: hoc enim victis pergratum, quia religio sua cuique videtur optima, & plerumque non ratione, sed affectu dijudicatur, & victori est innoxium.

Grot. l. 2. c. 15. §. 11.
 Et l. 2. c. 20. §. 47.
 n. 4.

VIII. *Quid, si falsa apud victos sit religio?*

ꝛ. Si falsa apud victos sit religio, ne vera opprimatur, recte curabit victor.

d. c. 15. §. 11. n. 2.
 Boech. Inst. Pol. l. 2. c. 4.

Hh 5

IX.

IX. *Quæ est postrema cautio circa victoriam?*d. c. 15. §.
12.

R. Ut in imperio, etiam plenissimo & quasi herili, victi clementer habeantur, & ita, ut eorum utilitates cum victoris utilitatibus socientur; & ut videatur tantum mutatus rex, maneat ipsis domus, agri, jus in uxores, in liberos, ut ante fuit. Nam si bonam dederimus pacem, & fida & perpetua erit futura; sin malam, haud diuturna. Hæc sit ratio vincendi, ut misericordia & liberalitate nos muniamus.

CAPUT IX.

De postliminio.

CAPUT XVI.

Temperamentum circa ea, quæ jure gentium postliminio carent.

I. Quid sit postliminium. II. In quibus locis sit. III. Quotuplex sit jus postliminii. IV. An & quando in pace postliminium sit. V. Cur exteris, fato suo apud hostes deprehensis, in pace postliminium sit, & cur non aliis captivis. VI. Liber homo quando dicatur postliminio redire. VII. Quid, si ab hoste venditus, commercio ad suos redeat.	VIII. Liber homo, qui sic rediit, an & libertatem & res suas recuperet. IX. An etiam res à victore alienatas. X. An etiam jura in ipsam restituuntur. XI. An dediti jure postliminii gaudeant. XII. An etiam in populis integris jus postliminii locum habeat. XIII. Quinam jure postliminii recipiantur. XIV. Quomodo recipiantur. XV.

XV. *Quenam res recipiantur.*

XVI. *An res, intra hostium praesidia pondum perditae, vel à latronibus captae, postliminio egeant.*

XVII. *An haec omnia jure civili alio modo determinari possint.*

XVIII. *An jus postliminii extra bellum, & inter populos, qui non sunt hostes, locum habeat.*

XIX. *An haec nostris temporibus obtineant.*

XX. *Res, quae in bello injusto captae fuerunt, licet jure gentium postliminio non redeant, nec resti-*

tuenda sint, an ex aequitate & temperamento juris, prioribus dominis reddi debeant.

XXI. *An eo in casu sumtus, in possessionem recuperandam facti, redde rependantur; an etiam laboris & periculi aestimatio sit facienda.*

XXII. *An eodem modo populi integri, vel populi partes, restitui debeant.*

XXIII. *An obligatio reddendi nullo tempore extinguatur.*

XXIV. *Quid, si jus sit ambiguum.*

I. *Quid est postliminium?*

R. **P**ostliminium est jus, quod nascitur ex reditu in limen seu fines publicos, ita ut prior ante captivitatem status reviviscat.

Grot. 1. 3.
c. 9. §. 2. n.
1. Text. c.
18. §. 77.
seqq. aliter.

II. *Quid intelligimus per fines publicos?*

R. Fines nostros, vel etiam sociorum vel amicorum, qui partes in bello easdem sequuntur: apud eos vero, qui amici sunt, sed non earundem partium, seu neutrales, ut vocantur, bello capti statim non mutant, nisi ex speciali pacto.

d. c. 9. §. 2.
n. 1. & 2.

III. *Quotuplex est jus postliminii?*

R. Duplex; aut postliminio quis re-

d. c. 9. §. 3.
in fin. §.
4. n. 4.

ver-

vertitur, aut aliquid postliminio recipitur. In bello redeunt postliminio homines, qui antequam caperentur, liberi fuerant: recipiuntur servi & alia quædam.

IV. *An in pace postliminium non est?*

d. c. 9. §. 4.
n. 1.

R. In pace postliminium est his, qui non virtute bellica superati, sed fato suo deprehensi sunt, ut qui, cum bellum subito exarsit, apud hostes reperiuntur. Aliis autem captivis in pace postliminium non est, nisi id pactis sit comprehensum.

V. *Quæ est ratio?*

d. c. 9. §. 4.
n. 2. §. 3.

R. Quia in deprehensis apud hostes, bello exorto, nullum injuriæ consilium fingi potest, & tantum ad minuendas hostium vires manente bello retinentur, bello autem composito nihil obtendi potest, quominus dimittantur. Itaque tales in pace semper libertatem obtinent, utpote confessione partium innocentes: cæteri virtute bellica capti, propter injuriam illatam, jure videntur capti, & sic retinentur, nisi pace facta pactis id sit expressum.

VI. *Liber homo quando dicitur postliminio redire?*

d. c. 9. §. 5.
Puf. l. 8.
c. c. §. 25.

R. Quando eo animo ad suos venit, ut eorum res sequatur, sive dolo evadat,

dat, five vi, five sponte ab hostibus tradatur.

VII. *Quid si ab hostibus venditus commerció ad suos redeat?*

ꝛ. Liber judicatur, quia est alienatus cum sua causa, i. e. ut postliminio redire, & suum pristinum statum recipere possit. d. c. 9. §. 3. in fin.

VIII. *Liber homo qui sic rediit, quidnam recuperat?*

ꝛ. Non solum sibi acquirit, sed & res omnes, quas habuerat & apud suos, & apud populos pacatos, five corporales five incorporales, etiam dignitates & officia hæreditaria: alia autem, nisi in alios jam sint collata. Ratio est: quia populipacati, sicut factum pro jure secuti erant in capto, ita & in liberato, ut se æquos præbeant utrique parti. Ergo dominium, quod habuerat in res ejus is, qui belli jure eum possidebat, non erat sine omni conditione: cessare enim poterat ipso invito, si captus qui fuerat, ad suos pervenisset. Has ergo res sic ille perdit, quomodo hominem, cujus erant accessio. d. c. 9. §. 6. n. l. Ziegl. b. c. aliter. Text. c. 18. §. 90.

IX. *Quid si tamen alienasset, an qui titulum habet ab eo, qui belli jure eo tempore erat dominus, tutus erit*
gen-

*gentium jure, an & hac recupera-
buntur?*

d. c. 9. §. 6.
n. 2. Ziegl.
b. c. & de
jur. maj.
l. 1. c. 33.
§. 82. Go-
tbofr. in l.
12. §. 7. de
capt. &
postl. rev.
aliter jung.
Feltman.
respons.
mit. 6.

℞. Distinguendum inter res, quæ
ejus sunt generis, ut poliminio redeant,
quales sunt res immobiles, & tales vi-
dentur alienatæ cum sua causa, ita ut
non satis tutus sit tertius possessor, qui
agrum ab hoste sibi comparavit, pro-
pter jus postliminii, quod in suspenso
est, & cui præscribi durante eo bello
nullatenus potest; & res quæ extra id
genus sunt, ut res mobiles, quæ in
præda sunt.

X. *An etiam jura in ipsum resti-
tuuntur?*

d. c. 9. §.
7. l. ult. D.
de sent. pass.

℞. Sicut ad postliminiò redeuntem
jura redeunt, ita & jura in ipsum re-
stituuntur, ac pro eo habentur, ac si
nunquam ille hostium potitus fuisset.

XI. *An jure postliminii gaudent
dediti?*

Grot. d. c.
9. §. 8. c.
19. §. 1. &
5. l. 2. c.
21. §. 6. c.
2. n. 2.

℞. Armis victi & hostibus dediti
postliminio non gaudent, nimirum
quia pactiones cum hostibus factæ va-
lent, nec adversus eas datur postlimi-
nium. Unde & induciarum tempore
non est postliminium.

XII. *An quæ dicta sunt de singulis,
etiam possunt obtinere in uni-
versis?*

℞.

¶. Quod de singulis personis dictum est, idem & in populis locum habere arbitror, ut qui liberi fuerunt, suam recipiant libertatem, si forte eos vis sociorum eximat hostili imperio: nisi sociali foedere aliter cautum, vel ipsa multitudo, quæ civitatem constituerat, dissoluta sit; tunc enim nec idem populus censetur, nec postliminio res restituentur, quia populus qui partium perpetua conjunctione consistebat, eandem dissolutione plane interiit.

d. c. 9. §
12. Text.
c. 18. §. 105.
Puf. l. 8. c.
6. §. 26.
Kulpis. b.
c. §. 2.

XIII. *Quinam jure postliminii recipiuntur?*

¶. Servi & ancillæ, etiam ab hoste manumissi, quia hostium jure manumissio vero domino obesse non potest; transfugæ item, & ab hoste redempti.

d. c. 9. §.
11. n. 1. 2.
§ 3.

XIV. *Quid requiritur, ut recipiantur?*

¶. Ut aut revera habeantur à veteri domino, aut haberi facile possint. Quare cum in rebus aliis sufficiat, eas intra fines esse perductas, in servo id non sufficit. Vicissim non requiritur, ut animo res nostras sequendi venerint, ut in libero homine.

d. c. 9. §.
11. n. 1.

XV. *Quæ res sunt in postliminio?*

¶. Agri sunt in postliminio, simul ac hostes sunt expulsi, ita ut amplius eò

d. c. 9. §.
13. c. 6. §.
4. n. 1.

ac-

accedere non possint. Quod de agris jus, idem esse arbitror de omni jure, quod solo adhæret. Nam & loca capta ab hostibus, quæ religiosa vel sacra fuerant, si ab hac calamitate fuerint liberata, quasi quodam postliminio reversa pristino statui restituantur. Sic agrò receptò, ususfructus agri restituitur, fructus autem, ab alio interim percepti, non restituantur. Sic comitatus & aliæ jurisdictiones hæreditariæ postliminio redeunt. Res mobiles postliminio non redeunt, sed in præda sunt. Quare & commercio parata, ubicunque reperiuntur, manent ejus, qui emit, nec apud pacatos reperta, aut intra fines perducta vindicandi jus est veteri domino.

XVI. *Quid dicendum de rebus, quæ intra præsidia perductæ nondum sunt?*

ꝛ. Postliminio non egent, quia dominium nondum mutarunt; hinc etiam quæ piratæ aut latrones nobis eriperunt, non opus habent postliminio, quia jus gentium illis non concessit jus domini mutandi: & sic res ab ipsis captæ ubique vindicari possunt; modò possessori sumtus in possessionem recuperandam facti restituantur.

XVII.

Ziegl. de
jur. maj.
l. 1. c. 33 §.
83. Anton.
Fab. C. de
locat. def.
33. d. c. 9.
§. 14. n. 1.

d. c. 9. §. 16.
Ziegl. l. 3.
c. 6. §. 3.
aliter. &
de jur. maj.
l. 1. c. 33.
§. 79.
Frantz 2.
R. fol. 9.

XVII. *An omnia hæc, de quibus hætenus dictum, jure civili varie possunt determinari?*

ꝛ. Jure civili, propter propriam civitatis utilitatem & necessitatem, hæc adstringi additis exceptionibus aut conditionibus, & produci ad alia comoda varie possunt. d. c. 9. §. 10.
§ 17.

XVIII. *An jus postliminii extra bellum & inter populos, qui non sunt hostes, locum habet?*

ꝛ. Ubi obtinet extra bellum, ibi sunt reliquæ sæculi Nomadum, quo sensum naturalis societatis, quæ est inter homines, mores exurdaverant. Hinc apud tales gentes, quæ publicum bellum non gerebant, erat quædam belli inter privatos, quasi ipsis moribus indicti, licentia: ac ne ea licentia ad interficiendos homines profili- ret, placuit, captivitatis jura inter eos introduci; cui consequens fuit, ut & postliminio locus esset, aliter quàm cum latronibus ac piratis, quia illa vis rem producebat ad æquas pactiones, quæ à latronibus & piratis contemni so- lent. d. c. 9. §.
18. Gro-
nov. ibi.

XIX. *An hæc adhuc nostris temporibus obtinent?*

ꝛ. Nostris temporibus non inter
Ii   Chri-

d. c. 9. §.
19. Text.
c. 18. §. 85.
§ 104.
Perez. C.
de postl. re-
vers. §. 17.

Christianos tantum, sed & apud ple-
rosque Mahumetistas, jus ut captivita-
tis extra bellum, ita & postliminii eva-
nuit, sublata utriusque necessitate, ob
restitutam vim ejus cognationis, quam
inter homines natura esse voluit. Habere
tamen locum poterit, si res sit cum
gente tam barbara, quæ sine indictio-
ne aut causa, omnes externos & res
eorum hostiliter tractare pro jure ha-
beat.

**XX. In quo consistit temperamentum
circa jus postliminii?**

Grot. l. 3.
c. 16. §. 1.
n. 1. §.
2.

R. Consistit in iis rebus, quæ post-
liminio non gaudent, ut res mobiles.
Si enim bello injusto tales res captæ
sint & in alium translatae, huic non ac-
quiruntur, quia ipse captor habuit tan-
tum dominium externum, (i. e. com-
modum hoc, ut ubique judiciaria au-
ctoritate ac manu pro domino tuendus
fuerit) non autem internum, & sic in
alium illud transferre non potuit; &
sicut ipse justitiâ internâ reddere rem
cogebatur, ita & hic secundus posses-
sor.

**XXI. Quid si commercio res talis ad
aliquem pervenerit?**

d. c. 16. §.
3. n. 1. l. 2.
c. 10. §. 9.

R. Æquitas vult, ut imputetur quan-
tum ipsi qui rem amiserat, valitura
fue-

C A P U T IX. 499

fuera desperatae possessionis recuperatio. Item aestimatio laboris & periculi, perinde ac si quis rem alienam in mari perditam urinando eduxisset.

Et ibi not.
Puf. l. 4.
c. 13. §. 13.

XXII. *An eodem modo populi & partes populorum restitui debent?*

R. Restitui debent his, qui jus imperii habuerunt, aut etiam sibi; si sui fuerant juris ante vim injustam.

d. c. 16.
§. 4.

XXIII. *Hec obligatio restituendi an nullo tempore potest extingui?*

R. Si agitur inter cives ejusdem imperii, tempus à legibus civilibus istius civitatis praescriptum observari debet: si inter eos, qui alii aliis externi sunt, ex sola conjectura derelictionis est definiendum.

d. c. 16. §.
5. Text. c.
18. n. 136.
Grot. l. 2.
c. 4. §. 8.
Zuegl. h. l.
c. 9. §. 13.
d. c. 16.
§. 6. &
Kulpis ibi.

XXIV. *Quid, si jus sit ambiguum?*

R. Optimum est consilium, ut vel novi possessores pecuniam recipiant & possessionibus cedant, vel ut veteres domini patiantur sibi numerari, quod tanti est, quanti suum recuperare.

C A P U T X.

seu

C A P U T XVII. *ap. Grot.*

De his, qui in bello medii sunt.

li 2

I. An

- I. *An neutralitas, ut dicitur, semper amplectenda sit.*
- II. *Quid sit neutralitas.*
- III. *An omnis, qui non sequitur alterutram belligerentium partem, sit neutralis.*
- IV. *Quotuplex sit neutralitas.*
- V. *Quinam neutrales esse possint.*
- VI. *An aliquis ad neutralitatem cogi, vel etiam ea alicui denegari possit.*
- VII. *Quid sit officium belligerentium circa neutrales.*
- VIII. *An locus, summa necessitate ita exigente, in eorum territorio occupari possit.*
- IX. *An hostis occidi, vel res ejus capi.*
- X. *Quod sit officium neutralium circa bellantes. An utrique transitum concedere debeant.*
- XI. *An alterutri parti arma, & quæ in bello usum habent, vendere possint.*
- XII. *An & quomodo bellantes ad pacem inducere debeant.*

I. *An utile est, ut quis sit medius in bello, seu neutrarum partium?*

Machiavel.
de Princ.
c. 11. §
ubi Con-
ring.

R. **E**st res consilii & prudentiæ politicæ, ideoque neutralitas, ut loquuntur, non semper vel amplectenda, vel declinanda est.

II. *Quid est neutralitas?*

R. Neutralitas est status, in quo belli societatem declinamus, & nos inter bellum gerentes quietos tenemus.

III. *An omnis, qui non sequitur alterutram belligerantium partem, est neutralis?*

R. Affirmatur in sensu generaliori, quatenus non est socius alterutrius, & sic neutrarum partium ratione belli, ratione autem amicitiae & jurium, quæ inde

Boecl.
Quies in
turb. p.
186. §
seqq. Grot.
l. 3. c. 17.
§. 1.

d. c. 17. §.
1. Text. c.
26. § 1.

inde fluunt, socius utriusque, & erga utrumque æquum se præbet. In sensu stricto isti dicuntur neutrales, quibus media isthæc conditio pacto velexpresso vel tacito est concessa.

IV. *Quotuplex est neutralitas?*

R. Duplex, alia generalis, alia specialis; item alia absoluta, quæ utramque partem in omnibus æquat: alia restricta, qua certæ tantum res vel certus actus excipiuntur. Item alia expressa, alia tacita, ex usu æqualis amicitiae, hostibus hinc inde scientibus & non contradicentibus, contracta.

Text. dist. c. 26. §. 1. & 2. §. 10. & 11. dist. c. §. 20. & 21.

V. *Quinam possunt esse neutrarum partium?*

R. Omnes, quibus de bello pacifici propria auctoritate & proprio nomine licet.

Inst. Jur. Publ. p. 587.

VI. *An aliquis cogi potest, ut sit neutrarum partium, aut ut non sit?*

R. Sicut foedera bellica sua natura sunt libertatis & consilii, ita & neutralitas est libertatis & consilii, non necessitatis: nam neutralitas contrahitur foedere, si non de adjuvando in bello, tamen de abstinendo: nisi illi, qui volunt esse neutrales, partium sint subditi; tunc enim cogi possunt, ne sint neutrarum partium. Sic Status Imperii

Boccl. Quies in tit. p. 197. Text. c. 26. §. 2. in fin. aiter. §. 16. & Jeqq.

R. Germanici, ubi est bellum Imperii, cogi possunt, & oportet, ut militem, qui in Imperii matricula vel in comitiis est assignatus, mittant.

VII. *Quodnam est officium eorum, qui bellum gerunt, erga neutrales?*

Grot. l. 3.
c. 17. §. 1.
§ 2. n. 3.
§ 6. § c.
4. §. 8. n. 2.

R. Ut nullum exercent actum hostilitatis, vel in subditis capiendis vel trucidandis, vel in rebus, sive territorum vastando, res publicas vel subditorum occupando vel capiendo. Quamvis enim sæpe maxima sit militum licentia & libido, exacta tamen cura, provisus rerum necessariorum, bene soluta stipendia, & vigor disciplina militaris hanc securitatem & temperantiam præstabunt. His etiam rex qui quæ debet stipendia, militibus non solvit, non tantum militibus tenetur de damnis inde secutis, sed & subditis & vicinis, quos inædia coacti milites male habuerunt.

VIII. *Quid si summa necessitas hoc exigat?*

d. c. 17. §.
1. § 1. 2.
c. 2. §. 10.
§ iii not.
Obrecht.
de rat. bel.
§. 3. §. 3.

R. Si moraliter certum sit, hostem occupaturum e. g. castrum aliquod, ex quo magnum damnum posset inferre, occupari potest, sed custodia, ut alibi diximus, quæ durante necessitate est sumpta, ea cessante restituenda.

IX.

IX. Possumusne in solo pacato hostem occidere, vel res ejus capere?

R. Non; natura enim societatum civilium vult, ut in eos, qui in aliquo sunt territorio, nihil per vim agamus, nisi judicio tentato.

Grot. l. 3.
c. 4. §. 8.
n. 2. Text.
c. 26. §. 43.
aliter.

X. Quodnam est officium eorum, qui sunt neutrarum partium?

R. Æquos se præbere debent utriusque, in comœatu præbendo legionibus, in obsessis non sublevandis. An utrique transitum concedere debeant? disputatur, alii negant, quia hoc ipsis summe noxium esse potest, cum propter damnum, quod datur à transeuntibus, tum propter bellum ipsum, quod sic facile in territorium ipsorum transferri potest.

Grot. l. 3.
c. 17. §. 3.
§. 1. c. 2.
§. 14. n. 4.
§. ibi not.
§. supra
l. 2. c. 2.
quæst. 32.
§. seqq.

XI. An etiam arma hostibus vendere possunt, & quæ habent tantum necessarium usum in bello?

R. Non, quia in exercitu hostium censetur, qui quæ proprie ad bellum usui sunt, hostili exercitui subministrat, ut alibi diximus. Cæterum proderit, cum utraque parte bellum gerente foedus miscere, ita ut cum utriusque bona voluntate à bello abstinere, & communia humanitatis officia utriusque exhibere liceat.

Grot. l. 3.
c. 1. §. 5.
§. ibi not.
Text. c. 26.
§. 29. aliter.

XII. *An ad pacem possunt inducere partes bellum gerentes?*

Forstn. ad
Tacit. l. 1.
Ann. p. 13.
Rhet.
de pat. c. 4.
§. 18. jurg.
tamen
Boect. d.
dissert.
Quies in
urb. p.
721.

R. Sæpe principes bellis fessi pacem optant, sed infra dignitatem esse existimant, eam ab hoste petere, & hoc in casu eorum, qui neutrarum sunt partium, officium est, ut moneant, rogent, imò si pars fortior ultra modum debitum vel satisfactionem, vel vindictam exigeret, cogant (necessitate ita exigente) ut pacem acceptet.

CAPUT XI.

seu

CAPUT XVIII. *ap. Grot.*

De his, quæ in bello publico privatim fiunt.

I. <i>An privatim hosti nocere liceat.</i>	<i>si cum capiendis contra temperamentum juris natura peccetur.</i>
II. <i>Quo jure.</i>	
III. <i>Quotuplex sit mandatum de hoste persequendo.</i>	VI. <i>An, ubi occasione belli publici nascitur bellum privatum, hostis læso sit justa.</i>
IV. <i>An civitati ex rebus captis aliquid sit reddendum.</i>	VII. <i>Ad quid teneatur miles, qui sine mandato hostibus nocuit.</i>
V. <i>Quomodo in rebus ho-</i>	

I. *An privatim hosti nocere licet?*

Grot. l. 3.
c. 18. §. 1.
n. 3.

R. **I**n bello justo cuilibet concessum est ea facere, quæ parti innocenti, intra justum bellandi modum, profutura confidit.

II. *Quæ*

II. *Quæ est ratio?*

ꝛ. Ratio est indictio belli, vi enim consensus & mandati generalis, civi hostem publicum ubique locorum persequi, occidere, & bonis exuere permissum est.

Grot. l. 3.
c. 3. § 9. c.
4. §. 3. § 8.
Ziegl. de
jur. maj.
l. 1. c. 33.
§ 77.

III. *Quotuplex est hoc mandatum?*

ꝛ. Duplex, aut generale, aut speciale: generale in declaratione belli, quæ hodie fieri solet in Manifestis, ut dicuntur: speciale mandatum habere possunt non hi tantum, qui stipendia percipiunt, sed & qui suo sumtu militant, & qui, quod plus est, suo sumtu partem belli administrant, ut qui naves instruunt ac sustentant suis impendiis, quibus vice mercedis concedi solet, ut capta sua faciant; intra justum tamen modum, qui & ab iis observari debet, quorum auspiciis bellum geritur.

Grot. d. c.
18. §. 2.

IV. *Sed an civitati ex rebus captis aliquid reddendum?*

ꝛ. Aut civitas spem prædæ, pro compensatione impensarum laboris & periculi, expressè concedit, tunc civitati nihil erit reddendum, quia hæc spes (1.) omnino est incerta, & sicut, si nihil cepisset, omne damnum ad ipsum pertinuisset, ita meritò & omne

Feld. b. c.
§. 3. Grot.
b. c. 18. §.
3. aliter
Kulpis. b. c.

commodum ad ipsum pertineat; (2.) quia periculum vitæ nulla spe prædæ æstimari potest, nam vita est res inæstimabilis, & pluris æstimanda, quàm ipsa libertas. Aut civitas expressè partem sibi ex captis stipulatur, tunc hæc ipsi erit reddenda.

Grot. l. 2.
c. 14. §. 6.
n. 2. & O.
fiand. ibi.

V. *Annon peccari interdum potest contra temperamentum, quod in rebus capiendis observandum?*

d. c. 18. §.
4. & c. 13.
§. 4.

¶. Affirmatur, ut si appareat, talem prædationem præcipue nocituram, non hostium universitati aut regi, aut etiam his, qui per se fontes sunt, sed innocentibus, & quidem adeò, ut eos destrutura sit in summas calamitates, in quas etiam eos, qui privatim nobis debent, conjicere immisericordia foret. Quod si insuper ista deprædatio neque ad finem bello imponendum, neque ad hostium publicas vires accidendas notabile aliquod momentum habeat, tum verò probo homine, præsertim Christiano, indignus censeretur debet quæstus ex sola temporum infelicitate.

Ziegl. ad
Grot. h. c.
§. 4 jung.
Grot. l. 2.
c. 25. §. 9.

VI. *Quid, si occasione belli publici nascatur bellum privatum?*

¶. Evenit interdum, ut occasione belli

C A P U T XI. 507

belli publici nascatur bellum privatum, puta, si quis in hostes inciderit, & vitæ aut rerum adeat periculum, quo eventu iuste in hostem irruit & quovis modo eum lædit.

Ziegl. b. c.
§. 5. Grot.
b. c. §. 5.
aliter &
Kulpis. h. c.

VII. *An in bello solenni miles, vel alius etiam, obligari potest, si ædificia incenderit, vel alia damna dederit?*

¶. Miles, aut alius, etiam in bello solenni, si ædificia hostium incenderit, agros vastaverit, atque id genus dederit damna non iustus, aut citra necessitatem, & ubi iusta causa non subest, tenetur ad damna ea resarcienda: imo etiam si iusta subsit causa, civitati teneri potest, cujus leges transgressus est, licet hosti non teneatur, cui nullam fecit injuriam. Cæterum videtur hîc Grotius ita militis conscientiam informare, ut ne millesimus quidem sibi hodie persuaderi patiaturs istas juris interni regulas,

Grot. l. 3.
c. 18. §. 6.
Kulpis. h. c.

Ziegl. l. 3.
c. 18.

C A P U T XII.

seu

C A P U T XIX. *ap. Grot.*

De fide inter hostes.

I. *Quid*

I. Quid bte sit fides.

II. Quotuplex sit.

III. Cur fides hosti data servanda sit, an etiam latronibus data.

IV. Quid, si cum ipsis, ut latronibus, pactum sit.

V. Quid, si desertoribus aut rebellibus aliquid promissum fuerit.

VI. Quid, si tertio qui metum non intulit.

VII. Quid, si per talia pacta reip. status mutetur.

VIII. In bello solenni promissa, an propter metum rescindi possint.

IX. An propter omnem metum, an ob eum tantum, quem jus gentium non improbat.

X. An perfidis fides sit servanda.

XI. An & quot modis fides absque perfidia frangi possit.

XII. Quomodo propter conditionis defectum.

XIII. Quomodo per compensationem

XIV. An illud, unde bellum ortum est, hic compensari possit.

I. Quid hic est fides?

Grot. l. 3.
c. 1. §. 1.
& c. 19.
§. 1.

R. **F**ides hic est promissio, qua hostis hosti obligatur vel ad dandum, vel ad faciendum seu præstandum.

II. Quotuplex est?

Grot. l. 3.
c. 20. §. 1.

R. Vel est expressa, vel tacita. Item vel publica, vel privata.

III. Cur fides hosti data est servanda?

Feld. ad
Grot. b. c.
§. 2.

Grot. c. 19.
§. 1. n. 3.
Zieg. ibi.

R. Quia promissio jus novum hosti confert. i. e. hostis, quoad hanc promissionem, à statu dissolutæ societatis discedit, & in societatem redit, ita ut ad jura societatis ipsi præstanda hostis de novo videatur obligatus esse. Hinc quamvis, ut hosti falsa eloqui potuerim, tamen nunc ut homini socio non pos-

possum, & promissa servare cogor. Quo accedit communis utilitas & necessitas; si enim fidem hostibus datam violare pro lubitu liceret, nihil aliud inde sperandum esset, quam perpetua diffidentia, cædes & bellum perpetuum. Et hæc obtinent, etiamsi tyrannis vel latronibus aliquid sit promissum. Homines enim sunt, & communionem juris naturalis habent, etiam ipso actu & cum effectu, si nobiscum redeant in societatem, id quod videtur fieri, quoad hanc promissionem; & verò juris naturalis est pacta servare.

Grot. c. 19.
§. 3. d. c.
19 §. 2. n. 2.

IV. *Quid, si cum ipso, ut cum latrone, pactus quis esset?*

re. Quando piratis & prædonibus cum republica sua, cujus membra fuerunt, aut cum ejus imperantibus negotium est transactum, respublica, quamvis aliàs subditis jura quæsitæ in poenam auferre possit, tamen hoc in casu videtur suum jus remisisse, ne actus in vanum recidat. Quando cum privatis res est, e. g. privatus promittit pecuniam, ad redimendam vitam, vel propriam, vel alienam, nullum jus sibi acquirunt, quia, ut alibi diximus, metus injustus tollit in istis facultatem

d. c. 19. §.
3.

d. c. 19. §.
4. & Puf.
l. 3. c. 6. §.
11. in mea;
aliter.

exigendi promissum, etiam juratum.

V. *Quid, si desertoribus, aut subditis rebellibus, aliquid esset promissum?*

Grot. d. e.

19. §. 6. &

l. 2. c. 18.

§. 2. n. 3.

& ibi not.

R. Promissum, quod ipsis novum jus tribuit, & propter quod superior poenam censetur remisisse, est servandum; imò etsi. cum iis tantum ut defectoribus, aliàs contraxerit, non poterit sine perfidiæ nota promisso poenam opponere. Adde, si concedatur, ut propter dominium eminens, iis jus quæsitum in poenam auferatur, videntur inanes fore omnes tales pactiones, ac proinde belli nisi per victoriam finiendi spes nulla. Et cum eminens dominium se exserat, quatenus communiter expedit, in regimine non dominico tantum, sed & civili, etiam regio, plerumque communiter expedit, talia pacta servari.

VI. *Quid, si tertio aliquid promissum fuerit, qui metum non intulit?*

d. e. 19. §.

9. aliter.

R. Si metus ideò sit incussus, ut tertio aliquid daretur aut promitteretur, idem erit dicendum, quod de latrone dictum.

VII. *Quid, si de statu puro in mixtum transeat pactis?*

R. Pacta sunt servanda, ita ut qui sub-

C A P U T XII. 511

subditi fuerant, incipiant summum habere imperium, aut certè partem ejus, etiam cum libertate partis ejus vi tuendæ.

d. c. 19. §. 10. jung. l. 2. c. 4. §. 12.

VIII. *Quid, si in bello solenni aliquid promissum sit, an potest rescindi propter metum?*

℞. Sicut bellum solenne habet alia peculiaria, ita & hoc, ut quæ in eo bello, aut ejus finiendi causa, promittuntur, adeo sint valida, ut ex causa metus injuste illati, invito eo, cui promissa sunt, in irritum deduci non possint. Aliàs enim talibus bellis, quæ valde sunt frequentia, nec modus, nec finis potuisset imponi, quod tamen fieri interest humani generis, propter pacem communem. Licet is, qui ex tali bello injusto aliquid possidet, internâ (ut alibi diximus) justitiâ illud retinere non possit.

d. c. 19. §. 11. & l. 3. c. 3. §. 3. §. 6.

Grot. l. 2. c. 4. §. 9. c. 9. qu. 20.

IX. *Quando metus, qui bello solenni infertur, pro justo habetur, de quo metu hoc est intelligendum?*

℞. De eo metu intelligi debet, quem jus gentium non improbat. Nam si stupri inferendi metu extortum sit quippiam, aut alio terrore contra datam fidem, verius erit, rem constitutam intra

d. c. 19. §. 12. Kulpis ibi. jung. c. 4. §. 19. & ibi not.

tra jus naturale, quod obligationem omninò improbat, & jus gentium ad talem metum suam vim non porrigit.

X. *An & perfidis fides est servanda?*

d. c. 19. §.
13. l. 2. c.
11. §. 4. &
ibi not.

R. Affirmatur, quia eo ipso, dum de novo cum ipsis contraho, simul remississe videor perfidiam, & ex meo promisso sibi jus acquirunt perfectum, quod (ut alibi diximus) adimit particulam libertatis, vel in faciendo vel dando, etiamsi fiat hostes perfidi.

XI. *Annon potest accidere, ut quis non servet, quod promisit, & tamen à perfidia vacet?*

Grot. d. c.
19. §. 14.

R. Accidere hoc potest duobus modis, defectu scilicet conditionis, & per compensationem.

XII. *Quomodo defectu conditionis?*

d. c. 19. §.
14. Alb.
Gent. l. 3.
c. 24. Puf.
l. 8. c. 9.
§. 11. in fin.

R. Si prior alter non impleverit, quod ex sua parte implere tenebatur, etiam ad implenda promissa non teneor. Nam unius ejuldemque contractus capita singula alia aliis inesse videntur, per modum conditionis, quasi expressum esset, hæc ita faciam, si & alter faciat, quæ promisit; & hinc si conditio deficiat, eventus ostendit, nullam esse obligationem, ut quæ non nisi sub conditione contracta erat.

XIII. *Quomodo per compensationem?*

R. Quod

R. Quod promissimus, poterit non præstari, si non plus valeat, quam res nostra, quæ sine jure est penes alterum: vel si vicissim nobis aliquid debeat, sive alio ex contractu, sive ex delicto, ut si damnum dederit intra induciarum tempus, si legatos violarit, aut aliud quid fecerit, quod inter hostes jus gentium damnat: dummodo inter easdem personas fiat compensatio, nec jus tertii cujusquam lædatur, ita tamen, ut subditorum bona, pro eo quod civitas debet, jure gentium obligata intelligantur.

d. c. 19. §.
15. 16. 17.
18. 19. n.
3. Ziegl. b.
i. aliter.

XIV. *An etiam illud, unde bellum est ortum?*

R. Non, sicut enim inter litigantes compensari non potest, aut actio, de qua lis est, aut litis damna & impensæ, ita nec manente bello compensari poterit, aut id, unde ortum est bellum, aut quicquid bellico jure gentium fieri solet. Negotii enim natura, ne nihil actum sit, ostendit, convenisse sepositis belli controversiis; nam alioqui nulla esset pactio, quæ non posset eludi.

d. c. 19. §.
19. in pr.
Str. 21.
ib. 24.

sex

CAPUT XX. ap. Grot.

De fide publica, qua bellum finitur, ubi de pacis pactione, de sorte, de certamine condito, de arbitrio, deditioe, obsidibus, pignoribus.

I. Quid sit fides publica.	bus etois jure belli datum sit, & sic ad reliquos civas non pertineat.
II. Quotuplex.	
III. Quenam sint principalia in pactionibus bellum finientibus.	XI. Quomodo sint interpretanda pacis conditiones.
IV. Quanam pactiones istas, que bellum finiant, inire possint.	XII. Quoy modis bellantes, quosa belli justitiam, in pacis conditionibus inser se quam maxime aequentur.
V. Quales res istis pactionibus subjiciantur. An rex per eas imperium aut ejus partem alienare possit.	XIII. An in dubio presumatur conventum, ut res maneant quo sunt loco.
VI. Quid ad id requiratur, ut vel totum imperium, vel ejus pars, valide alienari possit.	XIV. Quale tempus inspiciendum sit, si convenit de restituendis omnibus in eum, quo ante bellum fuerant, statum.
VII. An & quando bona regni alienari possint.	XV. An ex tali pacto restitui debeat populus, qui sui juris cum esset, sponte se alicui subjecit.
VIII. An successores semper ex promisso regis obligentur.	XVI. An damna bello data, si de iis nihil convenerit, utrimque remissa censentur.
IX. Quid rex in res singulorum, vi eminentis domini, statuere possit. An damnum in rebus subditorum eo jure datum rescirci debeat.	XVII. An ea que ante bellum debebantur.
X. An hoc damnum in re-	XVIII. An jus quod ante bellum

- bellum fuit: an pax, ante bellum publice debite, condonata censeatur.
- XIX.** An pax privatis debite.
- XX.** Quando tamen, quod ante bellum pretendebatur, remissum censeatur.
- XXI.** An post pacem factam capta reddenda sint.
- XXII.** Quomodo interpretanda sint passionis de reddendis bello captis.
- XXIII.** An fructus, & à quo tempore percepti, simul cum re sint concedendi.
- XXIV.** Nomina regionum restituendarum quomodo sint accipienda.
- XXV.** An qualitates prioris pacto expressæ in posteriori, quod ad prius relationem habet, repetitæ censeantur.
- XXVI.** An in pacto de faciundo, pro faciente sit habendus is qui facere voluit.
- XXVII.** An mora intra breve tempus purgari possit.
- XXVIII.** An in dubio interpretatio contra eum, qui conditiones elocutus est, fieri debeat.
- XXIX.** Quid sit ruptura pacis.
- XXX.** Quando & quot modis pax rupta censeatur; quomodo pacem rumpere & nocentem causam bello prebere differant.
- XXXI.** Quomodo rumpatur pax, faciendo contra id, quod omni paci inest.
- XXXII.** An, ubi socii nostri vim bellicam inferunt, pax rumpatur. Quid, si subditi nostri tale quid faciant: quid, si eorum factum probaverimus.
- XXXIII.** Quomodo id probatum censeatur per sententiam nostram, puniendi potentiam, & neglectum.
- XXXIV.** Quid, si subditi nostri aliis bellum gerentibus militent.
- XXXV.** Subditis nostris vis illata an pacem rumpat.
- XXXVI.** An per pacem liceat se suaque defendere.
- XXXVII.** An ultionem sumere, aut ablata per vim recuperare.
- XXXVIII.** Quid, si sint pirata vel similes, in quos iudicium postulari non possit.
- XXXIX.** Sociis vis illata an pacem rumpat. Quid, si in pace nominati non fuerint.
- XL.** Quomodo rumpatur pax faciendo contra id, quod in pace dictum est, & an semper propterea rumpatur.
- XLI.** Quid, si pax sit adjecta.
- XLII.** Quid, si necessitas aliqua conditionum adimplendi obstiterit.
- XLIII.** An pax, ab altera parte rupta maneat, si le-

- sus & innocens id velit.
- XLIV. Quomodo pax rumpatur, faciendo id, quod specialis pacis natura repudiat.
- XLV. Ex quibus actibus pax, amicitiae causa facta, praesumatur rupta.
- XLVI. An & quando belli exitus sortis aleae subjici possit.
- XLVII. An condicta certamina ad bellum finendum permissa sint.
- XLVIII. Quorum consensus ad tale certamen requiratur.
- XLIX. Quis in tali certamine dicatur victus.
- L. Quid, si victoria à neutro probari possit.
- LI. Quotuplici sint arbitri, quorum judicio bellum finiri potest.
- LII. An à tali arbitrio provocare liceat.
- LIII. In quo consistat arbitri officium.
- LIV. An arbitrium aliquando significet deditionem
- LV. Quale sit officium victoris in tales deditos. Quid, si sit deditio conditionata.
- LVI. Quae sint accessiones pactiorum. Qui obsides dari possint.
- LVII. Quid sit obses.
- LVIII. An dominus feudi vasallum obsidem dare possit.
- LIX. An civitas damnnum obsidi datum repensare debeat.
- LX. An interfici possit obses: an servus fiat.
- LXI. An ipsi fugere liceat.
- LXII. In unam causam datus obses, an in aliam retineri possit.
- LXIII. An mortuo eo, pro quo obses datus fuit, liberetur.
- LXIV. An rege mortuo, qui foelus fecit.
- LXV. An pignorum eadem sit ratio, quae obsidum.
- LXVI. An pignus semper sui possit.

I. Quid est fides publica?

Grat. l. 3.
c. 20. §. 1.

ꝛ. **F**ides publica est fides à persona publica data.

II. Quotuplex est?

d. c. §. 2.

ꝛ. Aut est expressa, aut tacita: utraque aut summarum potestatum, aut inferiorum. Quae summarum est potestatum, aut bello finem imponit, aut eo manente vim habet. In his, quae bel-

bellum finiunt, spectantur principalia & accessiones.

III. *Quenam sunt principalia?*

ꝛ. Principalia sunt ipsa, quæ bellum finiunt, sive actu suo, ut pactiones, sive ex consensu ad aliud relato, ut sortes, prælii exitus, arbitri pronuntiatio: quorum illæ seu sortes merè sunt fortuitæ, alia duo casum temperant cum viribus animi, aut corporis, ut prælii exitus: aut cum facultate judicante, ut arbitri pronuntiatio.

IV. *Quinam possunt pactiones inire, quæ bellum finiunt?*

ꝛ. Si quorum est bellum: rei enim suæ quisque est moderator. Unde sequitur, ut in bello utrinque publico hoc eorum sit, qui summi imperii exercendi jus habent. Regis igitur hoc erit in statu verè regio, modò is rex etiam jus habeat non impeditum vel naturali impedimento, quale est ætas, quæ iudicii maturitatem non habet, (quod in regnis aliquibus lege definitur, alibi ex probabilibus conjecturis, ut suprà diximus, erit æstimandum;) & mentis imminutio: vel morali, ut est captivitas, modo regnum ex consensu populi ortum habeat; non enim credibile est, à populo imperium dela-

d. c. 20. §. 1.

Grot. l. 3. c. 20. §. 1. 3. 4. Horn. l. 2. c. 5. §. 6. Ziegl. de jur. maj. l. 1. c. 20. §. 1. & 2.

Limn. in not. regn. Gall. c. 8.

Text. c. 20.
§. 11. &
seqq. paulo
aliter. Alber.
Gent.
l. 3. c. 14.
p. 595. &
f. 11.

tum ea lege, ut à non libero exerceri possit. Ergò & hoc casu imperii non quidem jus totum, sed exercitiò & quasi tutelâ, erit penes populum aut eum, cui id rex vel populus commiserit. De his tamen, quæ privatim sua sunt, si quid pepigerit rex captivus, ut & de regno patrimoniali, valebit; ita tamen, ut si enormiter læsus sit, possit in integrum restitui. Idem dicendum de rege, qui exul est, si obnoxius vivat, nam sunt & laxæ custodiæ. In procerum aut populi imperio, jus paciscendi erit penes majorem partem, ita ut etiã eos obligent, qui aliter fenserunt. In statu mixto penes eum, cui leges fundamentales hujus juris concedunt exercitium.

V. *Quæ sunt res pactioni subjectæ?*

d. c. 20. §.
5. Text. c.
20. §. 31.
& seqq.
Instr. Pac.
art. 10.
Conring. de
f. n. Imp. c.
19. Grot. l.
2 c. 5. §.
23.

R. Sunt res tam publicæ, quam privatæ. Imperium aut omne aut ejus partem reges, quales nunc sunt plerique, regnum non habentes in patrimonio, paciscendo alienare non valent. Imò, antequam regnum accipiant, quo tempore populus tanquam totum, ipsis tanquam partibus adhuc superior est, lege publica tales actus in futurum plane irriti reddi possunt, propter defectum facultatis, quam ta-

lis

lis rex non habuit: obligatur enim, quia per pactum ad eam servandam se obstrinxit, adeò ut nec ad id, quod interest, ipsius pactum obligationem pariat. Atque id populos voluisse credibile est, ne alioquin, si ad id quod interest, salva esset actio contrahentibus, subditorum bona pro debito regis caperentur, ac sic de non alienando imperio vana esset cautio.

VI. *Ut ergò in pactione pacis vel totum imperium, vel pars transeat, quid requiritur?*

R. Si regnum sit non patrimoniale, requiritur populi consensus; & si pars alienetur, etiam (ut alibi diximus) ipsius partis, quæ invita à corpore, cti coaluit, avelli nequit. Sed pars ipsa tamen valide in se imperium transcribet, sine populi consensu, in summa atque aliàs inevitabili necessitate, quia eam potestatem credibile est exceptam fuisse, cum societas civilis coita est.

VII. *Quid dicendum de bonis regni?*

R. In regno patrimoniali alienari possunt, secus quàm in non patrimoniali, nisi diserte id appareat ex primitiva lege aut more, cui contradictum nunquam est, ut olim in Impe-

Grot. d. c. 20. §. 5. l. 2. c. 6. §. 3. & 4. & ibi not. Text. c. 20. §. 35. aliter. l. 2. c. 6. §. 8. in fin. & ibi not.

Grot. l. 3. c. 20. §. 5. n. 4. l. 2. c. 6. §. 11. & ibi not. Gabr. de jur. quest. non toll. quest. 8. aliter. & Text. c. 20. §. 23.

rio Romano-Germanico.

VIII. *An successores obligantur ex promisso regis?*

Grot. l. 3.
c. 20. §. 10.
§ 1. 2. c. 14.
§. 7.

Re. Affirmatur, quatenus obligandi potestas, ut alibi diximus, sub imperio comprehensa est.

IX. *Quid in res singulorum possunt pacis causa statuere, qui reges sunt, nec in res subditorum aliud jus habent, quam regium?*

Grot.
d. c. 20. §.
7. Bochl.
not. Imp.
18. § in
Grot. l. 1.
c. r. §. 6.
Text. c. 20.
§. 28. Instt.
Pac. art.
11.

Re. Res subditorum sunt sub eminenti dominio civitatis, ita ut civitas, aut qui civitatis vice fungitur, iis rebus uti, easque etiam perdere & alienare possit, non tantum ex summa necessitate, quæ privatis quoque jus aliquod in re aliena concedit, sed ob publicam utilitatem, cui privatas cedere, illi ipsi voluisse censendi sunt, qui in civilem coetum coiverunt. Sed addendum, ut si fieri possit, à civitate hoc damnum, quod propter alios sentiunt, ipsis resarciatur.

X. *At damnum hoc jure belli datum est, & sic ad civitatem non pertinet?*

d. c. 20. §.
8. § 9.

Re. Jus hoc belli populos alios spectat, partim & hostes inter se, non cives inter se, qui cum socii sint, æquum est, ut communia habeant damna, quæ societ-

focietatis causa contingunt. Nec interest, an res, quæ ipsis est ablata, sit acquisita ex jure gentium, an ex jure civili; nam dominium, ex qualicunque causa ortum sit, suos semper habet effectus ex jure naturali: & hinc in omnes æquale est jus regis, & sine causa subditis auferri non potest. Licet autem ad hoc eminentis domini exercitium justa causa requiratur, externis tamen, qui cum rege contrahunt, nudum regis factum sufficit, cum ob præsumptionem quam secum adfert dignitas personæ, tum etiam ob gentium jus, quod bona subditorum obligari ex facto regis patitur.

XI. *Quomodo sunt interpretandæ conditiones pacis?*

℞ Quò quid plus habet favoris, ut alibi dictum, eò laxiùs accipiendum: quò longius abit, eò restrictiùs. Hinc si jus naturæ merum spectemus, maximus favor in eo est, ut suum quisque consequatur, & qui justa arma habuit, ut id consequatur, ob quæ arma sumfit, & damna sumtusque recuperet; non item ut vindictæ nomine quicquam lucretur; id enim est odiosius. Sin jus gentium spectemus, quia ad pacem veniri vix solet injuriæ confessione, ea

d. c. 20. §.
11. Alber.
Gent. l. 2.
c. 4. p. 591.
Text. c. 20.
§. 40.

fumitur interpretatio in pactis, quæ partes, quoad belli justitiam, quam maximè æquat.

XII. Quot modis hoc solet fieri?

Grot. d. c.
20. §. 11.
n. 2.

℞. Duobus maxime modis: aut ut quarum rerum turbata bello possessio est, ex formula juris antiqui componatur; aut ut res maneant, quo sunt loco.

XIII. In dubio quodnam ex his duobus præsumitur?

d. c. 20 §.
12. Text. c.
20. §. 44.

℞. In dubio magis est, ut præsumatur posterius, quia facilius est, & nullam inducit mutationem.

XIV. Quando possessio restituitur in statum in quo fuit ante bellum, quale tempus inspiciendum?

Grot. d. c.
26. §. 13.
§. c. 9. §. 6.
n. 2.

℞. Ultimam, quod fuit ante bellum; ita ut privatis dejectis interdicto, aut vindicatione, apud judicem experiri liceat.

XV. Quid, si quis sui juris populus sponte se bellantium alteri subjecerit?

d. c. 20. §.
14. Ziegl.
b. c. §. 14.

℞. Ad eum hæc restitutio non porrigetur, quia ad ea tantum pertinet, quæ vi metuve facta sunt, aut alioqui dolo non nisi in hostem licito.

XVI. Quid, si de damnis nihil convenerit?

℞. Omni

R. Omni pace id actum censeretur debet, ut quæ bello data sunt damna, eorum nomine actio non sit: quod de damnis, etiam privatim à militibus hostis nostri acceptis, intelligendum est; nam & hæc belli sunt effecta. In dubio enim ita censentur contrahere voluisse bellantes, ut neuter iniustitiæ damnaretur.

Grot. d. c. 20. §. 15.
Ziegl. b. l. Schüz. vol. 2. Ex. 13. tb. 6.
Boecl. de amnest. c. 1. §. 2.

XVII. *An ea, quæ cæperunt deberi belli tempore, censentur condonata?*

R. Non, nam hæc non belli jure quæsitæ sunt, sed bello tantum exigivetita: itaque sublato impedimento, vim suam retinent.

d. c. 20. §. 16. Hahn. ad §. de indaganda, I. P. art. 8.

XVIII. *Quid dicendum de jure, quod ante bellum fuit?*

R. Jus quod ante bellum fuit, quam nemini facile ademptum censeretur debeat (hanc enim ob causam maxime, ut sua tenerentur, respUBLICÆ civitatesque constitutæ sunt) intelligendum id tamen de eo jure, quod ex rerum inæqualitate nascitur, sive in dominio, sive in contractibus, sive in delictis. De jure ad poenas & vindictam non æque: nam id jus, quatenus inter ipsos reges aut populos versatur, remissum idè censeretur debet, ne pax non satis pax sit, si veteres ad bellum causas

d. c. 20. §. 16. in med. Hahn. d. l. Grot. l. l. c. 2. §. 1. n. 5.

Marius
& Box-
horn. de
Amnest. in
princ.

fas relinquat. Quare & ignorata hic
venient sub verbis generalibus: nam
optimæ sunt conciliationes, quæ iram
& offensarum memoriam delent.

XIX. *Quid, si privati jus ad pœnam
ante bellum habuerint?*

Grot. d. c.
20. §. 18.

ꝛ. De privatorum jure ad pœnam
non tanta est ratio, ut remissum cen-
seatur, quia sine bello judiciis expe-
diri potest: tamen cum hoc jus non ita
nostrum sit, ut illud quod ex vera inæ-
qualitate nascitur, & pœnæ semper a-
liquid odii habeant, levis verborum
conjectura sufficiet, ut hoc quoque
donatum intelligatur.

XX. *An jus, quod ex vera inæquali-
tate nascitur, & ante bellum fuit,
nunquam videtur condonatum?*

d. c. 20. §.
19. Text. c.
23. §. 44
& 45.

ꝛ. In privatorum jure firmè tenen-
dum est, quod non censeatur adem-
tum seu condonatum: in jure autem
regum aut populorum facilius est, ut
condonatio aliqua intelligatur facta, si
jus de quo agitur, non liquidum erat,
sed in controversia positum. Beni-
gnum enim est credere, id actum esse,
ut belli semina evellerentur.

XXI. *Quid juris, si post perfectas pa-
ctiones capta quædam sint?*

Grot. d. c.
20. §. 20.
c. 21. §. 5.
l. 2. c. 17.
§. 1.

ꝛ. Reddenda esse satis constat: sub-
latum

latum enim jam erat belli jus.

XXII. *Quomodo pactiones interpretanda, quæ sunt de reddendis his, quæ bello capta sunt?*

R. Latius sunt interpretandæ pactiones, quæ mutuæ sunt, quàm quæ claudicant, quia in illis par est utriusque conditio, secus quàm in his. Deinde quæ de hominibus agunt, plus favoris habent, quàm quæ de rebus; & inter eas, quæ de rebus, hæ quæ de agris, plus quàm quæ de rebus mobilibus agunt; & quæ de his, quæ penes publicum sunt, plus quàm quæ penes privatos; & inter eas, quæ penes privatos sunt, plus illæ, quæ reddi jubent lucrativo titulo possessa, quàm oneroso, ut quæ emtionibus, quæ dotibus tenentur.

XXIII. *Quid juris est de fructibus?*

R. Cui pace res conceditur, eidem & fructus conceduntur, à tempore concessionis, non retrò: hi enim, ut alibi dictum, pertinent ad possessorem priorem.

XXIV. *Si regio sit restituenda?*

R. Nomina regionum accipienda sunt ex usu præsentis temporis, non tam vulgi, quàm peritorum: nam à peritis negotia talia tractari solent.

XXV. *Quid juris, si pactio se referat*

d. c. 20. §. 21. Gudel. de pac. c. 5. Schutz. vol. 2. Ex. 13. Rbet. de pac. c. 5. §. 26. Text. c. 20. §. 40. & seqq.

Grot. d. c. 20. §. 22. Ziegl. b. d. l. aliter.

Grot. d. c. 20. §. 23. l. 2. c. 9. §. 11. n. 4. Conring. de fin. Imp. c. 1. & 2. Rbet. de pace, c. 5. §. 14. Schutz. d. Ex. tb. 7.

rat ad pactiōem antecedentem?

R. Quoties relatio fit ad pactum antecedens aut vetus, toties repetitæ censentur qualitates aut conditiones priori pacto expressæ.

Grot. l. 3.
d. c. 20. §.
24.

XXVI. Si pactum sit de faciendo?

d. c. 20. §.
24.

R. Pro faciente habendus, qui facere voluit, si per alterum, quicum controversia est, stetit quominus fieret.

XXVII. An mora purgari potest intra breve tempus?

d. c. 20. §.
25. Puf. l.
8. c. 8. §. 4.
Ziegl. h. l.
aliter. §
Schutz.

R. Jure stricto non potest, nisi improvisa necessitas impedimento fuerit.

Ex. tb. 14.
lit. c.

XXVIII. Si pacti sensus plane dubius sit?

d. c. 20. §.
26. Str.
Ex. 6. tb.
52.

R. Magis est, ut contra eum fiat interpretatio, qui condiciones elocutus est, quod esse solet potentioris. Habet enim, quod sibi imputet, qui non apertius locutus est: alter autem, quod plures sensus recipit, id suo jure accipere potest in partem sibi utiliore.

XXIX. Quid est ruptura pacis?

Text. c.
22. §. 1.
Schutz. d.
Ex. 13. tb.
14.

R. Est injusta contraventio, qua pax ab altera parte violatur.

XXX. Quando & quot modis pax rupta censetur?

Grot. h. c.
20. §. 27.

R. Tribus modis, aut faciendo contra

tra

tra id, quod omni paci inest, aut contra id, quod in pace dictum est aperte, aut contra id, quod ex pacis cujusque natura debet intelligi. Unde patet differentia inter rumpere pacem & novam causam bello præbere: quod magnum usum habet, tum ad committendam poenam à peccante, tum ad liberandam in cæteris fidem ejus, in quem peccatum est.

XXXI. *Quando fit contra id, quod omni paci inest?*

R. Si vis bellica inferatur, ubi nulla nova subest causa, quæ si probabiliter adferri potest, satius est injustitiam sine perfidia, quàm cum perfidia admissam credi.

d. c. 20. §.
28. Alber:
Gent. l. 3.
c. 24 p.
703. Text.
c. 22. §. 4.
seqq.

XXXII. *A quibus illata vis armata pacem solvit?*

R. Si socii tale quid fecerunt, rumpunt pacem, si manifestè appareat, hoc fuisse actum: aliàs credi non debet; est enim enorme, & communi facientium voto non convenit; ergò in eos, qui vim intulerunt, non autem in eos, qui non adjuverunt, erit bellus. Si subditi quid fecerunt sine jussu publico, civitas non tenetur, nisi factum privatorum probaverit: ad quod tria requiruntur, scientia, puniendi

d. c. 20. §.
29. & 30.
Schutz.
Exc. 13. sb.
14. lit. d.
Alber.
Gent. l. 3.
c. ult. p.
705.

potentia, & neglectus.

XXXIII. *Quomodo hæc tria probantur?*

Græc. d. c.
20. §. 30.
l. 2. c. 21.
§. 2. §
seqq.

R. Scientiam evincunt facta manifesta & denunciata. Potentia præsumitur, nisi defectio appareat. Neglectum ostendit elapsum temporis spatium, quale in quaque civitate ad crimina punienda sumi solet.

XXXIV. *Quid juris, si alicujus subditi non per se arma moveant, sed aliis bellum gerentibus militent?*

d. c. 20. §.
31.

R. Verius est, & hoc permittendum non esse, nisi probabilibus argumentis appareat actum aliud, ut nunc interdum fieri solet.

XXXV. *Quibus illata vis armata pacem rumpit?*

d. c. 20. §.
32. Text. c.
22. §. 14.
Schutz. d.
Ex. tb. 14.

R. Pax rupta censeri debet, non modò, si toti corpori civitatis, sed & si subditis vis armata inferatur, sine nova causa. Nam, ut omnes subditi tuti sint, pax inicitur: est enim pax actus civitatis pro toto & pro partibus.

XXXVI. *Si causa nova subsit, an se licet defendere?*

d. c. 20. §.
32.

R. Per pacem licebit se suaque defendere; naturale enim hoc est, arma armis repellere. Ideò abdicatum inter pares non est, ut facilè credatur.

XXXVII.

XXXVII. *An ulcisci licet?*

R. Ulcisci aut ablata recuperare per vim non licebit, nisi postquam iudicium erit negatum: hæc enim res moram fert, illa non.

XXXVIII. *At si subditorum quorundam ita sit perpetuum maleficium, ut quod faciunt, id credendi sint omnino facere rectoribus suis improbantibus, & iudicium in eos postulari non possit, ut sunt piratæ?*

R. Ab his & res recuperare, & ultionem exposcere licebit, tanquam à deditis propter delictum. At alios innocentes eo nomine armis impetere, id verò est contra pacem.

XXXIX. *Quid, si vis inferatur sociis?*

R. Vis armorum sociis illata pacem rumpit, si in pace comprehensi sint, licet ipsi focii non pepigerint, sed alii pro ipsis: modò postea pacem ratam habuerint. Aliorum sociorum, ut & cognatorum & affinium, qui nec subditi sunt, nec in pace nominati, separata causa est: nec ad pacem ruptam vis in eos trahi potest, licet eo nomine ex nova causa bellum suscipi possit.

XL. *Quomodo rumpitur pax, faciendo contra id, quod in pace di-*

L I etum

Actum est ?

Grot. b. c.

23. §. 34.

§ 35.

Schutz. d.

Ex. 13. tb.

14. lit. e.

§ f. Text.

c. 22. §. 19.

in med. §

§. 8. & 9.

R. Rumpitur, sive faciamus quod non facere debemus, sive non faciamus, quod & cum oportet: sive fiat contra capita majoris sive minoris momenti. Satis enim magna, ut serventur, videri debent, quæ pace comprehensa sunt. Sed quo magis paci caveatur, consultum erit, ut capitibus minoris momenti adjiciatur, ut si quid adversus ea factum erit, id pacem non rumpat: aut ut arbitri prius adeantur, quàm arma inferri liceat.

XLI. *An censetur hoc actum, si pœna sit adjecta?*

Grot. b. c.

20. §. 36.

Puf. l. 8.

c. 7. §. 12.

in fm.

R. Videtur hoc actum ob negotii naturam, quamvis interdum possit esse electio ejus, cui injuria est facta, pœnam malit, an à transactione recedere.

XLII. *Quid, si necessitas aliqua in causa sit, quo minus pars una impleat id, quod promissum est?*

Grot. b. c.

20. §. 37.

R. Si adsit necessitas, puta si respicerit, aut ablata sit, sine facto ipsius, aut factum redditum sit alio eventu impossibile, pax quidem rupta non censebitur, quia non solet pendere à conditione casuali. Sed tamen alter
opra-

optabit, an expectare malit, si quæ spes sit, impleri promissum seriùs posse, an æstimationem accipere, an verò mutuis præstationibus isti capiti respondentibus, aut æquum valentibus liberari.

XLIII. *An, postquam pax est rupta, pars innocens adhuc stare potest paci?*

R. Pacem quidem non rumpit, qui pactis simpliciter factis posterior non stat; neque enim tenebatur, nisi sub conditione; interim tamen, post læsam fidem, integrum est innocenti pacem servare, quia contra obligationem faciendo nemo se obligatione eximit; & si additum sit, ut tali facto pax rupta habeatur, adjectum id censeri debet in commodum innocentis duntaxat, si eo uti velit.

XLIV. *Quomodo rumpitur pax faciendo id, quod specialis natura pacis repudiat?*

R. Si pax sub lege amicitiae contracta sit, rumpitur per ea, quæ fiunt contra amicitiam: quod enim inter cæteros solius amicitiae officium exigeret, hic etiam pacti jure præstandum est. Sed hic quoque detrahenda, quantum fieri potest, facto invidia. Itaque per-

Grot. b. c.
20. §. 28.
Text. c.
22. §. 25.

Gr t. b. c.
20. §. 40.
Alber.
Gent. p.
693.
Schutz. d.
Ex. 13. th.
14. lit. c. in
med Grot.
b. c. 20. §.

40. n. 2.
Text. c. 22.
§. 15. Alb.
Gent. p.
601. Bet-
lin. de re
milit. tr.
10. tit. 2.

sonæ, quamvis conjunctæ aut subditæ facta injuria, ipsi quicum pax inita est, facta non censebitur, nisi apertè in ipsius sugillationem facta sit. Sic adulterium aut stuprum libidini potius, quam inimicitiae imputabitur, & invasio rei alienæ novæ potius cupiditatis reum faciet, quàm fidei læsæ.

XLV. *Quinam ergò sunt actus, ex quibus præsumitur, contra pacem, amicitiae causa contractam, esse factum?*

Grot. b. c.
20. §. 40.
n. 3. l. 2. c.
2. §. pen.
c. 22. §. 5.
n. 2.

ꝛ. Varii sunt; huc referuntur atrocitates minæ, nulla nova causa præcedente, arces in finibus structæ, non tuendi, sed nocendi causa, insolita copiarum conscriptio, si justis satis indicis appareat, in non alium hæc, quàm in eum, quicum pax facta est, comparari. Sic oppida aut magnos coetus, qui civitatis partem integrantem faciunt, recipere non licet, neque magis eos, qui ex sacramento, aut aliter, ministerium au servitutem debent. Subditos tamen singulos, qui ex altera ditione in alteram migrare volunt, suscipere, non est contra amicitiam: neque enim naturalis tantum, sed & favorabilis est ista libertas. Huc refertur per fugium exilibus datum; nam in exules nullum jus civitati.

Grot. b. c.
20. §. 41.
n. 1. §. 2.
§. 1. 2.
c. 5. §. 24.
Inst. Jur.
Publ. p.
589.

Grot. l. 2.
c. 5. §. 25.

XLVI.

XLVI. *Quando sortis aleæ potest
subjici belli exitus?*

ꝛ. Si vera æstimatione, qui injusto bello impetitur, tantò sit inferior, ut resistendi nulla spes sit, videtur fors offerri posse, ut certum periculum incertò evadat; hoc enim est de malis minimum. Aliàs tum demum fors est permessa, quoties de re agitur, in quam plenum habemus dominium; quod de subditorum vita, pudicitia, libertate & similibus dici non potest.

Grot. b. c.
20. §. 42.

XLVII. *An prælia, quæ definito numero condicuntur, belli finiendi causa permessa sunt, puta inter singulos utrinque, inter binos, inter ternos &c.?*

ꝛ. Certamen tale justum ac pium est, si alioqui omninò expectandum sit, ut qui injustam fovet causam, victor sit futurus, cum magna innocentium strage; tunc enim nihil imputandum est ei, qui mavult ea ratione certare, quæ spem ipsi maximè probabilem ostentat.

Grot. b. c.
20 §. 43.
Osiand. bic,
& ad l. 2.
c. 23. §. 10.

XLVIII. *Ut hæc pæctio valeat,
quid requiritur?*

ꝛ. In regno non patrimoniali requiritur & populi, & si qui nati jus ad successionem habent, consensus; in re-

Grot. b. c.
20. §. 44.
Puf. l. 8.
c. 8. §. 5.
Röet. de
pace c. 4. 11.

gno patrimoniali regis, qui sic in prælii exitum conjicit controversiam, consensus sufficit. Jus enim suum quisque sibi adimere potest, non autem alterius, sine ejus consensu.

XLIX. Quis in tali prælio dicitur victus?

Grot. b. c.
20 §. 45.
Puf. d. l.

ꝛ. Victus non potest videri, nisi qui aut occubuit, aut in fugam datus est. Sic, in fines se aut oppida recipere, victi signa sunt. Illa vero, spolia legere, cadavera ad sepulturam concedere, prælio iterum laceffere &c. per se nihil probant, nisi quatenus cum aliis indiciis valent ad docendam hostium fugam. Et certè, qui loco cessit, in dubio magis est, ut fugisse credatur.

L. Quid juris, si victoria firma non adsint argumenta?

Grot. d. c.
§. 44. n. 3.

ꝛ. Res manet eo loco, quo ante prælium fuit; & aut ad bellum, aut ad novas pactiones veniendum est.

LI. Quot aplices sunt arbitri, quorum judicio bellum finitur?

Grot. b. c.
20 §. 45.
l. 2. c. 23.
§. 8. & ibi
not.

ꝛ. Arbitrorum duo sunt genera, unum ejusmodi, ut sive æquum, sive iniquum pronuncient, parere debeamus: quod observatur, cum ex compromisso ad arbitrum itum est; alterum ejusmodi, ut ad boni viri arbitrium

trium redigi debeat, & ut fiat conciliator tantum. Utrovis modo arbiter summi potest, aut ad bellum evitandum, ut supra diximus, aut ad finiendum; hic sumitur ille, cujus dicto parendum omnino sit.

LII. *An à tali arbitrio provocare licet?*

R. Non; nulla enim hic est potestas superior, quæ promissi vinculum aut impediatur, aut solvat. Standum ergo omnino, sive æquum, sive iniquum pronunciaverit. Aliud enim est de arbitri officio, aliud de compromittentium obligatione quærere.

Grot. b. c. 20. §. 46. n. 2. Puf. l. 5. c. 12. §. 4. & seqq.

LIII. *Quodnam est officium arbitri?*

R. Officium arbitri interdum est instar officii judicis, ut cogatur præcise secundum legem judicare: interdum habet laxiorem potestatem, ita ut omne possit, quod rectius fit, quàm non fit, etiam extra justitiæ propriæ dictæ regulas. Qui summam potestatem obtinent, cum judicem communem non habeant, arbitrum censendi sunt adstrinxisse iis regulis, quibus judicis officium adstringi solet. Illud tamen observandum est, arbitros lectos à populis, aut à summis potestatibus, de principali negotio pronunciare debere,

Grot. d. c. 20. §. 17. Seburtz. vol. 2. Ex. 13. th. 4.

Grot. d. c. §. 48. Boech. quies in turb. p. 222. & seqq.

L1 4 non

Ziegl. b. l. non de possessione. Et ideò dum causa
aliter. cognoscitur, nihil est innovandum,
 tum ne præjudicium fiat, tum quia
 difficilis est recuperatio.

LIV. *Estne adhuc aliud genus
 arbitri?*

Grot. d. c.
 20. §. 49.
 & c. 11. §.
 18. c. 15.
in fin.

R. Affirmatur, cum quis ipsi hosti
 de se arbitrium permittit: quæ est de-
 ditio pura, subditum faciens eum, qui
 se dedit; ei verò, cui fit deditio, sum-
 mam deferens potestatem. Sed hic
 quoque distinguendum est, quid vi-
 ctus pati debeat, & quid victor jure,
 quid salvo omni officio facere possit,
 quid denique eum maxime deceat.
 Victus post deditionem nihil non pa-
 tiendum habet: quippe jam subditus,
 & si jus belli externum respicimus, eo
 est loco, ut ipsi nihil non eripi possit,
 etiam vita, etiam libertas personalis,
 multò magis bona, non publica tan-
 tum, sed & singulorum.

LV. *Ne victor quid injuste faciat,
 quid spectandum?*

Grot. h. c.
 20. §. 50.

R. Spectare primum debet, ne quem
 occidat, nisi id suo facinore meritum:
 sic & ne cui quicquam auferat, nisi in
 justam poenam. Intra hunc autem mo-
 dum, quantum securitas patitur, ad cle-
 mentiam & liberalitatem propendere
 fem-

semper honestum est, interdum pro circumstantiis, etiam ex morum regula, necessarium. Et huc pertinet illud Senecæ: *clementia liberum arbitrium habet: non sub formula, sed ex æquo & bono judicat, & absolvere illi licet, & quanti vult taxare litem.* Neque refert, an dedens dicat, se dedere alterius sapientiæ, an moderationi, an misericordiæ, *auff Genad und Ungenad*: hæc enim omnia blandimenta sunt, res manet, ut victor arbiter fiat. Secus, quam quando deditiones sunt conditionatæ, quæ aut singulis consulunt (ut quibus vita salva, aut corporum libertas, aut quædam bona excipiuntur) aut universitati: quarum nonnullæ etiam mixtum quoddam imperium induere possunt.

Grot. d. a.
§. 51.

LVI. *Quænam sunt accessiones pactionum?*

ꝛ. Obsides & pignora. Obsides dantur aut sua voluntate, aut ejus, qui imperium habet: nam in summo civili imperio comprehenditur & jus in actiones subditorum, ut in bona. Et si plures sint, qui ire possunt, danda est opera, ut forte res dirimatur.

Grot. d. a.
§. 52.

LVII. *Quid est obses?*

ꝛ. Obses est, qui fidei publicæ ser-

Alber.
Gent. p.
394.

vandæ causa, principi aut duci exercitus datur.

LVIII. *An dominus feudi vasallum potest obsidem dare?*

Grot. b. c.
20. §. 52.
in fin.

R. Si vasallus idem sit subditus, dominus potest, etiam invito vasallo; si non sit subditus, non potest; neque enim reverentia, aut obsequium, quæ debet, hucusque pertingunt.

LIX. *Si obses aliquod damnum patiatur, quid juris?*

Grot. d. c.
§. 52. Puf.
l. 8. c. 2. §. 6.

R. Civitas aut ejus rector tenebitur illud incommodum ei, qui patitur, aut proximis, repensare.

LX. *An interfici potest obses?*

Grot. b. c.
20. §. 53.
c. 4. §. 14.
Schütz. Ex.
13. th. 12.
lit. g. aliter.

R. Jure gentium externo potest, quia hostis manet, & ex ejus civitate; non autem interno, nisi par ipsius culpa accedat. Servi quoque non fiunt: imò & jure gentium bona habere & hæredibus relinquere possunt.

LXI. *An fugere obsidi licet?*

Grot. b. c.
20. §. 54.
Osiand. b.
l. Gail. de
pace publ.
l. 2. c. 2. n. 2.
aliter.

R. Non licet, si ab initio aut postea, quo laxius haberetur, fidem dederit. Alioqui non videtur is animus fuisse civitatis, obligandi civem, ne aufugeret, sed hosti dandi facultatem, qualis vellet custodiæ.

LXII. *Si obses sit datus in unam causam, poteritne retineri in aliam?*

R. Odio-

℞. Odiosa est obsidum obligatio, Grot. b. c. §. 55. tum quia libertati inimica, tum quia ex facto alieno venit. Ideoque stricta interpretatio hic locum habet, & in unam causam datus, in aliam retineri ut obses non potest. Sed, si in alia causa fides jam violata sit, aut contractum debitum, retineri potest, non ut obses, sed eo gentium jure, quo subditi ex facto imperantium detineri possunt per androlepsiam: quod ipsum tamen ne fiat, caveri potest adjecto pacto de reddendis obsidibus, ubi id, cujus nomine dati erant, impletum fuerit.

Grot. b. c. §. 55. c. 2. §. 3. & 5. Alber. Gent. p. 398. & seqq.

LXIII. *Quid, si obses detur, ut alterum captivum aut obsidem redimat?*

℞. Eo mortuo liberatur: nam in illo, Grot. b. c. §. 56. dum moritur, jus pignoris extinctum est, ut in captivo redempto.

LXIV. *Rege, qui foedus fecit, mortuo an adhuc tenetur obses?*

℞. Si foedus fuerit reale, obses adhuc tenetur; si fuerit personale, non tenetur. Nam accessoria non possunt efficere, ut in principalium interpretatione à regula recedatur, sed ejus naturam & ipsa sequi debent.

Grot. b. c. §. 57. l. 2. c. 16. §. 16. Tabor. de oblig. succes. c. 5. n. 14. Alber. Gent. p. 399.

LXV. *An pignorum eadem est ratio, quæ*

quæ obsidum?

Grot. b. c.
§. 59. Alber.
Genit.
d. p. 399.
Forst. ad
Tacit. p.
229.

R. Commune habent cum obsidibus, quod ex alio jam debito retineantur, nisi data fides obstet: proprium, quod quæ de iis est pactio, non tam strictè sumatur, quam illa de obsidibus; neque enim æquale est odium, res quippe natæ sunt, ut teneantur, non & homines.

LXVI. *An pignus perpetuè potest lvi?*

Grot. l. c.
§. 60. l. 1.
c. 4. §. 15.

R. Multi affirmant, & nullum tempus efficere posse putant, ne luitio sit pignoris, si id præstetur, pro quo pignus suppositum est: nisi certæ conjecturæ aliam interpretationem exprimant; ut si quis luere cum vellet, impeditus id silentio transmisisset tanto tempore, quod ad consensus conjecturam sufficere possit.

CAPUT XIV.

*seu*CAPUT XXI. *ap. Grot.*

De fide manente bello, ubi de induciis, comæatu, captivorum redemptione.

I. *Quid sint induciæ.*II. *Quotuplices*III. *An nova belli indictione opus sit, tempore induciarum finito.*IV. *An, si pactis tale quid*

convenerit, & induciæ fuerint longiores, potius pax censeatur, quam induciæ.

V. *An dies, induciis adscriptus, exclusus an compre-*

- prebensus intelligatur.
- VI. *A quo tempore inducie obligare incipiant: an ubique obligent.*
- VII. *Quantum per inducias liceat.*
- VIII. *An ultrò citròque ire & redire.*
- IX. *An, iis durantibus, interius recedere cum exercitu liceat: an mania reficere & militem conscribere.*
- X. *An, corruptis hostium praefidiis, loca invadere.*
- XI. *Quid, si loca fuerint derelicta.*
- XII. *An dimittendus sit, qui circa induciarum exitum, vi majore retentus, recedere antea non potuit.*
- XIII. *Quot modis finiantur induciae.*
- XIV. *Quomodo violatione: an laeso hoc in casu liberum sit, statim ad arma venire.*
- XV. *Quid, si poena addita à violante soluta sit.*
- XVI. *An per privatorum facta rumpantur induciae.*
- XVII. *An extra inducias sit jus commeandi, seu salvi conductus.*
- XVIII. *Quid sit jus commeandi.*
- XIX. *Quotuplex.*
- XX. *Militibus concessus commeatus, an etiam ad duces porrigatur.*
- XXI. *An sub itu etiam comprehendatur reditus.*
- XXII. *Qui abire potest, an etiam redire, & qui venire, an mittere, vel saepius venire possit.*
- XXIII. *Commeatus patri concessus, an ad filium extendatur, an ad famulum unum vel alterum.*
- XXIV. *An ad bona; an ad comites omnes, vel eos, qui alterius sunt gentis, in commeatus concessione non expressa.*
- XXV. *An jus commeandi morte concedentis extinguatur.*
- XXVI. *Quid, si ad beneplacitum concedentis fuerit concessum.*
- XXVII. *An leges, quae captivos redimi vetant, semper sint justae.*
- XXVIII. *An jus exigendi à captivo pretium redemptionis in alium transcribi possit.*
- XXIX. *An idem pluribus redemptionis pretium debere possit.*
- XXX. *An conventio de pretio facta rescindi possit ob ignoratas captivi divitias.*
- XXXI. *An pecunia à captivo celata ei prodesse possit ad redemptionem.*
- XXXII. *An pretium conventum, & ante mortem non solutum, ab haerede debeat.*
- XXXIII. *An dimissus, ut alterum liberet, eo mortuo, nec liberato, in carcerem redire debeat.*

I. *Quid sunt induciæ?*

Ziegl. de
jur. maj.
l. 1. c. 39. §.
2. in fin.
Grot. l. 3.
c. 21. §. 1.
n. 1. aliter.

R. **I**nduciæ sunt status belligerantium, quo (manente bello) bellicis actibus, ad tempus, ex conventionione, abstinendum est.

II. *Quotuplices sunt?*

Horn. l. 2.
c. 5. §. 6.
Grot. l. 3.
c. 21. §. 1.
n. 3. & 4.
Alber.
Gent. l. 2.
c. 12. p.
302. Puf.
l. 8. c. 7. §.
4.

R. Duplices esse possunt, scil. ratione temporis, vel longiores vel breviores. Dari enim possunt in horas, in paucos dies, in annos, etiam viginti, triginta, quadraginta, etiam centum; licet hæ longiores induciæ propiùs ad pacem accedant: & in his idem ferè, quod de pacis tempore dictum est, valet, non ex vi vocis, sed mentis certa collectione. Sic etiam ab objecto dividi possunt, ut si ad certos actus concedantur. Non autem videntur rectè dividi in expressas & tacitas: quia licet, tempore induciarum finito, partes se invicem non laceffant, hoc tamen non fit cum mutua obligatione; sed cuicumque liberum est redire ad actus bellicos, quando ipsi visum fuerit.

III. *Tempore induciarum finito, an nova opus est indiçtione?*

Grot. b. c.
21. §. 3.
Puf. l. 8.
c. 7. §. 6.

R. Non; nam sublato impedimento temporali, ipso jure se exferit status belli, non mortuus, sed sopitus, ut domi-

mi-

minium & patria potestas in eo, qui à furore convaluit : nisi pactis aliter convenerit, & induciæ fuerint longiores; in his enim, si non necessum, tamen decorum est, ut iis elapsis fiat indictio conditionata.

IV. *At hoc in casu, ubi aliter convenit (quia opus est nova indictio-
ne) induciæ potiùs sunt pax?*

ꝛ. Non; quia utrique parti relicta est facultas, citra novam causam, bellum repetendi, secus quàm ubi pax facta est.

Grot. b. c.
21. §. 3.
Ziegl. de
jur. maj.
l. 1. c. 39.
§. 3. in firm.
Text. c. 1.
§. 19. Car-
dinal.
Montica
Lucubr.
Vatic. l.
27. tit. 2. n.
15. aliter.

V. *Utrum, ad quem diem, aut men-
sem, aut annum, dictum est, dura-
turas inducias, is dies, mensis aut
annus exclusus, an comprehensus
intelligitur?*

ꝛ. Magis naturale est, ut terminus sit pars rei, imprimis ubi temporis productio favorem in se habet, ut in induciis, quæ humano sanguini parcunt. Imò, propter eandem rationem, videtur comprehendi etiam dies, à qua incipiunt; nam hæc etiam est pars rei, & idem favor militat.

Alber.
Gent. l. 2. c.
12. p. 306.
Ziegl. ad
Grot. l. 3.
c. 21. §. 4.
Text. c. 19.
§. 22. Puf.
l. 8. c. 7. §. 8.

VI. *A quo tempore induciæ obligant?*

ꝛ. Statim obligant contrahentes, ex quo contractus absolutus est: at subditos utrinque obligant cum effectu, ubi

Alber.
Gent. d. l.
Grot. l. 3.
c. 21. §. 4.

n. 2. § 3.
aliter.
Grot. h. c.
21. § 5.
Schutz.
vol. 2. Ex.
13. ib. 16.
lit. k. Text.
6. 19. § 20.

Puf. l. 8.
c. 7. § 3.
in fin.

ubi publicatæ sunt, & ad notitiam subditorum pervenerunt. Hinc, si publicatio uno tantum loco facta sit, ea non per omnem ditionem eodem modo se exferit, sed per tempus sufficiens ad perferendam ad singula loca notitiam. Quare, si quid interea à subditis contra inducias factum fuerit, ipsi quidem à poenis immunes sunt, sed tamen res captæ restituendæ sunt, si extent, aut si sint consumptæ, id quò facti sunt locupletiores. Cæterùm, licet longiores induciæ regulariter completantur omnes pacifcentium ditiones, tamen in imperio latè patenti conveniri potest, ut certis in locis tantùm induciæ observentur, in aliis autem bellum maneat, e. g. populi Europæ, qui in India orientali aut occidentali loca possident, inducias facere possunt valituras per Europam, non autem in India.

VII. *Quantum licet per inducias?*

ꝛ. Ex ipsa induciarum definitione hoc potest intelligi. Illiciti sunt omnes actus bellici, sive in personas, sive in res. Etiam res hostium, si tempore induciarum casu ad nos perveniant, reddendæ erunt, etiamsi antè nostræ fuissent, quia quod jus externum attinet, ipsorum sunt factæ:

venetit, ut omnia in statu suo perfistant, vel nisi quidam actus expresse excipiantur.

X. *An, corruptis hostium praesidiis, loca invadere licet?*

Grot. b. c.
21. §. 8. n.
1. Schurz.
vol. 2. d.
Ec. tb. 17.

R. Non licet: talis enim acquisitio justa esse non potest, nisi ex jure belli. Idem habendum, si qui subditi ad hostem deficere velint.

XI. *Quid, si loca fuerint derelicta?*

Grot. b. c.
21. §. 8. n.
2. Alb.
Gent. l. 2. c.
13. p. 314.

R. Occupare licet derelicta, dum verè derelicta sint, i. e. eo animo, ne amplius sint, quorum fuerant: non si incustodita, sive custodia ante inducias, sive factis induciis ommissa sit. Dominium enim manens injustam facit alterius possessionem.

XII. *Finitis induciis, si quis vi majore impeditus recedere non potuerit, atque deprehenditur intra fines hosticos, an adhuc habet jus redeundi?*

Grot. b. c.
21. §. 9. c.
4. §. 6. c. 9.
§. 4. n. 3.
Alb.
Gent. p.
310. Bodin.
de rep. l. 5. in fin.
Alb.
Gent. p.
310.

R. Si jus externum gentium respiciamus, par est ejus conditio ei, qui cum in pace venisset, bello repente exorto, inter hostes fato suo deprehenditur. Internum verò si consideremus, seu temperatum ex æquitate (quia non fecit contra inducias, dum casu, puta per valetudinem, per adversam maris tem-

tempestatem &c. est impeditus, & per eum non stetit, quo minus secundum conventionem abiret) redeundi facultas ipsi est concedenda, multò minùs occidi potest.

XIII. *Quot modis finiuntur induciae?*

R. Quatuor modis, 1. contraria pactione. 2. cessione diei aut temporis in induciis præfiniti. 3. absoluto actu, ad quem concessæ. 4. violatione.

Grot. l. 3: c. 21. §. 6. n. 2. Barz. ad l. 15. de publ. aliter. Text. 19. §. 31. & seqq.

XIV. *Quomodo violatione?*

R. Qui durantibus induciis hostem lacessit, i. e. violentas belli functiones, quæque his æquiparantur, dolosas exercet, vel contra personas, vel contra res hostiles, inducias violat; & quin læso liberum sit, etiam sine indictione, ad arma venire, frustra dubitatur, etiam in induciis horariis. Nam capita conventionis insunt conventioni per modum conditionis: quanquam etiam, si læsus velit, ad induciarum terminum usque quiescere possit.

Grot. b. c. 21. §. 11. c. 19. §. 14. c. 20. §. 36. & 38. Alber. Gent. l. 2. c. 12. p. 308. Myns. l. 4. obs. 7. aliter. quem refutat. Schutz. d. vol. 2. Ex. 13. tb. 17. lit. c. Puf. l. 8. c. 7.

XV. *Quid, si pœna addita, eaque petita & soluta sit?*

R. Si pœna conventa poscatur & persolvatur ab eo, qui contrà fecit, jam bellandi jus non est: idè enim pœna solvitur, ut cætera salva maneant. Contrà, si læsus bellum moveat, à pœ-

8. 12. Grot. b. c. 21. §. 12. & c. 20. §. 36. & ibi not. Puf. l. 8. c. 7. §. 12. in fin.

na recessisse intelligitur: id quod imprimis accidit, ubi læso optio relinquitur; quod tamen regulariter non solet fieri, ut neglectà poenà, aliquis statim ad arma recurrat.

XVI. *An rumpuntur inducie, si privati contra faciant?*

Grot. b. r.
21. §. 13.
§. c. 20.
§. 30.

R. Non, nisi publicus actus accedat, puta imperii aut rati habitionis, quæ etiam intelligitur, si qui deliquerint, nec puniantur, nec dedantur, si non reddantur res.

XVII. *An extra inducias est jus commeandi, seu salvi conductus?*

Grot. b. c.
21. §. 14.
Alber.
Cent. l. 2.
c. 14. p.
163.

R. Non, sed est privilegium quoddam: quare in ejus interpretatione sequenda sunt, quæ de privilegiis traduntur. Est autem hoc privilegium neque tertio noxium, neque danti admodum grave: idè intra verborum proprietatem laxa magis, quam stricta admittenda est.

XVIII. *Quid est jus commeandi, vel salvi conductus?*

Becht. de
secur. §
sa. v. cond.
l. 1 §. 16.
Magalot.
de salu.
cond. in
p. aliter.

R. Jus commeandi, vel salvis conductus, est justum seu perfectum immunitatis ab offensione, damno, vel inquietatione præsidium.

XIX. *Quotuplex est?*

R. Vel universalis, vel particularis, qui

qui certis personis vel rebus conceditur.

Becht. d. tr.
c. 3. §. 32.

XX. *Si militibus concedatur commensus, quinam intelliguntur nomine militum?*

ꝛ. Intelliguntur non tantum gregarii, verum etiam medii & summi duces, quia verbi proprietates admittit eam significationem: quanquam est & alia strictior.

Grot. b. c.
21. §. 15.
Alber.
Gent. p.
320. *in fin.*
aliter.

XXI. *Quid in salvo conductu comprehenditur sub itu?*

ꝛ. In itu cautum & de reditu censetur, ut absurdum vitetur; nam nisi tutus esset recessus, videretur petiisse itum, ut veniret in potestatem hostium: quod est ridiculum & improbum. Imò, sicut is ante salvum conductum poterat offendi ubique, sic eo dato nullibi, ne quidem in proprio vel alieno territorio, ubi transit, offendi potest. Et abitus tutus intelligendus est, usquedum eò pervenerit, ubi tutus sit.

Grot. b. c.
§. 16. &
22. *Alb.*
Gent. p.
318.

Becht. de
secur. &
salv. cond.
c. 4. *ib.* 87.

XXII. *An is, cui abire datum, redire potest?*

ꝛ. Non; sed nec is cui venire concessum est, mittere potest, non contra. Sunt enim hæc diversa, nec extra verba exspatiari ratio cogit: ita tamen, ut

Grot. b. c.
§. 16. n. 2.
Alber.
Gent. p.
319. &
320.

error excuset à poena. Sed & is, cui venire permissum est, semel veniet: nisi temporis adjectio, intra quod sæpius abire & redire potest, aliam supeditet conjecturam.

XXIII. *An patrem filius sequitur, virum uxor?*

Grœt. b. c.
§. 27.

¶ Non; aliter quàm in jure com-
morandi. Nam morari solemus cum
familia, peregrinari sine ea. Famulus
tamen unus aut alter, etiamsi expres-
sus non sit, comprehensus censebitur
in eo, quem sine tali comitatu ire, in-
decorum foret. Nam qui aliquid con-
cedit, concedit simul quæ necessariò se-
quuntur: necessitas autem hîc morali-
ter intelligenda est.

Boeckl. con-
ductor. Ca-
rol. p. 17.
§. 24.

XXIV. *Quid dicendum de bonis & comitibus?*

Grœt. b. c.
§. 18. 19.
Alb. Gent.
p. 325.

¶ Non comprehenduntur hîc quæ-
vis bona, sed quæ solita sunt ad iter
assumi. Expresso comitum nomine,
non sunt intelligendi hi, quorum cau-
sa magis est odiosa, quàm ipsius, cui
prospicitur, tales sunt piratæ, latro-
nes, transfugæ, desertores. Gentis
expressum nomen in comitibus satis
ostendit, facultatem ad alios non por-
rigi; sic concessa pro Germanis salva
conductu, Galli duci non possunt.

XXV.

XXV. *Si is qui concessit saluum con-*
ductum, moriatur, an hic quo-
que expirat ?

R. Non, quia hæc concessio venit Grot. b. c. c. 21. §. 20. Ofsand. b. l.
ex vi potestatis, quæ transit in succes-
sores regulariter. Nam interdum, si
utilitas publica aliud suadeat, vel com-
meatus sine probabili & iusta ratione
fuerit concessus, is expirat vel potius
revocatur.

XXVI. *Quid, si saluus conductus ad*
beneplacitum concedentis, seu
quamdiu voluerit, fuerit
concessus ?

R. Durat hoc beneficium, etiamsi Grot. b. c. 21. §. 21.
novus actus volendi non intercedat ;
secus est, si is qui concessit, deserit
posse velle : quod per mortem con-
tingit.

XXVII. *An leges quæ captivos redi-*
mi vetant, semper sunt justæ ?

R. Non sunt justæ, nisi appareat o-
pus esse tali rigore, ut majora, aut plu-
ra mala, alioqui moraliter inevitabilia,
caveantur ; tunc enim captivi suam for-
tem patienter ferant. Aliàs captivo-
rum redemptio multum habet favoris,
maximè apud Christianos, quibus lex
divina hoc misericordiæ genus pecu-
liariter commendat. Grot. b. c. 21. §. 23. Ofsand. b. l.

XXVIII. *An jus exigendi pretium redemptionis potest in alium transferri?*

Grot. b. c. §. 25. c. 2. 28. §. 53. aliter. R. Affirmatur, quia natura patitur, ut incorporalia alienari possint.

XXIX. *Potestne pretium redemptionis pluribus deberi?*

Grot. b. c. §. 26. Alber. Gent. d. l. R. Ita: scilicet, si ab uno dimissus, pretio nondum soluto, captus sit ab alio; sunt enim diversa hæc debita ex diversis causis.

XXX. *An conventio de pretio facta rescindi potest; idè quod captus nunc intelligatur locupletior, quàm primùm credebatur?*

Grot. b. c. §. 27. l. 2. c. 12. §. 8. R. Non; quia jure gentium externo nemo cogitur supplere id, quod in contractu minus æquò promisit pretiò, si dolus non intercessit.

XXXI. *Si captus pecuniam aliquam celaverit, an ei hæc prodesse potest ad pretium redemptionis?*

Zingl. b. r. §. 8. Grot. l. 3. c. 9. §. 4. n. 2. §. 3. b. c. §. 28. aliter. Puf. l. 8. c. 7. §. 14. 4. fin. Alber. Gent. p. 337. aliter. R. Non, quia simul cum persona capta intelliguntur ea, quæ penes personam deprehenduntur. Imò & ea, quæ captus alibi habet, apud eos scil. qui sunt neutrarum partium: & victor statuit, ut vult.

XXXII. *An pretium conventum, & ante*

*ante mortem non solutum, ab
hærede debetur?*

R. Si captivus in carcere mortuus sit, non debetur; promissioni enim inerat conditio, si liberaretur: mortuus autem non liberatur. Nisi convenerit, ut ab ipso contractus momento purè debeatur pretium, & captivus tantum retineatur, non jam ut jure belli captus, sed ut à se oppignoratus. Sin mortuus sit, cum in libertate esset, debetur: jam enim lucratus est id, pro quo promissum est pretium.

*Grot. b. c.
§. 29. Alber. Gens.
p. 336.
Text. c.
18. §. 51.
Gl. ad l. 15.
de capt.
aliter.*

XXXIII. *An in carcerem redire debet is, qui dimissus est sub pacto, ut faceret dimitti alterum, qui factum morte prævenit?*

R. Non tenebitur quidem dimissus reddere se custodiæ; neque enim id conventum fuit, neque tacitè hoc actum intelligi patitur favor libertatis: neque tamen debet lucrifacere libertatem, sed ejus quod præstare non potest, æstimationem præstabit. Nam in promissis onerosis non sufficit facere quantum quis potest, sed obligatur quis ad id, quod tantundem valet.

*Grot. b. c.
§. 30. Kulpis. b. c.*

scu

CAPUT XXII. *ap. Grot.*

De fide minorum potestatum in bello.

I. <i>Quanam nomine minorum potestatum in bello veniant.</i>	IX. <i>An inducias dare.</i>
II. <i>Quot modis eorum promissa considerari possint.</i>	X. <i>An homines, agros, imperia, bello quaesita, concedere & alienare.</i>
III. <i>Quando per pacem suam summam potestatem obligent.</i>	XI. <i>An nondum quaesita condonare.</i>
IV. <i>Quid, si conditiones in mandato expressas non observaverint.</i>	XII. <i>Hæc ducum pacta, an strictè sint interpretanda.</i>
V. <i>Quid, si fines mandati excefferint.</i>	XIII. <i>Quomodo interpretanda sit deditio pure à duce accepta.</i>
VI. <i>An tali in casu pars altera obligetur.</i>	XIV. <i>Quid, si sub cautione ratibationis deditio fuerit accepta.</i>
VII. <i>An inferiores suos obligare possint.</i>	XV. <i>An obsessi, si oppidum simpliciter tradere promiserint, præsidium ante deditiorem dimittere possint.</i>
VIII. <i>An de belli causis transigere, & pacem facere.</i>	

I. *Quanam sunt minores potestates in bello?*

Grot. l. 3.
c. 22. §. 1.
l. 1. c. 3. §.
4. n. 2. c. 4.
§. 4. n. 1.

B. **M**inores potestates sunt omnes, quorum potestas pendet ab eo, cujus auspiciis bellum geritur; si-
ve sint summis proximi, quales sunt
duces excellenter dicti, si-ve longius
remoti.

II. *Quot modis possunt considerari horum promissa?*

B.

C A P U T XV. 555

R. Duobus, nam aut hoc quæritur, Gros. b. c. 22. §. 2. an summam potestatem obligent, aut hoc, an se ipsos obligent.

III. *Quando obligant summam potestatem?*

R. Obligant summam potestatem d. c. 22. §. 2. (1.) quando faciunt id, quod probabiliter ipsorum officio contineri censeretur; (2.) aut etiam extra illud, ex speciali propositione notâ publicè, aut iis, quorum res agitur; (3.) per consensum subsequenter, quando summa potestas vel expressè ratum habet, quod gesserunt, vel tacitè, ubi scivit summa potestas, quod actum erat, & fieri passa est, quæ ad aliam causam referri probabiliter non possunt; (4.) per rem, in quantum quis fit locupletior ex ipsorum facto. b. c. §. 3. & c. 20. §. 30. Hinc ab injustitia excusari non possunt, qui pacta improbant, & tamen retinent, quod sine pactis non haberent. l. 2. c. 10. §. 2. Nemo enim cum damno alterius locupletari debet.

IV. *An, si habet mandatum, præcisè debemus sequi conditiones in mandato comprehensas?*

R. Affirmatur; nam si quis sub certa lege, vel interventu cujusdam personæ contrahi voluit, æquissimum est, id servari, cui fuit præpositus; idque b. c. 22. §. 4. l. 2. c. 12. §. 12. & 13. Puf. l. 3. c. 9. §. 2. ius-

sufficit etiam ad hoc, ut alius obligetur, licet habeat mandata arcana, ut alibi diximus. Cui consequens est, ut alii reges aut populi magis, alii minus, ex ducum suorum contractibus teneri possint, si satis notæ sint ipsorum leges atque instituta. De his si non constet, concessum intelligitur id, sine quo satis commodè ea, quæ officii sunt, expediri non possunt.

Ruber. p.
167. in
fin.

V. *Quid, si fines mandati excefferit minor potestas?*

Grot. b. c.
§. 4. n. 3.
l. 2. c. 15.
§. 16. &
ibi not.

R. Tenebitur ipsa, si id quod promisit, præstare non potest, ad æstimationem: nisi lex aliqua satis cognita id quoque impediatur. Quod si dolus accesserit, i. e. si præulerit jus majus, quam habebat, jam tenebitur de damno culpa dato, imo & ex crimine ad poenam crimini respondentem.

VI. *An semper obligatur is, qui cum minoribus potestatibus contrahit?*

Grot. b. c.
§. 5. jung.
§. 3. b. c. in
fin. l. 5. pr.
D. de au-
tor. tut.

R. Quia semper aut summa potestas obligatur, aut minister ejus, certum est, & partem alteram obligari, & contractum claudicare non posse.

VII. *An inferiores potestates obligare possunt?*

Grot. b. c.
§. 6.

R. Non dubitandum, quin dux milites, magistratus oppidanos obligent, intra

tra eos actus, qui solent ab ipsis imperari; id enim in potestate ipsorum comprehensum est.

VIII. *An dux belli potest transgredere de causis belli & consequentibus, & pacem facere?*

R. Non; neque enim belli gerendi pars est bellum finire. Imò, etsi cum maxima potestate præpositus fuerit, ea tamen de solo belli ductu intelligenda erit. Et eorum tantum est bellum finire, ut alibi diximus, quorum est bellum.

Grot. b. c. §. 7. l. 1. c. 3. §. 5. n. 3. & ibi not. l. 2. c. 11. §. 12. Ziegl. de jur. maj. l. 1. c. 40. §. 2.

IX. *Potestne inducias dare?*

R. Inducias dare ducum est, nec summorum tantum, sed & minorum, iis nempe, quos oppugnant aut obsessos tenent, & se suasque copias quod attinet. Et sic particulares & brevioris temporis, puta in horas aut dies aliquot dabunt: nam administrationi militari creditur inesse hæc quietis imago. Universales autem inducias, in aliquot menses aut annos porrectas, cum ad pacem propius accedant (pax enim non sunt, quia omnis pax, ex voto pacifcentium, debet esse perpetua) majestati soli competere verius est; adeò ut, si de facto Dux longiores concedat, rescindendæ sint.

Grot. b. c. §. 8. Alb. Gent. l. 2. c. 12. p. 305. in med. Frid. Horn. l. 2. c. 5. §. 6. Baud. de Ind. Belg. l. 1. §. 2. Ziegl. de jur. maj. l. 1. c. 39. §. 5. Rhet. de pace, §. 12. & 13.

X.

X. *An homines, imperia, agros, bello quaesita concedere potest?*

Grot. b. c.
§. 9. & c.
6. §. 11.
15. seqq.

R. Non, nam & hæc ad eum pertinent, ad quem bellum pertinet, & quamvis ducibus concedatur aliquod jus in præda, tamen hoc non competit ex vi potestatis, sed ex cujusque populi moribus.

XI. *Quid de nondum quaestis dicendum?*

Grot. b. c.
§. 9. n. 2. c.
6. §. 15.

R. Nondum quaesita condonare omninò in ducum est potestate, quia oppida pleraque & homines sæpe in bello se dedunt sub conditionibus vitæ salvæ, aut libertatis, aut bonorum, de quibus summæ potestatis arbitrium exquiri res plerumque non patitur. Pari ratione, jus hoc & ducibus non summis dandum est intra ea, quæ ipsis agenda commissa sunt.

XII. *Hæc ducum pacta quomodo sunt interpretanda?*

Grot. b. c.
§. 10.

R. Quia de re agunt aliena, quatenus contractûs natura patitur, adstringenda est interpretatio, nempe ne aut ex ipsorum factò summa potestas plus, quam vellet, obligetur, aut ipsi Duces damnum subeant officium faciendo.

XIII. *Si in deditioem puram quis à duce sit acceptus?*

R.

CAPUT XV. 559

R. Hoc sic est interpretandum, ut censetur eo jure acceptus, quo de ipso victoris populi aut regis arbitrium sit. Grot. b. 2.
§. 11. c. 4.
§. 12.

XIV. *Quid, si adjecta sit clausula, ita ratum esto, si majestas censusisset?*

R. Hæc clausula efficiet, ut rati habitatione non secuta, dux in nihil ipse teneatur, nisi si qua re locupletior factus sit, ut si aliquid accepisset, quod aliàs non accepisset. Grot. b. 2.
§. 12. l. 2.
c. 15. §. 3.

XV. *Si obsessi oppidum tradere promiserunt, quomodo hoc interpretandum?*

R. Possunt præsidium dimittere, & oppidum tradere. Grot. b. 2.
§. 13.

CAPUT XVI.

seu

CAPUT XXIII. ap. Grot.

I. An privati fide hosti data obstringantur. II. Quousque privatorum in paciscendo cum hoste potestas se extendat. III. An talia pacta in summa necessitate, & ut evitetur majus malum, permissa censentur. IV. An lex ea semper prohibere possit. V. An privatorum actus, ubi justa est prohibitio, irriti sint.	VI. An valeat promissio captivi de redeundo in carcerem, vel quod contra victorem nunquam militare velit. VII. An fugere possit, ubi contrarium promissit. VIII. An alteri se dedere. IX. An privati à suo magistratu cogi possint, ut hostibus promissa implerent. X. Quomodo hæc pacta sint interpretanda.

I. An

I. *An privati fide hosti data obligantur?*

Grot. l. 3.
c. 23. §. 1.
& 2. jung.
suprà l. 2.
c. 11. quest.
17.

R. **A**ffirmatur: nec admittenda est opinio eorum, qui statuunt, pacta publicè cum hostibus inita, fidem adstringere, non verò ea quæ à privatis fiunt. Nam, cum privati jura privata habeant, quæ obligare possunt, & hostes capaces sint acquirendi juris, nihil est quod obligationem impediatur. Huc accedit, quod nisi id statuatur, detur cædibus occasio, & libertati impedimentum. Sic & latroni & piratæ data privatim fides obligat.

II. *Quousque privatorum in paciscendo cum hoste potestas se extendit?*

Grot. d. c.
23. §. 5.

R. Difficilis inspectio est. Quod publicum est, à privato alienari non posse, satis constat. Nam, si ne ducibus quidem belli id permissum sit, ut modò diximus, multò minus privatis. Pacta etiam, de ipsorum actionibus & rebus, videntur illicita civibus, propter indictionem belli, & ob civitatis supereminens dominium in rebus ipsorum: militibus verò conductis, ob fidem sacramento datam.

Grot. l. 3.
c. 3. c. 9.
l. 1. c. 1.
§ 9.

III. *Quid, si sit summa necessitas, & ut evitetur majus malum?*

R. Ea pacta, quæ majus malum aut cer-

certius evitant, e. g. tributa hostibus promissa ad redimenda incendia & vastationes, magis utilia, quam damnosa, etiam publico, censeri debent, & permessa esse videntur.

Grot. l. 3. c. 23. §. 5. n. 2. l. 1. c. 4. §. 7. Et ibi not.

IV. *Annon lex hanc potestatem subditis adimere potest?*

℞. Lex quidem potest adimere subditis, aut perpetuis, aut temporariis hanc potestatem, sed nec lex hoc semper facit: parcit enim civibus; neque semper hoc facere potest. Nam leges humanæ vim obligandi tum demum habent, si latæ sint ad humanum modum, non si onus injungant, quod à ratione & natura planè abhorreat, e. g. si prohibeatur, ne hostibus tributa solvantur, ubi dominus territorii nullo modo subditos à vi hostili tueri potest.

Grot. b. c. 23. §. 5. n. 3. l. 2. c. 13. §. 20.

V. *Quid, si actus, qui lege aut præcepto interdictus erat, & valere vetitus, interdici æquo jure potuit, e. g. commercia, ne arma, equi, frumentum &c. hostibus vendantur?*

℞. Jam irritus erit actus privati, & puniri poterit, quia promisit id, quod sui juris non erat, maximè, si contra præstitum juramentum hoc fecerit.

Grot. b. c. 23. §. 5. n. 4. l. 1. c. 3. §. 16. n. 2. l. 2. c. 5. §. 10.

VI. *Promissio captivi de redeundo in*

Nn car-

carcerem an toleratur?

Grot. b. c.
§. 7. Alb.
Gent. p.
295. &
299.
Puf. l. 8.
c. 2. §. 2.

R. Affirmatur, quia nec civitatis nec captivi reddit conditionem deterio- rem. Item valet pactum, ne quis in certum locum redeat, ne adversus eum, qui ipsum in potestate habuit & dimi- sit, militet. Nam & hic patriæ causa non fit deterior, cui is, qui captus est, ni liberetur, jam periisse censendus est. Nisi tamen salus publica omninò id postulet, & civitas in manifesto verse- tur periculo, ni iste quoque arma ca- piat, ut alibi diximus.

VII. *Si promiserit, quod non velit fugere?*

Grot. b. c.
§. 8. l. 2. c.
17. §. 19.
Alber.
Gent. p.
595. &
599.

R. Tenet hoc eum, etiamsi vinctus promiserit, quia hæc vis est licita, & sic solet aut vita servari, aut mitior obtineri custodia.

VIII. *An qui captus est, alteri se dedere potest?*

Grot. b. c.
§. 9.

R. Non, nemo enim sua pactione jus alteri quæsitum auferre potest.

IX. *An privati à suo magistratu cogi possunt, ut pacta servant?*

Grot. d. t.
§. 10. &
c. 6. §. 2.
n. 1. Horn.
l. 2. c. 9.
§. 3. & 4.

R. Affirmatur, nam in bello solenni bellum gerentes obstringuntur alter alteri jus reddere, etiam de factis priva- torum; ut puta, si à privatis violati essent hostium legati.

X.

X. *Quomodo hæc pacta sunt interpretanda?*

Rz. De interpretatione tenendæ regulæ jam aliquoties memoratæ, ut à proprietate verborum non recedatur, nisi absurdi vitandi causa. Sic vitam pactus non habet jus ad libertatem, sunt enim diversa. Vestium nomine arma non intelliguntur. Venisse auxilium dicitur, si sit in conspectu, etiamsi nihil agere possit. Rediisse ad hostem non dicitur, qui clam rediit, ut statim exiret, sed ita rediisse intelligi debet, ut in potestate hostium sit. Justa auxilia in pactis deditiois non faciendæ, si ea advenerint, intelligi debent talia, quæ periculum cessare faciant, &c.

Grot. b. c.
 §. 11. 12.
 13. & 14.

CAPUT XVII.

seu

CAPUT XXIV. *ap. Grot.*

De fide tacita.

I. *Quid sit fides tacita, & quomodo interponatur.*

II. *An ubi nimium sit extendenda.*

III. *An signa, quæ ex con-*

suetudine significant, tacite obligent.

IV. *An vindictæ remissio ex dissimulatione colligatur.*

I. *Quid est fides tacita?*

Grot. l. 3.
c. 24. §. 1.
2. §. 3. l.
2. c. 2. §.
16.

Grot. l. 2.
c. 9. p. 282.

R. **F**ides tacita est fides, quæ præfinitur aut ex silentio, aut ex negotii natura. Sic qui aut ab hostibus, aut ab externis venit, & in alterius populi aut regis fidem se dat, tacite se obligat, ne quid faciat adversus statum, in quo præsidium petit. Sic qui colloquium aut postulat, aut admittit, tacite pollicetur, collocutori- bus id innoxium fore.

II. *Annon ultrà tacita illa voluntas trahenda est?*

Grot. b. c.
24. §. 4.
c. 1. §. 6.
Puf. l. 4.
c. 1. §. 19.

R. Non, nam dum collocutores nihil patiuntur, specie colloquii avertente hostem à belli consiliis, sua autem interim promovere, perfidia vacat, & dolis bonis annumeratur.

III. *An etiam signa, quæ ex consuetudine significant, tacite obligant?*

Grot. b. c.
§. 5. c. I.
§. 9.

R. Affirmatur: sic hodiè vela candida tacitum habent signum petiti colloquii, obligabunt ergò non minùs, quam si voce petatum esset.

IV. *An vindictæ remissio colligitur ex dissimulatione?*

Grot. b. c.
§. 7. c. 20.
§. 40.

R. Non, sed opus est, ut accedat actus talis, qui aut amicitiam per se ostendat, ut foedus amicitiae causa; aut opi-

C A P U T XVII. 565

opinionem de tali virtute, cui meritò antè facta condonari debeant, sive ea opinio verbis indicata sit, sive rebus, quæ ex more institutæ sunt ad talem significationem.

C A P U T XVIII.

seu

C A P U T XXV. *ap. Grot.*

Conclusio cum monitis ad fidem & pacem.

I. <i>An summa potestates fidem omninò servare debeant.</i> II <i>An in bello semper pacem spectare debeamus.</i> III <i>Quid sit pax.</i> IV. <i>Quotuplex.</i> V. <i>Quando tuta censeatur.</i> VI. <i>Quid sit a nnestia.</i>	VII. <i>An semper præsumatur, licet de ea expresse cautum non fuerit.</i> VIII. <i>Quando pacem facere maximè conveniat.</i> IX. <i>An pax, qualibuscunque legibus iacta, summa religione servanda sit.</i>

I. *An omninò necesse & utile est, ut summa potestates fidem servent?*

Rz. **O**mninò opus est, tum propter alia, tum ne spes pacis adimatur. Fide enim non tantum respublica quælibet continetur, sed & major illa gentium societas: hac sublata, tollitur quod inter homines est commercium. Et fidem tantò magis præstare summi hominum rectores debent, quanto cæteris impunius peccant.

Grot. l. 3. c. 25. §. 1. & 2.

Nn 3   Præ-

Grot. in
Procem. §.
18. & 22.
Puf. l. 2.
c. 3. §. 10.

Præterea magis est regum, religioſe hanc colere, primùm, ut conſcientiæ, deinde & famæ, qua ſtat regni autoritas, conſulant. Et ſciant iſti, qui iſtis fallendi artes inſtillant, diu non prodeſſe doctrinam, quæ hominem hominibus inſociabilem facit, & Deo inviſum.

II. *An in bello ſemper in pacem proſpectare debemus?*

Grot. b. c.
§. 2. 4. &
5.

Re. Affirmatur, nam ſapientes pacis cauſa, ad quam nati ſunt, bellum gerunt, & pacem non quærunt, ut bellum exercent, ſed bellum gerunt, ut pacem acquirant. Huc accedit utilitas publica, quæ homines ad pacem colendam invitât, tam eos, qui minùs valent (quia his periculofum eſt longum cum validiore certamen) quàm validiores: cum, quia pax melior tutiorque eſt, quam ſperata victoriâ, tum etiam propter improvifas mutationes, quæ in bello accidere ſolent; & ne hoſtes ad deſperationem adigantur, quorum audacia tunc maxime eſt metuenda.

III. *Quid eſt pax?*

Alber.
Cent. p.
472. dittoſ.
Schutzs voi.
2. Ex. 13.

Re. Pax in genere eſt ſtatus, quo in ſocietate, amicitia & ſecuritate vivimus. In ſpecie, eſt pactum publicum,

Cum, vel potius status, quo ii, qui summum imperium habent, ex pacto in societate & concordia perpetuò vivunt.

ib. v. Rhet.
c. 1. de pac.
c. 1. §. 2. l. 3.
D. de J.
& J.

IV. *Quotuplex est?*

R. Est vel privata, vel publica: & hæc rursus vel communis omnium hominum in statu naturali, vel certorum populorum.

Grot. l. 2.
c. 24. §. 10.

V. *Quæ pax est tuta?*

R. Pax tuta est, quæ constat & malefactorum & damnorum & sumtuum condonatione, seu ubi est amnestia quædam generalis.

Grot. b. a
§. 3.

VI. *Quid est amnestia?*

R. Amnestia est omnium in bello, ejusque intuitu commissorum perpetratorumque, perpetuò sancita oblivio.

Grot. l. 3.
c. 20. §.
19. Rhet.
de pac. c. 5.
§. 5. & 6.

VII. *Si amnestia expressè cauta non sit, an tacitè præsumitur?*

R. Affirmatur, quia pacem tutam, firmam & securam cupimus, qualis esse non potest, nisi sit universalis oblivio injuriarum, & perpetua suspensio omnis vindictæ & ultionis.

Grot. l. 3.
c. 20. §.
15. & 17.
Boeck. de
amnest. c.
2.

VIII. *Quando convenit pacem facere?*

R. Optimum tempus de pace agendi est, dum uterque pares adhuc

Grot. b. c.
§. 6.

sibi videntur, & sibi uterque confidit.

IX. *An pax servanda est, qualibuscunque legibus facta sit?*

Grot. d. c.
6-7. § 8.

R. Omnino, ob fidei sanctimoniam: & hinc sollicitè cavenda, non tantùm perfidia, sed & quicquid animos exasperat. Inscribebat hæc Deus, qui solus hoc potest, cordibus eorum, quorum res Christiana in manu est, & iisdem mentem divini humanique juris intelligentem duit, quæque semper cogitet, lectam se ministram ad regendos homines, Deo carissimum animal.

F I N I S.

I N.

INDEX

rerum

PRÆCIPUARUM.

Numerus primus librum, secundus caput,
tertius quaestionem notat.

A.

Abdicari regnum, an possit. v.
Regnum.

Abj. Etia quando habeantur pro de-
relictis. l. 2. c. 4. q. 4.

Abusus tutus an comprehendatur
sub itu concessio, & quando
tutus intelligatur. 3. 14. 21.

Abstentium jus an presentibus ac-
crescat. 2. 5. 31

Abjovere à juramento an possit
princeps. 2. 13. 29. & 30.

an Abjovere in dubio melius sit,
quam condemnare. 2. 23. 6.

Abjoventia mixtum in solo jaca-
to & naturali quomodo obti-
neatur. 3. 10. 7.

Abjovda nemo credendus est vel-
le 2. 16. 27.

Abusus rei alienae, quando sit li-
citus, & ad quid utentem ob-
liget. 2. 2. 23. & seqq & 3.
10. 8.

an Acceptata conditio an offe-
rentem obliget. 2. 16. 37.

Acceptatio an necessario in pro-
missio requiratur. 2. 6. 4. &
2. 11. 28. an illud praecedere
possit. ib.

Accessio modus acquirendi. 2. 8.
12.

Accusator injustus, an ad dam-
num per eam accusationem da-
tum refarciendum teneatur. 2.
17. 12.

quomodo Acquiratur derivative.

2. 6. 1. quomodo factio homi-
nis. 2. 6. 2. quomodo lege.

2. 7. 1. quomodo expletione
juris. 2. 7. 3. quomodo successio-
ne 2. 7. 6. & 7.

an Acquirantur bello res apud ho-
stes inventae, licet eorum non
sint. 3. 6. 3. an incorporalia.
3. 7. 5.

Acquisitio in bello an justa. 3.
6. 1.

Acquisitio originaria qualis sit.
2. 3. 1. & seqq.

Acquisitiones juris gentium. 2.
8. 1.

de nondum Acquisitis an lex di-
sponere possit. 3. 6. 9.

Adiones suae cuique naturaliter
proprie sunt. 2. 17. 3. & in
eas quisque par jus habet, ac
in res suas. 2. 11. 1. an à supé-
rioribus dependant. 2. 13. 29.
quomodo ex Adibus praeceda-
neis aequalitas aestimetur inter
contrahentes. 2. 12. 11.

in Actu benefico non praesumitur
quis se ad magnum suum in-
commodum obligasse. 2. 16. 31.

de Actu qui tenetur, an etiam
de consequentibus teneatur. 2.
17. 7. & 12.

an ab Actu dubio, ut illicito,
abstinendum sit. 2. 23. 3. & 4.

an Actus mere facultatis pra-
scribi

Na 5

scribi

I N D E X.

scribi possint. 2. 4. 23.
Actus interni an sint congruentes societati humanae. 2. 6. 3. *an his efficacia juris sit tribuenda.* 2. 4. 2. *an in astimationem penae veniant.* 2. 20. 20.
an Actus externi possint esse signa sufficientia voluntatis nostrae. 2. 4. 2. & 2. 11. 28.
Actus contra iuramentum factus, an injustus tantum, an & irritus sit. 2. 13. 28.
Actus regum, vel regii, vel privati. 2. 14. 3. *an regii eo loco habendi, ac si communitas fecisset.* ib.
Actus dividiui quomodo distinguantur ab individuis in resarciendo damno. 2. 17. 11. & 3. 4. 15.
an omnes Actus vitiosi, & quales, puniri possint. 2. 20. 27. *quomodo considerandi in paenarum impositione.* 2. 20. 27.
Actus publici & privati in bello. 3. 6. 7. & seqq.
an adjuvans tenetur de damno. 2. 17. 8.
Admiralitatibus natura & utilitas. 2. 12. 41.
an Administratores regni summum imperium habeant. 1. 3. 38.
an Adoptivi in regnis succedant. 2. 7. 45.
Adulter, ad quam restitutionem teneatur. 2. 17. 12.
an Adulteria cum feminis hostium sint permissa. 3. 4. 13.
Aedificare in littore an liceat praetervehentibus. 2. 2. 38.
Aequalitas in contractibus servanda. 2. 12. 8. *quomodo determinetur & inveniat.* 2. 12.

10. 11. 15. & 16. *an ubique observetur.* 2. 12. 42.
Æs alienum civitatis an faciat, quominus civilis e civitate discedere liceat. 2. 5. 20.
Æstimatio rei quomodo fiat. 2. 12. 22.
Agendi impunitas an verum jus tribuat. 2. 1. 26. & 2. 20. 19.
Agri limitati & ilimitati. 2. 8. 13.
Agri quando intelligantur capti. 3. 6. 1. *an semper vastandi.* 3. 5. 7. & seqq. *cui acquirantur.* 3. 6. 9. *an sint in postliminia.* 3. 9. 15.
Agricolis in bello parcendum. 3. 4. 17. & 3. 5. 9.
an ad Alapam vitandam alter justè occidatur. 2. 1. 19.
Alea. v. fors.
Alienandi jus dominis naturaliter competit. 2. 6. 2.
Alienatio quid requirat in dante. 2. 6. 3. *quid in accipiente.* 2. 6. 4.
Alienatio regni. v. Rex.
Alimenta debentur liberis. 2. 7. 9. 10. & 11. *quandiu.* 2. 7. 18. *debentur quoque parentibus.* 2. 7. 12. *non tamen ita ut liberis.* 2. 7. 13. *debentur quoque servis pro operis.* 3. 7. 13. *an ob ea praestita teneatur proles servilis.* 2. 5. 47.
Alii prodesse licitum & honestum. 1. 5. 2.
per Alium quid faciens, an ipse fecisse conseatur. 3. 6. 6.
per Alium an licite semper exequamur, quod nobis licet. 3. 1. 23. & 24.
Alluvio ad quem pertineat. 2. 8. 12. *an sub sola imperii concessione contineatur.* 2. 8. 14
an

I N D E X:

- an ad vasallos feudo concessio.*
ib.
Alvei mutatio an imperii terminos mutet. 2. 3. 20.
an Amentes ex promisso teneantur. 2. 11. 6.
an Amenti mendacium dicatur. 3. 1. 20.
Amici quinam intelligantur injure possitini. 3. 9. 2.
pro Amicis an juste suscipiatur bellum. 2. 25. 7.
Amicitie conventio in pace ad quid obliget. 3. 13. 44.
Amnesia quid. 3. 18. 6. *an expressa non cauta tacite presumatur.* 3. 18. 7.
pro Anchoris in littore jactis an aliquid exigi possit. 2. 2. 39.
Androspesia quid. 3. 2. 4.
Animantibus agriculturæ inservientibus in bello parcendum. 3. 5. 9.
an Appellare à subditis aliquando non liceat. 2. 4. 21.
Appetitus honestissimus & maxime naturalis est declinare malum. 2. 1. 15. & 2. 20. 20.
Aptitudo juris species quid. 1. 1. 17. *jus perfectum non trivuit.* 2. 17. 4. *sed jus petendi juxta alios.* 2. 17. 5. & 6.
an Aquas corrumpere in bello licet. 3. 4. 10.
Arbitri quotuplices sint. 3. 13. 51. *quales consantur electi ad bellum componendum.* *ib.* *an à tali arbitrio provocare liceat.* 3. 13. 52. *eorum officium.* 3. 13. 53.
Arbitrium aliquando pro deditio- ne. 3. 13. 54.
ex Argumentis pluribus quale præferri debeat. 2. 23. 6.
Aristocratia quid. 1. 3. 27.
Arma hosti alicujus an per pacem licite subministrantur. 3. 1. 5.
an Armis hostium ad eos decipiendos uti licitum sit. 3. 1. 9.
Arrogatio quid. 2. 5. 43.
Artium vocabula quomodo sint intelligenda. 2. 16. 6.
Arx à vicino structa, quæ damnam aliquando dare possit, an justa sit belli causa. 2. 22. 3. *an pacem amicitie causa contractam rumpat.* 3. 13. 45.
Asscuratio ut subsylat, quid requiratur. 2. 12. 35. *quomodo in ea aestimetur pretium.* 2. 12. 34.
Assertio quid. 2. 11. 2. *quid ad eam requiratur.* 2. 11. 3.
Ajyla quid sint. 2. 21. 10. *quibus profint.* 2. 21. 9.
Auctores belli injusti ad quid teneantur. 3. 4. 15.
Auctoritas juadendi à potestate differt. 1. 3. 35.
Aves an per universitatem occupatæ. 2. 2. 20.
an avus teneatur alere nepotes. 2. 7. 14.
Auxilia promissa mittere quando quis excusetur. 2. 16. 31.
Auxilium, quomodo non promissum, an amicis debeat. 2. 25. 7. *ut in bello præstetur, sæpe conveniri solet, & quale factus sit.* 2. 15. 8. *cujus sumitibus debeat.* 2. 16. 13. *ex federatis pluribus inter se bellantibus, quibus debeat.* 2. 15. 2. *quando posteriori federato potius præstandum sit, quàm priori.* 2. 16. 33. *hosti præstitum an justa sit belli causa.* 3. 1. 3. & 5. & 3.

I N D E X:

3. 3. 10.
Auxilium obfessis venisse, in pacto non faciendæ deditiois, quando dicatur. 3. 16. 10. *justum quale dicatur.* ib.
- B.
- an Barbarorum non subditorum peccata punire, aliis regibus incunbat.* 2. 20. 35.
- an Bella pro aliis geri possint.* 1. 5. 2.
- Bella non debent suscipi, nisi ad juris consecutionem.* 1. 1. 3.
- ad Bella injusta an ex federe quis obligetur.* 2. 15. 12. & 2. 25. 5.
- Bellantium quodnam sit officium erga naturales.* 3. 10. 7. *an in eorum territorio castrum occupare possint.* 3. 10. 8.
- quomodo Bellantes in pacis interpretatione maxime aquantur.* 3. 13. 12. & 13.
- Bellare quando liceat. prol. quæst.* 5.
- Belli gerendi potestas regi concessa de quo bello intelligenda.* 1. 4. 18.
- Belli efficientes cause principales quæ sint* 1. 5. 1. *auxilivantes.* 1. 5. 2. & 3. *instrumentales.* 1. 5. 4.
- Belli causa quid sit.* 2. 1. 1. *quotuplex.* 2. 1. 2. *in omni bello requiritur justifica.* 2. 1. 3. *quid ad eam requiratur.* 2. 1. 4. *an suffragia sufficiat.* 2. 22. 2. v. *Causa.*
- Belli quæ sit prima justa causa.* 2. 1. 7.
- Belli justa causa est rerum defensio.* 2. 2. 1.
- Belli causæ justicæ an recte publicentur.* 2. 26. 4.
- Belli gerendi quis sit modus.* 3. 1. 7.
- Belli indictio quid.* 3. 3. 6. *conditionata & pura.* 3. 3. 7. *cur ad bellum solenne requiratur.* 3. 3. 11. *an requiratur, ubi jus legationis est violatum.* 3. 3. 12.
- Belli effectus qui sint.* 3. 4. 1.
- Belli solennis, sed injusti, effectus an justitia intrinsicæ justitiae esse possint.* 3. 4. 14.
- Belli jure quinam occidi possint.* 3. 4. 3. & 16.
- quando Belli exitus sortis aleæ subjici possit.* 3. 13. 46.
- Belli dux. v. Dux belli.*
- in Bello an jus observetur.* 1. 1. 3.
- an Bello quæstia regis, an populi propria sint.* 1. 3. 41.
- an Bello quis ad libertatem, gratiam, & similes virtutes præstare cogi possit.* 2. 22. 11.
- an Bello justo vitium ex animo gerentis accedere possit.* 2. 22. 12.
- ex Bello justo quidem, sed temere suscepta, an rex teneatur subditis, & ad quid.* 2. 14. 2.
- in Bello injusto an justus possit esse subditorum defensio.* 2. 26. 8.
- in omni Bello an requiratur denuntiatio.* 3. 3. 5. & *quare.* 3. 3. 11.
- in Bello justo an omnes justè occidi possint.* 3. 4. 16. *an innocentes, infantes, femine, senes, &c. ib. & 3. 4. 17. an captivi, obfides, &c. ib.*
- an Bello non solenni res acquirantur.* 3. 6. 16. 8.
- Bello justo quantum quis consequatur.* 3. 13. 11.

in

I N D E X.

- Bello semper in pacem prospiciendum.* 3. 18. 2.
- Bello capta. v. Capta.*
- in Bello quid liceat. v. quid Liceat.*
- Bellum quid sit.* 1. 1. 1. *an status naturalis, an subsidiarius.* ib. *quodplex.* 1. 1. 2. *privatum prius est, ib peccis causa geri debet.* 1. 1. 3. & 3. 8. 3.
- an Bellum jure nature aliquando justum esse possit.* 1. 2. 1.
- Bellum aliud publicum.* 1. 3. 1. *aliud privatum.* 1. 3. 2. *aliud mixtum.* 1. 3. 4. *quomodo publicum & privatum inter se differant.* 2. 1. 30. *privatum an licitum post constituta judicia.* 1. 3. 5. & 6.
- Bellum publicum solenne vel minus solenne.* 1. 3. 8. *quid solenne.* 1. 3. 9. *quid minus solenne.* 1. 3. 10. *an & quando à minore magistratu geri possit.* 1. 3. 11. & 14. *an ad injuriam regi iuratum vindicandum.* 1. 3. 12. *an ex sola conjectura voluntatis ipsius regis, vel ex spe eam feliciter vindicandi.* 1. 3. 13. *quid si in specie ea potestas ipsi fuerit concessa.* 1. 3. 14. *an ad turbam plebem & exercendam jurisdictionem.* 1. 3. 15.
- Bellum sine causa iustifica susceptum injustum est.* 2. 1. 5.
- Bellum penale an detur.* 2. 1. 6. & 2. 20. 34.
- Bellum jure ad defensionem vite suscipitur.* 2. 1. 8. *quomodo in-visor peccato coreut.* 2. 1. 9. *modo sit periculum presens.* 2. 1. 11. *nec qualiscunque metus suscit.* 2. 1. 12. & 13.
- an Bellum, ad imminuendam potentiam crescentem, licite inferatur.* 2. 1. 31. *quid si de animo nocendi conslet.* 2. 1. 32.
- an Bellum pro iis qui jure illud sunt promeriti, recte suscipiatur.* 2. 1. 33.
- an Bellum, oblata satisfactione, componi debeat.* 2. 1. 34.
- Bellum quando pro solo offensivo sumendum sit.* 2. 16. 16.
- Bellum justum est in eum; qui ad id causam dedit.* 2. 17. 14.
- an Bellum, ob legatos non admissos, jure inferatur.* 2. 18. 10.
- an ob eos violatos.* 2. 18. 21. *an ob sepulturam denegatam.* 2. 19. 13. *an ad vindicanda delicta in Deum commissa.* 2. 20. 36. *an etiam ad, religionem propagandam* 2. 20. 37 *an in Christianos, quò tales, vel in eos, qui legem Christi diverse interpretantur.* 2. 20. 38.
- an Bellum à populo subdito, ad libertatem pristinam vindicandam, jure suscipiatur.* 2. 22. 5. *an ad imperium in homines, quasi naturaliter servos, acquirendum.* 2. 22. 6. *an ex spe concepta ex divinatorum vaticiniorum explicatione.* 2. 22. 10.
- Bellum quot modis vitari possit.* 2. 23. 8. & seqq.
- an Bellum utrimque possit esse justum.* 2. 13. 16.
- Bellum, quomodo jure ad sit causa, non temere suscipiendum.* 2. 24. *per tot. ex quibus causis pro aliis jure suscipiatur.* 2. 25. 1. & seqq. *an pro subditis defensionis.* 2. 25. 2. & seqq.

I N D E X.

- an pro hominibus infirmis. 2. 25. 8.
- an Bellum pro sola mercede geri possit. 2. 25. 10. an per homines improbos. 2. 26. 5. & 3. 1. 24.
- Bellum justum aliquando pro solenni. 3. 3. 1. vel quoad effectus externos. 2. 23. 16.
- ad Bellum solenne quæ requirantur. 3. 3. 3. & 4. cur gentes in eo denuntiationem requirant. 3. 3. 11.
- an Bellum utrimque indici debeat. 3. 3. 8. an simul atque indictum est; geri possit. 3. 3. 9. quibus indictum censeatur. 3. 3. 10. an etiam hostis nostri subditis & sociis. ib.
- an Bellum, ob missa hosti auxilia gerendum, novam indictionem requirat. 3. 3. 10.
- Bellum privatim aliquando nascitur occasione belli publici. 3. 11. 6.
- ante Bellum debita an eo superveniente tollantur. 3. 13. 17.
- an Bellum in piratas per pacem licitum sit. 3. 13. 38.
- quomodo Bellum per arbitros componatur. 3. 13. 15. & seq.
- Bellum finire qui possint. 3. 15. 8.
- Bellum pro sociis. v. Sociis. pro Amicis. v. Amicis.
- Beneficentia cedit gratitudinis debito. 2. 16. 33.
- an Beneficia à principibus concessa revocari possint. 2. 14. 20.
- an Beneficium, uni concessum, alteri sine causa negari possit. 2. 2. 47.
- Beneficium nemini debet esse damnosum. 2. 12. 9.
- Bona, quibus naturaliter relicta censeantur. 2. 7. 15. 17. & seqq.
- Bona vera & imaginaria, quæ. 2. 20. 26.
- an Bona subditorum ex facto civitatis obligentur. 3. 2. 9.
- Bona transeunt simul cum oneribus. 3. 2. 9.
- Bona innocentum an bello justè capiantur. 3. 6. 19.
- Bona regni, an à rege alienari possint. 3. 13. 7.
- Bruta an sint capacia juris naturalis. 1. 1. 36.
- C.
- an Capitatio exteris, ut civibus, rectè imponatur. 2. 2. 36.
- Capta in bello cui cedant. 3. 6. 1. an singulis acquirantur, an ei, cujus auspiciis bellum geritur. 3. 6. 6. 7. & seqq.
- Capta ultra debitum modum, an justè retineantur. 3. 6. 17.
- Capta bello injusto, an retinenda. 3. 9. 20. restituenda, & à quibus. 3. 4. 14. & 15. & 3. 9. 20.
- Capta post pacem factam, an reddenda. 3. 13. 21.
- Capti in bello, an populi, an singulorum capientium fiant. 3. 7. 6. bello injusto capti, an aufugere possint, & res suas victori, citra furtum, auferre. 3. 7. 7. & 8.
- Captis in bello parcendum. 3. 4. 17.
- an Captivi aut supplices jure talionis interfici possint. 3. 4. 7.
- cur Captivo in servitutem redigantur. 3. 7. 1. & 10. an omnes indistinctè. 3. 7. 2. an isti, qui facto suo apud hostes deprehensi. 3. 7. 2. eorum res, etiam non apprehensæ, an victori acquirantur.

I N D E X:

- tur.* 3. 14. 31. *quo jure ipsorum posteri servi fiant.* 3. 7. 3.
- Captivi promissio de redeundo in carcerem, an valeat.* 3. 16. 6.
- Captivitas modus acquirendi.* 2. 8. 11. *ejus effecta.* 3. 7. 4.
- an Captivorum redemptio jure prohiberi possit.* 3. 14. 27.
- circa Captivos quia obtineat, ubi servitus non est recepta.* 3. 7. 10. § 15.
- an Captivus redemptionis pretium pluribus debere possit.* 2. 14. 29.
- an Captivus, ut alterum liberaret, dimissus, et mortuo, in carcerem redire debeat.* 3. 14. 33.
- Captus an alteri se dedere possit.* 3. 16. 8.
- Cartel quid.* 3. 7. 10.
- Casus in emtione & locatione, ad quem pertineat.* 2. 12. 30.
- quando Casus à lege vel pacto, universaliter concepto, censeatur exceptus.* 2. 16. 33.
- Causa dispensandi que.* 2. 20. 23. § 24.
- Causa impellentes quomodo in delicto examinentur.* 2. 20. 26. *quomodo abstrahentes.* 2. 20. 27.
- Causa belli injusta.* 2. 22. 1. *quotuplices sint.* 2. 22. 2. *que ad eas referantur.* 2. 22. 3.
- Causa belli dubia.* 2. 23. 1. *qua sit ejus incertitudinis causa.* 2. 33. 2.
- Causa subnascentes in bello.* 3. 1. 3. § 3. 6. 18.
- Cautio innocua, qualis adversus metus incertos adhibenda sit.* 2. 17. 31.
- Celari que possint in contractibus.* 2. 12. 11. & seqq.
- Certamen singulare v. Duellum.*
- Certamina determinato numero, an licita. v. Prælia.*
- Cicatrices an aestinari possint.* 2. 17. 12.
- Cives, an à civitate recedere possint.* 2. 5. 36. *an ipsis hoc prohiberi possit.* 2. 5. 37. § 38. *an gregatim discedere.* 2. 5. 39. *an quolibet tempore civitati renunciare.* 2. 5. 40.
- Civis innocens, qui ab hoste depositur, an deserendus sit.* 2. 25. 3. *an hosti tradendus.* 2. 25. 4.
- Civitas, quid.* 1. 3. 20. *est subjectum majestatis. ib. an jus habeat in exules.* 2. 5. 4.
- an Civitas invita alienari possit.* 2. 6. 6. *an ad totum corpus conservandum.* 2. 6. 7. § propter utilitatem & necessitatem publicam. 2. 6. 11. *an à toto corpore pro lubitu recedere.* 2. 6. 8. *à corpore separata, an primæorum jus consequatur.* 2. 6. 10.
- Civitas, quot modis intereat.* 1. 3. 21. § 2. 9. 3. § 4. *quomodo interitu corporis.* 2. 9. 5. *quomodo interitu speciei.* 2. 9. 6. *an per imminutionem civium.* 2. 9. 7. *an per migrationem.* 2. 9. 8. *an mutata regiminis forma.* 2. 9. 9. *an per hanc mutationem ejus debita extinguantur.* 2. 9. 10. § 11. *an alteri unita intereat.* 2. 9. 12. *an bello subacta.* 3. 8. 1.
- Civitas quomodo dividatur.* 2. 9. 13. *aliquando in partes scinditur.* 2. 18. 6.
- an Civitas ex indigni magistratus electione, adversus mandatarium*

I N D E X.

- rum agere possit.* 2. 17. 6.
*an Civitas etiam injusta, sit ci-
 vitas, & quamdiu talis ma-
 neat.* 3. 3. 3.
*an & quando Civitas ex facto
 privatorum teneatur.* 3. 13. 32.
 & 33.
*Civitates plures federatae singu-
 lae majestatem retinent.* 1. 3. 25.
*Civitates, quo sensu dicantur im-
 mortales.* 2. 9. 3.
Civitates, quomodo puniantur. 2.
 21. 13. & seq.
*Civitates desciscientes an per foedus
 liceat recipere.* 3. 13. 45.
*an Civitati ex rebus, à privato in
 bello captis, aliquid reddi de-
 beat.* 3. 11. 4.
*Civitatis jus ad se tuendum ma-
 jus est, quam corporis in civi-
 tatem.* 2. 6. 9.
*pro Civitatis debito an nondum
 nati teneantur.* 3. 7. 14.
*Civitatis jura an mediante impe-
 rio victori acquirantur.* 3. 8.
 3. & 4.
Clementia victori utilis. 3. 5. 3.
 8. 3. 10.
*Cogendi jus an superiori tantum
 competat.* 1. 3. 48. & 2. 14. 11.
Cogitatio an puniri possit. 2. 20. 20.
*per Colloquium quomodo evitetur
 bellum.* 2. 23. 9. *an partes per
 se potius, quam per legatos con-
 veniant.* 2. 23. 10.
*Colloquium petens aut concedens ad
 quid teneatur.* 3. 17. 1.
*an Coloniae ab origine sua semper
 dependeant.* 2. 9. 13.
*Comitia ordinum, an ubique idem
 jus habeant.* 1. 3. 35.
*Commeandi jus. v. Jus comme-
 andi.*
Commercium an impedire liceat. 2.
 2. 35. *an pactis & foederibus
 stabilienda.* 2. 15. 7.
*an Compensari possit id, quod bel-
 lo causam dedit, aut quod bel-
 li jure factum est.* 3. 12. 14.
*ad Compensationem quid requira-
 tur.* 3. 12. 13.
*per Comromissum quomodo vite-
 tur bellum.* 2. 23. 11. *an arbi-
 trii sententia eo in casu partes
 stare cogantur.* 2. 23. 12.
*an Concubinatus sit verum ma-
 trimonium.* 2. 5. 22.
*Conditio, si res eodem maneat
 loco, an omni promisso adjecta
 censetur.* 2. 16. 29.
*Conditiones pacti dubiae, contra
 quem sint interpretandae.* 3. 13.
 28.
*Conditionis defectus an fidem li-
 beret.* 3. 12. 12.
*Conductus sacrus. v. Jus comme-
 andi.*
*Confiscatio bonorum, ob delicta pa-
 terna, an respectu liberorum pa-
 na sit.* 2. 21. 8.
*Conjecturae ad interpretationes
 quandoque necessariae.* 2. 16. 17.
unde sumantur. 2. 26. 8. & 23.
*Conjuncta quando ad interpreta-
 tionem adhibenda.* 2. 15. 9. quo-
 tubilia. ib.
an Conscientia erronea obliget. 2.
 23. 3.
*ex Consequenti an quis teneatur ad
 damnum datum.* 2. 17. 8.
*an Consensus per tertium interponi
 possit.* 3. 11. 35.
*Consensus summae potestatis unde
 colligatur.* 2. 21. 4. & 3. 15. 3.
*Conservatio sui à naturae commen-
 data.* 1. 2. 1. & 2.

Consé-

I N D E X.

- Consociatio, quomodo à subjectione differat.* 2. 5. 11.
- Constituens non semper est superior constituto.* 1. 3. 32.
- Consuetudo & facilitas præcipua sunt ad delinquendum invitamenta.* 2. 20. 32.
- in Contractibus servanda est æqualitas.* 2. 12. 8. *an etiam in contractibus beneficiis.* 2. 12. 9. v. æqualitas.
- in Contractibus indicanda rei vitia.* 2. 12. 11. *an omnia,* 2. 12. 13. *an & alia extra rei substantiam posita.* 2. 12. 12.
- Contractibus invasorum an populi teneantur.* 2. 14. 21.
- Contractus, quid.* 2. 12. 1. *quomodo differat à pacto.* 2. 12. 2. *est vel verus, vel quasi contractus.* 2. 12. 3. *nominatus, vel innominatus.* 2. 12. 4. *realis, verbalis, literalis, consensualis.* 2. 12. 5. *innominati quotuplices.* 2. 12. 6. *bilaterales, unilaterales, onerosi, benefici, bonæ fidei & stricti juris.* 2. 12. 7.
- Contractus, quomodo confirmari soleant.* 2. 13. 1.
- Contractus, juramento confirmatus, an ob enormem læsionem rescindi possit.* 2. 13. 24.
- Contractus regis cum subditis, an bis actionem pariat.* 2. 14. 11.
- an Contractus regum leges sint.* 2. 14. 14. *an iis teneantur successores.* 2. 14. 15. *an interpretandi ex jure Romano.* 1. 16. 3c.
- Contractus regum, an populum obligent, & populi liberi contractus an regem.* 2. 14. 16.
- an Contractus, ad publicam perniciem vergens, obligationem producat.* 2. 14. 18.
- an Contractus regum, ad alienationem regni vel ejus partis pertinentes, valeant.* 2. 14. 19.
- ad Contractus perfectionem an necessario requiratur scriptura.* 2. 16. 34.
- ad Contrahendum an quis cogi possit.* 2. 12. 14.
- Controversia de re bello capta, apud populum pacatum orta, quomodo sit componenda.* 3. 6. 14.
- Conventiones publicæ, quid.* 2. 15. 1. *quotuplices.* 2. 15. 2.
- Corpora mortuorum sepelienda.* 2. 19. *per tot. non sunt malè tractanda.* 2. 5. 5.
- an Corpora maleficorum à magistratu ad anatomiam tradi possint.* 2. 19. 12.
- Corpus, quomodo intereat.* 2. 9. 5.
- an Creditor propria auctoritate invito debitori debitum auferre possit.* 2. 7. 4. *quid, si per judicem obtineri non possit.* 2. 7. 5.
- ex Culpa, an & ad quid aliquis obligetur.* 2. 17. 1. & 2.
- Curatores regni, an summum imperium habeant.* 1. 3. 38.

D.

- D**amna bello data, *an in pace remissa censentur.* 3. 13. 16.
- Damnatos inter se committere, ut de vita pugnent, an justum sit.* 2. 1. 28.
- in Damni dati estimatione quid consideretur.* 2. 17. 7.
- ex Damno injuria dato qualis o-*

I N D E X.

- riatur obligatio. 2. 17. 2.
- de Damno dato qui teneantur.* 2. 17. 8. & 9. quo ordine conveniantur. 2. 17. 10. quid, si plures damnum dederint. 2. 17. 11. an etiam teneantur de consequentibus, & quae sint consequentia. 2. 17. 12.
- de damno, etiam iusto bello dato, an & quando teneatur miles.* 3. 11. 7.
- Damnum injuria datum, quid.* 2. 17. 1.
- ad Damnum datum refundendum, an teneatur is qui dolose alium ad contrahendum adegit.* 2. 17. 13.
- Damnum à militibus datum, quando superiores obliget.* 2. 17. 16. à bestia vel mancipio datum, an dominum obliget. 2. 17. 17.
- Damnum adversus honorem & famam, quomodo detur & reparetur.* 2. 17. 18.
- Damnum bello iniusto datum, à quibus refundi debeat.* 3. 4. 14. & 15.
- Damnum civi jure eminentis domini datum, an à civitate rescircari debeat.* 3. 13. 9. & 10. an damnum obsidi datum. 3. 13. 59.
- Debita civitatis, an mutata regiminis forma exstinguantur.* 2. 9. 10. an propter ea teneantur subditi. 3. 7. 14.
- an Debita, ante bellum orta, pace remissa censeantur.* 3. 13. 17.
- Debita regis, an ad successorem pertineant.* 2. 14. 15.
- pro Debitis defuncti an bona ob-*
- ligata censeantur.* 2. 14. 15.
- cur de iis teneatur haeres, non verò de pena.* 2. 21. 27.
- Dedero delinquentem an cogatur princeps, ad quem confugit.* 2. 21. 6. & 7.
- an Dediti, & non recepti ab aliis, cives maneant.* 2. 21. 8.
- Dediti sine conditione an justè occidantur.* 3. 4. 17.
- sponte Dediti an postliminio gaudeant.* 3. 9. 11.
- Deditio pura quale jus victori tribuat.* 3. 13. 54. quale tribuat conditionata. 3. 13. 55.
- de Deditis pure, à duce acceptis, an victor populus statuere possit.* 3. 15. 13.
- Defectio subditorum induciarum tempore, an valida sit.* 3. 14. 10.
- Defensio omni jure licita.* 2. 20. 16. an contra regem. 1. 4. 5. & seqq. an cum interfectione aggressoris. 2. 1. 8. an contra amentem, vel furiosum. 2. 1. 9. an cum periculo innocentis. 2. 1. 10.
- Defensio rerum, an justa sit alium occidendi causa.* 2. 1. 24.
- Defensio eorum, qui bellum sumpserunt, an justa sit.* 2. 1. 33.
- Defensio subditorum, an in bello iniusto justa esse possit.* 2. 26. 8.
- Defensio strenua, an justa sit captivum occidendi causa.* 3. 4. 8.
- an Defensio per pacem sit permissa, nec eam rumpat.* 3. 13. 36.
- Defunctis quomodo gratia reddatur*

I N D E X

- cur in liberis.* 2. 7. 28.
in Deliberationibus politicis quae sint consideranda. 2. 24. 3. & seqq.
an Delicta omnia sint punienda. 2. 20. 20. & seqq.
Delicta majora, an recte remittantur. 2. 20. 22. *an ea quae per ignorantiam, vel per infirmitatem difficulter superabilem, commissa sunt.* 2. 20. 24.
ob Delicta majorum an puniendi posterius. 2. 21. 24. *an populus verè subditus, ob delicta regis.* 2. 21. 25. & seqq.
in Delicto examinanda causa, quae impulit. 2. 20. 26. *causa, quae retrahere debuit.* 2. 20. 27. 28. & *personae aptitudo.* 2. 20. 29.
ex Delicto subditorum, an & quando teneantur superiores. 2. 21. 2. & seqq.
ob Delictum alterius, quomodo quis damnum sentire possit. 2. 21. 18. *quomodo ejus occasione obligari.* 2. 21. 19. *an puniri.* 2. 21. 23.
Delinquendi consuetudo, quomodo spectetur in penarum impositione. 2. 20. 32.
an Delinquentes à populo, apud quem reperiuntur, eos deposcentibus reddi debeant. 2. 21. 7. *si non dedantur, secundum quae jura puniendi.* 2. 21. 11.
Delinquentes, an in dubio absolvendi. 2. 23. 6.
Democratia quid. 1. 3. 27.
an Deo ex juramento acquiratur obligatio. 2. 13. 12. *cur is perjurus puniatur.* 2. 13. 13.
de Deo male sentientes an bello justè petantur. 2. 22. 4.
Deo potius obediendum, quàm hominibus. 2. 26. 2.
Deponens in rei depositae repetitione an praefertur domino. 2. 10. 6.
Derelictum. v. *Res derelicta.*
Desertores recipere, an sit contra jus belli. 3. 1. 24.
Desertoribus promissum an servandum. 3. 12. 5.
quomodo Deus parentum peccata in liberis puniat. 2. 21. 16. & *regum peccata in populo.* 2. 21. 26.
an Dicere quis debeat omne, quod alteri utile est. 2. 12. 12.
Dictator Romanus an habuerit summum imperium. 1. 3. 38.
Dies induciis adjectus, an inclusus, an exclusus intelligatur. 3. 14. 5.
Dimicatio singularis quando licita. 2. 1. 27. *an rectè à magistratu duobus mortem meritis permittatur.* 2. 1. 28. *non concedenda ad vindicandas privatas injurias.* 2. 1. 29. v. *Duellum.*
ad Disciplinam militarem servandam tenentur duces bellici. 3. 10. 7. *quomodo ea servari possit.* ib.
Dispensatio à pena, an justa esse possit. 2. 20. 21. *an & ante & post legem penalem latam.* 2. 20. 22. *differt ab aequa legis interpretatione.* 2. 20. 23.
Dispensationis quae sint justae causae. 2. 20. 22. 23. 24. & 33.
Dissimulatio, an licita. 3. 1. 7.
an vindictae remissa sit signum suffi-

I N D E X

- sufficiens.* 3. 17. 4.
Diviso, an modus acquirendi dominium originarius. 2. 3. 3.
Divortia an sint licita. 2. 5. 17.
Dogmata nova, an ut metuenda, semper prohiberi debeant. 2. 20. 38.
Dolo contrabens ad quid teneatur. 2. 17. 13.
Dolus quotuplex. 3. 1. 7. & 8. an in bello permissus. 3. 5. 6.
Domanialia bona an rex, sine consensu populi, alienare possit. 2. 6. 16. an fructus ex iis perceptos. 2. 6. 17. an oppignorare. 2. 6. 18.
Domini jus in servum quousque se extendat. 2. 5. 46. an ad jus vitæ & necis. ib.
Dominia & imperia quot modis definant. 2. 9. 1. & seqq.
Dominii origo. 2. 2. 4.
in Dominio quid esse possit. 2. 2. 16.
Dominium quid. 2. 2. 9. vulgare & eminens. 2. 2. 10. unde hoc majestati competere probetur. 2. 2. 11. non datur, eo concessio, facultas grassandi in bonis privatorum, nec eorum dominium subalternum tollitur. 2. 2. 12. an se exserat in exterorum bona. 2. 14. 13.
Dominium strictè sic dictum, an homo statim acceperit, an vero jus res vacuas occupandi. 2. 2. 5. ante multiplicatum genus humanum non fuit. 2. 2. 6. quomodo fuerit introductum. 2. 2. 7. an ex sola aptitudine. 2. 17. 4. lege civili anteverti potest. 2. 2. 21. & 3. 6. 9. ut etiam peregrinos obliget. 2. 2. 22.
Dominium & imperium quomodo differant. 2. 3. 6. & seqq.
ad Dominium acquirendum requiritur usus rationis. 2. 3. 11. an infantes, furiosi &c. illud acquirere possint. 2. 3. 12. an illo per se uti. 2. 3. 13. an per alium acquiri possit. 3. 6. 6.
Dominium in alium transferre, juris est naturalis. 2. 6. 2. ad illud transferendum quid requiratur in dante. 2. 6. 3. quid in accipiente. 2. 6. 4. an transferatur in eum, qui rem alienam, loco suæ sibi debitæ, cepit. 2. 7. 3. rerum fungibilitatem dominium, an sine consensu domini in alium transferri possit. 2. 10. 21.
Dominium externum quale. 3. 6. 1. & 3. 9. 20.
Domino deficiente, ad quem ejus res pertineant. 2. 3. 22.
Dominum rei possessæ ignorans nemini eam dare tenetur. 2. 10. 8.
Dominus, unde habeat jus in prolem servilem. 2. 5. 47.
an Dominus in rei suæ repetitione præferatur deponenti. 2. 10. 6. an obligetur ad damnum datum ab animali vel servo. 2. 17. 17.
in Donatione, quomodo verba donantis accipi debeant. 2. 16. 12.
Donationes & alia beneficia, à principibus concessa, an semper revocari possint. 2. 14. 20.
Dubitans de cause justitia, an justè

I N D E X.

juste militet. 2. 23. 4.
Dubitans de jure, quid facere de-
bent 2. 23. 4. 5. *quid, si ab*
utraque parte probabilia alle-
gentur argumenta. 2. 23. 6.
Duella justissime sub pena mortis
prohibentur. 2. 10. 15. *an ad*
bellum vitandum permitti pos-
sint. 2. 23. 13. v. *Dimica-*
tio.
Dux belli quis. 3. 15. 1. *an te-*
neatur de damno in bello inju-
sto dato. 3. 4. 15. *an de bello*
transigere & pacem facere pos-
sit. 3. 15. 8. v. *Potestas mi-*
nor.

E.

E*brii, an ex promisso tenean-*
tur. 2. 11. 7. *an ex deli-*
cto. 2. 11. 8.
an Ecclesia jus habeat in populos
haereticos ignotos. 2. 2. 9.
Electio, an sit titulus imperii, an
verò modus ad id perveniendi.
 1. 3. 36.
Eligens indignum is, qui magi-
stratus collationem habet, an
reip. teneatur. 2. 17. 6.
Emendatio peccantis primus est
penae finis. 2. 20. 12.
ad Emendum an quis cogi possit.
 2. 12. 14.
Emens rem alienam bona fide, an
eam domino, sine pretii repetitio-
ne, restituere debeat. 2. 10. 16. &
 17. *an eam venditori restituere*
possit, ut pretium servet. 2. 10. 18.
Emerere res ad vitam necessarias
nemo prohibendus. 2. 2. 42.
nisi ipsi ejus rei indigeamus. 2.
 2. 43.
Emtio, qualis contractus. 2. 12.
 4. *an à Rege, sine pretio fa-*

cto, subsistat. 2. 14. 10.
in Emptione quomodo transferatur
dominium. 2. 12. 26. *cur et*
perfecta, ante dominii transla-
tionem, periculum rei venditae
ad emptorem pertineat. 2. 12. 27.
Emtor rei, bello injusto captus,
an ad ejus restitutionem te-
neatur. 3. 9. 21.
Errantes circa religionem an li-
cite puniantur. 2. 20. 38.
Error, an promissum vitiet. 2.
 11. 12. & seq.
Error circa pretium, an in con-
tractibus corrigi debeat. 2. 12.
 16.
Exercitores navis, an ex contra-
ctu magistri singuli pro portio-
ne, an in solidum obligentur.
 2. 11. 27.
Exercitus, quid. 2. 16. 6. *de eo*
in certum locum non ducendo,
pañum quomodo intelligi de-
beat. 2. 16. 18. *ejus insolita*
conscriptio an pacem rumpat.
 3. 13. 45.
Execratio. v. Juramentum.
Exheredari; ne in regnum suc-
cedat, an filius possit. 2. 7. 57.
Exheredationis quae sint justa
causae. 2. 7. 17.
Exheredato filio an debeantur
alimenta. 2. 7. 17.
Exheredatus filius an tacite ali-
quando censeatur. 2. 7. 57.
Exploratores an mittere liceat.
 3. 4. 12.
ad Exfilium an fidejussorio nomi-
ne quis obligari possit. 2. 21. 21.
in Exfules an civitas aliquod jus
retineat. 2. 5. 41.
an Exfules alienos per pacem re-
cipere liceat. 3. 13. 15.

I N D E X.

an Exteri teneantur legibus loci, in quo deprehendantur. 2. 2. 22. *an ad sua apud nos vendenda jus habeant.* 2. 2. 44.

Exteri, auid hostes deprehensi, an pro hostibus habeantur. 3. 4. 5.

Exteris, sedibus suis pulsus, an concedenda perpetua habitatio. 2. 2. 39. & seq. v. *Peregrini.*

F.

Facta, an sub iis comprehendantur non facta. 2. 4. 4.

ex Facto alieno an naturaliter quis teneatur. 3. 2. 9. *an ex facto singularium tenentur civitas.* 2. 21. 2. & seqq.

Facultas, juris species, quid sit. 1. 1. 11. *quid sub se comprehendat.* 1. 1. 12. *quotuplex.* 1. 1. 13. *vulgaris.* 1. 1. 14. *eminentis.* 1. 1. 15. *que superior est vulgari.* 1. 1. 16.

Facultas, omnibus hominibus competens ad actus aliquos exercendos, quotuplex. 2. 2. 41. *abijuncta seu simplex.* 2. 2. 42. & *ex suppositione.* 2. 2. 47.

Fallere hostem an liceat. 3. 1. 7.

Falsiloquium. v. Mendacium.

Favorabilia, quando interpretanda. 2. 16. 12. *in dubio censentur realia.* 2. 16. 10.

Fere bestie per universitatem occupatae. 2. 2. 20. *ut tamen dominium earum ad territorium sit restrictum, nec in alieno vindicari possint.* 2. 2. 21.

Fere occupata quamdiu censeantur nostra. 2. 8. 5. *quid, si aditis crepundis, dignosci pos-*

sint. 2. 8. 6. *quid ad earum occupationem requiratur.* 2. 8.

7. an in sylva circumseptae ver-

santes possideantur. 2. 8. 8. *sub Feudo concessio an contineantur incrementa fluvialia.* 2. 8. 14.

an Feudi dominus vasallum invitum obsidem dare possit. 3. 13. 58. *an Fidejussor se ad mortem obligare possit.* 2. 21. 20. *an ad membrorum mutilationem. ib. an ad exsilium.* 2. 21. 21.

Fides, quid. 3. 12. 1. *quotuplex.* 3. 12. 2. *hosti data an sit servanda.* 3. 12. 3. *an tyrannis, vel latronibus data. ib. an desertoribus & rebelibus.* 3. 12. 5. *an persuas.* 3. 12. 10.

Fides publica, quid. 3. 13. 1. *quotuplex.* 3. 13. 2.

Fides tacita, quid. 3. 17. 1. *quousque extendenda.* 2. 17. 2. & seqq.

an Fides privatim hosti data obliget. 3. 16. 1. *an latroni & piratae data. ib.*

Fides a summis potestatibus necessario servanda. 3. 18. 1. *que Fides vim habeat juramenti.* 2. 13. 32.

quando Fides absque perfidia liberetur. 3. 12. 11. *quomodo compensando liberetur.* 3. 12. 13. *bone Fidei possessor. v. Possessor.*

an Filio exheredato debeantur alimentia. 2. 7. 17. v. *Liberi.* *an Filius a patre in regno exheredari possit.* 2. 7. 57. & 58.

an Filius, patre jam rege natus, preferendus sit in successione filio

I N D E X.

- filio ante nato.* 2. 7. 62.
- ad Finem que ducunt, in morali materia, aestimationem suam accipiunt ob ipso fine.* 3. 1. 2.
- Fines publici qui intelliguntur.* 3. 9. 2.
- Flumen, ad quem pertineat.* 2. 2. 30. *an in illud jam occupatum alii homines jus habeant.* 2. 2. 31.
- Flumen, mutato alveo, an idem maneat.* 2. 3. 20. *an totum unius populi esse possit.* 2. 3. 21.
- Flumina, an occupari possint.* 2. 3. 14.
- Fusminis cursu mutato, an imperii fines mutantur.* 2. 3. 19. *an alveo mutato.* 2. 3. 20.
- Fœdera quotuplicia sint.* 2. 15. 7.
- § 8. *inequalia quotuplicia, & inter quos contrahi possint.* 2. 15. 9.
- Fœdera, an morte regis extinguantur.* 2. 16. 20. *cum populo inita, an maneant, mutata regiminis forma.* 2. 16. 18.
- Fœdera que sint favorabilia, que odiosa.* 2. 16. 19.
- Fœderati inaequaliter an summum imperium habeant.* 1. 3. 52. *facile superioris potentia subiguntur.* 1. 3. 53.
- an Fœderatus contra fœderatum defendi possit.* 2. 15. 12.
- an Fœderatus à fœdere, quod alter violavit, licite discedat.* 2. 15. 14.
- in Fœderibus, inprimis ad bellum gerendum initis, præsumitur ratio habita prudentiæ ac pietatis ejus, cum quo agitur.* 2. 16. 19.
- Fœdus quid.* 2. 15. 3. *quinam il-*
- lud facere possint.* 2. 15. 4. *an tyrannus.* 2. 15. 5. *an rex regna pulsus.* 2. 15. 6.
- Fœdus antiquius quando præferendum sit.* 2. 15. 12.
- an Fœdus justè cum iis ineatur, qui à vera religione alieni sunt.* 2. 15. 10. *an cum abbeis.* 2. 15. 11. *an finito tempore, tacite renovatum censeatur.* 2. 15. 13.
- Fœdus, ne injustè alterius bellum geratur, quomodo intelligendum.* 2. 16. 16.
- Fœdus reale, quomodo distingua-*
- tur à personali.* 2. 16. 18. *an tale sit, ob personam regis fœderi insertam.* 2. 16. 19. *in dubio quale præsumatur, ibi.*
- Fœdus cum rege initum, an ad regem regno pulsus extendatur.* 2. 16. 21. *an ad invasorem.* 2. 16. 22.
- an Fœminæ ad regnorum successionem admittantur.* 2. 7. 52.
- an Fœminæ impunè occidantur in bello.* 3. 4. 5. *an justè.* 3. 4. 17.
- Fœtus animalium, an ad dominium patris, an verò matris pertineat.* 2. 8. 15. *quid, si de patre constet.* 2. 8. 16.
- Fratribus an debeatur successio fratrem.* 2. 7. 28. & seq.
- an Fructus sub rei restitutione contineantur.* 3. 13. 23.
- Fuga hominis occisioni præferenda.* 2. 1. 21. *nec ignominiosa est.* 2. 1. 22.
- Furem occidere quando liceat.* 2. 1. 24. § 25.
- Furioli an dominium acquirere possint.* 2. 3. 12. *an illò per*

I N D E X.

se uti. 2. 3. 13.
an Furtum semper committatur,
rem alienam capiendo. 1. 1. 35.
 § 2. 2. 23. & seqq.

G.

Generatio, quomodo tribuat jus
 in personam. 2. 5. 1. § 2.
 qui Gradus cognationis matrimo-
 nium impediunt. 2. 5. 20. &
 seq.

Gratia parentibus mortuis quo-
modo reddatur. 2. 7. 28.

Gratitudinis debitum majus est
debito beneficentiae. 2. 16. 33.
an quis ad eam armis cogi
possit. 2. 22. 11.

H.

*an H*abitatio perpetua exteris,
 sedibus suis pulsis, con-
 cedi debeat. 2. 2. 39.

Heres repraesentat personam de-
functi. 2. 9. 15. *an ex jura-*
mento defuncti obligetur. 2. 13.
 25. *an ex ejus facto.* 3. 2. 9.
an ad penam delinquentis te-
neatur. 2. 21. 27. *an ad debi-*
ta. ib.

Homicida injustus, ad quid te-
neatur occisi parentibus, uxo-
ri, aut liberis. 2. 17. 12.

Homines liberi, an sint in com-
mercio. 1. 3. 39 § 40.

Homines ad mutuam, sibi invi-
cem praestandam, opem tenen-
tur. 1. 5. 3.

Hominum prehensio, quid. 3. 12.
 4.

Homo ad pacem, non ad bellum
natus. prol. quaest. 1. unde
hoc probetur. qu. 2. cur tamen
tam pronus in bellum sit. qu. 4.
an Homo se ipsum interficere pos-
sit. 2. 19. 9.

Homo liber, quando postliminio
redeat. v. Postliminio.

Honestum quid. 1. 1. 28. *cur de-*
terminetur ex natura societatis
humanae. 1. 1. 30.

Honor homini suum est. 2. 17. 3.
an § quomodo honor noster
ladi possit. 2. 17. 18. *quomodo*
reparari. ib. an quasvis § à
quolibet injurias ferendo augea-
tur. 2. 1. 19.

Hostem quomodo ledere liceat. 3.

4. 3. *an indistinctè, non con-*
siderata cause justitia. ib. cur
hoc gentibus ita placuerit. 3.
 4. 4. *qui sub hac licentia læ-*
dendi comprehendantur. 3. 4. 5.

an eum veneno tollere liceat. 3.

4. 9. *an immisso percussere.* 3.

4. 11. *an in loco pacato occide-*
re. 3. 10. 9.

ad Hostem rediisse quis dicatur.
 3. 16. 10.

an Hostes sepeliendi. 7. 19. 4.
 § 5.

in Hostes licitum jus generosè re-
mittitur. 3. 1. 22.

apud Hostes deprehensi an servi
fiant. 3. 7. 2. *an in pace jus*
postliminii habeant. 2. 9. 4.

an Hosti ex promissione jus oria-
tur. 3. 21. 50. *an ei menti-*
ri liceat. 3. 1. 9. *an privatum*
nocere. 3. 11. 1. § 2.

Hostibus subministrans res an
pro hoste habendus, § an res
intercipi possint. 3. 1. 5. *quid,*
si non ad hostem, sed ad ami-
cum vicinum, mittantur. 3.
 1. 6.

Hostis, quis. 3. 3. 2. *an ejus in-*
terfectio omni modo licita sit.
 3. 1. 24. *an ob strenuam de-*
fen-

I N D E X.

- fensionem, & pertinax studium in partes, recte occidatur.* 3. 4. 8. & 7.
- Hostium subditi, an ubique occidi possint.* 3. 4. 6. *an in solo pacato.* 19.
- I.
- I***dola hostium an violare liceat.* 3. 5. 4. *quid, si victores eadem religione teneantur.* ib.
- Impediens aliquem à petendo munere, ad quid teneatur.* 2. 17. 5.
- an Imperator Romanus universale imperium habeat.* 2. 22. 7. *an ad id vindicandum, justum bellum suscipiat.* ib.
- Imperia, quomodo possint esse in patrimonio.* 1. 3. 39.
- an Imperia non summa plene haberi possint.* 1. 3. 43.
- Imperia sunt magna onera.* 2. 4. 11. *ut res alia aliquando derelicta presumuntur.* ib. *an alienari possint.* 2. 6. 5. & 12. *an pro parte, & an partis alienandæ consensus requiratur.* 2. 6. 6. *an ad conservandum totum corpus.* 2. 6. 7. *an in feudum offerri.* 2. 6. 13. *an oppignorari.* 2. 6. 14.
- Imperia & dominia, quot modis desinant.* 2. 9. 1. *an per interitum familiae regnatricis.* 2. 9. 2. *an amittantur delinquendo.* 2. 1. 17.
- Imperii summitas, an distingui possit ab habendi plenitudine.* 1. 3. 43.
- Imperii forma unde dignoscatur.* 1. 3. 56. & 57.
- Imperii subjecta, personæ & territorium.* 2. 3. 7.
- Imperii terminus, an fluminis cursum sequatur.* 3. 3. 19. & 20.
- Imperio injusto an sit obsequendum.* 2. 26. 2.
- sub Imperio, jure victoriæ acquisito, quæ comprehendantur.* 3. 1. 3. & 4.
- an omne Imperium ejus, qui regitur, causa comparatum sit.* 8. 3. 33.
- an Imperium summum diverso modo haberi possit.* 1. 3. 3.
- Imperium in populum devictum, jure victoriæ acquisitum, regi an populo acquiratur.* 1. 3. 41.
- Imperium summum, an & quomodo dividi possit.* 1. 3. 47. *an divisum intelligatur, si populus liber futuro regi aliquid impetret, vel facultatem eum cogendi retineat.* 1. 3. 48. *an si rex alia acta rata non velit, quàm à senatu probata.* 1. 3. 51.
- Imperium summum an retineant ii, qui tributa solvunt.* 1. 3. 54. *an illi, qui nexu feudali tenentur.* 1. 3. 55.
- Imperium & dominium differunt.* 2. 3. 6. *hinc retineri imperium potest, assignato aliis dominio.* 2. 3. 8.
- Imperium loci occupatum sequitur dominium rerum ibi existentium.* 2. 3. 9. *nec propterea nova prohibitionem eas apprehendendi opus est.* 2. 3. 10.
- Imperium in maris partem, quot modis acquiri possit.* 2. 3. 17.
- Imperium, quod in rege est, ut in capite, manet in populo, ut in toto.* 2. 9. 9.
- imperium summum an habeat populi, quomodo injuste agentis.*

I. N. D. E. X.

- tes. 3. 3. 3. an cæcus lætro-
nam. ib. an, qui pro parte id
habent. ib. v. Majestas.
- Imperium in victos quale acquiratur.** 3. 8. 1. & 2.
- Imperium summum an comprehen-
dat jus in bona & actiones sub-
ditorum.** 3. 13. 56.
- Imperium paternum, quomodo à
potestate patria differat.** 2. 5. 5.
patri & matri est commune. ib.
ita tamen, ut patris imperium
preferatur. 2. 5. 3.
- ob Inæqualitatem intervenientem,
an juramentum, uti contra-
ctus, rescindi possit.** 2. 13.
24.
- an Incorporalia belli jure acqui-
rantur.** 3. 7. 5.
- Indictio belli. v. Belli indictio.**
- Inducie quid.** 3. 14. 1. quodupli-
ces. 3. 15. 2. an rectè dividan-
tur in expressas & tacitas, ib.
an differant à pace. ib. & q.
4. à quo tempore obligent. 3.
14. 6. an ad certa tantum loca
restringi possint. ib. quot modis
sintantur. 3. 14. 13. quomodo
violentur. 3. 14. 14. an per pri-
vatorum factum rumpantur. 3.
14. 16. an à belli ducibus con-
cedi possint. 3. 15. 9.
- an Induciarum tempore detur post-
terminium.** 3. 9. 11.
- quid per Inducias liceat.** 3. 14. 7.
an ire & redire. 3. 14. 8. an
mænia reficere & similia. 3.
14. 9. an corruptis bestium præ-
sidiis, loca invadere. 3. 14.
10. an loca derelicta occupare.
3. 14. 11. an incustodita. ib.
- Extra Inducias, an competat jus
commædandi, seu salvæ condu-**
- ctus.** 3. 14. 7.
- Induciis finitis, an nova requi-
ratur indictio belli.** 2. 14. 3.
an intra fines hosticos depre-
bensus jus redeundi habeat. 3.
14. 12.
- Induciis adjectum tempus, an ex-
clusum, an comprehensum in-
telligatur.** 3. 14. 5.
- an Infantes dominium acquirere
possint.** 2. 3. 12. an illo per
se tati. 2. 3. 13. an ex pro-
missio obligentur. 2. 11. 6. an
belli jure occidi possint. 3. 4. 5.
& 17.
- Inferiores, quomodo circa causas
belli agere debeant.** 2. 26. 1.
an invitati, ubi de injustitia
causæ constat, ad bellum adigi
possint. 2. 26. 2. quid, si du-
bitent. 2. 26. 3. & 5.
- Injuria subito à principe illata,
an toleranda, an vi repellenda.**
1. 4. 1. & 2.
- Injuria, socio aut subito illata,
an pacem rumpat.** 3. 13. 44.
- Injurie vindicta, à principe ne-
glecta, an minoribus magistratibus
permissa sit.** 1. 3. 12.
- Injurias quasvis ferre, an virtus.**
2. 1. 20.
- Injustitia, quomodo aestimetur.** 2.
20. 27. eo major est, quo ma-
jus alteri damnum inferitur. ib.
- Injustum, quid.** 1. 1. 5.
- Innocentem insultans rex, an ipso
facto Rex esse desinat.** 2. 1. 17.
- an Innocentes aliquando non in-
justè occidantur.** 2. 1. 10. quo-
modo citra propositum lædi pos-
sint. 3. 1. 5.
- Insignia regia, an semper deno-
tent regiam potestatem.** 1. 3.

I N D E X.

35.
Insula in flumine nata ad quem pertineat. 2. 8. 12.
Interpretatio recta ad obligationem producendam adhibenda. 2. 16. 1. quid sit. 2. 16. 2. quatuorplex. 2. 16. 3. quae sit ejus mensura. 2. 16. 4. ex quibus signis desumatur. 2. 16. 5.
Interpretatio verborum quomodo fiat. 2. 16. 6. *an conjectura in ea locum habeant.* 2. 16. 7. *unde haec conjectura desumantur.* 2. 16. 8. § 9.
Interpretatio extensiva & restrictiva. 2. 16. 23. *an utraque aequae facile admittenda.* 2. 16. 24. *extensiva, quando locum habeat.* 2. 16. 25. *restrictiva, unde petatur, & quando locum habeat.* 2. 16. 27. 28. 30. 31. § 33.
Interpretatio conditionum pacis, quomodo fieri debeat. 3. 13. 11. *quae maxime bellantes aequet quoad belli justitiam.* 3. 13. 12. § 13.
Interpretationis regulae in non odiosis. 2. 16. 11. *in favorabilibus.* 2. 16. 12. *in odiosis.* 2. 16. 13.
Invasio, an sit justus ad regnum perveniendi modus. 2. 14. 21. § 22.
in invasorem regni quid liceat. 1. 4. 19. *an ad jussum veri regis occidi possit.* 1. 4. 20. *an vi legis, ante invasionem in invasorem lata.* 1. 4. 21.
an Invasores imperii populum obligare possint. 2. 14. 21. *an fœdera inire.* 2. 15. 5.
Inventio modus acquirendi. 2. 8. 9. *an fiat solo visu.* 2. 8. 10.
an Inventionis titulo occupari possint ea, quae ab aliis tenentur. 2. 22. 4. *quid, si possessores sint barbari.* ib.
quae sint Invenimenta ad peccandum praecipua. 2. 20. 31.
an Ira delictum excuset. 2. 20. 26.
Irritum quid sit jure nature. 2. 5. 18. *an id, quod vetitum est.* 2. 4. 24.
Itus, quando reditum comprehendat. 3. 14. 21.
Judicare quis possit de controversa regni successione, rex, an populus. 2. 7. 61.
post Judicia publica instituta, an bellum privatum licite geri possit. 1. 3. 5.
Judicio injusto damnum qui dedit, ad quid teneatur. 2. 17. 12.
Judicium, quot modis cesset. 1. 3. 7.
in Juramentum inferiorum quale jus habeant superiores. 2. 13. 29. *an eos ab iis absolvere possint.* 2. 13. 30.
Juramenti forma. 2. 13. 17. *effectus.* 2. 13. 21.
Juramentis quae sint affinia. 2. 13. 32.
ex Juramento an Deo acquiratur obligatio. 2. 13. 12. *an perjuros propterea puniat.* 2. 13. 13.
Juramento non praestito, quis fiat perjurus. 2. 13. 25. *an is cui id remissum.* 2. 13. 27. *vel qui sub alia qualitate juravit.* ib.
Juramentum, cur exigatur. 2. 13.

I N D E X.

13. 2. quid sit. 2. 13. 3. quatu-
plex. 2. 13. 4. ejus requisi-
ta. 2. 13. 5.
- Furamentum an sit, si quis non
putans se jurare, verba juran-
tia proferat.** 2. 13. 7. quid, si
ea deliberato proferat, licet a-
nimo non jurandi. 2. 13. 9.
- Furamentum, dolo elicitum, an
obliget.** 2. 13. 10. an metu in-
justo extortum. 2. 13. 11. an
illud, quod est de re illicita. 2.
13. 14. vel quod impedit majus
bonum morale. 2. 13. 15. vel
de re impossibili. 2. 13. 16.
quid, si res pro tempore tantum
sit impossibilis. ib.
- Furamentum, ab execrationibus
& obtestationibus quomodo dif-
ferat.** 2. 13. 18.
- Furamentum per falsos Deos an
obliget.** 2. 13. 19. an Christia-
nis tale à Gentilibus exigere li-
ceat. 2. 13. 20.
- Furamentum latroni præstitum,
an sit servandum.** 2. 13. 21.
an hosti publico præstitum. ib.
an perjurio. 2. 13. 23.
- Furamentum an ab hærede præ-
stari debeat.** 2. 13. 25.
- Furamentum, ab altero remis-
sum, an obliget.** 2. 13. 27.
contra Furamentum factum, an
injustum tantum, an irritum
quoque sit. 2. 13. 28.
- Furamentum regum, an & à
quibus rescindi possit.** 2. 14.
8.
- an Furans, si in mente sua obli-
gari non velit, tamen obliget-
ur. 2. 13. 8.
- Jurare per creaturas an liceat.** 2.
13. 18. an per alium Jurare,
aut per literas. 2. 13. 26.
- qui Jurare non possint. 2. 13. 6.
- Jura quædam realia quo sensus di-
cantur.** 1. 1. 9.
- an Jura bello acquiri possint. 3.
8. 3.
- quale Jus in bello observetur. 1.
1. 3.
- Jus natura & gentium omnes
homines obligat & semper.** 1.
1. 3. quomodo hæc duo jura dif-
ferant. 1. 1. 42.
- Jus, quot modis sumatur.** 1. 1. 4.
aliquando pro eo, quod justum
est. ib.
- Jus: pro qualitate morali sum-
tum, quid sit.** 1. 1. 8. quatu-
plex. 1. 1. 10.
- Jus pro lege.** 1. 1. 20.
- Jus divinum.** 1. 1. 22. quatu-
plex. 1. 1. 23. morale. 1. 1. 25. po-
sitivum. 1. 1. 26.
- Jus naturæ, quid.** 1. 1. 27. an
detur. 1. 1. 31. quomodo probe-
tur. 1. 1. 32. hypotheticum. 1.
1. 33. absolutum. ib. est im-
mutabile. 1. 1. 34. videtur ta-
men mutari, propter materia
mutationem. 1. 1. 35. esse ali-
quid juris naturalis, quomo-
do probetur. 1. 37. quædam e-
jus juris esse dicuntur reducti-
vè. 1. 1. 38. & abusivè pro eo,
quod est honestum. ib.
- Jus Gentium, quid.** 1. 1. 39. an
à Deo. ib. cur id constitutum.
ib. communis inter omnes gen-
tes utilitas & necessitas ejus
est fundamentum. 1. 1. 41. quo-
modo probetur. 1. 1. 43.
- Jus Hebræum, quem usum ha-
beat in questionibus de jure
belli & similibus.** 1. 1. 44.

Jus

I N D E X.

- Jus humanum*, quid. 1. 1. 45. quos obliget, & an in decidende jure belli questionibus adhiberi possit. 1. 1. 46.
- Jus regium*, an 1 Sam. 8. v. 11, describatur. 1. 4. 3.
- Jus stapulae*. quid. 2. 2. 35.
- Jus uni populo concessum*, an & alteri concedi debeat. 2. 2. 47.
- Jus*, quomodo originariè acquiratur in personas. 2. 5. 1. in liberos, propter generationem. 2. 5. 2. quomodo propter consensum. 2. 5. 11. quomodo ex delicto. 2. 5. 50.
- Jus quaesitum* subditis an princeps auferre possit. 2. 14. 12.
- Jus non tantum ex solo belli principio spectatur*, sed & ex causis subnascentibus. 3. 1. 3.
- Jus*, quod ante bellum fuit, an eo superveniente tollatur. 3. 13. 18.
- an *Jus*, ex vera inaequalitate naturæ, per pacem condonatum censeatur. 3. 13. 20.
- Jus commeandi*, seu salvi conductus, quid. 3. 14. 18. quotuplex. 3. 14. 19. an extra inducias competat. 3. 14. 17. militibus concessum, ad quos extendatur. 3. 14. 20. eo concessio, quid comprehendatur subitu. 3. 14. 21. an abitu concessio, reditus comprehendatur. 3. 14. 22. patri vel marito concessum, an ad filium & uxorem pertineat. 3. 14. 23. an ad famulum. ib. an ad bona & comites. 3. 14. 24. eo, qui concessio, mortuo, an revocetur. 3. 14. 25. quid, si ad beneplacitum fuerit concessum, 3. 14. 26.
- Justitia expletrix*, quid. 1. 1. 18. attributrix. 1. 1. 19.
- Justitia*, quando dicatur denegata, quando malitiosè protracta. 3. 2. 7.
- Justum aequatorium* & roatorium, quid. 1. 1. 6.
- L.
- L**atrocinari, an liceat. 2. 15. 7.
- ex *Latrocinis non inibitis an magistratus teneatur*. 2. 17. 15.
- an *Latrones jus legationis habeant*. 2. 18. 7. v. *Piratae*. cum *Latronibus pactum an servari debeat*. 3. 12. 4. an *is promissum, in favorem tertii, qui metum non intulit*. 3. 12. 6.
- Legati admittendi & non violandi*. 2. 18. 8. an *omnes admittendi*. 2. 18. 9. *quæ sint justæ eos rejiciendi causæ*. 2. 18. 10. *cur sint inviolabiles*. 2. 18. 11. *lex de iis non violandis an etiam eum obliget, per cujus territorium transeunt*. 2. 18. 14. *an jure civili populi, ad quem missuntur, teneantur*. 2. 18. 11. *eorum comites an sint sancti*. 2. 18. 16. *an eos delinquentes punire possint*. 2. 18. 17. *an in ædibus suis habeant jus asyli*. 2. 18. 18. *an eorum bona, ad solutionem debiti, capi possint*. 2. 18. 19. *an jure represaliarum capi*. 3. 2. 13.
- Legationis jus, ex quo jura sit*. 2. 18. 3. *quibus competat*. 2. 18. 4. *an istis, qui impari*

I N D E X.

- [*fadere junguntur.* 2. 18. 5. *an civitati, si inter se scindatur.* 2. 18. 6. *an rebellibus.* 2. 18. 7.
- in Legatos debitores quale jus creditoribus competat.* 2. 18. 19. & 20.
- ob Legatum violatum an justè suscipiatur bellum.* 2. 18. 21.
- Legatus quid.* 2. 18. 1. *quotuplex.* 2. 18. 2. *an mittentem obliget.* 2. 11. 25. *an etiam contra arcana mandata.* 2. 11. 26. *an ab eo, ad quem missus est, puniri possit.* 2. 18. 11. *quid, si hostilia molliatur.* 2. 18. 12. & 13. *an jure talionis occidat, aut malè tractari possit.* 2. 18. 15.
- Legitima liberis & parentibus debetur.* 2. 7. 32. *an lege civili tolli possit.* 2. 7. 10.
- Lege quò modis fiat acquisitio.* 2. 7. 1.
- Legem quis tollere possit.* 2. 20. 22.
- Leges civiles aliquando injustæ,* 2. 7. 1. & 2. 21. 24.
- Leges, de successione privatorum latae, an etiam obtineant in successione principum.* 2. 7. 34.
- quæ Leges sint observandæ in contractu, in mari, aut in insulis vacuis celebrato.* 2. 11. 11.
- Leges coactivæ, an circa Regum actus locum habeant.* 2. 14. 11.
- Leges prohibitivæ non semper sunt æquales.* 2. 16. 33.
- Leges humanæ interfectionem quorundam permittentes, an interfectoibus jus verum, aut tantum impunitatem præstent.* 2. 1. 26. & 2. 20. 19.
- an Leges, quæ liberos ob erimen patrum damnant, justæ sint.* 2. 21. 24.
- Legislator, an lege sua teneatur.* 2. 20. 22. *an eam impune abroget.* ib.
- Lex, quid.* 1. 1. 20.
- Lex commissoria in delatione regni adjecta, quid operetur.* 1. 3. 46.
- Lex civilis, an peregrinos obliget.* 2. 2. 22.
- Lex de usucapione à principe lata, an ad ipsum jus imperii & ejus partes pertineat.* 2. 4. 18. *an ad alia.* 2. 4. 21.
- Lex aliquid vetans, an illud simul irritum faciat.* 2. 5. 24.
- Lex decalogi, de furto non faciendo, quid contineat.* 2. 10. 4.
- Lex de non resistendo superiori, an obliget in summo discrimine.* 1. 4. 5.
- Lex permissiva cedit præceptivæ; affirmativa negativæ; generalis speciali; lex inferioris legi superioris.* 2. 16. 33.
- Liberi, quale damnum, occasione delicti paterni, sentire possint.* 2. 21. 22. *an propterea puniri.* 2. 21. 23. & 24.
- cur Liberi captivorum servi fiant.* 3. 7. 3. *quo jure servi nascantur.* 3. 7. 14.
- Liberis debentur alimenta.* 2. 7. 9. & *quidem omnibus.* 2. 7. 10. *an semper.* 2. 7. 11. & 18. *an ab avo.* 2. 7. 14. *sic debetur ipsis successio.* 2. 7. 8. &

I N D E X

- Et 15. nisi iuste auferantur. 2. 5. 16. vel sint adulterini. 2. 5. 19. quomodo de eo constare possit. 2. 7. 20. quid, si sint naturales. 2. 7. 22.
- Liberorum distinctio in naturales & legitimos, an sit ex jure civili.** 2. 7. 44. an ad regum liberos pertineat. ib.
- Libertatis desiderium in populo subdito, an iusta sit belli causa.** 2. 22. 5.
- quid liceat in bello, aut nudè spectatur, aut ex promisso accedente.** 3. 1. 1.
- quid liceat natura.** 3. 1. 2.
- vox Licere quas significaciones habeat.** 3. 4. 2.
- quod licet in bello, ad quod bellum pertineat.** 3. 2. 1.
- an licita sint quedam consequenter, quæ non licerent ex proposito.** 3. 1. 4.
- Literatis in bello parcendum.** 3. 3. 17.
- Locans pluribus operam, an à singulis mercedem in solidum exigere possit.** 2. 12. 31.
- Locatio conductio convenit & differt ab emtione.** 2. 12. 30. cuius damno sint casus usum impediens. ib. sine certa mercede aut re facta an valeat. 2. 14. 10.
- Locupletior ex re aliena factus, ad quid teneatur.** 2. 10. 9.
- quando Locus in solo pacato situs occupari possit.** 2. 2. 27. ut tamen nihil, præter nudam custodiam, sumatur. 2. 2. 28.
- M.
- Magistratus minor, an & quando bellum gerere possit.** 1. 3. 11. an contra superiorum. 1. 4. 4. an injuriam regi illatam, sed neglectam, persequi & vindicare possit. 1. 3. 12.
- Magistratus atrocinitia non inhibentes, ad quid teneantur.** 2. 17. 15.
- Majestas, quid.** 1. 3. 16. cur dicatur summa potestas. 1. 3. 17. an & à quo ejus actus possint reddi irriti. 1. 3. 18. an rebus dividatur in realem & personalem. 1. 3. 24. & 29. an semper sit penes populum. 1. 3. 29. an à Deo. 1. 3. 30. an ex nominibus & externa administrationis specie cognoscatur. 1. 3. 35. an ex delatione imperii per successionem vel electionem. 1. 3. 36. diverso modo haberi potest. 1. 3. 37. an possit esse in patrimonio. 1. 3. 39. aliquando optimatibus competit. 1. 3. 31. aliquando populo in populum. ib. v. Imperium.
- Majestatis subiectum, quotuplex.** 1. 3. 19. subiectum commune. 1. 3. 20. & proprium. 1. 3. 26. cur hoc ita dicatur. 1. 3. 27.
- Majestatis quot sint jura.** 1. 3. 28.
- Majoratus, quid.** 2. 7. 54.
- aa Malum declinandum quæ fiunt, maxime excusabilia videntur.** 2. 20. 26.
- Mandatarius, cui à rep. magistratus collatio est mandata, ad quid teneatur.** 2. 17. 6.
- an Mandatum per æquivalens impleri possit.** 2. 16. 26.
- Mandatatum, an excuset executores delicti.** 2. 17. 10.

ad

I N D E X.

- ad Mandatum injustum an quis teneatur.* 2. 16. 2. *quid, si de ejus justitia dubitet.* 2. 26. 3.
- Mandatum de hoste persequendo, quotuplex sit.* 3. 11. 3.
- Mandatum excedens, ad quid teneatur.* 3. 15. 5.
- contra Mandatum arcanum agens mandatarius, an mandantem obliget.* 3. 15. 4. & 2. 11. 26.
- an Mare possit esse in dominio.* 2. 2. 14. & 17. *an occupari.* 2. 3. 14. *in quibus partibus occupari possit.* 2. 2. 15. & 16. *an omnis, an internum tantum, & quousque.* 2. 3. 15. *an solo animi actu.* 2. 3. 16. *an per contractum, ne ibi ab alio navigetur.* 2. 3. 18. *quot modis pro parte acquiri possit.* 2. 3. 17.
- an Mares in regnorum successio- nibus preferendi sint feminis.* 2. 7. 46.
- an Maritus habeat imperium in uxorem.* 2. 15. 14. *an uxorem, in adulterio deprehensam, impune occidat.* 2. 20. 19.
- Mater est certa.* 2. 7. 20.
- Matrimonia parentum cum libe- ris illicita.* 2. 5. 20. *an cum cog- natis & affinibus.* 2. 5. 21. *an inter civem & peregrinam, senatorem & libertam, ser- vum & liberam.* 2. 5. 23. *non omnia sunt irrita, quæ lege humana prohibentur.* 2. 5. 24.
- Matrimonii contrahendi libertas, an vicinis denegari possit.* 2. 2. 46. *leges civiles, quæ exteris eam negant, quomodo sint in- telligendæ. ib. an propterea ju- ste suscipiatur bellum.* 2. 22. 3.
- Matrimonium quid.* 2. 5. 15. *est consociatio maximè naturalis.* 2. 5. 13. *cui in ea imperium competat.* 2. 5. 14. *an irritum sit, deficiente parentum con- sensu.* 2. 5. 18. *an contrahi pos- sit cum alterius viventis con- juge.* 2. 5. 19.
- Matrimonium ad Morgenaticam, quid.* 2. 5. 25. & 2. 7. 23. *an licitum.* 2. 7. 24. *quæ rationes civiles tale matrimonium sua- doant.* 2. 5. 26. & 2. 7. 25. *an in justum matrimonium mu- tari possit.* 2. 7. 26.
- an Medici, ægrotis falsa dicen- tes, mentiri dicantur.* 3. 1. 20.
- Medii in bello, qui dicantur. v. Neutrales.*
- an Membri conservandi causa, a- lium occidere liceat.* 2. 1. 4.
- Mendacii natura in quo consistat.* 3. 1. 14.
- à Mendacio an excusetur, qui verbum in alia significatione sumsit.* 3. 1. 16.
- Mendacium, quid.* 3. 1. 8. & 14. *quomodo à falsiloquio differat.* 3. 1. 15.
- quibus non Mentiamur.* 3. 1. 19. & 20. *an hostibus.* 3. 1. 21. & 22.
- Mentiri & mendacium dicere, quomodo differant.* 3. 1. 15.
- Mensura pretii, quæ.* 2. 12. 20.
- Mercatoribus in bello parcendum.* 3. 4. 17.
- an Merces, ad hostem misse, in- tercipi possint.* v. Hostibus.
- ob Meritum, an quis à pena li- berari possit.* 2. 20. 24.
- ex Metu commissum delictum, an excusari possit.* 2. 20. 29.

ad.

I N D E X.

- adversus Metus incertos quale præsidium petendum sit.* 2. 1. 31.
- an Metus promissum vitiet.* 2. 11. 15. & seqq. *an contractum.* 2. 12. 14.
- Metus ex vicina potentia, an justa belli causa.* 2. 22. 3.
- an Metus interveniens obligationem rescindat.* 3. 12. 9.
- qui Metus in bello solenni habeatur pro justo.* 3. 12. 9.
- an Miles ex damno, per vastationem dato, teneatur.* 3. 11. 7.
- Militare ob solum stipendium an liceat.* 2. 25. 10.
- an Milites singuli ex bello captis nihil sibi acquirant.* 3. 6. 7. *an aliquid extra ministerium publicum facere possint.* 3. 6. 8. *quas res sibi acquirant.* 3. 6. 9.
- Militum nomine qui intelligantur.* 3. 14. 20.
- Ministris regis, iniquum mandatum exequentibus, an resistere liceat.* 1. 4. 8.
- an Minores ex promisso teneantur.* 2. 11. 6.
- in Minorum restitutione in integrum, quales leges observari debeant.* 2. 11. 10.
- Moderatio in bello, ad quid proficit.* 3. 5. 10.
- Monarchia, quid.* 1. 3. 27. *an universalis detur.* 2. 22. 8.
- Monopolia, an sint licita.* 2. 2. 48. & 2. 12. 29.
- an Mora in obligatione faciendi, intra breve tempus purgari possit.* 3. 13. 27.
- Morari in territorio an peregrinis liceat.* 2. 2. 38.
- Morbi, an proprie sint pœnæ.* 2. 20. 4.
- Mors mandantis an mandatum tollat.* 2. 11. 34.
- Mortem meritis an magistratus rectè inter se committat.* 2. 1. 28.
- quæ Mortis vitandæ causa injuste fiunt, excusari possunt.* 2. 20. 26.
- Mortui, an puniri possint.* 2. 19. 8.
- Mortuorum corpora malè tractari non debent.* 3. 5. 5.
- sub Muris an aliquando aggeres intelligantur.* 2. 16. 25.
- Mutilatio membri. v. Membri.*
- qui Mutilavit alium, ad quid teneatur.* 2. 17. 12.
- N.
- N***ati qui nondum sunt, quomodo jus suum amittere possint.* 2. 4. 17. *an pro debitis civitatis teneantur.* 3. 7. 14.
- Naturæ prima, quæ.* 1. 2. 2. *an per se sufficiant ad probandum jus naturæ.* 1. 2. 3.
- Naves, quando censeantur captæ.* 3. 6. 2.
- Navis hostilis, etiamsi in ea innocentes sint, an tormentis peti possit.* 3. 1. 4.
- Navigandi libertas, an pactis imminui possit.* 2. 3. 18. *an tale pactum occupationem maris doceat.* ib.
- Naufragorum bona an justè publicentur.* 2. 7. 1.
- Necessitas gravissima jus dat in res jam occupatas.* 2. 2. 23. *non tamen semper.* 2. 2. 24. *nec furtum ita committitur.* 2. 2. 25. *ut tamen, cessante necessitate.*

I N D E X.

- fitate, restitutio fiat.* 2. 2. 26.
eodem jure locus in solo pacato
occupari poterit. 2. 2. 27. v.
Locus.
- Neglectus in puniendis subditis,*
quando in superiore praesuma-
tur. 3. 13. 33.
- Neutrales qui dicantur.* 3. 10. 3.
qui tales esse possint. 3. 10. 5.
in Neutrali loco an alteruter bel-
ligerantium locum occupare pos-
sit. 3. 10. 8. *an hostem occide-*
re, vel res ejus capere. 3. 10.
 9.
- Naturalitas in bello, an utilis.* 3.
 10. 1. *quid sit.* 3. 10. 2. *quotu-*
plex. 3. 10. 4. *an ad eum quis*
cogi possit. 3. 10. 6.
- Neutrarium quod sit officium erga*
bellantes, & an alterutri trans-
fitum concedere possint. 3. 10.
 10. *an arma & similia ipsis*
vendere. 3. 10. 11. *an eos ad*
pacem inducere. 3. 10. 12.
- Nomen regionis, per pacem resti-*
tuennda, quomodo accipiendum.
 3. 13. 24.
- Nostrum, quibus ex causis, &*
quot modis, aliquid dicatur. 2.
 2. 2. & 2. 17. 3. *natura quid*
sit nostrum. ib. *quid ex lege.*
 ib. *an ex sola apitudine ali-*
quid sit nostrum. 2. 17. 4.
- Nostrum quomodo aliquid fiat ac-*
quisitione derivatva. 2. 6. 1.
quomodo factio hominis. 2. 6. 2.
quomodo lege. 2. 7. 1.
- Nummus, qualis esse debeat.* 2.
 12. 23. *an ex stanno, plumbo,*
papyro, vel simili materia. 2.
 12. 24. *an ejus valor, pro lu-*
bitu summum imperium haben-
tis mutari possit. 2. 12. 25.
- an Nitus interdum sit signum*
sufficiens voluntatis declarata.
 2. 11. 25.
- O.
- O**bedientia, quando sit licita.
 1. 4. 1. & 2. 26. 2. &
 seqq.
- Obligari per alium an possimus.* 2.
 11. 25. *an invito.* 2. 11. 26.
- Obligari naturaliter & civiliter*
aliquis potest. 2. 14. 11.
- Obligatio adversus nos nascitur*
ex rebus exstantibus vel non ex-
stantibus. 2. 10. 1. *quomodo*
ex rebus exstantibus. 2. 10. 2.
 & non exstantibus. 2. 10. 9
- Obligatio perfecta praefertur im-*
perfecta. 2. 16. 33.
- qualis Obligatio ex damno dato*
oriatur. 2. 17. 2.
- an quis, contra obligationem fa-*
ciendo, se obligationi eximat.
 3. 13. 43.
- Objes, quis.* 3. 11. 57. *an etiam*
invitus dari possit. 3. 13. 56.
an vasallus. 3. 13. 58. *an dom-*
num ipsi datum a civitate re-
sarciri debeat. 3. 13. 59. *an*
interfici possit. 3. 13. 60. *an*
servus fiat. ib. *an aufugere*
possit. 3. 13. 61. *in unam cau-*
sam datus, an propter aliam
retineri. 3. 13. 62. *an eo, pro*
quo redimendo datus est, mor-
tuo, liberetur. 3. 13. 63. *an*
rege mortuo, a quo datus. 3.
 13. 64.
- Obsessi, qui oppidi traditionem*
promiserunt, an praesidium di-
mittere possint. 3. 15. 15.
- Obtestatio. v. Juramentum.*
- Occidere alium, ob membrum mul-*
tilatum, an liceat. 2. 1. 14.
 an

I N D E X.

- an ad pudicitiam conservandam.* 2. 1. 15. *an ad vitandam aliam, aut malum simile.* 2. 1. 19. *an ad exstimationem tuendam.* 2. 1. 23. *an ad res servandas.* 2. 1. 24. & 25.
- Occidi innocentes, ad servandam vitam, an possint.* 2. 1. 10.
- Occidi quando quis debeat potius, quam occidere.* 2. 1. 15.
- Occisio hominis per fugam vitanda.* 2. 1. 21. *nec ea ignominiosa est.* 2. 1. 22.
- Occisio sui ipsius, an licita.* 2. 19. 9. *quid, si quis videat, se videndum deinceps in probrum Dei.* 2. 19. 10. *an ad pudicitiam conservandam.* 2. 19. 11. *an ad vitandam hostium crudelitatem, tormenta vel mortem ignominiosam.* ib.
- Occupari quæ possint.* 2. 3. 6.
- Occupatio alia fit per universitatem, alia per singulos.* 2. 2. 19. *quæ per universitatem fiat.* 2. 2. 20.
- Occupatio, qualis sit modus acquirendi.* 2. 8. 2. *quot molis fiat.* 2. 8. 3. *quomodo venatione.* 2. 8. 4.
- Odiosa, quæ sint.* 2. 16. 10. *quomodo interpretanda.* 2. 16. 13. *in dubio sunt personalia.* 2. 16. 15.
- non Odiosa, vel odio carentia, quomodo interpretanda.* 2. 16. 11.
- an Onus promissioni perfecte adfici possit.* 2. 11. 36.
- Opera injunctæ, quando sint prævæ.* 2. 20. 3. *quomodo à servo exigende.* 3. 7. 13.
- Opificibus in bello parcendum.* 3. 4. 17.
- Opiniones novæ. v. Dogmata.*
- Oppidi traditionem qui promissit, an præsidium admittere possit.* 3. 15. 15.
- quis Ordo naturaliter inter socios servetur.* 2. 5. 32.
- P.
- P**acatorum officium erga bellantes. v. Neutrales.
- post Pacem factam capta, an reddi debeant.* 3. 13. 21.
- Pacem rumpere, & novam bello causam præbere, quomodo differant.* 3. 13. 30.
- an per Pacem se suaque defendere liceat.* 3. 13. 36. *an ultionem sumere, aut ablata recuperare.* 3. 13. 37. & 38.
- Pacem facere, cuius fit.* 3. 13. 4. *quando conveniat.* 3. 18. 8.
- Pacis condiciones quis primus querere debeat.* 2. 13. 14. & 15. *quomodo sint interpretanda.* 3. 13. 11.
- Pacis ruptura, quid.* 3. 13. 29.
- Pacta, cum extraneis à tutoribus legitime inita, an sub prætextu minorenitatis, à Rege rescindi possint.* 2. 14. 6.
- Pacta ducum belli, quomodo interpretanda.* 3. 15. 12.
- Pacta cum hostibus inita, quomodo interpretanda.* 3. 16. 10.
- Pacta, à rege cum populo inita, de dividendo imperio, an sint servanda.* 3. 12. 7.
- Pacta privatorum cum hoste an valeant. v. Privati.*
- Pactio, in mari vel insula vacua facta, quo jure regatur.* 2. 11. 11.
- Pactio de restituenda re, an etiam*

I N D E X.

- an contineant fructuum restitutionem.* 3. 13. 23.
Pactio se referens ad pactiorem precedentem, quomodo accipienda. 3. 13. 25.
quinam Pactiones bellum finientes, inire possint. 3. 13. 4.
Pactiones de reddendis bello captis, quomodo interpretanda. 3. 13. 22.
Pactiombus publicis quæ res subiciantur. 3. 13. 5.
Pactiombus quæ sint accessiones. 3. 15. 56.
an Pactis de statu puro in mixtum transiri possit. 3. 12. 7.
Pactum & contractus quomodo differant. 2. 12. 2.
Pactum dubium, contra quem interpretandum. 3. 13. 28.
Pactum de faciendo, quomodo interpretandum. 3. 13. 16.
Pactum cum latrone initum, an sit servandum. 3. 12. 4. *an cum hoste, de non militando factum.* 2. 26. 7.
per Pactum quando imperium, vel ejus pars, à rege alienari possit. 3. 13. 6.
Pactum reale. v. Fœdus.
Parentibus debetur reverentia. 2. 5. 2. 6. & 18. *alimenta.* 2. 7. 12. & seq. *successio in bona liberorum.* 2. 7. 27. *quando iis impune non obediatur.* 2. 26. 2.
an Parere debeant subditi, ubi injustum est mandatum. 2. 26. 2.
2. quid, si dubium. 2. 26. 3. & 4.
Pars major universitatis an omnes obliget. 2. 5. 28.
an Pars civitatis invito à corpore avelli possit. 3. 13. 6.
Passionis malum, quid. 2. 20. 3.
Pater, quis. 2. 7. 21. *liberos coercere potest.* 2. 5. 7. *an vendere, oppignorare, & aliis in adoptionem dare.* 2. 5. 8. *an occidere.* 2. 5. 9. & 10. v. *Potestas patria.*
an Patriæ proditoribus sepultura debeat. 2. 19. 12.
Patris imperium an præferatur imperio matris. 2. 5. 3.
Paupertatis summæ vitanda causa quæ sunt injuste, an excusari debeant. 2. 20. 26.
Pax, quid. 3. 18. 3. *quotplex.* 3. 18. 4. *quando censeatur tuta.* 3. 18. 5. *in dubio præferenda bello.* 2. 23. 7. *in bello semper spectanda.* 3. 18. 2. *quibuscumque legibus facta servanda.* 3. 18. 9. *quot modis rumpatur.* 3. 13. 30. *quomodo faciendo contra id, quod in pace dictum est.* 3. 13. 40. *an violando minora ejus capita.* ib. *quomodo faciendo, quod spectatis pacis natura repudiat.* 3. 13. 44. *an censeatur rupta, si aliter promissum implere non possit.* 3. 13. 42.
ex quibus actibus Pax, amicitie causa contracta, rupta censeatur. 3. 13. 45.
an Pax, post læsam fidem ab altera parte, adhuc servari possit. 3. 13. 43.
Pecunia, an res sterilis, & quo sensu ita dicatur. 2. 12. 33.
Percussore inmissio an hostem tollere liceat. 3. 4. 11. *cur deprebensis percussores exquisitis supplicii efficiantur.* 3. 4. 12.
Perduellium liberi an juste liberentur.

I N D E X.

- ribus excludantur.* 2. 21. 22.
Perigrini, sedibus suis pulsi, an in civitatem recipiendi. 2. 2. 39. *an postulantibus iis certa loca concedenda.* 2. 2. 40. *in civitatem semel admissi an rursus ejici possint.* 2. 2. 43. V. Exteri.
an Perfidis fides sit servanda. 3. 12. 19.
Periculum, quomodo aestimetur in Assesuratione. v. Assesuratio. *rei venditæ, ad quem pertineat.* v. Emtio.
Perjurus quis fiat. 2. 13. 25. *an is, cui juramentum remissum fuit, vel qui sub alia qualitate juravit.* 2. 23. 27. *cur Deus eos puniat.* 2. 13. 13.
Permissa cedunt præceptis. 2. 16. 33.
Permittere se hostis arbitrio, quid significet. 3. 13. 54.
Personæ aptitudo, an in aestimatione delicti considerari debeat. 2. 20. 29.
Pignora pactionum sunt accessiones. 3. 13. 56. *in quibus cum obsidibus convenient & differant.* 3. 13. 65.
Pignorationes, quomodo à reprensaliis differant. 3. 2. 14.
Pignoris constitutione originariè non acquiritur. 2. 3. 4.
an Pignus, ex alio superveniente dubio, retineri possit. 3. 13. 65. *an perpetuè liti.* 3. 13. 66.
Piratæ, an civitatem faciant. 3. 3. 3. *que capiunt, an sua faciant.* 3. 9. 16. *an jus legationis habeant.* 2. 18. 7. *ipsis juratum an servari debeat.* 2. 13. 21.
in Piratas omnis homo miles. 2. 20. 18.
Piraticam non inbibentes magistratus, an teneantur. 2. 17. 15.
Pisces, ad quem pertineant. 2. 2. 20. *in stagno privato versantes, an occupati censeantur.* 2. 8. 8.
Pollicitatio, quid. 2. 11. 4. *an promittentem obliget.* ib.
in Pollicitatione, civitati facta, cur non requiratur acceptatio. 2. 12. 29.
Polygamia, an sit licita. 2. 5. 16.
Pœna, quid. 2. 20. 2. & 3. *in maleficos non tantum licita, sed & præcepta.* 2. 20. 5. *an ad assignatricem, an ad explettricem justitiam pertineat.* 2. 20. 6. *voluptatis tantum causa sumi non debet.* 2. 20. 10. *sed utilitatis causa, & quæ utilitates in ejus impositione considerandæ.* 2. 20. 11. *an justè tolli possit.* 2. 20. 21. *potius minuenda, quàm augenda.* 2. 20. 23.
à Pœna aliquem liberandi causa sunt vel intrinsecæ. 2. 20. 23. *vel extrinsecæ.* 2. 20. 24.
in Pœna an exactè sit passio per delicto. 2. 20. 30.
Pœna universitatis & singulorum quomodo differat. 2. 21. 14.
Pœna quamdiu, ob universitatis delictum, exigi possit. 2. 21. 15.
an Pœna, in violatores pacis imposita necessariò ab altero acceptari debeat. 3. 13. 41. *an soluta jus bellandi tollat.* 3. 14.

I N D E X.

14. 15.
Pæna nomine an veniant incommoda ex adversa valetudine. 2. 20. 4.
Pæna finis internus & externus. 2. 20. 11. *externus respicit* (1) *utilitatem lædentis.* 2. 10. 12. *à quibus imponatur.* 2. 20. 13. (2) *utilitatem læsi.* 2. 20. 14. *quot modis obtineatur.* ib. à quo. 2. 20. 15. & 16. (3) *utilitatem quorumlibet.* 2. 20. 17. *à quo exigatur.* 2. 20. 18.
ut Pæna rectè æstimetur, consideranda delictum & utilitas ex pæna. 2. 20. 25. *que in delicto sint consideranda.* 2. 20. 26. 7. *in Delicto. an vita anterior simul in æstimationem veniat.* 2. 20. 28. *an personæ aptitudo.* 2. 20. 29.
Pæna magnitudo, quomodo spectetur. 2. 20. 31.
ad Pænam consequendam, an bellum suscipi possit. 2. 20. 34. & seqq.
Pænarum communicatio, quid. 2. 21. 1. *quoduplex.* 2. 21. 2.
Penitentia vera requirit, ut is qui dammum dedit, id resarciat. 3. 4. 14.
Populatio, quando justa. 3. 5. 8 & 9.
Populi qui in alterius ditionem concesserunt, majestatem an habeant. 1. 3. 21.
Populi plures liberi, licet abmancant habeant, an singuli majestatem retineant. 1. 3. 22. *unde hoc constat.* 1. 3. 23.
Populi intentionem ab regem peccata puniri. 1. 3. 33.
an Populi integri possessione restitui possint. 3. 9. 12.
Populi & populorum partes an laudabiliter à victore restituantur. 3. 9. 22. *quid, si jus sit ambiguum.* 3. 9. 24.
Populus, an durante domo regnatrice majestatem habeat. 1. 3. 24. *an semper sit supra regem.* 1. 3. 29. 30. & 32. *quousque teneatur contractibus regis.* 2. 14. 16. & *invasoris.* 2. 14. 21. & 22.
an Populus, in alium locum migrans, idem maneat. 2. 9. 8. *an mutata regiminis forma.* 2. 9. 10.
an Populus Romanus bodis idem sit, qui olim. 2. 9. 14.
Populus, qui se sponte alteri subjecit, an per pacem restituetur. 3. 13. 15.
in Possessione, in priorem statum restituenda, quale tempus inspiciendum. 2. 13. 14.
Possessor bonæ fidei rem possessam restituere tenetur. 2. 10. 2. *etiamsi eam dominus non repetat.* 2. 10. 3. *non verò, si perierit.* 2. 10. 10. *nisi ex his factus fuerit locupletior.* 2. 10. 9. *sic fructus restituet.* 2. 10. 11. *an conjuntos & percipientes.* 2. 10. 12. *quid, si talem rem dederit.* 2. 10. 13. *an ex tali re donata semper censatur locupletior factus.* 2. 10. 14. *quid, si vendiderit.* 1. 10. 15. *an eam, bona fide emtam, sine repetitione pretii restituit.* 2. 10. 16. *etiamsi hoc modo dammum incurrit.* 2. 10. 17. *an ad illius vitium & pretium servandum, rem venditori restituere possit.* 2. 10. 18.

I N D E X.

- Postliminium, quid.* 3. 9. 1. *quod duplex.* 3. 9. 3. *an in pace obtineat.* 3. 9. 4. & 5. *an induciarum tempore.* 3. 9. 11. *an extra bellum locum habeat.* 3. 9. 18. *an hodie obtineat.* 3. 9. 19. *in quo consistat ejus temperamentum.* 3. 9. 20. 21. & 22.
- Postliminio qui redeant, qui recipiantur.* 3. 9. 3.
- Postliminio quando redeat liber homo.* 3. 9. 6. *an etiam, commercio ad suos redux, pristinum statum recuperet.* 3. 9. 7. *quid cum statu recuperet.* 3. 9. 8. *an etiam res à priore domino alienatas.* 3. 9. 9. *an jura in ipsum restituantur.* 3. 9. 10.
- an Postliminio gaudeant dediti.* 3. 9. 11. *an integri populi.* 3. 9. 12.
- Postliminio qui recipiantur.* 3. 9. 13. *quid ad id requiratur.* 3. 9. 10.
- in Postliminio quæ res sint.* 3. 9. 15. *an mobiles, an immobiles. ib. an res, quæ intra præsidia hostilia nondum fuerunt perdiditæ.* 3. 9. 16. *quæ omnia jure civili variè determinantur.* 3. 9. 17.
- Potestas patria, quid.* 2. 5. 4. *quomodo differat ab imperio paterno.* 2. 5. 6. & 7. *soli patri competit. ib. rectè distinguitur per certa temporis intervalla.* 2. 5. 6. *an per captivitatem extinguatur.* 3. 7. 5.
- cum Potestate minore contrahens, an semper obligetur.* 3. 15. 6. *an: conditiones, in ipsius man-*
- dato expressas, sequi debeat.* 3. 15. 4.
- Potestates minores in bello, quæ sint.* 3. 15. 1. *quot modis earum promissa considerari possint.* 3. 15. 2. *quando summam potestatem obligent.* 3. 15. 3. *quid, si fines mandati excedant.* 3. 15. 5. *quomodo eorum pacta sint interpretanda.* 3. 15. 12. 13. & 14.
- Potestas minor an inferiores potestates obliget.* 3. 15. 7. *an pacem facere possit.* 3. 15. 8. *an inducias dare.* 3. 15. 9. *an bello quæ sita alienare.* 3. 15. 10. *an nondum quæ sita condonare.* 3. 15. 11.
- Præceptum affirmativum cedit negativo.* 2. 16. 33.
- Præda, quot modis tribuatur.* 3. 6. 10. *an semper ex mera liberalitate concedatur.* 3. 6. 11. *cur sociis tribui soleat.* 3. 6. 12. *cur subditis.* 3. 6. 13.
- an Prælia, defuncto numero condita, belli finiendi causa, permissa sint.* 3. 13. 47. *quid in eo requiratur.* 3. 13. 48. *quid, si victoria certò probari non possit.* 3. 13. 50.
- Præmia, ad posteros cur transferant.* 2. 21. 17.
- Præmium cui debeatur, si due simul ad metam venerint.* 2. 16. 17.
- Præscriptio, quid.* 2. 4. 13. *obtinet in regnis.* 2. 4. 14. *nec tege tantum contra regem, sed & populo adversus regem, & vicissim, jus tribuit. ib. ex quo jure sit.* 2. 4. 15. *cur ad reges quoque pertineat.* 2. 4. 16. *an*

I N D E X.

- condemnationis per eam præjudicari possit.* 2. 4. 17. *lex, de ea à principe lata, an ad imperium summum extendenda.* 2. 4. 18.
- Pretium, quid.* 2. 12. 17. *vulgare & eminentis.* 2. 12. 18. *quot modis determinetur.* 2. 12. 19. *ejus mensura.* 2. 12. 20. *an omnibus rebus imponi possit.* 2. 12. 21. *cur mox augeatur, mox minuatur.* 2. 12. 22. *pretii eminentis materia, qualis esse debeat.* 2. 12. 23.
- Pretium redemptionis. v. Redemptio.*
- Primas quis dicatur.* 2. 16. 17.
- Princeps, quomodo rex summo cum imperio fieri possit.* 2. 4. 14.
- Princeps, cum subdito contrahens, quas leges observet.* 1. 18. 11. *hostilia in territorio amico tentans, an occidi possit.* 2. 18. 13. *v. Rex.*
- quæ Principalia sint bellum finientia.* 3. 13. 3.
- Privati, in controversia de regno dubia, possessionem sequi debent.* 1. 4. 25.
- an Privati fide hosti data obligentur.* 3. 16. 1. *quousque eorum in paciscendo cum hoste potestas se extendat.* 3. 16. 2. & 3. *an sis hæc facultas publice animi possit.* 3. 16. 4. & 5. *an ad pacem, privatim cum hoste invitata, servanda à magistratu cogi possint.* 3. 16. 9.
- Privatorum jus ad penam, an bello suspendente tollatur.* 3. 13. 19.
- Promissa, quomodo confirmari so-*
- lant.* 2. 13. 1. *sine causa à Rege facta, an servanda.* 2. 14. 9.
- Promissa, quoduplicia.* 2. 16. 10. *non odiosa quomodo interpretanda.* 2. 16. 11. *quomodo favorabilia & odiosa.* 2. 16. 12. & 13. *an omnia præsumantur conditionalia.* 2. 16. 29. *an quæ promissariis sunt inutilia, aut promittentibus nimis noxia, servari debeant.* 2. 16. 32.
- Promissio perfecta, quæ.* 2. 11. 5. *requirit usum rationis in promittente.* 2. 11. 6. & 7. & *ut res promissa sit in potestate promittentis.* 2. 11. 18. *vel in ea esse possit.* 2. 11. 19.
- Promissio ex metu, an sit obligatoria.* 2. 11. 15. *an ea, quæ in errore est fundata.* 2. 11. 12. & 13. *quid, si alterius dolus errori causam dederit.* 2. 11. 14. *quid, si cognito errore, promissor rem confirmet.* 2. 11. 38.
- Promissio latroni facta, an & quando sit servanda.* 2. 11. 10. & 17.
- Promissio rei illicitæ an valeat.* 2. 11. 18. & 22. *an facti alieni.* 2. 11. 40. *an de re impossibili facta.* 2. 11. 20. *quid, si post promissum factum, fiat impossibile.* 2. 11. 21. *an ob causam naturaliter vitiosam facta obliget.* 2. 11. 22. *an ob causam ante debitam.* 2. 11. 23. *an sine causa facta.* 2. 11. 24. *an semper requirat causam expressam.* 2. 11. 30.
- Promissio requirit signum sufficientis voluntatis declaratæ.* 2.

I N D E X.

- vi. 25. fieri potest per ministrum. ib. an is mandantem, contra voluntatem suam obligare possit. 2. 11. 26. an per ministrum facta revocari possit. 2. 11. 33. quid in dubio sequendum sit. 2. 11. 34.*
- Promissio ut valeat, est acceptanda. 2. 11. 28. an per tertium acceptari possit. 2. 11. 35. an ante acceptationem obliget promittentem. 2. 16. 37. an ea ipsi innotescere debeat. 2. 11. 30. an revocari possit ante acceptationem factam. 2. 11. 31. an mortuus ante acceptationem promissarius. ib. an mortuus internumtio. 2. 11. 32. an tabellarius mortuus. ib. quando posterior praeferatur priori. 3. 16. 33.*
- Promissio captivi de redeundo in carcerem, an valeat. 3. 16. 6. an de adversus hostem non militando. ib. an de non aufugiendo. 3. 16. 7.*
- Promissioni perfectae aliquando oris adjicitur. 2. 11. 36. etiam in commodum tertii. 2. 11. 37. ex Promissis an naturaliter jus oriatur. 2. 11. 1.*
- Promissum in bello solenni, an praetextu metus rescindi possit. 3. 12. 8. an conditionale, deficiente conditione, servandum. 3. 12. 12.*
- quomodo Promissum per compensationem rescindatur. 3. 12. 13. Et quid ad eam requiratur. ib. Et 3. 12. 13.*
- Proprietas v. Dominium. ad Pudicitiam servandam, an quis occidi possit. 2. 1. 15.*
- Pueri, quando ratione uti incipiunt. 2. 11. 9.*
- Puniende an sint cogitationes. 2. 20. 20. an culpae minores. ib. an peccata, quae difficulter è civitate tolluntur. ib. an illa, quae ex communi naturae humanae corruptione resultant. ib.*
- Puniendi jus cui competat. 2. 20. 7. an innocenti. 2. 20. 8. an superiori aequè nocenti. 2. 20. 9.*
- Puniendi potentia, quando in superiore praesumatur. 3. 13. 33. R.*
- R**aptor, ad quid teneatur. 2. 17. 12.
- Rebelligibus fides data, an servanda. 3. 12. 5.*
- in Rebus hostium capiendis, quale temperamentum observari debeat. 3. 11. 5.*
- an ex Rebus, à privato captis, pars reddi debeat. v. Civitati. qui Receptum praestit, an de damno dato teneatur. 2. 17. 8.*
- Rectores aliorum, in crimen quot modis veniant. 2. 21. 3. quomodo patientia. 2. 21. 4. unde praesumatur eorum scientia. 2. 21. 5. quomodo ob receptum teneantur. 2. 21. 6. an delinquentes dedere teneantur. 2. 21. 7. v. Delinquentes.*
- Rectores, an delinquendo subditos suos obligent. 2. 21. 12. v. Subditi.*
- Redemptionis pretium, an in alium transcribi possit. 3. 14. 28. an pluribus deberi. 3. 14. 29. an conventio de eo, ob laesionem, rescindi. 3. 14. 30. an in id imputari pecunia à captivo celata. 3. 14. 31. an conventum,*

I N D E X.

- tum, sed non solutum, ab hærede præstandum sit. 3. 14. 32.
- Rediisse ex pacto ad hostem, quis dicatur.* 3. 16. 10.
- Regimen an semper constituatur ejus causa, qui regitur.* 1. 3. 33.
- Regionis restituenda nomen, quomodo sumi debeat.* 3. 13. 24.
- in Regem, hostem patriæ, an justè suscipiatur bellum.* 1. 4. 14.
- an in eum, qui contra fidem datam agit, ubi lex commissoria adjecta fuit.* 1. 4. 16.
- Reges malè imperantes an populo subjiciantur.* 1. 3. 34. *regna populi voluntate delata, alienare non possunt; sed populo tenentur ad exercendum per se summum imperium.* 1. 3. 42. *aliquando summum imperium soli, aliquando commune cum aliis habent.* 1. 3. 43. *an illud communicasse censeantur, cum acta sua ab aliis expendi & probari volunt.* 1. 3. 51. *an contra promissa agentes desinant habere summum imperium.* 1. 3. 45. *quid, si lex commissoria in delatione regni fuerit adjecta.* 1. 3. 36. *an promissis, contractibus & juramentis suis teneantur.* 2. 14. 1. & 2. *an sine pretio emere possint.* 2. 14. 10. *an beneficia, aliis concessa, revocare.* 2. 14. 21. *an obdarnum, à militibus contra mandatum suum datum, teneantur.* 2. 17. 16. *quid in res subditorum, pacis causa, statueri possint.* 3. 13. 9. & 10.
- Reges improprie dicti populo subjacent.* 1. 3. 48.
- Regi, in partem non suam irrolanti, an justè resistatur.* 1. 4. 17. *quid, si solus belli gerendi potestatem concessam haberet.* 1. 4. 18.
- Regis persona inviolabilis.* 1. 4. 6. *quid, si subdito injuriam faciat.* 1. 4. 7. *an idem dicendum sit de ministris, quos adhibet.* 1. 4. 8.
- Regis pena est subditis orbari.* 2. 21. 26. *ex Regis promisso an teneantur successores.* 3. 13. 8.
- Regium est, in pacem potius, quam in bellum inclinare.* 2. 24. 5.
- Regna, an præscribi possint.* 2. 4. 14. *quot modis deserantur per successionem.* 2. 7. 36. & seqq. *in Regnis feudalibus qualis obtineat successio.* 2. 7. 51.
- Regnum & principatus an differant.* 1. 3. 3. *an possit esse pars hereditatis.* 2. 7. 50. *an abdicari possit.* 2. 7. 59. *an in præjudicium liberorum.* 2. 7. 60.
- an Regum contractus sint leges.* 2. 14. 44. *an iis teneantur successores.* 2. 14. 13. *an & quousque populus iis obligetur.* 2. 14. 16. *an hoc ex eventu sit judicandum.* 2. 14. 17. *an rescindi possint, si in publicam perniciem vergere incipiant.* 2. 14. 18. *quid, si ad alienationem regni, vel ejus partis, pertineant.* 2. 14. 19.
- Regule, in deliberationibus publicis, quæ adhibendæ.* 2. 24. 3. & seqq.
- Religio. an bello propaganda.* 2. 29. 57. *an vicis relinquenda.* 3. 8.

I N D E X.

3. 8. 7. & seq.
Religiosa. v. Res religiosæ.
Remedium extraordinarium non datur, quamdiu competit ordinarium. 3. 2. 8.
Repressaliæ, quid. 3. 2. 5. quæ ad ea concedenda. requirantur. 3. 2. 6. an dentur, ubi aliud remedium superest. 3. 2. 8. quomodo à pignoratione differant. 3. 2. 14. ad quid teneantur, qui iis causam dederunt. 3. 2. 16. eorum effectus. 3. 2. 15. personæ vel res, eo jure captæ, quo in loco sint habendæ. ib. ita captus contra quem recursus habeat. 3. 2. 16. quo jure quis ita ex facto alieno teneatur. 3. 2. 9. innocentibus in iis parcendum. 3. 6. 19.
Repressalias quis concedat. 3. 2. 14.
in Repressaliis quæ capi soleant 3. 2. 10. an etiam vita subditorum ex tali causa obligetur. 3. 2. 11. quales subditi capi possint. 3. 2. 12. an etiam legati. 3. 2. 13.
Rejurgantia casus emergentis cum voluntate, quot modis judicari possint. 2. 16. 30. & 31.
Rerum fungibilium dominium in alium transferri possit, sine consensu domini. 2. 10. 21.
Res originariè acquiruntur jure singulari, occupatione & divisione. 2. 3. 2. & 3.
Res à proprietate vacuæ quotuplices sint. 2. 2. 3. quales in totum propriæ fieri possint. 2. 2. 18.
an ad Res conservandas, raptor justè occidatur. 2. 1. 24.
an Res aliena citra furtum invito domino capi possit. 2. 2. 24. & 25.
an Res aliena, ad debitum consequendum, capi possit. 2. 7. 3. & seqq.
Res aliena domino restituenda. 2. 10. 2. etiamsi dominus eam non repetat. 2. 10. 3. cum alias furtum committatur. 2. 10. 4. non tamen suis impensis eam restituit. 2. 10. 5. quis in ejus repetitione præferatur, an deprensus, an dominus. 2. 10. 6. non interest, an ex gentium, an civili jure, ejus dominium fuerit acquisitum. 2. 10. 7. an præmium inventionis à domino peti possit. ib. si interierit, b. f. possessor ad ejus restitutionem non tenetur. 2. 10. 10. nisi exinde factus fuerit locupletior. 2. 10. 9.
Res aliena, bona fide emta, an restituenda, sine repetitione pretii erogati. 2. 10. 16.
Res aliena, cujus dominus ignoratur, an pauperibus danda. 2. 10. 19.
Res communes, quæ. 2. 2. 13.
Res, quæ dominum habere desinunt, an fiant occupantis. 2. 3. 21.
Res derelictæ, quæ. 2. 4. 1. præsumuntur ex signis externis. 2. 4. 2. ex verbis. 2. 4. 3. & factis. 2. 4. 4. sub quibus comprehenduntur non facta, ut silentium aliquando. 2. 4. 5. quæ requirantur in silentio. 2. 4. 6. an ea ex tempore præsumi possint. 2. 4. 7. & 10. quod non
id. m

I N D E X.

- idem est inter absentes & presentes.* 2. 4. 8.
- Res derelictæ an censeantur, quæ negligenter tractantur.* 1. 4. 11.
- an originariè acquirantur.* 2. 3. 22.
- Res hostiles capere & vastare liceat.* 3. 5. 1. *an tantum vi, an etiam dolo.* 3. 5. 6. *an citra modum.* 3. 5. 7. *an ubique.* 3. 6. 5. *an in loco pacato.* ib. & 3. 10. 9. *an tantum ad consecutionem debiti primarii retinende, an & subnascentis.* 3. 6. 18. *an innocentibus restituende.* 3. 6. 19.
- Res apud hostes inventæ, licet eorum non sint, an victoriæ jure acquirantur.* 3. 6. 3.
- Res, in navi hostili inventæ, an censeantur esse hostium.* 3. 6. 4.
- Res hostibus ereptæ, an à prioribus dominis vindicari possint.* 3. 6. 5.
- quæ Res à vastatione sint eximende.* 3. 5. 9.
- Res, quando censeantur captæ.* 3. 6. 2. *quid, si non sint hostium.* 3. 6. 3. *jus eas acquirendi, an tantum in solemnibus, an & in aliis bellis competat.* 3. 6. 16.
- an Res religiose victori cedant.* 3. 5. 5. *an jussu violentur.* 3. 5. 9.
- Res sacræ, cujus sint, & an victori cedant.* 3. 5. 2. *an sint in Christi patrimonio.* 3. 5. 3. *iis in bello parcentium.* 3. 5. 9.
- Res, ex turpi causa accepta, restituenda.* 2. 10. 20. *an ea, quæ à victore emta est.* 3. 9. 21.
- Resistere superiori an liceat, in summa necessitate.* 1. 4. 5.
- Resp. mixta, quæ.* 1. 3. 27. & 49. *qualiscunque fingatur, jus semper habet incommoda.* 1. 3. 10.
- Restituendi obligatio, an nullo tempore extinguatur.* 3. 9. 23.
- Restitutio in integrum, an in rege locum habeat.* 2. 14. 3. *à quo fieri debeat.* ib. & 2. 14. 5. *an sit ex jure civium.* 2. 14. 4.
- Restitutio damni, injusto bello illati, à quibus fieri debeat.* 3. 4. 15. *an ab iis, qui res captas justo titulo possident.* ib.
- in Restitutionibus minorum, quæ leges sint observandæ.* 2. 11. 10.
- an Reservationes mentales sint licitæ.* 3. 1. 18.
- Reverentia debetur parentibus.* 2. 5. 2. 6. & 18.
- Rex unus potest esse plurium regnorum distinctorum.* 1. 3. 22. & 23.
- Rex à populo constitutus, an ei, ut constituenti, subjiciatur.* 1. 3. 32. *an quia regimen ejus, qui regitur, causa comparatum est.* 1. 3. 33.
- Rex temporarius. quis.* 1. 3. 38. *an tales sint curatores, regibus imperantibus dati, & Dictator olim apud Romanos.* ib.
- Rex, post abdicationem regni an fiat privatus.* 1. 4. 10. *an regno pulsus habeat jus fœderis faciendi.* 2. 15. 6. *an captivus, vel exsul, de regno suo pacisci, & imperium exercere possit.* 3. 13. 4.
- Rex regnum alienare non potest,*
nec

I N D E X.

- nec illud eo modo amittit.* 1. 4. 12. *quid, si illud alii tradere, aut subicere moliatur.* 1. 4. 13. *aut fiat hostis patriæ.* 1. 4. 14. *quando talis dicatur.* 1. 4. 15. *an sine populi consensu, de regno pacisci possit.* 3. 13. 5. *an alii illud in feudum offerre.* 2. 6. 13. *an oppignorare.* 2. 6. 14. *an functiones summo minores jure hereditario concedere.* 2. 6. 15. *an patrimonium populi alienare.* 2. 6. 16. & 3. 13. 7. *an fructus ex eo perceptas.* 2. 6. 17. *an eos oppignorare.* 2. 6. 18.
- Rex, innocentem insultans, an ipso facto rex esse desinat.* 2. 1. 17. *an legibus civilibus teneatur.* 2. 4. 18. *an, ut civitatis pars & membrum, iis obligetur.* 2. 4. 19. *an leges, in imperii delatione à populo latas, observare debeat.* 2. 4. 20. *an capitulationibus, in delatione regni sibi præscriptis, exceptiones opponere possit.* 2. 14. 7. *an pax, cum extraneis à tutoribus inita, rescindere possit.* 2. 14. 6. *an subditis suis obligari.* 2, 14, 11. *an iis jus quæsitum auferre.* 2. 14. 12.
- an Rex se ipsum in integrum restituere possit.* 2. 14. 3.
- Rex, ob causas leves bellum suscipiens, ad quid teneatur subditis suis.* 2. 24. 2. *ut bellum periculosum vitet, quid facere & considerare debeat.* 2. 24. 3. & seq. *an teneatur de damnis à militibus, ob non soluta stipendia, datis.* 3. 10. 7.
- Ruptura pacis. v. Pacis.*
S.
- Sacerdotibus in bello parcendum.* 3. 4. 17.
- Salus propria an præferenda salutis publicæ.* 1. 4. 7. & 2. 1. 18.
- Salvus conductus. v. Jus commendi.*
- an Satisfactio ab eo, qui bellum promeritus est, offerenda.* 2. 1. 33.
- Sciens, præsens & tacens, an videatur consentire.* 2. 4. 5.
- Scientia superiorum, quomodo probetur.* 3. 13. 33.
- an Scriptura in contractu requiratur.* 2. 16. 34.
- Sedis mutandæ amor an justa belli causa* 2. 22. 3.
- Senibus in bello parcendum.* 3. 4. 17.
- Sententiæ inter se dissentientium in concilio, an numerandæ, an ponderandæ.* 2. 5. 28. *si pares sint, nihil agitur* 2. 5. 29. *intentionum conjunguntur, licet diverse appareant.* 2. 5. 30. *quomodo sint conjungendæ, ibi, in iis ferendis, an jus absentium accrescat præsentibus.* 2. 5. 31. *quomodo sint ferendæ inter eos, qui dispartes partes in re habent.* 2. 5. 33.
- ex Sententiis alternantibus circa bellum & pacem, quæ sit præferenda.* 2. 23. 7.
- Sepultura hominum demortuorum, quid.* 2. 19. 1. *bonesta vel ignominiosa.* 2. 19. 2. *ex quo jure oriatur.* 2. 19. 3. *omnibus debetur.* 2. 19. 4. *an hostibus.* 2. 19. 5. *an insigniter facinorosis.*

I N D E X.

- rofis*, 2. 19. 6. & 7. *an proditoribus patriæ*. 2. 19. 12. *ob eam denegatam, an justè suscipiatur bellum*. 2. 19. 13.
- Ad Sepulturam concedere cadavera, an sit signum victoriæ*. 3. 13. 49.
- Sermo ambiguus, an sit licitus*. 3. 1. 16. & 17.
- Servi naturæ an dentur*. 2. 22. 6. *an Servis aufugere liceat*. 2. 5. 48. & 3. 7. 14.
- Servitus perfecta, quæ*. 2. 5. 44. *an sit contra naturam*. 2. 5. 45. *quale jus domino in servum tribuat*. 2. 5. 46. *quæ sit justa*. 3. 7. 71.
- Servitus civilis, quid*. 3. 8. 1. *quomodo constituatur*. *ib.* & seq. & 2. 21. 14.
- Servitutis concessione an originariè acquiratur*. 2. 3. 4.
- Servitutis quæ sint effecta*. 3. 7. 4.
- Servorum filii, an & quatenus naturaliter sint servi*. 2. 5. 47. & 3. 7. 3.
- in Servos quid juris competat, ex temperamento juris naturæ*. 3. 7. 12. & 13.
- an Servus, domino jus suum externum exequenti, resistere possit*. 3. 7. 9.
- Signa, ex consuetudine significantia, an tacite obligent*. 3. 17. 3. *an iis, ad decipiendos hostes, uti liceat*. 3. 1. 9.
- ex Silentio quandoque præsumitur derelicto*. 2. 4. 5. *quæ ad illud requirantur*. 2. 4. 6. *an consensus ex eo probetur*. 2. 15. 18.
- Simulatio, quid*. 3. 1. 8. *an in hostem licita*. 3. 1. 9.
- Societas alia æqualis, alia inæqualis*. 1. 1. 7.
- Societas cum uno tantum populo, etiam per longissimum tempus, non impedit, quo minus cum aliis iniri possit*. 2. 4. 23.
- Societas maxime naturalis est conjugium*. 2. 5. 13. *cui in ea imperium competat*. 2. 5. 14.
- Societas publica, quotuplex*. 2. 5. 27. *pars minor in ea majorem sequitur*. 2. 5. 28.
- Societas publica plurium patrum, in populum, quale jus consequatur*. 2. 5. 34. *an par jus regibus*. 2. 5. 35.
- Societas contrahi an possit, ut alter damni sit immunis*. 2. 22. 37. *vel ut alter nihil lucrum percipiat*. 2. 12. 38.
- Societas navalis. v. Admiralitas.*
- in Societate quando dicantur partes æquales*. 2. 12. 36.
- an in Societate universorum bonorum exacta æqualitas observetur*. 2. 12. 39.
- Societate soluta, ad quem pertineat periculum rerum collatarum*. 2. 12. 40.
- Societates morte extinguuntur*. 2. 16. 20.
- Socii absentis jus an præsentibus accrescat*. 2. 5. 31.
- Socii, qui sint in jure postliminii*. 3. 9. 2.
- pro Sociis an justum sit bellum*. 2. 25. 5. *an semper suscipiendum*. 2. 25. 6.
- Sociorum nomine an futuri intelligantur*. 2. 16. 14. *an hi, salvo fœdere, contra primum socium*

I N D E X.

- cium* defendi possint. 2. 16. 15.
- inter Socios quis sit ordo maxime naturalis.* 2. 5. 32.
- an Sollicitare alios ad factum illicitum liceat.* 3. 1. 23. & 24.
- an Sors in bello licite adhibeatur.* 3. 13. 46. & seqq. quomodo bellum per eam vitetur, 2. 23. 13.
- Specificatio modus acquirendi.* 2. 8. 17. *an originarius.* 2. 3. 5. 5. *quid si quis mala fide ex aliena materia novam speciem fecisset.* 2. 7. 18.
- Sponsio, quid.* 2. 15. 15. *quotuplex.* 2. 15. 16. *quid, si à summa potestate improbetur.* 2. 15. 17. *an eam, ex notitia & silentio, obliget.* 2. 15. 18.
- in Statu innocentie an fuisse laborandum.* 2. 2. 8.
- Studium pertinax in partes suas an mortem mereatur.* 3. 4. 8.
- Supra & adulteria, an in bello sint licita.* 3. 4. 13.
- Suprator virginis, ad quid teneatur.* 2. 17. 12.
- Supplices sceleris, ad quid teneantur.* 2. 17. 9.
- Subditi an in superiores bellare possint.* 1. 4. 1. & 2. *quando in eos licite bellent.* 1. 4. 9. 13. 14. 16. 17. & 24.
- Subditi an omnes bello adhiberi possint.* 1. 5. 5. *an ad bellum justum cogi.* 2. 26. 6. *quid, si bestii de non militando fidem dederint.* 2. 26. 7. *an ob crimen superiorum teneantur.* 2. 21. 12. *an omnes.* 2. 21. 13 *an ob crimen regis puniri possint.* 2. 21. 25. *an in bello manifestè injusto se defendere possint.* 2. 26. 8. *an tamen bellum justum non fiat.* 2. 26. 9.
- an Subditi alieni contra Imperantes justè defendantur.* 2. 25. 9.
- Subditi, pro aliis militantes, an pacem rumpant.* 3. 13. 34.
- an Subditis semper liceat, ad libertatem proclamare.* 2. 4. 22.
- pro Subditis justissimè suscipitur bellum.* 2. 25. 2. *an pro singulis.* ib. & q seq.
- an Subditis rationes consiliorum edi debeant.* 2. 26. 4. *an ipsis, sine periculo, causæ belli aperiantur.* ib.
- Subditis vis illata an pacem rumpat.* 3. 13. 35.
- an Subditos alienos per pacem recipere liceat.* 3. 13. 45.
- Subjectio, quomodo à consociatione differat.* 2. 5. 12. *consensualis, quotuplex.* 2. 5. 42. *privata quotuplex.* 2. 5. 43. *publica.* 2. 5. 49.
- Succedendi in regnum jus an abdicari possit.* 2. 7. 59. *an pro liberis.* 2. 7. 60.
- Succedens in regno patrimoniali individuo, quid aliis hæredibus debeat.* 2. 7. 40.
- Successio non est titulus imperii, sed modus ad id perveniendi.* 1. 3. 36.
- Successio defertur ex presunta voluntate.* 2. 7. 7. *primò liberis.* 2. 7. 8. & 15. *an omnibus equaliter debeat.* 2. 7. 22. *debetur parentibus.* 2. 7. 27. *fratribus.* 2. 7. 28. *consanguineis & uterinis.* 2. 7. 29. *cognatis.* 2. 7. 30. *an carissimis.* 2. 7. 31.

Suc.

I N D E X.

- Successio, naturali conjectura determinata, an necessario observanda.* 2. 7. 32. quid, si à defuncto expressè non fuerit determinata. 2. 7. 33.
- Successio in regnis patrimonialibus quomodo deferatur.* 2. 7. 37. quales in iis heredes institui possint. 2. 7. 38. an in ea ratio babeatur ætatis & sexus. 2. 7. 39. & 40.
- quæ sit Successio in regnis, populi consensu delatis.* 2. 7. 41. plerumque est individua. 2. 7. 42. stat in eadem familia. 2. 7. 43. an admittantur naturales. ib. an adoptivi. 2. 7. 45. an marres præferantur feminis. 2. 7. 46. an ratio babeatur ætatis. 2. 7. 47. cur. 2. 7. 48. quid si major natu esset incapax. 2. 7. 49. talis successio est quasi hereditaria. 2. 7. 50. cur à populo electa. ib.
- Successio tantum defert, quantum prima electio.* 2. 7. 48.
- Successio feudalis sequenda in regno, quod primitus fuit feudale.* 2. 7. 51.
- Successio linealis, quid.* 2. 7. 52. cognatica. ib. agnatica. 2. 7. 55. an aliunde, quàm ex lege fundamentali desumi possit. 2. 7. 53.
- à Successione regni patrimonialis an filius, per exheredationem paternam, removeri possit.* 2. 7. 57. an à successione regni non patrimonialis. 2. 7. 58.
- de Successione regni controversa quis iudicare debeat, an rex, an populus.* 2. 7. 61.
- in Successione regni an præferatur filius, ante adoptionem regni natus, ei qui in regia fortuna natus est.* 2. 7. 62. an nepos ex filio priori, filio posteriori. 2. 7. 63.
- Successiones regum, an eodem modo deferantur, quo privatorum.* 2. 7. 35. quot modis deferantur. 2. 7. 36.
- Successionum plures modi introduci possunt.* 2. 7. 56.
- an Successores ex promisso regis antecessoris obligentur.* 3. 13. 8. an ejus debitis teneantur. 8. 14. 15.
- Superiores, quale jus in juramenta inferiorum babeant.* 2. 13. 29. & 31. an eos à juramento absolvere possint. 2. 13. 30.
- an Supplices jure talionis interfici possint.* 3. 4. 7.
- T.
- T***alio, an semper locum habere possit.* 2. 20. 30.
- an Tempa hostium justè vastentur & dejiciantur.* 3. 5. 9.
- Temporis lapsus quanloque signum derelictionis.* 2. 4. 7. & 10. major inter absentes observatur, quàm inter præsentem. 2. 4. 8.
- Tempus memoriam excedens quid.* 2. 4. 9.
- Territorii pars à quo alienari possit.* 2. 6. 12.
- Testamentum est modus alienandi.* 2. 6. 19.
- Thesaurus, an sit inventoris.* 2. 8. 9.
- an Transseuntem in territorio aliquantisper morari possint.* 2. 2. 38.
- Transitus populo, justo bello fuerit*

I N D E X

- repetenti, necessario non est concedendus.* 2. 2. 32. *quare.* 2. 2. 33. *an, & quibus cautionibus tutus possit reddi.* 2. 2. 34. *an semper debeat mercibus & commerciis exercentibus.* 2. 2. 25.
- Tributa solvere, an amissum imperium denotet.* 1. 3. 54.
- Traditio modus acquirendi.* 2. 8. 19. *an absolute ad transferendum dominium requiratur.* ib.
- Turpe, quid.* 1. 1. 29. *cur determinatur ex natura societatis humane.* 1. 1. 30.
- Tutores à quo constituantur in regnis patrimonialibus & non patrimonialibus.* 1. 3. 44.
- Tyrannus, quis.* 2. 4. 22. & 23. *an recte deponatur.* 1. 4. 24.
- V.
- V**asallus *an summum imperium habeat.* 1. 3. 55. *an incitus à domino obsequi dari possit.* 3. 13. 58.
- an Vaticiniorum explicatio iusta sit bellandi causa.* 2. 22. 10.
- Vestigalia, an transeuntibus mercibus imponi possint.* 2. 2. 36. *quis modus in iis exigendis observari debeat.* 2. 2. 37.
- Ventatio, quid.* 2. 8. 4.
- Vendendi libertas in territorio nostro an aliis absolute debeatur.* 2. 2. 44. *an per territorium nostrum exercenda concedi debeat.* 2. 2. 45.
- que Venditio ex pluribus simul factis valeat.* 2. 12. 28.
- Venena struentes an occidi possint.* 2. 1. 13.
- an Veneno hostem tollere liceat.* 3. 4. 9. *an spicula, fontes &*
- aquas eo inficere.* 3. 4. 10.
- Venire cui permillum est, an alium mittere possit.* 3. 14. 22.
- Verba, quomodo sint intelligenda.* 2. 16. 6. & 7. *quomodo in interpretatione non odiosorum, favorabilium, & odiosorum.* 2. 16. 11. 12. & 13. *dubio, contra quem interpretanda.* 2. 16. 36. *an natura sua aliquid significant.* 3. 1. 10. *quomodo iis significatio fuerit imposita.* 3. 1. 11. & 12.
- Veritas, in quo consistat.* 3. 1. 13.
- Vestium nomine an arma intelligantur.* 3. 16. 10.
- Victi clementer habendi.* 3. 8. 9. *quænam iis sint relinquenda.* 3. 8. 5. & 6. *an imperium.* ib. *an religio avita.* 3. 8. 7. & 8.
- an Victor jure victoria imperium acquirat in universas.* 3. 8. 1. *quòt modis.* 3. 8. 2. *quomodo jure suo uti debeat.* 3. 13. 55.
- Victoria quomodo probetur.* 3. 13. 49.
- Viduus quis proprie dicatur.* 3. 13. 49.
- Vini parantem an prevenire liceat.* 2. 1. 13.
- Vim bellicam inferre, est contra naturam pacis.* 3. 13. 31. *à quibus illata pacem rumpat.* 3. 13. 32. *an à sociis illata, vel à subditis.* ib. *quibus illata pacem rumpat.* 3. 13. 35. *an sociis illata.* 3. 13. 30.
- Vindicta privatis interdicta.* 2. 20. 16. *an per parem licita.* 3. 13. 37. *an similita censeatur remissa.* 3. 17. 4.
- Violenta executio, quid.* 3. 2. 2.

I N D E X.

- quadruplex.* 3. 2. 3.
an Virgo, ad pudicitiam conser-
vandam, se ipsam occidere pos-
sit. 2. 19. 11. *an se violentem*
interficere. 2. 1. 15.
Vita homini sua est, sed non ad
sam perdendam. 2. 17. 3. *an*
ad eam servandam, aggresso-
rem occidere liceat. 2. 1. 8.
quid, si aggressor peccato ta-
reat. 2. 1. 9. *an innocentem*
obterre liceat. 2. 10. 10.
an Vita anterior, in delicti æ-
stimatione, considerari debeat.
 2. 20. 28.
an Vita subditorum ex repressulis
obligari possit. 3. 2. 11.
sub Vita pacto an libertas com-
prehendatur. 3. 16. 10.
Vitia rei in contractibus indican-
da. 2. 12. 11. *an omnia.* 2.
 12. 13.
an Univerfitas obliget singulas.
 2. 5. 28.
de Univerfitate quedam dicuntur
primò, quedam non nisi deri-
vatione à singulis. 2. 21. 15.
Univerfitatis pena, & pena
singulorum, quomodo differant.
 2. 21. 14.
Voces. v. verba.
Voluntas, unde colligatur. 2. 16.
 30.
Voluntatis nostræ quid fit suffi-
ciens signum. 2. 11. 25.
Voluntatis internuntius, quomo-
do à tabellario differat. 2. 11.
 32.
Usucapio, quid. 2. 4. 13. v.
Præscriptio.
Usuræ, an licitæ. 2. 12. 32. &
 33.
Utilitas innoxia jus concedit in
res, ab aliis jam occupatas. 2.
 2. 29.
Utilitas sola, an justa fit belli causa.
 2. 22. 3.

JOHANNIS FRANCISCI
B U D D E I

S. S. Theol. Lic. & Philosophiæ Mora-
lis ac Civilis in Academia Frideri-
ciana Profess. Publ. Ordinar.

HISTORIA JURIS
NATURALIS.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
SERIALS ACQUISITION
312-707-0900

Q. D. B. V.

 ui eam philosophiæ partem, quæ mores hominum fingit formatque, quam plerique recentiorum Jus Naturæ appellant, cum ipsis hominibus natam esse, asserunt, ita ut par est, utque doctrinæ hujus & majestas & antiquitas exigit, sentiunt. Quod enim nonnulli, interque eos C. Cornelius Tacitus (a) rerum suarum longe consultissimus Scriptor, tradidere, ut vetustissimos mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, sine scelere, eoque sine pœna & coercitionibus egisse, & sponte sua, sine lege, fidem rectumque coluisse, id ejusmodi est, ut aut à fide abhorreat penitus, aut Principum jussis, tabulisque legum, scriptisque eos saltem caruisse monumentis, evincat condoceatque. Parentes vero suos erudivisse liberos, rectique & honesti non minus imbuisse elementis, quam verò de Numine sensu, id si quis in dubium vocaverit, næ! is simplicium proborumque & sanctiorum, quibus præditi erant cordatissimi mortalium, morum, haud sine æquus est existimator. Ast, cum aut alienæ potentiæ metus, aut alia quævis ra-

a) *Annal.*
lib. III.
add. Ovid.
lib. I. Me-
tamorph. &
Lucretius
lib. V.

HISTORIA JURIS

4
sio jungeret homines, & in majores coetus, quos civitates deinceps appellarunt, coire juberet, pristinis moribus eousque vixerunt, ut à parentibus, quid jus fasque & nefas esset, acciperent liberi, Rectores autem civitatum rerumque Domini, saltem quæ è re civitatis essent, sancirent statuerentque. Erumpente inde in ævum omne nefas, hominum pravitas magis magisque se prodere, fraudibus, dolis, se invicem circumvenire, sceleribus, injuriisque nec modum nec finem statuere. Qui itaque rerum summam tenebant, ruere præcipiti casu & collapsa scire civitates, intelligebant, ni vitia hominum suis circumscriberentur limitibus, pœnisque coercerentur. Nimirum & spernere rationis imperium, & domesticam disciplinam negligere, ut rebus deperditis ac proffigatis non aliud quid remedio esset, quam publica auctoritate sanctionibusque severissimis, ad observanda ea, quæ honesta sunt, turpia fugienda, homines rationis rectæ contemptores compellere. Sed vero & tunc, ut credo, patuit, quòd nunquam fere non experientia est comprobatum, clarissimum illud fulgentissimumque lumen, infusum à Sapientissimo Numine insitumque mortalium peccatoribus, velut nubibus quibusdam obductis abscondi, nec cuivis quid pulchrum honestumque sit, quid turpe fœdumve, semper perspicere. Quæ ergo, præeunte ac prælucente ratione, quilibet facere debebat, ad ea civilibus sanctionibus adigi cœpere. Cum primis, quæ ut homo hominibus exhiberet, fas erat,

NATURALIS:

erat, sedulo erant inculcanda, cum & proclives valde pronique sint mortales, ad se invicem lædendos, unde lites, contentionesque, & infinita, quibuscum civitatibus conflictandum est, mala enascuntur. Sic itaque arbitror, quod gentium aut omnium aut plerarumque leges, quæ civiles vocantur, præstantiora simul Juris Naturalis capita, complectantur, id non aliunde magis esse arcessendum. Faciet pretium operæ, qui gentium tum veterum, tum recentiorum, & inter illas earum quam maxime, quæ nostram incolere Germaniam, leges, quæ ceu servatæ ex naufragio tabulæ, magnorum Virorum ope ad nos pervenere, excusserit, & hujus, quod ratio omnes docet, juris vestigia luculentissima, subinde deprehendet. Romanas enim leges lubens prætereo, quippe in quibus naturales illæ tanto manifestius quandoque se conspiciendas præbent, quanto cæterarum gentium institutis & sanctionibus, eruditissimorum Virorum confessione atque judicio, præstant, Attici quoque juris, quod secundum à Romano, suo merito occupat locum, non minor est præstantia, nec obscuriora hujus sententiæ nostræ suppeditat documenta, id quod ne quenquam fugeret, Johannis Meursii, atque Samuelis Petiti, e tenebris illud strenue eruentium, opera, æternis laudibus digna, effecit. Hunc proinde in modum naturæ leges, positivarum, ut vocari solent, involucris vestitæ & circumseptæ, quandoque & per Legumlatorum inscientiam obscuratæ aut e-

versæ, longe quidem lateque, per civitatum omnium jura dispersæ sunt atque diffusæ; simul tamen civiles & naturales inter se confusæ ita atque commixtæ, ut has ab illis secernere, res summi & desperati fere laboris, doctissimis quoque Viris visa fuerit. (b) Intellexit hoc probe, si quis alius, Johannes Seldenus, Britannia illud immortale decus. Namque perplexa rite extricare, confusa invicem distinguere, veri ac falsi confinia horumque sinuosos anfractus, fatis habere exploratos; & demum ex eis, quæ superstruuntur, de fundamentis seu principiis recte conjicere, qui illis utique subeundus est labor, qui naturales civilesque leges inter se permixtas secernere rite ac sejungere voluit; rem perquam arduam, pæne inaccessibleam, & mortalium paucissimorum esse, diserte profitetur. (c) Jam ergo mirari desino, tot effluxisse secula, feracia quidem doctissimorum Virorum, legumque civilium, Interpretum sapientissimorum, quibus ingenium æque ac industria adeo non defuit, ut commentationum, quas seduli assiduique homines in lucem protulere, mole jam pridem orbis eruditus laboret; sed recentiori demum ætate extitisse, qui præclarum istud pulcherrimumque opus, ex involucris suis tegumentisque evolvendi naturæ effata, ingenti animo, labore incredibile, sed successu felicissimo, aggredierentur. Ceterum ut civilibus legibus, id quod demonstratum hæctenus, comprobatumque est, ita & sanctiori isti reconditæque disciplinæ, quam

Theo-

b) vid. Samuel Rabelius in Proleg. ad Off. Cicer. s. XXIV.

c) de I. N. & G. secundum disciplinam Hebr. lib. I. c. III.

Theologiam nuncupant, non minus interspersa fuerunt & intermixta rationis dictata, tanto majori inde industria eruenda & colligenda, quanto acrius sacri Antistites, in campo, in quo illis nec meti nec feri videbatur, ingenii exercuerent vires. Utique ita est, ut non ultimam in hac arte sedem occupent officia, quibus sanctissimum & immortale Numen, ex luminis naturalis præscripto colunt mortales. Dum igitur nondum in civitates coaluissent hominis, unumquemque patrem-familias sacra rite faciendo, & exemplum præivisse suis, & quid de Numine sentire, quo pacto istud venerari, fas esset, eos edocuisse arbitror. Conditis autem reb. publicis, ut Viris morum integritate, & puritate, & sanctitate præditis, illud munus demandaretur publica auctoritate, bonorum omnium, Principum maxime, & ipsarum civitatum intereat. Si enim forte, quosdam parentes negligentius suo munere fungi contingeret, contingere autem facile poterat, feroces homines, legumque contemptores, inde prodire necesse erat, qui exemplo alios, ut ad quævis scelera, ita ad impietatem invitant, civitatesque non raro in maxima salutis discrimina adducunt. Venerum istuc, si semel quorundam mentes afflavit, longe lateque serpit, viresque eundo sumit, & incrementa inopinata. Sanctioris itaque disciplinæ Antistites, præter ea, quæ de ratione Deum sacrificiis placandi; aut crimina expiandi, & quæ de Numine quemque sentire oporteret. exponebant solerter,

Qq 5

&

& cum probe scirent, mente pura scelerumque experti Deum coli quam rectissime, subinde & de morum sanctitate pariter ac iustitia, multa præcepere. Laudo hoc proboque, idque eo magis, quod juris naturalis scientiam, quam ita sibi vendicaverunt sacrorum Præfecti, istorum cura & vigilantia immunis ab omni labe ac errore, ad posteros & ultima secula transferri & propagari potuisset, nisi infernalis genii fraude abrepti, non tam rationis rectæ dictamina, aut doctrinam à Majoribus acceptam, quam inepta ingenii sui commenta, hominibus propinare maluissent. Ex quo enim cœlestem divinamque veritatem erroribus polluere & commaculare cœperunt: Gentiles, in ipso quoque Naturæ Jure nihil sanum, nihil integrum fuit, cuncta corrupta, depravata, tenebrisque plus quam Cimærius involuta. Hoc nomine vero doctas istas eruditasque veterum Theologorum ac Poetarum fabulas, non redarguo. Fuerunt quippe & tum, qui rectius saperent, quibus, ne non desipere fraudi esset, aut involucris quibusdam imaginibusque occultarunt veritatem, aut certe in ipsis figmentis vestigia ejus quæsiverunt. Nec vero naturalis saltem scientiæ mysteria, sed moralis civilisque Philosophiæ cumprimis, Jurisque adeo Naturalis capita longe præstantissima, hisce sub tegumentis latitabant, quod cum ab aliis doctissimis in hoc literarum genere Viris, Gerhardo Johann. Vossio, (d) Fabio Plancia de Fulgentio, (e) Johanne Bocatio, (f) Natali Comire, (g)

Pictor.

d) de Idololat. Gentil.

e) in libris III. Myth. f) in libris XV. de Genealog. Deorum.

g) libro X. cumprimis Myth.

Pictorio Vill, (b) tum maxime à Francisco Bacone de Verulamio, (i) quam luculentissime evictum est & commonstratum. Dispulsa autem quæ orbi universo incumberebat, caligine, orta que denuo post natum Christum Servatorem cœlesti veritate, reditus est & naturali juri pristinus splendor, restituta puritas, superstitione denique, æque ac impietas, subinde proscripita & profligata. Sublimiora, fateor, longeque sanctiora sunt, quæ à Viris divino afflatu percussis proficiscebantur, quæ tamen & recta quoque ratio honesta esse dictitabat, tantum abest, ut ab illis rejecta sint, ut potius egregie stabilita & confirmata, Servatore ipso subinde ad rationis dictamen provocante. Ea utique Christianæ doctrinæ est indoles, ut præter fidem, vitam quoque ad omnem honestatem compositam ab hominibus exigat, modo quidem & ratione longe excellentiori, quam ut ad mores Christianos-formandos sola sufficiat ratio, interim tali profecto, ut quæ ex rationis præscripto honesta sunt, neutiquam habeat pro turpibus, quin ut ceteras virtutes proprias Christianis, ita & illas, quæ omnibus communes sunt, commendet. Sæpius igitur, antiquissimis etiam Ecclesiæ Doctoribus, de Juris Naturalis capitibus, haud perfunctorie sermo instituitur. Basilium Magnum, Gregorium Nazianzenum, ipsumque Chrysostomum, non tantum Græcæ, sed universæ, quacunque patet, Ecclesiæ summum decus evolvat, legat, scrutetur, cui dubium forte ambiguum-

b) in Theologia Mythologica.
i) de Sapientia Veterum. add. nostra Dissert. de Usu fabularum in Philosoph.

guumque id, quod à me asseritur, videtur. Hos, ingenio acri, judicio singulari juris hujus quæstiones, quoties eas attingerent, (attigerunt autem sæpius) expedivisse constat, ut ipse Hugo Grotius, Restaurator philosophiæ hujus felicissimus, tum demum & pondus, & robur, & lucem insignem, se assertis suis conciliare posse, si Præsulum horum auctoritate, sententiam suam muniret, fuerit opinatus. Ambrosius, qui plane ad Tullii exemplum, tres de officiis libros composuit, quanta solertia, in hac doctrinæ parte fuerit versatus, nemo, ut puto, ignorat, aut, si quis ignorat, Johannem Henricum Boeclerum adeat velim, qui in Præfatione ad hosce Ambrosii libros, quanti Sanctissimi Viri labor sit faciendus, omnes edocuit. Hi ipsi autem Ecclesiæ Doctores, officia hominis & Christiani, id quod non est dissimulandum, multa minus principia diversa utique & admodum inter se differentia, non ita ut par est, secernendo, quæ tamen discernenda esse, ipsi sine dubio quidem perspectum habuere & exploratum, aliis ut in eundem errorem inciderent, & quod & hodie non adeo infrequens est, (k) Theologiam Moralem cum Jure Naturæ confunderent, suppeditavere occasionem. Quod ut excusemus quam lubentissimè, admiremur autem, si imitari non licet, quæ recte sapienterque ab optimis Viris dicta factaque sunt, nostrarum quidem erit partium. Et utinam non duriora fata, & Theologiam & Jus insimul Naturæ, excepissent, Ecquis igno-

k) v. Lambertus Daxius, Crellius, alique.

ignorat, fuisse tempus, cum fœda & tristis ignorantia orbi universo incumberet, fuisse tempus, cum superstitionis regnum magnis undique viribus stabiliretur. Deplorent alii cladem puriori doctrinæ cœlesti illatam. Id ego nunc non ago. Philosophiam moralem quoque, cum cæteris artibus incultam, squa-lore & rubigine obsitam jacuisse, ut proscrip-tam velut profugamque avolasse, & morta-lium deseruisse sedes, censere ejus ætatis homines potuissent, neminem fugit. Non quidem defuerunt, cum Scholasticorum, ut vocant, barbaris vocibus literarum sedes & sapientiæ sacraris personarent, ex ipsis etiam Theologis, qui hanc doctrinæ partem sub incudem revocarent, ast adeo infelicitè, ut nullus dubitem, multos in eam ituros sen-tentiam, satius hosce homines & sibi, & optimæ arti consulturos fuisse, si hæc sacra non contrectassent. Qui vero in horum suc-cesserunt locum, ejusdem disciplinæ alumni aliquanto recentiores, industriam profecto & ingenium, & ad scientiam hanc excolendam, quod non diffiteor, attulere, & subtili ac spi-noso dicendi genere, quæ fere propria illo-rum hominum laus est, multa juris natura-lis excusserunt capita, sine ordine tamen cuncta tradunt, infirmo aut lubrico funda-mento, quæ docent superstruunt, divina humanaque jura miscent, rationum momen-ta aut plane non, aut jejuna, quandoque & ridicula afferunt, sapissime contra ad Patrum auctoritatem, ad Conciliorum canones, ad Romanorum Præsulum decreta, intempesti-

ve

ve provocant. Sunt tamen, quæ indefessè horum hominum studio, id quod æquus rerum existimator non abnuet, atque labori incredibili debentur. Nec tamen ab erroribus variis, iisque gravissimis, fuerunt immunes, quos Ecclesiæ Theologi, qui horum, ceu Majorum suorum se premere vestigia, gloriantur, emendaverint correxerintque, ut auxerint etiam, hæreditatem novis commentis locupletatam, ad posteros transmissuri. Certe veteres illos minus desipuisse, contendere ausim, adeo aut ignorantia, aut quod credere malim, malitia eos in transversum agit. Fidem faciunt illepidi ista de probabilis opinionis usu; unde iudice Ludovico Montaltio, vel potius Blasio Paschali, hunc enim Montaltii nomine tegi accepimus, ceu ex vitiato fonte, cetera doctrinæ flagitia fluxerunt, ut & de peccato, ut vocant, philosophico, commenta. Hujusmodi figmentorum, ut jam in antiquioribus illis, Thomas, Bonaventura, Vasquezio, Sanchezio, Carena, Navarro, Corduba, Azorio, Ramirezio, Bastannegio, Escobaria, Ledesma, Valentio, Castro Palao, Medina Sanctio, Arragonio, Lopezio, Martinezio, Zarando, Villabolosio, aliisque, cum primis vero Diana, vestigia quædam deprehendantur: recentiores tamen Honoratum Fabri, (l) Antonium Terillum, (m) Amadeum Guimennium, (n) & plures, audacia & impudentia eorumque provexit, ut non tantum asserebant, sed & scriptis publicis contenderent, fas esse eligere sententiam, vel unius Viri, de-

l) in Apol
Doctrinæ
Moral.
Jesuit.
m) in Reg.
Morum
contra E-
licaldum.
n) in Sing.
Theolog.
Moral. & c.

doctrina inclyti, auctoritate manitam, utut ceteroquin legi plane repugnantem. Cui quidem furori an addi aliquid possit, vehementer dubito: idque intellexerunt cordatiores sanioresque ex ipsis Ecclesiae Romanensis propugnatoribus, Vincentius Baroni-
 nus, (o) Gonetus (p) Esclapezius, (q) Antonius Merenda, (r) Stephanus Gradius, (s) Johannes Sinnichius, (t) Antonius (x) Calladeus, aliique. Quin Jesuitici Ordinis Viri ægerrime jam ferre incipiunt, tam lepidi foetus parentes inter suos queri. Certe Thyrsus Gonzalez in Salmanticensi quondam Academia Theologiae Professor, deinde Praepositus Generalis Societatis Jesu, commenti hujus primum excogitati gloriam adeo non suo ordini vendicat, ut ceu crimen ab illo amoliri, quin hanc ipsam sententiam à Societati huic addictis, Ferdinando Rebello videlicet & Paulo Comitolo, primum impugnatam fuisse, contendere non ita pridem ausus fuerit. (x) Ipse vero, etsi probabilium opinionum non plane rejiciat usum, ita tamen eundem temperat, ut longe honestiorem sententia ista induisse faciem videatur. Quæ tamen affert, sintne veritati consentanea, ab aliis discussum iri, nullus fere dubito. Mea quidem parum refert, sintne Jesuitæ, an alii figmenti hujus auctores: nunquam tamen à me quisquam impetrabit, ut non cladem, quam aliis erroribus suis & Theologiae & Philosophiæ Morali hi ipsi Societatis Jesu Sacerdotes intulerunt, tantam esse censeam, ut nullis, quantumvis præcla-

o) in Theol. Mor. adv. Probabil.
 p) in Diss. de Probabilissimo.
 q) Contra Probabil.
 r) in Diss. de Consil.
 s) de Opin. Probab.
 t) in Tract. de Probabil.
 u) cont. Probabil. Jesuit.
 x) in Fundam. Theol. Moral. b. c. tract. Theol. de recto usu opin. Probabil.

ris

y) in Theol.
 Mor. à cor-
 ruptelis
 Jesuit.
 expurgata.
 z) Kemni-
 tius, Bo-
 quisus, Go-
 tuifius in
 doctrina
 Jesuit. ca-
 pitibus re-
 dactis.
 a) in Mo-
 rali Practi-
 ca Jesui-
 tarum. ad
 Auctōr. li-
 bri, Reli-
 gion des
 Jesuites.
 b) in Sum-
 Pecc.
 c) in Theol.
 A. 1688. d.
 23. Jul.
 prop.
 d) in Theol.
 A. 1670.
 edit.
 e) in Synops.
 Theol.
 f) in Regu-
 la Morum.
 g) in Nova
 Hæres. E-
 pisc. Prin-
 cip. denun-
 ciata. add.
 ej. Arnal-
 di Denun-
 ciatio 2. &
 3.

ris istorum in literas bonasque artes meritis,
 possit pensari. Sed acceperint hunc erro-
 rem ab aliis: fortissimos tamen pertinacissi-
 mosque ejus defensores hæc ipsa Societas
 subministravit. Ab ea vero periculosissimas
 opiniones, subinde in moralem doctrinam in-
 vectas fuisse, evictum, ut alios taceam, jam
 pridem est à Cassiano, à S. Elia (y) Theolo-
 gis Nemausensibus: (z) atque Arnaldo.
 (a) Et, nonne profanum istud de peccato
 philosophico commentum, annitentibus So-
 cietatis hujus Doctoribus in scenam prodiit?
 Aut, si antiquus error est, quod non plane
 abnuo, a Stephano Baunio (b) tamen, eun-
 dem maxime ab orco revocarem, exceptum
 ab Estrixio, defensum (c) & propugnatum
 ab Antonio Burgundo, (d) Jacobo Platel-
 lo, (e) Terillo, (f) præsertim Divionien-
 sibus Jesuitis fuisse, palam est: si quis vero
 inficiari ausit, eum rectiora doctissimus Vir
 Antonius Arnaldus (g) docebit. Ita mora-
 lis doctrina, optima nobilissimaque philoso-
 phiæ pars, profuga velut & extorris, modo
 per Jureconsultorum, modo Theologorum
 castra oberrans, mitius profecto ab illis, quam
 his habita est, quippe quibus parum fuit, non
 ita ut decebat, illi litare, sed corrumpere insu-
 per & depravare, pulchrum visum fuit. Nec
 alia eam temere excipere fata potuerunt, ex
 quo à Philosophis neglecta, quin ejecta in
 exilium, & penitus proscripta fuit. Rem
 omnem à primis, quod ajunt, arcessere fon-
 tibus juvat. Fuerunt, res nota est, oim ho-
 mines, qui rerum omnium scrutabantur &

inve-

stigabant causas. Hos Sapientes initio, deinceps post Pythagoram, Philosophos appellabant. Cum vero in naturalium maxime rerum contemplatione ætatem agerent, Socrates tandem, eam veram sapientiam esse intellexit, quæ homines non tantum doctiores, sed & meliores redderet, adeoque de formandis ad omnem honestatem hominum moribus, fuit sollicitus. Permulti ejus fuerunt discipuli, qui varias iterum condiderunt sectas, quarum illæ demum quam proxime ad sapientissimi Viri disciplinam accedere videbantur, quæ in moribus emendandis, in vitæ integritate & puritate tuenda, plurimum studii atque operæ collocabant. Platoniorum cum primis & Aristotelicorum celebre olim fuit nomen. Et Plato quidem (*) ipse de morali philosophia, sive Jure Naturæ subinde præcepit, præsertim vero in Apologia Socratis, in Critone, Philebo, Menone, Alcibiade primo & secundo, Charmide; hi enim sunt Dialogorum tituli, sed fundamento certo neutiquam inniti ea quæ differit, peritissimis harum rerum viris est observatum. Multa etiam dissimulasse creditur, unde multæ ejus de gravissimis quæstionibus sententiæ, nemini sunt perspectæ. Platonici vero, quorum ad nos pervenere scripta, Xenocrates Chalcedonius, Plotinus, Philo Judæus, Apulejus, Maximus Tyrius, Chalcidius, Jamblichus, Musonius, Proclus, Alcinous, ut plurimum de moribus pauca tradunt, quæ vero tradunt tanti non sunt, ut non aliunde meliora possint hauriri. Ari-

*) v. Flebry Dissert. de Platone, tract. ejus Gallico de Selectu & metodo studiorum annexa.

stoteles quidem majori longe solertia in hac quoque philosophiæ parte, quam Plato, versatus est: nec contemnenda Peripateticorum, Theophrasti Eresii, Andronici Rhodii, Alexandri Aphrodisæi, ceterorumque opera: ego tamen ita arbitror, Stoicos, genuinos Socraticæ disciplinæ alumnos, in hoc literarum genere ita excelluisse, ut Peripateticis æque ac Platonicis Epicureisque dubiam reddiderint palmam. Extat Epistola Gregorii Nazianzeni ad Eudoxium Rhetorem, (b) in qua cum ceteris Philosophis ita contendit Stoicos, ut his principem tribuat inter omnes locum; cujus judicio plane subscribo. Non spernenda, fateor, sunt Pythagoræorum effata, quæ præter Schallerum, vel potius Marcum Mappum (i) aliosque e tenebris, produxit Vir Doctissimus Magnus Daniel Omeisius, (k) cum Stoicis tamen vix illa quisquam, ut puto, contendere audebit. Utinam vero multæ præstantissimorum Virorum, qui strenue in porticu militarunt, pulcherrimumque de officiis hominum, quæ periære, commentationes, ad nos pervenissent! Sane tum demum posset intelligi, quantum Jus Naturæ deberet Stoicis. Præclara quidem sunt, quæ Seneca, Stoicis utique, non Epicureis, ut Scaliger censet, aut Cynicis annumerandus, (l) Epictetus, & qui, judice Dacerio (m) utrumque superat, M. Aurelius Antoninus Imperator & Philosophus, præcepere, iis tamen, quæ æternis tenebris obruta sunt. Stoicorum operibus, hæc cedere, puto. Non leviter autem Stoicos

b) ap. Basilium M. n. CXVIII.

i) in Diff. de Ethica Pythagor. k) in Ethica Pythagor.

l) v. Fonsius de Script. Hist. Philos. lib. III. c. XX. m) in Pref. ad M. Aur. Anton. de se ipso ad se ipsum.

cos Jus Naturæ attigisse, nec intra pâræneses substituisse, sed exhaustisse penitus, vel Ciceronis de officiis libri testantur. Utut enim Academicorum subinde illi probentur placita, in morali tamen philosophia ex Stoicorum fontibus, sua ut plurimum irrigavit arva. (n) Hæc vero quoties mecum reputo, mirari lubiit, quî factum, ut non Christiani veteres manibus pedibusque in Stoicorum philosophiam iverint. Errores enim illorum, haud difficulter potuissent rescari. Hieronymus quidem à Christianorum de moribus placitis quam proxime abesse Stoicos profitetur diserte. (o) Nihilominus plerique veterum, Platonicorum abrepti sunt mysteriis, sæpius etiam in gravissimos errores præcipitati. Si conjiciendo hic proficeretur ad rei summam, quæ tamen ceteroquin lubrica admodum via est, haud adeo displiceret mihi illorum sententia, qui multitudine sua Christianis quam maxime nocuisse Stoicos, præsertim cum moribus integris vitæque honestissime acta, magnam sibi parassent auctoritatem, indeque adeo odio illis fuisse, opinantur. Sane Stoicos, ceu ætate omnes ceterarum hæresium Philosophos numero superasse, Sextus Empiricus (p) locuples mihi testis est. Quicquid hujus sit, neglexerunt Stoicam Philosophiam, & Platonicam initio, deinceps vero Aristotelicam, inito quasi certamine amplexi sunt, eo quidem eventu, ut parum abfuerit, quin moralis doctrinæ penitus jacturam fecerint. Enimvero ut illorum, qui se Pe-

n) v. Henr. Fu. Scheurlus in Bibliograph. Morali. §. CXXIX.

o) in cap. VIII. Esa.

p) Lib. i. de Philosoph.

ripateticos aut Aristotelicos esse gloriantur, de undecim virtutibus commentationes, quandoque satis jejunas, dignas esse, quæ hoc titulo superbiant, credam, vix à me impetrare queo. Non is sum, qui de gloria & existimatione summi Philosophi, aliquid detractum cupiam: scio multos vanissimæ ambitionis æstro percitos, eoque dementiæ processisse, ut tum demum elegantissime sapientiæ se litare crederent, si in Stagiritam calumniarum plaustra exonerent, inter quos Franciscus ille Patritius (q) primum obtinet locum; sed nec illud me fugit, hominem fuisse Aristotelem, & præsertim quæ in philosophia morali scripsit, saltem quæ hodie extant, multis modis & augeri & emendari posse. (r) Et nihilo secius per aliquot secula, ex quo Scholas occupavit Stagirita, intra hosce terminos morum doctrina subtitit. (s) Quin majus adhuc malum, græci sermonis imperitia accedebat, unde hi ipsi, qui Peripateticæ disciplinæ præclari audiebant interpretes, ne mentem quidem Stagiritæ satis assequerentur, ludicraque adeo commenta suis propinavere discipulis. Sed huic quidem malo præter alios Petrus Victorius, eruditissimus Vir, obviam ivit. Atque de Aristotele quidem multi præclare meriti sunt, moralis tamen doctrina non alia inde incrementa sumpsit, quam ut nunc demum, quid Aristoteles senserit, neminem facile latere posset. Fata tandem dedere Hugonem Grotium, illum Juris Naturalis Restauratorem felicissimum, qui

q) in *Disc. Percipatet.*
 add. *Gasfendus in Exercitat. Paradox. cont. Aristotelicos.*
 r) *vid. præter alios Omeisii Theatr. Virtut. ab Aristot. omiss.*
 s) *vid. Verulam. lib. I. de Augment. Scient. p. 31. & 34.*

qui restitutæ suo nitori philosophiæ moralis, gloriam, apud literarum, quacunq̄ue patet, orbem, jampridem retulit. Reprehenduntur, fateor, in ejus de Belli & Pacis Jure libris, singulares quædam sententiæ, quas tamen facile declinabit peritus Lector, neque propter aliquem nævum, totius corporis pulchritudinem despiciet. Hic signum aliquod ad bene de philosophia morali sperandum fustulit, viamque primum ingressus est, quam clarissimi deinceps solertissimique Viri suis signarunt vestigiis. Alterum à Grotio locum sibi vindicat Johannes Seldenus, cujus cura atque industria factum, ut quæ Hebræorum de gravissimis Juris Naturalis capitibus sententia sit, neminem fugere possit. Exitisse in hac gente, qui & ingenio & doctrina cum quibusvis certare queunt, vel Mosis Maimonidis doctissimi utique Viri & Juris peritissimi, exemplo constat. Accedit, quod quæ à Majoribus suis acceperunt, diligentia, qua possunt maxima, referant Hebræi Doctores, atque vel hoc nomine de morali doctrina non male meriti videri possint. Nec omnino nihil Thomæ Hobbessio debemus. Quin si tantam attulisset probitatem ad literarum studia, quantum attulit ingenium, ingens ab eo emolumentum cum omnes literæ, tum maxime doctrina moralis capere potuisset. Jam vero profanis ridiculisque commentis, ea, quæ bene excogitata scriptaque sunt, polluendo, & se & alios industriae atque laboris sui fructibus privavit: audaciæ autem suæ

& infantiæ pœnas , Cumberlandio, Cockio, Scharrockio, aliisque doctissimis Viris dedit. Nimirum certatim inde Juri Naturali suas consecrarunt operas præstantissimi Viri, interque alios laude sua non privandi sunt, qui aureum istud Hugonis Grotii de Belli & Pacis Jure, opus, aut suis illustrarunt commentationibus, cum Theologi, tum Jureconsulti celeberrimi, Osiander, Zieglerus, Feldenus, Boeclerus, ceterique, aut summam ejus brevi quadam facilique methodo exhibuerunt, quos inter Vir illustris, Philippus Reinhardus Vitriarius, & Dethlevus Marcus Frisius, vel potius Schefferus, hunc enim Grotii Eucleati autorem esse, ipse fatetur Frisius, principem Jure suo sibi vendicant locum. Et Vitriarius quidem quæ accurate & erudite à Grotio scripta sunt, unico complexus est fasce, summaque facilitate exposuit, in iis vero, quæ perperam ab eo sunt prolata, aliter sentire, aliorum quoque non neglectis placitis, neutiquam sibi religioni duxit. Sunt præterea & alii doctissimi Viri, quorum pars in hisce castris strenuè militarunt, pars adhuc fortissime militant, quorumque per omnia ora circumvolitat fama: horum vero hic decantare laudes, plane supervacaneum foret, cum nihil de iis tam præclare dici possit, quod non multis superent modis. Ego vero, quoties hæc moralis doctrinæ incrementa mecum expendi, expendi autem sapius, toties insigni perfusus sum voluptate, felicitatemque nostri sæculi satis mirari non

non potui. Jamque certa me spes tenet, fore, ut, quæ deesse doctrinæ hujus perfectioni videntur, addantur propediem, sed & ut illi rectius sapere discant, qui Jus Naturæ, à doctrina morali, quam Ethicam vulgo dicunt, secernentes, hodie demum aut nudius tertius illud enatum esse, docerique cœpisse, adeoque è recentiorum saltem scriptis peti ac hauriri posse, perperam opinantur. Tradiderunt quippe jam antiquissimi Philosophi, Aristoteles & Plato, ceterique Jus Naturæ, adeoque recentiores ita sectandi sunt, ne tamen penitus negligantur veteres. Grotium omnes imitari velim, iisque magistris, quibus ille profecit, proficere omnes. Philosophos ille consuluit omnium sectarum, consuluit & Historicos, Oratores, atque Poetas, qui haud raro cum Philosophis paria faciunt. Certe ex hujusmodi Scriptoribus, quantum roboris, aut præsidii, aut subsidii auxiliique, aut cultus & ornamenti accedat morali doctrinæ, ex uno incomparabili Grotii de Jure Belli & Pacis opere intelligi posse, Johannes Andreas Bosius vere non minus ac prudenter judicat. (r) Boeclerus (u) vero neminem Grotium, aut amare aut æstimare posse dicit, nisi qui inde profectus sui rationes expedit, unde & ipse Grotius, nisi qui easdem artes, eosdem artium fontes, quibus Grotius assuevit, imbibit.

t) de Com.
par. Prud.
Civil. §.
CVI.
u) in Præ-
fat. Com-
ment. ad
Grot.

T A N T U M!

R r 4

JOHANNIS FRANCISCI

B U D D E I

S. S. Theol. Lic. & Philosophiæ Moral-
lis ac Civilis in Academia Frideri-
ciana Profess. Publ. Ordinar.

SYNOPSIS

JURIS NATURÆ

ET GENTIUM.

Juxta Disciplinam

Ebræorum.

Q D, B. V.

Ebraeorum de morali doctrina sententiam, accurate quidem & erudite exposuit Johannes Seldenus, omniaque, quæ huc faciebant, summo studio conquistavit atque congeffit: sed digressionibus subinde eruditissimis, ad historiam aliasque artes spectantibus opus suum multo pulcherrimum ornavit, aliaque attulit, quæ legentibus, linguarum potissimum orientalium notitia non imbutis, tædium creare possunt. Quare operæ pretium me facturum arbitratus sum, si quæ prolixius à Viro summo scripta sunt, in compendium mitterem, & citra ambages, sine cultu, sine ornatu, moralem Hebræorum doctrinam eruditorum oculis subjicerem, & ipsius ut plurimum Seldeni verbis, exponerem. Aliorum etiam Scriptorum, præsertim accuratius jus Naturæ interpretantium, subinde indicavi loca, usui

usui futura illis, qui revocare ad examen Ebraicæ gentis placita cupiunt.

Seldenus lib. I. per integ.

a) *v. Puf. de J. N. & G. lib. II.*

c. 3. §. 2.

b) *v. Grot. lib. I. de*

J. B. &

P. c. I. §.

12. &

Comm. ad

b. l.

c) *v. Schil-*

ter in Ma-

nud. Phil.

Mor. ad

Jurisp.

cap. 3. §. 6.

p. 81.

d) *v. Mars-*

banus in

Can. Chro-

nico Sec.

9. p. m.

160.

e) *vid. Sel-*

denus lib.

VII. cap.

2.

f) *Lucem*

affundent

Auctores,

qui de Idololatria Ebræorum ex instituto scripserunt, vid.

Dion. Vossius Not. ad Maim. Tr. de Idololat. Gentil. Athanasius Kir-

cherus in Pantheo Ebr. Oedip. T. I. Synt. IV. Hottinger. Primit.

Heid. p. 382. Leusden Philol. Ebræorum mixt. Diss. 42. Abarbaue-

ad II. Dig. XVII. aliique.

Juris Naturalis feu Noachidici, quod non
 lex brutorum actibus, (a) nec Gentium,
 five omnium five plurium opinionibus,
 moribus, vel constitutionibus, (b) nec ex
 rationis humanæ usu, (c) sed Numinis san-
 ctissimi imperio five indicatione, derivant,
 quodque intellectus agentis ope, hominibus
 innotescit, capita alia illustriora sunt, alia
 minus illustria. Illustriora septem sunt, de
 Cultu videlicet extraneo, de Maledictione
 Numinis Sanctissimi, de Effusione Sangu-
 nis, de Revelatione Turpitudinum, de Fur-
 to ac Rapina, de Judiciis, de Membro a-
 nimalis viventis. (d) Minus illustria subinde
 attingentur. (e)

C A P U T I.

Cultus extranei (f) nomine Noachidis
 interdicitur non modo saxorum, stipti-
 tum, statuarum, imaginum, sed etiam qua-
 liscunque Angelorum, corporum cœlestium,
 elementorum, aliufve cujuscunque creatu-
 ræ cultus, five quo pro Numine sapremo
 ipso habeatur, five quo velut intermedia,
 ad

ad II. Dig. XVII. aliique.

ad supremum colenti placandum invocetur. Si igitur Noachides interdictum hoc violaret, ille tum quidem in ditione Israëlitica supplicio afficiebatur capitali, si eodem & Israëlitæ afficiendus fuisset. Israëlitæ autem tum demum capitale erat alienum colere Numen, si palam & disertis verbis Deum sibi novum invocaret; (g) sive adoratione, sive immolatione, sive suffimento, sive libamine, sive cultu, qui peculiaris erat Numini commentitio, sive Numini vero proprio.

g) v. infra caput de Judiciis.

Præceptum istud de Idololatria fugienda ceterorum præceptorum omnium erat fundamentum, idque late adeo patebat, ut Magos quoque idolatris annumerarent.

Ex jure gentium imperativo diruenda quoque ab Israëlitis fuere gentium delubra, atque id genus cetera, cum universis horum appendicibus. Id quod de terra promissa tantum ex ipsa legis indicatione est capiendum, ne idololatriæ contagione facilius forte contaminaretur Israëlis progenies.

Seld. lib. II. cap. II.

Hanc igitur legis sacrae rationem ipsi imitati, jus superinduxerunt interveniens, de omnimodis templis, aris, lucis, ceterisque idolorum cultu sacratis rebus, diruendis abolendisque, etiam in territorio quocunque alio, bello sibi subactio.

Bina autem Noachidarum fuerunt genera, (b) quibus sedes concessæ in imperio Israëlitico: alterum eorum, qui in ritus Ebræorum prorsus transierant; alterum eorum, quibus sedes ibi, citra aliquam Judæismi professionem,

b) add. hic Pauli Stevogtii Diff. de Profelytis, Part. II. Dissut. Academ.

*Disp. XIV.
Job. Leus-
den. in Phi-
lol. Ebræo-
mixt.*

*disp. XXI.
de Prose-
lytis.*

*Lightfoot
in Hor.*

Hebr.

*Talm. p. 41.
seqq. Cbri-
stianus*

*Cartwrig-
ius Elect.
ad Exod.*

p. 131.

Seld. lib.

II. c. III.

nem, permissæ. Prioris Generis alii conditionis seu status erant liberi, quos Profelytos justitiæ nuncupant, alii servi, alii denique libertini.

Omnes autem utriusque generis Profelyti certis ritibus intiabantur, per circumcissionem, ablutionem, & oblationem: fœminæ oblatione & baptismo: mares post templi excidium, circumcissione & baptismo tantum, idque semper præsentibus Triumviris.

Servi, qui Profelyti justitiæ fiebant, eadem ratione qua ingenui intiabantur, Domino Patris vicem sustinente. Et nisi quis libertate in ipso actu baptismi donandus esset, disertis verbis baptizabatur, *nomine servitutis retento*. Libertini erant, qui sive in ipso baptismi actu, sive postmodum, libertate à Dominis donabantur.

De infante è gentibus capto aut reperto statuere ex arbitrio Dominus poterat, velletne servituti per baptismum illum addici, an libertati restitui.

Major autem servus, qui spreta admonitione sæpius iterata, abnuebat sacris Ebræorum imbui, retro erat vendendus gentilibus: quod si ea lege emptus esset, ut ea ratione, qua Profelyti domicilii consecrabantur, intiaretur, permissum illi erat ita apud Israclitas servire. Sin omnem initationem respiceret, morte dignus erat.

Et Profelyti domicilii quidem, cum suas sibi res adhuc haberent Ebræi, ad præceptorum, quæ Noachidis data sunt, observatio-

nem

NATURÆ ET GENTIUM. 29

nem poterant cogi. Quin hospitio excipere, vel transitum concedere illis, quibus Noachidarum præcepta non erant sancta, nefas erat atque piaculum.

Cum vero Ebræi non amplius sui juris essent, invitare quidem Profelytos domicili, & hortari ad præceptorum Noachidis datorum observationem, at minime cogere licebat.

Effectus inirationis duplicis sunt generis. *Seld. lib. II. c. IV.* Alii in Jure, juxta quod initiatis ac admittis vivendum erat, cernuntur: alii in ipsa personis, tum ipsorum, tum posterorum, inhærente qualitate, secundum quam censebantur.

In priori genere illud cum primis hic non est prætermittendum, pristinae vitæ conditionem, sive statum idololatricum, tum Profelyti ipsius, tum Parentum ejus, ne utquam probro illi fuisse objiciendum. Idque ad Profelytum justitiæ æque ac domicili spectabat.

Quoad Secundum genus autem quinque potissimum erant initationis effectus. Regenerabantur quippe Profelyti justitiæ, juris Judaici participes fiebant, Judæorum etiam veniebant nomine, originis tamen & peregrinitatis velut perpetuum quendam characterem retinebant, singularisque posterorum erat conditio.

Et per regenerationem quidem novos quasi sortiebantur natales, ita ut nulla eis dein restaret cognatio sive sanguinis relatio, nec fratrem, sororem, patrem, matrem, liberos antè genitos omnino in suis haberent.

rent. Quin novam cœlitus illis infundi animam nonnulli credidere.

Juris autem Ebræi participatio ad ea saltem sese extendebat officia, quæ juxta præscripta Mosaica tum erga Deum, tum erga alios erant præstanda, neutiquam vero ad Magistratus & Præfecturas capessendas gerendasque, & connubia quædam ineunda. Et hæc etiam peregrinitatis erat nota, quod licet Judæi vocarentur, non tamen ad omnes promiscue honores illis pateret aditus. Proles mascula autem ejusmodi Profelyti circumcidebatur, aliisque fruebatur juribus, de quibus alibi.

*Seld. lib.
II. c. V.*

Libertinus in Judaismum cooptatus, undique ejusdem erat conditionis & qualitatis cum Profelyto justitiæ, qui tempore cooptationis erat ingenuus seu liber. Qui primo manumissus, postmodum circumciscus & baptizatus erat, Profelytus justitiæ, non libertinus dicebatur. A quibus tamen differunt Judæi Libertini generis, Tacito aliisque memorati.

Servi licet solenni ritu initiati, libertate tamen carebant, nec sui omnino erant juris. Cognationis autem servilis ratio illis erat nulla. Posteriores eorum Parentum sequebantur conditionem.

Profelytos dimicillii, quos, ut dictum, recentiori ætate cogere non poterant, quique præcepta Noachidarum observare abnuebant, pro impuris & inquinatis habebant, ad commercia cum gentilibus evitanda, idque ex jure superveniente.

*Seld. lib.
II. c. VI.*

Ebræis itaque ac Profelytis utriusque generis.

neris, nefas erat statuam erigere, lucum plantare, imagines aliaque id genus facere: & Noachidis quidem ex jure superveniente, cæteris ex jure imperativo,

Nimirum statuæ (i) nomine venit opus quaecunque, etiam altare, ideo constitutum erectumque, ut conventus publicus, ad sacra illic peragenda, etiam vero Deo fieret. Eodem modo sese habebat facultas saxa figurandi, lucumque plantandi.

Quemadmodum enim Israëlita, ita & Noachidi, neutiquam permissum erat, sive juxta tabernaculum, sive templum Hierosolymitanum, sive in locis, ubi adoraret ipse qualiscunque ornatum, lucum plantare (*) seu arborum ordines conferre.

Denique quod ad imagines (k) attinet, nefas quidem erat Noachidi imagines facere in territorio Israëlítico, ne ornatus quidem causa, aut in majorum memoriam, sed & eos, quos & Israëlitis ex jure imperativo formare piaculum erat, idque ex jure superveniente.

Israëlitis autem neutiquam permissum erat formare imagines in solido, seu protuberantes, humanas, (l) nec (sive protuberantes, sive in plano) cælestes, ornatus gratia, sed tantum docendi discendique causa.

Non tamen dubitandum, quin pro vario eorum, qui rebus ac disciplinæ præerant, opinione, seculorumque discrimine, aliter atque aliter permissio seu interdictum se habuerit.

Hebræus & Profelytus justitiæ, qui hæc ju-

i) vid.
Henric.
Kippingius
in Anti-
quit. Rom.
lib. I c. 7.
*) vid.
Job. Spen-
cerus de
Legib. He-
bræor. Ri-
tual. lib. II.
cap. 16. p.
364 seqq.
k) Rationes,
quare Deus
per imagi-
nes non sit
adorandus,
vid. apud
Petrum
Cbauvini-
um de Relig.
Natur. P.
II. c. 10. p.
312. seqq.
l) de Cheru-
binis qui
hic exci-
piuntur.
vid. Job.
Spencerus
de Legib.
Hebræor.
Ritualibus,
lib. III. Dis-
sertat. V.
f. de Ori-
gine Arca
Cherubim-
rum. Seld.
lib. II. c.
VII.

m) add.
Spencerus
lib. II. cap.
17. p. 273.
seqq.
n) Spence-
rus l. c. lib.
II. c. 21.
o) add.
Spencerus
l. c. lib. II.
c. 19. p.
385. &
cap. 20. p.
391. seqq.
p) Spence-
rus l. c. lib.
II. cap. 12.
p. 308. seqq.
q) v. Spen-
cerus l. c.
lib. II. c.
13. p. 322.
seqq.
r) de quibus
præter
Spencerum
l. c. cap. 1.
lib. II. conf.
Salmasius
de annis
Climacter.
in præfat.
Pocockius
in Not. in
Specim.
Hist. Arab.
p. 138.
Som. Bo-
chartus in
Geograph.
S. lib. II. c.
16. & Hue-
tius in D.
E. Prop.

ris capita violaverat, verberibus ex sententia forensi puniebatur: Noachides diversimode, pro rerum temporumque conditione.

Sed & actibus per se licitis ideo abstinentum erat, quia cultus extranei erant & imitamenta & invitamenta, idque ex jure superveniente. Ejusmodi actus erant habitu sexum ementiri, (*m*) vestimentum ex diversis generibus gestare, (*n*) diversi generis animalia ad coitum, sive ad aratrum simul admittere, (*o*) fructus ante annum quartum comedere, in rotundum attondere comam, aut barbam radere, (*p*) cutem incidere. (*q*) Ideo enim hosce actus Israëlitis esse prohibitos ajunt, quia solenniores antea erant Idololatris, tum aliis, tum præcipue Zabiiis (*r*) à Maimonide aliisque memoratis.

Quin ad usum & possessionem imaginum hoc interdictum extendebatur. Tria vero hic erant imaginum genera. Aut enim factæ erant cultus gratia, necdum cultæ, aut etiam cultæ aut factæ tantummodo in ornatum, sive rusticum, sive urbanum, sive ejusmodi alium usum, citra omnimodam cultus extranei rationem.

Si facta esset imago cultus gratia à gentili, necdum culta, nefas erat ea uti: sin ab Israëlita, modo non culta fuisset, ab omni usu non erat arcenda. Ast quæ nec cultus gratia, sive à gentili, sive ab Israëlita factæ, nec cultæ erant, plane licitæ habebantur, ut pars supellectilis.

Instrumentorum vero, Vasorum, rerumque

IV. c. 4. §. 2. & alit,

que omnium, quæ cultui idololatræ infer-
viebant, usus, tum Israelitis, tum Prose-
lytis erat interdictus.

At vasa & instrumenta, ut & idolum
ipsum, poterant reseccari, sive religione solvi,
& quidem tantum à Gentili, qui ipse hæc-
tenus esset idololatra, sive dominus rei, sive
non esset. Id quod tamen rursus sine va-
riis restrictionibus non admittunt.

Quemadmodum vero ceterarum rerum,
ita & luci, sive arboris, sive eo nomine, ut co-
leretur ipsa, sive ut idolum obumbraret, ido-
lumve ornaret, plantatæ, usus illicitus erat.
Quod eousque extendebant, ut ne transire
quidem, si alia pateret via, per ejusmodi
lucum fas esset, & quæ erant reliqua. Erat
tamen, ubi ejusmodi arbores non plane de-
stituerentur usu, quemadmodum & res mere
naturales, extra rerum prohibitarum nume-
rum fuere.

C A P U T II.

Sequitur alterum juris Noachidici interdi- *Seld. lib.*
II. c. X.
ctum, de Maledictione Nominis San-
ctissimi. Maledictionis autem vox in latiori
significatus sui ambitu, prout ei opponitur
sanctificatio, duo sub se complectitur, pro-
fanationem Nominis Divini, & ejusdem exe-
crationem.

Profanari autem tripliciter Nomen Divi-
num ajunt. Primo modo, ubi Ebraeus, ut
mortem imminentem evitaret, quid adver-
sus sacræ legis præscripta patrabat, quoties
scilicet ex Majorum instituto seu disciplina,

s) *Consultantur hic quæ de jure & favore necessitatis subinde dissimulantur vid. præ ceteris Pufendorfius, lib. II. de J. N. & G. cap. 6. per integr.*

mors præ tanto peccato, ut minus malum fuisset eligenda. (s) Neque enim semper volunt mortem anteferendam: nec levioris periculi ratio habebatur heic ulla.

Mors autem alicui imminebat, aut ex morbo, aut ex alicujus hominis minis. Si illud, fas erat ægroto tum vetita comedere, tum alia in lege sacra prohibita qualiacunque facere, quæ salutis, ut medicina, conducere, saltem idololatria, homicidium, & revelatio turpitudinum, excipiebantur.

Quoties autem mortis minis Ebræus ad violationem leges impellebatur, idque extra statum publicæ vexationis, permissus illi erat qualiscunque, in quem sic impellebatur, actus, modo trium interdictorum ante memoratorum, violaretur nullum. Et quidem, si actus in emolumentum impellentis cedebat, fatius erat obtemperare, quam mortem subire, sin vero directe in legis violationem tenderet, tum si Ebræi decem pluresve adessent, mors præponenda, sin pauciores, vita obedientiâ redimenda erat. At tempore publicæ vexationis, nefas erat, vel levissima legis violatione vitam redemisse.

Secundus profanandi modus est, ubi quis in præceptum quodcunque, cum contemptu aut ardore animi, etiam ad tentandum, seu irritandum Numen, procacius seu morosius quid patrat.

Tertius denique modus nomen divinum profanandi erat, si v. g. vir in magna auctoritate constitutus, moribus se parum decentibus, alios offenderet, quemadmodum

con-

contra morum sanctorum, sive justæ tum gravitatis, tum comitatis, similiumque virtutum, diligentior in ejusmodi viro observatio, sanctificatio nominis Divini dicebatur.

Si igitur nomine maledictionis intelligatur profanatio illa, hætenus explicata, utique solos Judæos, non autem Profelytos domicilii hac lege teneri, arbitrantur. *Seld. lib. II. cap. XI.*

Quod vero ad alteram maledictionis speciem, seu execrationem nominis Divini, attinet, illam Noachidis interdiktam esse, extra dubium positum est.

Vocare eam & blasphemiam solent, committiturque, quando Sanctitas, Potestas, Veritas, Unitas Numinis, aut (1.) convitio ultro ac diserte proscinditur, ut ex professione actuve aliquo palam ac procaciter negari, consequenter deprehenditur. Velut, ubi quis citra idololatriæ actum aliquem, eam amplectendam sive aliis suadet, seu ipse profitetur, idque ex protervia, non ex ignorantia, seu disciplinæ errore, aut ubi (2.) Israëlita Jus Mosaicum, aut Noachides Jus Naturale, simili modo violat.

Quocunque igitur modo capiatur execratio, ad Judæos æque ac ad utriusque generis Profelytos, lex istam prohibens spectat; an autem pœna excidii, legi Num. XV. 30. addita, æque ad omnes pertineat, non liquet. *Seld. lib. II. c. XII.*

Quod autem ad pœnam hujus criminis forensis attinet, tum Judæus, tum utriusque generis Profelytus, morte plectendus erat. Et Judæus quidem, si expressum no-

men tetragrammaton blasphemasset, nequam vero, si cognomini Divino maledixisset. Profelyto domicili autem etiam cognomini Divino maledixisse, capitale erat, idque ex jure superveniente. Non tamen defuerunt, ex ipsis Doctoribus Talmudicis, qui censerent, Israelitæ æque ac Noachidi capitale fuisse, cognomini Divino maledixisse, illi ex civili, huic ex imperativo Jure. Et hinc intelligitur, quo Jure Christum blasphemiam reum peregerit Caiaphas.

Seld. lib.
II. c. XIII.

Quod vero Fl. Josephus & Philo tradunt, etiam Diis gentilium maledicere, in gente Hebræa nefas esse, id secus se habet: rectiusque de Magistratibus Lex Divina capitur.

Sed & quando mentionem Deorum facere prohibentur, id non tam de simplici nominandi Deos actu, quam de votis (s) ac juramentis eorum nomine concipiendis, & præstandis, (t) & de societate cum Idololatriæ ineunda, est capiendum.

s) Vid.
Schiltens
in Manu-
duct. Phi-
los. Mor.
ad Juris-
prud. cap.
II. §. 9.

t) vid.
Grotius lib.
II. de J. B.
ad P. c. 12.
§. 10. &
Ziegler.

ad b. l. add.
Pufendorf.
I. IV. de J.
N & G.
cap. 2. §. 3.
& 4.

Enimvero, ex Magistrorum sententia, non tantum peccabat, qui juramentum per Deum alienum concipiebat, sed & ille qui causa erat, ut alter per idolum juraret. (u) Pœna tamen forensis non infligebatur ex hac lege, nisi ei, à quo aut votum conceptum, aut juramentum præstitum fuerat idoli nomine.

Officia hominis erga Deum duo ista Juris Noachidici capita equidem nobis sistunt, ut videtur, negative: dubium tamen non est,

u) videatur Grotius l. c. §. 12. Osiander ad b. l. add. Dr. Vitriarius in Institut. J. N. & G. lib. II. c. 15. qu. 21, Seld. LIII. c. 1.

est, quin simul hoc innuant Hebræi, Deum cultu tali, quali vult coli, esse colendum. Neque enim sufficit, non adorare idola, non maledicere nomini Divino, sed insuper, ut ipsum Deum colamus, amando ipsum, venerando &c. (x) requiritur.

Ut vero eo rectius intelligatur, qualis Numinis cultus lege naturali juxta Hebræos exigatur, cultum divinum, tum ante, tum post Mosaica tempora, sigillatim considerare juvat; & tandem, qualis cultus Profelytis domiciliū gentibusque aliis, tum ex imperativo, tum interveniente jure, aut interdictis aut permissis, aut quare interdictus permissusque sit, addere.

Quod itaque ad cultum divinum, ante constitutam à Mose Hebræorum Rempubli- cam, attinet, constat, vetustissimos mortalium Deo exhibuisse oblationes. Preces item, benedictiones, adorationes, vota in usu erant, (y) Animalia quoque omnis generis, offerebantur, præter ea, quæ Noachidis immunda (z) fuisse accepimus. Quin & varii generis sacrificia, (a) propitiatoria, expiatoria, eucharistica, & id genus alia, tum apud ceteras gentes, tum ipsos quoque Græcos atque Romanos, frequentata fuisse, compertum habemus.

Ast cultus divini Hebræis præscripti, post constitutam à Mose Rempubl. varia fuerunt genera. Partim enim precibus, adorationibus, benedictionibus & gratiarum actionibus: partim victimis, sacrificiis, oblationibus, præstationibusque in corpore Mosaico

x) vid. Pufendorfius de Officio H. & C. lib. I. cap. 4 cum primis §. 6. add. Chauvinus de Relig. Nat. part. 2. c. 1. & 2. Seld. lib. III. c. II.

y) Consultatur hic Heideggeri Historia Patr. z) vid. Spencerus l. 1. c. 5. a) add. Spencerus lib. III. Dissert. II. de ratione & Origine Sacrificiorum.

memoratis, præter solennem cessationem à laboribus & obedientiam insuper, qua & præceptorum corpus reliquum observandum erat, absolvebatur.

Sed omnes hi actus duplici possunt considerari ratione: aut qua ex humani generis usu solenniores erant, spontaneæ, ac simpliciores, aut qua singulares, ritus, iussa, atque ceremonias Ebræis peculiare, secum conjunctas habuere. Prioris generis erant holocausta plane spontanea, tum quæ sacris usibus reliqua, sive ex voto, sive ex donatione, ultrò ac simpliciter addicta sunt. Posterioris generis exempla habentur in libaminibus, pacificis, expiatoriis, quorum & ritus varii Ebræis præscripti sunt, & finis præter simplicem cultum, diversimode peculiaris fuit, quemadmodum insuper in annuis dimidiorum siclorum pensationibus, decimationibus, agri Paschalis comestionibus, primogenitorum consecrationibus, & id genus ceteris.

b) vid.
Spencerus
l. c. lib. I.
c. 6. Sect. 3.

Quod ad tempora (b) autem spectat, hujusmodi cultus, dies festi, præter jejunia, fuere ipsis non pauci, veluti Sabbathum, Paschales dies, Neomeniæ, Scenopegia, alii nemini ignoti. Sacrificia itidem matutina & vespertina, preces pariter cum gratiarum actionibus effundendæ, hora precum, ut apud Christianos Canonice, ipsis peculiare: sed precibus, non quidem ex lege sacra, verum ex Majorum sanctis, certum tempus erat constitutum.

Victimarum & libationum locus tabernacu-

hæculum & templum Ebræis erat. (c) Quae de re variae extant leges. Preces ubique fundere licebat. (d)

Quod ad gentiles itaque attinet, legis suae capita illis, siquidem sibi subditi non essent, nunquam ita invaserunt Judæi, ut ejusdem, velut exemplaris optimi, (e) usum, eis pro lubitu, non usquequaque licitum esse arbitrarentur.

Id quod tamen de Profelytis domicilii multo aliter sese habuit. Præterquam enim quod ex jure imperativo, quaedam in specie ad eos, æque ad Judæos, pertinebant, etiam ex jure interveniente, multa Profelytis domicilii vetita sunt, quæ Ebræis utcumque sunt imperata, & vicissim alia, illis æque ac hisce permissa.

Nimirum actus sacri aut simplices sunt, omnibus hominibus præstandi, aut cum ritibus, Ebræis tantum injunctis, commixti. Hi nec Profelytis domicilii, nec aliis gentilibus, sacris Hierosolymitanis misceri cupientibus permitti, ut sacrificia expiatoria, pacifica, quatenus ab holocaustis differunt, item primitiæ, decimæ &c. Simples contra omnes erant permitti, ut preces, adorationes, gratiarum actiones, holocausta, & omnes spontaneæ oblationes.

Tempora item hisce præstandis promiscue permitti, ita tamen ut nec festum aliquod Ebraicum Profelytis domicilii celebrare fas esset, nec sibi festum aliquod statueri, aut alibi statutum, in ditione Israëlita observare.

c) vid. Spencerus Part. III. Dissert. I. cap. III. de Origine Tabernaculi & Dissert. VI. de Origine & Ratione

templi. d) vid. Lichtfooti Hor. Ebr. Talm. in IV. Ev. p. m. 292.

seqq. e) vid. Grotius lib. I. c. 1. §. 17. & Comment. ad b. I.

Seld. L. III. c. 4. & 5.

f) vid. Dn. D. Pfeiffer in Dubiis Vexat. p. 425. & seq. & ceteri Scriptores de templo Hierosolymitano ibi citati.

Locorum vero ita habebatur ratio, ut non tantum quæ de lucis non plantandis, de stautis sive altaribus non erigendis, supra dicta sunt, à Profelyto domicili, ex jure superveniente, observarentur: sed permixtum illis quoque erat, preces effundere, hostiasque offerre, in templo Hierosolymitano, laxius accepto vocabulo, prout montem templi, seu montem Moriah (*f*) denotat, qui hoc nomine itidem non raro insigniebatur.

Seld. L. III. c. VI.

Arcebantur quippe, non solum à Sacerdotum atrio, uti & alii Israëlita Laici, eoque, quod Israëlitis Laicis, & qui ipsorum jure pariter ferme in ceteris fruebantur, Profelytis justitiæ, tertioque quod mulieribus proprium erat, verum etiam ab ipso antemurali. Sed post templi excidium gentilibus, ubicunque locorum voluerint, holocausta offerre fas est.

Seld. L. III. c. VII.

Unde & simul in magno errore illos versari patet, qui non res ipsas, sed pretia rerum tantum, Hierosolymis à Gentilibus oblata fuisse, contendunt.

Seld. L. III. c. VIII.

Hæc omnia eo pertinent, inde ut evincatur, Noachidas, omnesque adeo homines, ad cultum tum internum, tum externum, ex mente Hebræorum, fuisse obligatos. Cultum externum vero, tum aliis quibusdam præstationibus, tum præcipue oblationibus spontaneis absolvi.

Spontaneæ autem vocantur hæ oblationes, non ac. si nulla ratione aliquis ad eas obligetur, sed quia genus, tempus, æstimatio,

no, offerentis arbitratui ita relicta erant, ut legibus ad Ebræos tantum spectantibus, non teneretur.

Nec illud prætermittendum, holocausta Gentilium, juxta leges generales fuisse offerenda, & præterea vices tam ilastici atque expiatorii, quam eucharistici Sacrificii, simplices ac spontaneas illas oblationes supplere, dummodo, quantum ad ilastica, confessio & pœnitentia accederet.

Non minima quoque cultus Judaici pars erat, sanctificatio & celebratio Sabbathi. De cujus origine & institutione (g) antiquiores Hebræi ita sentiunt, ut à Mose demum in Mara illud, jussu Numinis institutum, ut tum creationem, tum redemptionem ex Ægyptiaca servitute, in memoriam sibi revocaret Israël's progenies, magno consensu tradant.

Sic & Judæos ordinarios tantum, & Profelytos justitiæ, Libertinos itidem, aliosque baptismo & circumcissione, in Ecclesiam Ebraicam rite cooptatos; neutiquam vero Profelytos domicili, (h) seu eos, qui Judaismo nondum nomen dederant, in quacunque vitæ commercium intra ditionem Israeliticam admissi, hac lege obligari censebant. Quin pœnis gravissimis obnoxii erant Profelyti domicili, si hoc mandatum observarent.

Testatus in Genes. c. II. q. 4. Peterius lib. in Genes. Azerius Moral, T. II. lib. I. cap. I.

Seld. lib. III. C. IX. seqq.

g) vid. Spencer. de Legibus Hebræorum Ritualibus lib. I. c. IV. Seld. 7. usque ad 13. addantur, Quæstus, D. Schmidius & Frischmuthius, in Dissertationibus peculiaribus. b) Præferunt ergo illis, qui hoc præceptum morale esse negant, ut Alphonsus Injtitus.

CAPUT III.

Officia hominis erga Deum excipiunt officia hominis erga alios. Hic primum locum tenet illud de homicidio interdictum.

Nimirum nefas est hominem interficere, (i) nisi per modum pœnæ legitimæ, (k) aut quasi pœnæ hoc fiat. Idque ad omnes æque homines spectat.

Diversimode tamen homicidium punitur, utcunque ex animo & data opera patratum, idque sive genera cædis, sive personas, quæ intermerunt, sive interemptos spectes.

Quod ad genera attinet, cædes ex animo tum ab Israelita, tum à Gentili, patrata sive gladio, sive fuste, sive saxo, aliterve, per ipsum reum, cæsim, punctim, jactu, &c. ultimo supplicio, i. e. gladio ex sententia forensi erat puniendi.

Ast vero, si Israelita per alium (l) cædem perpetrasset, is quidem ordinarie supplicio capitali non afficiebatur, nisi pacis & tranquillitatis publicæ gratia, præter morem hoc fieret. Id quod tamen in gentilium pœnis secus sese habebat.

Personarum quoque interemptarum nullum erat discrimen. Cujuscunque sexus aut ætatis hominem quis interemisset, perinde erat. Itemque sive Ebræum, liberum vel servum, sive Profelytum justitiæ, sive denique servum à Gentilibus alienum.

Quod si quis suum è Gentilibus servum ita percussisset, ut intra 24. horas stare nequiret, sed ex vulnere statim decumberet & more-

re-

l) v. Pufendorf. lib. III de J. N. & G. c. 1. §. 6.

k) v. Grot. lib. 1. de J. B. & P. c. 2. §. 5.

l) vid. Grot. lib. II. c. 17. de J. B. & P. §. 5. seqq. addantur quæ de ætatione a-pud Pufendorf. aliosque disputantur.

retur, mortis reus erat : secus vero se res habebat, si ex vulnere non statim decumberet, licet intra 24. horas moreretur.

Quæ de muliere gravida percussa in lege dicuntur, ita intelligunt, ut si ex abortione mortua non esset fœmina, nec sequeretur pœna ibi præstituta, compensationem autem damni marito hinc illati æstimabant ex detrimento, quod uxoris corpori inde eveniret, seu juxta id, quod uxoris pretio, si ancilla esset, inde decederet.

Unde quidem patet, ex mente quorundam veterum Hæbræorum, homicidii reum non fuisse, (m) nec capitale subiisse supplicium, qui mortem intulisset fœtui in utero matris existenti, id quod tamen jure meritoque displicuit sanioribus, qui hosce non minus homicidii reos pronuntiant, ac nos, qui in lucernam infantes emissos interficiunt, quorum tamen ob cædem, intra triginta dies, quoties novimestres non essent, ultimum supplicium à foro non irrogabatur, licet plane impune non committeretur.

Sed & exponere infantes ex mente Ebræorum nefas erat. (n)

Est vero nec illud prætermittendum, capitale fuisse homicidii crimen, si ab Israelita, Profelyto justitiæ, vel ab alio rite sacris Judæorum inuito, aliquis horum interficeretur : ast vero ob Profelyti domicilii, vel gentilis cædem, pœna capitalis non irrogabatur. Unde constat, eos censuisse, pœnam homicidii non necessario esse capitalem. (o).

m) à qua sententia non videntur procul abesse Henriquez, Sanctius, & alii. Sed vid. Lessius lib. II. de J. & J. a. 9. Dub. X. n. 6x. Covarruv. Ciment. si Furiosus, part. II. §. 1. n) vid. Puffendorf. de J. N. & G. Lib. II. c. 2. §. 6. add. Lipsius Cert. I. ad Belgas Epist. LXXXV. Thomas Bartholinus de puerperio p. 46. seqq. Desiderius Heraklus lib. I. in Tertull. Apolog. Digress. 8. o) vid. hic omnino Puffendorf. lib. VIII.

Si

de J. N. §
 G. c. 3 §.
 26. add.
 Groc. lib. I.
 c. 2. §. 5.
 p) v. Pu-
 fendorf.
 lib. III. c.
 1. de J. N.
 § G. §
 Grotius lib.
 II. c. 17.
 q) vid. in-
 fra cap. de
 Judiciis.
 r) vid. Gro-
 tius lib. II.
 de J. B. §
 P. c. 20. §.
 8. sed add.
 nostra Dis-
 sert. de Ju-
 re Zelotar.

s) vid. Pu-
 fendorfus
 lib. III. cap.
 I. de J. N.
 § G. add.
 qua ad a-
 ctionibus
 per igno-
 rantiam
 commissis,
 ut § de
 triplici cul-
 pa, passim
 tradun-
 tur.

Si plures concurrissent (p) congenerum-
 que plagis seu jactibus peremissent, ut eorum
 nullus seorsim hoc fecisset, quod mortem
 inferre potuisset, cuncti liberi erant à ca-
 pitale supplicio. Nec etiam homicidium, ce-
 teroquin capitale, si unus tantum adesset te-
 stis (q) ultimo supplicio plectebatur. Id
 quod tamen in Profelyto domicili, secus
 sese habebat. Qui & in eo deterioris erat con-
 ditionis, quod semper, si alium ex proce-
 resi intermisset, capitale debebat subire sup-
 plicium, idque ex jure interveniente, à quo
 tamen aliquando immunes erant ceteri.

De Vindice sanguinis (r) autem ita sta-
 tuunt, ut ei fas fuisse asserant, homicidam
 ejusmodi sine fori sententia, obvium præ-
 occupando, morte plectere, quin & eos
 plectere, qui ex forensi sententia morte non
 erant afficiendi, v. g. si Israclita, unico sal-
 tem teste convictus, homicidii reus esset.
 Atque hoc jus ex more gentium Orientalium
 ad eum spectabat, qui occiso sanguine ita
 erat conjunctus, ut proximus esset hæres.

Hactenus de homicidio voluntario dictum.
 Involuntarii tres ex mente Ebræorum sunt
 species. Prima est, quando quis ex errore
 & ignorantia simplici atque infortunio, nec
 tamen sine culpa levi, contracta, hominem
 occiderat. (s) Huic speciei accedebat homi-
 cidium, per se quidem aliàs voluntarium, aut
 ex ignorantia seu errore cujusdam facti, vel
 ut ex jure commissum.

Secunda, quando etiam ex errore quis ho-
 minem occiderat, seu casu, sed qui injuriam
 vel

vel violentiam imitaretur, interim casus esset, qui nequaquam in rebus humanis ut plurimum eveniret. Unde nec culpa, ne levis quidem, homicidæ tribuenda.

Tertia homicidii involuntarii species est, ubi quis alium occidit ex errore quidem aut ignorantia, quæ tamen prope accedit ad id, quod spontaneum est seu voluntarium, adeoque intervenit culpa latissima.

Ex hisce homicidii involuntarii speciebus nulla est, quæ morte, ex sententia forensi ordinaria, sive in Ebræo aliove circumciso; sive in Profelytô domicili, aut gentili alio, puniretur.

Urbes asyli autem (i) nec ad secundam nec ad tertiam, sed ad primam duntaxat pertinebant speciem, & tum quidem, quoties percussus statim mortuus esset, non autem ex vulnere langueret. In talem enim Vindici sanguinis nulla erat potestas, quemadmodum & plane non in Magistrum & Patrem, discipulum filiumque ita verberibus corrigentes, inde ut morerentur.

Secundæ speciei homicida opus habebat asylo: ast tertio urbes asyli non erant præsidio.

Urbes asyli duplicis erant generis, tum sex illæ in divinis literis memoratæ, tum omnes etiam urbes Leviticæ. Ast hoc intercedebat discrimen, quod priores homicidæ memorato semper, posteriores tum demum præsidio essent, si incolæ vellent.

Si quis limites asyli sponte esset egressus, impune occidebatur, tum à Vindice sanguinis,

t) add. Johannes Adamus Osiander de Asylo, Rittershusius de Fure Asylo- rum, Mabij Asylogia Sacra, Coccejus ad Sambedrin. p. 110. seqq.

nis, tum ab alio quocunque; sin ex errore, occifori fas erat in urbem aſyli confugere. Quod ſi intra limites aſyli homicida interficeretur, & Vindici ſanguinis, & ceteris hoc capitale erat.

Sunt & qui putant, altare fuiſſe locum confugii, id quod tamen tum demum admitteri poteſt, ſi quæ de partibus altaris, de perſonarum & facinorum qualitate, etiam de mora, addunt, rite attendantur.

Ceterum ſi Proſelytum domicili, ſive liberum ſive ſervum, caſu occiderat Ebræus, migrandum ei erat in urbem refugii. Ad Gentilem autem, qui nondum Proſelytus domicili factus, ſive Ebræum ſive gentilem ex errore ſeu caſu qualicunque occiderat, urbium refugii privilegia non attinere. Nec tamen ex ſententia forenſi morte plectendus is erat, ſed Vindicis ſanguinis arbitrio ita ſuberat, ut ab eo impune poſſet occidi. Proſelyto domicili autem, ſi Ebræum vel circumciſum occiderat, urbs refugii non proderat, ſecus autem ſe res habebat, ſi Proſelytum ſui generis, ſive liberum, ſive ſervum, occidiſſet. Capitale quippe illi erat Ebræum interfeciſſe.

*u) vid.
Grotius
lib. I. de
J. B. & P.
c. 2.*

*S:ld. L.
IV. c. III.
& IV.*

Patet itaque, non poſſe hominem interfici, niſi per modum pœnæ, vel quaſi pœnæ, quorſum etiam bellica cædes (*u*) pertinet. Pœna autem capitalis, tum à perſonis publica auctoritate pollentibus, tum à privatis, ut Vindice ſanguinis, poteſt irrogari.

Erant vero & alia pœnarum genera privatis

vatis concessa. Defensio videlicet, & jus Zelotarum.

Nimirum poterat quis non tantum se ipsum (x) sed & proximum suum, (y) hoc est congenerum (z) cum cæde & repulsione violenta inuasoris defendere. Sed & adulterii aut incestus omnimodi causa, ut & pæderastiæ, illatam vim, (a) vi propulsare, fas erat. Sed & illius (Israelitæ) qui concivem suum, vel bona ejus in potestatem gentilium tradere volebat, cædem licitam esse pronuntiabant. Quemadmodum & ejus, qui palam atque ad irritandum Numen, ejusve contemptu, præceptum aliquod divinum violasset. Gentilem tamen hac de causa, aut aperta vi occidere, aut circumvenire, nefas erat: licet eos præsentis periculo eripere itidem nefas esset. Existimabant quippe, se non tantum non obligatos esse officia humanitatis gentilibus præstare, sed hoc insuper nefas esse (b) autumabant.

Huc etiam pertinebat, ex eorundem mente, infantis cædes (c) sine illa si mater servari non posset, id quod tamen tum demum admittebatur, si fœtus caput nondum in lucem emisisset.

Supplicium capitale homini *ἰναυτοφόρου* deprehensio, à Zelotis (d) id est, privatis zelo ductis, infligi permittebant, quoties

T t san-

x) add. Grotius lib. I. de J. B. & P. c. I. Pufendorf. lib. II. cap. 5. Textor. Synopf. Jur. Gent. c. 5. Obrechtus, aliique, quæ ex instituto de sui defensione scripserunt, laudati Kulpisio in Colleg. Grot. ad cit. Grotii loc.
y) add. Grotius lib. II. c. 25.
z) vid. Zieglerus in Grot. lib. I. c. 2. p. 91.
a) add. Balduinus in Casib. Consc. lib. IV. c. 1. Voetius de Duellis c. 24. Kulpisius l. c. §. 4.

b) Perperam. vid. Zieglerus ad Grot. l. c. p. 91. & Pufendorf. lib. III. c. 3. Seld. L. IV. c. V. c) vid. Antonius Matthæus de Crim. ad l. 47. D. L. V. §. 5, Meisnerus in Philos. Sobr. Sect. I. c. 6. p. m. 230. d) conf. Zieglerus ad Grot. lib. II. c. 20. §. 9. p. 40. add. nostra de jure Zelotarum Dissertatio.

48. SYNOPSIS JURIS

sanctitatem sive Numinis, sive Templi, sive gentis, Ebræus aut circumciscus alius, seu in Judaismum cooptatus ita violaret, ut palam ac in publico eam sive denegare, sive spernere, speciebus aliquot facti atrocioribus videretur.

Nimirum præsentibus coram decem minimum Israelitis quempiam facinorum aliquod jam dictorum commissurum, ipso eodem momento, fas erat incurrere seu aggrediendo eum aut verberare, aut vulnere præpedire ac cohibere, aut etiam cæde perseverantem è medio tollere.

*Seld. L.
IV. c. VI.
VII. seqq.*

Sunt & qui putant, Anathemate percussos licite à privatis in gente Ebræa interfici potuisse. Id quod tamen simpliciter admitti nequit.

*e) add. A-
loyfius No-
varinus in
Schediasm.
Sacroprof.
lib. VII.
cap. 10.
Vorfbius ad
Pirke E-
lies. p. 226.
Dilberus
Electer.
lib. II. c.
19. aliique.*

Nimirum Anathematis quatuor sunt species. (e) Aut enim vox illa denotat sacrum donarium, quod Numini seu in sacros usus devovebatur; aut id quod expressim jure belli ac militari, seu ob inimicitias capitales devovebatur perditioni, inter necioni, aut odio intestino; aut quod in commissum cadit; aut demum, quod diris, jure tantum pacis onustum.

Atque sic ex secundi Anathematis, non vero ceterorum lege, fas fuisse interficere hominem, palam est.

C A P U T IV.

Quartum Juris Noachidici caput, ex illustrioribus illis, de Revelatione Turpitudinum præcipit. Id quod Ebræorum
Ma.

Magistri ita capiunt, ut ante legem Mosai- *Seld. L. V.*
cam, illicitum fuisse concubitum pronun- *c. I. & II.*
tiant, cum matre, noverca, uxore aliena,
sorore uterina, masculo, bestia.

Post Legis Mosaicæ promulgationem au-
tem nefas erat concumbere cum matre,
noverca, nuru, masculo, bestia, idque ad
masculos æque ac ad fœminas spectabat, so-
cru, focrus matre, foceri matre, filia, ne-
pte ex filia, nepte ex filio, privigna, ne-
pte uxoris ex filia, nepte uxoris ex filio,
uxore aliena, sorore sua uterina, sorore
germana, amita; matertera, sorore uxoris
sua, uxore fratris sui, uxore patru, fœ-
mina mensibus laborante, ex parte fœmi-
narum, cum patre, & patruo.

Ceterum obligatos esse masculos omnes, *Seld. L. V.*
ad matrimonium ineundum (f) existima- *c. III.*
bant, ita quidem, ut quicumque expleto *f) vid. Pu-*
vigesimo ætatis anno, uxorem non duxerit, *fendorf. lib.*
hoc præceptum violasse censeatur, nisi aut *VI. cap. 1.*
assiduo Legis studio incumbat, acriori libi- *S. 3.*
dinis stimulo immunis, aut partium, quibus
viri sumus, defectu, generationi impar sit.
Idque præceptum ad omnes æque homines
spectare.

Nec verò præcepto huic quis satisfecerat,
si uxori superstes, prolem utriusque sexus,
ejusque integri, non haberet. Cujus autem
filius & filia mortui, relinquerent liberos u-
triusque sexus, ita ut nec eorum alterutri
proles deesset, præcepto liber erat. Supple-
bant videlicet filiorum filiarumque locum,
nepotes & neptes.

Profelytus, qui etiam hoc jure tenebatur, tum demum huic præcepto fecerat satis, si postquam Judaïsmum amplexus erat, utriusque sexus liberòs suscepit. Id quod tamen non obtinebat, ubi servus post susceptam ejusmodi prolem, manumissus erat.

Seld. L.
P. c. VI.

g) vid. Pufendorf.
lib. VI. c.

1. §. 4.

b) vid.

Lambertus
Velthufius
in Tract.
Moralì de
Naturati
Pudore.

Et Dignitate homi-
nis, part. I.
operum.

Seld. L.
V. c. VI.

i) vid. tum
propugnatores Poly-
gamia O-
chimus, Ly-
serus, per-
sonati illi
Sincerus
Warenber-

gus & Daphneus Arcuarius: itemque Athanasius Vincentius, tum oppugnatores Beza, Musæus, Brunsmannus, Dieckmannus, Menzerus, Gesenius, aliique.

k) vid. Buxtorfius in Dissert. peculiari. add. Velthufius l. c. & Pufendorf. lib. VI. c. 1. §. 20. ubi & Miltonum refellit.

Ad matrimonium vero non sufficiebat consensus, sive ipsius conjugis, sive parentis vel propinqui, nomine ejus promittentis, sed concubitus etiam requirebatur, (g) idque ex Jure Noachidarum. Namque ex jure sacro seu civili consensus solus apud Ebræos citra omnem controversiam sufficiebat.

- Sed & innuptarum concubitum Jure Naturali licitum esse putabant, (b) qui tamen lege Mosaica Ebræis deinceps fuit interdictus.

- Plures uxores simul habere omnibus hominibus, (i) tum ante, tum post legis Mosaicæ promulgationem, fas est, modo præter alimenta & vestimenta, *ἐπιτοίαν γαμικῆν* omnibus exhibere maritus possit.

- Dimittere etiam conjugem tum maritis, tum uxoribus, ex jure naturali fas erat, idque pro lubitu. (k) Nimirum pactum matrimoniale, illis nihil aliud erat, quam sociorum contractus, qui eousque stabilis manet, cum in eodem consensu utrinque perseveratur,

NATURÆ ET GENTIUM. § 1

tur, & renuntiante societati alterutro, sol-
vitur.

Ex Jure Civili autem deinceps solis ma-
ritis dimittere conjugem, licebat, idque ra-
tione tum in lege Mosaica præscripta, tum
per mores Majorum introducta. (1) Noa-
chidæ autem sive gentiles, ad hunc dimit-
tendi modum non erant obstricti. Hinc &
apud gentiles uxoribus fas fuisse dimittere
maritos deprehendimus.

Quæ de uxoribus dicta sunt, etiam de
concupinis, h. e. minoris dignitatis uxoribus
(m) sunt intelligenda, quippe quæ eadem
ratione poterant dimitti.

Quod ad cognationem Personarum, qua-
rum heic habenda est ratio, attinet, ante
legis Mosaicæ promulgationem Parentum &
liberorum, (n) nec non fratrum atque soro-
rum, (o) matrimonia illicita fuisse promun-
tiant, ita tamen ut in ipsis rerum initiis,
cum præter primos parentes, eorumque li-
beros, nondum quis alias exstaret, dispen-
sante ita Numine, sorores quidem, tum u-
terinas tum germanas, ast non, si uno cum
fratre partu in lucem editæ fuissent, ducere
fas fuisse perhibeant. Patri quoque filiam
tum ducere licebat, ast non filio matrem.

Postquam vero genus humanum satis mul-
tiplicatum est, cognationumque varietas e-
venit, cum uterina quidem, ast non ger-
mana, inire matrimonium nefas esse cœpit;
Patri quoque interdictum est, ducere filiam.

Et ita se res habuit ante promulgatam Mo-
saicam Legem. Ceteros consanguinitatis

l) add.
Buxtorfius
l. c. Seld. L.
V. c. VIII.
m) de con-
cupinatu
legatur
Grotius lib.
I. c. 5. &
Zieglerus
ac Boecler-
us ad b. l.
add. Paga-
ninus Gau-
dentius de
moribus
Sec. Jus-
tin. lib.
XXI.
n) vid. Pu-
fend. lib.
VI. c. 1. §.
28. & in
Spec. Con-
trovers. c.
4. §. 21.
Voltrufius
l. cit. add.
Kulpius in
Colleg.
Grot. ad
lib. II. c.
5. §. 7.
o) conf. B.
Job. Mu-
sæi Dis-
sert. de
Conjugio.
§. 101.

Seld. L.
V. c. IX.

§ 2 SYNOPSIS JURIS

gradus in vitio positos fuisse, non liquet; sane exempla docent, nequiquam nefas fuisse ea ætate, matrimoniali vinculo eas inter se jungi personas, quas jungi lex Mosaica diserte vetat.

Seld. L. V. c. X. Ast post legem à Mose latam, omnes personas supra memoratas, non sine crimine matrimonia inter se contrahere, docebant.

Adultero autem aut stupratori ullam stupratæ aut adulteræ superstitis consanguineam, dictis cognationis gradibus conjunctam, in uxorem ducere, non quidem ex lege, sed ex Majorum decretis, nefas erat, ita quidem ut verberum pœnam subiret, qui contra faceret, non ut inde matrimonium ceu irritum dirimeretur.

p) quarum aliquot repetit Grotius L. II de J. B. & P. c. 5. §. 13. n. 3. sed adiatur Velibusius l. c. Rationes quoque interdictorum de conjunctionibus incestis, afferunt, (*p*) alteram, ne, si libera forent erga fœminas interdictas, uti erga ceteras, vota conjugalia, ex futuri matrimonii spe, facilius explendæ libidinis ansa prehenderetur, cum personæ interdictæ cum viro cui interdicitur, sive ob consanguinitatem, sive ob affinitatem, in eisdem simul ædibus, plerumque soleant commorari, quorsum & accedit, ne frequentî tam propin quarum, ut fieri amat, æmulatione Lares inquietarentur: alteram à radice & ramo deductam: Nefas enim esse ajunt, ut radix ramum ducat, aut ramus radicem.

Seld. L. V. c. XI. An autem leges istæ Mosaicæ omnes de gradibus consanguinitatis latæ, ad Gentes æque

æque ac Israëlitæ spectent, non plane inter se conveniunt. Plerique tamen autumant, Gentilibus, ex lege Mosaica, eos saltem (q) prohiberi concubitus, quos & ante legem istam latam, omnibus hominibus, illicitos fuisse diximus. Idque de Gentilibus ditionis Israëliticæ, h. e. Profelytis domicili, præcipue afferebant.

Quod ad servos ancillasque attinet, Judæis cum illis inire matrimonia, nefas erat.

Sed duplex erat fervorum ancillarumque conditio. Alii enim servitutis nomine, seu servitute retenta, in Judaismum adsciti erant, & horum quidem matrimonia Judæis erant interdicta, si Mamzerum, Ancillam partiarum, & servum Ebræum, excipias. Hisce enim licitum erat, cum hujusmodi generis servis matrimonia contrahere.

Ast cum illis Gentilibus, qui in Judaismum non erant recepti, sive liberæ sive servilis essent conditionis, cunctis Ebræis nefas erat (r) inire matrimonia.

Sunt & qui putant statim à tempore circumcisionis institutæ, id in gente Ebræa obtinuisse, quod à Mose denuo sibi injunctum credunt. Et Mosis quidem leges, matrimonia cum septem populis Ebræis saltem interdiceret, nonnulli autumant, quas tamen ad omnes omnino gentes extendunt alii.

Ita vero à matrimoniis Gentium abstinerebant, ut etiam contractus sponsalicii cum eis initi, plane irriti essent. Coitum autem meretricium cum Gentili, non tam ex lege sacra, quam more Majorum illicitum

q) Male vid. præter innumeros alios Martinus Chemnitius in Loc. de Conjugio p. m. 223. add. Zieglerus ad Grot. lib. II. c. V. §. 13. p. 277. Seld. L. V. c. XII.

r) add. Buxtorfius de Sponsalib. & Divortii §. 31. seqq.

pronuntiabant: certe ejusmodi facinus publice perpetrantem Zelotes impune poterat interficere, clam vero patratum verberibus luebatur. Sunt tamen qui secus hic sentiunt. Sunt etiam qui asserunt, fœminam gentilem supplicium subiisse capitale, Ebræum cum ea concubentem, vapulasse. Prolem vero ex Ethnica susceptam, in liberorum numero non habebant.

Seld. L. V.
c. XIII.

s) consula-
tur & hic
Buxtorfius
de Sponsal.
& Divor-
tiii §. 32.

Plane vero singulare est, quod plerique tradunt, captivæ gentilis unicæ, quam Ebræus quis in sua præda fortè, bello ultro-neo, feliciter gesto, acceptam statim deperiret, domumque duceret, concubitum unicum fuisse permissum, (s) ita tamen, ut sine nuptiis eundem non omnino iteraret, neque aliter postea ac in lege præscriptum est, eam, tametsi jure belli ancilla fuisset, haberet: idque tum de nuptis, tum de in-nuptis, capiebant.

Ast jus hoc uxoris alienæ ita in bello capiendæ, volunt Israelitis singulare fuisse, nec omnino Gentilibus, sive inter se, sive adversus Ebræos belligerantibus permitti, sed eis furti nomine hoc, velut alieni contractationem, interdici; cum tamen, ipsis fatentibus, captiva ejusmodi gentilis, pro victoris cujuscunque arbitrio, aliena esse uxor desinat.

Non autem licebat Ebræo ejusmodi captivam ducere, nisi Profelyta justitiæ fieret: sin vero & Profelyta domicilii fieri detrectaret, morte insuper erat afficienda, Si Profelyta domicilii fieret, ex unico hoc concubitu

cubitu illud nanciscebatur, ut non amplius captivæ aut ancillæ instar haberetur. Proles autem ex primo ejusmodi captivæ concubitu nata, antequam mater bapismo initiaretur, ex sententia forensi bapismo & circumcissione initianda erat.

De Profelytis justitiæ ita statuebant, ut *Seld. L. V. c. XIV.* cum nonnullarum gentium, ut septem populorum, Profelytis utriusque sexus, vetita esse perpetuo Originariis conjugia, cum nonnullarum, ut Ammonitarum & Moabitaram, sexus masculi tantum, cum aliarum, ut Ægyptiorum, usque ad generationes aliquot; alit reliquarum gentium Profelytis, permiffa cum Originariis, non tamen sine temperamentis aliquot, contenderent assererentque. Id quod tamen post Assyriacæ & Babylonicæ captivitatis tempora, in defuetudinem abiit.

De liberis illud adhuc observandum, eos, *Seld. L. V. c. XV.* qui ab Ebræo ex Pagana erant suscepti, plane fuisse Paganos, quemadmodum contra Israëlitidis proles, sive à Pagano, sive à servo suscepta, generis erat Israëlitici.

Mamzeris, ut vocant, utriusque sexus conjugia Israëlitica vetita erant. Profelytorum *Seld. L. V. c. XVI.* justitiæ tamen, & Libertinorum nuptiis non arcebantur. Atque istud quidem de Mamzero manifesto, ex decreto legis, de dubio, etiam ex instituto Majorum, erat intelligendum. Manifesti autem inter se invicem rite contrahebant, sed non cum dubiis, nec hi inter se invicem. Dubiis quippe non aliunde, quam è Profelytis aut Libertinis conjuges

petere fas fuit.

e) Adeoque
ejusmodi
conjugia
admiserunt:
sed perpe-
ram. vid.
B. Scherze-
rus in Sy-
stem. Theol.
Loc.
XXVII. §.
. abique.

Seld. L. V.
c. XVIII.

Seld. lib. V.
c. XVIII.

Ex Eunuchis, illis demum nefas erat du-
tere Israëlitem, qui ab hominibus erant ca-
strati, qui per naturam tales erant, non item.
Profelytas justitiæ autem, & Libertinas, &
Nethinæas, & Mamzeras dubias, non au-
tem manifestas, utriusque generis Eunuchi,
(1) rite ducebant.

Labes Mamzero adpersa, tum demum e-
lavabatur, si prolem ex ancilla fusciperent,
quæ ritu solenni deinceps in Judaïsmum vel
Libertinitatem, cooptabatur.

Servorum atque ancillarum cum nulla es-
sent cognationis jura, hinc omnia illorum
matrimonia, quæ inter se contrahebant, &
commixtiones licitæ erant, præter concubi-
tum cum masculo, bestia, & adulterium.

Profelyti cujuscunque generis & Liber-
tini, cujuscunque etiam gentis essent, rite
intra se conjugia contraxere. Iisdem tamen
interdicta erant conjugia cum exteris, non
Profelytis, ut & servis atque ancillis, æque
ac Originariis ipsis. Sed & ratione Mam-
zerorum, Profelytorum in servitutem addi-
ctorum, & Ancillarum partiariarum, eo-
dem cum Originariis fruebantur jure.

Cognatio autem Profelytorum pristina,
antequam Profelyti fierent, per regeneratio-
nem plane evanescebat, unde nec matris, nec
sororis uterinæ matrimonium Profelyto e-
jusque seu Libertino recens factò, lege sa-
cra interdictum esse, existimabant.

Nimirum pater & filius, & frater & so-
ror, licet unico temporis momento in Ju-
daïf-

daissimum cooptati, censabantur tamen ut alieni: quin inter fratres & sorores, quorum antequam mater Profelyta facta esset, alii, alii postea, nati essent, vel si saltem concepti essent, antequam facta esset Profelyta, nulla tamen sanguinis erat relatio. Ceterum istud discrimen ex tempore Sanctitatis, ut vocant, ita petitem, locum tantum habuit in liberis, qua se in vicem respiciebant, non qua respiciebant parentes,

Quemadmodum itaque ex legis dictamine nulla cogitationis ratione inter ejusmodi homines existente, non quoque consanguineorum prohibita erant matrimonia: ita contra ex constitutionibus Majorum, non sane omnes pro lubitu commissiones illis licitæ erant; ita tamen ut alia esset ratio interdictorum incesti, quibus ex Noachidarum jure omnes homines obstringuntur, aliorum, quæ in lege Mosaica accesserunt, alia item concubitus ex matrimonio, alia sine matrimonio, alia matrimonii ante regenerationem, alia ejus quod post inibatur, atque alia demum cognationis paternæ, maternæ alia.

C A P U T V.

Quintum Juris Naturalis caput est de furto ac rapina. Quo nomine hic designatur contrectatio, surreptio, & detentio rei alienæ, uti & damni qualiscunque citra cædem, alteri facta illatio, contra quam jura, pro varietate seculorum locorumque introducta præstituunt, sinuntve.

*Seld. L.
VI. c. L.*

Palam

u) vid. *Strauchius de Imp. Mar. cap. I. §. 12. Obrechtus in Dissert. cui titulus: Sacra termini §. 27. x) add. Zieglerus, Osiander, Boeclerus in Grot. lib. II. c. 2. de F. B. & P. y) Præter Theologos & Jurconsultos, qui subinde de Origine Dominiū disputant, vid. Pufendorf. de F. N. & G. lib. IV. c. 4. sed addatur Strauchius. l. c. & Kulpif. in colleg. Groviano Exercitat. III. f. ad Grot. lib. II. c. 2. §.*

Palam itaque est, præsupponi hic jura dominiū, tum rerum, tum personarum, quæ aut ab ipso Numine præstituta sunt instaurataque, aut ab hominibus inventa & constituta.

Et Deus (u) quidem initio Adamo, (*) deinceps & Noacho rerum omnium dominiū universale indulgit: (y) simul tamen hominibus permissum est, singulares insuper acquisitionum & translationum dominiū inter se formulas, & ejusmodi alia, insuper introducere, id quod cum citra consensum & fidem interpositam fieri non potuerit, quodnam heic ex hominum dispositioni præcepti hujus fundamentum sit, palam est. Consensus videlicet prærequiritur, idque tum in pacis rebus, ut contractibus, omnibusque sanctionibus civilibus, tum quæ bellum comitantur, ut jure victoriæ, servitutis, captivitatis, ceterisque, ut & Legationum jure.

At vero ut consensus fundamentum translationum dominiū & obligationum esse possit, id ex Numinis illo præcepto, de fide servanda, pendet. (z) Id quod de omnibus modis ac temperamentis, quæ hisce obligationibus subinde adjici solent, pariter est intelligendum.

Interim supremum rerum omnium Dominiū manet penes Deum, (a) ita ut etiam do-

1. z) Quod contra Connanum Jurconsultum vindicatis H. Grotius de I. B. & P. lib. II. c. 11. §. 1. a) add. Dm. Vitriacius in Inst. F. N. & G. lib. I. c. 1. qu. 19.

dominium humano consensu qualicumque rite acquisitum, invitis Dominis interdum alio, jussu suo transferat : quin Ebræis, ut hujus gentis Doctores tradunt, permiserit, alienas subinde invadere regiones. Huc & Decimarum (b) aliarumque rerum Sacerdotibus Levitis, Pauperibus assignatio divina, aliaque legis Mosaicæ capita, spectant.

De furto itaque tria initio sunt observanda. Primum, quænam in furtivam causam cadant ; secundum, quam late furti nomen in naturali hoc interdicto se extendat ; & tertium, quodnam & unde inter Ebræos & Gentiles seu Noachidas discrimen.

Cadunt in causam furtivam tum personæ, tum res : & ad illas quod attinet, tum liberi homines, tum servi.

Furti nomen & quod clam & quod palam, nec inscio domino fit, denotat. Damnum cuique illatum, sive ab hominibus sive à brutis, licet alia voce apud Ebræos denotetur, huc tamen etiam refertur. Nimirum damnum quacunque ratione à persona illatum hoc interdicto comprehenditur, jureque adeo naturali vetatur. De damno autem à bestiis illato, secus opinantur (c) & quod à Numine ea de re sancitum est, ad leges civiles referunt. Unde porro si Israëlita brutum Gentili intulerit damnum, nequaquam ad ejus compensationem teneri Israelitam : Gentilem vero teneri, si ab ejus bruto acceperit damnum Israelita, idque ex jure superinducto.

b) *add.*
Nicolaus le Maître de bonis Ecclesiasticis, part. II. lib. I. c. 2.
Henr. Canisius de Decimis. c. III. Rivetius in Genesis. Exercit. LXXX.
Job. Bræus ad Petri Blesensis Epist. 82.
Seld. L. VI. cap. II.

c) *Consul. Interpretes Juris Romani, ad tit. si quadrupes pasc. add. Pufendorf. lib. III. de J. N. & G. c. 1. §. 6.*

Discri-

Discrimen vero quod hic inter Ebræos & Gentiles intercedit, ex eo oritur, quod Juri Naturali varia addiderunt ratione dominiū, temperamenta. Unde quidem aliquando id fieri permittebatur, quod ex Jure simpliciter Naturali seu Noachidarum furtum esset; furtum quoque Ebræis non erat, quod itidem ex jure simpliciter Naturali tale fuisset. Huc spectat quod asserunt, operarium extra operæ tempus, uvas comedentem committere furtum: Ebræum contra surripientem id quod minoris est minimo nummo, quem **PROTAH** vocant, à furti crimine esse alienum. Huc quoque decem ista Josuæ & Synedrii ejus decreta spectant.

*Seld. L.
VI. c. III.*

*d) vid.
Vasquius
Controv.
illust. cap.
XXIV. add.
H. Grotius
in Mari
Libro. c.
4.*

Non licebat bona alterius hoc nomine aut invadere, aut surripere, aut quocunque modo ad se trahere, quod à Religione Judaica (d) esset alienus. Quin & si quis ob apostasiam capitali afficiebatur supplicio, bona tamen ejus ad hæredes spectabant, nisi universitas urbis apostasiæ rea facta fuisset.

Furtum itaque & Ebræus committebat, si Gentilis bona contrectaret, vel dolo malo ad se traheret, sive injusto pondere & mensura, sive alia ratione hoc fieret. Adeoque in alterius sive Ebræi sive Gentilis damnunt mentiri, illis nefas habebatur: unde & omnis fraus in contractibus, procul faceſſere debebat. Ceteroquin tamen fallere Gentiles, & mendaciis erga eos uti, non pro crimine reputabant.

Hoc vero de Pacis jure est capiendum, namque in bello publica auctoritate indicto,
in

in bona Gentilium quævis sibi permiffa, ftatuebant; (e) fed & alienas quascunque terras invadere, adeoque res & personas alieni juris in fuum redigere, Ebræis fas fuiffe perhibent.

e) vid. que infra de Jure Belli traduntur cap. XII. & feqq.

Furti nomine etiam contineri volunt, fi quis vicini agri terminum feu metas intra confiniū lineam aut angulum summo- veret. Legem facram tamen, quæ hac de re extat, ad terram sanctam fignanter in lege memo- ratam, attinere ajunt. Unde fi quis fecus in terra sancta feciffet, cum & interdictum generale de furto, & legem hanc specialem de terminis, violaffe.

Inter modos acquirendi rerum dominia, referebant occupationem. (f) Occupari au- tem res omnes poffunt, quæ sunt nullius: quod fi res ejusmodi custodia ferventur, unde intelligi poffit, eas effe alterius domi- ni, non poterant occupatione acquiri, ficuti nec res deperditæ aut derelictæ, quæ in cu- ftodiæ aliquem locum stabilem ac occlufum devenerant. Illæ quippe ejus, cujus erat locus, factæ cenfebantur. Fundus (g) tum demum occupatus credebatur, fi dominus occupans eum opere quodam coluiffet.

Seld. L. VI. c. IV. f) de modis acquirendi in genere, & in fpecie de occupa- tione, Vid. Grotius lib. II. de I. B. & P. c. 3. add. Pu- fendorf. lib. IV. c. 6. per integ. g) add. Pu- fendorf. l. c. §. 8 & 9. b) vid. Grot. l. c. §. 19. Pu- fendorf. l. c. §. 12.

Rerum deperditarum feu casu amiffarum (b) eadem erat conditio, quæ nondum oc- cupatarum, quin fi Ebræus rem gentilem repererat, dominusque prior illi, innotefce- ret, eam restituere non tenebatur, defuiffe enim per amiffionem dominium prioris, credebant: aft fi res deperdita fuiffet Ebræi, eam ex lege civili, restituere, Ebræi obli- gati

gati erant, nisi dominus rem deperditam palam pro derelicta haberet. Excipiunt itidem Prævaricatores seu Minim. namque hisce ut res restituerent, non fuisse obligatos Ebræos.

Sed occupari quoque poterant bona Pro-felyti justitiæ, sine hæredibus obeuntis, item-que ager à Gentili emptus, priusquam Syn-grapha contractus firmaretur. Reliquiæ vero frugum in agris, egenorum occupationi ex-positæ erant. Omnem vero occupationem niti consensu primorum divisorum, (i) de admittendo occupante, quoties res aut non-dum fuerint possessæ, aut nullius in bonis esse cœperint, existimabant.

§) *conf.*
Pufend.
lib. IV. de
J. N. &
G. c. 4. §. 4.
Seld. L.
VI. c. V.
k) vid. que
hic Grovius
lib. II. c.
12. & Pu-
fend. lib. V.
de J. N. &
G. c. 2. &
seqq. alii-
que de
Contracti-
bis præci-
piunt.

Ad contractuum & alienationum (k) for-mulas singulares hoc pertinet, quod olim nul-lus contractus, nisi calceo tradito, ratus es-set. Seculis autem sequentibus, Prædia em-toris ita demum fiebant, si aut nummis da-tis, aut syngraphæ testimonio, aut corpora-li possessione, ea adquisivisset.

Res mobiles alienabantur fere aut vendi-tione, aut permutatione, aut donatione. Constituto, etiam soluto pretio, in empti-ris dominium res non transibat, nisi *preben-sione, tractu aut ductu & traditione*. Sed & à permutatione, nec non donatione, prius-quam possessio corporalis accederet, æque ac à priori contractu, poterat recedi: id-que ex Majorum constitutionibus.

Si qui Judæus Judæo bona mobilia utri-usque bona fide vendiderat, pretio, vero rei valore sexta parte, majori seu tanto mi-nori

nori (l) pars illa sexta, ei, cui inde damnum sit illatum, erat refundenda; sed & contractum rescindere emtori, nondum finita negotiatione, venditori semper, fas erat: quæ omnia secus se habebant, si sexta parte minus discrimen esset. Et ita quoque in permutatione rerum fungibilium, exceptis instrumentis, vasis, pecoribus, sese res habebat.

l) *Grot. l. c. §. 8. seqq. Pufend. l. c. cap. 3. per int.*

Profelytorum, ut fere nunquam non, ita & hic deterior erat conditio; nec enim Ebræus damnum illi hac ratione illatum, restituere debebat. Sed nec moribundus Profelytus justitiæ poterat per testamentum bona sua distribuere aut dare proli, natæ aut conceptæ, antequam Profelytus fieret: idque ex moribus superinductis.

Non prætermittendum, Egenorum in gente Ebræa jus fuisse singulare. Hujus septem erant capita, Angulus, Spicilegium, Racematio, Acini decidui, quod per oblivionem relinquitur, Decima pauperis, Eleemosyna.

Seld. l. VI. c. VI.

Et ad Eleemosynas, (m) quod attinet, non tantum simpliciter necessaria, sed & ea insuper, quæ ad pristinæ, unde deciderant, vitæ fortisque splendorem spectarent, (n) & id genus alia, erant subministranda.

m) *Hæc esse Juris Naturalis, agnoscunt Villalobos I P. Tract. XXII. Dif. l. 2. Sanchez. Const. P. I. L. I. c. V.*

Publica auctoritate, quæ colligebantur eleemosynæ, eæ sententia forensi etiam exigi

V v

pote-

Dub. V. Trullenb. Exposit. Decal. lib. I. c. 5. Dub. 8. n) à qua sententia nimium quantum, discedunt recentiores, ut vocantur Moraliste, Durandus, Palulanus, Cajetanus, Vasquius. vid. Ludovicus Montaltius in Litteris Provincialibus Epist. 12. cum primis p. 347.

o) *conf.*
Zieglerus
ad Grot. de
¶ B. §
P. lib. II.
c. 20. §. 20.
p. 450.

poterant: (o) pauperum nomine autem qui venerint, accurate definiunt: sane inter alia hoc addiderunt, ut pauperis jure is demum frueretur, qui artificio honesto sedulo incumbendo, non tamen quæ vitæ sustentandæ necessaria erat, sibi comparare poterat.

p) *add. Lay-*
mannus
lib. III.
tract. 3. p.
I. cap. 1.
Lessius lib.
II. c. 12. n.
12. Anto-
nius
Ejacobar.
tr. III. Ex.
IX. n. 20.
Grot. lib.
II. c. 2. §.
6. § Zie-
glorius ad
b. l. item-
que Kul-
pifius in
Colleg.
Grot. Ex.
3. §. 5. a-
liique.
q) conf. Zie-
glorius ad
Grot. lib.
II, cap. 5.
§. 27. pag.
290.

Ceterum quinque priorum capitum ea erat conditio, ut quæ sic pauperibus erant præstanda, etiam invitis Dominis potuerint auferri. Id quod tamen non fas erat, si partem saltem *donorum* ejusmodi auferrent, vel si ea negligenter plane, aut justo non peterent tempore.

Eodem cum Ebræis hic fruebantur jure Profelyti justitiæ. Profelyti domicilii etæc-mosynarum saltem fiebant participes: non tamen arcebantur, uti nec ceteri Gentiles, si pauperum qui ei Judæis turbæ se commiscerent, idque ex jure superinducto. Ebræum tamen à Gentili petere eleëmofynam, nefas erat: aut oblata palam, nisi urgente extrema necessitate, accipere. Eo-usque tamen jus & favorem necessitatis, ut invito Domino aliquid furripi posset, (p) se extendere, abnuebant.

Nunc quemadmodum personarum dominium, Jure Ebræorum acquiratur, est dis-piciendum. Triplici ratione oriebatur ser-vitus: aut, si quis se alteri in servitutem mancipabat, aut ex fori, aut denique ex Patris additione.

Seipsum poterat quis vendere urgente extrema necessitate. (q) Ex fori sententia, si

si quis, furti reus, solvendo non erat, a-
ctori in servitutum addicebatur, non fœ-
mina, quæ, ne se ipsam in servitutum ven-
deret, aut servos emeret, in monitis erat.
Addicebatur præterea Ebræo, non Profe-
lyto cujuscunque generis, multo minus Gen-
tili. Si quis seipsum Gentili vendidisset,
quod tamen nefas habebatur, Gentilis qui-
dem acquirebat dominium, erat tamen bis
redimendus: liberi autem ejus & posterum
non fiebant servi.

Servus ex fori sententia Ebræo addictus,
mitius ceteris habebatur, uxoriq; ejus, &
liberis ex ea susceptis, victum, vestitum,
& domicilium, præstabat Dominus, cui ta-
men neque hi, neque illa, serviebant. Ser-
vitus talis sexennio perimebatur, ceteroquin
Jubilæum vel ultroneæ manumissionis syn-
grapha finiebat servitutum. (r) Quod ad
mortem Domini attinet, si is Gentilis esset,
etiam plane servitutum tollebat, si Ebræus,
tum demum, nisi filium, qui succederet,
relinqueret.

r) add.
Pufendorf.
lib. VI. de
J. N. &
G. c. 3. §.
11.

Addicto ex sententia fori, poterat Domi-
nus ancillam thoro conjungere, ut ita servos
ex ea susciperet: sed tum demum, si præcepto
de multiplicando humano genere, fecisset
satis: non tamen poterat Dominus à tali ser-
vo uxorem legitimam sejungere, aut binis
servis unam jungere ancillam. Hæc vero
de servo, qui seipsum vendiderat, non in-
telligunt, ad quem nec legem de aure per-
foranda pertinere volunt: ut cetera horum
servorum discrimina taceam.

s) conf.
Grotius
lib. II. de
J. B. &
P. c. 5. §. 5.
& Ziegler
ad b. l.
p. 170.

Ex Patris addiitione in servitutem temporariam tradebatur filia, seu ea, quæ adhuc minor, ex consuetudine gentis, erat. Idque urgente extrema paupertate, (*s*) sed ne tum quidem, nisi spes esset, aut emtorem aut filium ejus, eam ducturum in matrimonium, licebat. Si sponsalia detrectaret emtor, minor ejusmodi pro ancilla per sexennium habebatur, nisi vel ex redemptione, vel alia de causa, servitus exspiraret. Cum libertate & munera illi, ex lege sacra, danda erant: prorogari autem servitus in ancillis, aure perforata, non poterat.

Seld. L.
VI. c. VIII.

*) conf.
Ziegler.
ad Grot.
lib. II. c.
17. §. 13.
p. 405.

Servorum Cananæorum aliorumve Gentilium dominium in pace acquirebatur, venditione, permutatione, syngrapha, eodem fere modo ac prædiorum. (*) Ut vero alienatio ista rata esset, debebat servus opus servile præstare, nimirum solvere, aut induere debebat Domino calceamenta. Et ex hisce, non Ebræis, opera mere servilia erant exigenda.

Hi servi duplicis erant generis: alii circumcisi & baptisati, alii tantum Profelyti domicilii. Priores manumittebantur, pretio Domino dato, aut Syngrapha ultro ei data à Domino, aut si membrum aliquod præcipuum eid. à Domino esset mutilatum. Posterioris generis ex prioribus duabus aliisque quibusdam, nequiquam ex tertia causa, manumittebantur.

Servus gentilis, ab Ebræo Gentili venditus, debebat redimi: nec fas erat ulla ratione servum in terras alienas transferre, hinc

ne

ne quidem licuit domino, servum invitum in alienas terras comitem sibi adhibere.

Ancilla libidini se palam prostituens, nisi castigaret eam fatis Dominus, erat manumittenda.

Proles & posterius hujusmodi fervorum & ancillarum etiam servi erant. Et licet ancillæ proles matris sequeretur conditionem (t) servi, nihilominus libera erat, nisi ex ancilla suscepta fuisset. Ex Israelitide susceptus filius, æque ac ex Gentili libera, filius liber erat.

Quod vero nonnulli dicunt, apud Gentiles prolem sequi conditionem maris, id de iis Gentilibus, qui matrimonio rite conjungi possunt, non de servis, peritiores intelligunt.

Et si fœminarum monitum erat, ne emerent servos, si tamen hoc facerent, dominium sibi acquirebant. Nec servos facile manumittendos, præterquam in casibus alibi memoratis, docebant. Nonnulli tamen pro lubitu Dominum hoc facere potuisse, contendunt. Sed & fœvire in ejusmodi servos quacunque ratione fas erat. Servi autem minorum natu, ut cetera bona, erant in fori tutela. Regulariter etiam servus nihil possidebat, sed quæ habebat, erant Domini, nisi ex Domini permissione. (u)

De usuris (x) ita sentiunt, ut non tan-

V v 3

tum

t) vid. Grotius lib. II. cap. 5. §. 29. it. Zieglerus atque Boeclerus ad b. l. add. Pufendorf. lib. VI. c. 3. §. 9.

u) Sed toti huic argumento lucem affundent qui de Servis ex instituto scripserunt, quorum aliquot Tabor edidit, quibus addi potest Laurentius Pignorius. Seld. L. VI. c. IX.

x) vid. hic præ ceteris Pufendorf. lib. V. c. 7. §. 8. add. Grotius lib. II. c. 12. §. 20. & Osiander ad b. l. item Balduinus Cas. Conscient. lib. IV. c. 3. Meisnerus in Pbilos. Sobria Sect. I. cap. 6. q. 1. Dominicus à Soto lib. VI. de J. & J. qu. 1. Lessius de Virt. Card. c. XX. d. 4. aliique.

tum mutuum fœnori dare, Ebræus Ebræo, sine crimine non potuerit, sed ne accipere quidem: sed & qui ulla ratione ad ejusmodi actum adhibebantur, ut scribæ, testes, legem violaverant.

Bina autem fœnoris genera faciunt. Alterum est *usura determinata*, alterum, quod vocatur, *pulvis usuræ*, i. e. *fœnus simulatum* seu *quasi fœnus*. Et prius quidem genus diferte lege sacra prohibitum censent: quam si quis violaverat, ad *restitutionem* tenebatur, ex sententia forensi: nisi usura nullius plane pretii, vel fœnerator jam mortuus esset. Hæredes quippe, vasa, vestes, & alia, quæ restabant, non autem pecuniam aut res fungibiles, debebant restituere.

Fœnoris nomine etiam veniebant munuscula mutuo danti oblata, nisi quod munuscula, quæ *Sapientes* sibi invicem mittebant, hinc eximerentur. Non enim præsumitur eos interdictum violare.

Quasi fœnus autem ex scitis Scribarum vetitum erat, sive esset usura antecedens, vel anteventens, sive subsequens. Hoc nomine videlicet, commodum nullum aut beneficium, ne quidem humanitatis officia, ceteroquin usurpari solita, licebat creditori exhibere. Huc referebant omnes illos actus, (y) qui in fraudem legis à fœneratoribus solent committi.

y) *Talis etiam est contractus Mobatra & Baratra Moralistarum, Esco-barii, San-*

Pulvis usuræ, ut vocant, non debebat restitui, adeoque nec repeti poterat à debitore: contractus interea erat illicitus, ex decretis Majorum, & reus criminis, plagis

gis aliterve puniebatur.

Excipiebantur tamen bona Orphanorum, uti & quæ pauperum sustentationi, aut Synagogarum usui, aut disciplinæ legis addiscendæ, seponebantur. Hæc enim mutuo dari, usurasque pro iis accipere, fas erat.

Ut vero Ebræos & Profelytos justitiæ, usuris vexare nefas, ita contra à Gentilibus usuram exigere non tantum permissum, sed & præceptum esse lege sacra, nonnulli statuunt, (z) à quibus tamen dissentiant alii.

Ex jure tamen superinducto, non licebat Judæo mutuum quid dare Gentili, fœnori proprie dicto, nisi id fieret, ut salutem suam, inter Gentiles degens, consuleret. Idque ad evitandam nimiam cum Gentilibus familiaritatem. Excipiunt tamen *usuram pulveris*. Mutuum tamen accipere quidem à Gentibus licitum erat: Sapienti etiam sive Jurisconsulto, dare. Judæi Apostatæ eandem nonnulli volunt esse rationem, id quod tamen negant alii.

Si accepisset à Gentili pecunias fœnori Judæus, & novatione contractus, tam fœnus quam sortem in corpus mutuum unicum conjecisset, id quod fieri debebat, & postea Gentilis fieret Profelytus justitiæ, actio illi competeat tam pro fœnore, quam pro sorte, sic conjunctis. Si contractus illa novatio post Judaismi susceptionem facta fuisset, actione pro sorte, non pro fœnore, uti poterat.

Qui aleam, talis, & id genus aliis, lucrari quid sibi fecisset, furti reus erat,

Eii, Lessi, Suarii, Huradi, aliorumque. vid.

Ludovicus Montanar in Litteris Provincia- libus Ep.

VIII. p.

207. 208.

Seld. L.

VI. c. X.

z) add.

Mullerus in Judaif- mo part.

II. cap. 6.

Hoernbe-

kiius de

Convers.

Jud. lib.

7. c. 7.

Seld. L.

VI. c. XL

§) add.
Pufend.
lib. V. c. 9.
 §. 5.
 a) add.
Traité des
jeux & des
Divertisse-
ments par
M. Jean
Baptiste
Tbiers

Seld. L.
VI. c. XII.
 b) *Male.*
vid. Gro-
tius de J.
B. & P.
lib. II. c.
 1. & 22.
ad d. Pu-
jendorf.
lib. VIII.
de J. N.
 & *G. cap.*
 6. §. 5. *it.*
Franc.
Victoria
Relect. V.
 & *Kulpi-*
sius in Col-
leg. Gro-
tiano Exer-
citat. X.
 §. 2. *Seld.*
L. VI. c.
XIII. Seld.
L. VI. c.
 II.
vid.

(z) ex jure à Majoribus superinducto.

Ebræis ergo tantum, non item Gentilibus ludicra ejusmodi certamina erant interdicta (a). Si Judæus cum Gentili certans pignus lucrifaceret, non quidem furti reus erat, violaverat tamen interdictum de *non incumbendo rebus inanibus*.

Qui columbas, vel alias bestias volucres, sic instituunt, ut comitatiores domum redeant, furti rei, ex decreto Majorum, fiunt: sine enim hoc decreto, non fuisset crimen, sed titulo occupationis columbas alias potuissent sibi vendicare. Huc spectat, quod retia laqueosve, aliis columbis capiendis tendere, vetant, & cetera, quæ de columbis & columbariis præcipiunt.

Acquirebatur autem dominium rerum & personarum etiam jure belli. Bellum duplex erat, aliud, quod vocabatur *Terra Israelis*, ex præcepto Numinis certis gentibus: aliud bellum ultroneum, ex decreto Synedrîi cui-libet genti inferendum. Utriusque generis bella aut ad ulciscendum injurias illatas, aut ad firmandum augendumque imperium, suscipiebantur.

De illius belli, quod certis populis ex præcepto Numinis inferebatur, justitia, non est quod dubitemus. Ad belli ultronei autem justitiam sufficere arbitrabantur, (b) si per illud fines imperii dilatarentur, in quo alias Orientis gentes secum consentientes habuerunt.

In præteritis bellum hostibus, i. e. quibus arma in terra decreverant, (c) indicere fas erat.

(z)

In-

Indicebant autem, cum deditionem ac fœdus solum ab hostibus deposcebant. Moabitis autem & Ammonitis, ex lege sacra, ut putant, non erat offerenda pax, petentibus tamen non deneganda.

An autem bellum, quod ex praecepto Numinis certis populis inferebatur, denunciandum fuerit, nondum inter se conveniunt. Sunt qui ajunt, sunt qui abnuunt.

Fœderis autem, ad quod invitabantur hostes, tria erant capita (I.) ut septem praeceptorum, quibus obstricti sunt Noachidæ, professione se obligarent (II.) ut ad tributum præstandum se obstringerent (III.) ut servilem in se susciperent erga Imperium Israëliticum cultum.

Servilis cultus eo præcipue absolvebatur, ut se plane dederent, & sub Populi Israëlitici ditione se degere agnoscerent. Tributi autem nomine non solum pecuniarum summæ quotannis pendendæ, sed & obligatio tum ad pecunias, tum ad operas, in publicum commodum, Principis jussu, præstandas continebatur. Ceteroquin nec Israëlitas ab omni tributo plane immunēs fuisse, constat.

Si fœdus & deditionem renueret hostis, & spes victoriæ affulgeret, inferebatur bellum. In cujus disciplina cum primis observandum, quod arbores fructiferas succidere aliterve disperdere nefas fuerit, (d) itemque quod in urbium obsidione hostibus locus fugæ fuerit concedendus.

Arborem contra, quæ omnino erat sterilis, aut fructum nocivum vel inutilem ferebat,

Grotius de J. B. & P. lib. III. cap. 3. Zouchæus Jur. Fœcial. p. II. §. 10. n. 1. Almeric. Gentilis de J. B. & P. lib. II. cap. 1. Textor. in Synopsi I. Gent. c. XVII. aliisque.

Seld. L. VI. c. XV.

d) add. Grotius lib. III. de J. B. & P. c. 12. §. 2. Textor. in Synopsi

Juris
Gent. c.
XVIII.
Zouchæus
Jur. Fec.
p. II. Sect.
10. Kulpif.
in Colleg.
Grot. Exerc.
cit. 12.
§. 3. Seld.
L. VI. c.
XVI.
e) vid.
Grotius
lib. III.
c. 4. §. 9.
10. add.
Alber.
Gentilis
lib. II. c.
12. Textor.
l. c. cap. 18.
Kulpifius
Exercit.
XI. §. 6.
f) add.
Grotius
lib. III. c.
7. it. §. 1.
Kulpifius
ad b. l.
Exercit.
scil. XIII.
g) vid.
Grotius
lib. III.
c. 6. Hugo
de Roy de
eo quod
justum
est, lib. I. tit. 6. Textor. in Synopsi Juris Gent. c. XVIII. Kulpif.
ad Grot. loc. cit. Exercit. 12. Seld. L. VI. c. XVII. seq. Seld. L.
VI c. XIX.

rebat, aut culturæ non pensabat labores, vel arboribus vicinis agrove erat detrimento, vel cujus materies pretio eximio venditari poterat, in quoscunque usus bellicos poterat excindi, vel radicitus evelli.

Parta victoria, populi isti septem, quibus ex præcepto Numinis bellum inferebatur, penitus fuere delendi. Fueritne hoc permissum saltem, an præceptum, non consentiunt. Amalekitis, ex peculiari lege, nulla quoque ratione erat parcendum.

Quod ad ceteras gentes attinet, mulieribus & parvulis erat parcendum. (e) Majoribus natu voluerintne parcere, nec ne, penes illos stabat. Personæ, quibus partitum, in servitutem redigebantur, (f) erantque pars prædæ.

Præda ita dividebatur (g) ut thesauri Regum devictorum Regi cederent: reliqua præda bipartito rursus dividebatur, alteram partem Rege itidem sibi eligente, alterâ æquali partitione inter singulos milites distribuenda, ne illis quidem exclusis, qui impedimenta & sarcinas curaverant.

Agri, urbes, & regiones ita dividebantur, ut decimam tertiam partem Rex sibi vindicaret. Si tamen bellum ultroneum à Rege tantum, sine decreto Synedrii M. susceptum, urbes provinciæque omnes Regi cedebant. In bello vero ultroneo, ex de-

decreto Syn. M. suscepto, sed à Rege gesto, terras eodem omnino titulo, eademque ratione possideri Maimonides ait, quam ipsa terra promissa, quam subjugavit, atque I-
sraëlitis distribuit Josua.

De aliarum Gentium jure bellico ita sentiebant, ut illarum commilitio se non subtraherent: ad tributorum etiam ex jure victoriæ, deditiois, fœderis, præstationem, se obligatos esse, professi sunt: licet nunquam defuerint, qui secus sentirent.

De servitute personali autem, quam ex jure belli capti quandoque subire tenentur, ita sentiebant, æpud Gentes non fuisse talem servitutem, quæ personæ inhæreret, sed tantum apud Judæos. Si itaque Gentilis acquirebat servum, sive Gentilem sive Ebræum, non in personam servi, sed in operam & ministeria ejus, jus sibi acquirebat: adeoque & sine libello manumissionis, actu quodam, vel alia ratione, libertatem rite adipiscebatur. Apud Ebræos contra servitus tum in bello captis, tum servis à Gentilibus emptis, mere erat personalis, h. e. personæ ipsi, ut character libertatis omnimodæ amissæ, naturalis, inhærens. Paucis: apud Gentiles extrinsecam, apud Ebræos vero ex prærogativa Gentis, intrinsecam servitutem fuisse, autumabant. Adeoque & totam Gentem Ebræam, aliam, quam extrinsecam servitutem, unquam subisse, aut subire potuisse, negant.

De captivis ita statuebant, eos pretio majori quam valerent (b) non esse redimendos,

ne

b) de *Esti-*
matione
hujus pre-
tii vid.
Grotius
lib. III. c.
7. 8. 9. Al-
ber. Genti-
lis lib. II.
c. 15. Tex-
tor. c. 18.
Stammius
de Servi-
tute lib. I.
c. 3. alii-
que.

ne hostes frequentius capturæ assuescerent, nec in fugam pelliciendos, ne alicujus fuga irritati custodes, in ceteros nimium sævirent. Ceteroquin redemptio captivorum inter officia charitatis & munificentiae, primum tenebat locum. Ordinem tamen certum in redimendis captivis observabant. Si omnes redimi nequeant, foeminam potius, quam Virum, Magistrum potius, quam Patrem, Matrem potius, quam utrumque, & sic in ceteris, esse redimendos docent.

C A P U T VI.

Seld. L. VII. c. I. 2) add. Job. Spencerus in Disser. peccuari ad Actor. XV. 20. quæ annexa est lib. II. de Legibus Hebraeor. Rit. p. 435. seqq.

Sextum caput Juris Noachidici illustrius de membro animalis viventis, esuque sanguinis, præcipit. (i) Et quidem ad sanguinis esum quod attinet, pecorum, ferarum, & volucrum, mundorum æque ac immundorum sanguinem edere, Ebræis non licebat. Si quis sanguinem ejusmodi comederet aut deglutiret, dum effundebatur aut fufius exiliebat, eum excisionis pœna manebat. Piscium, vero mundorum locustarum, & id genus aliorum sanguinem, Sapientes, jure superinducto prohibuerunt. Carnis morticinæ, cum carne, unde sanguis nondum erat emissus, eadem erat ratio.

De Gentilibus autem dissentiebant. Nonnulli interdicto Mosaico vetitum tantummodo illis fuisse membrum sive carnem ab animali vivente discerptam exsectamve, contendebant. Alii vero & sanguinis, qualis videlicet Israëlitis ex lege sacra illicitus erat, esum

esum cunctis hominibus interdictum, asse-
rebant. Prior sententia tamen meliori fun-
damento niti videtur. Originem vero hujus
interdicti ab Adamo repetunt, sicuti & ante
diluvium omnium carniū esum illicitum
fuisse putant. Addunt & casus, in quibus E-
bræos ab hoc interdicto exemptos putant.

Multa quoque sunt variaque Juris Noa-
chidici capita secundaria, prius paucis at-
tingenda, quam ultimum ex illustrioribus,
de judiciis, subjungatur. Inter ea præcipuum
est de honorandis Parentibus. (k) Ebræis
illud non tantum ex communi jure, sed ci-
vili etiam lege præcipue observandum fuisse,
docent. Debebant autem liberi parentibus
exhibere non tantum honorem, sed & ti-
morem seu reverentiam. Ad honorem in-
ter alia & hoc spectabat, quod filii esset,
Parentes inopes alere, poterantque ad hoc
cogi.

Nihilo fecius vim hujus legis mirum in
modum imminuerunt, partim quod Magi-
strum seu Præceptorem, à quo legem ejus-
que *δουτέωσι* quis didicisset, præferre pa-
rentibus ex illorum sententia, debebat, par-
tim quod docebant, votis quibusdam omnes
liberorum opes ad usus sacros ita transferri
posse, ut in parentes, quantumvis paupe-
res, nullum inde redundaret emolumentum,
(l) id quod jure ipse Servator redarguit.

Obscurioribus Noachidarum legibus, &
aliæ sunt annumerandæ, ut illa de Hetero-
geneorum usu. (m) Ebræis quadruplex He-
terogeneorum cōmixtio erat vetita: lanæ,
&

Seld. L.
VII. c. II.

k) vid. Gro-
tius lib. II.
de J. B. &
P. c. 5. §. 2.
seqq. is.
Pufendorf.
lib. VI. c. 2.

l) add. B.
Stolbergii
Dissertatio
peculiaris
de Korbani.
Seld. L.
VII. c. III.
m) conf.
Spencerus
de Legibus
Hebræo-
rum Ri-
tual. l. II.
c. 17. 18.
& seqq.

& lini in vestibus, feminum diversi generis in eadem agri parte, animalium generis diversi ad coitum, & demum arborum generis diversi insitio. Priores binis Noachidis licitas esse, posteriores interdictas, nonnulli asseriebant. Videtur tamen alicubi innuere Maimonides ad Profelytos domicili, non item ad ceteros Gentiles hoc interdictum spectare.

n) *add.*
Buxtorf.
de Spons.
& Divort.
§. 21.

Sunt & qui legem de uxore fratris sine prole defuncti (n) ducenda huc trahunt: quemadmodum & illud, de hominibus æque ac animalibus cujuscunque generis non castrandis. De Magia vero, quam alii addunt, utpote ad idololatriam pertinente, supra dictum. Tandem quæ Ula in Gemara Babylonica ad Tit. Cholin, memorat, plane ad Noachidarum præcepta non pertinent.

C A P U T VII.

Seld. L.
VII. c. IV.
§ V.
e) vid. Grotius lib. II.
de J. B. &
P. c. 20.
§. 8. n. 4
add. Pufendorf.
lib. VIII.
cap. 3. §. 7.
Ziegler. de
J. Majest.
lib. I. c. 8.
§. 11.
p) Grotius
lib. II.

Sequitur ultimum Juris Noachidici caput de Judiciis: humanis scilicet, quæ & insitui vi legis hujus in rebus publicis ad justitiæ custodiam debebant, quorum etiam decretis & sanctionibus stare debebant subjecti.

Quemadmodum vero Juris, ut putabant, Naturalis erat, judicem instituere, (o) ita formulæ, & tempora agendi, & id genus alia, ad indolem cujusque populi poterant attemperari.

Judicia non poterant esse sine facultate puniendi. Et delicta quidem punienda esse, rursus Juris Naturalis est. (p) Nihilofecius tamen pœnas aut graviores, aut leviores, pro per-

personarum, temporis, loci, & id genus aliorum, quæ observari solent, ratione, infligi posse, non abnuebant. (q) Saltem quædam delicta, quæ ab Ebræis, ut deinceps dicetur, gladio regulariter erant punienda, excipiunt. Dispiciendum hic imprimis de judiciis, quatenus in Profelytorum domicilii regimine locum habebant. Versabantur autem judicia hæc vel circa jura simpliciter naturalia vel circa gentium seu intervenientia.

Quod ad priora attinet, Ebræis quidem, & eis, qui in eorum ritum transferant, tribunalia fuere ordinaria Triumvirorum, & XXIII. Virorum, per urbes, oppida, pagos, ut & Magnum illud Synedrium LXXI. Virorum, (r) in quibus secundum Leges Moisaicas, & decreta Majorum, tum Ebræis, tum Profelytis justitiæ, & libertinis jus dicebatur, non sine præmonitione, & binis minimum testibus: pœnarum item genera, præter verbera, quatuor, (s) Combustio, Lapidatio, Strangulatio, & gladii.

Profelytis domicilii autem erant peculiaria jura forensia, & tribunalia singularia. Judices autem, tum ex Ebræis tum Profelytis domicilii, illisque, qui fœdere recepti erant, præficiantur ab iis; qui tribunali-

c. 20. §. 1.
Anton.
Mattb.
Tit. quibus
modis cri-
men extin-
gu. c. V.
n. 3. Zie-
gler. de J.
Majest. lib.
2. c. 8. n.
10. 11.
Seld. L.
VII. c. VI.
q) Grotius
& Pufem-
dorf. Ilcitt.
ubi ex in-
stituto has
de re a-
gunt.
r) vid. Seld.
dena liber
peculiaris
de Syne-
driis; add.
Vorstius
de Syne-
driis, Ca-
ninius ad
L. N. T.
p. 62.
Schickar-
dus de J.
R. p. 9. cum
notis do-
ctissimis
Carpzovii.

aliisque. s) Crucis supplicium addit. Galatinus de A. C. c. 8. Baronius ad A. C. 34. Gretserus lib. I. de Cruce c. 19. Lipsius lib. 1. de Cruce c. 11. sed perperam, secundum Scalig. animadv. in Euseb. p. 109. Mornaus de V. C. R. c. 30. Casaub. Exerc. XVI. Calixtus Cæc. Ev. lib. VI. cap. 11. Kippingius Ant. Rom. lib. II. c. 8.

bus Israëlitis cum imperio præerant. Sed fœdere receptis integrum quandoque erat, iudices sibi ipsis præficere.

Peccabant contra hoc præceptum & illi, qui flagitia perpetrata reticebant aut celabant. Non poterat rite in iudicem præfici fœmina. Causas pecuniarias ex Jure Ebræorum Civili tres, capitales ad minimum XXIII. Iudices cognoscebant, hic vero ex sententia Præficientium aliquando sufficiebat unicus. Quod & de Testibus dicendum :

e) de Testibus vid. Sp. Ligtfoot in Hor. E. T. in Evang. p. 484. Hor. vinger. in Jur. Ebræor. p. 106.

inter quos tamen fœminæ non erat locus. (1) Ratione pœnarum hoc intercedebat discrimen: omnia Noachidarum crimina, quibus Jus Noachidicum violabatur, gladio puniebantur: sed Ebræis & alia supplicia, ut dictum, capitalia erant. Præterea non omnia Ebræorum delicta, quibus Jus Naturæ violabatur, erant capitalia, sed quædam restitutione damni, dupli, quadrupli, puniebantur.

Seld. L. VII. c. VII.

Quod si aliquod juris intervenientis caput violasset Profelytus domicili, pro lubitu eorum, qui rebus præerant, sive in tribunal Profelytorum domicili regimini seorsim positum, sive in Israëliticum aliquod ordinarium evocandus, ibique vel absolvendus, vel damnandus erat, pœna Israëlítica seu civili inflicta, sic tamen ut iudex unicus, unicus testis, sufficeret, nec præmonitio accederet.

Inter alia exempla, illustre illud est de adulterio. Nimirum cum fœmina desponsata quidem, antequam cum ea maritus coiverat, non ex Jure Naturali, sed Civili Ebræo-

rum

rum committebatur adulterium. Si itaque Profelytus domicili adulterium ejusmodi in sponsa commisisset, ex jure simpliciter suo, in jus vocari nequibat, interim juxta tenorem Legum Civilium, puniebatur non gladio, (qua pœna ceteroquin omnia delicta, quibus Jus Naturæ violatur, puniuntur) sed si reus, ante tamen deductionem, quam coitum mariti, lapidatione, si post deductionem, & ante coitum, strangulatione. Hæc enim pœna ex jure Israëlitarum Civili, ipsis quoque Israëlitis erat infligenda.

De Profelytis autem domicili reis cujusdam criminis, & postmodum in ritus Judæcos transeuntibus, ita statuunt, ut ob cædem Israëlitzæ, & adulterium cum Israëlitide, non autem ob blasphemiam vel idololatriam, morte fuerit afficiendus.

Memoranda hic etiam sunt judicia quædam extraordinariâ: quorum alia erant, ubi ex Gentilium litigantium compromisso Ebræus arbiter seu judex fieret: alia de aliarum cum Ebræis gentium litibus, sub judice cui in utrosque potestas, agitatis.

Ubi ex compromisso Ebræus arbiter (u) fiebat, tam actore, quam reo Gentilibus, ex jure Noachidarum controversia erat dirimenda. Et si pars altera esset Ebræus, ita ab arbitrio ferenda sententia, ut secundum illud jus sive Israëliticum, sive Noachidicum, quod in causa Ebræi utilius esset, pronuntiaret.

Lites vero aliarum gentium cum Ebræis, à judice, cui in utrosque potestas, aliquando

Seld. L. VII. c. VIII.

u) conf. quæ de officio arbitri tradunt Gro-tius lib. II. c. 20. §. 46. seqq. Pufendorf. lib. V. de J. N. & G. c. 13. §. 3. seqq. Seld. l. VII. c. IV. & IX.

ita diremptas, ut secundum leges & Historiam sacram, pronuntiaret, historiola sive fabula de Judæis cum Cananæis, Ismaclitis, & Ægyptiis coram Alexandro M. litigantibus comprobatur.

Licet Lex illa Noachidarum, de judicio divino non sit capienda, non abs re tamen erit, de eo aliquid addere, cum ad illud agnoscendum, & Noachidas certa ratione obligatos esse existiment.

Ex sententia itaque tribunalis superioris, h. e. divini, in universum ajunt esse Bonum justis repositum, vitam futuri seculi. Justum autem eum nuncupant, cujus iniquitati præponderant justitiæ merita. Malus autem est, cujus peccata justitiæ meritis præponderant. Qui utrorumque æqualiter est particeps, medium tenet locum. Ut justos itaque æterna vita, ita malos & intermedios aut excisionis pœna, aut Gehenna manet. (x)

x) Sunt qui & purgatorium addunt, Vid. Josephus Voisin de Jubileo secundum Hebræorum & Christianorum doctrinam, lib. I. c. 13. pag. 163.

Ceterum peccata, quæ tamen delentur confessione & pœnitentia, vel graviora illis sunt, vel leviora: graviora, quæ ex instituto divino tam excisione, quam morte ex sententia forensi punienda erant: quæ secus se habebant; pro levioribus reputabantur. Atque graviorum quidem XXXVI. enumerant ex lege sacra, quibus singulis excisionis pœna imminet: leviorum tamen insignis & justitiæ præponderans multitudo, eandem potest promereri pœnam.

y) add. R. Isaaci

Excisionis autem non una eademque est ratio: (y) alia solum corpus, alia sola anima, alia corpus & anima simul, excinduntur.

NATURÆ ET GENTIUM. 81

tur. Atque XXXVI. istorum criminum hoc discrimen etiam faciunt, ut aliis primi, quibusdam secundi, nonnullis tertii generis excisio immineat. Nec mirum, quod animæ docent: quorundam enim hominum animæ ex illorum mente sunt mortales. In expiationum autem festo cuncta hæc crimina tum graviora tum leviora, expiari docent.

Ad Noachidas itaque excisionis pœnam etiam in certis casibus spectare volebant. Nimirum ob cultum extraneum & blasphemiam, animam æque ac corpus excindi, credebant: adeoque cum hæc crimina naturali jure quoque illicita essent, non aliam hic Gentiles manere pœnam.

Concubitibus incestis omnibus animæ imminebat excisio: ab eaque nec immunes Noachidæ erant, in commixtionibus, Jure Naturali illis prohibitis, atque ita in ceteris. Nimirum quosdam Gentiles Juris Nat. scil. violatores æternis cruciatibus addictum iri, alios vero Juris Noach. observatores, ad beatorum sedes perventuros, lices legis Mosaicæ ignaros, diserte affirmabant.

*Abarbane-
lis Dissertatio de
Excidii
Pœna ad
Num. XV.
addita
Buxtorffii
Dissertat.
de Spon-
salibus &
Divortiiis,
it. Po-
cockius ad
portam Mo-
sis, n. 158.
add. Jose-
phus Vossii
l. c. Seld.
VII. c. X.*

F I N I S.

X x 2

JURISPRUDENTIAE HISTORICAE
SPECIMEN
SEU
CONTROVERSIARUM
ILLUSTRIVM JURIS NATU-
RAE ET GENTIUM
EX
HISTORIA ROMANA
CONSPECTUS.

Σύνοψις.

Cur ex historia Romana controversiae illustriores juris naturae & gentium selectae sint? §. I. Romanae reipublicae exprobratum, quod ex latronum coetu originem duxerit, §. II. Latronum coetus à justa civitate quo pacto differat? §. III. An & quousque Romani mores mutaverint, ut justam constituere civitatem cense-ri queant? §. IV. Posteris delicta majorum imputari nequeunt, adeoque nulla ex his ad eas redundat infamia, §. V. Raptus Sabinarum, §. VI. A multis vituperatur, a quibusdam excusatur, §. VII. Rationes illorum, qui vituperant, §. VIII. Generatim de matrimoniorum libertate, an & quousque aliis concedenda, §. IX. Quo jure Romanis gentes vicinae matrimoniorum libertatem denegaverint? §. X. Ad ea, quae Romanis obijciuntur, quid responderi queat; & an ex jure belli & necessitatis defendi possint. §. XI. Tarpe-jae virginis fata; quae eam ad hocce facinus induxe-rit causa? ex quo capite Romani argui aut excusari queant, si ejus rei fuerint auctores, §. XII. Erga hostem an dolis & stratagematibus uti liceat? Roma-nos ex alio capite culpandos, §. XIII. Peccasse & Sa-binas, praesertim si bona fide egit Tarpeia virgo. §. XIV. Asylum à Romulo constitutum, §. XV. Aliarum quoque gentium moribus eadem fuere comprobata, §. XVI. Exteris an recte asyla pateant, §. XVII. & e-jusdem reipublicae civibus? §. XVIII. Romuli asylum excusari non posse, §. XIX. Certamen Horatorum, Curatorumque, §. XX. Bellorum repraesentationum apud alias gentes exempla. §. XXI. Hugonis Grotii contra haec certamina rationes, §. XXII. revocantur sub examen, §. XXIII. Injustitia ejusmodi certaminum demonstratur, §. XXIV. De duellis, quae pro explo-randa causae justitia olim apud Germanos suscipiebantur, §. XXV. Quando bella repraesentantia licita esse, Gro-

tius censetur? §. XXVI. Quod accuratius discutitur, §. XXVII. Alius casus proponitur, quo ejusmodi certamina licita videri queant, §. XXVIII. De certamine Davidis & Goliathi, §. XXIX. Feccialia jura quando instituta? §. XXX. Jus fecciale quid significet? §. XXXI. Ritus Romanorum in bello indicendo, §. XXXII. Eos ad speciem justitiae bellis, quantumvis injustis, conciliandam, fuisse comparatos, §. XXXIII. Indictio bellica, an, & quousque juris naturalis sit? Speciatim de indictione secundum mores Romanorum, & secundum mores nostros, §. XXXIV. Tarquinius Superbus, ob mala facinora, à Romanis ejectus, §. XXXV. Tyranno liberasse patriam, olim maximam attulit gloriam, §. XXXVI. Quis tyrannus dici debeat, non aequè semper patet, §. XXXVII. De Tarquinio Superbo sententia Joannis Marianaë, §. XXXVIII. accuratius discutitur, §. XXXIX. Principes in eundem cum Tarquinio Superbo censum referendos, rectè ejici, probatur, §. XL. Exemplo tamen Tarquinii caute utendum esse, ostenditur, §. XLI. De Bruto quid judicandum? §. XLII. Dictatoris in republica Romana constitutio, §. XLIII. An dictator habuerit majestatem? affirmatur ab aliis, ab aliis negatur, §. XLIV. Non fuisse dictatores unius generis, §. XLV. Dictatores, etiam optima lege constitutos, non tamen habuisse majestatem, probatur, §. XLVI. An summa potestas perpetua quoque esse debeat? §. XLVII. An ex eo, quod aliquando à dictatoribus provocare ad populum non licuerit, probari possit, eos habuisse summum imperium, §. XLVIII. Mutius Scaevola per insidias Porcenam adgreditur, §. XLIX. Ideo à multis laudatur. §. L. Ex multis, quae hic concurrunt, causis, eam maxime in censum venire, an rectè percussoris in se susceperit partes? §. LI. Civem, si ejusmodi quid contra principem suscipiet, defendi aut excusari non posse, §. LII. Nec peregrinum, si bellum sit injustum; & hinc de Mutio Scaevola pronunciat, §. LIII. Cloelia virgo, an rectè fuga se subduxerit? §. LIV. Obsides an rectè fugam arripiant? §. LV. Sententia illorum, qui obsidem, qui se ipsum non obstrinxit, fugere posse, autumant, refellitur, §. LVI. Cloeliam perperam egisse, concluditur, §. LVII. Fata M. Manlii, §. LVIII. An criminis, cujus postulatus, reus fuerit? §. LIX. An, si reus fuit, poena ob maxima ejus merita,

rita, illi non fuerit remittenda? §. LX. Sententia illorum, qui jus gratiae quandoque dandum putant. §. LXI. Illorum, qui hoc abnuant, adeoque recte punitum Manium contendunt, §. LXII. Nostra sententia proponitur & explicatur. §. LXIII. Fata M. Attilii Reguli, §. XLIV. Is fidem Cartbaginensibus datam recte servavit, §. LXV. An recte liberationem ex captivitate respueris? §. LXVI. De supplicio ejus quid censendum? Jure hic reprehendi Cartbaginenses, §. LXVII. De jurejurando, quo se Hannibal ad hostilem erga Romanos animum obstrinxit, §. LXVIII. Aliquando turpius esse, servare jurejurandum, quam violare: quid tum factu opus? §. LXIX. Jusjurandum novam obligationem non producere, multo minus duplicem, ut contra Grotium evincitur, §. LXX. Jusjurandum Annibalis illicitum fuisse atque irritum, §. LXXI. Quo jure Romani postulareverint, ut Annibalem sibi traderet Prusias Bithyniae rex, §. LXXII. Civem recte repeti a civitate; nec tamen insolens postulari ad deditionem peregrinum, qui hostis sit, §. LXXIII. Concluditur, recte a Romanis postulatum Annibalem: Prusiamque ad eum dedendum fuisse obligatum, §. LXXIV. Sponsio Caudina. §. LXXV. Posthumii, sponsonem istam irritam facientis, facinus à multis perperam laudatum; foederum & sponsonum discrimen, §. LXXVI. Pactionem istam consulis potuisse recte imputari, §. LXXVII. Quod consules in ista sponsonem polliciti sunt, & promittere potuerunt, id eos non praestitisse, adeoque contra datam egisse fidem, §. LXXVIII. Perfidiae crimen frustra in Samnites eos transferre voluisse. §. LXXIX. An & quousque ipse populus Romanus per sponsonem fuerit obstrictus, & quo jure ab ea discesserit? §. LXXX. De sponsonem Numantina. §. LXXXI. De justitia bellorum, a Romanis gestorum generatim. §. LXXXII. De bellis sub regibus gestis; injustitia belli Albani, §. LXXXIII. De bello Etrusco cum Porsetina, ut & Latino. §. LXXXIV. Bellum cum Aequis, Volscis, Veientibus. Faliscis, Fidenatibus, gestum, §. LXXXV. Gallicum, perfidia Camilli, frustra ab Alberico Gentili excusata, §. LXXXVI. De bellis, quae iterum cum vicinis gessere Romani, §. LXXXVII. Belli Samnitici primi causa, tum impulsiva, tum justificata, §. LXXXVIII. An Campanos,

ob deditionem, Sannitibus, utpote sociis antiquioribus, præferre fas fuerit, §. LXXXIX. Antiquiorem socium præferendum recentiori, nisi ætius vinculum, aut belli justitia obstet, §. XC. Si durante bello socius posterior se nobis dedat. ex causæ justitia rem definiendam esse, & hinc Sannitici istius belli justitia dijudicatur, §. XCI. Probatur tamen & illorum sententia, qui posteriori socio contra antiquiorem suppetias ferre, fas esse negant, §. XCII. De bello Sannitico secundo, §. XCIII. Bellum Tarentinum, §. XCIV. In ejus causam inquiritur, §. XCV. Bellum punicum primum, §. XCVI. Ejus causam tum impulsivam, tum justificam, injustam fuisse, §. XCVII. Ad argumenta Alberici Gentilis pro justitia hujus belli, respondetur, §. XCVIII. Bellum Punicum secundum, §. XCIX. Ex parte Romanorum non fuit prorsus injustum, §. C. Injustitia belli Macedonici primi, Syriaci, Aetolici, Histrici &c. §. CI. Bellum Punicum tertium: ejus injustitiæ contra Albericum Gentilem evicta, §. CII. Achaici belli injustitia contra eundem demonstrata, §. CIII. Itemque Numantini, §. CIV. De bello Asiatico, Fugurbino, Allobrogico, Cimbrico, Mithridatico, Cretico, Cyprico, Parthico, & reliquis, §. CV. In modo gerendi bellum sæpius quoque contra justitiæ leges a Romanis fuit peccatum, §. CVI. De legibus Syllæ, quibus præscribebantur, qui cum Mario faciebant, §. CVII. Hæc leges an servandæ fuerint? sententia Ciceronis atque Flori, §. CVIII. An vim obligandi habeant leges, ab injusto invasore, aut usurpatore reipublicæ latae, præsertim si ipsæ iniquæ sint? eardemque an a legitimo principe abrogari queant? §. CIX. Julius Cæsar per summam iniquitatem reipublicam Romanam oppressit: idem quo jure in scio senatu potuloque Romano Ariovisto bellum intulerit? §. CX. In bello defensivo licere duci bellico, in scio summo imperante, arma capere. §. CXI. Minime autem in bello offensivo, §. CXII. Triumviratus Octavii, Antonii, & Lepidi, §. CXIII. Quæ eo tempore fuerit reipublicæ Romanæ forma, dubitatur, §. CXIV. Fuisse monarchicam, sed legitimo imperante destitutam: Triumviros autem fuisse tres invasores, concluditur, §. CXV. De successione adoptivorum in imperio Romano, quid censendum? §. CXVI. Adoptivorum cum filiis naturalibus comparatio, §. CXVII. An, & quousque filii adoptivi succedere queant, §. CXVIII.

Quæ

Quae generatim dicta sunt, ad imperium Romanum accommodantur, §. CXIX. Quo pacto facultatem constituendi imperatorem milites tandem ad se rapuerint, §. CXX. Hugonis Grotii sententia, jus eligendi imperatorem pertinuisse ad populum, & aliquoties etiam electionem a populo aut senatu Romano factam, refellitur, §. CXXI. Ad exempla a Grotio allata respondetur, §. CXXII. De jure ipso disquiritur, & electiones a legionibus factas vitio non caruisse, probatur, §. CXXIII. Finis commentationi huic imponitur. §. CXXIV.

§. I.

CUM & gentis celebritate, & exemplorum copia ac ubertate, & scriptorum, quos nacta est, praestantia & dignitate; hiltoria Romana multum praestet reliquis monumentis omnibus, quae de aliorum populorum institutis, rebusque gestis, ad nos transmissa sunt, aut hodie transmittuntur: hanc etiam cumprimis, singularia quaedam capita selecturus, quae juris naturae & gentium tractationem, factis ipsis illustratam, jucundiorum pariter ac utiliorum redderent, huic meo instituto perquam accommodatam deprehendi. Animus itaque est, ire per florentissimum istum historiae Romanae campum, & hinc inde, quae usui nostro inserviant, & disceptandi, de gravissimis aequi & justii argumentis, occasionem praebeant, decerpere.

§. II. Prima ergo quaestio haec esto, ad quam ipsa reipublicae Romanae origo nos ducit: an in civitatem evalescere latronum coetus, mutatis moribus, queat? Romanae etenim urbis conditor Romulus, tum alias ob causas, tum & ideo male apud nonnul-

los

8 JURISPRUDENT. HISTOR.

los audit, quod latronum coacta manu alienum occupaverit agrum, & fundamenta ita ejus urbis, quae caput orbis futura esset; jecerit. Hinc Aetoli apud Justinum (a) Romanos pastores esse dicunt, qui latrocinio justis dominis ademtum solum teneant. Cyprianus populum Romanum de sceleratis & nocentibus congregatum dicit. (b) Idem Romulus vero, cum urbi suae incolas deesse videret, asyllum in proximo luco fecit, unde mira hominum multitudo, maxime vero facinorosorum ad eum confluit. Hinc Juvenalis: (c)

Et tamen ut longe repetas longaeque revolvas,

*Nomen ab infami gentem deducis asylo,
Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,*

Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.

Ultimis verbis latronem innuit. Sed & alii similia Romae exprobant. Id vero quo jure fiat, & an similis origo aliis rebus publicis fraudi esse queat? quaeritur.

§. III. Recte Hugo Grotius (d) docet, coetum latronum aut piratum ideo non esse civitatem, quia criminis causa socientur, etiamsi forte inter se aequalitatem quandam observent. Non itaque differt latronum coetus a justa civitate, ratione potentiae aut virium, aut multitudinis, sed ratione finis. Non enim latronibus hic finis con-

(a) lib. XXVIII cap. III. (b) de idolol. vanit. p. m. 155 (c) Satyr. VII. (d) lib. III. de J. B. & P. cap. III. §. III.

constitutus est, quem reliquae civitates sibi propositum habent, securitas scilicet, sed opes ex spoliis congerunt, oppressis quibusvis innocentibus, bellumque gerunt perenne cum hominum genere universo. Quod quamdiu non intermittunt, tamdiu justae civitatis mensuram non implent. Et id quidem positum est extra litem, Sed & si vitae genus mutant, infamia semel contracta non facile, ut videtur, eluitur: unde, an eodem cum reliquis ejusmodi civitas recte habeatur loco, dubitari posset.

§. IV. Hugonis tamen Grotii sententiae plane subscribo, si vitae genus moresque mutant latrones, eosdem civitatem constituere. Romanis itaque latrocinii, quo illorum se obstrinxerunt majores, crimen objici non potuit. Fas enim fuerit, ponere tantisper, mores eos mutasse, aliisque vixisse legibus. Enimvero moribus gentium obtinuit, ut bella quantumvis & atrocissima & injustissima pro latrocinii non habeantur, non aliam ob causam, quam quod a gentibus contra gentes gerantur. Ast sapientum alia hac de re fuerint scita. Horum si standum iudicio, uti standum omnino est, tantum abest, ut, mutasse mores censendi sint Romani, ut, quae postea gesserunt bella longe injustissima, latrocinii quibusvis multum fuerint execrabiliora. Sed esto, per bella nullum genti inuri dedecus, quae hodie & recepta gentium est sententia, tum quidem mutasse mores Romanos, largiemur haud difficulter. Et haec tum
ben-

ratio quoque erit, cur pro civitate iusta habenda sit Romana. Nam quod alii asserunt, latrocinari moribus gentium licitum olim fuisse, ut praeter alios Justinus (e) quoque docet, id hic merito in censum non venit.

§. V. Nimirum imputari delicta nemini possunt, nisi qui illa perpetravit. Posteros itaque ob majorum punire crimina nefas, si iisdem se non obstrinxerunt. Hinc & civitati, quod a latronibus condita, citra iniquitatem manifestam objici non potest. Videtur equidem universitatis alia ratio esse, quam singulorum, eo quod, quamdiu universitas durat, illa eadem maneat, mutatis licet & succedentibus sibi singulis: quem in modum Plutarchus hac de re differit in libro, *de sera Numinis vindicta*. Id vero non semper ita se habet, praesertim in delictis poenam aut infamiam promerentibus; cum haec non committantur, nisi singulorum consensus accedat. Atque hoc recte demonstrat Samuel Pufendorfius. (f) Accedit, quod & singuli homines infamiam, quae ex inhonesto vitae genere illis adhaeserat, genere vitae mutato, exuerint, & exuere possint. Id quod Jephthes, Arfaces, & Viriatus exemplis suis comprobarunt, quos ex praedonum ducibus, iustos duces factos, pro-

(e) *Histor. lib. XLIII. cap. III. add. Hugo Grotius de J. B. & P. lib. II. cap. XV. §. V. Cum primis autem elegantissimae Jacobi Thomasi dissertationes, quarum altera suo titulo, historia latrocinii gentis in gentem, altera suo titulo, moralitas latrocinii gentis in gentem, extat Observat. selectar. T. VII. observ. VI. VII. (f) de J. N. & G. lib. VIII. cap. III. §. XIX.*

pronunciat Hugo Grotius. (g)

§. VI. Ceterum Romulus cum intelligeret, quam condiderat civitatem, non admodum diuturnam fore, eo, quod feminis carerent, quos sub imperio suo tenebat, viri, ex quibus liberos procreare possent, initio quidem a finitimis matrimonia petiit, sed, quia non impetravit, ad vim fraudesque animum convertit. Simulatis quippe ludis, virgines, quae ad spectaculum venerant, praeda fuere. (b)

§. VII. Hocce facinore an legis naturalis migraverint praescripta Romani? de eo non idem omnes sentire video. Perperam eos egisse, plerique ex doctoribus Ecclesiae contendunt, Cyprianus, Tertullianus, Minucius & alii. Et Minucius quidem desponsatas, destinatas maritis, raptas scribit, (i) contra quem persuadere alii de virginibus solis voluerunt. Sunt tamen contra, qui facinus excusant. Ipse Augustinus connubia Romanis inquit negata, & jus propterea belli contra Sabinos fatetur, hoc saltem reprehendens, quod spectaculi fraude usi Romani sint, bellumque idcirco injustum pronunciat. Alii plane ex necessitatis jure defendunt, qua in sententia ornanda prolixus est Albericus Gentilis. (k)

§. VIII. Qui damnant istud Romanorum
faci-

(g) lib. III. cap. III. §. III. (b) Florus lib. I. cap. I. Livius lib. I. cap. IX. & reliqui. (i) Minucius Felix in Octavio cap. XXV. §. III. (k) de armis Romanis lib. I. cap. II. ubi & Tertulliani, Cypriani & Augustini loco profert.

facinus, fractam fidem violata sanctissima hospitii jura, conqueruntur. Nec, ut videtur, immerito. Sed si vel maxime haec abessent, ipsa tamen vis non careret crimine. Namque matrimoniorum copiam exteris facere, ad humanitatis quidem officia spectat, at ad haec ut jure saltem imperfecto obstricti sunt homines, ita cogi ad eadem nemo potest.

§. IX. Generatim, quid de matrimoniorum libertate sentiendum sit, patet exposituraque est ab aliis. Cuncta vero huc redeunt. Matrimonia aut singulis hominibus, aut integris gentibus, si necessitate ad ea expetenda compellantur, denegare nefas: nisi praegnans, quae obstet, nos absolvat causa. Etenim si gens barbara sit, quae matrimonii libertatem expetit, aut alius, quam nostris, imbuta sacris, aut alia quaedam ratio accedat, quo minus citra nostrum incommodum hoc ei concedere queamus, cessat istud obligationis vinculum, nihil illa juris habet, dari sine injustitiae laebe repulsa potest. Aliis ut inferviamus, par est: naturae hoc leges jubent: at, si ita res se habeat, ne nobismet ipsis noceamus. Inhumanum est, exigere ab alio, quod illi aut grave sit, aut noxium. Idem vero vi extorquere velle, plane iniquum.

§. X. Romanorum haec fuit conditio, ut invidia potius, & crescentis potentiae metu, quam ulla justa ratione ad matrimonia illis deneganda inductae gentes vicinae videri queant. Hoc qui abnuerit,
pec-

peccasse eos multiplici ratione, fateatur necesse est. Et sane potuerunt quaedam causae accedere, quae gentium reliquarum animos, ab arctiori ista cum Romanis, permutua matrimonia, conjunctione averterent. Esto vero, aut nullas; aut non iustas, reliquis gentibus, averfandi istam cum Romanis conjunctionem, fuisse causas, tum quidem in Augustini iverim sententiam; inique denegasse reliquas gentes, quod concedere naturae aequitas postulabat: nec vitio Romanis, quod vi matrimonia quaesiverint, prorsus verti posse.

§. XI. Ast fraudes, doli, violata hospitii jura, Romanos involvunt crimine. Augustinus quidem ita sentit; nisi belli pariter, ac necessitatis leges, pro Romanis forte militarent. In hostem enim, quo nomine & is venit, qui denegavit, quae concedere jure perfecto, & necessitate etiam urgente debebat, licere quidvis, etiam dolos; etiam stratagemata, juris naturae consultorum, ipsiusque Hugonis Grotii; scitum est. Et hac quidem ratione excusari haud dubio, si non defendi, Romani possent; si receptis praestantissimorum juris naturae doctorum decretis standum. Unicus tamen memoratur scrupulus, an, quod de necessitate dicitur, semper & ubique locum habeat. Adstricti sumus ad humanitatis officia; sed obligatione imperfecta. Si nostrum incommodum accedat, cessat prorsus obligatio. Accedat in altero necessitas. Quid tum? Si plane nullo jure gaudet, nec necessitas jus

Y y perz

perfectum dabit. Inhumanum videtur, denegare alteri, quod petit: aut inhumanum, quod & supra dixi, petere, quod sine nostro concedi nequit incommodo. Iniquum denegare, quibus indiget: iniquum vi extorquere velle, quae concedere molestum est, & ad quae, hoc ipso, nullum illi jus competit. Nulla ergo necessitatis vis, belli nulla, quae sufficiat causa. Ergo eo magis vituperanda, quae aut belli necessitatis *procores* excusantur.

§. XII. Aegre hoc Romanorum facinus tulerunt tum ceterae gentes vicinae, tum cumprimis Sabini. Hisce Tarpeia virgo, capitolii praefecti filia, portas prodit, pretium rei, quam gerebant Sabini in sinistris, sibi pacta: dubium clypeos an armillas. Illi ut & fidem solverent, & ulciscerentur, clypeis eam obruere. Ita admissis intra moenia hostibus, atrox in ipso foro pugna. Quam quomodo pax, & utriusque gentis conjunctio secuta sit, historiae Romanae scriptores prolixius exponunt. (1) An consentientibus Romanis ad fallendos hostes Tarpeja virgo Sabinis hoc responsum dederit, nondum inter omnes constat. Sunt, qui adamato, ut ille ait, auro prodidisse urbem Tarpejam, & pactis referasse claustra Sabinis, ajunt. Non aurum adamatum, sed Tatium regem, alii latius canunt. (m)
Esto,

(1) Florus lib. I, cap. I. Plutarchus in Romulo. Valerius Maximus lib. IX, cap. VI. Livius, Dionysius Halicarnassensis, ceterique. (m) Propertius lib. IV, eleg. IV, add. Albericus Gentilis lib. II, cap. II.

Esto, à Romanis hanc scenam fuisse instructam. Hostes fuere Sabini. Hos, si plerosque juris naturalis magistros audias, fallere, circumvenire dolis, perdere stratagematibus licet. Perperam contra qui egisse Romanos censent, dolos, omneque mendacii genus, damnant, nec uti iisdem unquam fas esse, contendunt.

§. XIII. Videtur tamen illorum potior esse sententia, qui & dolis & stratagematibus, fictisque ad veri speciem verbis laedere hostem non esse nefas, autumant. Quos inter ipse est Hugo Grotius. (n) Nec enim alia ratio, cur non liceat fictionibus, dolis, stratagematibus uti, reddi potest, quam quod laedere alium naturae leges vetent. Pone, non laedi iis aliquem, non erunt quoque prohibita: pone ulterius, fas esse, laedere alium; uti quidem hostem laedere omnino licet: iterum iisdem uti non erit nefas. Laeditur vi, factis, armis; laeditur caede, rapina, incendio: cur non & verbis, fictionibus, stratagematibus? Ad minimum ergo, si vitium aliud animi non subsit, aut accedat, contra officia hominis erga alios hac ratione non peccabitur. De Romanis vero ita habendum, reprehendendum hoc in illis esse, sed ex alio capite. Causam belli ipsi dederant. Bellum, quod gerebant, si locum habèant, quae supra disputavimus, injustum erat. Injusti itaque omnes actus bellici, injusta vis, injustus dolus.

§. XIV. Nec tamen & Sabinorum faci-

Y y 2

AUS

(n) *lib. III. de J. B. & P. cap. I.*

nus forte laudaveris. Subdola interpretatio-
ne dum fidem datam eludunt, eam fran-
gunt, violant. Est ea erga quosvis, etiam
hostes, etiam perfidos, etiam proditores,
servanda. Cum his dum paciscimur, dignos
judicamus, quibus fidem servemus. De
aequivoca interpretatione idem sentiendum,
quod de aequivoco sermone, si quis eodem
data opera utatur. Nec hunc, nec illam
quisquam probaverit, si in alterius damnum
cedat. (o) Et haec quidem ita se habent,
si bona fide egisse Tarpejam ponamus. Sin
fallere Sabinos, instinctu Romanorum, vo-
luit, jure suo Sabini usi sunt. Qui fas putat
fallere hostem, non putet nefas, se ab iis-
dem falli, quacunque demum id ratione
fiat.

§. XV. Prius autem quam à Romulo dis-
cedamus, asylorum quoque injicienda men-
tio. Namque hic ipse Romanae urbis con-
ditor, ut eo plures ad eam incolendam alli-
ceret, proximum lucum asylum esse jussit,
ad quod quisvis, cui alibi tuto degere non
licebat, se reciperet. Statim mira vis ho-
minum, Latini, Tuscique pastores, qui-
dam etiam transmarini, Phryges, qui sub
Aenea, Arcades, qui sub Euandro duce in-
fluxerant. Ita ex variis elementis congre-
gavit quasi corpus unum, populumque Ro-
manum ipse fecit. (p) De asylorum ita-
que

(o) *conf. Pufend. de J. N. & G. lib. IV. cap. I. Rivetus in explicat. decal. p. 397. Ludov. Montaltius Litter. Provinc. epist. IX. (o) Florus lib. I. c. I. Livius lib. I. Pictarchus in Romulo. (p) Florus lib. I. c. I. Livius lib. I. Pictarchus in Romulo.*

que jure quid sentiendum sit? quaeritur.

§. XVI. Si annales gentium consulimus, apud plerasque asyla, & perfugia quaedam, delinquentibus patuisse deprehendimus. Templorum, praesertim ararum, ea erat sanctitas, ut omnes, qui ad illa se reciperent, aut has occuparent, adversus quamvis vim tuti essent. De Graecis & Romanis res nota est. (q) Apud Ebraeos Deus ipse certas urbes refugii constituerat. (r) Horum exemplum deinceps secuti christiani, (s) suorum templorum aliarumque aedium cultui divino consecratarum, idem jus esse voluerunt. Quin & aliis quandoque locis ac aedibus idem concessum fuit, ut asyli vicem delinquentibus praestarent. Viditque nostra aetas, Romae legatos quorundam orbis christiani principum eandem suis aedibus asserere sanctitatem.

§. XVII. Est vero omnino considerandum, an asyla etiam exteris pateant? an tantum civibus? & si hoc sit, an quibusvis praesidio sint? an tantum innocentibus? Etenim ad externos, hoc est, alterius reipublicae cives quod attinet, puniendos eos esse, si deliquerunt, aut dedendos, sapientum scitum est, justa ratione suffultum; tantum abest, ut asylum iis aut erigi, aut concedi debeat. (t) In ipsam enim rempublicam

Y y 3

val-

(q) Vid. Ludov. Coelius Rhodiginus *lect. antiquar. lib. VI. cap. X.* (r) *Deut. IV. 17. add. Seldenus de J. N. & G. lib. IV. cap. II. Moebius in Asylogia sacra, Coccejus ad Sanbedrin p. 110. seqq.* (s) Hoc Lynkius de jure templorum, aliique pluribus edisserunt. (t) vid. *Crotius lib. II. cap. XXI. §. IV.*

valde injurius est, qui civem ejus recipit atque tutatur, quem puniri ejus maximopere intererat. Immo e re omnium hominum est, ne impune delicta committantur. Innocentes autem si fuerint, qui ad aliam rempublicam confugiunt, recipi atque defendi etiam sine asyly poterunt.

§. XVIII. De ejusdem vero reipublicae civibus palam est, principem posse illis asyly constituere, ad quae se recipiant, qui non ex proaeresi, sed ex errore & ignorantia peccarunt. Etiam pro conditione populi aut reipublicae hoc aliquando necessarium esse videtur, ut Ebraeae gentis exemplo patet. Ejusmodi contra si desinat rationes, tutius est, nulla constituere asyly. Equidem cum delictum ex errore commissum, aut nullam, aut leviozem promereatur poenam, securitati horum quam rectissime quovis modo consulitur. Id vero cum ut plurimum absque asyly commode fieri queat, his contra homines improbi haud raro, ut maximorum scelerum consequantur impunitatem, abutantur; non temere ea constituenda, aut aperienda, quivis facile intelligit. Qui vero sacris aedibus nescio quam sanctitatem adhaerere putant, aut sacri ordinis hanc demum ἐξοχήν esse credunt, ut imperantium potestati obnoxii non sint, qui in templa aut monasteria confugiunt, & quid dicant asserantve nesciunt, & civilis potestatis limites, quod jus fasque non est, arctius, quam par erat, constringunt. (u) §.

(u) Addendi, qui de asyly, & jure asylyorum, ex inscrip-

§. XIX. Colligas itaque ex dictis, quod Romulus erexit asylum, excusari nulla ratione aut defendi posse. Omnes enim recipiebat in asylum Romulus. Nec servum domino, nec creditoribus nexum, nec magistratibus criminofum reddebat; ut auctor est Plutarchus. (x). Et Lucianus: (y).

Romulus infami complevit ingenia. lucy.

Cyprianus, (z) cujus & supra usi sumus testimonio, cum dixisset: populus de sceleratis & nocentibus congregatur, addit: *Et asylo constituto facit numerum impunitas criminum.* Quibus & alii magno numero suffragantur. Nihil igitur in Romanae urbis ortu, quam injustitiae exempla videas; haud obscuro argumento, talem fore rempublicam, quae ut imperii ita & criminum magnitudine, ceteras totius orbis superaret, sedemque aliquando hanc urbem praebituram ei, in quo omnis omnium seculorum malitia ad summum perducta fuit fastigium.

§. XX. Cum Tullus Hostilius rei Romanae summam teneret, inter Romanos Albanosque bellum exarsit. Sed cum pari robore frequentibus praeliis utrique commiuerentur, misso in compendium bello, Horatiis atque Curiatiis tergeminis hinc atque inde fratribus, utriusque populi fata commissa sunt. Tribus igitur ex Curiatiis vulneratis, & Horatiis duobus occisis, qui supererat Horatius, addito ad virtutem do-

Y y 4 . . . . . lo,

stituto commentantur, ut Conradus Rittersbustus, Jo. Adamus Osiander, ceteri. (x) l. c. (y) pharj. VII. (z) l. c.

lo, ut distraheret hostem, simulat fugam, singulosque, prout sequi poterant, superat. (a)

§. XXI. Equidem & apud alias gentes ejusmodi bella, quae *repraesentativa* a nonnullis vocantur, non infrequentia fuisse,prehendimus. Davidis & Goliathi ipsae divinae commemorant litterae, (b) de cujus tamen justitia sunt, qui adhuc inter se disceptant. (c) Sic & Argivi & Lacedaemonii; cum de agro quodam controversia esset, bellum hac ratione coarctarunt, ut auctor est Herodotus. (d) Edmundus atque Canutus, ille Anglorum, hic Danorum, identidem hoc pacto finire bellum adgressi sunt, (e) ne quid nunc de reliquis, quorum passim celebrantur exempla, dicam.

§. XXII. Rationibus standum est, non exemplis. Hugonis Grotii hac de re haec est sententia: (f) Gentium jure fas esse, ejusmodi subire certamina, quae interna tamen, ut loquitur, justitia destituantur. Nemini enim jus esse in vitam suam, secus ac plurimi ex Graecis, Romanis, aliisque gentibus existimaverint. Peccare itaque eum, qui in ejusmodi certamen descendat, in Deum; dum vitam, quam a Deo accepit, tam vili aestimat, ut pro re exigui momenti eam perdere velit; peccare in seipsum, cui vitae custodia merito sancta esse de-

beat;
(a) Florus lib. I. cap. III. Livius lib. I. Sc. (b) 1 Sam. XVII. (c) conf. praeter alios, Alphonfus Testatus Abulensis in 1 Sam. XVII. qu. 45. (d) lib. I. cap. VI. (e) vid. Combdenus in Britannia. p. 151. (f) lib. III. cap. XXIII. §. XLIII.

beat; injurium denique esse in alium, quem itidem ex levi perimere causa, sibi religioni non ducat.

§. XXIII. De gentium jure, quod hic Grotius monet, ad rem parum facit. Sua sponte patet, mores gentium, hi enim hoc nomine veniunt, maximam partem improbos, hic non venire in censum. Rationes, quas idem affert, ad id, quod cupit, evincendum, parum valent. Aut enim memoria fallunt, aut iisdem, si ulla earumvis esset, probari posset, militiam nunquam subeundam, nec in ullo unquam dimicandum esse praelio. Nemo vitam pro lubitu conicere in discrimen debet. Peccabitque adeo, qui in praelio contra hostem pugnat, & in Deum, & in se ipsum, & eos, quibus vitam eripere illi animus est. Nihil hic regeres, quod non eodem pacto rationibus Grotii opponi queat. Sive enim dicas: publica auctoritate munitos id milites facere, sive reipublicae defendendae causa istud eos subire periculum, & hac quidem ratione non esse nefas, se mortis discrimini exponere, utrumque ejusmodi est, ut non minus in certaminibus singularibus, principis populique auctoritate susceptis, quam in justis praeliis locum inveniat.

§. XXIV. Aliam itaque ego hic ingrediendam viam censeo. Enimvero aut res, quae belli causam praebet, ejusmodi est, ut confici plane sine ullo praelio ac certamine possit, aut omnino praelio ejusque eventui committenda. Illud si sit, tum praelia mul-

torum, tum singulorum certamina, injusta, esse pronuncio. Namque & unius hominis, sine summa necessitate, mortis periculo obijcere vitam, nefas est. Sin expediri sine certamine nequeat, rursus nefas, unius aut paucorum hominum fortunae, totius populi ac civitatis salutem concedere. *Si res bello digna agitur, recte ait Grotius, (g) ut multorum innocentium salus, pro ea totis viribus nitendum est.*

§. XXV. Sed & id recte subjicit idem Hugo Grotius: *condicto certamine uti, tanquam testimonio bonae causae, aut judicii divini instrumento, vanum est, & a vera pietate alienum.* Referunt se haud dubio haec verba ad istam veterum Germanorum consuetudinem, qua lites duello finire solebant, ut nimirum dubiis in judiciis, cum utriusque argumenta essent obscura, armis litigantium crederetur, victusque pro nocente haberetur. Hinc inter illa judicia Dei, ut vocabant, seu ordalia, probatio etiam erat per duellum. Leges Alemannicae ita fanciunt: *(b) Si quis liber libero crimen aliquod mortale imposuerit, & ad regem aut ad ducem eum accusaverit, & inde probata res non est, nisi quod ipse dicit, liceat illi alio, cui crimen imposuit, cum tracta spatia (stricto gladio) se idoneare contra illum alium.* Suffragantur & Boioariorum, Anglorum & Werinensium, Frisonum, Longobardorum, aliarumque Germanicarum gentium leges;

(g) l. c. (b) tit. XLV. §. I.

leges; (i) quibus & recentior lex Ottonis accedit. Nec populo tantum fuit ea facultas, ut innocentiam suam gladio defenderet, sed & principes proceresque singulari certamine lites in campo discernabant. Itaque Otto Bavariae dux, cum vitae Henrici III. imperatoris infidiatus argueretur, jussus ab imperatore est, *ut obiectum crimen, congressus cum accusatore suo, propria manu refelleret*; uti Lambertus Schaffnaburgensis loquitur. (k) De Guntheramno Bosone duce, singulare quoque exemplum legitur apud Gregorium Turonensem. (l) Manifesta autem cum impietate ista judicia Dei conjuncta fuisse, cum per se pateat, non necesse est, ut prolixius hoc demonstremus.

§. XXVI. Videtur tamen, aliquando earum facies esse posse, ut si non utrinque, saltem ab alterutra parte, singularia ista certamina recte permittantur. Hugo Grotius ita censet. (m) Si duo, quos inter de regno controversia est, parati sunt, inter se armis cernere, pati id posse populum, ut major calamitas ceteroqui imminens evitetur, idque tum ad finiendum, tum ad praeveniendum bellum. Quomodo, inquit, Assyrium Regem Cyrus provocavit, & apud Dionysium Halicarnassensem Metius ait: non iniquum fuisse, ut ipsi principes populorum

(i) quas affert Paulus Hachenbergius *Germania media dissert. III. §. XVIII.* (k) apud Hachenberg. l. c. (l) *Hist. Franc. lib. VII, cap. VIII.* (m) l. c. n. 5.

lorum armis rem inter se disceptarent, si de ipsorum, non de populorum potentia aut dignitate controversia fuisset. Sic Heraclium imperatorem cum Chosroë, filio Persarum regis, pugnasse singulari certamine legimus.

§. XXVII, Verum & illud nondum positum extra omnem controversiam arbitror. Aut de juribus principum, aut de injuriis illatis vindicandis agitur. Si illud, non video, cur ad certamen singulare recurrendum sit, cum res commode tandem per arbitros aut sortem transigi queat, si modo res tam obscura sit, ut, quis potior jure sit, post accuratam discussionem non pateat. De injuriis autem vindicandis cum agitur, dispiciendum quidem, annon satius sit, ex christianorum disciplina aequo eas ferre animo; aut si tanti res sit, ad resarciendum damnum, quod aut in opibus, aut in existimatione passi sumus, alter cogi debeat, non video, cur non & totius populi viribus ea res agenda sit. Etenim cum & cujuslibet civis defensionem recte suscipiat respublica; multo magis principis aut imperantis. Praesertim cum interdum satius sit, multorum civium vitam exponere periculo, quam principis, ut alias rationes taceam. Quam stulte itaque Franciscus I. Galliae rex Carolum V. Imperatorem provocavit, tam sapienter hic singulare illud certamen declinavit.

§. XXVIII. Fateor tamen, si forte populi ea sit conditio, ut certissimam perniciem non

non aliter, quam per certamen singulare evadere quear, tum nullam me videre rationem, cur illud reprehendi debeat. Pone, jam ad incitas fere redactum populum, ultimaque illi instare fata: pone, non superesse vires, ut justo praelio cum hoste concertare aut possit, aut audeat; pone, hostem tunc certaminis singularis conditionem offerre: tum, si ceteroquin causa resistendi justa adsit, recte & populus permittet, & miles suscipiet ejusmodi certamen: ille vero populus, qui talem conditionem offert, ab imprudentiae nota liberari vix poterit: in causa vero injusta eum versari cum supponamus, de injustitia quoque non erit dubitandum. Non licet declinare perniciem, justii praelii non datur copia; in summa itaque ista necessitate satius est, unius hominis aut paucorum in discrimen adduci vitam, quam totam perire rempublicam. Et idem quoque dicendum, quotiescunque unus aut pauci milites, non tam ex conventionione, quam belli jure, aliquid adgrediuntur, quo hosti noceant; de hisce enim, quin recte agant, si cetera, quae ad actuum bellicorum justitiam requiruntur, recte se habeant, dubitari nequit.

§. XXIX. Jam, quid de Davidis & Goliathi certamine statuendum sit, facile intelligitur. Initio quidem id positum est extra controversiam, non fuisse hoc certamen ex duellorum istorum numero, quae judicia Dei vocantur, uti nonnulli volunt, quos ideo operose refellit Don Iizchac Abarbanel.

(n)

(n) Ostendit namque, ad ejusmodi certamen, quod ad causae justitiam explorandam suscipitur, requiri primo quidem, ut causa dubia sit, super qua disceptetur, veritasque in obscuro lateat; tum, ut conventio atque pactum inter pugnatuos intercedat, testibus aliisque documentis confirmatum, ne post victoriam alteri parti ab eodem resilire liceat; praeterea ut paribus armis, aequalique prorsus pugnent conditione, nec quis altero ulla in re sit superior; denique ut iudices ac arbitri constituentur, qui dispiciant, ne quis ulla in re ab altero circumveniat. At haec omnia cum in certamine Davidis & Goliathi secus se habeant; patet, iudice Abarbanele, illud ad hanc certaminum singularium classem perperam referri. De conventionem equidem seu pacto dubitari posset, ob haec verba Goliathi: *eligite vobis virum, & descendat ad me, si possit pugnare mecum, meque percussit, erimus servi vestri, sin a me victus caesusque fuerit, eritis servi nostri, nobisque servietis.* Sed respondet ad haec Abarbanel, dum primum requisitum abesse hic asserit, docetque, non per modum conditionis qua certamen hoc ineundum, haec verba esse prolata, sed ad jactantiam potius & ostentationem:

ברו איש וירד אלי וגו' היו דברי גוזמא ומה שאמר והתפארות ולא תנאי עצמי ולזה כוון במה לבם שאמר אני חרפתי את מערכות ישראלהיום

(n) *Comment. in 1 Sam. XVII.*

:ישראלהיום וגו' *Et quod dicit, eligite vobis virum, qui descendat ad me, &c. verba erant sarcasmi & ostentationis, non autem conditio ipsa (certaminis) & id indicat ipse, quando dicit: ego hodie opprobrio affeci castra Israëlitis. Deinde vero accedit, quod nec Israëlitae consenserint in illam conditionem, ut idem Abarbanel recte iterum observat: כי אותם הוברים אשר דבר גלית לא הוסכמו בין: & in illa verba, quae locutus est Goliathus, non consenserunt Israëlitae & Philistaei. Ex quo colligas, non modo non spectare hoc certamen ad iudicia Dei, sed nec ulla ratione ad bella repraesentantia esse referendum, in quibus utriusque partis consensus adesse debet. Nimirum non alia erat ratio praesentissimo periculo populum Israeliticum eripiendi, quam ut Goliathus ille prosterneretur. Omnibus copiis adgredi Philistaeos Israëlitae non audebant: Goliathus unius viri poscebat certamen. Facile intelligebatur, Goliatho prostrato, animum rediturum Israëlitis. Hoc ergo agebat David, non ut ipse de fortuna utriusque populi ex conventionem pugnaret, sed ut, Goliatho devicto, ad fortitudinem accenderet Israelitarum animos, vel potius suo exemplo eos condoceret, fiducia in Deum non minus, quam armis ad profligandos hostes opus esse. Et ita quin recte egerit David, per ea, quae supra diximus, dubitari nequit.*

§. XXX.

§. XXX. Sed revertimur ad historiam Romanam. Tullum Hostilium excepit Ancus Martius, nepos Pompilii. Hic cum videret, populum Romanum bellorum amore ardere bellicos ritus & ceremonias, quas *fecialia jura* adpellitant, ab Aequicolis acceptas instituit. Hoc praeter alios Servius docet. (o) Non tamen desunt, qui jam a Numa Pompilio jura fecialia introducta opinantur, ut Herodotus, (p) quem tum alii, tum etiam Plutarchus (q) sequitur.

§. XXXI. Jus autem *feciale a fecialibus* dicitur, quorum Romae integrum erat collegium, in quo de belli jure, itemque de eo, quod circa foedera, pacta, conventiones populorum & regum, circa legatos, inducias, & id genus alia, fas nefasque esset, disceptabatur. Qui autem huic collegio praererat, *pater patratus* adpellitabatur. Unde patet, qui fecialis juris nomine totam illam, quae de belli jure praecipit, disciplinam designant, non inepte hac voce uti; id quod Richardus Zouchaeus facit, in libro de jure & judicio feciali. Cum vero circa belli indictionem praecipua fecialium cura occuparetur, hinc postea invaluit, ut id, quod circa belli indictionem observandum est, *jus feciale* speciali quadam ratione adpellitaretur.

§. XXXII. Praeterquam vero quod bellica indictio jure naturae quodammodo nitatur;

(o) ad lib. X. *Aeneid.* p. 1470. add. *Alex. ab Alexandro, diar. genial. T. II. lib. V. ca. III.* (p) lib. II. (q) in *Nama & Camillo.*

tur, moribusque gentium sit comprobata, Romani non tantum hunc morem frequentarunt, sed varios insuper ritus ac ceremonias, quibus bellum indicerent, excogitarunt. Nimirum, ut paucis rem complectar, postquam quatuor feciales, in terram hostilem profecti, frustra injuriae illatae reparationem postulaverant, iterumque sancte testati erant, populum istum nullam habere juris rationem, pater patratus solenni formula bellum indicebat. Tum hastam sanguineam in terram hostilem conjiciebat, principium cladis ab exercitu imminens.

(r) Aliarum gentium alii fuere ritus, quos enarrare omnes, hic nostri instituti non est.

§. XXXIII. Lactantius (s) hoc Romanorum non adeo probare videtur institutum. Per feciales enim illos bella indicare, ait, ut legitime injurias inferre viderentur. Id quod à moribus Romanorum non abhorret, quibus nihil solennius, quam virtutis & justitiae speciem quibusvis ausibus, quantumvis iniquissimis, obtendere. Per istos autem ritus quod justitia conciliata fuerit Romanorum bellis, qui sibi persuaserit, nae! eum strenue ineptum esse oportet. Sola causa efficit, bellum ut justum sit, vel injustum: solenne autem, aut minus solenne ut dici queat, id ritibus ejusmodi, gentiumque moribus tribuendum.

Zz

§. XXXIV.

(r) *conf. Alexander ab Alexandro l. c. & Tiraquelhus ad h. l. it. Barnabas Brissonius de Formulis, lib. IV. p. 341. (s) lib. IV. Institut. divinar. cap. IX.*

§. XXXIV. Missis ritibus, cum de ipsa indictione seu denunciacione, sermo instituat, eam haecenus juris naturalis esse arbitror, quando ut ultimum tentamen, amica compositione litem finiendi, bellumque adeo avertendi, spectatur. Enim vero & prudentia jubet & naturalis aequitas postulat, ut priusquam per vim nostra nobis afferamus, omnes rationes ineamus, componendi amice litem. Bellum enim, quod tantam malorum cohortem secum trahit, ut ultimum atque extremum remedium est, ita ad illud neutiquam provolandum, nisi alia ratio nostra consequendi nobis non suppetat. Admonendus ergo per indictionem hostis est, ut nobis faciat prius satis, quam extrema experiri cogatur. (t) Et Romani quidem, quin huc suam voluerint comparatam indictionem, dubio caret: cum per eam, ut diximus, justitiae speciem suis conciliare voluerint bellis. Idque ut eo magis hominum sermonibus celebraretur, varios istos adjunxerunt ritus. Sed cum haec omnia ad bellum justum nondum sufficiant, nisi causa justa subsuerit: hac autem plerumque destituti essent Romani, ut deinceps demonstrabitur; recte quidem totus ille indictionis & juris feccialis apparatus inter commenta politica refertur. Quae hodie obtinet indicendi bellum ratio, ne eo quidem comparata videtur, ut pro ultimo conatu avertendi bellum haberi debeat, adeoque, ni fallor,

(t) add. Hugo Grotius lib. III. cap. III. Richardus Zoucheus de jure fecciali part. III. sect. X.

fallor, non tam jure naturæ nititur, quam consuetudine inani, gentiumque moribus. In his autem non raro, postquam res ipsa jam dudum amissa est, quandam ejus umbram atque speciem conspicias.

§. XXXV. Regum Romanorum ultimus Tarquinius superbus fuit, qui rapere regnum maluit, quam expectare, scelereque partam potestatem non melius egit, quam acquisiverat. Namque in senatum caedibus, in omnes superbia grassatus est. Tandem cum unus ex filiis Lucretiae uxori Collatini stuprum intulisset, Lucretia quidem dedecus ferro expiavit, sed Tarquinius cum familia ejectus, imperiumque regibus abrogatum fuit. Si Floro credimus, & superbi illius importuna dominatio plurimum rei Romanae profuit. *Sic enim effectum, inquit, ut agitatus injuriis populus cupiditate libertatis incenderetur.* (u)

§. XXXVI. Quo jure ejectus Tarquinius, regnoque depulsus, hic quaerere liceat. Tyranno liberasse patriam, magnificum olim & praeclarum facinus. Hoc gentium annales comprobant, ex quibus quae huc pertinent, summatim complexus est Jo. Mariana: (x) *Praeterea, inquit, ab omni memoria consideramus, in magna laude fuisse, quicumque tyrannos perimeri adgressi sunt. Quid enim Tbrassybuli nomen gloria ad caelum eve-*

Z z 2

xit,

(u) Florus. lib. I. cap. VII. Livius lib. I. Fenestella de Magistratibus Romanis, cap. VIII, reliqui. (x) de rege & regis institutione lib. I. cap. VI. p. 57.

xit, nisi gravi triginta tyrannorum dominatu patriam liberasset? Quid Harmodium & Aristogitonem dicam? quid utrumque Brutum? quorum laus gratissima memoria posteritatis inclusa & publica auctoritate testata est. Multi in Domitium Neronem conspirarunt conatu infelici, sine reprehensione tamen, ac potius cum laude omnium seculorum. Sic Caius Chereae conjuratione periit, monstrum horrendum & grave: Domitianus Stephani: Caracalla Martialis ferro occubuit: Praetoriani Heliogabalum peremerunt, prodigium & dedecus imperii, ipsiusmet sanguine expiatum piaculum. Quorum audaciam quis unquam vituperavit, ac non potius summis laudibus dignum duxit?

§. XXXVII. Sed caute hic incedendum atque valde circumspēcte. Etenim cum recte idem Mariana pronunciet, *facti quaestionem in controversia esse, quis merito tyrannus habeatur, juris in aperto (esse,) fas fore, tyrannum perimere*; constare accurate de omnibus prius debebat, in numerum tyrannorum eos referendos esse, quam laudentur, qui eos interfecerunt, aut ejecerunt. Ista vero non tam facilis est disquisitio, uti quidem plerisque videri poterat. Vix enim ulla occurrit de ejusmodi principe narratio, cui affectus non se ingesserit. Tyranni nomen statim in ore habent, quibus princeps displicet, aut qui praesentem rerum aegre intuentur statum. Tyrannos contra, quantumvis immanes, facile excusant, qui sua interesse putant, ut pro justis reputentur
- prin-

principibus. Nihil itaque aliud superest, quam ut characteres tyranni rite constituantur, & is demum tyrannus judicetur, in quem isti palam & nemine dissentiente quadraverint.

§. XXXVIII. Prolixus equidem in characteribus tyrannorum exponendis est idem Mariana: sed dicta ab eo discutere accuratius, non est nostri instituti. Ea tantum afferemus, quae de Tarquinio superbo docet *Tarquinius*, inquit, *superbus*. *Romae primus regum, ut traditur, morem de omnibus consulendi senatum sustulit: domesticis consiliis reipublicam administravit, bellum, pacem, foedera, societatesque per se ipse cum quibus voluit, injussu populi ac senatus, fecit, diremitaque. Latinorum sibi gentem maximo conciliavit, ut peregrinis quoque opibus tutor inter cives esset. Sic Livius ait libro primo. Quin et primores patrum interfecisse affirmat, in eorum locum nullos legisse, quo contemptior paucitate is ordo esset: cognitiones rerum capitalium sine consiliis per se saltem exercuisse, quae sunt omnia tyranni praecipuae notae.*

§. XXXIX. Fateor, arguunt haec principem iniquum, & regiminis formam, quae in republica constituta est, evertentem. An tyrannum arguant, definiendum tum fuerit, cum, quid tyranni nomine designetur, constiterit. Multi forte hodie reperientur principes, qui eadem designare, religioni sibi non ducent. Nec tamen hos statim in tyrannorum classem referent recentiores politici. Qui tyrannum vocant, qui hostili erga patriam est animo, rem pau-

cis, sed obscurius efferunt. Nisi qui sibi potius, suisque rebus consultum cupit, quam reipublicae, hostili in hanc esse animo censetur, quod iterum durum nimis multis videbitur. Hostilem ceteroquin erga rempublicam evincere animum, perquam difficile erit: rarissimusque tum inventu erit tyrannus. Mihi ita videtur, exemplis rectius, quam definitione, quis tyrannus sit, declarari. Enimvero si quis revera talia perpetret, quae Tarquinium perpetrasse historici perhibent, is si non tyrannus dicens, jure tamen suo in rempublicam excidit, ut eum regno depellere, & arma contra vim intentantem expedire liceat. His si quis crudelitatem in omnes, ceteraque vitia addat, eo minus dubitandum, quin recte hoc nomine insigniatur.

§. XL. Ejusmodi autem princeps, quocunque eum nomine designes, qui ea perpetrat, quae perpetrasse Tarquinium perhibent, modo revera perpetrat, quod recte sua exuatur dignitate, probari haud difficili negotio potest. Nititur enim principum auctoritas sanctitasque certo pacto, quo cives se ad obsequium obstringunt, princeps autem ad conservandam rempublicam, ejusque statum tuendum. Hoc licet inaequale pactum sit, indoles tamen atque natura pacti non aliter permittit, quam ut, si palam a principe abrumpatur, nec civibus nefas sit ab eodem discedere. Et tum quidem, si ad vim princeps se convertat, quod vim ei opponant cives, vitio illis nulla ratione verti potest.

§. XLI.

§. XLII. Brevis in scriptis monarchomachicorum, ut vocantur, est exemplum ejeti Tarquinii. Ast incaute haud raro, turpiterque eodem abutuntur. Prius constare debebat, recte ejectum Tarquinium, Hoc equidem concedo, si vera sunt, quae vulgo de eo narrantur. Ast si quis narrationes istas, ab ejusmodi hominibus profectas, qui per reipublicae, in qua vivebant, rationes non poterant non iniquo in Tarquinium esse animo, sollicitaverit, defendendi forte Tarquinii rationem invenerit, Istud cum primis cogitandum, stuprum a regis filio Lucretiae illatum, nondum justam mutandi reipublicae statum praebuisse causam. Injuriae privatis illatae divinam promerentur poenam, vinculum, quod inter imperantes & cives intercedit, non solvunt. Deinde despiciendum, an per omnia Tarquinio similis sit, quem iisdem subjicere animus est satis. Ipse Mariana, cum varia de tyrannis docuisset, quae, sano sensu accepta, non sunt rejicienda, in eo haud dubio aberravit turpiter, quod Henricum III. etiam Galliae regem in hunc censum retulit. Quo nomine, uti constat, ut & ob alia perniciofa, quae in hoc libro continentur, dogmata, promeruit, ut haud ultimum inter monarchomachos locum occuparet.

§. XLIII. Ast de Bruto quid sensendum? Potuit recte ejici Tarquinius, ut idem tamen non recte fieret à Bruto? Quod vero regnum auferre cognatis Tarquinii voluit,

an etiam studio libertatis? Certe osculum terrae dedit, quo praeriperet regnum sibi: & praerepti retinendi viam praevit. Quem hic à Tarquinio rege magistratum tenebat, in Tarquinium exercuit perfidus. Perfidus & in collegam, bonum atque innocentem virum, levicula, aut nulla potius occasione, quod Augustinus adnotavit. Ita contra Brutum differit Albericus Gentilis. (y) Nec omnia tamen ejusdem sunt ponderis. Officii, quod quis a principe accepit, ratio non impedit, quo minus contra principem reipublicae causam agat, si quidem princeps suo jure excidat. Immo hoc ipso non amplius princeps est: unde, si quae erga ipsum in officio obligatio fuit, haec jam sua sponte exspiravit. Ut taceam, magistratus constitnere principem ea auctoritate, quam à republica accepit: magisque adeo magistratus toti reipublicae obstringi, quam principi, si hujus commoda illius saluti adversentur. In collegam quae designavit Brutus, ea ita defendit. Cicero: (z) *Cum Collatino Tarquinio collegae Brutus imperium abrogabat, poterat videri facere id injuste: fuerat enim in regibus expellendis socius Bruti, consiliorum etiam adjutor. Cum autem consilium hoc principes cepissent, congnationem superbi, nomenque Tarquiniorum, & memoriam regni esse tollendam: quod erat utile patriae consulere, id erat ita honestum, ut etiam ipsi Collatino placere debebat.* Itaque

(y) lib. I. cap. IV. p. 26. (z) de officiis lib. III. p. m. 451.

que utilitas valuit propter honestatem, sine qua nec utilitas quidem esse potuisset. Hoc sibi vult Cicero, facinus illud ob utilitatem, quam inde percepit patria, honestum fuisse. Etenim cum privatorum commoda patriae & reipublicae cedere debeant, haud dubio non peccat, qui incommodis quibusdam eos subjicit, ut patriae consulat. Non qualiscunque autem utilitas, sed magna, immo ipsa salus reipublicae, hic intelligitur, ut per se patet. Non recte itaque Ciceronis mentem aut percepit, aut retulit Albericus Gentilis, (a) dum eum scribere ait, *factum Bruti non admodum cum honestate conjunctum*, eo colore defendi posse, *quod patriae extiterit utilissimum*. Nimirum quia patriae utilissimum, ideo & omnino honestum dixit Cicero. Quod vero primo loco contra Brutum affert Albericus Gentilis, id fateor, majoris momenti est, nec tamen facile definiendum, cum arcaniora consilia, & intimos mentium recessus, in illis, qui talia perpetrant, nobis introspicere datum non sit: externa autem ambiguae sunt interpretationis.

§. XLIII. Cum, expulsis regibus, reipublicae Romanae administratio ad consules esset translata, dictatorem quandoque, si reipublicae id exigeret necessitas, constituere placuit, quem penes belli tempore summa rerum esset, ut ex arbitrio atque nutu suo cuncta gerere posset. Sed ne in tyrannidem, aut regium iterum imperium

Z z 5

haec

(a) loc. cit.

haec potestas abiret, eam itidem temporariam esse voluerunt Romani. Namque bello confecto, aut negotio peracto, cujus gratia dictator constitutus erat, ad pristinam vitae eum redire oportebat conditionem. Cincinnatus dictator creatus belli gerendi causa, cum intra dies quindecim hostium copias fregisset, ac bellum confecisset, dictatura statim abdicavit. Servilius Priscus intra diem octavum, Mamercus eodem ipso die, quo dictator dictus est.

§. XLIV. Sapienter hoc ita fuisse constitutum, nemo dubitaverit, pluribusque comprobatur Nicolaus Machiavelus, (b) Bella vix unquam feliciter geruntur, penes plures si summa rerum sit potestas. At hęc ne noxia Romanae libertati esset, aptissimum erat, ad tempus eam uni concedere. Sed hic illa exoritur quaestio, super qua jam pridem inter eruditos concertatum, an summo imperio, seu majestate, ut vocant, praediti fuerint Romani dictatores? Abnuat hoc, vir acerrimi ingenii, Joannes Bodinus, (c) quem praeter alios hic sequitur Samuel Pufendorfius. (d) Affirmat contra, ut alios nunc taceam, Henninges, Arnisaeus, (e) qui magno conatu hoc agit, ut majestatem dictatoribus afferat, eumque sequitur cum Lampadio Hermannus Conringius. (f) Et Conringius quidem ad veterum consensum

pro-
(b) *discursib. in Liv. lib. I. cap. XXXIV.* (c) *de repub. lib. I. cap. VIII.* (d) *de J. N. & G. lib. VII. cap. V. §. XV.* (e) *Relect. politic. lib. II. cap. II. sect. XV.* (f) *annal. ad Lampadii part. II. §. VIII.*

provocat. Non est, inquit, quod quem turbet Bodini & aliquot sectatorum existimatio, cum longe & numero plures, & doctrina praestantiores, non nostri duntaxat aevi, sed veteris, in facili sit auctores adducere. Ita enim utique sensisse Livium, Ciceronem, Polybium, Dionysium Halicarnassensem, Plutarchum, Pomponium, Eutropium, Lucium Ampelium, aliosque certum est, nec solet negari ab iis, qui dissentiunt.

§. XLV. Constat vero, ipsique observatum est Conringio, non semper dicturae eandem fuisse auctoritatem, & interdum eam nonnihil fuisse restrictam, sive vim intimam potestatis attendas, sive res ipsi commissas. Interdum enim ad certos tantum actus dictatores fuere constituti, ut clavi figendi causa, aut comitiorum, aut feriarum, sive ludorum, aut senatus legendi, aut quaestionum exercendarum. Horum itaque munus multum diversum fuit ab eorum dignitate, qui rei gerendae causa creati dicebantur. Prioris quidem generis dictatores non gavisos fuisse summo imperio, positum extra litem est. Ast de illis, qui rei gerendae gratia, aut, ut Festus (g) loquitur, optima lege fuere constituti, haud immerito dubitatur.

§. XLVI. Ast horum quoque, nisi me omnia fallunt, iis limitibus circumscriptam fuisse potestatem, ut pro summo imperio haberi nequeat, multa historiae Romanae monumenta produnt. Dictatoribus non fuisse

(g) voc. optima lex.

fuisse fas, vel creare, uel deicere tribunos plebis, Plutarchus docet. (b) Cumque aliquando bini fuerint aequali dictatoria potestate, Q. Fabius Maximus, & Minutius, divisim inter se negotiis, huic eos praefuisse muneri facile conjicias, sicut & legiones omnemque reliquum exercitum hi inter se divisere. Ex quo colligas, non ad quaevis olim dictaturae vim pertinuisse. Sed vero & in iis, ad quae pertinuit, certis limitibus circumscriptam fuisse hanc potestatem, vel illud argumento erit, quod a dictatore ad populum provocare fas fuerit, ut diserte testatur Festus. (c) Sic contra Papirium dictatorem, ut auctor est Livius, ad populum provocavit M. Fabius: & contra M. Furium Camillum dictatorem plebiscitum conditum: *ut si M. Furius pro dictatore quid egisset, quingentorum millium aeris ei multa esset*, (k) ut reliqua exempla, ex eodem Livio haurienda, nunc praetermittam.

§. XLVII. His rationibus Joannes Bodinus addit, quod dictatoris non perpetua fuerit potestas. Sed negat Conringius, *perpetuitatem esse summam cujuslibet potestatis necessarium requisitum*, qui & auctoritate Hugonis Grotii, (l) idem asserentis, se tuetur. Ego tamen aliter sentio. Etenim hoc ipso, dum ista potestas fuit temporaria, non potuit esse ἀνεπίδητος, id quod tamen ad summum imperium seu majestatem requiritur. Cur enim non fuit perpetua? Ideo, quia

(b) quaeft. Rom. LI. (i) l. c. (k) lib. VI. c. XXVIII. (l) de J. B. & P. lib. I. c. III. §. XI.

quia ad certum tempus tantum fuit constituta a republica: ergo fuit dependens ea potestas, ergo non summa. Praeterea ex eo, quod ad certum tempus collata fuit, sequitur etiam, certos tantum eam respexisse actus. Confecto bello, depulso periculo, cessabat ista potestas. Ergo se non ad omnia, quae sunt in republica, extendebat, ergo non fuit summa potestas. *Duratio* equidem, ut Hugo Grotius ait, *naturam rei non immutat*: sed addendum, nisi natura rei cum ipsa duratione tam arte conjuncta sit, ut hac mutata, illa quoque non possit non immutari.

§. XLVIII. Validius adhuc, ut ipse fateatur Conringius, dictaturae summam potestatem oppugnat provocatio ad populum. Regerit vero, illam sero coepisse, & cum *immutato jure*, neutiquam vero *optima lege*, idque ex Festo constare, pariter ac Livio, aliisque. Atque istud quidem rerum Romanarum non imperitus haud abnuet. Nihil tamen obstat, quo minus & illorum dictatorum, a quibus provocare non licuit, non alia quam magistratuum fuerit potestas. Etenim quantacunque ista auctoritas fuerit, a populo tamen tantum ideo concessa fuit, quod reipublicae necessitas ad certum tempus eam requireret, ponendaque iterum fuit ad populi arbitrium. Potuerunt itaque dictatores quidam a provocatione ad populum esse exempti, ut tamen non statim summo gauderent imperio. *Neque absurdum est*, inquit Pufendorfius,

(m)

(m) *dari magistratum, a quo, saltem in certo negotiorum genere, provocatio non concedatur.* Esto itaque, nullum in historia Romana reperiri exemplum, rati habitae provocationis contra dictatorem, quod operose eundem per singula evincere annititur Conringius, nihil hoc nobis obstat. Namque & gaudere hoc jure, & esse tamen simul tantum magistratus, extraordinaria tamen potestate gaudentes, potuerunt. Certe, qui causam, rationem, finem constitutae dictaturae secum reputaverit, qui reipublicae Romanae statum, eo tempore, secum expendere, & quam invisam Romanis fuerit regia potestas, regium ac monarchicum imperium vix sibi persuadere, voluisse eos constituisse potestatem, quae supra populum esset, & cui ad regiam praeter durationem nihil deesset. A nostra itaque nihil est, quod nos dimoveat sententia.

§. XLIX. Expulsos Tarquinius ingentibus copiis reducere annitebatur Porfenna, rex Etruscorum. Quocum bellum gerentibus Romanis, Mutius Scaevola regem per insidias in castris ipsis adgreditur, sed cum pro rege scribam obruncasset, capereturque, ardentibus focis injicit manum, terroremque geminat dolo. *Ut scias*, inquit, *quem virum effugeris, idem trecenti juravimus.* Cum interim hic interritus, ille trepidaret, tanquam manus regis arderet.

(n)

§. L.

(m) l. c. (n) Florus lib. X. cap. X. Livius lib. II. cap. 8. reliqui.

§. L. Magnum animum, dolorisque & mortis contemptorem, quis non miretur? Nec tamen haec obstant, quo minus ipsum vituperandum sit facinus. Laudat Cicero, (o) laudat Valerius Maximus, (p) laudant alii, praesertim ii, qui Romana nunquam non laudanda putant. Ipse Porfenna, si quosdam audias, nihil nisi virtutem in eo agnovit. Sed faceffant testimonia, cedant auctoritates. Laudare facinus, quod à Romanis laudatum sit, ineptum. Illis saltem ita videbitur, qui sub tanta virtutis specie nequitiae & iniquitatis documenta uberrima deprehendunt.

§. LI. Multa hic concurrunt. Infidiae, fraudes, mendacia, animusque ingratus. Sed ista quidem nunc transeant. Daboque hoc Alberico Gentili, Scaevolam defendenti, & infidias struere, & fraudes adhibere, & mendaciis uti, non esse nefas, si cum hoste res sit, quem quovis laedere modo, abrupto societatis vinculo, liceat. Animi ingrati labem abstergat amor erga patriam. Debebat aliquid Etruscis Scaevola, aut Porfennae, plus debebat patriae. Hoc ergo superest, rectene in se percussoris susceperit munus. Hoc caput causae est. Regum sanctitas, gentium mores, obstare videntur, ne laudemus, qui in reges principesque ejusmodi quid audent.

§. LII. Sunt vero percussores non unius ejusdemque generis. Nonnulli caedi perfidiam addunt; si civis principi, si servus

do,

(o) pro Sextio. (p) lib. III. cap. III.

domino insidias struat, vitamque eripere audeat. Hos aut laudare aut excusare, id quidem esset, laudare aut defendere manifestissima scelera. Nec immunes criminis sunt, qui hos ad facinus perpetrandum sollicitant, impellunt, hortantur. Fidem datam non servare, semper nefas. Ad id vero, quod omnium iudicio nefas est, qui alium impelleret, num innocens esset? Sententiam philosophi ferant, quorum jam pridem hoc extitit effatum, criminis non minus reum esse qui perpetravit, quam qui, ut perpetraret, auctor fuit, aut suasor, aut hortator. Hostis est, inquit, quem ferit. Tuus quidem, non percussoris. Tibi ergo hostem laedere fas fuerit, non civi regem, non servo dominum. Hic ergo, si peccat, criminis profecto non erit purus, qui, ut peccaret, induxit.

§. LIII. De illis, qui peregrini sunt, nec ullo vinculo principi obstricti, aliter pronuntiandum. Sed addendum, si is, cujus sequuntur partes, bellum justum gerat. In injusto nihil recte, nihil iuste peragitur. Hoc ergo de Scaevola cogitandum. Hostem adortus est. Hoc sufficit. Sive hoc solus, sive cum aliis in praelio faceret, quid intererat; Eo ergo res redit, an recte Porfenna arma intulerit Romanis? Recte, si hos ejecisse Tarquinius statuamus, minus recte Porfennam eos reducere voluisse, concludamus par est. Nec mores gentium nos morentur. Hos laudarem, si bonorum tantum principum vitae, & incolumitari, praesidio

Tidio essent. Jam vero, quicquid in moribus gentium humanitatis & venerationis erga principes speciem prae se fert, eo comparatum est, ut improbis, & per hominum caedem, per regnorum stragem; per gentium ruinam; ad imperium grassantibus; tuto & impune quidvis committere liceat.

§. LIV. In eodem bello, quod cum Porsenna Romani gesserunt, Claeliae virginis quoque eluxit virtus. Virtutem saltem vulgus vocabit, immo Florus *virtutis monstrum*. Haec quippe, cum aliis regi obses data, impetrat, ut in flumine lavare liceat. Custodibus ergo remotis Tiberim transnatat, fugaque sibi consulit. Immemor utique fuisse videtur, pro obside se Porsennae datam, aut non satis, quae obsides partes sint, intellexisse. Valerius itaque Publicola populusque Romanus hoc minime approbarunt facinus, sed ad Porsennam eam remiserunt, ut auctor est Plutarchus. Porsenna ipse virilem Claeliae laudavit quidem animum, foedus tamen pro rupto se habiturum professus est, nisi obses reddatur.

(9)

§. LV. Nec tamen, an peccet semper, qui fugam arripit obses, inter se conveniunt. Videndum ajunt, num fidem obses ipse dederit aut sua sponte; aut forte ut laxius haberetur: an contra, nullo intercedente ejusmodi pacto, à civitate fuerit traditus. Si fidem ipse obses dederit, cum fu-

A a a gere

(9) Florus lib. I. cap. X: Licinius lib. II. cap. X: Plutarchus in Valerio Publicola, &c.

gere non posse, manifestum est. Datam migrare fidem, nefas est. Nullo autem ipse se obstrinxerit pacto, nihil obstare audent, quo minus affugiat: cum non is animus fuisse videatur civitatis, alligandi civem, ne fuga sibi consuleret. Ita quidem isti rationes subducunt.

§. LVI. Falluntur tamen perperamque sentiunt. Civitas enim, cum obsidem tradit, omnino eum obligat, ne affugiat. Hoc ni faciat, frustra obsidem tradere, & agere quid, quod effectu careat, videtur. Hoc sibi persuadere, ineptum. Praeterea, si obsidem traderet, ut integrum tamen illi esset, fugere, tum hoc faceret, aut quod non vellet eum permanere, aut quod eum ad hoc obstringere non posset. Illud non admittas, cum obses ut fidei pignus certissimum tradatur. Alterum prorsus falsum est. Si enim civitati ex imperio, quod vocant, eminenti, licet vitam civium periculo exponere, quidni libertatem? quidni liceret eum obsidem dare? Immo si hodie mos ille maneret, ea lege obsides tradendi, ut, ni promissis suis staret civitas, fas esset illos interficere, & id per naturae leges facere posset civitas.

§. LVII. Quae cum ita sint, non posse excusari Claeliam virginem, palam est. Sive enim consenserat in id, ut obses traderetur, sive non consenserat. Illud si fuit, eo minus excusari potest. Sin hoc dicas, jure tamen obstricta fuit civitati, & ideo manere debuit, quod, quae eam tradidit, id voluerit respublica. Incaute ergo nimis, & parum circum-

cum specte agunt, qui, quaecunque eis se offerunt in historia Romana, promiscue laudant.

§. LVIII. Rapidissimum procurrentis imperii cursum, parumper Gallorum Senonum incurfio morata est. Quod tempus populo Romano utrum clade funestius, an virtutum experimentis speciosius fuerit, dubitat Florus. Enituit in eo praecipue virtus M. Manlii, quippe quo duce juvenfus Romana capitolini martis arcem infedit, tantaque fortitudine & constantia Gallorum insultus repulit, ut, accepta certa auri summa, recedere cogentur. Sed paulo post eundem Manlium, affectati regni reum, tribuni de Saxo Tarpejo dejecerunt. Qua quidem de re Livius, (r) Diodorus Siculus, (s) Aurelius Victor (t), aliique (u) pluribus exponunt.

§. LIX. Id evincendum primo loco erap, criminis, cujus postulatus, reum quoque fuisse Manlium. Ea de re non immerito dubito, cum dubitare videam ipsum Livium. (x) *Cum dies venit, inquit, quae praeter coetus multitudinis seditiosasque voces, & largitionem, & fallax iudicium, pertinentia proprio ad regni crimen, ab accusatoribus objecta sint reo, apud neminem auctorem invenio. Ingenua confessio. Sed nollem, quae subjicit, addidisset Livius: nec dubito, baud parva fuisse, cum damnandi mora plebi non in causa, sed in loco fuerit.* Perinde enim hoc est, ac si dixisset, quia magno impetu ad eum

A a a 2

da-

(r) lib. V. cap. XXXVI. (s) lib. XIV. (t) de virtutibus cap. XXIV. (u) Florus lib. I. cap. XIII. Valerius Maximus lib. VI. cap. III. (x) h. c.

damnandum concitata plebs fuit, ideo recte damnatum fuisse. Nec una ratione in hoc Manlii iudicio peccatum, uti jam ostensum est ab aliis.

§. LX. Nobis vero id saltem revocare sub examen constitutum est, an, si reus criminis sit, hoc non, ob maxima ejus in republicam merita, illi fuerit remittendum? Ipsum populum Romanum, cum suae mox severitatis poeniteret, in hanc fere credo descendisse sententiam. Aliam mutatae voluntatis causam refert Livius, superstitionem, cui tamen haec tubesse quodammodo potuit, nisi prorsus innocentem deinceps iudicaverit, quod ille tamen non innuit. *Populum brevi postquam periculum ab eo nullum erat, per se ipsas recordantem virtutes, desiderium ejus tenuit: pestilentia etiam brevi consecuta, nullis occurrentibus tantae cladis causis, ex Manliano supplicio magnae partem videri orta, violatam capitolium esse sanguine servatoris: nec Diis cordi fuisse, poenam ejus oblatam prope oculis suis, a quo sua templa erepta e manibus hostium essent.*

§. LXI. Hugo Grotius, (y) postquam contra Stoicos evicit, omnino poenam aliquando remitti aut mitigari posse, causas, propter quas aliquis a poena legis liberari soleat, vel internas, vel externas esse, asserit. Internam quidem vocat, eum, si non est injusta, dura tamen est poena, ad factum comparata. Ut cum, qui contra mandatum principis feram ceperunt, capitali afficiuntur supplicio. Externam autem, quan-

(y) lib. II. de J. B. & P. cap. XX. §. 26.

do reus ex merito, five alia re commendatur. Jus itaque aliquando gratiae dandum, & ob insigne meritum, aut remittendam aut mitigandam poenam, statuit. Eadem in sententia, ut reliquos nunc taceam, versatur Cicero (z) *Oportet eum, qui sibi in noscatur postulat, commemorare si qua sua poterit beneficia: Et ostendere, ea majora esse, quam haec, quae deliquerit, ut plus ab eo boni, quam mali profectum esse videatur. Deinde majorum suorum beneficia, si qua extabunt, proferre &c.* Exemplis praeterea constat, etiam apud Romanos quandoque jus gratiae datum, virtutisque & meritorum majorem habitam fuisse rationem, quam delicti.

§. LXII. Reclamant prudentiae civilis magistri (a) Aequum esse, ut magnorum virorum praemiis compensentur praeclara facinora. Ut poenae remissione aut mitigatione compensentur, tam iniquum esse, quam id noxium reipublicae. Non posse sancte satis custodiri leges. Vel unicum impune migratae legis exemplum satis esse, ut evilescat, vimque omnem amittat at auctoritatem. Rempublicam autem tamdiu salvam esse, quamdiu legibus sua constet auctoritas. Idque eo magis, quando crimen ad ea pertinet, quibus jura reipublicae continentur, de quibus violandis vel cogitare nefas. Recte ergo puniunt Mar-
 lium: nec enim tanti fuisse, non compensare merita, quanti fuerit, non punire vel

A a a 3

co-

(z) *de invent.* lib. III. (a) *Scipio Aniratus dissert. politic.* lib. II. *discurs.* VII. *Machiavellus discurs.* in *Liv.* lib. I. *cap.* XXIV.

cogitatum facinus, quod perniciem afferre reipublicae potuisset.

§. LXIII. Expediri itaque res ea ratione potest, ut à divinis humanas discernamus leges. In illis, quae a Deo ipso constitutae sunt poenae, modo constitutae sunt, ab hominibus tolli aut mitigari nequeunt: In humanis ad causam rationemque legis, cum primis ad salutem incolumitatemque reipublicae respiciendum est. Si ratio, quae sanctissime observari legem jubet, cesset, nihil obstat, quo minus remitti poena queat, idque tum eo magis, si praeclara ejus, qui deliquit, merita accedant. Hinc & Hugo Grotius, (b) cum dixisset, ob meritum remitti poenam posse, recte addit: *quod causae genus tum maxime sufficiet, si ratio legis, saltem particulariter cesset, in facto, de quo agitur.* Idem vero de commodo & salute reipublicae censendum. Ob hanc enim tantum cum & leges & poenae constitutae sint, oppido inhumanum esset, punire bene meritum, licet hoc reipublicae non magnopere proficit, aut ad ejus etiam conservationem non sit necessarium. Et haec quidem omnia sedulo consideranda sunt, si de Manlio ferre sententiam velimus. Ego quidem, si nocens fuit, recte punitum non dubito, cum nec merita ejus tum delicti gravitatem aequassent, & reipublicae ratio omnino ejusmodi poenam exegisset.

§. LXIV. Devicta & subjugata Italia, ad exteris gentes transferre arma placuit. Obstant

(b) l. 6.

stabant cum primis Carthaginienses. Atrocissima hinc inter hos & Romanos exarsere bella. Quid mirum? Eodem namque tempore pares utrique & votis, & viribus, imperium orbis agitabant. Et in primo quidem bello Punico immortale adeptus est nomen M. Attilius Regulus. Hoc duce prospera initio omnia ac fausta Romanis. Sed a Xanthippo tandem Lacedaemoniorum duce, quem Carthaginienses accersiverant, victi praelio Romani, duxque ipse captus. Sed hic quidem par tantae calamitati fuit. Romam namque missus, diversa, quam hostes mandaverunt, censuit, ne pax fieret, ne commutatio captivorum reciperetur. Rediit deinde, ut hosti quoque datam servaret fidem, Carthaginem, ne quicquam aut carceris Punici molestiam, aut crucis supplicium metuens. Sunt, qui resectis palpebris, & in machina illigatum, vigilando enecatam dicunt. (c)

§. LXV. Hunc M. Attilium Regulam itaque maximis in coelum evehunt laudibus Romani scriptores. Nec immerito, si quod ex laudis & gloriae cupiditate profectum, simulque ad certissimum opprobrium declinandum comparatum fuit, laudem meretur. Licet enim nonnullis parum consulto, pacem Romanis, & captivorum restitutionem dissuadendo, & se ipsum vita, &

A a a 4

rem-

(c) Florus lib. II. cap. II. Valerius Maximus lib. I. cap. I. & lib. IX. cap. II. A. Gellius N. A. lib. VI. cap. II. & IV. Cicero. officior. lib. I. cap. XIII. Augustinus de C. D. lib. I. cap. XV.

republicam bono cive & duce privasse videatur: nihilsecius tamen, postquam Romanis constitutum erat, utrumque denegare Carthaginensibus, recte quidem fecit, dum ad vincula rediit. Idque non ideo, quod pulchrum sit, *memorabilem & in opere virtutis mori*, quae quorundam est sententia, sed quia fidem dederat, quam hosti etiam servandam ratio jubet. Clarissime hoc demonstrat Hugo Grotius, qui & hoc ipso Reguli exemplo utitur, & eum non gloriose saltem, sed illud, quod facere debebat, fecisse, recte pronunciat, (d) Accedit, quod fidem datam jurejurando confirmavit, quod sancte esse servandum, & ratio dicitur, & communia saniorum gentium suffragia testantur. Non deerant equidem, qui *postliminii* praetextum ostenderent, perjurii nexum & religionem hoc ipso demere cupientes: (e) sed Regulus *solidioris sapientiae placita tenuit*, ut Jo. Henricus Boeclerus loquitur, (f) (an satis accurate, videant alii) *& ad supplicia reverti, quam dissolvere religionem maluit*.

§. LXVI. Praeterea ad commendandum Reguli facinus pertinet, quod captivorum redemptio non salutaris patriae sit, & plurima secum incommoda vehat. Ea summum, Reguli exemplum exhibens, completur Horatius: (g)

Hoc

(d) lib. III. cap. XXIII. §. VI. (e) vid. Eutropius lib. II. & meta-brasis Pacovii. (f) in milite captivo pag. 15. (g) Horatius carm. lib. III. ode V.

*Hoc caverat mens provida Reguli,
Dissentientis conditionibus
Foedis, & exemplo trahenti
Perniciem veniens in aevum,
Si non periret immiserabilis
Captiva pubas &c.*

Et paucis interjectis:

*Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit? flagitio additis
Damnum. Neque amissos colores
Lana refert, medicata fuca.
Nec vera virtus, cum semel excidit,
Curat reponi, deterioribus.*

*Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus,
Et Marte Poenos prateret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.*

Sed quantacunque ea commoda sint, majus tamen est incommo- dum, quod haud raro optimis fortissimisque civibus respublica pri- vetur, si redemptio captivorum locum non inveniat. Accedit, quod & iniquum & inhumanum sit, milites, haud raro praeter omnem culpam suam eo deductos, hostium arbitrio permittere. Quam ob rem in Re- guli facinore haec sedulo sunt discernenda, quod fidem datam servaverit, & quod li- berationem ex captivitate respuerit. Prius haud dubio laudandum. Posterius tum de- mum, si plane e re civitatis Romanae fuerit, ejusque in eo constiterit salus, ut traderent potius Regulum Carthaginensium furori,

quam aut pacem cum eis facerent, aut captivos permutarent.

§. LXVII. Licuitne ergo Carthaginiensibus tanta saevitia uti erga Regulum? Ego quidem, minimè licuisse, arbitror. Aut enim ob delictum eum puniverunt, aut ex captivitatis jure. Commisisse Regulum, quod poena aut animadversione dignum, ego non invenio. Fortitudo & fides in patriam, suamque rempublicam, in hoste quoque laudanda, non punienda erat. Nec quod captivus esset, puniri poterat. Licet utique belli jure, hostem, sive miles is gregarius, sive belli dux sit, quamdiu nobis nocere potest, interficere. Hoc & finis & ratio belli requirit. Postquam captus est, & jam abductus, cum omnes nocendi vires eijam tum ademptae sint, egoque non intelligam, quo pacto ex militis aut ducis caede tunc ad bellum finiendum aliquod momentum accedere queat, summum nefas esse arbitror, aut vitam illis eripere, aut alia quaeunque ratione in illos saevire. Mores itaque cultiorum gentium, captivos custodientium, donec aut redimantur, aut cum aliis permutentur, plane ratione convenientes arbitror. Sed permutationem dissuaserat Regulus? Ergo poterat & debebat retineri in captivitate: puniri ideo non poterat. Nec enim ad summam belli quidquam hoc ipso proficiebant Carthaginienses. Accedebat modus supplicii, cum barbara crudelitate conjunctus, & adeo ab humanitate, quam ratio suadet & jubet, alienus.

§. LXVIII.

§. LXVIII. In secundo bello punico Romanos ad incitas fere redegit Annibal, Carthaginensium dux fortissimus. Hunc adhuc puerum pater Hamilcar ad aram jurare jussit, quod nunquam cum Romanis in amicitia esse vellet. Rem pluribus exponunt Polybius, (b) Livius, (i) Appianus, (k) Valerius Maximus, (l) alii. (m) Et Annibal quidem religiosissime illud observavit, dum inimicum erga Romanos animum non nisi cum vita posuit. Id quod tum res ab eo gestae docent, tum confessio ad Antiochum regem evincit, comprobaturque. Recte autem pater ad illud eum induxerit jurandum, & an eodem obstrictus fuerit, jure dubites.

§. LXIX. Nullum vinculum ad adstringendam fidem arctius jurejurando ipsi ethnici censuerunt, ut locuples testis est Tullius. (n) Nec id quidem immerito. Simul tamen constat, posse homines, imprudenter & incaute jurejurando se obstringendo, in eam se conjicere conditionem, incertum ut dubiumque sit, turpiusne sit, jurisjurandi insuper habere religionem, quam perficere ad quae nos obstrinximus. Hic ergo, quid factu opus, quae ineunda sit via, id quidem est, de quo disquisitio subinde instituitur.

§. LXX. Nos tantisper ponimus, quod ab aliis evictum est, & demonstratum, jurandum per se non producere novam obligationem.

(b) lib. III. cap. XIII. (i) lib. XXI. cap. I. (k) in Annibalicis. (l) lib. IX. cap. III. (m) Silius Italicus. l. 77. Florus lib. II. cap. VI. (n) lib. I. de offic. p. m. 59.

gationem, sed ei, quae jam antea aderat, adaccessorium velut vinculum supervenire, eamque confirmare. Dum enim juramus, supponimus aliquid, quo non praestito, divinam in nos provocamus poenam. Atque ineptum hoc esset, nisi illicitum foret, non praestare id quod supponitur, adeoque nisi jam antea obligaremur. Quod non satis secum perpendit Hugo Grotius (o) qui omnino duplicem obligationem ex jurejurando enasci arbitratur. Nam & Deo & homini jus quoddam inde acquiri, contendit. Perperam quidem, Non Deo, quia, qui jurat, nihil Deo, sed hominibus promittit: licet Deum ut testem & vindicem invocet. Nec enim obligatio, quam Deus ut supremus imperans omnibus, ad obsequendum sibi imponit, confundenda cum ea, qua alteri ad aliquid praestandum ex promissi lege tenemur. Non homini, quia promissum jam adesse debet, cujus tantum per jusjurandum confirmatur obligatio. Ex quo & sua sponte consequitur, si quid promissimus, quod in viribus nostris positum non est, aut sine crimine promitti & perpetrari nequit, tum quidem nec jurejurando, si accesserit, nos obstringi.

§. LXXI. In eo, quo Annibal se obstringit, jurejurando, haec omnia sollicite sunt consideranda. Non dicam, jurasse puerum, rationis usu forte non usquequaque valentem, immo patris auctoritate & insigni cupiditate, patrem ad bellum proficiscentem

CO-

(o) lib. II. cap. XLII.

comitandi, praepeditum: quanquam nec haec contemnenda sint, & ut iurijurando sua decedat efficacia, multum conferant. Hoc saltem assero, non potuisse sine crimine aut exigere talia a filio Hamilcarem, aut promittere Annibalem. Bella non sunt gerenda ex odio, sed ex reipublicae commodo ac necessitate. Sine causa justa se populi cujusdam hostem profiteri, saltem ut hostes simus, id quidem & barbarum est, & atrox, & cum clarissima naturae lege, alterum non laedendum, nisi idem & nos laeferit, è diametro pugnat. Quare ut gravissime uterque peccavit, in re iniqua iurandum aut exigendo aut praestando, ita Annibal eodem obstrictus non fuit. Immo gravius peccavit, & perficiendo, quae saltem promittere nefas erat, quam iurandi si migrasset religionem, cujus nulla efficacia erat, nullum vinculum.

§. LXXII. Sed aliud adhuc in historia Annibalis occurrit, quod nobis plane praetermittendum non est. Ex patria in exilium ejectum, cum per varia regna provinciasque errasset, excepit tandem Bythyniae rex Prusias. Romani, postquam hoc intellexerunt, à rege petierunt, ne hominem sibi inimicissimum secum haberet, sed eum ut dederet. Prusias jus hospitii non violaturus, se quidem dedere posse Annibalem negavit, permisit tamen, ut Romani, si possent, eum caperent. (p)

§. LXXIII. Ut civitas aut princeps civem suum,

(p) Cornelius Nepos in vita Annibalis cap. XII.

form, sibi que subjectum, ab alia civitate, ad quam forte se recepit, dedi sibi postulet, si quidem is deliquit, infrequens non est. Ratio quoque jubet, ut, qui ad nos poenam declinaturus confugit, aut puniatur à nobis, aut dedatur. Id vero insolens videri alicui poterat, hostem, qui civis noster non est, ab alio, ad quem se recepit, postulare. Nec tamen exempla desunt. Samsonem sibi tradi ab Ebraeis postularunt Philistaei: (q) Fabiosque à Romanis sibi dedi, postularunt Galli, (r) ut reliqua, Hugoni Grotio (s) commemorata, taceam.

§. LXXIV. Sane quidem ad poenam hostis expeti nequit. Punire aliquem, qui nostro non subjectus est imperio, nefas est. Persequi hostem, ubicunque degat, licet. Cumque illi, quibuscum nobis nulla intercedant bella, suas regiones armis turbari, aegre ferant: nihil amplius superest, quam ut tradant ipsi, cui nocendi adimi vires, nostra interest magnopere. Annibal ergo ut sibi traderetur, recte petierunt Romani. Num Prusias recte denegavit? Obstabat, fa-teor, hospitii jus. Ast magis hominum generis interest, ut coërceantur, qui iniqui in alios sunt, & bella injusta movent, quam ut hospitii non violentur jura. Et revera, hoc jam violaverat Prusias, permittendo Romanis, ut, si possent, Annibalem caperent.

§. LXXV. Ad illustre nunc Romanae historiae

(q) *Judic. XV.* (r) *Livius lib. XXXVIII. cap. XIX.*
 (s) *lib. II. cap. XXI. §. IV.*

storiae caput devolvimur, quod amplissi-
 mum disceptandi argumentum viris doctis
 praebuit, *sponsionem Caudinam*. Occasionem
 huic dedit bellum Samniticum. Clauso enim
 per insidias intra saltum, unde non posset
 evadere, exercitu, stupens occasione tanta
 dux hostium Pontius, Hereanium patrem
 consuluit: & hic, mitteret omnes, vel oc-
 cideret, sapienter, ut senior, suaserat. Ille
 armis exutos mittere sub jugum maluit, &
 hoc cum subiissent, tum eos se dimissurum
 edixit, si in aequas victis & victoribus pa-
 ces consentirent. Si agro Samnitium de-
 cederetur, coloniae abducerentur, suis de-
 inde legibus Romanum ac Samnitom, ae-
 quo foedere victurum. Consentium, ur-
 gente necessitate, tandem Romani exerci-
 tus praefecti, sponsoneruntque consules T.
 Veturius & Sp. Posthumius legati, tribuni
 militum, obsides etiam sexcenti equites
 fuere dati, qui capite luerent, si pacto non
 staretur. At cum Romam venissent, deque
 hac pace deliberatio in senatu institueretur,
 auctor fuit ipse Posthumius, ut cum reli-
 quis sponsonibus ipse Samnitibus dederetur,
 populum enim ex hac sponsione neutiquam
 obligari: adprobante hoc consilium populo,
 tribunis frustra retinentibus. Immo cum
 deditio à feziali Samnitibus fieret, Posthu-
 mius femur fezialis genu, quanta maxime
 poterat, vi percutit, & clara voce ait: se
 Samnitom civem esse, illum legatum, fe-
 cialeme à se contra jus gentium violatum,
 eo justius bellum gesturos. Hinc nova belli
 causa,

causa, quod Papyrio duce gestum est. (t)
 §. LXXVI. Celebratur hoc Posthumii
 facinus passim. Nec enim Romani scripto-
 res ullam temere occasionem, suorum facta,
 quantumvis turpia, aut praedicandi, aut ex-
 cufandi praetermittunt. Magnifice, ut Flo-
 rus censet, consules voluntaria deditio-
 ne turpitudinem foederis dirimunt. Sed aliter
 forte pronunciabit, qui praejudicatis, quae
 mentem obsident, procul remotis opinionio-
 nibus, rem omnem consideraverit. Quod ut
 recte fiat, ponere tantisper, quae de spon-
 sionibus, harumque à foederibus discrimine,
 sapientiae magistri docent, extra controver-
 siam liceat, cum nota satis sint & dubio
 careant. A foederibus namque in eo spon-
 siones, ut hic vocem capimus, differunt,
 quod illa ab ipsis summis imperantibus per-
 cutiantur, iisdemque adeo obstringantur;
 hae autem ab imperantium ineantur mini-
 stris, qui & ad id, quod polliciti sunt, prae-
 standum soli sunt obstricti, nisi imperantis
 deinceps quacunq; ratione accedat, con-
 sensus, aut aliud forte obligationis, qua &
 is teneatur; subsit vinculum. (u)

§. LXXVII. Praeterea & illud dubio ca-
 ret, potuisse consulibus Romanis, qui duxe-
 runt exercitum, istam pactionem, parum
 profecto populo Romano honorificam, im-
 putari. Sua enim omnino imprudentia in-
 istas difficultates conjecerant exercitum
 Ro-

(t) Livius lib. IX. cap. I. seqq. Florus lib. I. cap. XVI.
 Cicero de offic. lib. III. p. m. 243. Eutropius lib. II. §. c.
 (u) vid. Grotius lib. II, cap. XI. §. XVI.

Romànum; ut illi aut pereundum prorsus, aut maxima cum ignominia jugum subeundum esset. Dum vero Posthumius, in senatu verba faciens, se omissurum esse defensionem suam profiteretur, *quamvis ea non difficillima esset, apud non ignaros fortunarum humanarum necessitatumque*, (x) lepidos illos imitatus videtur disputatores, qui, cum argumentum affertur, ad quod respondere nequeunt, hoc ne dignum quidem esse, ajunt, in quo ingenii periclitentur vires, facillique posse refelli negotio.

§. LXXVIII. Jam quid sponderint, videndum. Id autem facile colligas ex conditionibus, à Pontio & Samnitibus propositis, licet diserte non commemoretur à Livio. Pacem scilicet petierunt consules à Samnitibus conditionibus aequis. Has recusaverat Pontius, praescriptis aliis. In has cum injussu populi Romani consentire consules non possent, hoc tamen promittere poterant, se curaturos, ut pax iis conditionibus à Romanis iniretur. Et hoc etiam polliciti sunt ea sponione; ad hoc ergo etiam obligabantur. Num vero praestiterunt? Omnium minime Sp. Posthumius. Namque ceteri sponsores, vel invitati ut sententiae Posthumii subscriberent, coacti sunt: nec eo tamen excusandi prorsus, cum ex promissi sui ratione, ad impediendam deditionem, pacem contra promovendam, plane fuerint obstricti. Posthumius vero diserte, contra datam fidem, pacem dissuasit, auctorque prae-

B b b

ci.

(x) *Vid. Livius lib. IX. cap. VII.*

cipuus populo Romano fuit, istud ut abrumperetur foedus. Hocce autem erat, omnem adhibere operam, ut istud quod spondederat, ratum esset populo Romano? (y).

§. LXXIX. Quod vero etiam lepido stratagemate, ut illi quidem videbatur, perfidiae crimen transferre in Samnites Posthumius voluit, id vero ejusmodi est, ut mirer maximopere, in populo gravitatis & sapientiae laudem tanta contentione affectante extitisse, qui tam puerilibus ineptiis, & Numini & hominibus illudere, in animum inducere potuerunt. Deditus erat Samnitibus, ergo statim civis: percussit legatum, ergo Samnitibus ob legati violatam sanctitatem inferre arma fas erat? Scilicet. Commentus tamen aliquid est Albericus Gentilis (z) ad Posthumii causam agendam: *Nec tamen, aut illa Posthumii dediti ludibria sunt, ut Picene, credis: ille enim aut se confecturum foedus promisit, aut dedititium futurum Samnitum, quae conventio & ex parte istorum fiat, qui habituros eum dedititium simul stipulati intelligentur. Et ergo illorum erat Posthumius. Sed cum ipse Albericus, quam haec omni robore destituerentur, intelligeret, tandem ad stratagemata se recepit. Hoc vero est, ineptias ineptiis defendere.*

§. LXXX. Ita ergo, cum constet, spondes, etiam in deditionem suam consentiendo,

(y) add. Christiani Thomaei disp. de sponsione Caudina, quae sexta est inter Lipsienses, §. LV. seqq. (z) lib. II. cap. I. p. 167.

endo, fidem tamen suam non liberasse: de populo Romano nunc quaeri posset, an facta deditioe ad nihil aliud fuerit obstrictus? Ita quidem praeter Albericum Gentilem, aliosque, existimat Hugo Grotius, (a) hac ratione inductus, quod populus Romanus in istam pactionem non consenserit. Quae ipsa ratio eo magis probabit, milites saltem suam nondum liberasse hoc modo fidem, cum eos omnino consensisse constet. Sed quicquid hujus sit, contra Romanos pronunciat Samuel Pufendorfus. (b) Sane quidem non consenserat populus Romanus: & hactenus vera erant, quae proferebat Posthumius: (c) *Civem neminem pro nobis spondere jussistis: nihil ergo vobis, nec nobiscum est, quibus nihil mandastis, nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egistis.* Non ergo ex consensu obligabatur: bene tamen ex alio capite. Est hoc inter prima atque praecipua juris naturalis scita, neminem debere locupletem fieri cum damno alterius: aequitati enim naturali hoc manifesto repugnat. Lucrum ingens profecto, maximumque ad Romanos inde redundaverat commodum, quod exercitum integrum, salvum, incolumemque receperant. Hoc ergo cum lubenti animo acciperent commodum, debebant etiam adprobare sponsonem, ne hac irrita facta, maximum contra incommodum redundaret in Samnites. Et hoc Samnitium etiam dux Pontius urgebat: *Si populum Romanum spon-*

B b b 2

sio-

(a) l. c. (b) de J. N. & G. lib. VIII. cap. IX. § XII.
 (c) apud Livium lib. IX. cap. IX.

sionis ad furculas Caudinas factae poenitet, restituat legiones intra saltum, quo septae fuerunt; nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto sint, &c. (d) *Accedebat, quod ipsa sponsio nihil iniqui continebat, adeoque nulla erat causa, quo minus eam ratam esse vellet populus Romanus. Ceterum quae Albericus Gentilis (e) hic differit, de restitutione in integrum, quam fieri à Romanis non potuisse contendit, huc plane non faciunt. Namque nec Pontius aut Samnites hoc postulabant, nec necessaria ea erat, cum à Romanis nihil amplius exigebatur, quam ut sponsonem consulum ratam esse juberent. Ignominiam autem exercitus pro damno & casu bellico interpretari debebant: eamque, imprudentiam ducum puniendo potius, quam irritam reddendo sponsonem, vindicare factus fuisset.*

§. LXXXI. Non multum ab hoc exemplo abest sponsio Numantina. Non temere, ut ipse fatetur Florus, ullius belli causa injustior, quam quod contra Numantinos gesserunt Romani. Segulenses, socios & consanguineos, Romanorum manibus elapsos, exceperant. Habita pro eis deprecatio nihil valuit. Ad bellum res venit: tandemque Hostilium Mancinum assiduis caedibus ita subegerunt, ut ne oculos quidem aut vocem Numantini viri quisquam sustineret. Tamen cum hoc quoque foedus maluere, contenti armorum manubiis, cum ad interne-

Id. Livius lib. IX. cap. XI. (e) lib. II. cap. VI. pag. 165. seq.

neccionem faevire potuissent. Sed non minus Numantini, quam Caudini illius foederis, flagrans ignominia ac pudore populus Romanus, dedecus quidem praesentis flagitii *deditione Mancini* expiavit, si Floro credimus. (f) Hoc scilicet expiare erat, si sponsores dederent. Ast vero & hic ad pactum potius servandum adstrictos fuisse Romanos, per se patet. Eadem enim hic plane ratio, ac in sponsione Caudina. Aut si quod discrimen intercedit, id ad augendam Romanorum perfidiam comparatum est. Cajus equidem Hostilius Mancinus bona fide egit, eoque nomine longe praefendus est Posthumio, qui datam fidem multis modis violavit. Romani autem longe turpius hic se gesserunt, quam in Caudina sponsione. In hac namque gravissima affecti erant ignominia, cum Numantini contra exercitum Romanum, quem perdere poterant, non incolumem modo, sed & sine ulla ignominia dimisissent, immo Tiberium Gracchum magna humanitate, post initam sponsionem, excepissent. Romani, cum re vera beneficium Numantinorum & humanitatem agnoscere debuissent, & ex hoc quoque capite, ut ratam juberent sponsionem, obstricti essent, non modo eam non servarunt, sed solius Mancini deditione se fidem suam liberasse putabant, cum tamen

B b 3   prae-

(f) *Florus lib. cap. XVIII. Epitome Livii lib. LVII. seqq. Eutropius lib. IV. cap. III. Vellejus Patereulius lib. II. cap. IV. Orofius lib. V. &c.*

praeterea Gracchus, & honestissimus quisque Romani exercitus, inter sponsores essent. (g) Perfidiæ & injustitiæ addiderunt crudelitatem. Duce enim Scipione, repudiatibus quibusvis conditionibus, quantumvis æquis, Numquam prorsus delevere gentem.

§ LXXXII. Sed ipsa tandem nunc Romanorum considerata sunt bella, summamque & velut per compendium, de illorum aut justitia, aut injustitia, dicendum. Nec aliorum judiciis recensendis immorabor, cum nec desint, qui & justitiam in illis laudaverint, & vituperaverint injustitiam. Saltem illud, quod Albericus Gentilis professus est, non possum non meum facere: *Nos, in ultima temporum positi, male Romanorum scire non possumus, nisi per eos, qui laudare Romanos. Sed intelligimus tamen, quam valde multa, injusta fuerint Romanorum facta, qui videmus, emanasse non pauca injustissima in tanta studio laudandi.* (b) Eo minus autem iniquitatis erga Romanos aliquis nos arguet, qui pleraque illorum bella, injustissime fuisse demonstrabimus: cum gesta cupèta fuisse tantisper supponamus, prout illorum scriptores, in suæ gentis laudem tam vehementer proni, illa exhibent; de justitia autem & injustitia, ex naturæ, quas omnes admittunt, legibus decernamus.

Ju-

(g) conf. Christiani Thomæsi dissertat. de sponsione Romanorum Nova Antina, quæ est inter Lipsienses XIV. (b) lib. I. cap. VII. p. 41.

Juvabit autem primo de causis bellorum, tum vero & de modo, quo ea gesserunt, dispicere. Contingere namque potest, ut, qui causam justam habet arma alteri inferendi, in modo tamen multiplici ratione peccet. Id quod jam Hugoni Grotio, a hisque, observatum est.

§. LXXXIII. De bellis, quae sub regibus gesta sunt, existimare forte aliquis posset, iis, si causam spectes, justitiam non defuisse. Non tantum quod Romani scriptores omnibus persuasum cupiant, ad defensionem saltem ea fuisse gesta, sed & quod ex ipso statu populi Romani, pariter ac ex aemulatione atque invidia gentium vicinarum, idem probabili quadam ratione colligi posse videatur. Sed accuratius tamen cuncta pensitantes aliter forte pronunciant. Id quod vel ejus belli, quod cum Albanis gesserunt Romani, exemplo, comprobari potest. De Tullo Hostilio Livius: (i) *Hic non solum proximo regi dissimilis, sed ferocior etiam Romulo fuit: tum aetas, viresque, tum avita quoque gloria animum stimulabat. Senescere igitur civitatem otio ratus, undique materiam excitandi belli quaerebat.* En veram belli Albani causam! ambitionem regis, & ne civitas otio senesceret. Nihil ineptius aut futilius cogitari poterat, quam quae ad haec diluenda congerit Albericus Gentilis. (k) Fecisse eum, ait, ad quod natura omnes ducit: ideoque excusandum. *Naturae paremus omnes: à natura non datas*

Bb b 4 vires

(i) lib. I. cap. XXII. (k) lib. II. cap. III. p. 126.

vires frustra, intelligimus omnes. Scilicet hoc probandum erat, recte facere, qui naturæ ad prava ducenti pareat. Viribus à natura concessis utendum, non ut lubet, sed ut licet. Sed accipe belli πρόφασιν. (1) Forte evenit, ut agrestes Romani, ex Albano agro, Albani ex Romano, praedas invicem agerent. Utriusque legati fere sub idem tempus ad res repetendas missi. Nihil aliud tum Tullus agebat, quam ut prius indicti Albanis belli gloriam referret. De reddendis, quae Albanorum erant, aut ferio, quae Romanorum erant, repetendis, ne cogitabat quidem. Bellum saltem cupiebat: de causa, iustane, an iniusta, parum sollicitus.

§. LXXXIV. Pulsis ex urbe regibus, prima pro libertate arma corripuit. Porfenna namque Etruscorum rex reducere Tarquinos, regnumque illis restituere, in animum induxerat. Tarquinii sane, quas poterant, gentes contra Romanos excitabant: poteratque vicinis haec perquam opportuna videri occasio, crescentum Romanorum imminuendi potestatem. De hoc autem bello statuendum ex iis omnino est, quae supra de Tarquiniorum expulsionem disputavimus. Praeter fas enim, si eos à Romanis ejectos dicas, licuit profecto vicinis gentibus, ad eos reducendos arma jungere. Nihil enim laudabilius, quam innocenti suppetias ferre, & iniquos populi adversus imperantes legitimos ausus coercere. Sin sua culpa a-

mi-

(1) vid. Livius l. 6.

miserunt regnum Tarquinii, perperam quidem Etrusci ceterique illorum egerunt causam: Romanisque, quod vim vi repulerint, vitio verti non potest. Latini belli initio eadem causa fuit. *Latini quoque*, inquit Florus, (m) *Tarquinius afferebant, aemulatione & invidia, ut populus, qui foris dominabatur, saltem domi serviret.* Pro Latinis dici posset, non aemulatione & invidia, sed iusto metu, ne à Romanis opprimerentur, arma eos induisse. Quicquid hujus sit. Eadem hic, quae in priori, cum Etruscis, bello, recurrit ratio, idemque adeo & de hujus belli, pronuncian- dum est iustitia. Mutata tamen & deinde belli causa est, Latinis contra injustissimas Romanorum invasiones, ad sui defensionem, arma corripere coactis. Id quod non dissimulat Florus (n) *Hactenus*, inquit, *pro libertate, mox de finibus cum iisdem Latinis assidue & sine intermissione pugnatum est.* Instituta ac indolem reipublicae Romanae plane ignoret necesse est, qui sibi persuaserit, pro finibus defendendis Romanos pugnasse contra Latinos, & non potius his suorum finium defendendorum à Romanis impositam fuisse necessitatem.

§. LXXXV. De Aequis, Volscisque, qui Latinorum pervicacissimi Romanis scriptoribus audiunt, speciatim dicere nihil attinet. Pugnatum deinceps cum Veientibus, Faliscis, Fidenatibus fuit. Causam facile eandem cum ea, quae Latinos cum Romanis commisit, suspiceris. Etenim si vel maxime

B b b f hi

(m) lib. I. cap. XI. (n) l. e.

si populi laceſſerunt Romanos, quod ex
 horum colligas historicis, modo laceſſe-
 runt, praesentissimo ut se eriperent servitu-
 tis certissimae periculo, hoc eos fecisse, ut
 credam, animum facile induco meum. Non
 equidem nescio, metum ex vicina potentia
 ad defensionem rite instituendam non suf-
 ficere, idque recte docet Hugo Grotius,
 (b) sed hoc de metu qualicumque & incerto
 intelligendum esse, cum aliis idem Grotius
 docet. (p) Cum contra, *si non tantum de
 potentia, sed & de animo constet, & quidem ita
 constet, ut certam id sit ea certitudine, quae in
 morali materia locum habet*, omnino fas sit,
 suae defensionis causam arma corripere. At-
 que itaque res se plerumque habuerit in il-
 lis bellis, quae cum vicinis gesserunt Roma-
 ni, ego nullus dubito.

§. LXXXVI. Bellum Gallicum sequitur,
 à Romanis pro sociorum defensione susce-
 ptum. Clusium obsidebant Galli. Pro sociis
 ac foederatis intervenit populus Romanus,
 missis ex more legatis. *Sed quod jus apud Bar-
 baros? ferocius agunt, inde certamen.* Ita Flo-
 rus. (q) Ex quo colligas, quod non statim
 Romanis obediverint Galli, id vero his scri-
 ptoribus erat *ferociter agere*, ab illis arma fu-
 isse correpta. Quicquid hujus sit, sociorum
 causam armis tueri, honestum ac laudabile
 est. Satis hoc evicit Hugo Grotius. (r) Lau-
 danda ergo hic Romanorum fuerint arma,
 si

(a) lib. II. cap. I. §. V. (p) lib. II. cap. XXII §. V.
 (q) lib. I. cap. XIII. (r) lib. II. cap. XXVI.

si sociorum causa ea corripuerunt. Nec verum
 tendum iis vitio, quod clade gravissima ac-
 cepta, deinceps pro salute dimicaverunt con-
 tra Gallos. De Camilli autem facinore, qui
 cum pace inita discederent Galli, subito à
 tergo eos adortus aëro caecidit, ut omnia
 incendiorum vestigia Gallici sanguinis inun-
 datione deferret; aliter est pronuncian-
 dum. Perfidia enim facta inerat manifesta, quae
 nullis, quantumvis conquestis coloribus, te-
 gi aut excusari potest. Quae vero pro eo
 defendendo in medium affert Albericus Gen-
 tilis, (s) tam jejuna, tam frigida, sunt, ut
 cordatioribus gravedinem moveant atque
 tussim. Florus, (t) nimirum, ut speciem
 justitiae conciliaret huic facinori, Gallorum
*addito ad iniqua pondera gladio, superbe, vi-
 ctis increpasse*, ait. Ex quo Albericus Gen-
 tilis colligit, primos foedus rupisse Gallos.
 Mea vero opinione foedus rumpit, qui non
 stat conditionibus foederis. At steterant
 Galli. Militarem autem istam jactantiam &
 ostentationem, quis statim pro rupto foe-
 deris haberet argumento? Plane lepidum
 est, quod idem Gentilis porro addit, ut e-
 vincat, pacem à Romanis initam non per-
 tinuisse ad Camillum: *Non hic decipiuntur
 Galli, non alii. Qui cum alio contrahit, vel
 est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus,
 aut sibi imputes, inquit lex. Sibi Galli im-
 putent, si obsidio suo jam fatigati recessum: sic
 vendiderunt, nec de qualitate emptorum quaer-
 stores*

(s) lib. II. cap. VI. pag. 163. (t) lib. I. cap. XLII.

sero. Multa hic perperam congerit Albericus. Etenim cum summa rerum, adeoque & facultas paciscendi penes populum Romanum fuerit, & Camillus ut civis Romanus hic considerari debeat, manifestum est, tum reliquos cives, tum ipsum etiam Camillum hoc foedere fuisse obstrictum. Promisso enim civitatis, vel eorum, qui civitatem repraesentant, omnes etiam ac singulos teneri cives, quis dubitaret? Et qui aliter suspicari poterant Galli? Hinc & non tenebantur in *qualitatem emptorum* ulterius inquirere, quia cum illis paciscebantur, qui & gaudebant paciscendi potestate, & eam prae se ferebant. Sin Romani paciscendi potestatem finxerunt, qua tamen gavisi non sunt, quod tantisper ponere licet, Romanorum iterum, non Gallorum hoc crimen erit, nec liberari illi ulla ratione à perfidiae nota poterunt.

§. LXXXVII. Recruduere, devictis & profligatis Gallis, bella cum vicinis. Horum quosdam calamitatibus Romanorum in spem depellendae à cervicibus suis imminentis servitutis erectos, arma cepisse, non nega- vero? nec tamen ideo injulte prorsus egisse censendi fuerint. Considerandae autem, in justitia horum bellorum dijudicanda, omnes circumstantiae fuerint, in primis Romanorum haud amplius obscurum consilium, per vicinarum gentium ruinam amplum condendi imperium, & harum rursus gentium tot fuisse documentis firmatus, justissimusque adeo metus. Haec si quis probe expend-
rit,

rit, dubito, an subscripturus sit Alberici Gentilis, post enumerata haecce bella, ita pronunciantis, sententiae. (u) *Invenimus vero nihil, in quo non justitia, & virtus omnis Romanorum eluceat.* Sed hisce nunc immorari animus non est, cum quae majus momentum trahant, se nobis offerant.

§. LXXXVIII. Cum primis Samniticum bellum, & quidem primum accuratiorem promeretur considerationem. Causam ejus paucis complectitur Florus: (x) *Precibus deinde Campaniae motus (populus Romanus) non pro se, sed quod est speciosus, pro sociis Samnites invadit. Erat foedus cum utrisque percussum. Sed hoc Campani sanctius & prius omnium suorum deditione fecerant.* Duabus hic videtur probare voluisse rationibus justitiam armorum Romanorum contra Samnites, primo quidem, quod gesserint bellum non pro se, sed pro sociis, deinde, cum & Samnites socii fuerint, propter deditionem Campanorum, his illos recte fuisse postpositos. Sed revera una saltem est ratio, & quod initio paucis dixerat, pro sociis Romanos arma cepisse, distinctius deinde explicat. Nec vocem *speciosus* eo acceperim, ac si ea hoc sibi voluerit Florus, sociorum defensionem, *πρόσασιν* saltem Romanis augendae potentiae praebuisset: cum potius id significavit, hunc belli titulum majorem justitiae ac aequitatis opinionem conciliare armis Romanorum potuisse, quam quoties ea pro se

(u) lib. II. cap. VII. p. 172. (x) lib. I. cap. XVII. add. vides lib. I. cap. XXX.

se capere necesse habuerunt. Res ipsa tamen posita est extra litem, Romanos saepius ideo sociis tulisse suppetias, ut suum saltem, primo sociorum hostibus, deinde sociis ipsis, devictis, amplificarent imperium. Verissimeque, si quid aliud, Cicero dixit: *Noster populus sociis defendendis terrarum jam omnium potitus est.* Nec abauo, in bello hoc Samnitico ita rem se habuisse, licet forte hoc verbo id non doceat Florus. Videtur tamen clarius deinde mentem Romanorum prodere. Cum enim felicitatem ubertatemque Campaniae descripsisset: *omnium non modo Italia, sed toto orbe terrarum pulcherrima Campaniae plaga est. Nil mollius coelo: denique bis floribus vernat: Nil uberius solo* &c. addit: *pro hac urbe, iis regionibus, populus Romanus Samnites invasit.* Quibus forte significat, non tam Campanorum societatem, quam agri Campani fertilitatem, Romanos, ut illis suppetias ferrent, impulisse.

§. LXXXIX. Erant Campani Romanorum socii, erant & Samnites, & quidem antiquiores. Cur ergo his praeferebant Campanos, cum contra prudentum scitum sit, recentiorum socium cedere antiquiori? Causam affert Florus: (1) *foedus Campanorum propter deditioem fuisse sanctius, & hinc eos Samnitibus recte praelatos.* Idem urget Livius: (2) *Tum jam fides agi visa, deditos non prodi, nec facturum aqua Samnitium populum censebant, si agrum*

(1) lib. I. cap. XVI. (2) lib. VII. cap. XXXI.

agrata urbemque, per deditionem factam populi Romani oppugnarent. Id ergo in quaestione venit, an ob deditionem factam praeferendi Campani fuerint Samnitibus, licet antiquioribus sociis.

§. XC. Sane quidem, cum antiquior socius recte praeferatur recentiori, eo quod recens contracta obligatio tantum eousque valeat, quousque antea existens hoc permittit; rursus si in posteriori socio aliud & quidem arctius vinculum, per deditionem, accedat, hunc praeferendum illi esse, manifestum est. Ad subditos enim, vel qui illorum loco sunt, potius defendendos nos obstrictos esse, quam socios, si utrosque non licet, nemo dubitaverit. Et ita omnino res habet, si utrique sociorum cum aliis bellum intercedat, nec utrique tamen succurrere in nostris positum sit viribus. Immo & si socii inter se bellum gerant, modo causae justitia hoc permittat, eum qui ante bellum exortum se nobis dedit, defendere contra socium, utut antiquiorem, licet. Eadem enim id ratio suadet.

§. XCI. Sed quid si durante bello socius posterior se nobis dedat? Id enim vero est, de quo hic disquiritur, cum Campanos id fecisse constet. Hugonis Grotii (a) si sequi decreta placeat, ex causae bellicae justitia de toto hoc negotio pronuntiandum fuerit. Quae ratio licet non probetur aliis, mihi tamen simplicissima, & in hisce quaestio-

(a) *lib. II, cap. XV, §. XIII.*

tionibus recte procedere, videtur. Quod vero addit Grotius, *id ita verum esse, nisi convenerit hoc quoque, ne adversus eam auxilia mittere liceat*; id supervacaneum ego puto, immo rectius hoc omitti. Dubito enim, an quis se obstringere aut velit aut possit, *quod adversus socium, qui alterum injuste oppugnat, auxilio mittere nolit*: ad haec enim cum jure naturae obstricti simus, si nostrarum rerum status hoc permittat, iniquum esset, pacto huic obligationi obviam ire. Esto ergo, respiciendum hic unice ad causae justitiam fuisse, videtur quidem pro Romanis hic pronunciandum esse, saltem si horum historicis credimus. Campanos enim bello aggressi erant Samnites, quod Sidicinos antea adjuvissent. Sidicinis vero injusta arma intulerant Samnites, ut auctor est Livius. Injustum itaque etiam erat Samnitium adversus Campanos, Sidicinatorum defensores, bellum, cum primis quod avidè hanc occasionem opprimendi Campanos arriperent, ut Campani quidem assererent. Sed quod Campani hic asserunt, & Livius refert, injusta fuisse Samnitium in Sidicinos arma, id nondum evictum est, nisi hominum in propria causa testimonium perhibentium stare velimus auctoritate. Deinde esto, injusta fuisse haec arma, non tamen profecto justitia fuit, quae à Romanis auxilia impetravit. Ante deditionem haec diserte negabant. Deditione vero facta, *fides agi visa*. Immo utilitas, & opportuna occasio imperii fines proferendi, cui cuncta

cuncta consilia attemperabant Romani.

§. XCII. Haec licet ita se habeant, non tamen plane displicet mihi eorum sententia, (b) qui posteriori socio contra antiquiorem suppetias ferre, fas esse negant. Utiq; hoc ex natura & indole societatis fluit. Non enim de pacis, sed societatis foedere, hic sermo est. Unio nimirum ad certum finem, quam societatis ratio iussit, non potest non per bellum turbari prorsus atque dissolvi: unde qui alterius se profitetur socium, simul in id consentit, non velle se adversus eum alteri auxilia mittere. Quae enim ceteroquin societas? Multo magis itaque iniquum est, alium in societatem recipere, saltem eum in finem, ut priori socio bellum indici queat. Atque hoc cum de quibusvis, tum etiam de illis, qui per deditionem recipiuntur, intelligendum est. Quamdiu enim antiquius illud foedus durat, tamdiu committendum mihi nihil est, quo illud infringi aut violari queat. Ceterum ad ea, quae Albericus Gentilis pro iustitia belli Samnitici disputat, (c) non necesse est, ut respondeamus; cum ex dictis dilui cuncta facile queant.

§. XCIII. Cum Etruscis deinceps arma ceperunt Samnites. Causa non satis aperta. Violati foederis à Romanis accusati Samnites, quod cum Palaepolitanis multa hosti-

Cc c

lia

(b) conf. Christiani Thomasi dissert. de sponsione Romanorum Cautilia, §. XXIV. (c) lib. II. cap. VII. p. 162. seqq.

lia adversus Romanos, agrum Campanum Falernumque incolentes, fecerint, quodque populos Privernatem, Fundanum, & Formianum haud ambigue sollicitaverint. Sed nec deerant Samnitibus, quae ad haec regerent, Romanos rursus injustitiae accusantes: (d) *haud ullo publico consilio auxiliorum juvari Graecos, nec Fundanum, Formianumve à se sollicitatos. Ceterum non posse dissimulare, aegre pati civitatem Samnitium, quod Fregellas ex Volscis captas dirutasque ab se, restitueret Romanus populus, coloniamque in Samnitium agro impulerit, quam coloni eorum Fregellas appellant. Eam se contumeliam injuriamque, ni sibi ab iis, qui fecerint, dematur, ipsos omnino depulsuros esse, &c.* Quae facile docebunt, nec in hoc bello Romanorum armorum justitiam demonstratam fatis, atque evictam esse.

§. XCIV. Tarentinum bellum, unum quidem titulo & nomine, sed victoria, quam retulerunt Romani, multiplex. Campanos namque, Apulos, atque Lucanos, & quod caput belli, Tarentinos, id est, totam Italiam, & cum istis omnibus Pyrrhum, clarissimum Graeciae regem, una velut ruina pariter involuit. Ita Florus, (e) qui causam porro hoc modo enarrat: Imminet portui, (urbis Tarentinae) ad prospectum maris positum, majus theatrum? quod quidem causa

(d) vid. Livius lib. VIII. cap. XXII. XXIII. (e) lib. I. cap. XVIII.

sa miserae civitati fuit omnium calamitatum. Ludos forte celebrarunt, cum adremigantem littori Romanorum classem inde vident: atque hostem rati, emicant, sine discrimen insultant. Qui enim, aut unde Romani? Nec satis. Aderat sine mora querelam ferens legatio. Hanc quoque foede, per obscenam turpemque dictu contumeliam, violant. Et hinc bellum, quod cum aliis Pyrrhum regem involvit, qui semi-graecam ex Lacedaemoniis conditoribus civitatem vindicaturus, advolabat. Floro & ceteri Romanarum rerum scriptores suffragantur. Contumeliae genus, quo affecti legati, expressius designat Dionysius. (f) Pulsatos Livius (g) scribit; Polybius (h) generatim ἀσίλων vocat.

§. XCV. Legatorum itaque jus violatum querebantur Romani, & hanc bello Tarentino obtendebant causam. De sociorum enim armis, ex causa principe belli, pronunciandum. Hic equidem si probare vellem, sanctos omni tempore ac inviolabiles gentium moribus fuisse legatos, rem susciperem prorsus supervacaneam, cum id jam actum sit abunde ab aliis. (i) Adeoque non videtur de justitia armorum Romanorum contra Tarentinos, horumque socios, dubitandum, cum violatos ab his illorum

C c e 2

le.

(f) excerpt. Leg. IV. (g) epitoma XII. (h) lib. I. cap. VII. add. Val. Maximus lib. II. cap. II. (i) vid. Paschalius cap. XXVI. Frider. de Mayelaer dissert. XIII. add. Tacitus hist. lib. III. cap. LXXX.

legatos, in confesso sit apud omnes. Nec hoc ad Romanorum causam agendam praetermittit Albericus Gentilis. (k) Nihilofecius duo hic expendi accuratius, atque considerari vellem. Alterum, causam irritati populi Tarentini callide à Floro, forte & à ceteris, dissimulari. Adremigasse littori Tarentino classem Romanam, ait Florus. Causam non addit, cur ad littus accesserit classis, & annon ea id factum ratione, ut causam justam suspicandi, hostili animo venire Romanos, habuerit populus Tarentinus, non indicat. Alterum, à plebe velut per tumultum, contumeliose habitos legatos: ut dubium superfit, an consenserit aut magistratus, aut principes civitatis? Et rursus, an Romani rite contumeliae retractationem postulaverint à Tarentinis, & quo minus amica compositione lis finiretur, nihil in se desiderari passi sint? Quantumvis enim graviter laesus, recte tamen arma non induit, si ulla ratione penes eum steterit, ne alia, quam armis, ratione, controversia dirimatur.

§. XCVI. Missis vero reliquis, quae minoris momenti sunt, ad punica nos convertimus bella: cum, maxime illustria hujus argumenti capita saltem confectari, animus sit. Et primi quidem punici belli injustitia tam manifesta est, ut nec ipsi Romanae historiae scriptores eam inficiari, aut dissimulare, potuerint. Rem omnem planissime enarrat Polybius, (l) ex quo paucis, quae ad nostrum institutum faciunt, repetemus.

Cam-

(k) lib. II. cap. VII. p. 179. (l) lib. I. cap. X. seqq.

Campani videlicet sub Agathocle merentes, Messanam urbem callide in suam redegerunt potestatem. Subdole namque specie amicorum ingressi, urbis potiti, cives partim ejecerunt, partim jugulaverunt, & cuncta pro libidine, qua quisque ferebatur, designarunt. Hi Mamertini dicti, aliquandiu graves finitimis, à Syracusanis vero repressi, tandem in factiones scindebantur: pars Carthaginenses advocabant, quibus etiam arcem dederunt, pars petebant à Romanis auxilia. Ceterum ad exemplum Campanorum etiam Romani, quo tempore Pyrrhus in Italiam trajiciebat, à Rheginis in auxilium vocati, horum urbem sibi subjecerant, improbante tamen senatu populoque Romano, & graviter deinceps in eos, qui Rhegium tenebant, animadvertente. Hinc cum Mamertini, quorum tamen non melior causa erat, quam illorum, qui Rhegium occupaverant, auxilium peterent, Romani, quid consilii caperent, per diu ancipitibus animis dubitaverunt: *quippe auxilii ratio manifestam prae se ferebat absurditatem. Nam eos, qui paulo ante cives suos, ob violatam erga Rheginos fidem, gravissimo supplicio affecissent, repente Mamertinis, qui similia patrassent, non solum erga Messaniorum urbem, sed etiam Rheginorum ire auxiliatum, id vero cum eo delicto conjunctum erat, quod excusari difficulter posset. Neque sane haec nesciebant Romani &c.* Causae itaque aequitas, vel ipsis fatentibus Romanis, non erat, quae eos ad hoc bellum inducebat. Veram

itaque causam subjungit Polybius: *sed quod Poenos viderent non Africae regiones duntaxat, verum etiam in Hispania pleraque loca juris sui fecisse, insulis praeterea Sardei Etruscisque maris omnibus positos, anxii supra modum erant, ne, si hoc amplius Siciliae dominatum adipiscerentur, valde sibi graves, & formidabiles vicini forent, qui & circumdarent undique populum Romanum; & omnibus Italiae partibus imminerent.* Ergo metus crescentis nimis potentiae Punicae vera causa belli hujus fuit, juxta Polybium. Sed accuratius, ni fallor, rem tangit Florus, (m) qui non dissimulat, veram & principem hujus belli causam fuisse cupiditatem potiundae Siciliae. *Praedae hujus cupiditate adeo exarsisse populum Romanum, ait, ut quatenus haec insula nec mole jungi, nec pontibus posset, ardens belloque jugendam, & ad continentem suam revocandam bello censuerint.* Et iterum aperte, *specie quidem socios juvandi, re autem sollicitante praeda, eos bellum hoc suscepisse* pronunciat.

§. XCVII. A *νεφερα* itaque secernenda vera causa, si rite belli hujus constare iustitia debet. Vera causa haud dubio ea fuit, quam Florus designat, cupiditas obtinendae Siciliae. Hanc palam iniquam fuisse, nulla indiget demonstratione. Esto vero, eam fuisse veram causam; quam innuit Polybius, metum ob crescentem nimis Carthaginensium potentiam, tum quidem & Italiae populis non poterant vitio vertere, quod

(m) lib. II. cap. II.

quod & ipsi crescentem nimis Romanorum potentiam quovis infringere modo allaborarint. Immo licet pro quorundam Italiae populorum, contra Romanos, armis defendendis, usurpari hoc argumentum queat, non tamen aequè pro Romanis contra Carthaginienses procedit. Namque profecto quicquid Polybius dicat, nondum erat ea rerum facies, ut creare ultimam perniciem Romanis Carthaginienses potuissent, si vel maxime voluissent. De Mamertinorum autem causa ita censeo, non posse certi quid de ea statui. Namque una pars advocabat Carthaginienses, altera Romanos. Ast quam penes causae justitia steterit, cum non constat, nec, cui prae altera succurrere fas fuerit, definiri potest. Ex eo tamen, fateor, quod Mamertini fraude urbe potiti sint, & multa inique perpetraverint, nihil confici potest, cum, & sceleratissimis mortalium in causa justa succurrere, non sit nefas. Sed cum & Carthaginiensibus & Romanis longe aliud quid, quam salus civitatis constitutum fuerit, haec quidem in censum hic non veniunt: praesertim cum ipsi Romani crediderint, sibi fas non esse; succurrere Mamertinis.

§. XCVIII. Quae Albericus Gentilis (n) pro justitia belli punici disputat, tam jejuna sunt, tam inepta, ut vel referre ea pigeat. Speciminis saltem causa quaedam commemorabimus, ut ex ungue, quod ajunt, leonem cognoscere liceat. Ad id, quod Flo-

C c c 4 . . . . . rus

(n) lib. II. cap. LVIII. p. 150 seqq.

rus ait, exarsisse Romanos cupiditate praedae opulentae, regerit: *exarserunt cupiditate etiam praedae opulentae, sed naturali alia adhuc cupiditate restituendi suo corpori avulsum membrum.* Egregie! Scilicet, quia Sicilia velut pars Italiae olim fuit, ideo Romanorum, quibus nec in Italiam, nec in Siciliam ullum jus fuit, cupiditas ea potiundi & imperio suo subjiciendi, *naturalis* fuit, ideo etiam justa. Quis istam vel in turpissimo sophista stultitiam ferret? Sed pergit: *Sit justa acquirendi causa, voluntatem nemo vituperaverit.* Ast an justa acquirendi causa fuerit, id vero est, de quo adhuc disceptatur. Nec Florus hoc adserit, dum dixit: *Sed ecce nec occasio defuit.* Ergone occasio & causa justa unum idemque est? Voluntatem acquirendi non vituperandam ethnici forsitan adprobaverint. Ab homine, christiana disciplinae alumnum se proficiente, ejusmodi proficisci vocem potuisse, merito miror. Id rursus lepidum est, quod addit. Siciliam fuisse patriam Cycloperum, nutricem tyrannorum, captivam servorum, & quae reliqua sunt: ergo recte eam potuisse occupari a Romanis. Ita cuncta conquerenda erant, ne color qualiscunque armis Romanis deesset. Sed ad caput causae accedamus. Quod Florus dixit, praedam sollicitasse Romanos, auxilium sociis ferendum ab illis obtentui sumtum, ad hoc Albericus noster: *de interiori animi sensu disputandum Lamen non est: aperta belli causa justa est.* Ast apertam belli causam justam fuisse, nondum est

est evictum. Saltem ipsi Romani, si non injustam credebant, certè de ea dubitabant, ut diserte docet Polybius. De interiori vero animi sensu, si is documentis certis prodatur, cur non esset disputandum? Scio, nonnullos inter bellum justum, & quod juste geritur, discrimen constituere, ita quidem, ut ad illud causa justa sufficiat, ad hoc insuper recta animi intentio accedere debeat. Id tamen fatentur omnes, inique & perperam agere, qui ex causa justa licet, non tamen ob causam justam arma corripit. Atque hoc cum vel Alberico fatente fecerint Romani, injustitiae criminisque haud dubio rei sunt. Et id vero est, quod demonstrare voluimus. Mittimus cetera, quae more suo congerit atque miscet, cum ex dictis facile dijudicari queant.

§. XCIX. Peracto primo bello punico, post brevem admodum quietem, cum Liguribus, Insubribusque, Gallis & Illyriis, & cum his quidem ob legatos Romanos violatos, pugnatum est. Hi namque lacecebant Romanos, si Floro credimus. (o) Ignobiliora haec nos non morabuntur bella, in tanta praesertim circumstantiarum obscuritate, ut de illorum justitia, praeter conjecturas, vix quicquam adferre liceat. Ad bellum ergo punicum secundum accedimus. In causa belli hujus Saguntus deleta est, vetus Hispaniae civitas & opulenta, fideique erga Romanos magnum quidem, sed triste monumentum: quam in libertatem

C c c s

com-

(o) lib. II. cap. III. seqq.

communi foedere exceptam, Annibal causas novorum motuum quaerens, & suis & ipsorum moribus evertit, ut Italiam sibi rupto foedere aperiret. Ita Florus: (p) sed paulo obscurius. Res ita se habet. Cautum in foedere, facto inter populum Romanum & Carthaginiensem, post bellum de Sicilia, erat: *utriusque populi socii ab utroque populo tuti sunt.* Post autem hocce foedus Saguntini ad societatem populi Romani accesserant. Annibal itaque, Carthaginiensium dux, cum bellum in Hispaniam transulisset, Saguntum quoque urbem oppugnavit, Romanorumque legatis non auditis, expugnavit tandem atque delevit. Hanc ob causam legati Carthaginem missi sunt, qui, si Annibalis factum ibi probaretur, ac defenderetur, bellum indicerent. Carthaginienses ad bellum quidem parati, de causae tamen iustitia dicebant, non posse Romanos fracti foederis se insimulare, cum in foedere inter utrumque populum percussio, de sociis, qui tum fuerint, non de iis, qui futuri essent, sermo fuisset. *Nobis, inquit, (q) vobiscum foedus est à Lutatius consulo iectum, in quo cadetur utrorumque sociis: nihil de Saguntinis (nec dum erant socii vestri) cautum est.* Et cum regerere possent Romani, in foedere, quod cum Asdrubale iectum, Saguntinorum mentionem fieri, in quo & cautum fuit, ne liberum Carthaginienses transirent, addunt, hoc foedere, sine consensu quippe populi Cartha-

(p) lib. II. cap. VI. (q) apud Livium lib. XXI. cap. XXI.

thaginiensis facto, se non teneri; simulque ad exemplum Romanorum provocant: *Si vos non tenent vestra foedera, nisi ex auctoritate & jussu vestro ita, ne nos quidem Asdrubalis foedus, quod nobis insciis icit, obligare potuit.* Legati quidem bellum denunciare, quam disceptare de jure, magis ex dignitate populi Romani esse censuerunt. T. Livius (r) tamen hanc disputationem ingreditur, & ad rationes Carthaginensium respondet: discrimenque omnino inter foedus Luctatii & Asdrubalis intercessisse contendit, cum in illius diserte additum esset: *ita id ratum fore, si populus censuisset: in Asdrubalis autem foedere, nec tale quid exceptum fuisse, & multorum insuper annorum silentio idem fuisse comprobatum.* Saguntinis autem satis cautum fuisse putat, sociis utrorumque exceptis: nam, inquit, *neque additum erat, iis, qui tunc essent, nec qui postea assumerentur: & cum assumere non vos liceret socios, quis aequum censeret, aut ubi nulla quenquam merita in amicitiam recipi, aut receptos in fidem non defendi? tantum ne Carthaginensium socii sollicitarentur ad defectionem, aut sua sponte desciscentes, reciperentur.*

§. C. Cum ergo vox socii utramque recipere significationem queat, ut & praesentes tantum, & futuros quoque designet, Hugo quidem Grotius (s) strictè eam hic interpretandam censet, ut tantum praesentes designet,

(r) lib. XXI. cap. XXII. (s) lib. II. cap. XVI. §. XIII.

gnet, quia agitur de foedere rumpendo, quae odiosa est materia. Licuisse tamen Romanis putat, defendere Saguntinos, non ex vi foederis, sed ex jure naturali, quod foedere non erat abdicatum. Ita ut Saguntini apud utrosque eo essent loco, quasi nihil de sociis convenisset. Quo casu, inquit, nec Carthaginenses contra foedus erant facturi, si in Saguntinos arma moverent, quae justa arbitrarentur, nec Romani, si eos defenderent. Verum notissimam illam Hugonis Grotii, aliorumque regulam, de odiosis stricte, & favorabilibus late interpretandis, omni destitui fundamento, jam alibi ostensum est. Et sane, uti Carthaginensibus odiosum videri poterat, abrumpere foedus, ita contra *favorabile* & Romanis & Saguntinis erat, Saguntum conservari, aut, postquam jam excisa erat, periculis Romanae reipublicae inde imminentibus occurrere. Planeque existimo, à naturali vocis significatione hic sine praegnanti causa non discendum fuisse, qua socios qualescunque, praesentes & futuros denotat, id quod recte urget. Ergo justa fuerunt Romanorum arma, quae pro Saguntinis ceperunt: idque eo magis, quod haud obscure intelligatur, ad ulciscendam cladem, in priori bello acceptam, bellum à Carthaginensibus, vel ab Annibale, intempestivo & inconsulto impetu abrepto, conniventibus Carthaginensibus, fuisse motum. Id quod bene exprimit Florus: (t) *Urebat nobilem populum ablatum*
ma-

(t) lib. II. cap. VI.

mare, captæ insulæ, dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc ultionem puer Annibal ad aram patri juraverat, &c.

§. Cl. Quis belli hujus eventus fuerit, constat. Annibal à suis domum revocatus, victus in Africa à Scipione est. Qua clade Poeni pacem, quanquam iterum duriozem à Romanis accipere coacti sunt. Post Carthaginem vinci neminem puduit, ut Florus ait. (u) Secutæ sunt statim Africam gentes, Macedonia, Græcia, Syria, ceteraque omnia. Macedonico bello obtendebatur, Philippi regis cum Annibale societas, pax infida adversus Aetolos, & injuriæ Atheniensibus illatae. Primam & ultimam causam adfert Florus: (x) *Causa coepit à foedere Philippi, quo rex jam pridem dominantem in Italia Annibalem sibi sociaverat: postea crevit, implorantibus Athenis auxilium contra regis injurias, quum ille ultra jus victoriae in templa, aras, & sepulcra ipsa saeviret.* Mediam tangit Livius. (y) Sunt vero hæc ejusmodi, de quibus multa adhuc disputari in utramque partem possent. Foedus cum hoste initum, nisi hostilem simul in nos animum arguat, nobisque defendendi nos, aut occupandi hostiles impetus, necessitatem imponat, nondum justam belli causam præbet. De Aetolis pariter ac Atheniensibus dispiciendum fuerat, qua causa inductus arma intulerat illis Philippus. Sane non defuisse Philippo causam justam, velex Livio proba-
ri

(u) lib. II. cap. VII. (x) l. c. (y) lib. XXXI. cap. I.

ri potest. Nec justa semper & quaevis arma sunt, quae pro fociis, iisque, qui nostram implorant opem, expediuntur: necesse est, ut in causa justa versentur, quorum in nos defensionem suscipimus. Quae adduntur, ultra jus victoriae in templa, aras, & sepulchra ipsa à rege saevitum, Graenaticam valde sapiunt rhetoricam: si vera sunt, ini-que regem egisse ostendunt: belli causam justam Romanis nondum praebent. Sed quales Aetoli fuerint, in quorum gratiam arma Romani arripuerunt, eventus docuit. Minus enim spe sua, praemium in hoc bello adepti, Antiochum magnum Syriae regem adversus Romanos sollicitant. Thoas enim, praetor Aetolorum in concilio Nau-pacti, conqueritur *injurias Romanorum statumque Aetoliae, quod omnium Graeciae gentium civitatumque inhonoratissimi post eam vi-toriam essent, cujus causa ipsi fuissent.* (z) Hinc ergo bellum Syriacum Lepide hac de re Florus (a) *Macedoniam statim, & regem Philippum Antiochus excepit quodam casu quasi industria, sic adgubernante fortuna, ut quem-admodum ab Africa in Europam, sic ab Eu-ropa in Asiam, ultro se suggerentibus causis, imperium procederet.* Scilicet, cum latrones unam praedam post aliam invadunt, ultro se suggerentibus causis, belle admodum il-lis res procedere videtur. Imprudentiae uti-que notam non effugiet Antiochus, & quod Romanis, quibus multis modis inferior erat, bellum

(z) vid. Livius lib. XXXV. cap. XII. (a) lib. II. cap. VIII.

bellum intulit, & cum inferre decrevisset, quod Annibalis non usus est consilio. Inique si quis eum egisse contendat, eum, quod oppressos, deque salute sua sollicitos, defendere susceperit, grande Antiochum admisisse facinus adfirmare necesse est, cui expiando insigni eum regni sui decedere parte oportuit. Saltem cum eadem, aut similia prorsus Romanis arma capiendi, haud raro fuerit causa, aut tum inique egisse Romanos, aut Antiochum excusandum, fatendum fuerit. Syriacum bellum Aetolos, Histros, Gallograecos, post se traxit. Hisce omnibus nihil aliud fraudi fuit, quam quod Antiochum adjuverant. Facile enim intelligebant, & hoc devicto, sibi quoque servitutis subeundum esse jugum. De bello Macedonico secundo, & tertio, nihil nunc dicam. Romani rebellionem interpretabantur, quam alii innatam omnibus recuperandae libertatis cupiditatem dixissent: Saltem constare Macedonibus de justo Romanorum in illos imperio debebat, si rebellionis jure eos voluerunt arguere Romani. Causa Andrisi, qui se Philippi filium mentitus est, peculiaris fuit, ob quam promeritas ille poenas dedit, sed cum causa Macedonum, seu populi Macedonici, tamen non commiscenda. Illyriis non licuit impune adjuvare Macedones. Non enim justior Romanis servitutis causa visa est, quam socios adjuvando, servitutem a se depellere.

§. CII. Quae Albericus Gentilis (b) de
qui-

(b) lib. II. cap. IX. p. 200. f. 99.

quibusdam horum bellorum, praesertim ejus, quod cum Antiocho gestum est, pro Romanis disputat, ne digna quidem sunt, quae à nobis commemorentur. Adeo more suo sophistam agit. Quare ad bellum punicum tertium scedimus, tempore exiguum, & in comparatione priorum, minimum labore, sed plane maximum eventu. Vitio illis datum, quod contra foedus naves haberent, & Masanissam socium regem armis infestarent. *Causa belli*, inquit Florus, (c) *quod contra foederis legem adversus Numidas quidem semel parasset classem & exercitum, frequens autem Masanissae fines territabat.* Avide arreptam hanc qualemcunque *περίφορον* ex eo colligas, quod statim de excindenda Carthagine in senatu deliberatum sit, iis quidem rationibus, quae facile suadeant, de suis potius commodis, quam de belli justitia, Romanos fuisse sollicitos. Id jam ab Orosio (d) observatum, qui ita rationes subducit: alii volebant Carthaginem dirui ob securitatem; alii ob virtutem acundam servari, igitur causa non ex injuria Carthaginensium erat. Quicquid hujus sit, nihil minus quam causae justitiam Romanos ad bella, speciatim Carthaginense hocce, movisse, longe est manifestissimum. Albericus Gentilis (e) cum fateatur, invidia ad excindendam Carthaginem esse inductos Romanos, dixisse tamen aliquid sibi videtur, dum addit: *non invidia tantum, sed*
 &

(c) lib. II. cap. XIV. (d) lib. IV. cap. XXII. XXIII.
 (e) lib. II. cap. VIII. p. 194.

Et noxia ejus temporis, quam ostendi, Et quas noxia justam nobis fecit exscindendi potestatem: sicut fecit invidia voluntatem. Fateor invidiam, fateor: Et illo utor Caesaris: Invideo gloriae tuae, Cato, quoniam Et tu invidisti meae. Invidimus gloriae Carthaginis, quoniam Et Carthago invidit gloriae nostrae. Impudentem valde, & bonae mentis inopem esse oportet, cui haec fucum faciant. Nocere quo pacto hoc tempore Carthago Romanis potuerit, tot jam cladibus debilitata, ut hi illius excidio suae consulere securitati necesse habuerint, ego quidem non intelligo. Esto, migraverint Carthaginenses foederis leges: facili poterant negotio in ordinem redigi, ut sanctius eas imposterum observarent. Caesari, ethnico homini condonandum, quod dixerat: *invideo gloriae tuae, Cato, quoniam tu invidisti meae*: quanquam & gravissimos ethnicorum philosophorum suffragantes sibi habeant, qui prorsus negant, fas esse, pravo erga alium esse animo, quia is tali est erga nos. Quis autem in Alberico Gentili hoc ferat? Quorsum ruit coecus rerum Romanarum amor? Sed progredimur ad alia.

§. CIII. Carthaginis ruinam statim Corinthus excepit, Aethiopiae caput, Graeciae decus. Haec, facinus indignum! antea oppressa est, quam in numerum certorum hostium referretur. Ita Florus. (f) Ergone de belli injustitia adhuc dubitas? Edidit causam idem: *Critolaus causa belli: qui libertate*

D d d

Re-

(f) lib. II. cap. XVI.

Romanis data adversus ipsos usus est: legatosque Romanos, dubium, an E manu, certe violatione violavit. Sed uberius ex Justino (g) rem totam enarrare juvat. Poenis ac Macedonibus devictis, Aetolorumque viribus debilitatis, soli adhuc ex Graecia universa Achaei nimis potentes tunc temporis Romanis videbantur, non propter singularum civitatum nimias opes, sed propter conspirationem universarum. Quae-
rentibus igitur Romanis causas belli, tempestive fortuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achaei propter mutuum odium populabantur. Spartanis à senatu responsum est, legatos se ad inspiciendas res sociorum, & ad injuriam demendam, in Graeciam missuros: sed legatis occulta mandata data sunt, ut corpus Achaeorum dissolverent, singulasque urbes proprii juris facerent, quo facilius ad obsequia cogerentur, & si quae urbes contumaces essent, frangerentur. Igitur legati omnium civitatum, principibus Corinthum evocatis, decretum senatus recitant, quid consilii habeant, aperiunt. Quod ubi omnibus innotuit, velut in furorem versi universum peregrinum populum trucidant: legatos quoque ipsos Romanorum violassent, nisi audito tumultu trepidi fugissent. Jam haec in summam colligamus. Belli causam quae-
rebant Romani, Achaeorum dissolvere volebant societatem, liberum populum suis cupiebant parere mandatis, & tamen justa

co-

(g) lib. XXXIV. cap. I. seqq.

eorum in Achaeos arma fuisse credis? Ast advocabantur à Spartanis. Non tamen Spartanorum causa veniebant. Hoc ergo nihil ad rem. Et si venissent, num Spartanorum causa justa erat? *Propter mutuum odium Spartanorum agros populabantur Aebaci*, inquit Justinus. Legati tamen violati sunt. Non violati sunt, si Justino credimus, parum tamen abfuit, quin violarentur. Sed à quo? A furente plebe, incitatore Critolao. Ergone statim excindenda Corinthus? Num principes hoc facinus adprobabant? Num detrectabant satisfactionem? Hanc vero ne postularunt quidem Romani, urbemque prius oppresserunt, quam in certorum hostium numerum referretur. Egrege hic se traducit Albericus Gentilis. (b) *Quaerebant, inquit, Romani causam: scilicet remedium, quo tutior suus & firmiter status evadere possit.* Scilicet, aliis injuste oppressis, suum statum tutiorem & firmiter reddere licet. *Voluerunt corpus Achaeorum dissolvere: quia Romanis libertas Graeciae curae cordique erat.* Nimirum ut lupo salus agni. Diserte Justinus, voluisse eos ideo hanc societatem dissolvere, quia Aebaci hac ratione nimis potentes Romanis videbantur. Sed transeant reliqua.

§. CIV. Hispaniae subjugandae bella punica dedere occasionem. Initio non cum Hispanis, sed cum poenis in Hispania pugnatum est, inde *contagio, & series, causaque bellorum.* De justitia deliberare supervacua-

D d d - 2 neum

(b) lib. II. cap. I. pag. 101.

neum visum. Vel Numantini belli exemplo hoc constat. Testem luculentum damus Florum: (i) non temere, si fateri licet, *ulius belli causa injustior* Nihil clarius dici poterat. Sed loquatur res ipsa. (k) Segulenses, socios & consanguineos, Romanorum manibus elapsos, exceperant Numantini. Habita pro eis deprecatio nihil valuit. Quum se ab omni bellorum contagione removerent, in legitimi foederis pretium jussi arma deponere. Hoc vero erat illis abscindere manus. Hinc ad arma ventum. Albericus Gentilis hic in omnem se vertit partem. (l) Mox Florum accusat nimii erga patriam (Hispaniam) amoris: mox alias ex Appiano adfert causas: mox à Floro allatam defendit: *tu Hispane scriptor, quid popularibus tuis, quid blandiris?* Esto, fuerit Hispanus Florus: non sufficit dicere, eum aliquid patriae amori dedisse, probandum erat. Praefertim cum nimius potius erga imperium Romanum amor in toto hoc opere eluceat. Esto, rhetorem quandoque potius agat, quam historicum, potuit rhetor & vera dicere. Sed alias audiamus causas. *Num rebellis non erat Numantia?* Jure debellatam prius probare oportebat, quam rebellis dicitur. *Num illic consilium non est inritum contra Romanos?* Vix credo de urbe, quae omni

(i) lib. II. cap. XVIII. (k) *conf. de causa & justitia belli Numantini Christianus Thomafius, in dissert. de sponsione Numantina, §. IV. seqq.* (l) lib. II. cap. VIII. p. 192.

nni studio à bellorum contagione se remo-
 vit. *Sed justa fuit causa belli, quia Romanorum hostes receperunt.* Ita non tantum
 Gentilis, sed & Freinshemius, (m) cui non
 adeo injusta causa belli videtur, receptato-
 res hostium invadere: additque ex Justino,
 (n) cum Thebis dirutis idem fecissent A-
 thenienses, hoc admodum graviter tulisse
 Alexandrum. Sed ordine hic proceden-
 dum, ne discernenda misceamus. Viden-
 dum, quinam recipiantur, focii & consan-
 guinei, an peregrini, noxii, an innocentes.
 Quae barbaries! non permittere recipi, à
 quibus nullum amplius nobis periculum?
 Videndum, quomodo recipiantur. Numan-
 tini non id hostili fecerunt animo: sed quo-
 dam necessitudinis vinculo: hinc depreca-
 tio, belli evitatio, foederis honestae obla-
 tae conditiones. Nihil haec proficiunt, a-
 pud Romanos, fastu turgidos & ambitionis
 oestro percitos. Istud vero Scipionis, qui
 dedere se honestis conditionibus volentes,
 ideo recipere volebat, quia *veram, & sine
 exceptione cupiebat victoriam*, quam iniquum,
 quam inhumanum, quanta cum crudelitate
 conjunctum! pereundum miseris fuit, ne
 Scipionis gloriae quicquam deesset. Forte
 hoc non probavit Romanus populus? Cer-
 te improbasse non legimus.

§. CV. Cetera nunc unico complecte-
 mur fasce. Etenim crescentibus cum im-
 perio Romanorum vitiis, in bellis quoque,

D d d 3

ut

(m) ad Florum lib. II. cap. XVIII. (n) lib. XI. cap. IV.

ut in reliquis negotiis omnibus, minus justitiae habita est ratio. Auctor hujus rei nobis ipse Florus est: (o) *Hactenus populus Romanus pulcher, egregius, pius, sanctus, & magnificus: reliqua seculi ut grandia aequae, ita vel magis turbida sunt & foeda: crescentibus cum ipsa magnitudine imperii vitiis.* Non ergo, ut diu his immoremur, necesse est, Asiaticum bellum ad vindicandam Attali regis hereditatem susceptum. (p) Multa hic quaeri possent: an testamento transferre Attalos regnum in populum Romanum potuerit? an Aristonicus, regii sanguinis juvenis, recte à successione exclusus? quibus causis inductus testamentum hoc condiderit Attalus? Nondum puto haec ita prorsus expedita esse, ut de causae Romanae justitia nullum supersit dubium. Bello Jugurthino causa, non diffitendum, non defuit. Certe per summum nefas, si vera sunt, quae Romani scriptores tradunt, Jugurtha, Micipsae Numidiaë regis filius adoptivus, ejusdem naturalibus Hiempsali & Adherbali praeferri voluit. Adoptivos enim in successionebus postponendos esse naturalibus, constat. Per summum etiam nefas alterum occidit, alteram regno expulit. (q) Haec aliaque ejusdem scelera recte ulciscabantur Romani, in quorum tutela regnum erat. Cum Salyis, Allobrogibus, aliisque Germaniae Gal-

(o) lib. II. cap. XIX. (p) vid. Justinus lib. XXXVI. cap. IV. Plutarchus in Tiberio Graccho, Vellejus Paternus lib. II. cap. IV. &c. (q) vid. Sallustius in bello Jugurthino p. m. 53. seqq.

tiis, ut idem innuit. (r) Gallicum à Caesare gestum, ut hic suae litaret ambitioni immensae, & immodicae. Eandem ob causam & in Britanniam transfretatum. De Parthico bello iterum nos dubitare non sinit Florus: (u) *nec de fortuna queri possumus: caret solatio clades, adversis & diis & hominibus, cupiditate consulis Crassi, dum Parthico inibat auro &c.* De piratico autem, servili, & civilibus bellis, nihil attinet dicere, cum, quid de iis censendum sit, nemini obscurum esse queat.

§. CVI. Et per haec quidem bella, maximam partem longe injustissima, ad tantam magnitudinem crevit Romanum imperium, ut mole sua rueret. Saktē postquam ad Imperatores rerum summa pervenit, simul ad fastigium, fatorum legibus illi destinatum, pervenisse videbatur, unde, quae sub iis gesta sunt bella, conservando magis & propulsandis periculis, quam augendo, si pauca admodum, ex dictis fere dijudicanda, exceperis, fuere comparata. De causis ergo bellorum à Romanis gestorum cum satis dictum sit, nunc, quod alterum tractationis nostrae caput est, etiam de modo, sed paucis, despiciemus. Ad hunc ergo quod attinet, primo quidem constat, bellum, etiam ex justa causa susceptum, tam diu saltem continuari posse, donec laesus satisfactionem acceperit, simulque certus reddatur, se non amplius imposterum lae-

(r) lib. III. cap. IX. (u) lib. III. cap. XI.

laesum iri. Tunc vero credas, hoc observasse Romanos? Ad casas illis redeundum fuisset. Tantum enim abest, ut restitutione impetrata, & securitatis futurae pignore, ut non temere arma posuerint, priusquam gentem ipsam, quacum dimicabant, imperio suo adjecissent. Eundo per singula bella hoc intelligere licet. Praeterea in bello non quosvis promiscue interficere licet, sed eos saltem, quorum caedes ad finem belli obtinendum est necessaria. Hinc nec in bello justo feminas, pueros, senes, & qui hosti resistere nequeunt, interficere fas est. Hujus quidem legis haud raro observantes fuerunt Romani, sed quandoque etiam immemores. Capta Ilorgi Hispaniae urbe, *ἐκ τῆναι ὁμαλῶς ἡ παιδία ἡ γυναῖκας*, sine discrimine interemerunt etiam mulieres & pueros, ut auctor est Appianus. (x) Germanicum Caesarem cum vicos Marforum ferro flammisque vastasse, narrasset Tacitus (y) addit: *non sexus, non aetas miserationem attulit*. Titus Judaeorum etiam pueros, & feminas, in spectaculo feris laniandos proposuit: ut reliqua nunc taceam. Idem censendum est de rerum vastatione. Etenim si rerum vastatio hosti ita noceat, ut ad victoriam & finem belli obtinendum aliquid conferat, in bello justo reprehendi nequit, sive res sacrae sint, sive profanae. Romani quidem & hic magnam pietatis & justitiae prae se tulerunt speciem:

D d d 5   tem-

(x) apud Grotium de J. B. & P. lib. III. cap. IV. §. IX. (y) lib. I. Annal. cap. LI.

tempia & sacras Numini aedes non devastarunt, nisi Numine prius evocato: quemadmodum & urbium genium prius evocabant, quam flammis eis injicerent. (z) Haec ad fucum incautis faciendum spectabant. Ceteroquin quam parum & hujus legis observantes fuerint, vel Corinthus testatur. De rebus in bello captis constat, quod tantum capere liceat, quantum debiti ratio postulat. Atque id de civium quorumlibet etiam rebus censendum, eo quod bellum cum tota civitate, adeoque & cum ipsis civibus geratur. Romanos vero enormiter hic peccasse, facile probari potest. Etenim existimaverunt, tantum sibi licere bello capere, quantum capere poterant, id quod pluribus documentis evincit ipse Hugo Grotius. (a) Hominum eam hic conditionem esse, volunt naturalis juris consulti, ut saltem illi non recte capiantur, quos capi ad finem belli parum interest. Unde tales nec interfici jure possunt, nec capi queunt. Praeterea in captos non pro lubitu faciendum, sed humanitatis omnino habenda est ratio. Parum hic rursus cum rationis rectae scitis consentiebant mores Romanorum. Capiebant, quos poterant, quos volebant: in hos statuebant, quicquid lubitum erat. Id quod rursus vel ex his patet, quae ipse hac de re affert Hugo Grotius. (b)

Im.

(z) *conf. exercitatio nostra de jure belli circa res sacras*, §. IX. (a) *lib. III. cap. VI. §. II.* (b) *lib. III. cap. VII. §. I. seqq.*

Imperium denique tum demum acquiritur, cum nulla alia ratio superest, aut restitutionem damni dati, aut securitatem futuram consequendi. Quis vero sibi persuadeat, omnium gentium, quas vicerunt Romani, hanc fuisse conditionem, ut horum juribus & securitati non aliter, quam imperii cessione, subjectione, consuli potuerit? Sed plura addere, hoc vero esset in re non dubia uti argumentis non necessariis.

§. CVII. Et de bellis quidem Romanorum cum satis dictum sit, idque ea ratione, ut per illustria rerum eundo capita ad ea deducti simus tempora, quibus ob nimiam amplitudinem res Romana quodammodo ad insignem mutationem vergebat: nunc reliqua prosequamur, quae adhuc hinc inde se offerunt. Ambitio civium perniciem atque ruinam reipublicae haud dubio acceleravit. Inter hos haud postremus fuit Lucius Sylla, qui, proffigato Marii exercitu, non tantum urbe potius est, omnemque in eam furorem effudit, sed legem etiam tulit, per quam multi, qui cum Mario fecerant, proscribentur, proscriptorum bona vendebantur, eorumque liberis omnibus aditus ad honores in republica, intercludebatur. Rem pluribus enarrant Cicero, (c) Plutarchus, (d) Appianus, (e) Seneca, (f) Orosius (g) alii. (b)

§. CVIII.

(c) lib. II. de offic. p. m. 136. (d) in Sylla. (e) lib. I. Civil. (f) lib. V. de benefic. cap. XVI. (g) lib. V. cap. XXI. (b) Lucanus lib. I. Florus lib. III. cap. XXI. Augustinus lib. III. de C. D. cap. 2 XXVIII.

§. CVIII. Hae leges, à Sylla latae, an servandae fuerint? ipsi Romani scriptores disputant. Cicero apud Quintilianum (i) eas servandas censuit, eo quod status civitatis iisdem contineretur. Nec abit hinc procul Florus. (k) Lepidus enim, inquit, acta Syllae rescindere parabat, nec immerito, si tamen posset sine magna clade reipublicae. Mox tamen addit: *expedivisse sauciae reipublicae requiescere quomodocunque, ne vulnera curatione ipsa rescinderentur.* Ut ergo, quid rationi conveniens sit, pateat, duo hic in censum veniunt: alterum, leges hasce latas fuisse ab eo, qui non habuit potestatem leges ferendi: alterum, leges istas in se quoque fuisse injustas.

§. CLIX. Quod ad primum attinet, in quaestionem deducitur, an leges, ab injusto invasore, aut usurpatore reipublicae, latae, vim obligandi habeant? & rursus, an à successore, vel legitimo principe abrogari queant? De posteriori namque nullum est dubium. Cum enim quilibet princeps, summo imperio gaudens, antecessoris sui leges abrogare possit, multo magis injustas, aut ab invasore latis, abrogare poterit. De priori autem aliter sentiendum. Namque licet injustus invasor non habeat facultatem leges ferendi, obligant tamen leges ab eo latae ideo, quod probabile sit; eum, qui jus imperandi habet, malle interim rata esse, quae ab illo constituta sunt, quam legibus ju-

(i) lib. II. instit. orat. cap. I. (k) lib. III. cap. XXXIII.

judiciisque sublatis, summam induci confusionem. Recte id exprimit Henningius: (1) in vasorem hic saltem ministrum esse ejus, quem penes de jure summum imperium esse debebat, adeoque suo jure nihil agere. De legibus autem injustis, quales Syllae fuisse constat, ita censendum, illas per se nulla obligandi vi pollere. Tolerari tamen, quae per eas constituta sunt, utcumque possunt, si civitatis salus ejusmodi quid postulet, nec sine graviore reipublicae periculo mutari queant. Et id quidem est, quod Cicero, quod Florus, sibi voluerunt.

§. CX. Quod Sylla, alique frustra tentarunt, perfecit tandem Julius Caesar. Hujus res gestae, civilium moraliumque rerum scriptoribus, non unum differendi atque disceptandi argumentum praebent. Id vero, quod in ejus historia praecipuum est, reipublicae Romanae invasio & oppressio, civiliaque bella ab eo concitata, adeo palam cum omni justitia pugnant, ut nemini ulla dubitandi ratio superesse queat. His vero missis, de bello saltem, quod cum Ariovisto, Germanorum rege gessit, aliquid monebimus. Huic namque, pariter ac Germanis, Caesar, incio senatu populoque Romano, bellum intulit. Quod quo jure fecerit? quaeritur. Certe Cato Caesarem perperam egisse contendebat, hinc & eum
Ger.

(1) ad Grotii lib. I. cap. IV. §. XV.

Germanis dedi voluit. (m)

§. CXI. Factum id quidem haud semel est ab aliis belli ducibus. Id historiarum nos condocent monumenta. Ex ipsis Romanorum ducibus Cn. Manlius, injussu populi Romani, bellum Gallo-graecis intulit. Ast non exemplis, sed regulis, haec causa disceptanda. Discernendum vero hic statim à bello, quo nostra defendimus, illud est, quo injuriam illatam reparamus. Illud cum interdum moram non patiatur, a magistratu inferiori recte geritur, etiam non consulto summo imperante. Immo omnibus, quorum munus est, vigilare pro salute reipublicae, hac potestas à summo imperante, repellendi hostium insultus, concessa intelligitur.

§. CXII. De eo vero, quod ad illatam injuriam reparandam suscipitur, aliter rursus est pronunciandum. Hoc à nemine recte, nisi à summo imperante, suscipitur. Nec temere talis necessitas hic oriri potest, ex qua rite colligatur, inferioribus magistratibus eam facultatem concessam. Accedit, quod noxium admodum foret, ejusmodi potestatem inferioribus magistratibus concedere, qua bellis, quorum incertus semper dubiusque eventus est, involvere rempublicam, & hanc adeo in maxima conjicere pericula possent. Nec sufficit con-

(m) Livius Epitom. CIV Caesar de bello Gallico, lib. I. cap. VII. & XII. Plutarchus in Caesare cap. VI. Orosius lib. VI. cap. VII.

conjectura voluntatis, si videlicet occasio detur, illatas injurias feliciter vindicandi. Cum enim longe majora incommoda ex ista facultate consequi possent, nunquam hoc voluisse imperantem, recte colligitur.

§. CXIII. Populus Romanus, Caesare & Pompejo trucidatis, rediisse in statum pristinae libertatis videbatur: & redierat, jndice Floro, (n) nisi aut Pompejus liberos, aut Caesar haeredem reliquisset, vel, quod utroque perniciosius fuit, si non collega quondam, mox aemulus Caesareae potentiae superfuisset Antonius. His accessit Lepidus, quem divitiarum cupido, quarum spes ex turbatione reipublicae, ut Antonium ultiones de his, qui se hostem judicassent, Caesarem inultus pater, & manibus ejus graves Cassius & Brutus, agitabant. In hoc velut foedus, pax inter tres duces componitur; apud Confluentes inter Perusiam & Bononiam jungunt manus: & hinc alter *ille triumviratus* exfurgit (o)

§. CXIV. Hoc tempore quaenam Romanae reipublicae fuerit forma, dubitare, immo disceptare viros doctos videas. Monarchicam non fuisse patet, cum non unus, sed tres summa rerum fuerint potiti, & quidem aequaliter divisa potestate. Ex quo etiam colligas, non potuisse eam aristocraticam esse, cum optimates in hac forma junctim demum subjectum summae potestatis

(n) lib. IV. cap. III. (o) Florus lib. IV. cap. VII.

status constituent, cum inter triumviros quisque pro se imperare ausus sit. Accedit, quod nec populus in triumviratum consenserit unquam: unde prorsus pro legitima potestate triumviratus iste haberi nequit. Sunt, qui triumviros tres tyrannos dicunt, & eleganter Juvenalis eos tres Syllae discipulos vocat. Dio (p) statum ejusmodi fuisse putat, qui nec monarchicus, nec popularis, vocari possit. *Populus*, inquit, *amisso jam status popularis imperio, nondum tamen sub unius potestatem devenerat, sed Antonius & Caesar aequata potentia rerum potiebantur.*

§. CXV. Potest autem res omnis ita expediri. Pono, tempore Julii Caesaris jam formam reipublicae Romanae ex democratica in monarchicam fuisse mutata. Praeterea manifestum esse puto, penes triumviros nondum reipsa fuisse summum imperium. Facto ipso, non ex consensu populi, imperitabant, adeoque pro invasoribus potius, quam pro legitimis imperantibus habendi erant. Octavius vero post triumviratum demum, accedente populi consensu, imperium adeptus est. Quae cum ita se habeant, dici potest, ipsam quidem formam fuisse monarchicam, sed legitimo imperante destitutam: triumviri autem isti invasores erant, imperium, ejusque administra-

(p) lib. L. sub init. add. *Jacobus Lampadius de republ. Romano-German. part. II. §. IX. & Conringius ad b. l.*

strationem sibi vindicabant, quidem, jure nondum gaudebant,

§. CXVI. Augusto nihil magis curae fuit, quam de certo successore sibi prospicere, & ita res suas firmare. Tiberium itaque in filium adoptavit, cum ipse mascula prole, quae succedere in imperium posset, destitueretur. Adoptionis itaque jure successio Tiberii nitebatur. (q) Nihil utique solennius fuit Romanis, quam aliorum adoptione orbitatis suae solatium quaerere, quem morem qui de Romanis antiquitatibus exponunt, (r) pluribus edisserunt. Augusti vero exemplum alii deinceps ex imperatoribus imitati sunt, ut per adoptionem promptissima ad imperium via pateret. Id quod quo jure factum, & an successio in imperiis ad adoptivos etiam filios pertineat, disceptari solet.

§. CXVII. Exemplis si standum, jam res confecta est. Sed videamus rationes. Adoptio, aequae ac arrogatio, mutuo consensu nititur, quo adoptans se parentis instar futurum pollicetur, qui autem adoptatur, filij partes in se suscipit. Si ergo officia patris ac jura adoptantis erga adoptatum spectes, haec eodem plane modo comparata erant, quo se habent officia & jura patris erga filium. Hoc saltem discriminis intercedit, quod pater naturalis & filius, ex lege naturae, adoptans autem & adoptatus,

E e e

ex

(q) *vid. Tacitus Annal. lib. II. cap. III.* (r) *Federus in Somnifibus, Barthelemy Brissonius de formulis, aliisque*

ex consensu obligentur. Hinc sua sponte etiam sequitur, quod quae jura filiis naturalibus competunt, eadem & adoptivis competant, cum inter hos & illos nullum intercedat discrimen, quam fundamentum officiorum, atque praestandorum, utrobique diversum.

§. CXVIII. In iis itaque regnis, in quibus succedendi ratio à voluntate & arbitrio summi imperantis pendet, adoptivorum successio dubio caret. Adoptans enim cum filii loco adoptivum habeat, manifestum est, eum quoque voluisse, ut sibi succederet, quod eo magis patet, si eam ob causam, ut succederet, eum adoptavit. Quod autem in regnis legitimis secus se res habet, id non tam discrimini, quod inter filios naturales & adoptivos intercedit, quam regnorum diversitati, est tribuendum. In his quippe cum succedendi ratio dependeat à voluntate populi atque consensu, aut expresso, aut tacito, quoad filios naturales quidem haec semper adest, non autem quoad adoptivos. Namque nisi populus discrete circa horum successionem mentem suam declaraverit, in eam consensisse credi nequit: cum adoptivi per naturam non sint pars ejus familiae, in quam regiam dignitatem contulit populus. Equidem, si ex eo, quod salutare reipublicae est, colligendam quis populi voluntatem censeat, expedire quandoque adoptionem fateor: rectiusque per eam reipublicae rebus consuli, quam per nativitatem. Adoptari

ptari enim optimus quisque potest, & de quo magna spes est, bene eum rempublicam administraturum; Exempla quaedam id testantur, & iudicium Plinii, in panegyrico Trajano imperatori dicato, comprobatur, (s) Galbaeque imperatoris apud Tacitum. (t) Nihil fecius & pessimos quandoque adoptatos; constat, non dicam studio, quanquam de ipso Augusto non desunt, qui hoc asserant: saltem communi omnibus iudicii imbecillitate, qua haud raro fallimur, optimosque fore credimus, qui omnium evadunt pessimi.

§. CXIX. Haec cum satis clara sint, non tamen aequae, quid de Romanorum imperatorum adoptionibus censendum, patet. Possent facile aliquis in eam ingredi sententiam, vel ex his ipsis adoptionibus recte colligi, fuisse imperium Romanum velut in patrimonio imperatorum. Accedit namque, quod, vi oppressa Romani populi libertate, cum ipso imperio, potestatem quoque de successione statuendi; ad se rapuerint. Sed non desunt, quae huic sententiae opponi queant. Saltem Tiberius non videri voluit, eo modo hoc imperium acquisivisse, quo acquiri imperia patrimonialia solent. (u) Quicquid huius sit, si & pro legitimo habeatur imperium Romanum, locum tamen habere poterat in eo successio adoptivorum: quia adoptiones in pu-

E e e 2

(s) cap. V. (t) Hist. lib. I. cap. XV. (u) Tacitus Annal. lib. I. cap. VII.

pulo Romano receptae erant, nec quisquam abnebat, quin omnibus liberorum naturalium juribus fruere adoptivi. Ergo si ponamus, populum adoptivis eadem jura, quibus naturales gaudent, tribuere, recte inde concludimus, velle quoque eum, ut in imperium non minus adoptivi, quam naturales succedant. Tiberio quidem adoptionis titulus, ad cupiditates res novas molientium refracnandas, non satis firmus visus est. Sed hoc, puto, indefectum est, quod probe sciret, adoptionem ejus non tam judicio Augusti factam, quam Liviae matris ambitu, & artibus, procuratam fuisse.

§. CXX. Ceterum non desunt, qui succedendi rationem, electione quadam temperatam, in Romano olim imperio obtinuisse, putant. Quod de primis tamen imperatoribus non aequè concessero; apud quos haud dubio per successionem imperium ab uno ad alium transibat: Post Neronis tamen obitum invaluit licentia militum, Caesares constituendi. (*) Quantum malorum hinc in rempublicam Romanam redundaverit, praeter Tacitum atque Suetonium, Spartianus, Lampridius, Vopiscus, ceteri hiltoriae augustae scriptores testantur. Nobis vero de jure electionis istius, à legionibus factae, paucis dispicere animus est.

§. CXXI.

(*) *vid. Tacitus histor. lib. I. cap. I. (y) lib. II. cap. IX. §. XI.*

§. CXXI. Hugo Grotius (y) jus eligendi imperatorem ad populum pertinuisse putat, & aliquoties etiam à populo, aut per se aut per senatum, electionem factam esse: quae autem à legionibus modo his, modo illis factae sint, non fuisse ratas ex jure legionum, sed approbatione populi. Ast fallitur haud dubio magnus ille Grotius, dum à populo electos imperatores adferit. Ejus enim rei nullum proferre potuit exemplum. Taciturni imperatorem à senatu electum, sunt, qui perhibent, (z) quanquam nec illud dubio careat. Accedit, quod ad Nerone[m] usque successio in imperio Romano obtinuerit, post eum vero invaluisse militarem licentiam imperatorem constituendi, jam antea monuimus. (a) Ex hoc vero non colligendum, semper obtinuisse electionem, cum illud facti, non juris sit, quod hanc potestatem sibi vindicaverint legiones: & praeterea, ex successivo electivum fieri regnum, non sit insolens.

§. CXXII. Miror equidem, Grotium, quod dixerat, exemplo Adriani, Pertinacis, Juliani, Severi, Macrini, Maximini, Balbini, Aureliani, aliorumque probare ausum esse. Satis utique incaute. Hosce enim omnes, quorum meminit, nec à populo Romano, nec à senatu electos fuisse, palam est. Vel unicum Adriani hoc probat exemplum. Hunc

E e e 3   nam-

(y) lib. II. cap. IX. §. XI. (z) Flavius Vopiscus in Floriano cap. L. (a) conf. Conringius ad Lampadium part. II. §. X.

namque, Aelius Spartianus auctor est, cum ad senatum scriberet, *veniam petiisse, quod de imperio suo iudicium senatui non dedisset, salutatus scilicet praepropere à militibus imperator, quod esse respublica sine imperatore non posset.* (b) Diferte à militibus eum salutatum imperatorem dicit. Nec est, quod quem moveat excusatio Adriani, & quod veniam petierit. Id namque fecere nonnulli imperatores, ut speciem auctoritatis pristinae senatui conservarent, non quod eligendi potestas penes senatum esset. Simulate potius quam vere hoc eos fecisse, luculenter probat Isaacus Casaubonus. (c)

§. CXXIII. Quicquid hujus sit, an à legionibus salutatus, rite electus imperator censerique queat? id est, de quo quaeritur. Negare id videtur Grotius, affirmare Gronovius. (d) De legionibus enim hic ait: *Haec faciebant, sustinebant, destituebant, destruebant, ubi libuisset, principem, si non jure, at quasi jure: populum Romanum plorare jubebant, aut adulari.* Sed aliud est, an imperator à militibus constitutus summum habuerit imperium, sive jure, sive facto? aliud, an electioni vitium adhaeserit? Prius evincunt rationes à Gronovio adlatæ: non autem posterius. Electionem enim istam à legionibus factam non caruisse vitio, prorsus arbitror. Constituebant, fateor, milites partem reipublicæ: non tamen totam rem-

(b) Spartianus in Adriano cap. VI. (c) ad Spartianum l. c. (d) ad Grotii l. c.

republicam, Esto, desinat successio: haud dubio facultas eligendi ad totum populum, qui tum rempublicam constituit, redit. Quae vero a parte populi, ut militibus, per vim peragitur electio, nec ab iis, à quibus fieri debebat, nec eo modo, quo eam fieri par erat, facta censeri debet. Equidem si militibus à republica haec facultas concessa fuisset, aliter esset pronunciandum, sed id frustra adseritur, cum idoneis documentis probari nequeat.

§. CXXIV. Huc usque itaque progredi animus fuit. Restat equidem ultima imperii Romani periodus, sub imperatoribus, & ea maxime tempora, quibus primo divisum & laceratum, mox destructum penitus, atque eversum fuit Romanum imperium. Sed haec ut vitiorum, quam virtutum, fuere feraciora; ita non adeo multa nostrae disputationi suppeditant argumenta. Nonnulla tamen, quod non abnuo, & hic occurrunt, accuratiori disquisitione non indigna: sed nobis specimen saltem dare jurisprudentiae historicae constitutum fuit: quod jam abunde nos praestitisse, arbitramur. Ergo vela contrahimus, & reliqua aliis discutienda relinquimus.

S. D. G.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or title.

Main body of faint, illegible text, appearing to be several lines of a document.

D. C. J.

110

Österreichische Nationalbibliothek

+Z203334401

Digitized by Google

